

ORIGEN

Contra

Celsos

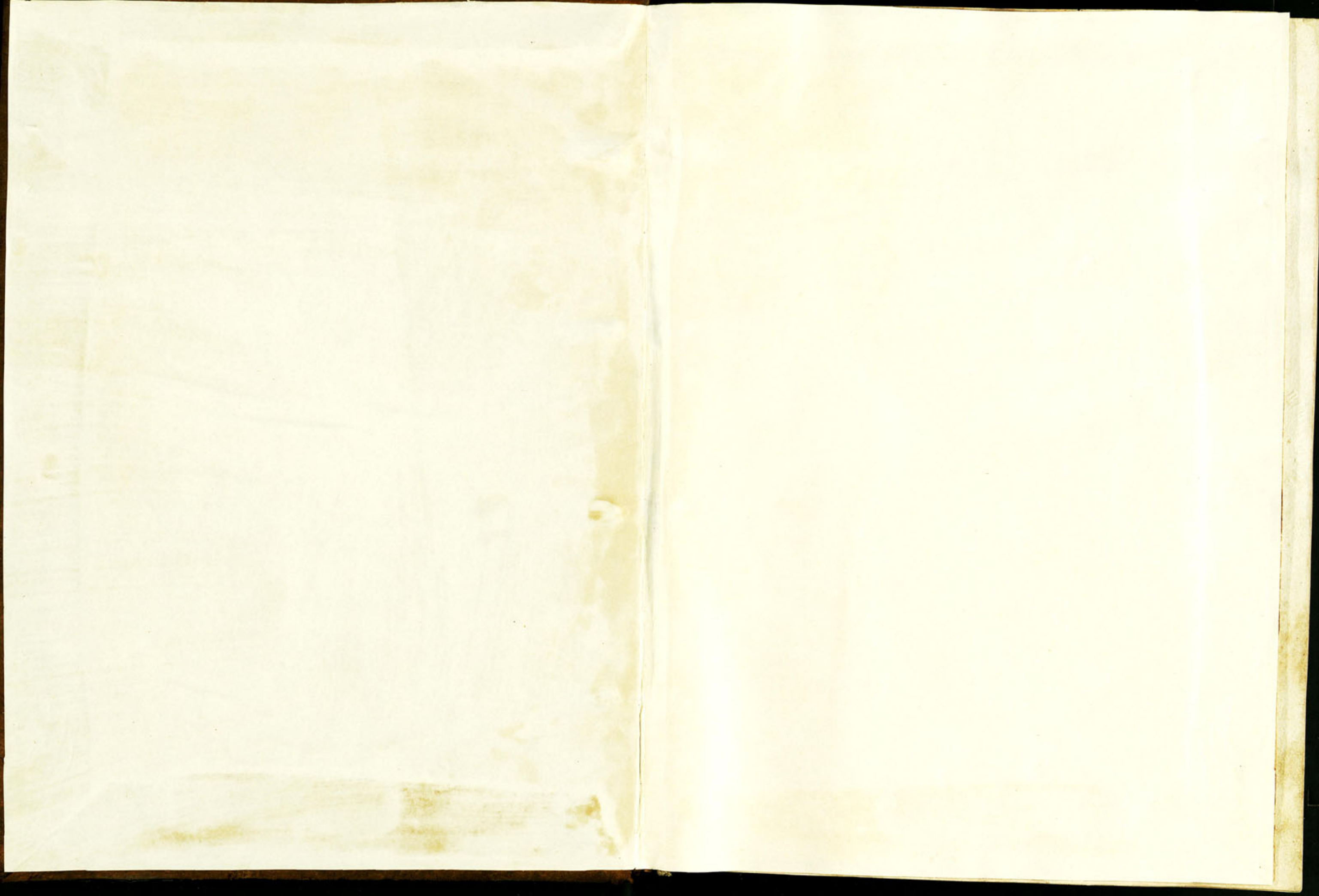
I
00044

Q
R
I
C
C
O
N
T
R
A
M
E
N
T
I
O

C. G. J. 5.

BIBLIOTECA
DE LA
UNIVERSIDAD DE SALAMANCA.

Sala Est. Tab. Núm.

618336553

17/2 18/4

Origenis contra celsum et de fide modernis.

2 - 13 - 1 - 19

~~num. 1. cap. 7. num. 27.~~

Theodorus Gazinus Constantinopolita. Xpoforo psona: S.P.D.

Vm diebus hisce superioribus animo: ut soleo saepe: Latinos uiros uersarem: qui graece scire aliquid uiderent: & graecos insup auctores: qui in latinum uerti non mediocri cum laude possent: ipse imprimis oblati es: quem unum noui ab ineunte adulescentia sic graecas litteras imbibisse: & quod plurimum iuuat: in graecia ipsa & graecis ex preceptoribus: ut nisi te ciuem romanum scire: & propinquos tuos primarios urbis uiros sat nossem: dicturus facile sim ex graecia te oriundum: nam & ipsa tua graeca pronuntiatio graecum te profert. Quorsum haec? uidi Chrysostomi sermones non paucos: quos ex graecis latinis fecisti: & Liuanii meletas nonnullas: ueluti maioribus rebus futura prelude. Vidi paulopost apud te Athanasium tuum: cuius traductio ita me oblectauit: ut in spem bonam eo ex tempore uenerim: posse te & Origenem aduersus Celsum traducere: Quem librum: quia elegantissimus est: & in fidei christianae defensionem conscriptus: Nicolaus pontifex: & si de se erat nouorum operum: & graecorum praecipue cupientissimus: meo hortatu Constantinopolim misit qui ad se coemptum deferret: delatumque mox mihi ostendit: dixitque uelle se ei quiduis premii polliceri: qui latinum hunc faceret. Et sane ipse id opus aggressus essem ac lubens: nisi me tunc alia grauis traductio preoccupasset. Restat igitur adhuc liber iste in pontificis bibliotheca intactus: & ut arbitror tibi seruatus: ut ea cum dignitate quam graece sonat: uel saltem proxima: latinum facias. & spero fore pro tua utriusque linguae singulari peritia: ut non minus laudis in hoc conuertendo promerearis: quam auctor ipse in edendo promeritus sit. At dices non esse illa nunc exposita premia que Nicolaum pontificem narras proposuisse: nec tales nunc principes qui eius uestigia consecuntur: Cur ergo tantum laboris infumam: nec ipse quidem inficias eo: quod nisi qui experientia doctus id ausim confirmare: nec principes tales nunc esse quales antehac extiterunt: nec ea laborum uirtutumque premia. Sed quis adeo fuerit siue illiberalis siue ingratissimus princeps: qui ubi librum hunc illi traductum dono detuleris: non te muneribus principe dignis: & magnis honoribus persequatur? Aggredere ergo id opus: & pro eius ut dignitate absoluas continenter incube. Age romanum uirum: & animo ingenti difficultates omnes puaue. Est quidem hoc fateor interpretatu difficile: sed eo plus laudis consequeris: quo rem non facilem aggressus uidebere. Vale.

SIXTO. IIII. PONT. MAX. C. P. PRIOR. S. BALBINE.

Nimaduerti saepe B. P. priscos illos & prestanti ingenio uiros: ubi se deo penitus dedicarunt: & litterarum in studiis mirifice profecissent: imprimis illud ut facerent animo agitaue: ea ut litteris commendaret que profutura mortalibus uiderentur: ut de his ipsis & mereri optime possent: & pro acceptis beneficiis deo gratificari. qualem fuisse

inter ceteros Origenem hunc graece tradunt historie: qui & diuino quodam esset ingenio preditus: & tanta omnium disciplinarum eruditione instructus: ut non immerito graecis scriptoribus in suo illo scribendi genere possit preferri. Quippe qui longe plures libros conscripsit: quam graecorum alius quisquam scripserit. Nam ad libros sex milia scripsisse hunc ferunt. Tametsi pleraque praeue sensisse tradatur: que proculdubio si pauloplusculum in humanis egisset: emendatum fuisse crediderim. Erat namque uitae hic integerrime: ad quam accedebat non indiligens quedam perseverantia: ut prauos quosdam ad ueritatem traduceret: ac ueros dei cultores & institueret & confirmaret. Et alioquin tanta premebatur rei familiaris angustia: ut Ambrosius quidam alexandrinus uir ut primarius: ita & opulentus: cum uictum sibi: tum notarios septem suppeditaret: qui ex se dictante excepta prescriberent: & bis totidem alios qui libros editos exararent. Quo factum est: ut Ambrosii huius quotidiana quadam & importuna exactio: non solum librum hunc contra Celsum gentile philosophum: & fidei ueritati petulantius obstrepentem: Origenes iste conscripserit: sed quicquid praeterea sacrarum est litterarum sit summo cum studio interpretatus. Et sane B. P. uidere uideor nihil geri per nos egregie posse in terris: quod diu sit permansurum: nisi & litterarum monumenta accesserint: que clarorum uirorum res gestas transmittant ad posteros: si modo cum dignitate scribantur. Nam quae ineptius forte historiae demandantur: nec fidem sortiri plerumque possunt: nec diu subsistere. Extant quae multa B. P. tua munificentia ut in hac urbe: ita & aliis in locis tua impensa miro & excellenti opere structa: extabuntque item in dies & his quae facta

iam sunt nihil inferiora: que utiq; quia uel uetustate ul' uariis casibus labefactari facile possunt: ut opera & manufacta: nisi memoriae scribendo prodant posteritati haudquaquam perpetuo innotescunt. Quocirca eorum ingenia: que uti perrara sunt: ita & immortalitati dicere homines queunt: per te qui sis natura munificus: haud secus fouenda erigendaque sunt: ac per Nicolaum olim pontificem: & Alonsum Aragonum regem: precipuos sui temporis principes: & nota sunt & erecta: ut Pium Paulumque omittam: qui peritiores quosdam uel abunde donarunt: uel honoribus extulerunt: Quemadmodum & me: & si mediocris ingenii: tua B. satis amplo prosequuta est munere: non enim sum accepti beneficii immemor: cum opus sit meminisse. Sunt inquam qui dicendi uim aliam quam habent quibusuis modis sic excitandi: ut nihil aliud curent in uita quam ea describere: que & christianae religioni conferant plurimum: & res quam optime gestas memoriae prodant. Nam caetera quibus solent homines infudare: ut opes dixerim: honores: gloriam: uoluptates: fluxe res sunt & caduce: que uero: ut recte facta impresenti probantur: & efferentur impofterum laudibus: & semper extabunt: si digne litteris commendentur. Verum ut eo redeat unde digressa oratio est. haud equidem possum Origenis ingenium: fidem: constantiam: pietatem: non magnopere demirari: quod & si magnam prouinciam suscepisset: ut qui ea iam animo destinasset que diuinis in litteris recodita sunt: sic explicare: ut apertiora mox omnibus redderet: nec laborem tamen defugerit: nec mortis subire discrimina recusarit. siue contra gentiles esset: siue aduersus alios utcumque scribendum: qui christi ecclesiam diuexarent. Tanti itaque uiri non mediocribus obstringimur beneficiis: qui & fortius sit fidem tutatus: & tantum laboris scribendo insumpsit: ut & sui temporis ueri dei cultoribus: & posteris nobis consuleret.

ORIGENIS PROAEMIVM CONTRA CELSVM ET IN FIDEI CHRISTIANAE DEFENSIONEM LIBER. I.

Ortari sacer Ambrosi ut Celsi: et si gentilis & philosophi hominis obiectiones: in christianam religionem oblatantis: pro nostro arbitrio refutemus. Ipse uero: et si assiduus & magnus: ut tu te nosti: Laboribus interpellor: quippe qui sacras litteras omnes interpretandi prouinciam mihi desumpserim: haudquaquam tamen pro maximis tuis in me beneficiis: ad rem non minus honestam quam necessariam hortanti tibi sum defuturus. Quis enim tam leuis philosophi dicacitatis petulantiam tulerit: quod suis tenebris quibus immergitur nihil contentus: uel aliis has ipsas ut ingerat enitatur: quod de rerum conditore optime sentiat: & eius uelit disciplinam & instituta obstrepedo peruertere: qui a morte homines reuocauit ad uitam: & errantibus immortalitatis iter ostendit. Enim uero de rebus humanis tam bene mereri potest quod pestiferos errores sustulerit: quam qui pie docet innocenterque uiuere. Tamen si illud dicere ausim neminem usquam inueniri qui diuinis sit litteris apprime eruditus: & ueram dei in christo caritatem adeptus: qui delirantibus Celsi dictis: aut sui similibus uel nutet uel paenitus moueat. non enim a christi fide: ut ueterum quondam praedictionibus: ita imposterum re ipsa & miraculis aptius confirmata: tam leuiter quiuis defecerit. Quis enim inquit Apostolus a caritate dei nos separabit: afflictio an angustia: an persecutio: an fames: an nuditas: an periculum: an gladius: quatenus olim plerique affecti suppliciis: quam miseris moribus excruciat: in fide stabiles persistere. Sed cum infirmiores sint in ecclesia quidam: quos Paulus suscipiendo esse comonefacit: non ab re fuerit deliri hominis ineptias refutare: ne forte qui recens ad ueram illam & diuinam se contulit disciplinam: siue uerborum lenocinio quodam illectus: siue pristina sua & praua ad

Essee vna de la

memoriam reuocata cōsuetudine: ad uomitum relabat: nō enim temere Paulus idem: ut nihil ignarus nō mediocrē inesse philo-
phis uim suadendī: q̄ppe qui pro ueris possint falsa plerūq; astru-
ere. Videte inquit ne quis uos p̄ philosophiā decipiat: ipse uero
meliore cōitdione futurū existimauerim qui Celsi dicta perinde
uana & anilia ita contempserit: ut nihil omnino ducat his respō-
dendum. Quid enim potest aduersum nos ille afferre quod non
ineptum inualidū & falsum esse coarguat: presertim cum delira-
menta quedā inducat nec ratione subnixā: nec prudētī saltem ho-
mine digna: que utiq; sumus iuuāte deo tam facile nos euerfuri:
q̄ leuiter ille obiecit.

Elfus itaq; christianorū religionē calumniaturus: hūc
in modum ordit: Aitq; p̄ter principū statuta & leges:
cōuentus quosdā inter se christianos seorsum & clā fa-
ctitare: quorū partim aperti sint & impropatulo fiant: ut qui legi-
bus permittunt: p̄tim contra principum iura: uult p̄terea mutuā
illam christianorū criminari: uel ex eo beniuolentiā: quam hi cari-
tatem appellant: quia cōmuni periculo cōstet: ut cuius gratia nul-
lum recusent pro se inuicem subire discrimen: tanq̄ coniurationē
aliquam caritas ipsa pretēdat: hic deinceps cōmunem legem extol-
lit uulgatioremq; & celebrem facit: & dignū ducit cui pareāt om-
nes. Quocirca dicendum erit: q̄ quemadmodum quispiam: ubi
se ad Scythas contulerit quibus leges nepharie sint: neq; ab his se
cedendi sit postea oportunitatem adeptus: & iccirco uiuere apud
eos cogat: iure quidem ob ueram & pristinam legem: ut quā ex-
cessisse sit uisus: quia cum Scythis uerlet: si quos forte sit interea
nactus secum qui sentiant: Scytharū proculdubio leges excē-
serit & suas tuebitur: sic apud iudicem illum gentilium leges:
que de simulachris & impiorum deorum multitudine: q̄ multa
prefiniunt: pro Scytharū institutis habentur: uel pro re alia
quauis: que Scythis ipsis nil sit impietate inferior: haudquaq; igi-
tur preter statuta fuerit & leges: conuentus pro ueritate facere: ut
enim tyranno totius in se ciuitatis conspirationem preuenienti:

*ihesus domi-
nus nostrus*

necem qui molirentur: iure id uiderent fecisse: sic & christianæ
fidei sectatores: tyrānidem exercentē diabolo (qui id nominis est
apud hos ipsos fortitus & mendacissimus est) in unum coeunt p̄-
ter ipsius demonis instituta: ut hunc ipsum impugnent: & saluti
sint aliis: quibus possunt persuadere: ut ab eo desciscant: tāq; Scy-
tharum siue tyrāni lege. Deinde christianū hoc dogma affirmat:
a Barbaris cepisse ortum: hoc est a iudeis: unde christiana hec pen-
deat fides: & recte quidem nil hanc criatur: q̄ desumpta a Barba-
ris sit: quippe quos laudet asseratq; posse hos esse & dogmatū in-
uentores: addit tamen potiores semper græcos fuisse: barbarorū
inuenta uel astruere uel iudicare: uel ad uirtutem eadem hec exer-
cere. Atqui id mihi ex Celsi dictis offert: quo & tutari christianā
rem possim: & confirmare que nostre huic insunt religioni & ue-
ra esse & certiora: q̄ ex gentili quispiam schola & disciplina: ubi
se ad christum contulerit: non modo iudicet indubitata esse que
credimus: sed exercitatione & opere: christianæ doctrinæ astru-
at ueritatem: & quod mancum fortasse & mutilū pro gentilium
argumentis: & minus probabile uideret hic suppleat & plane cō-
firmet ueram hanc esse religionem: dicendum preterea: esse p̄pri-
um quoddam huius doctrinæ argumentum: quemadmodum lō-
ge plurimū hec diuinitatis participet: q̄ gentilis illa & dialectica:
nimirum: quam apostolus spiritus & uirtutis appellat ostensio-
nem: spiritus quidem ob prophetias & uaticinia: que satis possūt
reddere certiores: qui eas perlegerit: cuiusmodi sint: que de chri-
sto scribunt: uirtutis uero: ob admirandas christi uirtutes: quas
et si ex aliis multis astrui possit hunc operatum fuisse: ex eo tamē
uel maxime: quia uel ad id temporis uirtutum huiusmodi in eis
seruant uestigia: qui pro uerbi: hoc est christi dñi: uolūtate: uitā
hanc ducunt. Ceterum christianos seorsum facere & docere affir-
mat que se oblectent: nec temere ait id hos factitare: ut qui hoc pa-
cto impendentis mortis penas ppullent: discrimenq; cum discrimi-
ne confert: quod olim fertur philosophantibus cōtigisse non
nullis: ut Socrati: quod tamen poterat & Pythagora dici: & aliis

sapientiae studiosis. ad hec autem sic respondendum. Athenienses eorum statim penituisse: que fuissent in Socratem machinati: nec ullum eius uiri ob gratiam: exacerbati animi apud hos uestigiū refedisse: nec secus dici & de Pythagora potest: ubi hunc aduersarii sustulerunt: siquidem huius discipuli & sectatores: qui & pythagorei sunt postea dicti: ad multum temporis in Italia: quae olim magna graecia dicebatur: quibus se addixerant studia: conseruata ad posteros transmiserunt. De christianis autem quid erit dicendum: quorum doctrinam uel romanorum senatus: imperatoresque ut quisque successerat: & milites ipsi & populus: & credentium necessarii: impugnando: tam acriter interpellarent: ut perinde uicta istorum forte succubuisset insidiis: nisi diuina uirtute emergens: superior adeo euasisset: ut terrarum orbem: etsi insidias molientem: peruicerit. Videamus etiam ut christianae huius doctrinae moralitatem Celsus carpere se arbitretur: cum ceteris philosophis communem hanc facit: perinde nec elegans sit nec noua instructio: nos uero asserturi id sumus: si enim non omnes pro communi sententia de moralitatis hac disciplina: recte sentirent: interclusa esset omnino iustum dei iudicium inducentibus: pro commissis facinoribus uel recte factis aequior retributio: unde nec mirum debet uideri: eundem deum: que per prophetas & saluatorem edocuit: in uniuersorum animos disseminasse: ut in diuino iudicio sit omnis homo inexcusabilis: qui uoluntatem habeat legis cordi inscriptam: quod sane pretendit scriptura: tamen illud edo: ut fabulosam hanc ducant gentiles: perinde quia deum faciat mandata & legem propriis digitis exarasse: tradidisseque Moysi deferenda: nec secus & tabulas: quibus illa fuissent inscriptae: que postmodum ob eorum sunt contrite nequitiam: qui uitulum sibi conlasserunt: tanquam quis diceret: habundantiora tunc scelera tabulas illas quominus haberent interclusisse: alteras uero quas Moyses incidisset iterato deum scripsisse: perinde propheticis dictis animam ipsam post priorem lapsum ad dei secundas inscriptiones parantibus: que autem ad diuinum attinent cultum: etsi litteris sacris prebentur

differendo tamen confirmat: nequaquam se arbitrari fabrorum manibus deos effigiari: quia iniquum sit que per nequissimos quosdam & perditis moribus homines fabricentur: ut deos esse ducamus: cum sepe contingat ut ad improborum quorundam nutum parentur. In sequentibus uero id ipsum cum uellet commune philosophis facere: ut non primum sit a nostris excogitatum: Heracliti dictum: hunc in modum exponit: non enim delirans quis persuaserit eis qui templa ingrediuntur: ut ad deos inanimatos accedant. Quae de re etiam dicendum erit: nil secus ac alii solent qui dum ad bonos mores instituunt: insperatos esse humanis mentibus asserunt cogitatus: quorum instinctu Heraclitus: siue e graecis barbaris uel alius quispiam: ut id confirmaret: presenserit. Nam & Perlas hoc ipsum sensisse ait: & Herodotum inducit in sua id historia enarratam: addemus & ipsi si lubet Zenonem quempiam Cyteium: qui in eo libro quem de republica moderanda conscripsit: sic inquit. Sacella autem ac templa construere nil erit necesse: sacrum enim nihil est prorsus existimandum: nec maioris quidem faciendum: nec pro sancto habendum: quod struxerint homines. Liquet igitur uel de istiusmodi dogmate & disciplina: humanis in cordibus diuinis exscriptionibus exaratum sat esse: & quibus sit operibus incumbendum. Proinde haudquaquam intelligo: quae re impulsus inquit Celsus demonum quorundam appellatōe & inuocatioibus christianos uideri res tantas moliri: & uti uidere uideor: illud significaturus hoc intulit: perinde carminibus istis: demones abigant fugentque. Sed aperte uidetur christianam is calumniari doctrinam: quando quidem nullis demonum inuocationibus: sed Ihesu nomine nuncupato: & rebus pronuntiatis quas ille optime gessit: uti est historiae proditum: uim eam habere uidentur ueri dei cultores: nimirum qui ubi id egerint excedere ex hominibus demones cogunt: & tunc precipue: cum ex animi uero quodam affectu & integro que dei sunt proferunt: Est enim tanti momenti Ihesu hoc nomen in demones inuocatum: ut si uel per improbos nuncupetur: plurimam

peragat. Quod edocens Ihesus sic inquit: multi dicent mihi in die illa: in nomine tuo demones eiecimus & uirtutes operati sumus: quod sane dictum haud satis intelligo: sciens ne an imprudens neglexerit Celsus. Arguit & in sequentibus artismagice Ihesum: tanquam magicis quibusdam prestigiis faceret que fecisse sit uisus miranda. Nam cum alios inquit Ihesus hic preuideret: qui eiusdem essent magice disciplinae cognitionem adepti: eadem illa que ipse faceret: quandoque facturos per iactantiamque asserturos uel dei se uirtute hec facere: a sua republica hos plane eiecit: & eundem insuper carpit. quod haudquaquam hos iure eiecerit: siquidem & ipse eiusdem sit criminis reus: unde & necessario illud sequi affirmat: si Ihesus hic non improbus sit habendus qui talia factitet: nec alios esse iccirco nequitiae noxam hanc subituros: sed liquet sane etsi minus coargui posse uidentur que de Ihesu scribuntur: quemadmodum ille hec gesserit: quandoquidem constat & christianos: nullis carminum siue adinventionibus siue studio: sed in Ihesu dumtaxat hoc nomine: & dictis aliis pro sacra scripture astruentibus fidem: miranda hec facere. Verum quia christianum id dogma & suboscuro Celsus & reconditum nuncupat: uel in hoc erit ipse coarguedus: siquidem uniuerso terrarum orbi quod tenent christiani & predicant: longe sit notius: quam philosophorum composita: ut cuique libitum est: instituta: quem enim latet integerrimam uirginem Ihesum dominum genuisse: qui & cruci suffixus sit: & quod multis: & uere creditum est: in tertium diem ab inferis resurrexit. Fuisseque & iudicium illud futurum ita denuntiatum: ut allaturum pro meritis sit delinquentibus penas: & dignaturum premiis iustos: quod utique resurrectionis mysterium ubi cunctis innotuit: fama ac nomine: & concelebratum simul ab impiis & irridetur. Quocirca astruere: & obscurum id dogmatis dicere: absurdus est: esse autem quedam post exteriora & apparentia hec: que nequeant ad multos pertingere: non modo christianae fuerit doctrinae proprium: sed philosophiae

studentium: ut apud quos dicta essent nonnulla: que in apertum edi fas esset: nonnulla uero ut archana & minus uulgata: que silentio premerentur. Erant & qui Pythagoram publice audirent doctorem: & qui seorsum instruerentur: que digna nequaquam esset (ut dicere ipse solebat) ut ad prophanas & nondum expiatis aures peruenirent. Caeterum cum uniuersa: siue apud graecos: siue apud barbaros siue apud quosuis hominum: que pro mysteriis & archanis ducuntur: nil improbantur: frustra Celsus: ut fidei christianae ignarus: hanc ipsam calumniatur & carpit. Videtur tamen cum his admodum conuenire: qui suo sanguine ad usque mortem testificati sunt fidei ueritatem: cum inquit: neque enim id dixerim oportere: qui dogma aliquod optimum teneat: uel si apud homines sit uite periculum subiturus: ut ab eo desciscat: uel desciuisse dissimulet: uel ut inficias eat id optimum esse quod ante suscepit: & improbando contemnat: & qui christianam sapientiam religionem: ut simulent hanc se nil penitus sapere: & sane affirmat haudquaquam esse in dogmate iam suscepto dissimulandum: neque id quidem uel deferendum esse uel abnegandum: quocirca coarguedus est Celsus uanitatis & inconstantiae: ut qui sibimet denique aduersetur: & temere quam multa effundat: ut criari nos queat: & eius animi malignitate expleat. quoniam quidem aliis eius ex scriptis deprehendatur Epicureus esse. Nunc uero ut iustius uideatur christianam doctrinam calumniari: nil prorsus que epicurei sunt profitetur: quin simulans inquit: emim uero melius quiddam quam terrena hec sint inesse homini dixerim: quod sit deo propinquius. Aitque uniuersos qui re hac probe ualuerint: hoc est animo ipso: hanc dei propinquitatem percipere: eundemque item & audire & meminisse: aduerte ergo quam animo preferat falsitatem: cum enim dixerit supra necessarium fore: ut qui optimum aliquod teneat dogma: uel si uitae discrimen: huius sit gratia aditurus: ab eo nunquam desciscat: nec defectio simulationem quoque pacto pretendat: nec plane deneget quod semel

admiserit: nunc in cōtraria & sibi met aduersātia apte prolabitur: non enim nescius erat si se Epicureum fateretur: fore ut suis dictis nil faceret fidem: quibus eos inculcat qui aliquam induxerint pro uidentiam: & rebus hisce deum prefece- rint moderandis. Enim uero duos quosdam accepimus fuisse id Celsi nomen sortitos: alter & priorem Neronis temporibus: alterum Adriani: qui & posterior fuit: & in christianam religionem inuectus est. Is itaq; Celsus eos hortatur qui & rationem sectantur: & ducem nil rationis expertem: ut dogmata ipsa suscipiant: perinde longe fallatur q̄ his nō assēserit: & qui secundū se temere credunt minargytarum simi- limos facit: & aliorum quorundam portenta interpretantiū: myr- tarumq; & sabadorum: uel ceterorū quoscunq; dixeris uatum: si- ue æcatis: siue dei alterius sacerdotis: siue quorumuis hominum qui demonum simulachra pretulerit. Et quemadmodum inquit ex his qui perditissimi sunt: ubi simplices quosdam inuaserit: quo libitum fuerit traducunt: ita & inter christianos fallaces sunt quidam: qui alios ducunt. Alii uero qui eorum que credunt nec reddita ratione neq; accepta usurpatum id habeant nihil perqui- ras: sed dumtaxat credito: sic tua te saluum factura est fides: nec se- cus & his illud in promptu fuerit: ut predicent: humanam hanc sapientiam pro noxia esse habendam Et pro bona frugiq; stulti- ciam. Ad quod respondendū: si enim omnes: rebus uniuersis reli- ctis que sunt in uita: sapientiæ demum studerent: haudquaq; ad eam aliud: id preter: iter sequendum his esset. Inuenietur nāq; in christiana religione nō minor certe q̄ in philosophia (ut bona ue- nia dixerim) eorum que credimus: perscrutatio: quippe cum copi- osior sit in prophetis enigmatum & reconditorū dictorum narra- tio: & in euāgeliiis parabolarum & similitudinum: rerumq; alia- rum: que innumere sunt: sub figuris & pronuntiate & geste cōme- moratio: q̄ si fieri non potest: ut omnes mortales ceterarū rerum cura omissa ad philosophandum se conferant: cum ob uitæ ne- cessitates: tum quia & fragiles sint & perpauci ad modum: philo-

sophiam attigerint: quod aliud iter poterit: uel breuius uel rectius inueniri: ut prodesse multis possimus: q̄ illud est: quod Ihesus gentilibus & tradidit & demonstrauit. Quero preterea de hac tā- ta credentiū multitudine: qui multiplicem adeo & habundantio- rem nequitiam: in qua prius uolutabant: deposuerunt: utrum ne his magis conduxerit: quia nulla inuestigata ratione: credēdo re- pressi a uiciis sint: & castigatis moribus redditi: & ob presumptā credulitatem qua sperent & luituros supplicia peccatores: & ho- nore afficiendos qui bonis operibus insudarunt: & hunc in- modum profecerint plurimum: an futurum non antea sit: ut uel tenui cum fide hi immutent: q̄ ad conquirendas se rationes: con- tulerint: liquet nimirum uniuersos: preter paucos quosdam: non aliunde maiora commoda accepturos: q̄ ex simplici quadam cre- dulitate acceperint: sed permansuros in prauis pristinae uitæ acti- onibus si simplicitate hac careāt. Siquid igit̄ ad id confirmandū maxime ualeat: ob eius clementiam christum: non sine diuini nu- minis instinctu & uoluntate: ad hanc mortalium uitam migrasse: uel credulitas hec assertionibus ceteris erit annumerāda: & repēs illa hominum uitæ immutatio: non enim pius uir aliquis eum q̄ corporibus medeat: & plerosq; mortaliū morbo affectos: ad op- timam redegerit ualitudinem: sine deo existimabit ad ciuitates & nationes se contulisse: nihil enim constat non diuinitus fieri: qd̄ utile esse inter homines uideatur. Si itaq; qui multorum corpo- ribus sanitatem medendo pepererit: uel ad meliorem hec deduxe- rit ualitudinem: haudquaq; id sine diuino instinctu fecisse uidebi- tur: quātomagis qui plurimorum animas curat & ad meliora tra- ducit: & ex deo qui omnibus preest ut pendeant facit: edocetq;: ad eius uoluntatem quecunq; gesserint ut referant homines: de- clinentq; uel minima queq; que illum factis dictisue & cogitatio- ne offendunt: non nisi summa cum ratione & numine quodā di- uino omnia facere existimandus est: ad illud uero q̄ que fidei sunt: uulgatiora fecerint christiani: id erit dicendum: nos qui- dem hanc fidem suscipientes ut multis perutilem: eam fatemur

ad sui credulitatem uel multa conquisita ratione illos instruere: qui relinquere omnia nequeunt: nec sequi scrutando uerbi mysterium possunt: illi autem: & si minus id fateantur: re tamen & opere exequuntur. Quis enim qui aliorum hortatu ad philosophiae studia contulit & in aliquam philosophorum sectam ingressus: cuius forte nactus sit preceptorem: aliter ad eam accesserit: nisi hanc ipsam existimet optimam esse: non enim philosophorum omnium: ut quisque sentiret expectauit audire hic rationes: nec istorum confutatis sententiis: illorum uero assertis: Platonice se uel Peripateticum: uel Epicureum esse potius duxit: uel alterius cuiusuis philosophantium heresis sectatorum: sed irrationabili impetu quodam & repetino: ut animus tulit: etsi minus forte id uelit fateri: ad earum rerum exercitationem deuenit: quas Stoici (ut ita dixerim) probant: relictis ceteris: uel Platonice dictis: haud secus fortasse ac aliis abiectioribus: paruifactis: uel Peripateticos iste sectabitur: ut quos humaniores existimet: credatque de humanis hisce & presentibus bonis: benignius longe quam ceterorum assolent uel secte differere: uel per alios tradita improbare. Et primo quidem obiectu nonnulli: cum de prouidentia: & probis prauisque rebus: que terris insunt: sermo habetur: promptius forte quam consideratius: nullam esse omnino prouidentiam assentiantur: Epicurique & Celsi dicta magis probauerint. Si igitur cuidam uni ex his credendum est: ut uerbis est persuasum: qui siue inter Graecos siue inter Barbaros extiterit heresum inductores: cur non potius deo fides prestanda est: qui & cunctis praesidet rebus: & instruit: propter se nihil colendum esse: cetera uero siue ut non existentia: siue ut esse tantum habentia: eoque: & honore: nil tamen ueneratione & cultu digna: parui esse ducenda. Que utique cuiusmodi sint non modo fidelis conspiciamus: & uere religionis sectator: uerum & qui ratione res contempletur: argumentis ostendet: Multa inuestigatione excogitatis: ut se queque subierint. Verum quo pacto non aequius fuit deo ipsi maiorem longe fidem praebere: quam ceteris rebus humanis: quam ex credulitate aliquid pendet. Quis enim uel nauigat: uel ducit uxorem: uel liberis procreandis incubit: uel seminem in terram iacit: quoniam speret in melius sibi omnia

obuetura: cum fieri etiam possit ut spem preter: hec fiant & sub sequantur: ut sepe alias contigit: Fides tamen meliores semper & ad uota res successuras: nihil diffidens: agredi audentius facit: que & incertiora sunt & possunt aliter ac creditum est euenire. Si itaque in omni sub dubia actione: quo tandem sit res euasura: uitam hanc omnem spes continet: & de futuris potior fides: cur non appetentius & iure optimo hanc ille susceperit qui deo credit: quam hi qui uel maria nauigando emetiunt: uel terram ferunt: uel uxores traducunt: uel liberis operam dant: uel huiusmodi cetera que in humanis sunt: factitant: praesertim cum deus ipse hec uniuersa condiderit: & excellenti quadam animi magnitudine: diuinaque ac summa sapientia sit aggressus: eius doctrinam: mortalibus cunctis qui ubique terrarum sunt: patefacere: tametsi ingenti cum periculo & morte demum: que pro turpi & ignominiosa sit habita. Et hec quidem hominum propeclusus est gratia. Quinetiam & eos instruit qui a principio in se credidissent: ut eius disciplinae ministerium exhiberent: & omni cum discrimine & mortis expectatione imminetis: pro humani generis salute terras omnes peruaderent. Ait praeterea Celsus. Si enim his isti respondere mihi non ut se periclitari uoluerint: quippe cum nihil me fugiat: sed ut omnibus aequae prospicienti: bene habet: sin uero haudquam id animo sedet: quin illud ut solent: protulerint: nihil inquiras & huiusmodi alia: erit profecto necesse uel eos qualia sint que afferunt edocere: & unde nam illa defluerint: sic deinceps & que astruunt reliqua demonstrare. Atque cum iactet Celsus nihil se fugere: & nosse se cuncta: insolentissimam dixerim esse hominis huius audaciam: nam si prophetas precipue perlegisset: certioribus quidem & indubitatis refertos enigmatibus: & dictis aliis: plerisque mortalium subobscuris: & in euangeliorum parabolas incidisset: & cetera tam legis quam iudaice historiae scripta: & apostolorum uoces audisset: placideque his cunctis perceptis: dictionum capere significantiam uoluisset & sensa: nequam ad id temeritatis & audaciae deuenisset: nec nosse omnia se intulisset: quemadmodum neque nos ipsi qui in his ueris famur assiduo usurpare illud auderemus: nihil nos preterire: est

namque ueritas peramica: non enim nostrum dixerit quispiam: nihil me latet quod sentiat Epicurus: nec plane fatebitur se omnia scire que Plato: quandoquidem per magnum sit hos inter: discrimen & altercatio qui istorum opiniones decernunt: quis enim fuerit tam audax que rerum omnium se habere cognitionem astruxerit: quas uel stoici fateantur: uel peripatetici philosophentur: ni forte hanc tantam cognitionis iactantiam a preceptoribus nonnullis imperitis quidem & de sapientibus Celsus acceperit: qui suam nil sentiunt impericiam: & plane existimet tantorum instructorum auctoritate usus: nil sibi esse incognitum. Mihi uero haud secus hoc loco Celsus uidetur egisse: ac solet quispiam: qui postquam in aegyptum se contulit: ubi & sapientes illi aegyptii pro eorum patriis & domesticis litteris: de diuinis quoque multa edisserant que apud se lege sunt instituta: & item nonnulli litterarum ignari sola auditione acceperint que fabulosa sunt & inania: & quorum rationem ignorent: per summa gloria duxerit: que cum imperitis: omissis peritioribus sit diu uersatus: a quibus & arbitretur aegyptiorum sese instituta & ritus perdidicisse: & eorum nosse mysteria: cum ad sacerdotum neminem se applicasset: nec a peritioribus quoque aegyptio: archana illa didicerit. Quod autem de aegyptiis dixi sapientibus & imperitis: potest & in persis ipsis spectari: apud quos & deorum sacrificia sunt & mysteria: ratione quadam per eos suo more denuntiata: qui & eloquentiores sunt & edocti: & illa quidem per hominum turbam & infimos quosque & sordidos: uti his traditum est: procurantur. Nec secus & de syris dicendum fuerit & Indis: ceterisque: qui & fabellis nituntur & litteris. Sed cum illud Celsus adiecerit: perinde a christianorum plerisque usurpatum: malam esse in uita sapientiam: bonam uero stulticiam: dicendum: cauillari eum id dictum: quippe qui nihil exprimat que Paulus dixerit hunc se in modum habentia. Si quis uidetur sapiens esse inter uos in hoc mundo: stultus fiat ut sapiens efficiatur. Sapientia enim huius seculi apud deum stulticia est. Ait ergo apostolus non simpliciter sapientiam esse apud deum stulticiam: sed huius seculi sapientiam. Et rursum: non si quis uidetur sapiens esse inter uos simpliciter inquit stultus fiat:

sed in hoc mundo hanc stulticiam subeat: ut sapiens fiat. Sapientiam igitur mundi huius eam esse fatemur: que ut diuine littere uolunt inanem reddit. omnem philosophiam: falsa precipue sententiam stulticiam propterea bonam nec temere dicimus: sed tunc maxime utile nuncupamus: cum quispiam eam susceperit ut in mundo sit stultior. quemadmodum & Platonice ipsi aliquem: qui animas credat immortales futuras: & redituras quandoque ad corpora: asserimus quoad Stoicos insanire: qui Platonice uituperent & cauillantur opinionem: uel ut Peripatetici tenent qui Platonis diuulgent deliramenta: uel quo ad Epicuros impietatis coarguentes: qui diuinam induxerint prouidentiam: & deum cunctis prefecerint. Accedit etiam quod pro uerbi hoc est christi: uoluntate longe presterit cum ratione & sapientia ueris dogmatibus assentiri: que tenui aliqua credulitate: & id quidem placuit uerbo ut non sine discrimine fieret: ne inutiles prorsus dimitteret homines. quod utique coniunctissimus Iesus discipulus Paulus inquit patet. Postquam enim in sapientia dei non cognouit mundus: per sapientiam deum: placuit deo per stulticiam predicationis saluare credentes. Liqueat igitur ex his necessarium fuisse omnino: ut in dei sapientia dei haberetur cognitio: & cum id neque sit hoc modo effectum: secundo ideo est placitum salutem impetiri creditibus: non simplici quodam stulticia sed eam duntaxat: que in predicatione constaret. hic enim christi Iesu & crucifixi preconium: per predicationis habetur stulticia: quemadmodum id ipsum sentiens Paulus inquit. Nos autem predicamus Iesum christum crucifixum: Iudeis quidem scandalum: gentibus autem stulticiam. Ipsi autem qui uocati sunt iudeis & graecis: christum dei uirtute: & dei sapientiam. Enim uero cum gentium plerasque cognatione & sanguine coniunctas existimet Celsus: eiusdem conditionis & sortis nationes esse omnes affirmat: ut que uni eidemque dogmati principium dederint: haudquaquam intelligo cur solos iudeos calumnetur: istorum gentem nihil annumeras ceteris: siue quia labore cum illis una quandoque insumperint & senserint eadem: siue quia in multis similia sanxerint. Iure igitur queri ab eo potest: cur uel barbaris uel graecis historiis fide hic

presticit eorū quos meminit antiquitatem narrātibus: iudaicæ dumtaxat gētis historiā pro falsa & cōmenticia ducat: Si enim historici omnes rerum apud suos gestarum ueritatem memoriæ pdiderunt: cur solis iudeorū prophetis diffidimus: q̄ si tā Moyses: q̄ p̄phete q̄ multa que apud se acta sunt & suis temporibus gesta: grate admodum conscribere: cur non id ipsum de cæteris gentium scriptoribus ipsi fatebimur: nun ægyptii si iudeos in suis historiis carpsent: cum fide scripsisse de iudeis credendi sunt: Iudei uero cū de ægyptiis eadem scripsent: seseq̄ item ab his mala p̄ multa iniustius fuisse perpeffos: eoq̄ & deū affirmant illos suppliciis affecisse: pro mēdacibus erunt & uanis habendi: nec de ægyptiis solum dicēdum id fuerit: quin & Syros comperimus cum iudeis conseruisse manus: & bella gessisse: & esse hec quidem in antiquis Siroꝝ annalibus historiæ de mandata. nec secus & iudeorum scriptores hostes sibi fuisse Syros conscribunt: ne anticipando uidear dicere: quod & prophete predixerint. Aduerte itaq̄ ut sue gētis raptus amore Celsus: gentilibus quidem nonnullis ut sapientibus credat: iudeos uero condemnet & aspernet: ut prorsus insanos. Verum quid ipse inquit audi. Priscum est sane & uetus dictum: quod gentes sapientissime & ciuitates: & uiri prudentiores usurpatum habere. Nec quidem libuit gentem sapientissimam: uel ægyptiis saltem & Syris: uel Indis Persisq̄: Odrysis & Samotracibus: uel Eleusinis similem: nuncupare iudeos. Sed quanto melior Celsus: ut qui in multis se uirum esse consideratissimum pretulit: & cōplura dogmata inuestigando expendit: collegitq̄ a plerisq̄ que certiora & uera duxit: Pythagoreus ille Numenius. cum in primo libro quem de bono conscripsit: gentium faceret mentionem: & de deo ut incorporeo q̄ multa complexus esset: inter gentes ipsas & iudeos connumerauit: nec sane pertesum est in eius scriptis: uel dictis prophetis uti: & figuras inducere. Ferunt etiam: & pro indubitato affirmāt Erippum quempiam in p̄mo de legū latoribus libro: memoriæ pdidisse Pythagorā

illū suam philosophiā a iudeis acceptam: trāstulisse ad græcos: & Ecathæi cuiusdam historici de iudeis extare librum: in quo & illud adiecerit: sapientia tantopere iudeorū gentem prestare: ut uel Herenius Philon in eo opere qd̄ de iudeis cōscripsit. primo ambigat: utrum Ecathæi historici illud sit opus nec ne: secundo si Ecathæi sit: inquit: non utiq̄ iniquum esse existimare: captum hunc iudeorū fuisse: qua plurimum ualent persuasione: & ita in hec descendisse: ut huiusmodi de iudeis assereret. miror autem quo pacto Odyrsas quosdā & Samothracas & Eleusinos & Yperboreos illos inter antiquissimas & sapientissimas nationes Celsus adnumerauerit: Iudeos uero neq̄ inter sapientes: neq̄ inter priscos illos & antiquiores duxerit admittēdos: cū pleraq̄ de eorū antiquitate: cum apud Aegyptios: tum apud Phænices & græcos: scripta passim ferant: ueterem iudeorum p̄geniē testificātia: q̄ ipse superuacaneū duxi p̄ducere. cū uolenti cuiq̄ liceat que Flauius Iosephus de iudeorū antiquitate conscripsit: perlegere. Is enim multos inducit scriptores qui uetustissimos esse iudeos testificentur: extat & iunioris Tatiani oratio apud græcos etiam habita. in qua scite admodum & abunde historici omnes explicantur: qui de iudeorum & Moysi antiquitate conscripserint. Aparent igitur non ueritatis gratia enarrande: sed insectandi studio: & maliuolentia Celsum hec effudisse: quippe cui animo sit christiane religionis a iudeis pendētis principia criminari: alioquin Homeri galatofagos: hoc est lactis comessores: & galatarum dryadas: Getaq̄ sapientissimas & uetustissimas asserit nationes: de his affatim scripsisse qui iudaicam linguam propinquitate contingerent. quorum scripta an aliqua extant: haudquaq̄ compertum sat habeo: iudeos autē dumtaxat: quantū in eo est: & antiquitate hac ex sapiētia eiicit. rursum & uiros enumerās p̄scos & sapiētes: q̄ suorū tēporū hoīnes adiuuissēt: & suis scriptis postreris p̄fuere: Moysē e numero detrahic sapiētū: & Linū qd̄ que mltis p̄posuit: sapiētē iā dixit: cuius tñ nec leges extāt nec dicta: que possint gētes uel ad meliora

traducere uel iuuare cū Moyſi leges omnis natio ferat per orbē terrarū paſſim diſſeminatas. Vide igitur ut aperte malignitate quadā & odio: e ſapientū catalogo eiecerit Moyſem: Linū uero & Orpheum & Pherecidē: Perſemq; illū Zoroaſtrē & Pythagoram de his ſapiētibus dicat mentionē feciſſe librisq; demādaſſe ſuamet dogmata: & ad id t̄pis illa ſeruari. & uolens quidē oblitus eſt fabule que p̄ Orpheum de his cōmenta deſcribit: q̄ dii credunt & humana p̄perſi ſint. In ſubſequentibus uero cū p̄ Moyſem ſcriptā culpet h̄toriā: & eos coarguit q̄ ſub figuris ſunt & allegoria illā interpretati. Sed poterit quis ſtrenuiſſimū iſtū: hūc in modū affari: q̄ eius libꝛe ueridici ſermonis titulo ad notari. Heus tu: deos ne hoſce gloriæ duxeris: qui in tot tantisq; ſint p̄lapſi calamitates: quantas & poete tui deſcribunt & ſapientes: ut & uenereo coitu impio quidē ſint & nephario uſi: & aduerſus parentes ductarint exercitus: eorumq; uel pudenda preciderint. deinde iactas & fuiſſe illos huiusmodi auſos: ac tanta p̄perſos: & hec demum eſſe de diis tuis memoriae prodita: cū Moyſes ipſe de uero deo: deq; eius ſāctiſſimis angelis haud quaſi iſtiusmodi ſcripſerit: nec de ipſis quidem mortalibus tam ſceleſta licteris demandarit. Non enim apud hunc facere quiſq; auſus eſt: que aduerſus Vranū Saturnus: nec que in patrem Iupiter: nec quiſpiam: ut idem ille pater hominum deorumq; gnatam compreſſit: errare tamen exiſtimas: & circumuentos eſſe qui a Moyſe hoc: leges acceperint. Verū mihi haud ſecus facere Cefus uidet: ac Thraſimachus ille platonicus: qui nil prorsus Socrati permittebat de iuſticia diſſerenti: pro uoluntate & arbitrio reſpondere: ſed interpellans: caue inquit quod utile ē: ne iuſtum dixeris: neq; quod neceſſarium & huiusmodi aliquid: æq̄tatem appelles. Is nāq; cum Moyſi h̄torias pro eius opinione redarguiſſet. & illarū inculcaſſet interpretes: quorū ubi nōnullas laudes attigiſſet: & benignitatē collaudaſſet: coarctet mox eos q̄ poſſent p̄ cuiusq; rei natura r̄ndere: ne dicāt q̄ ſentiunt. At ipſi ut puocati dicturi ſumus: libros eſſe cū libris conferendos: ſed

heus tu: lini & muſei orpheiꝛ opera: & pherecidis ſcripta producito: & cum Moyſi lege collata examinato: cum h̄toriisq; confer to h̄torias: & moralia dicta cum legibus & mādatiſ: & uide utra potius horum ad ſe conuertere poterunt auditores: & ab aliorum inſtitutiſ auertere: uel uitiis coercere. Et cognoſce tādē tuorum auctorū ordinem non magnam poſteritatis rationem habuiſſe: que ſua eſſet opera p̄lectura: ſed de philoſophia illis dūtaxat ſcripſiſſe qui ſub figuris poſſent & allegoriis illā interpretari. At Moyſes eius quinꝛ in libris haud ſecus ſe geſſit: ac ſtrenuus ſolet orator: qui dicendi figuram aliquam meditatūſ & modum: accurati uſ uerba pronuntiet: que in utrumuiſ ſenſum uergāt. Siquidem neq; iudeorum multitudini inſtitute iam legibus iacture cauſam prebet cum de moralitate ediſſerit: neq; eos quidem offēdit q̄ etſi p̄pauci ſunt: prudenter tamen eius poſſunt ſcripta perlegere. Nam illis quidem qui eius quiuerint uoluntatē & ſenſa ſcrutari: p̄fundioſam & alte reconditam ſcripturā nil aperit. Accedit etiā q̄ tuorum ſapientium auctorū nec libri quidem ad id tempus ſeruentur: qui ſeruari haud dubie poterant: ſi lectores aliquid inde ſenſiſſent: utilitatis ſe deniq; accepturos. Moyſi uero ſcripta q̄ plurimos mouit qui uel maxime eſſent a iudeorum conſuetudine & moribus alieni & ita ut plane crederent quemadmodū ille ſcribēdo promitteret: deum fuiſſe qui mundum cōſtruxerit: per quem primum eius ul ſcripta ſancita ſint. Decebat enim hunc orbis terrarum fabricatorem: & qui uniuerſo mundo leges dediſſet: dictis ſuis eam uim indere: ut tenere omnia ac uincere que ubiq; terrarū ſunt: poſſent. & hec æquidem dixerim nondum aliquid de Iheſu conquirendo ediferens: ſed ut Moyſem arguā: qui Iheſu fuit longe inferior: tuis fuiſſe (ut dicendo aperiemus) ſapientibus & poetis philoſophisq; longo interuallo preſtantiorē. Poſt hec Celfus cū latenter uelit aſſertam per Moyſem mundi improbare creationē: demonſtrantē ad ſua tempora: nondum ad annos mille mūdum accedere: quid ipſe ſentiat occultando in eorū concedit opinionē: qui mundum increatum affirmant: cū enī in quouis ſeculo inq̄t:

multa sint facta incendia: solisq; & lunæ defectioes plereq; conti-
gerint: quorum omnium nuperrimum sit deucalionis diluuium:
recens effectum: liquido eis: qui se audire prudentius quiuerint:
patefacit: iuxta se mundum nullum habuisse principiū: nec aliquā
do cepisse. Respondeat ergo christianæ fidei calumniator: quibus
nam argumentis uel rationibus admittere cogit tam sepe conflagrasse
mundum uel aquis hunc inundasse: & omnium esse recentissimum
Deucalionis ætate diluuium: & phatontis tempore cōflagrationem.
Quod si Platonis de huiusmodi differentis proponat dialogos: responde-
bimus licere & nobis: Moyse tam pii & integerrimi animi uiro: omne
quod ortum est superanti: applicantiq; se cunctarum reꝝ opifici:
nimirum in quo & spiritus sanctus diuersaret: fidem prestare:
qui longe q̄ Plato clarius: seu cæteri q̄ siue apud barbaros: siue
apud græcos sapientes habent: que dei sunt patefacit. Enim-
uero si istiusmodi fidei rationem a nobis exigit Celsus: reddat
ipse hanc prior de his que nullis certioribus argumentis pre-
finit: hoc demum pacto & nos forsitan sumus rem se ita habere
confirmaturi. Inuitus tamen in id incidit Celsus: ut mūdum
testificaret secundum Moysem nuperrimum esse: & nondum ad
millesimum annum accedere: cum græcos asserat cuncta hec dicere
uetustiora iam esse: partim diluuii gratia: tam frequentis: partim
incendii: que utiq; illi neq; spectarunt nec memoriæ prodiderunt.
Sint autem Celso tam crebræ & fabulose flagrantia & falsarum
inundationum instructores: ad eius opinionem: sapientissimi illi
ægyptii: quorum sapientiam: arguūt irrationabilia quedam & bruta
animantia: quibus & diuinum deferunt cultum & ueneratur: &
usurpati apud eos sermones: astruentes: iustiorē esse & reconditum
ac mysticū dei hunc cultum. Et sane uel ægyptii ipsi iccirco sunt
apud hūc sapiētes: q̄a cū de animantibus differunt & sermonibus
illa extollunt: iactitando theologiam uident inducere: qui autem
& iudeorum sit legi assensus: & leges optimas tulerit: & deo
cūcta solum ascribat: ut qui sit uniuersa molitus: inferior haud
dubie Celso & sui similibus uel alio

quouis uideret: qui non modo in animalia quedam rationabilia &
morti obnoxia: uerum & in rationis expertia diuinitatem tradu-
xerit ad fabulosumq; ad corpora reditum: quod de anima Pytha-
gorici ferunt que ubi per celi conuexa delabitur: & in brutorum
usq; animantiū corpora siue domestica sint illa & māsueta: siue
immania quedam & efferatiora: descēdat. Quinetiam si uel ægyptii
ipsi fabellas confingant: credunt per enigmata quedam & eorum
archana philosophari: Moyse uero: & si cunctis nationibus con-
scribit historias: uel leges reliquit: eius tamen dicta pro uanis ha-
bentur: & commentitiis fabulis: nec posse allegoriam ullam susci-
pere existimantur huius sermones: id quippe & Celso uidetur &
Epicuris. Ait preterea se accepisse apud gentes illas sapientes & cir-
cumspectas esse uulgatum: Moysem illum demonis fuisse nomē
fortitum. ad quod (ut illi uel id concedatur) Moysem antiquius
aliquod nomen sibi inditum accepisse: idq; ad iudeos deniq; trāsmis-
sisse: dicendum erit q̄ si falsam potius q̄ prudenter aut honeste
pronuntiatam appellationem hic audiuit: auditamq; transmisit
ad subditos: crimini est pfecto obnoxius: si uero ut ipse affirmas
& sapientibus est & ueris dogmatibus ille assensus: & his quidem
suos homines erudiuit: quid nam egit: ut merito sit inculandus?
Sed utinam & Epicurus & Aristoteles: iccirco Epicuro inferior:
quia fuit in diuinam prouidentiam impius: & Stoici deū esse cor-
poreum asserentes: Moyse huius dicta exaudissent: ne mundus ser-
monibus repletur prouidentiam ipsam negantibus uel prorsus
dementibus: uel principium inducentibus corruptibile: atq; cor-
poreum: quia Stoicis deus corporeus sit: nihil uerentibus eundē
mutabilem dicere: inconstantiaq; & uolubilitatis arguere: ut qui
plane corrumpi possit: si habeat corruptorem: in eoq; felicē esse:
nec pati corruptionem: quia nihil sit quod eum corrumpat. At iu-
deorum christianorumq; disciplina que dum illud tueret: nec mu-
tabilem esse nec uolubilem deum: pphana & impia existimatur:
quandoquidē ad impietatem nil his assentit qui impia sentiunt.
Illud nanq; pronuntiat: tu autem idem ipse es: quietiam & deus

illud dixisse credit: non immutor: nihil deinde pudendorum cir-
cūcisionem: que per iudeos fit: improbens Celsus: ab ægyptiis in-
quit illam duxisse ortum: ægyptiis potius q̄ Moysi credēs dicēti.
Fuisse Abraham primum omnium circumcisum: cuius Abrahæ
nomen non modo Moyses scribit: cum deo illum facit familiarē:
sed pleriq̄: demones ipsos carminibus adiurantiū: nam Abrahā
deum pronuntiāt: & hoc dicto utunt̄. cuius nominis appellatio
ne dei sibi conciliant æquitatem. Et iccirco Abraham deum ap̄d
iudeos dictum: usurpant: ignari tamen quis ille sit Abraham: de
Isaac haud secus Iacobq̄ & israele dicendum: q̄ cū haud dubie hæ-
breorum sint nomina ex his tamen fatent̄ multis in locis ægip-
tii: uim quandam esse suis disciplinis inspersam. Que autem de
circumcisione dicunt̄: q̄ ab Abraham incipit: & a Ihe-
su postmodum sit interdicta: cum nollet eius discipulos ipsum id
facere: id est circumcidi: haudquaq̄ est in presentia nobis propo-
situm interpretari: non enim ut id doceamus presens tempus depo-
scit: sed potius ut contendamus Celsi contra iudeorum doctrinā
illatas criminationes euertere: existimantis protinus se christianā
religionem falsam & commentitiam redditurum: si eius primor-
dia: que iudeorum dictis nitunt̄: falsa esse criminando coarguat.
Ait preterea Celsus: hi quidem qui uestrum sunt Moysen ducē
secuti: pastores fuere & rusticanis fallaciis foti & circumuenti: de
um esse unicum putauerunt. Age ergo ostendat iste quo pacto:
agrestibus illis ad eius opinionē: temerē: a deorū cultu deficientibus:
poterit tāta mltitudine siue ap̄d græcos siue ap̄d barbaros creditos
deos: statuerē: & cōfirmār. demōstret iq̄ q̄s genitas ferūt ex Ioue &
memoria musas ul̄ p̄cas ex themide: ul̄ gr̄as p̄petuo nudas aliquo
modo subsistere: sed nequaq̄ poterit græcorum figmēta: quibus:
uel carentibus anima: uidentur esse corpora attributa: ex rebus
ipsis deos esse arguere: cur enim potius græcorum de diis fuerint
fabule certiores: q̄ ut ita dixerim: ægyptiorum: qui prorsus p̄ eorū
patrio sermone ignorent: memoriā hanc: nouem esse musarū
matrem: ul̄ themidem illam parcarum. Neq̄ eurynomē ex gratiis

unam: nec nomina quidem teneant ceterarum: quanto igitur effi-
catus est & cunctis his fictionibus satius: ut his que uisuntur cō-
tentus quispiam: acquiescat tam optime mundi dispositioni: co-
latq̄ & huius fabricatorem: qui mundus ut unus est: ita & deum
habet unicū conditorem: ac sibi ipsi integre spirat cū flauerit: & ic-
circo nec a mltis cōstrui potuit. Quēadmodū nec a multis spiriti-
bus contineri: uniuersum celum mouentibus. Sat enim fuerit spi-
ritus unus qui in erraticam omnem ferat ab oriente ad occidentē
cœli partem: & intra se omnia complectatur: quibus indiget mū-
dus: de se minus perfectiora. Vniuersa nanq̄ sunt mundi partes:
cum nulla pars deus sit uniuersi. Oportet nanq̄ deum esse nō im-
perfectum: ut pars queq̄ de se imperfectior est: forsan autē altior
ratio patefecerit quemadmodū proprie deus ut pars minime sit
ita nec totum: quia totum ex parte est. Nec illud qdē ratō ipsa fa-
tebitur: deum qui supra omnia sit: sic esse accipiendum tanq̄ ex p-
tibus constet. Quarum singule nequaq̄ id ualeāt quod reliq̄ om-
nes. Subdit deinde sic Celsus opiliones & pastores unicū esse de-
um existimabant siue excelsum dixeris: siue adonay: siue celestē: si-
ue Sabaoth: siue utrimq̄ mundū hunc gaudent nuncupare. Et id
preter nil aliud norunt. Deinceps infert affirmatq̄ nil quippiā il-
lud differre ab usurpata apud græcos appellatōne: qui prestantissi-
mum deum & omnibus presidentem dia hoc est Iouem uariis no-
minibus nuncupent siue apud ægyptios dixeris siue apud Indos
hunc illumue deorum sic uarie dici: Ad quod respondendum: oc-
currisse nobis ad Celsi preposita hec: de naturalibus nominibus
rationem: profundiorē quandam atq̄ reconditā. Vtrum ut Ari-
stotiles sentit: posita nomina: an ut Stoici putant: natura sint in-
dita: imitantibus primis editis uocibus res ipsas: ad quas & nomi-
na imposita sint: qua ratione & ethymologias inducunt: qd̄ sane
& Epicuri confirmant asserentes: natura nomina hec ipsa consta-
re: quia primitus homines in res ipsas: uoces iactarent. Verum si
nobis licuerit ad superiorum appellationū confirmationē: nomi-
num quorūdam naturam ostendere: que & uim maximā habeāt

& efficaciora sint: & quorum nonnullis: ægyptiorum sapientes: uel apud Persas eloquentes illi: uel qui apud Indos philosophantur brachmane aut sauanaei: utuntur: & item gætiū ceteri: & astruere possem quales nos redditi sumus: ut diuersis imbuti opinionibus: illudque affirmare: magicam artem: que id nomen sortita est: non ut Epicuri & Aristotelis sentiunt sectatores: rem esse que omnino minus subsistat: quandoquidē qui eius artis sūt peritissimi: arguunt plane & illam subsistere: & uerba habere per paucis cognita: dicturi tum quidem essemus: hec nomina Sabaoth Adonay: & huiusmodi cetera: cum multa apud iudeos & graui interpretatione iam tradita: non in leuioribus rebus quibusdam constare: uel his que cōdita sint: sed in archana quadam theologia: que ad conditorē ipsum rerum omniū referat: & iccirco longe plurimū ualere hec nomina: congruenter & apte pronuntiata: esse preterea & alia ægyptia uoce prolata in demones: qui his solum nituntur & ualent: & alia quedam Persarum lingua: que uim aliam habeant. quo fit ut pro singulis nationibus ad usum aliquem dicta accipiantur. Et hunc in modum cōperient: demonibus diuersa loca sortitis: deferri & nomina pro linguarum proprietate: tam gætiū quā locorum: Qui igitur his paulo perspicaciorē curam intenderit: uerebitur alia: rebus aliis: nomina accomodare: ne forte simile quid patitur: quod pati solent: qui deus id nomē: falso in materiam aliquā conferunt inanimatā: uel boni appellationē a causa prima reuellūt: uel uirtutis & honesti ad cecas diuitias: uel ad corporis: pro optia ualitudine congruentiā: uel ad creditam ingenuitatē traducunt: Et forsitan haud minus ei periculosum est: qui dei nomē & bonitatis ad res eas transtulerit: ad quas minus oportuit: quā illi qui nomina ex quadā recondita ratione cuique indita: immutarit: & partim ab inferioribus ad potiora transtulerit: partim a potioribus ad minora: nec illud dixerim cum Iouem nomino: mox simul & Saturni & reæ filiū audiri: & Iunonis uirū neptūnique fratrem: Mineruæque & Themidis genitorē: & qui cū per sephone filia rem habuerit: uel cū Appollo nūcupat: ex Latona simul & Ioue progenitū: & dianæ

fratrem intelligi & Mercurii ex eodem patre germanum: seu quecunque alia ferunt Celsi sapientes illi dogmatum inuentores: & ueteres græcorum theologi. Quid enim Ioui decesserit ubi hūc suo & proprio nomine nūcupaueris: nec Saturnum interea patrem exprefferis nec matrem Ream: id ipsumque & in ceteris qui dii dicuntur: seruaueris: quod crimen nequaquam eos attigerit: qui deum per archana quadam & recondita ratione: Sabaoth Adonay uel aliis accomodatis nominibus dici constituerunt. Cum uero nominū latentem & altiore significantiā quis poterit prudenter inquire: quā multa comperiet de angelorum dei nūcupatione: huiusmodi: quorum is quidem Michahel: Gabriel alius: & Raphael item alius denominabitur: non absimile rebus sortiti cognomē: quas ad dei nutum omnipotentis: passim eorum ministerio exequuntur: nec secus & nostri Ihesu ex eadem pendet sapienti & occulta nominum interpretatione: cuius nominis nūcupationem spectatum persepe est: cum ex hominum animis: tum e corporibus innumeros demones eiecisse: & in his uim maximam exercuisse: a quibus demones fuissent excussi. Quinetiam quo ad nomina ipsa dicendum: eos qui uti carminibus norunt id affirmare: unam eandemque incantationem: per quemuis uernacula lingua pronuntiatā: operaturam: quod de se incantatio pollicetur: qui uero illam in aliam quā uerterit uocem: licere perspicere infirmiore effectā & prorsus inuolidam. Sic fit ut non rerum significantia sed qualitates uocum: & proprietates: in hec: illa uel uim aliquam habeant. Vel ad illud quidem per hec sic respondebimus: ad mortem usque contendere christianos ne Iouem deum appellent: ne uel hunc ipsum alia lingua denominent. Siue enim id deus cōmune nomen simpliciter per hos proferatur: siue cum additione hac: rerum omnium conditor: cœlique & terræ constructor: & quod ad homines: hos uel illos legauerit: quorum nomini cōgruat deus hec dictō: ut cūque tū mortalibus uirtutem & potentiam ingerit perfectiorem: possent & alia pleraque in hac nominum appellatione his responderi quod in differenter utendū esse nominibus putant. Eni uero si admiratōni

habet Plato cum in phileno sic differit. Mea autem o Protarche circa deorum nomina non exigua est affectio: quandoquidem philenus cum Socrote disputans deam dixerit uoluptatem: quo pacto non potius christianos suscipimus: qui ea sint erga deum reuerentia & pietate: ut nil prorsus nominum que poetarum fictionibus comprehenduntur rerum omnium conditori acomodent. Sed de his haecenus: uideamus autem quemadmodum iudeos incuset: qui nihil se preterire: uel ignorare promittit Celsus. Angelorum inquit hos cultu teneri: magiceque arti & prestigiis quibusdam incumbere: quorum Moyses his cunctis fuerit instructior. At quibus Moyse scriptis ille: eundem qui legem tulerit compertum habet: ut angelos coleret iudeis mandasse: respondeat qui tam christianorum quam iudeorum res nosse se iactitat: quo pacto magicis nituntur prestigiis qui Moyse legem scripserint: & illud pegerint. Ariolis autem non adheretis ut in illis coinquinemini. Promittit deinceps se instructurum quemadmodum iudei praeruditate & imperitia: circumuenti: deliquerint. quod si compertum haberent christum Iesum ignorasse iudeos: nec de eo prophetarum uaticinia audisse: uere hos falsos fuisse & circumuentos argueret. Nunc uero cum nolit animo hec agitare: ea in re quae nihil peccauerunt: peccasse illos existimat: promittens deinde in subsequens iudeorum se res edocturum: de Iesu primo: qui saluos nos fecerit sermonem habet: quemadmodum .s. ad christianam religionem ducem se nobis praebuerit: aitque hunc paucis annis progenitum: disciplinam homini tradidisse: cum apud christianos dei filius haberetur. Verum ad illud quod paucis ante annis sit genitus: sic respondebimus. Nunc ergo Iesus: tam celebrem habuit & breui tempore ortum: quod tot annorum spaciis: cum libuisset eius sermonem & doctrinam disseminari: tamen fuerit uirtutis: ut multis in locis huius apud nos mundi: cum graecos: tum barbaros: sapientesque ite & insipientes: nec paucos quidem ad eius dicta sic composuerit: ut ad mortem usque pro eius fide certauerint: ne ab ea descicerent uel se abnegarent: quod profecto alterius sectae uel dogmatis gratia fecisse quempiam: non est historiae proditum. Ipse uero non ut assentator christiane doctrinae uerbis eblandiar: sed res ipsas scrutari sic nisus: ut uideam: dixerim aequidem neque eos quae corpora grauiori morbo affecta: curanda suscepe-

rint: breui posse id consequi ut fine ualitudini faciant: & corporibus restituant sanitatem: at si uel animas poterit quae spiritalis ex abundantia nequitiae & peccatis moribus: iniustisque facinoribus: uel dei contemptu: eruerit: cuius rei argumento sit: ad hoiescentum (ut ita dixerim) eius monitu & castigatione fuisse redditos meliores: neque hunc quidem iure dixerit aliquis tam deropete ad ceterum illos uerba fecisse: quam ab his tot mala proppererent. quod si quis recte ista cognouerit: assentiat necesse est: nil esse apud hoies bonum: quod subito fiat: quanto ergo de Iesu idipsum: ad eius doctrinam concedentibus multis: fidentior demonstrabit quod praesens contulerit & posterum uitam: & plane intelligat quibus impudiciis: quam iniustitia: & quantis rebus cupiditatibus eorum quaeque esset immersus pulsus: ut Celsus inquit: & qui sentiunt secum: fuerint hi circumuenti: & doctrinam susceperint: ut idem affirmat hominum uitam deuastantem. At quo pacto eo ex tempore quo Iesu acceperat disciplinam: & humaniores sunt redditi: maioriisque quam a deo cum grauitate: tum & constantia comuniti: ut eorum plerique ob excellentem integritatem & purius ut coleret deum: ne promissas quae de legibus nuptias attigerunt. quod si quis res ipsas discutiat: uidebit plane supra humanam naturam fuisse Iesum rem ausum: & executum quod ausus sit: nam a principio ne eius doctrina in orbem terrarum disseminaretur: obstaculis uniuersis: imperatoribus inquam quae pro tempore extiterit: & quae sub istorum ditone fuere: perfectis & ducibus: & ceteris proinde aduersariis: quibus fuisset quis creditus magistratus: praesidibus insuper ciuitatum: ac populis & militaribus uir renitentibus: omnium hic conatus periclitari: quandoquidem prohiberi dei uerbum non potuit. quoniam longe illud ualidius tam multis oppugnantibus redditum: gratiae quae de totius potitum est: & barbarorum maiorem partem obtinuit: & animas quae traduxit secundum se ad cultum innumeras. Erat autem necessarium ea in hominum turba: quae Iesu uerbis capiebantur inter quos longe erat imperitorum & agrestium pro numero: eorumque quae in litterarum studiis essent exerciti: Multo plures ut essent rusticiores illi & imperiti: quam exculsi & sapientes: Sed cum nolit Celsus hec intelligere: Iesu uerbi humanitatem atque clementiam in animam omnem quae sub orientem sole consistit diffusam: ut imperitam hanc ducit & rudem: quae nec sapientia ista humanitate nitatur nec quicquam ualeat eloquentia. & litterarum dumtaxat ignaris imperitet: quamuis nec ipse quidem ideotas solum affirmet

ex Ihesu doctrina ad dei secundum se cultum fuisse inductos: quippe qui & moderatiores quosdam inter hos esse: humanitate & sapientia peditos: & prompto ad allegoriam ingenio fateatur. Sed cum iudei personam Celsus effingat: imitatus quodammodo oratoriae artis alumnum quempiam unum: qui ad loquendum inducitur: iudeum hunc ipsum producit: Ihesum dominum alloquentem: nec quicquam affert quod philosophi deceat grauitatem. Sed age pro uiribus que ille oblatrat inquirendo denique reuincamus: quando quidem nec personam iudeo homini congruentem: dicendo imposuit: facit deinde uel cum Ihesu differentem iudeum: & multis in rebus (ut ipse putat) illum coarguentem: & imprimis: quia finxerit se ex uirgine genitum: eidem preterea exprobrat: quod in uico quodam sit iudaico natus: & ex muliere sordida & rusticana: que uel uictum manu quesierit: & ab eo cui denupserat: quod faber lignarius esset: adulterii criminis insimulata: repudiata sit. Ait etiam eicetiam illam a uiro & turpiter errabundam: obscurum & spurium peperisse Ihesum: qui postmodum necessitate coactus in aegyptum fecerit: ubi mercede duxerit uitam: ex opere diurno conuenta. ibidemque cum uirtutum quarundam periculum fecisset: quibus aegyptii admodum gloriantur: ea tandem cum fama rerum gestarum & mirabilium: quibus iam insolesceret: in Iudeam rediens deus sit habitus. Mihi uero qui nihil eorum que ab infidelibus obiiciuntur possum omittere indiscusum: rerum principia inuestiganti: conspirare hec cuncta uidentur: & fidem astruere: Ihesum dominum dignum esse hac appellatione effectum: ut dei sit filius nuncupatus: siquidem mortalibus ipsis ad gloriam & nominis celebritatem: plurimum ualeat: cum pariter sunt nati: qui & praestantiores sint: & secundis rebus euecti: & diuiciis affluant quos possint in liberos erudicendos impedere: & ad hec accesserit praeterea: cum ampla tamen insignis & nobilis. Sed cum longe ab his aliena sortitus sit quispiam: & queat alioquin que se interpellent: quo minus sit notior: omnia superare: & ita se gerere ut uel eis precellat qui de se famam acceperint: & clarus euadat: & apud mortales omnes uel aliter de se loquentes: celeberrimus fiat: quo pacto non fuerit tanti uiri natura admiratione iam dignior: uel eo quidem quia & ingentis sit animi: & res magnas aggrediatur: & ea sit audentius ausa: que facile contemni non possint: quod si accuratius quispiam Ihesu res gestas conquirat: cur etiam non illud petat: quo modo qui in ea rerum tenuitate sit & penuria educatus: & qui publice nulla fuerit eruditione excultus: nec eloquendi quidem artem didicerit: neque dogmatum ullam haberit notionem: quo posset saltem que uellet dicendo: cum res peteret: multitudini persuadere: concionarique apud populos: & ad se auditores quos multos allicere: se tamen ad leuia quedam & uana docendum contulerit dogmata: doctrinam inducens humano generi: quam ubi iudeorum extollit & magnificat prophetas: eorum cetera diluit & euertit: & gentium precipue leges dissoluit: que de diuinis habentur. Verum quo pacto qui istiusmodi sit & hunc in modum nutritus: & nil prorsus ab homine: ut uel eius asserunt detractores: quod laudabile sit & decorum didicerit de dei iudicio: & aduersus nequitiam cruciatu: honoribusque erga probitatem & premiis: differere talia potuisset: & argumentis quidem haudquam contemptibilibus que diceret: confirmare: & ita ut non rusticiores quosdam & ideote eius sermonibus ducerentur: sed eorum non pauci qui & prudentiores essent & ad res contemplandas admodum perspicaces: tamen si uiliora quedam uiderentur denuntiari: sub quorum praetextu archanum aliquid occulere. Enim uero apud Platonem Erius quosdam Themistocli conuictus: qui bello esset tam clarus effectus: quod non suo ingenio aut moribus eam fuisset gloriam consecutus: sed illam potius ex prospera urbis fortuna: quam esset in omni gratia preclarissima uendicasset. Ab eodem Themistocle postmodum audiuit: quod ut mitior erat & prudens & patrie nobilitate uidebat ad eius gloriam plurimum ualuisse: neque enim si uel ego Erius esse tam clarus euasisse nec tu: si tua fortuna tulisset: ut natus Athenis esses: fieri themistocles potuisses. At nunc Iesus uel hoc pro affectu quod ex uico sit oriundus (ut ait Celsus) & eo quod non graeco: nec ex gente aliqua que ad multorum opinionem sit in prouectu: & augetur in dies & conuictis

ORIG. CONTRA CEL.

identidem afflictatus huiusmodi: quod ortus ex matre sordida sit: & quaestum manibus factitate: quod praeter inopia relicta patria in aegyptum profectus ex diurni operis mercede emerita: uictum queritaliter: & pro superiori exemplo: non modo est erifius redditus qui in ignobili insula & obscuro est admodum loco natus: & (ut ita dixerim) seriphensium omnium genere infimus: potuit uniuersos qui ubique terrarum sunt homines commouere: qua in re non solum Themistoclem superauit atheniensem: sed Pythagorae Platonemque & reges: & exercituum duces: & sapientes: & quosuis hominum gloria & magnitudine antecessit. Quis enim qui non negligentius rerum naturam scrutetur: non Ihesum hunc obstupescat: qui per ea que ignominiam pariunt uniuersa: gloria potuit quosuis hominum anteire: qui unquam gloria admodum: prestitisset tamen qui inter mortales preclariores uidentur: perari quidem: gloriae plurimum consequi simul & breui potuerint. Siquidem hanc sapientiae studio adeptus est quispiam: alius bello: & barbarorum nonnulli magicis quibusdam prestigiis: & aliis: item ceteri rebus: qui omnes & si non multis probentur: admirationi tamen fuerunt: & clari effecti sunt. at Ihesum (ut cetera omittam) sapientia impiorum & uirtutes: ac principatus: admirabilem reddidere: non enim in tyranni morem: cuiquam persuasit: ut a publicis legibus ad se descisceret: neque ut peccato aduersus homines: eius sectatores illexit: neque ut opulentus aliquis se aduentibus quidpiam est impartitus: nec demum ita se gessit: ut solent mendaces quidam & uani: sed tanquam preceptor: de omnipotentis dei doctrina: & eius cultu: optimisque moribus differerebat: quod deo conciliare hos quae: quod secundum se uixerint. Atque Themistocli illi uel alteri cuiquam summorum olim uirorum: nihil est unquam ad adipiscendam gloriam aduersatum. in Ihesu uero ad ea que dicta sunt: & que satis per se possunt hominis uel ingeniosi & prestantis: in humilitate & ignominia: animum occultare: accedit mors ipsa: que ut turpis & ignominiosa est uisa: ubi cruci affixus est: ita etiam satis ualere ad delendam peccata iam & acceptam gloriam uidebat: & eos cogendum: qui pro auersantiu Ihesu doctrinam: opinione circuuenti

fuisent: ut & ab errore desciscerent: & seductorem damnarent. Ceterum admiratione capi quis posset: unde illud discipulos Ihesu inuaserit: uti isti deblaterant: qui maledictis hunc & contumeliis insectantur: cum a mortuis eum haudquam uiderint resurgentem: nec plane crediderint hunc ipsum in se aliquid habuisse diuinitatis: ut nil prorsus reformidarent cum preceptore una & penas subire: & in omne discrimen simul concedere: patriamque relinquere: ut pro Ihesu uoluntate doctrinam traditam: edocerent. Sed arditior aequidem qui recte fuerit rem ipsam scrutatus: nequaquam dicturum: hos uitae periculo ob Ihesu doctrinam sese obtulisse: nisi & docenti fuisset uis summa persuadendi: qua eos redderet certiores commonefaciendo: ut non solum uti esset ab se instructi se gererent: sed pro eius doctrina & alios instituerent: qua ex institutione: promptior ei futura esset: & parata: quo ad hominum uitam: perniciet: quod aueret ubique & apud omnes: res innouare: & aliam quandam religionem inducere. Nun igitur Ihesu discipuli: cum non modo apud iudeos ex dictis propheticis affirmarent: hunc illum esse quem ueterum dixissent prophete. uerum & apud ceteras nationes apertius id faterentur: haudquam intelligebant suscepisse pro humano genere quod nup fuerat patibulo affixus id mortis: haud secus ac prius illos: qui uel ut patriam ab hostibus liberarent uel uiam aliquam exercitum depascentem restinguerent: uel ut terrae in fecunditate auerterent uel nauigando difficultatem ultro mortem optinere. Est enim non indecens: ex archaenis quibusdam & captu difficilimis rationibus: talem inesse rebus humanis: naturam: ut iustus aliquis unus: dum pro republica sponte se morti obtulerit: & prauos demones abigat: qui aut morbos pestiferos operentur: aut terras uitent & steriles reddant: aut nauigationem impediunt. aut alia huiusmodi fecerint. Dicant igitur qui nil prorsus fidei uolunt Ihesu ipsi prestare quod hominum gratia mortem obierit. Vtrum ne graecas quidem suscipiant: uel barbaras tam multas conscriptas historias: astruentes & alios quosdam extitisse: quod pro communi comodo & uedicanda a malis inimicis patria: quae ad internitionem urbes & nationes preoccupasset an

forte cū illa sint haud dubie gesta: ut est historiae proditum: nil credulitatis est ab hominibus habiturus: qui homo est creditus: quod iccirco mortem subierit ut demonem magnum illum demonū disperderet principem: qui mortalium animas ad terram delapsas: sue subiecerat ditioni: hec autem cum Ihesu discipuli puiderent: & his longe plura: contemplarentur: que utiq; illos par erat seorsum: ut archana: ex Ihesu perdidicisse: & uirtute essent imbuti: ut quibus non poetica uirgo aliqua & fabulosa: uires dedisset & confidentiam: ut ait Homerus: sed sapientia dei: Vt non solū arguis paterent: sed essent tam græcis uniuersis: q̄ barbaris notiores: & optimam gloriam ferrent: Quo pacto que de Ihesu narratur nō & ipsi ut certiora admiserint: Sed redeamus ad imaginariam illā quam sibi confinxit Celsus: iudei personam: sub cuius preteritu ipse sic scribit. Ihesu mater eiecta a fabro cui erat desponsata: quia ad alteram esse compererat: & uideamus: qui ista ut ceci confingunt & uirginem adulterii arguunt: & fabrum iccirco hanc abegisse nō aliter ista fuisse commētos nisi ut admirabilem tollerent per spiritum sanctum conceptionem: poterat enim is alium quendam in modum: quia preter omnium opinionem gesta res est: mētiri historiam: Et non ut inuitus assentiri: haudquaquā ex consuetis hominum nuptiis genitum Ihesum fuisse: nempe & consequens erat quod minus crederent Ihesu admirabilem genituram: ut falsa quedam & mendacia fingerent. Sed cum nequā ex certa credulitate id agāt: sed quia id teneant & enixius tueantur: Ihesum nō ex Ioseph uirginem cōcepisse: apud hos sane apertissimū hoc erat mēdaciū: quī & audire poterant & coarguere fictiones. Nun enim consentaneum erat: ut qui pro humano genere tanta sit ausus: & quātum in eo fuit: cum græci omnes: tum barbari: diuinū iudicium operientes: & a uiciis prorsus desciscant: & cuncta factitent: que omnipotenti illi rerum omnium conditori sint placita: non singularem quēdam haberet & admirabilem ortum: sed preter cetera animantia illegitimū longe (ut Celsus inquit) ac sordidū. Sed græcos æquē sic cōpellauerim & Celsū p̄cipue: siue sapiat ille siue desipiat:

Platonem tamen dicendo p̄ducam: nun qui in humana hec corpora animam superne demittit: & tanta sit ausus: & tā multis mortales instruxerit: & ex abundanti nequitiae fluxu homines quā multos auerterit: in eā genituram impingit que multo sit q̄ ceterorū animantium fedior. Quippe quem Celsus nec per legitimas quidem nuptias introducat in humanam hanc uitam: an æquius forsitan fuerit singulas animas pro reconditis quibusdā rationibus iuxta Pythagoram Platonemq; & Empedoclem: quos sepe nominat Celsus: ubi corpora ipsa inuaserint: pristinam dignitatem ut seruent: & mores: Erit igitur non iniquum & Ihesu hanc animam: que longe plurimū esset q̄ pleriq; mortaliū: ne omnes dixerim: uitae huic ubi ad hoīes descēdisset p̄ futura: ei corpori copulari: quod nō solū corporibus ceteris humanis p̄staret: sed esset omnium etiā optimum: Si enim ex istorum philosophorū dictis concedit̄ ex occultis quibusdam rationibus hanc animam fuisse dignatam: ne in bruti prorsus animantis corpus delaberet̄: nec item ut rationalis illa corpus indueret monstruosum: ita ut nec uerba p̄mere perfectius quiret: quia e diuersis & uariis quibusdā constaret: nec par esse ceteris membris habitura & caput: sed lōge minutius: illa uero tale esse corpus sortita: ut superiore hoc non admodum uideretur ratione prestantior: & alia esset longe superior: uti plus minus uer rationi aduersat̄ natura. Cur etiam nō anima quepiam fuerit: que corpus susceperit quod & mirabile sit: & hominū uincat opinionē cum hisq; commune aliquid sortiat̄: ut & simul uersari si liceat possit. Enimvero si p̄manent que a scriptoribus naturalium rerum sunt tradita: siue Zopyrus fuerit ille: siue Loxus: siue Polemon: siue quiuis alius: qui ea cōscripsit. Et hi quidē nosse se aliquid profiterent̄: & animi moribus asserunt corpora omnia cognatione quadam esse propinquiora: erat nimirum anime illi que ad uitā mirandum in modum esset commigratura gesturaq; & maiora quedam & admiranda: ut putat Celsus: & corpus fieri: necesse: cum ex panthera adulterante: tum ex uirgine adulterata. Quin potius ex hoc impuro & portentoso congressu: necessariū fuerat

OPRIG. CONTRA. QUA.

ut doctor aliquis mortalibus noxius: nascere: q ad impudicitiam
alios & praua ficinora & huiusmodi cetera: non ad continentiam
& æquitatem uirtutesq; reliquas erudiret. Sed ut predixere pphete
secundum promissionis figuram erat hic ex uirgine nasciturus:
cuius cognomen quod Emanuel est: res ipsa pretenderet: scriptum
est enim: in eius natiuitate cum hominibus erit deus: nobis autem
consentaneum quidem uidetur ad hanc commentitiã & inductã
iudei personã: Ysaie apponere uaticinium: ex uirgine denuntiãtis
nasciturum Emanuelẽ: quod utiq; Celsus: siue ignorãtia ductus:
siue quia id minus legisset: etsi iactet nil se preterit: haudquaquam
expressit: sed uolens reticuit: ne uel inuitus uideret asserere: quod eius
animo repugnaret: Ysaie uero talis est dictio: & adiecit dominus
loqui ad Achaz dicens: pete tibi signum a dño: deo tuo in profum
dum inferni siue in excelsum supra: & dixit Achaz: nõ petam: &
non temptabo dñm: & dixit. Audite ergo domus dauid. Nun
quid parum uobis est molestos esse hominibus: quia molesti estis
& deo meo: propter hoc dabit dominus ipse uobis signum. Ecce
uirgo concipiet: & pariet filium & uocabit nomen eius Emanuel:
quod interpretat: nobiscum deus. q; autem sponte & nequiter:
hanc Celsus neglexerit pphetiam: nobis utiq; ex eo liquet: quia
ex Mathei euangelio nõnulla deprompserit: ut exortam stellam
in Ihesu natiuitate. & mira alia quedam: Nec tamen de huius pñ
cipio quicquam meminerit: q; si iudeus excusans dixerit: non uirginẽ
scriptam: sed iuuenulam: respondebimus: almam hæbraicã hanc
dictionem quam septuaginta illi interpretes: uirginem transtu
lerunt. alii uero iuuenulam: positam esse: ut ferunt: & in Deutro
nomio sub expressa uirginis dictione. huc in modum. Si autem
puellam uirginem desponderit uir: & inuenerit eam aliquis in ci
uitate: & concubuerit cum illa: educes utrumque ad portas ciuitatis il
lius: & lapidibus obruent. puella quia non clamauit cum esset in
ciuitate. uir quia humiliauerit uxorem proximi sui. & deinceps.
Si autem in agro repererit uir puellam: que desponsata est: & ap
prehensens concubuerit cum illa: ipse morietur solus: puella nihil

patietur: nec est rea mortis. Verum ne uideamur ex ebraica dictione
hos demulcere: qui minus complecti animo possunt: utrum sit illi
assentiendum nec ne: cum pphetam dixisse astruimus Iesum ex
uirgine nasciturum: in cuius ortu & illud asserit nobiscum deus:
age super hac dictione quod dictum est comprobemus est namque sa
cris litteris demadatum: Achaz dñm affatum: huc in modum fuit
se. pete signum a dño deo tuo in profundum uel insullime: quod
autem deinde datum est signum istiusmodi fuit. Ecce uirgo in ute
ro habebit: & pariet filium: quod igitur eius erit rei inditum iuuen
culam scilicet non uirginem peperisse: uel cui congruerit magis
Emanuelem hunc genuisse: hoc est nobiscum deum: femine cum
uiro coeunti: & ex muliebri uicio concipienti: an ei que adhuc in
tegra sit & pura uirginitate: hanc nimirum potius decet filium hu
iusmodi generare: qui ubi est editus iure nobiscum dicitur deus. at
si uel hunc in modum comenta quedam & nugas deliret iudeus:
inquit Achaz illi dictum dumtaxat fuisse. Pete tibi signum a do
mino deo tuo: exigemus & ipsi ut is fateatur: que nam temporibus
Achaz mulier genuit: in cuius partu Emanuel sit: hoc est nobiscum
deus: pronuntiat. q; si nulla huiusmodi poterit mulier inueniri
liquido patet quod Achaz illi edicit: fuisse Dauid domui dictum:
quia ex Dauid semine scribit: saluatorem esse secundum carnem p
genitum. Sed nimirum id signum & in profundum esse & in sulli
me asserit: quandoquidem qui descendit: hic est & qui super omnes
celos ascendit: ut omnia adimpleret. Hec autem quo ad iudeum
ptulerim: prophetiam asseuerantem. Sed respondeat Celsus: seu
alius quiuis cum eo sentiens: qua nam mente ppheta uel hec de
futuris uel alia differat: quecumque sunt in eorum uaticiniis scripta: ut
presagiente & futurore prescia: an minime: si enim dixerint me
te presaga fuisse pphetas uaticinatos: diuinum profecto habuisse hos
spiritum fatebunt: si minus: ostendant quo animo id illi ausi sint:
ut futura predicerent: q; & admiratores essent iudeis. Sed postquam semel
ad pphetarum deuenimus mentionem: dicturi sumus non solum iu
deis spiritus diuini instinctu hos esse locutos creditibus: sed etiam

OPRIG. CONTRA. QUA

asserturi gentibus ipsis que recte sapiant pro futura esse que inferemus: id namque necessario est admitendum prophetas habuisse iudeos si erant hi legibus continendi: quas illis Moyses detulisset: & conditori rerum omnium deo: uti acceperant: credituri: nec habituri quantum in lege erat: uel causam: ut ad multiplices gentium deos desciscerent. esse autem id necessarium hunc in modum monstrabimus. Gentes enim: ut est in iudeorum hac lege conscriptum: & augures audiunt & diuinos: at hebraico populo ita edicit: tibi autem non sic tradidit dominus deus tuus: & deinceps ita inferat. Prophetam ex fratribus tuis suscitabit tibi dominus deus tuus. Siue igitur utantur uaticiniis gentes siue auguriis nitantur & auibus: siue his ueriloque sint: siue de se sacrificandi artem promittant: siue Caldeos habeant: qui hominum genituras interpretentur: que prorsus iudeis & uetita sunt & interdicta: si nulla his esset ex futurorum prescientia oblectatio: ducti tamen humana quadam & allicibili auditate: futura noscendi: parui fortasse ducerent sua: perinde ac nihil in se haberent diuinitatis: nec post Moysen prophetam alium quempiam admisissent: nec suscepissent que prophete denuntiarent. quoniam ultro ad gentium oracula concessissent: uel huiusmodi aliquid temptassent statuere apud se & firmare. Quocirca haudquam absurdum est & prophetas qui sui compotes essent ad eorum solamen per dixisse nonnulla: qui rerum gentilium desiderio tenerentur: ita ut de ammissis asinis uaticinatus sit Samuel: Itemque & de regii pueri morbo: ut libro de regibus: scribitur. Alias uero quo pacto hi que ea: que legis iudaicæ sunt: pronuntiando deuulgant: acrius increparent: qui uellet ab idolis uaticinia & responsa desumere: quem admodum compertum est Helyam illum: Ezechiam coarguendo dixisse: nunquid non est deus in Israel ut eatis ad consulendum deum Acaron. mihi igitur apparet mediocriter confirmatum iam esse: non solum futurum fuisse ut saluator noster ex uirgine nasceretur: sed & prophetas extitisse apud iudeos: qui non modo futura predixerint: ut hi qui sunt de christo uaticinati: deque terrestribus regnis: & que tandem essent Israellitico populo euentura: Ut insuper & gentes

essent in saluatorem dominum crediture: sed & singula queque longe ante denuntiarent: quemadmodum diximus: ut Cis asine essent inuente iam perditæ: & regius filius ut morbo esset afficiendus: uel siquid huiusmodi aliud est litteris perditum. Erit preterea & gentibus respondendum: nequaquam creditibus natum ex uirgine Iesum: conditor omnium deum: in ea diuersorum animantium creatione: præ se tulisse: quod in uno aliquo animante fecisset: posse se & in ceteris facere: uel in ipsis hominibus: si modo id lubeat: reperiuntur enim animalia quedam sexu femineo: maris congressus expertia: quemadmodum qui de animantium natura scripserunt: de uulture id ipsum affirmant: & quod animal aliquod sine aliquo masculi coitu sui generis seruet successionem. Quid igitur mirum cum uellet deus diuinum aliquem legare ad homines preceptorem: si pro illa naturalis seminis ratione: qua homines ex maris ac femine congressu gignuntur: rationem aliam quandam effecerit qua Iesus dominus nasceretur: presertim cum: ut graeci tenent: non omnes homines sint ex mari ac femina geniti: nam si creatus est mundus: ut & multis graecorum placuit: necesse est & priores illos mortales: fuisse non ex humano coitu sed ex terra progenitos: cum uel terre inesset (ut putant illi) uis procreandi. quod sane uidetur mirabilius longe quam quod ex parte dimidia: haudsecus ac ceteri homines: natus sit Iesus. nec fuerit absurdum cum graecos alloquimur: & graecis uti historiis: ne uideamur soli preter hominum opinionem hanc rei geste seriem usurpasse. Est enim nonnullis uisum: non modo uetustiores quosdam & heroum: sed uel nouas & recentium rerum historias scribere: perinde uim magnam haberent: & maioris essent momenti: quam Plato scilicet sit ex Amphictione ortus: prohibente aristone: cum ea ne coiretur donec pareret ex Appolline profeminatum. Sed hec quidem certiores sunt fabule: que quosdam induxerint de uiro hoc istiusmodi commentari ac fingere: quem crederent: cum sapientia: tum ingenii uiribus: longe plurimum: multis prestare: & ab optimo diuinoque semine sumplisse principium: & corporis firmitatem: tanquam id illis congrueret: qui supra humanum modum

excellerent. Verum cum Celsus iudeum inducat disputantē cum Iesu: carpentemq; ut is arbitratur: commentitiam eius ex uirgine genituram: intuleritq; & græcas de damne & melanipe siue & anti ope fabulas: dicendum sacrilegum aliquē potius inconsultius hec protulisse & nebulonem: non rei seriæ studentem: uel angeli ad uirginem meditantem legationem. desumens preterea & historiæ partem: que in Mathei euangelio scribitur: in ægyptum scilicet Iesum dominum commigrasse: que in ea profectioe miranda contigerint haudquaq; credit: nec angelū in ægyptum demigrandum denuntiasse autumat: nec siquid egerit flicta Iudea Iesus: in ægyptum se cōferens: pro certo ducit. Commentus est insuper & aliud quiddam: assentiens nescio quo pacto mirandis illis quas operatus sit Iesus: uirtutibus: ait enim ex his persuasisse q̄ multis: ut deū se sectarentur. Quas uirtutes cum carpere illi in animo sit: magis potius quibusdam ait prestigiis q̄ diuina potētia fuisse has gestas. Nam & obscurum hunc dicit & spurium coaluisse: emeritūq; in ægypto mercedem: quia quarundam uirtutum periculum factitasset: quarum fama elatum: ubi in patriam remeasset: semet deū dixisse. Ipse uero nescio quo pacto qui magus esset docendo adniteretur cunctis persuadere: ut omnia ea mente ita exequerentur: ut pro indubitato tenerent deum singulos: ut quisq; gesserit: iudicaturum. Et hunc in modum eius instituerit sectatores: quibus esset in posterum sue disciplinæ ministris usus. Nū enim & illi qui ita erant ad uirtutes operandas instructi: auditores captabāt: an uirtutum nihil operabantur: at illud dicere nec uirtutes hos nec mirabilia factitasse: sed credentes: rationibus nullis sufficientibus: cuiusmodi dialecticæ insunt græcorum disciplinæ: ad nouam his doctrinam tradendam se contulisse quoscunq; adissent: erit profecto longe absurdus: cui enim confisi & dei uerbum hi predicassent: & nouam induxissent religionem: q̄ si & hi uirtutes operabantur: quo pacto id potest persuaderi: magos homines tantis periculis sese obiecisse: qui doctrinam inducerent: magicā artē penitus detestantē: non itaq; nobis par esse uidetur: aduersus

hec Celsi dicta contendere: que ille non serio sed cū irrisione hunc in modum protulerit. Si igitur decora erat Iesu hec mater: & cum ea: ut pulchritudine prestante: congressus est deus: cuius natura corruptibilis corporis amore nil capitur: uel cum minus deceret: ut deum hec adamasset: quippe que nec regina esset nec dea: cur eam dicunt ex deo filium genuisse: presertim cum tantæ esset hec uerecundiæ & castitatis: ut eam nec uicinus quidem quispiam uiderit: iocularibus etiam dictis hanc ipsam insequitur: ut quam fabrum odisse dicat & demum eiectam: neq; hanc quidem diuinam potentiam fuisse tutatam: nec mysticum illud uerbum quicq; opis laboranti tulisse: nil ergo inquit hec preferunt tanti dei imperiū. Quid igitur ista a conuicatoribus ipsis distabunt: qui intriuuis propalam nonnullis impudentissime conuiciantur: & nihil studio uel imitatione dignum inclamant. Sumens deinceps illud ex Mathei euangelio: ul' forte ex aliis: christo scilicet cum a Iohanne baptizaretur: aduolasse columbam: carpere nititur ut commentitium dictum: calumniatus insuper pro sui ingenii prauitate: quod ē euangelice historiæ traditum: ex uirgine genitum saluatorem: nil tamen que subsequuntur ordine disserit: quippe cum nullam teneat rerū seriem: furentis animi impetus ille & liuor: siquidē uti in buccam uenit: qui iracundia & odio rapiuntur: quos oderunt incusant & maledicunt: cum his præ animi morbo nihil permittit cōsiderate: & seriatim maledicta ingerere. Nam si ordinem ille seruasset: oportuisset imprimis ut desumpto in manibus euangelio: quod falsitatis arguere destinasset: a prima historia contradicendi initium sumeret: & sic deinceps ad secundam transiret: & hunc in modum insectari cetera prosequeret: nunc uero post Iesu ex uirgine genituram: qui nostratia cuncta se nosse promittit Celsus: & sanctum spiritum sub columbæ specie in ipso christi baptisate apparentem calumniatur: deinde istis omissis: carpit & saluatoris nostri aduentum: fuisse prophetarum uaticiniis longe antedenuciatū: digredit postmodum ad apparētis in Iesu natiuitate:

stellæ: ut scriptum est: narrationem: & quemadmodum magi ex oriente puerum uenerint adoratum: quæ multa quidem & ipse: si lectioni intentus obserues confuse dicta toto hoc libro comperturus es Celsū inconsideratius effudisse: ita ut uel ex hoc ipso: ab his qui in scribendo & seruare ordinem norunt: & querere: coarguant audacter & insolenter eius librum ueri sermonis titulo adnotasse. Quod utique philosophorum nemo modestior fecerit. Nam Plato quidem inquit non eorum esse qui mentis sint compotes isti uismodi quidpiam: & que incertiora sunt affirmare. Chrysippus uero multis in locis exponens que se mouerent: remittit nos tandem ad eos: quos inuenerimus melius quam ipse sentiat: dicens. Celsus igitur qui cum his: tum ceteris græcis est sapientior: quemadmodum & omnium rerum habere se dicit cognitionem: ita & sub ueri sermonis titulo: eius librum inscripsit. Verumtamen ne uideamur suarum obiectionum capita preterire: perinde his obuiam ire & refellere ignoremus: æquum duximus pro uiribus singula queque dissoluere que ipse proposuit. Si illud imprimis curæ habebimus: ut non rerum pro earum natura conuenientiam: & sequellam: sed quo se ordine habeant que eius in libro inscripta sunt congramus. Sed agendum inspiciamus: quid ille spiritum sanctum carpendo dixerit corporaliter in columbæ speciem saluatori domino uisum: nam et iudeus apud quem ipsi fatemur: & Iesum esse nobis in dominum. Sic Celsi dicta prosequitur. Lauanti tibi apud Iohannem: alitis speciem dicis ex ethere aduolasse: deinde: sic querit. Quis enim hanc uidit speciem testis: cui merito possit fides prestari: uel quis audiuit: e: cælo editam uocem: que dei te filium faceret: te preter: & alium quempiam: quem ipse produxeris: qui tecum una & penas luere. Nos uero priusquam respondere his dictis incipiamus: dicendum duximus. Si enim quis uelit historiam: uel si uerior sit: ut gestam asserere: & animo ita conceperit & imaginetur: grauissimum haud dubie fuerit & factu plerisque id difficilimum: quin age: dixerit quodpiam Troianum bellum nequaquam fuisse: ut creditur gestum: quia sit

rumor confictus quidam: fuisse Achillem aliquem Thalassæ deæ filium: & Peley mortalis: uel Sarpedonem iouis: uel ascalafum. & Ialmenum Martis: uel Eneam ueneris: quo nam pacto id bellum sumus pro uero nos asserturi: presertim cum nescio quo modo ex altera parte: aperta & conficta nos fabula premat: ex altera: constans sit & apud omnes presumpta opinio: haud dubie græcos apud Troiam cum Troianis bellasse. Age preterea: nec credat aliquis: quod de Idipode iocastaque: & qui ab his fuere progeniti: & eteocle illo & polinice scribuntur: quia traditum fabule sit: Sisingam monstrum: ex parte dimidia uirginis formam: præ se tulisse. Quo igitur pacto tale quid ipsi monstrabimus: id ipsum potest de Epigonis dici de quo sociorum Herculis descensu: & aliis quidem innumeris affirmari. Sed qui prudenter ac recte historias legerit: & cauere ne his fallatur: uoluerit: iudicabit: quibus nam sit fidem adhibiturus: quasue sub figura & interpretatione alia quadam accepturus: eorum mentem scrutatus: qui illas commenti sunt: & quibus minus credendum sit: ut ad quorundam gratiam scriptis: quod utique uel in omni euangelica historia seruari uelim atque intelligi: non proinde ad tenuem aliquam & irrationabilem credulitatem promptiores quosque uocaturus sed historias & aliorum scripta legentibus: necessariam fore prudentiam: & acriter ad inquirendum studium: & aditum quendam penetrandi ad scribentium sensum demonstraturus: ut inueniatur demum qua mente quo sensu singula conscripta sint. Sed illud imprimis dicturi sumus: quod si is qui sub columbe specie spiritum sanctum apparuisse diffidit: Epicurus aliquis esset: aut Democriti illius sectator: uel pipateticus esse describeretur: esset forsitan ad suspensionem consentaneus locus: ficta hec esse que dicimus. Nunc uero neque id quidem peruidit sapientissimus Celsus quod iudeo imposuit ut hec fateretur: quod ex propheticis scriptis longe plura & mirabilia crediderit: quam illud sit quod in columbe specie spiritus sanctus uisus narretur. Sed dixerit quispiam iudeo huic spiritus sancti apparitionem minus credenti putanti que posse se illam ut commentitiam criminari: heus tu: unde id poteris demonstrare: dixisse deum Adam uel Eua: uel Caim: uel Noe:

OPRIG. CONTRA. QUA

uel Abraham uel Isaac: ipsi uel Iacob: que inscripta sacris litteris sunt: & fuisse illum homines hos allocutum: quinimmo ut historiam cum historia conferam: sic iudeum istum affabor. uel tuus quidem Ezechiel sic inquit scripsit. Aperti sunt caeli & uiderunt uisionem dei: quam postmodum explicans & illud infert. Hec uisio similitudinis gloriae domini: & dixit ad me. Si enim falsa sunt o iudee que de Iesu scribuntur: quandoquidem nequaquam ut putas aperte possumus: quemadmodum sint hec ueriora argueret: ut que per Iesum dumtaxat & uisa & audita sint: & ut tibi uideatur: ab altero quodam uno obseruata: qui cum eo una supplicio sit affectus: cur non potius & Ezechielem dixerimus: ut portentificum & inuenta quedam narrantem ad apertos esse caelos & reliqua item dixisse. Verum & si Isaias inquit: uidi dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum & eleuatum: & Seraphin circa hunc stantem: sex ale uni & sex ale alteri: & que insequuntur huiusmodi cetera: unde illud constabit uere hec eum uidisse: his sane iudee fide haud dubiam ut ueris & certioribus praestitisti: & diuino spiritu quodam tenes non solum ea spectasse prophetas: sed & pronuntiasse & conscripsisse. At cui nam potius credendum fuerit: ei ne qui patuisse sibi dixerit caelos: & uocem exaudisse: an ei qui dominum Sabaoth throno insidentem excelso sullimique affirmet fuisse se contemplatum: Isaias ne & Ezechieli: an Iesu: illos quodam nil opepretium gessisse: uel aliud quodpiam quod tanti sit de se praestitisse conuictum est. At Iesu: & rebus gestarum magnitudo: non modo per id tempus quo carnem hanc tulit: enituit: sed uel ad hanc reuerentiam: eius uis ac potentia uel eos ad meliora traducit: & potiores reddit quod per se deo crediderit: quod autem eius uirtute hec fiant argumenta sunt: quae & ipse affirmat & concipi animo & cogitatione sat possunt: cum enim olim deessent quod operando animarum messes demeterent: nunc tamen affluetissima est operantium copia: quae passim in areas dei ecclesias. scilicet messes hanc cogant & conuehant: & his quodam iudeum nunc alloquor: cum nihil interea christi uir quodpiam Ezechieli & Isaias diffidat: sed pie crediderit per ea que nobis comitis est: credulitate ac fide: longe plurimum Iesum esse his digniorum: cui fides praestetur dicenti se spiritum sanctum uidisse: & ut decens erat:

tradenti discipulis quod fuisset haud dubie conspicatus: & quam audisset uocem: narrati. accedet & alius quispiam ingens: haudquam omnes narrante Iesum hec audisse: qui de colubae specie & uoce celesti conscripserint. At spiritus ille qui Moysen docuit: ut ueterem eius historiam a mundi creatione exordiret: & ad usque Abrahae tempora sui progenitoris que acta essent memoriae proderet: uel eos instruxit per quos sunt & euangelia ipsa conscripta: monuitque id miraculi factum: cum Iesus baptizaretur. Qui autem fuerit eo dono ornatus: quod sermo sapientiae dicitur: & causam explicabit: cur caeli patuerint: & columbae speciem dicit: & quemadmodum sub nullius alterius animantis figura: nisi columbae huius: spiritus sanctus sit Iesu domino uisus. Qua de re plura dicere in presenti ratio ipsa non exigit: est namque nobis propositum: Celsum refellere & coarguere non sana mente iudeo imposuisse suis ex dictis: eius rei incredulitatem: que ut decens erat: & gesta sit: quin potius longe secus ac ille crederet coegit hunc dicere. Memini aequidem olim apud quosdam me disputantem: qui apud iudeos sapientes haberentur & docti: usum fuisse sermone huiusmodi: astantibus nonnullis a quibus & iudicari possent que dicerentur. Dicite o uos cum duo quidam ad hominum genus hoc demigrauerint: quos mira quedam & supra humanam naturam gessisse: sit litteris proditum. Moysen inquam: uobis qui leges tulerit: de se scribentem: & Iesum ipsum qui nos instruxit: & nullum de se conscriptum opus reliquit: sed eius acta in euangeliis discipuli testificentur: quodam nam fuerit ista proportio: Moysi quidem ut fides praestetur: ueluti uera fatenti: cum alioquin ab aegyptiis fuerint magicarum artis insimulatus: & prestigiis quibusdam illa fecisse sit uisus que fecerit: Iesu uero nil fidei adhiberi: quia illum uos incusetis cum gentes utrumque: Moysen dico & Iesum suo testimonio probet. uenerenturque & adorent: ut quem ex deo ipso prodierit sine ulla animi ambiguitate existiment: & deum ipsum esse nil dubitent qui in humana carne iccirco desumpta: se ad homines contulit: ut esset uniuersis mortalibus salutaris. Sed Moysen quidem iudei

OPRIG. CONTRA. QUA.

uel Abraham uel Isaac: ipsi uel Iacob: que inscripta sacris litteris sunt: & fuisse illum homines hos allocutum: quinimmo ut historiam cum historia conferam: sic iudeum istum affabor. uel tuus quidem Ezechiel sic inquit scripsit. Aperti sunt caeli & uiderunt uisionem dei: quam postmodum explicans & illud infert. Hec uisio similitudinis gloriae domini: & dixit ad me. Si enim falsa sunt o iudee que de Iesu scribuntur: quandoquidem nequaquam ut putas aperte possumus: quemadmodum sint hec ueriora argueret: ut que per Iesum dumtaxat & uisa & audita sint: & ut tibi uideatur: ab altero quodam uno obseruata: qui cum eo una supplicio sit affectus: cur non potius & Ezechielem dixerimus: ut portentificum & infueta quedam narrantem adaperos esse caelos & reliqua item dixisse: Verum & si Isaias inquit: uidi dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum & eleuatum: & Seraphin circa hunc stantem: sex ale uni & sex ale alteri: & que insequuntur huiusmodi cetera: unde illud constabit uere hec eum uidisse: his sane iudee fide haud dubiam ut ueris & certioribus praestitisti: & diuino spiritu quodam tenes non solum ea spectasse prophetas: sed & pronuntiasse & conscripsisse. At cui nam potius credendum fuerit: ei ne qui patuisse sibi dixerit caelos: & uocem exaudisse: an ei qui dominum Sabaoth throno insidentem excelso sullimique affirmet fuisse se contemplatum: Isaias ne & Ezechieli: an Iesu: illos quodam nil operum gessisse: uel aliud quodpiam quod tanti sit de se praestitisse conuictum est. At Iesu: & rebus gestarum magnitudo: non modo per id temporis quo carnem hanc tulit: enituit: sed uel ad hanc reuerentiam: eius uis ac potentia uel eos ad meliora traducit: & potiores reddit quae per se deo crediderunt: quae autem eius uirtute hec fiant argumeto sunt: quae & ipse affirmat & concipi animo & cogitatione fati possunt: cum enim olim deessent quae operando animarum messes demeterent: nunc tamen affluentissima est operatum copia: quae passim in areas dei ecclesias. scilicet messes hanc cogant & conuehant: & his quodam iudeum nunc alloquor: cum nihil interea christiana uir quodpiam Ezechieli & Isaias diffidat: sed pie crediderit per ea que nobis conuersus est: credulitate ac fide: longe plurimum Iesum esse his dignorem: cui fides praestetur dicenti se spiritum sanctum uidisse: & ut decens erat:

tradenti discipulis quod fuisset haud dubie conspicatus: & quam audisset uocem: narratum. accedet & alius quodpiam ingens: haudquam omnes narrantem Iesum hec audisse: qui de colubae specie & uoce celesti conscripserint. At spiritus ille qui Moysen docuit: ut ueterem eius historiam a mundi creatione exordiret: & ad usque Abrahae tempora sui progenitoris que acta essent memoriae proderet: uel eos instruxit per quos sunt & euangelia ipsa conscripta: monuitque id miraculi factum: cum Iesus baptizaretur. Qui autem fuerit eo dono ornatus: quod sermo sapientiae dicitur: & causam explicabit: cur caeli patuerint: & columbae speciem dicit: & quemadmodum sub nullius alterius animantis figura: nisi columbae huius: spiritus sanctus sit Iesu domino uisus. Qua de re plura dicere in presenti ratio ipsa non exigit: est namque nobis propositum: Celsum refellere & coarguere non sana mente iudeo imposuisse suis ex dictis: eius rei incredulitatem: que ut decens erat: & gesta sit: quin potius longe secus ac ille crederet coegit hunc dicere. Memini aequidem olim apud quosdam me disputantem: qui apud iudeos sapientes haberentur & docti: usum fuisse sermone huiusmodi: astantibus nonnullis a quibus & iudicari possent que dicerentur. Dicite o uos cum duo quidam ad hominum genus hoc demigrauerint: quos mira quedam & supra humanam naturam gessisse: sit litteris proditum. Moysen inquam: uobis qui leges tulerit: de se scribentem: & Iesum ipsum qui nos instruxit: & nullum de se conscriptum opus reliquit: sed eius acta in euangeliis discipuli testificentur: quanta nam fuerit ista proportio: Moysi quidem ut fides praestetur: ueluti uera fatenti: cum alioquin ab aegyptiis fuerint magicarum artis insimulatus: & prestigiis quibusdam illa fecisse sit uisus que fecerit: Iesu uero nil fidei adhiberi: quia illum uos incusetis cum gentes utrumque: Moysen dico & Iesum suo testimonio probent. uenerenturque & adorent: ut quem ex deo ipso proditum sine ulla animi ambiguitate existiment: & deum ipsum esse nil dubitent qui in humana carne iccirco desumpta: se ad homines contulit: ut esset uniuersis mortalibus salutaris. Sed Moysen quidem iudei

admittunt: christianæ uero fidei sectatores: cum minus negent
Moyſi pphetiam: ut ex qua conſtare demõſtrent: que de Ieſu ſcri-
buntur: ſuſcipiunt ſedulo ueriora eſſe miracula: que de Ieſu diſci-
puli conſcripſere. Quod ſi de Ieſu a nobis rationem exigitis: de
Moyſe priores uos reddite: qui Ieſum multis ſeculis antecellit: ſic
nos poſtmodum de Ieſu reddituri hanc ſumus: uobis uero refugi-
entibus de Moyſe argumenta proferre: quo ad id temporis: & ipſi
uos imitantes: nec de Ieſu quidem hec proferemus: nihil enĩ mi-
nus uos fateremini: quã nihil eſſe quod poſſit de Moyſe demõſtrari.
Et audiſtis certe de Ieſu apertiffima ſue diuinitatis inditia: cum ex
lege: tum ex prophetis: & quod debet mirum uideri: ipſo ex Ieſu.
in lege autem & prophetis conſtantibus argumentis: pretenditur
Moyſem ipſum & ceteros iudeorum uates: fuiſſe dei prophetas:
erit autem rerum huiusmodi mirandarum plena lex ei & prophe-
tarum inſuper uaticinia: qui ieſu ipſi: ſcribendo aſſeuerauerit co-
lumbam apparuiſſe: & celitus eſſe editam uocem cum baptiſmo
ablueret. Sed arbitror equidẽ argumento ſat fore: quod obuerſatus
ſit illi & uiſus in columbæ ſpecie ſpiritus ſanctus: opera illa mi-
randa: que carpens Celfus: apud ægyptios ait ubi ea perdidiciſſet:
geſſiſſe. Nec ſolum ad eam rem comprobendam his utitur: ſed
etiam: ut decens eſt: que ieſu apoſtoli factitarunt. Non enim ſine
uirtutum operatione: & mirabilium rerum eos mouiſſent qui &
uerba inania & ſuperuacaneas diſciplinæ conſueuiſſent audire:
ut relictis patriis ſuperſtitionibus: ſuſciperent uel cum ſummo
mortis diſcrimine eorum doctrinam: quin etiam uel ad hanc tem-
peſtatem: ſpiritus ſancti in columbæ ſpecie uiſi: ſeruantur apud xp̄i-
anos ueſtigia: nã & adiuratos eiiciunt demones: & ſanitati reſtituunt
multos: & pro ieſu uoluntate nonnulli que futura ſunt: preuident.
uel ſi quod dicturus ſum irrideat Celfus: ſeu is quem induxit:
iudeus: dicetur tamen: fuere nanque quammulti qui uelut inuicti
ad christianam hanc conceſſerunt religionem: ſpiritu quodam de-
repente immutate animum: ut reiecto mox odio: quo erga Ieſum
uerbum detinebantur: ipſius ob gratiam ſe morti obtulerint: per

uiſumque & ſomnia imaginati quã multa & certiora ſint: nam & iſti
uſmodi pleraque & ipſi uidimus: que ſi litteris demandemus: quia
his & interfuiſimus & contẽplati ſumus: erimus profecto infideli-
bus ipſis abunde deriſui: exiſtimãtibus haud ſecus hec nos eſſe cõ-
mentos: atque ipſi ſua conſingunt: ſed deus eſt noſtræ conſcientiæ
teſtis. Peruelim nanque non falſis quibuſdam aſſertionibus: ſed ua-
riis nonnullis & apertioribus argumentis Ieſu confirmare doctri-
nam. Cum autem Celfi iudeus ad Ieſum ignoret ſanctum ſpiritus
deſcendiſſe: eſſet utique ſic appellandus. Heus tu: quis nam eſt ille qui
in Iſaia ſic loquitur: & nunc dominus miſit me: & ſpiritus eius: qui
in re cum anceps eſſet id dictum: utrum ne pater & ſpiritus ſanctus:
miſerit Ieſum: an pater chriſtum & ſpiritus ſanctum. Alterum ta-
men & ſecundum eſt uerius. Et quoniam ſaluator eſt miſſus: & ſpi-
ritus ſanctus: ut prophete dictum adimpleretur: & neceſſe foret ut
prophetiæ adimpletio hec cum ſequentibus iungeretur: iccirco Ie-
ſu diſcipuli litteris tradidere: quod geſtum fuiſſet. Sed uellem æque
dem Celfum iudei perſonam falſo inducentem qui Iohannem ali-
quo modo admittit Ieſum abluiffe baptiſmo: illud affari denunti-
areque: Iohannem hunc: baptiſtam fuiſſe: & baptiſmi lauacro in pra-
uorum facinorum remiſſionem abluiffe mortales: ex ſuis quendam
memoriæ prodidiſſe: qui Iohanne & Ieſu non multum fuere po-
ſteriores. Iosephus nanque decimo & octauo de iudaica antiquitate li-
bro: Iohannem teſtificatur baptiſtam fuiſſe: qui polliceretur baptiſmo ab-
lutis: peccatorum purgationem. qui utique Iosephus etſi minus Ieſum ut
xp̄um crediderit: cauſam tamen congruens Hieroſolimitani excidii: &
cur eſſet templum deletum: cum illud eſſet dicturus: conſpirationem
quam iudaicus populus aduerſus Ieſum feciſſet: fuiſſe horum omnium
cauſam & quia xp̄um per prophetas iam pridem denuntiatum ſuſtulerit: ipſe uero
tam inuitus: haudquam longe a uero aberras: eo inquit hec accidiſſe iu-
deis: ut iacobus iuſtus ille uindicaretur: qui Ieſu & frater eſſet qui di-
ctus eſt chriſtus: hunc enim cum eſſet iuſtiſſimus contrucidarunt.
quem Iacobum Paulus coniunctiſſimus Ieſu diſcipulus aſſerit: ſe

ut domini fratrem conspicatur. Et sane non magis ob hanc sanguinis propinquitatem quam ob morum similitudinem & sermonis mutui cum Iesu comertium ut iustus diceretur effectum est. Si igitur ob Iacobi gratiam Hierosolimonum defolationem contigisse iudeis ille affirmat: cur non æquius fuerit fateri ob christum id factum fuisse: cuius diuinitatem tam multi hominum conuentus testificatur: qui ex abundantioribus malis ad bonum conuersi: & a conditore rerum omnium pendent: & cuncta ad eius referunt uoluntatem: itaque & si nihil iudeus de Ezechiele & Isaia respondeat: commune illud utrisque faciētibus nobis: et super Iesum patuisse coelos: & uocem celitus auditam: & huiusmodi quedam in hisce prophetis & ceteris item comperientibus: litteris demādata: quātum tamen suppetent uires dicta hec confirmabimus: nam si per somnū creditum est: fuisse nonnullos partim diuinora quedā imaginatos: partim futura: siue liquido siue perplexe: denuntiasse insuper que ad hanc uitam spectarent: & id quidem prouidentiam admittentibus perspicuum sit: cur debet absurdum uideri: quod dormienti & somnianti perculerit animum: posse item per uisum uigilanti & excito cuique mentē pulsare: ut uel ei rei conducatur de qua ictus animus admonetur: uel conferatur plurimum: ubi que audita sunt referuntur. Et quemadmodū imaginamur nonnūquam somniū audiri: & sensibile auditum pulsari: spectareque oculis: cū neque aures ipse percipiuntur nec oculi: sed mens sola id patiat: ita nihil erit absurdū: si hec ipsa & in prophetis contigerit: cū uel uidisse eos mirabilia quedā prescribit: uel domini uerba exaudisse: uel reclusos coelos spectasse: tamen minus crediderim coelum illud sensibile patuisse: nec coeli corpus ubi patuerit: seiunctum esse: perinde huiusmodi aliquid Ezechiel ille describat: ne forte qui euangeliis libentius studeat: istiusmodi aliquid de saluatore admittat: tametsi simpliciores quosdam illud offendat: qui ob multam simplicitatem mundum mobilem faciant: & tale dirimunt corpus: quod est uniuerso celo coniunctum. Verum qui altius id ipsum peruestigarit: sic inquiet. Cum

enim sit: ut sacre littere nominant: diuinus quidam & generalis sensus: quem utique solus beatitudinem consecutus: inuenit: ut Salomon inquit: & quedam sint sensus huiusmodi species: ut uisus: qui pro eius natura res contempletur longe corporibus potiores. Quibus in rebus Cherubin uel Seraphin preferunt: & auditus qui uoces suscipiat que haudquam ex aere constant: & gustus item qui uiuente utitur pane: & celitus descendente: & mundo tradente uitam. Odoratus insuper sit species quedā talia odorantis qualia deo esse in suauitatis odore asserit Paulus. Et tactus denique pro cuius uigore attrectasse se manibus Iohannes fatetur que de uerbo uitæ tradunt: profecto perbeati prophete illi: diuinum hunc sensum adepti: & res diuinitus contemplati: & degustantes item & odorantes: sensu quodam: ut ita dixerim: minus se sibili: & deum uerbum sic attrectantes: ut quod ab eo in se uirtutis deflueret consolandi uim magnam haberet: intuebantur que uisisse se scribunt: & audiebant que se asserunt audisse. Sic Isaac: filii est diuinarum uestiū odoratus fragrantia: & spiritali quedā benedictione locutus: adiecit. Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni: cui benedixit dominus. Nec secus et Iesus leprosum mente potius quam corpali tetigit sensu: ut eum mūdaret: & ut æquidem reor: duplici lepra: nec sensibili solum manibus attrectando: ut intelligunt multi: sed que menti infederat diuino eius haud dubie attrectatu: abstergeret. Sic est & Iohannes dicens testificatus: uidi spiritum descendentem ut columbam de celo: & mansit super eum: & ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua: ille mihi dixit: super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum: hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego uidi: & testimoniū perhibui: quia hic est filius dei. Et Iesu quidem patuere coeli: & tunc sane preter Iohannem scribitur nemo hiantes coelos ipsos uidisse. quod autem futurum esset ut coeli aperirentur: discipulis ipsum id spectaturis: predicens saluator ait: Amen amen dico uobis: uidebitis coelum apertum & angelos dei ascendentes & descendentes super filium hominis: Haudsecus & Paulus ad tertium celum sublatus est: cū prius illud

contemplatus esset apertū: ut Iesu discipulus: explicare aut cur inquit Paulus siue in corpore nescio: siue extra corpus ignoro: deus scit. Haudquaquam presentis est temporis. quinetiam illa his dictis adiecerim que putat Celsus Iesum dixisse: patuisse scilicet caelos: & in columbae speciem spiritum sanctum supra se apud Iordanem delapsū: scriptura nequaquam id astruente: affirmasse Iesum fuisse se istiusmodi conspicuum: non enim Celsus uir sane strenuus intellexit ei minus congruere: ut sequentibus se nuntiaret quod Iohanni in Iordane flumine & uisum fuisset & auditum: qui discipulis suis post transfigurationem in monte factam: iniunxit ut nemini diceret: quod uiderent: quo aduersus filium hominis a mortuis surrexisset. Licet etiam illud aduertere Iesu consuetudinis esse ubique insistere ne de se aliquid iactet: unde & ita inquit: & si ipse de meipso dixerim testimoniū meum non est uerum: & quoniam omnem de se iactantiam sustulit: & ex operibus ipsis malebat se christum esse significare: quod uerbis: iccirco hunc in modum eum affantur iudei. Si tu es christus dic nobis palam. Sed cum iudeus sit ille qui apud Celsum huiusmodi Iesum alloquitur: quod enim ipse de spiritu sancto in columbae speciem uiso tibi iam dicis: & alium quempiam unum producis: qui tecum sit affectus supplicio: necesse est & hunc patefacere: quem admodum eam rem iudaicae personae imposuit explicandam: que illi minus congrueret: non enim Iohannem Iesu coniunctiorem uel diu cum eo uersatum dicunt iudei: nec uno eodem uel tempore hos morte fuisse affectos. Quocirca uel in hoc uno conuincitur qui insolenter se iactat nosse omnia Celsus: nescire prorsus qualia iudeo homini cum Iesu loquenti: accomodet uerba. Deinde nescio quo pacto quod summum erat inter caetera capita: que ipsum Iesum astruerent: per iudeorum prophetas denuntiatum: per Moysen inquam & eius posteros: uel alios qui se antecesserint: in illud decidit uolens: & ut ipse arbitror: quia uerbo nequit & deo obistere: ut diceret neque iudeos: neque alias quasuis hominum sectas: tenere: ex ipsis uaticiniis quicquam de Iesu fuisse predictum: forsitan & prophetias que de Iesu extant: hic ignorabat: non enim

christianorum dicta ille impugnans: asserentium de saluatoris aduentu quod multos predixisse prophetas: iudaice persone accomodasset: que potius per Samaritem quempiam uel Saduceum edicerentur: siquidem nec iudeus per se quidem hec commentitius aliquis diceret. Quod autem iudeo dicendum attribuit Celsus: huiusmodi est: propheta meus Hierosolimis olim: uenturum dei filium dixit: pios quidem iudicaturum: & impiis illaturum supplicia. Non enim propheta aliquis unus: que de Iesu constant: predixit. Atqui uel Samarite ipsi & Saducei: qui Moysi dumtaxat libros admittunt: in his dixerint christum denuntiari: nec tamen in Hierosolimis: quarum nulla adhuc mentio fieret. prophetica dicta est aliqua. Sed peruelim æquidem omnes qui uerbi mysterium calūniantur: in tanta uersari incitia: quanta hic Celsus obuoluitur: non solum rerum: uerum & sacre scripture simplicium litterarum: & cum istiusmodi fuerint: christianam ita incusent & carpant religionem: ut ne uel tenuem eorum dicta persuadendi uim habeant: quod aliquos possint uel inermes & imparatos & ad tempus credentes: non a fide sed ab exigua credulitate seiungere: nequaquam tamen iudeus fatebitur prophetam aliquem unum dixisse dei filium aduenturum. quod enim prophete dicitur illud est: ueniet christus domini: unde de hoc dei filio mox querunt a nobis & sepe: perinde ac nullus huiusmodi sit a prophetis predictus: nec tamen illud nos dicimus non esse illum per prophetas denuntiatum: sed Celsum asserimus nil prorsus iudei hominis persone qui minus huiusmodi aliquid fateatur: consentaneum imposuisse dicendum: cum dicere illum ista confingat meus propheta in Hierosolimis olim: futurus dixit ut dei filius aduertaret. Deinde tanquam non unum hunc predixissent prophetæ. pioꝝ esse iudicem dixit: & impioꝝ cruciatorum: cum nihil interea uel loci meminerit: ubi ille sit ortus: uel passionis qua a iudeis esset afflictus: nec eius resurrectionis: nec miraculorum reꝝ uirtutumque quae esset facturus: faciat mentionem: sed illud infert: cur enim tu potius hanc tuleris laudem: ut & de te prophete predixerit magis quam tot innumeri alii qui post edita istorum sunt uaticinia nati: de quibus hec sunt prophetata: nescio tamen

OPRICO. CONTRA. QUA.

quo modo: cum uellet aliis illud ascribere: posse uidelicet quempiam sic opinari: hos esse de quibus prophete predixerint: sic inquit: & alii quidē ueluti furentes & spiritu perciti: alii uero & mēdaces & uani superne concedere: dei filium dicunt. Non enim legimus iudeos fateri hunc in modum sese ista habere: uel gesta fuisse. Dicendum igitur primum: multos pphetas quibusuis modis de xp̄o fuisse uaticinatos: per enigmata multos & suboscure: per allegoriam alios & uariis modis: plerosque etiā aperte & a suis scriptis nil discrepantes. Et quoniā peruerse inquit in subsequētibz Celsus cū iudeum hos alloquentem inducit qui ex populo credidissent: posse & prophetias que de christo circumferuntur uel rebus aliis conuenire: age e multis perpauca explicemus: de quibus pferat qui uelit: uiolentum aliquid aut urgēs: quod illas euertat: uel eos possit a fide diuertere: qui feruentius credant: de loco igitur ubi Iesus sit natus: dictum huiusmodi constat: ex Betlehem proditurus est dux qui regat populum meum. Et tu Betlehem Iuda nequaquam minima es ut sis in principibus Iuda. ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel: & uie eius a principio dierum seculi: hec autem propheta nulli quidem congruerit: ut apud Celsum inquit iudeus: qui uel furens uel circumforaneus sit & qui superne dicat se aduentasse. Sed liquido patet: ex Betlehem esse hūc oriundum: quod autē in Betlehem sit genitus Iesus: si uelit aliquis post Michee uaticiniū: & post euangelii per Iesu discipulos conscriptam historiam: fieri alias certior: intelligat ut subsequenter in euangelio cū eius natiuitas enarrat: & in Betleem speluncam ostēdi: ubi ille sit natus: quod utique & illis in locis percelebre est: uel apud eos quidem qui a fide sunt alieni: fama & nomine circumfertur: eodē & in spelunca Iesum quendam quem christiani adorent & demirentur: genitum esse. Quinetiā ipse existimauerim: uel ante xp̄i aduentū: sacerdotum principes ipsos & populi scribas: ex prophetiæ claritate: ceteros docuisse: nasciturum in Betleem christum: ita & eius rei famam ad iudeorum plurimos puenisse: unde & Herodē constat: ut litteris traditū est: sacerdotū pncipes & scribas ppli p cōtatū:

ab his audisse: futurum omnino ut in Bethleē Iuda: unde & Dauid esset rex oriundus: nasceretur & christus. Accedit etiam quod in Ioannis euangelio legitur: dixisse iudeos fore: ut christus in Bethleem nasceretur: unde & Dauid originē duceret. Post christi uero aduentum: qui tollere presumptā & ueram de eo studerēt opinionē: ut diuinitus fuerit de eius natiuitate predictū: documenta huiusmodi a populo sustulerunt: nil secus atque hi factitantes: qui militibus sepulchrum custodientibus: ubi a mortuis christum uidissent resurrexisse: & rem ut gesta esset renuutiarent: id ut dicerent persuasere: christi discipulos noctu se dormitantibus: hunc sustulisse: ea lege ut si ad Herodis principis aures id pueniret: & se itē id rei gestum fuisse persuasuros pollicerentur: facturosque se illos molestiā oīs & curā expertes. Sed grauis pfecto est oīs contentio: & de qua uis re presumpta opinio: quia rebus apertis & clarioribus faciat ut occurreret: & sectas & dogmata ne relinquāt mortales: quibus insueuerunt: que ue eorum deliniant animos & crassiores efficiant. Et sane longe facilius homines ceterarum rerum ommiserint consuetudinē: uel si illis inheferint adeo: ut diuelli non possint: quā consueta maiorū decreta ut deserant: tamen si res alias longa asuetudine comparatas: nequaquam contempserint. Quo fit ut nec domos quidem nec urbes: nec uillas: nec assuetos homines facile quisquam reliquerit: qui horū captus iam pridem sit uoluptate. Id igitur iudeorū plerisque cause fuit: ut cū pphetarum aptioribus dictis: & rebus haud dubie miris per Iesum gestis: & his que de eius passione scribuntur obliterent. Quod autem his affectibus obnoxia sit humana natura: his liquido patet: qui plane intelligunt ubi domesticis fuerint & paternis traditionibus: & si fediores sint: semel imbuti & preoccupati: haudquam se posse uel immutari uel ab illis desciscere. Non enim ægyptio quis persuaserit: ut omnino contempnat que a maioribus suis acceperit: ne animal scilicet aliquod brutū pro deo ducat: uel ad mortem usque nil caueat animantis huiusmodi ut carnes degustet quod semel coluerit. Ipsi uero & si istiusmodi de Bethleem pphetica dicta expendimus conqrendo: & diligenter pcurramus

neccessario agendū id duximus: ut possimus illis occurrere qui forsitan essent id obiecturi: si enim tam clara de Iesu erant apud iudeos hec uaticinia: cur ergo cum ad hos cōcessisset: nō eius doctrinæ assensū sunt: & ad ea se trāstulerunt que ab ipso: ut potiora demonstrabantur: at nemo uestrum hec uelim credentibus nobis obiecerit: cum uideat non aspernanda de fide in christum uerba passim per eos deferri: qui ea denuntiare perdidicerunt. Verum si propheta alia quedam & secunda sit opus: que nobis sit apertius uisa: de Iesu predicere: illam protulerim que multis iam seculis Iesu aduentum precesserat: & per Moysen ipsum de Iacob conscripta est: quæ ferme moriens: & e uita iam excessurus: singulis liberis obuentura predixit: & Iude quidem: ut alia multa omitterem: id sane uaticinatus est. Non deficiet princeps ex Iuda: & dux de femoribus eius: donec ueniat qui mittendus est: qui uero in hanc legendam incidit prophetiam: que in uero longe est Moysen ipso uetustior: si infidelis fuerit: suspicabitur forsitan hanc Moysi esse: mirabiturque quoniam morbo potuerit illud predicere. Iudeorum scilicet reges in populum dominari cum duodecim essent in Iuda tribus: que a Iuda tribu ducerent ortum: unde & omnis hic populus iudei sunt a dominante tribu cognominati: inde & prophetiam ipsam hanc demirabitur qui eam recte pegerit: quo pacto qui ex iuda tribu futuros principes dixit & populi duces: huius alioquin principatus terminos prescripsit: affirmans non defuturum ex Iuda sceptrum: & ex eius femoribus ducem: donec qui mittendus est ueniat. Et ipse erit expectatio gentium. Venit enim qui futurum erat ut mitteretur. dei christus: diuinorum promissionum & princeps: qui preter ceteros episcopus clarior genitus qui se antecesserint: uel in posterum sunt futuri. & gentium sane is est expectatio: per hunc enim ex omnibus gentibus deo credere quod multi: & ut Isaias ait: In nomine eius sperabunt gentes. Hic illis preterea dixit: exite: qui compedibus tenebantur: ut quisque suorum facinorum catenis constringeretur: & qui essent ignorantia obcecati: prodite in lucem. Quinetiam & illud prophetarum uaticinio ita denuntiat. Et tradite in testamentum gentium:

ut confirmes terram & heredes hereditatem deserti. Dicesque qui in uinculis sunt: exite: & qui in tenebris: in lucem prodite. Quin & in huius aduentu uel illud completum esse licet spectare: & in omnibus uisibus pascere: & in omnibus semitis pascua eorum. Sed cum Celsus qui nihil se preterire fateatur quod ad uerbi mysterium spectet: Saluatori obiciat passionem: quod in ea nil sit a patre adiutus: nec ipse sibi ferre opem potuerit: dicendum & illud erit: fuisse a prophetis cum ratione predictum fore quandoque ut hic pateretur: quia mortalibus illud conduceret: ut pro humano hic genere moreretur: & liuorem tolleraret damnatus. Est autem superius dictum: cognituros hunc esse qui ex gentibus sunt: apud quos nulli essent prophete: nec secus & illud: uisum hunc hominibus: speciem ignominiosam præ se tullisse: & Isaias sic loquitur. Ecce intelliget seruus meus: exaltabitur & eleuabitur & sublimis erit ualde: sicut obstupuerunt super te multi: sic inglorius erit inter uiros aspectus eius: & forma eius inter filios hominum. Iste asperget gentes multas: super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non est narratum de eo: & qui non audierunt: contemplati sunt. Quis credidit auditui nostro & brachium domini cui reuelatum est: Et ascendet sicut uirgultum coram eo: & sicut radix de terra scienti: non est species ei neque decor: Et uidimus eum & non erat aspectus: & desiderauimus eum despectum & nouissimum uirorum: uirum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus uultus eius & despectus: unde nec reputauimus eum. Vere languores nostros ipse tulit & dolores nostros ipse portauit: & nos reputauimus eum quasi leprosum: & percussum a deo & humiliatum: ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostre super eum: & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus: unusquisque in uiam suam declinauit: & dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est: quia ipse uoluit: & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur: & quasi agnus coram tondente obmutescet: & non aperiet os suum: de angustia & de iudicio sublatus est:

OPRIG. CONTRA. QUA

generationem eius quis enarrabit: quia abscisus est de terra uiuentium. Propter scelus populi mei percussus eum. Memini æquidem his ipsis me prophetiis olim fuisse usum: cum a quibusdā: apud iudeos pro sapiētibus habitis aliquid quererem: quas tum illi ita interpretati sunt: perinde cum propheta de aliquo uno predicaret: de uniuerso populo qui in dispersionem fuisset: & plaga esset affectus: predixerit que essent his abuentura: ut quā plurimi profeli te efficerentur: quia ceteris gentibus interspersi essent iudei: & hūc in modum inglorium euis aspectum inter homines fore narrabant. Et item illud interpretati sunt: quia quibus non est narratū de eo: & qui non audierunt contemplati sunt & uirum dolorum. Quā multa tamen in ea questione protulimus: que plane arguerēt de uno dumtaxat fuisse illa predicta: nec iure illos ad populū uniuersum referre quod esset de christo dictum. Petebam etiam in cuius persona hoc diceretur: Ipse peccata nostra tulit & dolores nostros ipse portauit: & illud: Ipse autem uulneratus est propter peccata nostra: & attritus est propter scelera nostra: & cui nam illud tribuerent: & liuore eius sanati sumus. Liquet euim & peccatores fuisse uel sanitati ob christi passionem mox restitutos: siue eo ex populo fuerint: siue ex gentibus: qui hec secundum prophetam loquuntur: qui & eadem illa preuiderit: & ex spiritu sancto Iesu persone accomodauerit. Ex eo tamen hos maxime uidebamus urgere: quod dicitur propter scelus populi mei percussus eum. Si enim pro iudeorum opinione de populo id a prophetis denuntiatur: quo pacto ex populi facinoribus: christus dicitur in mortem abactus: nisi preter dei populum alius quidam fuisset: quis igitur nisi christus Iesus hic fuerit: cuius sumus & liuore sanati: qui in eum credidimus: Siquidem ille & principatus & potestates abegerit quibus antea premebamur: & omnium in conspectu & palam in ligno puicit. Sed uelle singula queque prophetarum uaticinia istiusmodi aperire: & nihil quod illis insit indiscussum relinquere: nō huius est temporis: uerum hec alias pluribus & abūde iam differuimus: & ut arbitror: necessitate aliqua ductis:

quia & apud Celsum Iudeus: ut liquet: iam pleraque dixerit. At illud & Celsum clam habuit & preterit plane huius iudeū: & ceteros omnes qui Iesu diffusi sunt: prophetas ipsos: duos christi predixisse aduentus: alterum quidem & priorem: qui ut clementior: ita & humilior fuit: ut uersatus cum hominibus christus doceret que ad deum duceret uiam: ut nemini qui in humanis egisset: excusationis relinqueret locum: perinde futuri ignaro iudicii: ubi huius omnes premonuisset: alterum uero gloriosum dumtaxat & diuinum: quod nullam habeat cum diuinitate coniunctam clementiam. In cuius rei argumentum longum esset prophetias producere: illud sat in presentia fuerit: quod in quarto & quadragesimo psalmo dicitur. qui: ut cetera omittam: de dilecto inscribitur canticum: ubi & aperte ex his deus denuntiatur. Diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te deus in secula: Accinge gladio tuo super femur tuum potentissime: Specie tua & pulchritudine tua: intende: prospere: procede & regna: Propter ueritatem & mansuetudinem & iusticiam: deducet te mirabiliter dextera tua: uel qui insequuntur diligenter aduertito: in quibus & deus ipse exprimitur. Sedes enim inquit: tua deus: in seculum seculi: uirga directionis uirga regni tui: Dilexisti iusticiam & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus: deus tuus oleo letitiæ præ confortibus tuis: & intellige quemadmodum cum deo loquens propheta cuius & perpetua est & in seculum seculi sedes: & uirga directionis uirga regni eius: deum hunc ipsum dicat a deo fuisse unctum: qui esset eius deus: & iccirco unctum: quia præ suis participibus & iusticiam ipsam dilexerit: & oderit iniquitatem. Quibus prophete dictis uisus est admodum urgeri iudeus ille qui tunc sapiens haberetur: & hec ipsa uelut hesitabundus & dubius animi: sue & iudaicæ religioni consentanea duxit: dixitque ad uniuersorum deum referri: sedes tua deus in seculum seculi: uirga directionis uirga regni tui: ad christum uero dilexisti iusticiam & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus: deus tuus oleo letitiæ præ confortibus tuis. Deinde & saluatore ipsius huiusmodi Celsi iudeus alloquitur.

ORIGENES CONTRA CELSUM

Si enim id dixeris: omnem hominem diuina prouidentia conditum: dei filium esse: qui quod erit te inter & alium quendam: discrimen: Iudeo itaque sic respondebimus. Omnem hominem: ut Paulus inquit qui nil ultra sub timore sic constitutus uel pedagogo: sed uoluntate quod bonum est sequitur: dei filium esse. Iesus uero multo & longiori admodum interuallo: quemuis hominum antecedit: qui dei filii sunt per uirtutem: ab hoc enim & illi: uelut ex fonte & principio quodam deriuant. Quod autem Paulus ait istiusmodi est. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis: in quo clamamus abba pater. Sed ut inquit secundum Celsum iudeus infiniti Iesum coarguent dicturique sunt: de se fuisse predicta: que fuerint de Iesu ipso pronuntiat: nescio tamen an illud lateat Celsum: commigrasse quosdam ad uitam: uoluisseque ipsum id factitare: quod Iesus: & se ipsos dei filios asseuerasse: uel dei uirtutem. Sed cum ad uerum cuncta: ut quisque locus acciderit: inuestigemus: uel illud nos affirmabimus: antequam Iesus dominus nasceretur fuisse apud iudeos Theudam quendam sic dictum: qui se magnum aliquem & supra hominem esse iactaret: hoc mortuo: hi quos antea circumuenisset passim dispersi sunt. Post hunc ubi nasci uisus est Iesus: & orbis terrarum describeretur: prodiit Iudas alter quidam & Galileus: qui ad se ex iudaico populo quod multos consciuit. Quippe qui & sapiens haberetur: & nouarum rerum inuentor. Is ubi penas fallaciae luit: sublata eius omnis est disciplina: que in paucis admodum & pexiguis demum permanfit. Quinetiam & post Iesum deinceps uoluit & Samareus quidam Dositheus: Samaritis persuadere: se christum esse: quem Moyses predixisset futurum. Huius tamen doctrina uisa est non multos captasse: sed quod est in apostolorum actis: sapientissime Gamalielis: ut scribitur dictum: non erit absurdum uel illud inducere: Inductumque aperire: quemadmodum scilicet fuerint quos diximus: longe a dei promissione alieni: nec dei filii: nec ex dei potentia: Sed christum Iesum Gamaliel idem affirmat uerum dei fuisse filium: unde sic infert: si enim humanum id fuit consilium dissoluetur: quemadmodum

& illorum quorum supra meminimus: ubi mortui sunt: commentitia omnis sublata est disciplina. At si ex deo ille prodierit: nequaquam poteritis huius doctrinam euertere: ne forte deprehendimini oppugnasse: uoluit preterea & Simon Samareus ille & magus: per magicam artem quosdam e medio tollere: & tunc sane homines suis prestigiis: ut puto: fallebat: nunc uero ex omnibus qui ubique terrarum sunt: ne ad triginta quidem inueneris qui illum sectentur. & forsitan plures dixi quam hi numero sint. Sunt & circa Palestinam ipsam perpauci admodum: in reliquis uero mundi regionibus: nec Simonis nomen est auditum: cum ipse illud imprimis perciperet: ut de se fama passim diuagaretur: quam siqua forsitan est: ex actis apostolorum innotuit. Sunt namque qui istiusmodi de Simone hoc tradidere: christianae religionis sectatores: & res ipsa apertius testificatur: nil Simonem in se habuisse diuinitatis. Porro iuxta Celsum iudeus: magos illos quorum fit in euangelio mentio: per Iesum ait fuisse Chaldeos dictos: & ad eius natiuitatem motos: uenisse: cum infans esset: ut deum se adoratum: id ipsum & Herodi tetrarchae innotuisset: qui postmodum necatum eos misisset: qui essent Iesu aetate pares: ut cum eis una & hunc trucidaret: ne si superstes foret & in uirum euaderet: imperio potiretur. Aduerte uel ex hoc ipso uti rem gestam: & si non recte: auditu tamen iudeus perceperit: nec a Chaldaeis seiunxerit magos: nec plane quid hi profiteantur cognouerit: cum inter se tam moribus quam institutis longe diffideant. sic ille in euangelica scripta mentitus est. Nescio tamen quo pacto tacitus id preteriiuit: quid magos deduxerit: non enim in oriente uisam huius stellam: ut scriptum est: ductricem dicit fuisse. Sed uideamus quid sit ad ista dicendum. quod enim in oriente astrum sit uisum nouum quidpiam esse & insuetum existimamus: nec quicquam habere illud similitudinis cum consuetis aliorum astroque cursibus. que uel per fixam & minus uolubilem caeli speram agantur: uel per immobilem & inerraticam inferiorem hanc plagam. Sed id genus fuisse: cuius sunt per temporum interualla comete: siue pogonie: siue pithoi: siue: ut alias graeci consueuerunt: uti hec inter se differunt astra: denotare.

His igitur fat fuerit hec confirmasse. Atqui obseruatum est: cum magnis in rebus: tum in ingenti terrenarum rerum uarietate: astra istiusmodi exoriri portendereque uel imperii immutationem & domi natus: uel belli originem: uel aliud quippiam: quod & accidere mortalibus possit: & terrena ista concutere. Legimus autem in eo libro: quem de cometis Cheremon stoicus scripsit: uel in futuris & prosperis rebus crinitam stellam nonnunquam exortam: & de huiusmodi: exponit historiam: si igitur: siue in nouitate imperii: siue aliis maioribus in terris casibus: id oritur astrum: quod cometen nos dicimus: siue aliud huiusmodi quippiam: quid mirum: si cum is nasceretur: qui esset ad hominum genus noua quedam & insolita prolaturus: inducturusque: non solum iudeis: uerum & graecis: & quibus multis barbarorum nationibus: perutilem disciplinam: stella sit perlucens exorta. Ipse uero affirmare id ausim: nulla usque extare de cometis his uaticinia: ut sub huius illiusue regis imperio siue temporibus: futurum esset ut cometes sic oriretur: cum tamen interea: de stella nascente Iesu oborta: Balaam ille uaticinatus sit: inquam: ut Moyses scripsit. Orietur stella ex Jacob: & surget homo de Israel. quod si scrutanda fuerint que nato domino: de magis & stella scribuntur: secus equidem graecos ac iudeos affabor. Nam graecis id dixerim: magos hosce quia demonibus assueuissent: ut quos pro eorum consuetudine & pro arbitrio inuocarent: iccirco id agere et demones colere: quia nihil diuinius his aut fortius: uel carminibus quibus hos prouocarent: potentius ducerent: & faterentur. quod si maioris ac uere diuinitatis uis quedam appareat: tollentur mox demonum operationes: quippe qui nequeant obiectam diuinitatis lucem spectare. Iure ergo secundum hanc Iesu natiuitatem: cum celestis exercitus multitudo: ut Lucas scripsit: & ipse teneo: deum collaudando: Gloria in excelsis deo: & in terra pax hominibus bone uoluntatis decantaret: demones ipsi deflaccuerunt: & infirmiores sunt redditi: ubi eorum deprehense sunt & conuicte prestigie. Et actiones omnes non modo per angelos prorsus delete: qui ob Iesu natiuitatem ad terram hanc celitus commigrarant. Sed per

Iesu animam ipsam: & diuinitatem omnino sublata. Magi itaque qui Iesum postea adoratam uenerunt: cum uellent que soliti fuerant magicis quibusdam carminibus factitare: appareret stellae causam conquirentes: & non mediocrem esse hanc contemplanti: cum in coelo signum spectarent: quod diuina non humana preferret: cepit cupido animum: quid illud portenderet: peruidere. Et ut nobis appareret: cum haberent & hi ex Balaam prophetias: quas Moyses ipse: ut erat ingenio acer: conscripserat: & in his de stella quae traditur conperissent: intellexerunt hominem demigrasse ad uitam: & natum esse: quem propheta: cum stalle inditio: iam pridem uenturum denuntiauerat: & cum hunc: ut potior rem: demonibus pretulissent: qui se soliti essent uanis rerum imaginibus: ludificari: in Iudeam eundem adoraturi: se contulerunt: certiores iam redditi: esse regem aliquem natum: ignari tamen quale hic esset imperium habiturus: aut ubinam gentium nasceretur: & ubi locum perdidicerunt quo natus fuisset: ei qui ex deo esset hominemque mortali compositus: mumerata hec detulere: aurum scilicet in regiae potestatis argumentum: myrram ut morituro: thus ut deo. Sed cum esset hic deus qui hominum generi salutem afferret: qua in re & angelos superaret qui solent mortalibus opitulari: angelus tamen prestitite pietatis uicem rependit: quod Iesum adoratam uenissent: Siquidem illos comonefecit ne ad Herodem rediret: sed alio iter diuerteret: & se ad sua conferret. Fuisse autem Herodem nato domino molitum in sidias: si minus credat apud Celsum iudeus: nil mirum. Est enim caeca nequicia & fatum uincere nititur. Perinde sit illo potetior: quo malo & Herodes ite affectus: iudeorum regem credidit natum: & in hanc credulitate certiori assensu descenderat: nescius tamen utrum omo futurus esset hic rex: & imperium habiturus: & eius ad hunc tollendum inanes fore conatus. uoluit igitur Iesum necare: cum uario teneret & altercati iudicio: per cecum & nequissimum demonem haud dubie comocitatus: quod a principio saluatori passeret insidias. Cum illius presentem esset ac futuram metitus animo magnitudinem: quam utique quibusuis modis impugnandam susceperat: nimirum qui pro eius: ut malignitate: ita & liuor id ageret. Angelus itaque rerum serie uti se habuere: seruata: & si nullam his

OPRIG. CONTRA. QUA

fidem prebeat Celsus: Ioseph nuntiauit: ut cum puero & matre in ægyptum secederet. Cum Herodes interea in Bethleem & locis illis uicinoribus: omnes sustulit pueros: ut una & iudeorum tollet regem. Non enim peruigilem custodem: id ē diuinam uim ille conspexerat: que ad hominum salutem eos seruaret & tutaretur: quos dignos se duceret: quorum omnium princeps: ueneratione & excellentia longe prestaret Iesus: rex quidem: nec tamē qualem Herodes existimabat: sed tale huius erat imperium: quale deū decebat: ut tanto regi: in eorum quibus imperaretur beneficium traderet. Et ita ut non mediocris aliqua huius esset in suos: & uulgaris bñficētia: sed legibus uere diuinis ut hos erudiret erat futurū: & subderet. cuius rei & Iesus haudquaquā ignarus: talem esse se regē negando: qualem multi arbitrarent: docendoq; sui regni prestantiam inquit. Si enim meum esset ex hoc mundo regnum: ministri utiq; mei certarent: iudeis ne traderer. Nunc autem nō est de hoc mūdo regnum meum. Hec quidem si Celsus nouisset nequaquā intulisset huiusmodi. Si enim id illum sollicitum habuit: ne ubi ipse iam adoleueris in regno ei succederes: cur ergo ubi adoleuisti: nō regnas? Sed dei ipse filius errabundus præ formidine latitans: sursum deorsumq; cercūuagaris: ipse uero nec turpe dixerim & abiectioris animi esse: prudenter discrimina subterfugere: nec his sese temere & impetuose ingerere: nō quia mortem ille reformidaret: sed quia ad hominum utilitatem in mundum prodierit: quousq; tandem tempus ingrueret oportunum: quo ubi mortalem suscepit naturam: humanitus & morti concederet: que & hominibus esset plurimum profutura. quod sane ei iam liquet: qui Iesum intelligit mortem ob hominum gratiam subiisse: qua de re supra fat pro uiribus diximus. Deinde: cum nec apostolorū numerum teneat Celsus: decem dixit uel undecim quosdam: Iesum ad se contraxisse: sordidos homines & publicanos: & improbissimos alios quos nautas: cum his fede hac illac diuagatum ac per lasciuam cibos quesisse. Sed agendum uel de his breuiter disseramus: patent enim euangelica dicta legentibus: que utiq; Celsus legisse nequaquā

uidetur: ex quibus constat duodenos Iesum discipulos collegisse: inter quos & Matheum asciuit: publicos procurantem quæstus: quos uero confuse nautas dixit: Iacobum forsitan & Iohānem intelligit: qui relictis Zebedeo patre & nauis: sunt Iesum secuti: nam Petrus & eius germanus frater Andreas: quia ex usu haberēt hamo pisces captare: ut uictus quererent necessitatem: haudquaquā erunt omnino inter pisces (ut scribit) annumerandi. Concedat etiā & leui illum Alphei & publicanum fuisse Iesum sectatum: haud tamen ex discipulorū erat hic numero: ni forte id in aliquo exemplari quod fuerit ex Marci euangelio sumptum: reperiatur. Aliorum autem gesta haudquaquā didicimus: quo fit ut priusquā essent hi christi doctrina imbuti: cibos sibi & sua industria compararint. Ad hec illud dicturi preterea sumus: qui enim quiuerint sapiēter & recte que de apostolis Iesu feruntur inuestigare: facile iudicabūt uirtute quadam diuina: Iesu discipulos ad christianam religionē quā multos instituisse: reddidisseq; in dei doctrina obsequētissimos: non enim ulla his inerat ex arte: dicendi uis: siue pronūtiandi: uel pro græcorū artificio dialectico quodam aut rhetorico: ordo aliquis aut modus: quo auditores allicerent. Quin potius uidere uideor si ad multorum opinionem sapientes Iesus aliquos elegisset: qui & meditari: & eloqui possent: que multitudinem demulcerēt: & ad eius disciplinam uulgandam ministris his uterēt: iure forsitan suspicandum fuisset: haud secus ac solent philosophi sectarū principes: cum eorū priuatas quasdam producūt sententias: & hos predicando que dei sunt factitasse: sic enim fieret ut non ultra argui posset: diuinam esse quam hi profiterentur doctrinam: quippe cum predicationis sermo & persuasionibus niteret & eloquentia: compositisq; ex arte uerbis: ita nimirum credulitas omnis non in dei uirtute constaret: sed in hominum sapientia: nec ab ea quicquid differret: quam & mundi huius philosophi in astruendis dogmatibus uendicant. Nunc uero quis hominum cum piscatores uideat & publicanos: qui nec prima quidem litterarum elementa edidicissent: ut de his in euangelio scribitur: & Celsus ipse

confidentissime credit: que de istorum ignaritate scribunt: non modo apud iudeos de fide in christo habenda concionantes: sed apud ceteras nationes hunc predicando mirifice profecisse: non illud mox querat unde nam his persuadendi uis tanta obuenerit: non enim ea his inerant que multis inesse existimantur: quis uel non id fateatur adimplesse Iesum diuina quadam in suis discipulis uirtute: quod dixerat: Venite post me: faciam uos homines expi scari: quam uirtutem: ut superius diximus: & preferens Paulus inquit: & sermo meus & predicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis: sed in demonstratione spiritus & uirtute. Ut fides uestra non sit in humana sapientia: sed in uirtute dei. Enimuero uel ex prophetarum dictis prescientia quadam: denuntiatur euangelii predicatio: ut illud: dominus dedit uerbum euangelizantibus in uirtute multa: rex uirtutum dilecti: ut & propheta sic inquit adimpleatur. Velociter currit sermo eius. & uelimus sane in omnem terram exisse Iesu apostolorum sonum: & in fines orbis terræ uerba eorum. Quocirca uirtute quidem replentur uerba: que cum pronuntiantis uirtute audiuntur. Quam utique prefert: cum animi habitus: tum uita: tum etiam continens quoddam uel usque ad mortem: pro ueritate certamen. Sed redduntur plerique inanes & uacui: & si deo credere se per Iesum profiteantur: qui diuina uirtute carentes: deduci ad dei doctrinam uidentur. Ipse uero & si superius de euangelico dicto fecerim mentionem: per saluatorem ipsum pronuntiato: uel in presenti: pro tempore utar. asserturus diuinitus fuisse illud significatum: ut precognita sit saluatoris nostri euangelica predicatio: & christianæ doctrinæ sine preceptoribus ullis uis ipsa: que credentes diuina quadam potestate per obtemperantiam ceperit. Ait itaque Iesus: Messis quidem multa: operarii autem pauci. Sed cum uiles quosdam & sordidos Celsus publicanosque ite & nauticos homines dixerit Iesu discipulos: uel ad hec ridebimus. Videri hoc loco Celsum: & christi calumnietur doctrinam: sacris litteris: ut libitum fuerit: fidem prestare: diuinitatem uero ex libris aperte denuntiatum ubi minus admittit: euangelicis scrip

tis nil credere: cum necesse sit potius: qui plane internoscat quid ueri quidam conscripserint: ex deteriorum scriptis: ut potioribus credat. Est enim litteris traditum Barnabam ipsum ac Paulum: perinde dissentientes: ab inuicem dicebisse: hinc forte Celsus illud accepit ut diceret: dissolutos quosdam & improbissimos esse apostolos: & in suos Iesum hos elegisse qui præ eorum nequitia omnem excederent impietatem. Cum illud etiam in euangelio Lucae ad Iesum inquit Petrus. Discede a me quia homo peccator sum domine: cum uero Paulus ad Timotheum sic scribat: Et ego ultimus apostolus Iesu factus: & illud fidelis sermo: quia Iesus christus uenit in mundum ut peccatores saluos faceret: quorum primus ego sum: nescio quo pacto non hec animaduernerit Celsus: uel forte oblitus est de Paulo aliquid dicere: qui post Iesum in christo fundarat ecclesias: sed iccirco iure id illum preterit: quia de eo uel illud erat dicendum: quemadmodum fuisset dei ecclesiam infectatus: & contra fideles acerbius contendisset: ita ut omni conatu adniteretur uelle christi discipulos trucidare: & demum tantopere sit immutatus: ut ab Hierosolimis ad usque Illyriam: euangelicis dictis loca uniuersa repleuerit: & glorie duxerit euangelium sic predicare: ne super alienum fundamentum ædificaret: sed ibi christi euangelium diuulgare ubi a principio nondum esset uulgatum. Cur igitur debet absurdum uideri: cum uellet Iesus hominum generi patefacere qualem haberet animis ipsis medendi artem: si sordidos quosdam elegit & nequissimos homines: quos & eo prouerit magnitudinis: ut & uitæ purioris & optimorum morum exemplo his essent: quos ad euangelium predicando duxissent: quod si antea uita sit penitentibus exprobranda: licebit & Phedonem illum uel philosophantem iam carpere: siquidem hunc (ut est historiae proditum) a meritoria cella ubi: ut prostitutus: quæstum corporis factitaret: ad philosophiæ studia Socrates transtulisset: nec secus & Polemonis incontinentiam illam & luxum: qui utique Xenocratem ad philosophandum successorem acceperit: philosophiæ obiicere: cum longe potius id prestiti per eam officii sit

admittendū: q̄a rationibus p̄suadendo ualuerit hominē tot malis
& his quidē tādiu p̄occupatū eximere. et ap̄d̄ gr̄acos quidē unus
fuit hic Phedon: & nescio utrum huic fuerit alius quisq̄ secūdus:
& unus Polemon: qui ab incontīnēti & perdita uita mox immu-
tati ad philosophiam se contulerunt. Apud Iesum uero non solū
duodeni illi: sed longē plures istiusmodi extitere: qui cū essent cō-
tinentium chorus effecti de pristinis uiciis istiusmodi p̄loquun-
tur. Erasmus enim & nos olim insensati: inobedientes errantes: ser-
uientes desideriis & uoluptatibus uariis: in malitia & liuore degē-
tes: & in alterutrum odio: ubi uero bonitas & humanitas apparu-
it saluatoris nostri dei: per lauacrum regenerationis inuouationis
spiritus: quem effudit in nos habunde tales effecti sumus. Misit
enim deus uerbum suum: & sanauit eos ex corruptionibus suis.
Quemadmodū qui in psalmis uaticinatus est: docuit. Addendū
ad hec & Chrisippum in eo libro quem de curādis uiciis scripsit:
ut in hominibus animi frenaret affectus: nihil p̄fīniendo quod
nam ueritatis sit dogma: pro uariis niti sectarum opinionibus ut
his medeat̄ qui uiciis occupent̄. Inquit enim & si uoluptas uitio-
rum est finis: uel sic tamen illa curanda erunt: nec secus etsi tria bo-
norum sint genera animi corporis & facultatum: nihilominus p̄
ratione uitiorum huiusmodi: & liberandi sunt qui his detinent̄.
Christiane uero religionis criminatores: nequaquā uident quot ho-
minum uicia: quot habundantissimi fluxus quidam nequitiae re-
primantur: quot demum agrestes & feri mores: per christianam
doctrinam hanc māsuēscant: cui uel dici gratias ab his oporteret
qui de humana communione & mansuetudine se plurimū iactāt:
q̄ noua quadam uia: a prauis facinoribus: homines ad meliora
traducant: nec secus oportuit ut huius nostre doctrinae & uerita-
tem: quam ipsi prorsus ignorant: probarent: & plane testificaren-
tur: quantum humano generi illa conducatur. Sed quoniam non
ad peruicaciam sed ad mansuetudinem Iesus suos discipulos in-
struebat: hunc illos in modum conmonefacit: si enim uos in ciui-
tate hac persequuntur: in aliam fugite: si in altera persequuntur:

rursum & in aliam fugam capeffite. Sic eos instituendo: exemplo
his erat ad uitae constantiam: que nullo pacto instituat frustra &
intempestiue: aut temere adeunda esse pericula. Quod sane Celsus
inculans calumniat̄: cum iudeum inducit ita dicentem: tu quidē
cum tuis discipulis hac illac fugitas: huic in Iesum & eius discipu-
los criminationi p̄simile illud dixerim esse: quod est memoriae
de Aristotile proditum: is nanq; cum aduersum se: perinde impi-
um: futurum esset ut cōcitati iudices conuenirēt: q̄a dogmata que
dam eius philosophiae induxerat: que cōtra deorum cultum face-
re Athenienses existimarent ex Athenis secedens: Calicidem se con-
tulit: ubi & diu permansit: quo ex loco familiaribus & notis scri-
bentibus cum responderet. Ex Athenis inquit recessimus ne cau-
sam demus Atheniensibus secundo scelus committere: quale in
Socratem commiserunt: ne ue contra philosophiam iterato impie-
tatis coarguant̄. Ait preterea Celsus cum discipulis Iesum per lu-
xum & lasciuam cibos circumuagatum. uelim tamen hic fateat̄:
unde id luxus & lasciuiae in congerendis cibis de Iesu acceperit: cū
in euāgeliis legimus feminas quasdam corporū olim effectas & mi-
rabiler sanitati iam restitutas: ex earum fortunis uictum discipu-
lis suppeditasse. Verum quis unq̄ philosophatium qui eorum in-
cumberet utilitati: quos haberent familiaritate coniunctos: non
ab his ipsis acceperit que sibi necessaria forent: & hi quidem non
indecēter sed: iure id agere uiderent̄. Quod sane cū Iesu discipuli
fecerint: culpant̄ p̄ Celsum: q̄ incontinenter & per lasciuam conge-
rant cibos. Affatur deinceps Iesum: hunc ī modū Celli iudeus: q̄
enī erat necesse uitadi interitus gratia infantem te adhuc: in aegip-
tum transferri: non enim deum decebat mortem uereri: at ange-
lus de caelo lapsus accessit: tibi iniungens ac tuis domesticis: ut
fugam capefferes: ne tibi esset mors obeunda: seruare te aliter ibi
ut propriū filium magnus hic deus nequibat: qui ad te duos iam
angelos transmisisset: putat autem Celsus nihil inesse diuinitatis
humano corpori quod Iesus gestaret: sed tale id esse effectum:
quale inducunt Homeri commentitiae fabulae: irridēs etiam quem

in cruce Iesus effuderat sanguinem: ait non cruorem illum fuisse: qualis flueret beatoribus diis. Nos uero Iesu credentes de diuinitate que sibi inesset dicenti: Ego sum uia ueritas & uita: & siquid huiusmodi aliud: & ea que in humano corpore loqueretur: nunc autem queritis me interficere hominem qui ueritatem locutus sum uobis: humana simul & diuina natura compositum hunc affirmamus: oportuisseque dicimus eum: qui prospicere aliis uellet ut in hominis speciem ad uitam hanc demigraret: nec temere mortis discrimen inuaderet: sed per alumnos deduceretur: qui essent ad rem omnem per angelum instituti: qui primum sic diceret: Ioseph fili Dauid ne timeas accipere Mariam: uxorem tuam: quod enim in ea natum est: ex spiritu sancto est: secundo illud comonefaceret. Surge accipe puerum & matrem eius: & fuge in aegyptum: & esto ibi usque dum dixerit tibi: futurum est enim ut querat Herodes puerum ad perdendum eum: horum autem mihi nil quippiam quod scriptum sit admiratione dignum uidetur. Siquidem in utramque scripturae partem angelus fert: Ioseph per somnium obuersatus: ista dixisse. Somniantium uero cuique demonstrari que facienda sint: uel aliis compluribus contigit. Cur igitur fuerit absurdum quod semel homo effectus sit: uel per humano quodam instinctu ut declinaret discrimina: non quia aliter id fieri nequisset: sed ut recta & ordine suo procederent: que de Iesu agerentur salute. Et sane longe melius fuerat ut puer Iesus Herodis insidias euitaret: & cum alumnos una in aegyptum secederet: quoad usque mortem subiret qui parasset insidias: quam prouidentiam: in quantum homini licuisset: que de Iesu iam haberetur: interpellare: uel Plutonis cassidem: ut sub eo lateret: illi imponere (ut fabule ferunt) que tollere omnino uellet Herodes: uel in eo tutando istiusmodi aliquid machinari: uel haudsecus affligere qui ad Iesu interitum concessissent: quam Sodomitani illi sunt afflictati. Presidium namque precipuum illud & admirabile quod per deum mox poterat Iesu ipsi afferi: nequaquam satis ei ualebat: qui docere alios uellet ex deo diuinitatem fuisse se affectum: & hominem esse: quod utique & dei se esse proprium filium proferebat: deumque uerbum: & dei uirtute: quod dei sapientia christus uocaretur:

e quibus autem constet post assumptam humanitatem Iesus: & compositus sit: haudquam est presentis temporis explicare: quandoquidem obritura esset (ut ita dixerim) quaestio propria quedam & nil superuacua suo loco: credentibus. Inquit preterea Celsi iudeus: pindeac graecus aliquis studiosus: & graecorum disciplina instructus: prescos olim per se fuisse: & Amphioni eacoque: & Minoi diuinam sobolem impartitos: nec tamen his fide ipsi prestitimus: dum facta quedam: cum magna: tum & miranda praese isti tulerunt: & quam haud dubie humanum modum excesserit: ita ut nec fides his detrahi posse uideretur: ipse uero quid facto gesseris uel uerbo: mirandum: quod nobis constaret nil pretulisti: tametsi in templo te ad id prouocantibus: ut significatione aliqua clariore & argumento: dei te filium patefaceres. Ad quod sic est respondendum: uelim equidem graeci ostendant uel in praesentem per istos quos meminerunt: rem aliquam gestam: praeclearam & celebrem: que uel ad posteros tendat: & tanti sit: ut fabulae astruant fide: narranti: a deorum hos semine produsse. sed nihil ostendent: & sane nec paruo quidem interuallo istorum de quibus isti scripserunt res geste inferiores esse constabunt: quam ea fuerint que per se gesserit Iesus & confirmauerit. quod si forte ad fabulas nos traduxerint graeci: uel eorum historias: nolintque his temere nos fide prebere: ipsi uero nostris & si apertiores sint: nil penitus credat: illud plane asseuerauerim: Iesu opera: ubique terrarum innotuisse mortalibus: seu quibusuis locis: ubi dei inhabitent per Iesum ecclesie: & hominum in christi fide: conuentus: quos ut multorum: ita & prauorum facinorum penituerit. Accedit etiam quod iesu id nomen: & mentes hominum emotas sistit: demones pellit: & morbos ingerit: & mirabile quandam humilitatem & animi habitum facit remissiore: affert & humanitatem: bonitatem: mansuetudinem: his precipue: quod neque bonorum presentium gratia: nec ob humanam aliam quamquam necessitudinem: quicquam dissimulant: sed toto animo capiunt que de deo: & christo: & futuro iudicio predicant. Post hec Celsus nescio quo pacto suspectans quod per Iesum gesta fuisse demonstrabunt: magnitudine quadam prestare: ex quibus: & si quamplurima sint: perpauca diximus: simulat ut uera ista se concessurum que

ORIGENES CONTRA CELSUM

litteris tradita sunt quemadmodū .s. ille multoꝝ curauerit ualitu
dinem: & mortuos excitari: uel q̄ paucis panibus quorū uel reli
quie superfuissent uberiores: ad facietatem aluerit multos. uel alia
pleraq; per discipulos mirabiliter edita: que & nosse se arbitratur.
Quinetiam & illa adiecit. Age credamus te ista gessisse: moxq; hec
ipsa cum magoꝝ operibus confert & his communia facit: ut qui
se mirabilia facturos polliceantur: nec secus Iesum fecisse mira
quedam affirmat: atq; hi solent qui ab ægyptiis ipsis ediscunt: que
illi foro in medio factitarent: & perpaucoꝝ obolorum precio: gra
uem eorum traderent disciplinam: abigerētq; a corporibus demo
nes: & morbos propellerent: reuocarentq; ad superos heroum ani
mas: cenāsq; lautiores & mensas: libasq; & ciboꝝ condimenta pre
ferrent insolita. mentirenturq; & beluarum motū que in uero mi
nus constarent: & alioquin huiusmodi uiderent: & uisum presti
giis fallerēt. Cum itaq; inquit: hec faciant illi: nun erit necesse dei
hos filios ducere: uel non potius artes quasdam que gesserint nun
cupare: hominum sane perditorum & infeliciū: uides ne ut ex
his fere magicam astruat Celsus: nec sane intelligo utrum hic ille
fuerit. qui ipsam hanc impugnando: q̄ multos conscripserit libros:
uerumtamen quia probare uidetur que ante p̄posuit: magicis cō
parat rebus que de Iesu scribunt: & essent forsitan comparanda: si
ut magici solent prestigiis ille que gesserit: pretendisset: nūc uero
magorum nemo per ea que facit ad morum immutationem spe
ctatores inuitat: nec eos deum ut uereantur instituit: qui eius spe
ctacula demirent. Nec nititur quidem: his ita ut uiuant persuade
re: qui spectando assistunt: ut iustum a deo iudicium sint pro me
ritis relaturi. Ergo nil horum effecerint: quia nequeunt magice ar
tis sectatores: uel forte nolunt: que homines moderantur & corri
gunt: exercere: ut qui haud secus ac ceteri sint: fedissimis ac sordi
dissimis facinoribus obuoluti. at Iesus ex rebus ipsis mirādis que
factitaret ad morum castigationem omnibus inuitatis: qui eius fa
cta intuerent: quo pacto non erit existimandus nō modo suis di
scipulis: sed & mortalibus ceteris optiā uitæ exemplū exhibuisse:

ita ut discipuli ipsi ad homines pro dei arbitrio edocendos incita
rentur: & ceteri omnes ubi ex Iesu: cum dictis: tum moribus: tum
mirabilibus factis: quemadmodum esset uita ducenda perdidicif
sent: æque omnia facerent omnipotenti deo ut gererent morem.
q̄ si Iesu uita erat huiusmodi: cur quispiam hunc cum magicis hi
sce nefanda patrantibus iure contulerit: & non potius secundum
diuinam illam promissionem deum esse crediderit: qui & in hūa
no uisus sit corpore: ut generi nostro coduceret: Deinde confun
dens Celsus sermonem: heretica quedam dicta: ueluti ad commu
nem christianoꝝ criminationē inducens: sic inquit. Nō enim dei
est corpus quale tuum hoc est: nos uero ad hec sic respondemus.
corpus quidem hunc accepisse humanum: ut a femina genitum:
ubi ad uitam hanc demigrauit: & mortis humanæ susceptibile:
quocirca fatemur & inter cetera humani huius suscepti corporis
gratia: acerrimum effectum esse hunc certatorem: fuisseq; & i cun
ctis: ut ceteri homines pertentatū. Nec tamē mortalium more: ut
peccato obnoxium: sed cuiusuis criminis prorsus expertem. No
bis enim iam liquido patet q̄ nihil commiserit: nec inuentus sit
dolus in ore eius: nec peccatum cognouerit: & quemadmodū ut
puriorum hunc tradiderit deus pro omnibus qui deliquissent: sa
tis est cognitum. infert deinceps hec Celsus: nō enim fuerit id dei
corpus quod ita sit ut ipse fuisti o Iesu: p̄seminatum: suspexit ta
men q̄ si quemadmodum scriptum est ille ē genitus: posse & eius
id corpus: pro diuino apud multos haberi ul ex certioribus argu
mentis quibus dei id esse corpus cōstaret. Sed nullam his Celsus
adhibet fidem que de Iesu ex spiritu sancto conceptione scribun
tur: eoq; & illud intulisse uidet. Non enī fieri potest ut dei sit cor
pus quod ita fuerit p̄seminatum: uti ipse fuisti. Sed de his satis.
affirmat preterea diuina huiusmodi corpora: nec ali cibo: quemad
modum posse se dicit ex euangelicis scriptis ostendere. Iesu cor
pus & cibo nutritum: & quibus uesci sit solitū. Sed esto dixerit ie
sum cum discipulis pasca fecisse: nec solum illud esse p̄fatum: De
siderio desiderauī hoc pasca manducare uobiscū. Sed cum his una

ORIGENES CONTRA CELSUM

æsitasse. dicat insuper uel sitibundum ad Iacob sōtem bibisse: sed parua quedam hec fuerint si cum his que de Iesu corpore nos ipsi fatemur: iam conferantur. Liquet enim ubi iam resurrexit in æsum piscem cepisse: nimirum q̄ corpus ex femina genitū nostro huic simile desumpsisset: sed dicit Celsus: non enim humana hac uoce utetur diuinum aliquod corpus: neq; persuasionibus niterur huiusmodi: uel hec quidem parui momenti sunt dicta: & admodum contemnenda. Poterit nanq; huic responderi: uel Pythium illum Apollinem: qui apud græcos credit̄ deus: uel dydimeū uoce hac usos: qua & Pythia uates: siue que Meleti uaticinata ē: haud tamē iccirco: uel Pythius ille per græcos diuinitatis expers arguit̄: uel alius quispiam græcorum deus: qui aliquo uno in loco presideat. Erat autem hoc longe rectius: ut uerus deus uoce hac uterē: que ui sua quadam efficeret: ut pronuntiando: ineffabilem immodum auditoribus suaderetur. Deinceps Iesu ipsi conuictatus: ad hominem inquit Celsus illud spectare: qui & deo fuerit infensus: & improbus magice artis sectator: cum ipse potius ob eius impietatem: & prauas opiniones sit deo infensor: tam& si uel nomina ipsa & res uti se habent si inquirantur: nec dari qdem poterit homo quē oderit deus: quādoquidem amet ille que sunt uniuersa: & nihil respuat eorum que fecerit. Non enim quidpiam condidisset quod ipse haberet inuisum. q̄ si prophetica dicta nonnulla illud pretendat odisse deum que fecerit: explicatur tamen per alios cur illud pretenderint: nam & sacre littere frequēter de deo ita loquuntur: perinde obnoxius sit humanis affectibus. Sed quid erit huic respondendum: qui in his suis demonstratiuis: ut ipse affirmat: & ueris sermonibus: arbitretur utendum esse cōuiciis & maledictis: perinde contra Iesum is agat: ut magnum aliquem & perditum hominem. quod sane non argumentum est rem demonstrantis: sed imperiti & insulsi hominis uicium id patientis: potest nanq; qui de re aliqua differit placide illam inuestigare: & scrutari pro uiribus: & edicere que hanc subsequuntur. Sed cum in his desinat Iesum alloqui apud Celsum Iudeus: & nos item primo quem ad

hunc scribimus libro: finem iam facimus. ne & ipsi huius dicacitatem imitando dum meras ineptias refutamur: lōgiore forte: q̄ dicendi ars postulat: simus. deo autem ueritatem probāte: que falsos perdat: pro prophetica optione illa: sermones: disperse illos domine: secundo facturi libro inicium sumus: quo & secundam Celsi refutabimus fictionem: in qua iudeus inducitur alloquēs in Iesum credentes que deinceps sequunt̄.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

OPRIG. CONTRA. C. III

LIBER SECVNDVS.

Lacet secundū hunc primo & superiori libro subiungere: quo Celsi dictis respondimus: que ille ueri sermonis titulo annotarat. Nam ubi satis scribendo cōplexi in eo sumus: que necessaria uidebant: ad eum usq; locum pduximus: quo Celsus ipse iudeum confinxerat: Iesum dñm alloquentem: ad eas deinceps calumnias responsuri: quas ille iudaico populo in christum credēti est obiecturus. Et illud equidē imprimis exegerim: cur Celsus qui semel confictas psonas in animū induxit producere: nō impresentia & iudeū commentus est: qui ex gentibus fideles appelleret: Sed eos dumtaxat impugnet: qui ex iudeis christianā sint fidē sectati. Sic forte psuadendi uim maximam uiderent habere: que ipse cōscriberet. Verum qui cuncta scire se profitet: que essent iudeo: ut diceret: consentanea: haudquaquā pspexit. Cuiusmodi igit Celsi iudeus ad eos edisserat: qui ex iudeis crediderant: noscēda iam sunt. Ait enim relictis hos patriis legibus p Iesum illectos: ridicule admodum fuisse illusos: & ultro in nuncupationē aliam concessisse: & aliam uitam: Cū minus intelligat: iudeos qui Iesum fide & credulitate susceperant: nil patriam legem deseruisse: quippe qui secundum hāc uiuerēt: & ex legis huius paupertate denominent. apud iudeos nanq; ebion pauper dicit. & ebionei utiq; nūcupant: qui ex iudeis Iesum ut christum admiserant. Et Petrus quidem uidet iudaicos iuxta Moysen ritus seruasse: ut qui nondum a Iesu pdiciffet: a legis littera ad spiritus legem transcēdere: uti Apostolorum ex actis didicimus. Postera autē die iter illis faciētibus & appropinquantibus ciuitati: Ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam: & cū exuriret uoluit gustare: parantribus autē eis: cecidit super eum mentis excessus: & uidit cœlum apertum: & descendēs uas quoddam uelut linteum magnum quatuor initiis summitti de cœlo in terram in quo erant omnia quadrupedia &

serpentia terræ: & uolatilia cœli: & facta est uox ad eum: surge Petre & occide & manduca: tum ille absit dñe: quia nunq manducaui omne cōmune & immundum: & uox iterum secundo ad eum: que deus purificauit: tu comune ne dixeris: hoc est inquinatum: Aduerte itaq; quemadmodum ex dictis hisce iudaicos præferat ritus: siquidem Petrus que munda essent atq; immunda adhuc obseruaret. Quinetiam ex insequentibus demonstratur: uisione ipsum indiguiffe: qua moneretur ut Cornelio qui secundum carnem Israelita non esset: & his qui secum una uersarentur: fidei uerba communicaret: ut qui uel ad id temporis iudeus existeret: et pro iudaicis traditionibus: contēptis ceteris: q; extra iudeorū essent religionem: iam uiueret. nec secus & Paulus in ea quam ad Galathas conscripsit epistola: id patefacit: prius enim q; uenirent quidam a Iacobo: cū gentibus edebat: cum autē uenissent subtrahebat & segregabat se: timens eos q; ex circūcisione erant: & simulationi eius consenserunt ceteri iudei: ita ut Barnabas duceret ab eis in eam simulationē, & erat sane id cōsentaneū ut qui ad circūcisionē essent transmissi: ne a iudaicis desciscerent ritibus. Siquidem qui colūne esse uidebant dexteram Paulo dedissent & Barnabe societatis: ut ipsi in circūcisionē abirēt. Hi uero gētibus pdicarent. Sed qd dixerim qui circūcisis pdicādi id munus susceperāt a gētibus se subtraxisse cū Paulus ipse iudeis sit iudeus effectus: ut his lucrifaceret: quo circa ut in ipsis apostolorū actis est lris traditū: & oblationē ad altare is offerebat: ut iudeis psuaderet a lege se nil descuiffe. q; si tenuisset hec omnia Celsus: nunq; pfecto iudeū introduxisset: iudeos fideles huiusmōi alloquentē. Quo enim malo exagitati o ciues patriā legē deseruistis: & ab eo cū quo nup disceptabamus illecti: ridicule adeo estis iam circūuenti: a nobisq; ultro ab alienatī in aliā quandā denominationē: & uitā aliā cōcessistis: Verū ubi semel ad Petri mentionē deuenimus: & eorū qui in circūcisione xpianam religionem docerēt: haud sane absurdum fore iam duximus: uel Iesu dicta nōnulla pro eorū interpretatoine ex euangelio Iohānis proferre: scriptum est enim Iesum ita profatum. Adhuc multa

habeo uobis loqui: sed non potestis portare modo: cū autem uerit ille spiritus ueritatis: deducet uos in omnē ueritatē: Non enī loquet̄ a semetipso: sed quecūq; audiet loquet̄: Et querimus que nam essent hec multa que Iesus haberet suis discipulis dicere: & illi haudquaquā possent tūc ferre: & dixerim equidē nun illd̄ Iesus apostolis: tanq̄ iudeis mosaicē legi secundum litterā assuetis & alit̄is: quod diceret habuit: que nam scilicet uera lex esset: et quorum cœlestiū uel demōstratione uel umbra iudeorū cultus p̄ficeret: aut quorū nā futuroꝝ bonorū umbrā lex ipsa cōplecteret: q̄ de escis & potu: sollēnitatibusq; kalēdis insup & sabbatis ipsis caueret: & fuissent hec sane q̄ multa q̄ haberet hic dicere. Sed cū p̄spiceret graue admodū esse ex mortaliū animis dogmata quedā et opinionēs eruere: q̄ p̄p̄modū & his essent ingenita & usq; ad uirilē coaluissent siml̄ aetate: ita ut p̄suasū iā habeāt diuina hec esse: & ab iis ip̄is discedere impiū fore. & eadē hec ex excellēti illa secundū x̄pm: hoc est ueritatis cognitōne arguere nullius esse momēti: sed dānosa & inutilia: idip̄mq; auditoribus p̄suaderi: i aliud quidē & cōmodius tps seruauit. hoc ē ubi & passus esset & surrexit. Fuisset enī haud dubie nec oportune prestitū his auxiliū: q̄ nondū id aīo caperēt: cū forte uel p̄sumptā eorū esset id euersurū de Iesu opinionē: quā iam aīo cōcepissēt. & x̄pm hūc esse dei uiuētis filiū crederēt. Aduerte preterea uti nō negligēdus sit sensus: cū audimus: uobis multa habeo dicere: sed nō potestis modo ea portare. Sunt nāq; p̄culdubio pleraq; spiritualiter de lege exposita: q̄ minus poterāt tūc ferri discipuli: qui & nati inter iudeos fuissent & educati. Sed arbitrōr equidē quia figurā lex p̄ferebat: & uera essent & certiora q̄ erat sanctior ille spiritus edocturus illud Iesum dixisse: Cum uenerit ille spiritus ueritatis deducet uos in omnē ueritatē: subinde ac diceret rerum ipsarū aperiet ueritatē quarum figuras ipsi ut attigeritis uero cultu uos colere deum existimabitis. Et sane pro Iesu promissione in Petrum deuenit ueritatis hic spiritus: qui illum huiusmōi de quadrupedibus reptilibusq; & uolatilibus cœli affatus est. Surge Petre: & occide & comede: & secūdo ad eum in superstitione sua

p̄seuerantē uox illa cœlitus edita. ad quā ille. Nequaquā d̄ne: q̄ nūq; comedi omne cōe & imundū: Et cū sp̄s idē dixisset q̄ deus purificauit: tu cōmune ne dixeris: p̄fecto ad escarū doctrinā: q̄ & ueriores essent & spirituales: istituit: ita ut post eā deiceps uisionē: ueritatis spiritus ille q̄ Petrū in omnē deduceret ueritatē q̄ multa illū cōmonescerit: uel adhuc i carne agentē: dū interea & Iesus secū diuersaret: q̄ ferre ip̄e non poterat. Sed de his aliud erit diserēdi tps: ut explicemus: que Moyli lege recondita sunt. Nunc uero propositum est coarguere Celsi inscitiam: apud quem iudeus suis sic ciuibus dicat & Israelitis in Iesum credentibus: quo malo perciti: & patriam legem relinquitis: & que postmodum subsequuntur: quo enī pacto a patria hi lege desciuerint: q̄ audiētibus & legi minus obtēperatibus huiusmōi ex p̄brarēt. dicite mihi qui legē legitis cur legi nō obsequimini: scriptū ē enī: Habraā duos hūit filios q̄ sūt p̄ allegoriā dicta. uerū quo modo patrias hi destituerūt leges q̄ in eorū dictis p̄ia illa & auita cōmemorādo: assidue usurparēt: uel forte lex ip̄a nullā facit de hmōi mētionē: nimirū et i Moyli lege cōscriptū ē: bouē trituratē nō frenabis: nū de bobus cura ē deo: an nr̄i causā hec oīa dicit: unde & q̄ deinceps sequūt̄ cōfusius certe apud Celsū iudeus eloquit̄: cū posset id dicere: quo magis p̄suaderet: Ex uobis enī nōnulli sub allegorie et explanatōis p̄textu p̄ior ritus deseruerūt: qdā uero: ut pollicēt̄: et si hec spiritualiter explicāt nihilominus et p̄nas obsuerāt traditōnes: pleriq; etiam uel nil explanando & Iesum uolunt: ut a p̄phetis denuntiatū: uel Moyli legē p̄ patrio more seruasse: p̄inde in l̄ra dumtaxat & dictionibus omnē habeāt hi spiritus sensum: uerū unde id Celso: cū uellet q̄ singulis locis occurrerēt: apire: ut impiissimas hereses subsequēter cōmemoraret: et a Iesu p̄nitus alienas: et alios quosdā qui reꝝ cōditorem reliquerint. nun Israelitas hic ignorauit: & si in Iesum credentes: nil tamen iccirco a patriis ritibus excidisse: uerumtamen haudquaquā erat Celso propositū: studio ueritatis que locus quisq; exigeret inuestigādo: conq̄rere. ut ea admitteret q̄ rectiora forsitan comperisset. Sed pro humani ingenii more: ut aduersando & ad

id solum intentus: statim que audierit confutet: ista conscripsit. p
inde apud Celsum iudeus ex iudaica plebe iudeos hunc in modū
alloquitur. nup uero uel pridie cum illum cruciabamus uos sedu
centem: a lege patria desciuitis: cum nil plane intelligat: ut supra
ostendimus de quibus hec diceret. Post hec autem inquit: mirum
sane nobis & graue illud uidet: cum uobis initia e nris sacris desu
mitis: progredientes uero & aucti illa uituperatis: presertim cū nō
aliunde liceat uobis nisi nostra ex lege: uestri dogmatis pferre p
cipia. Fateor equidē christianos cū ex sacris & mosaicis litteris: tū
prophetarū ex scriptis sumpsisse initium: quod utiq; ubi desump
tum est: ex huiusmodi scriptorū narratione & aptiori reꝝ cognitō
ne plurimū his contulisse perspicuū est: qui ex reuelatione myste
rium quererēt: ab eternis seculis in pphetis uocibus occultatū:
& dñi nostri Iesu xpī aduentu deniq; reuelatum. non ut uos affir
matis: in progressu uituperāt: que sunt in lege conscripta. quin po
tius honoris plurimum huic adiecere: cum plane ostendunt quā
habeant legis hec scripta in eius archanis & sapiēter dictis: pfun
ditatem. que tamē iudeis minus sunt cognita: sed superficie tenus:
& in fabulæ morem illa perlegunt: cur enim fuerit absurdum: si
nostre religionis principium: hoc est euangelii: lex ipsa sit? Siqui
dem Iesus ipse dominus noster ad eos sic inquit: qui sibi minus
confiderent. Si Moyse creditis & mihi credite: de me enim ille
scripsit. Si autem illius scriptis non creditis. quomodo & me
is uerbis creditis. Nec secus & Marcus ex euangelistarū numero
unus sic inqt: Initiū euāgelii dñi nri Iesu xpī ut scriptū est: i Isaiā
ppheta. Ecce ego mitto angelū meū ante faciē tuā: qui preparabit
uiam tuā ante te. Quid igit contra nos Celsi iudeus cū id inqt in
tulerit: si enī q; uobis pdixit filiū dei esse uenturū: is haud dubie
noster eēt ppheta: & nri dei ul' uates: uerū cur dari xpianæ rligioni
id crimini poterit: si Iohannes fuerit qui dñm baptizauit: iudeus:
nō enī ex eo q; ex iudea sit hic oriūdus: colligitur necesse fore ut si
delis q; siue ex gētibus ad xpī doctrinā accesserit: siue ex iudeis:
Moyse legē obseruet. deinde & si eadem sepius repetat Celsus: que

de Iohanne iam dixerat: q; scelerum pænas apud iudeos hic tulerit: nos tamen huic iterato respondendum esse nil duximus: quip
pe qui superiore sumus responsione contenti. Sed cū pro leuibus
quibusdam & superuacaneis ducat Celsi iudeus: que de mortuorū
resurrectione: & dei iudicio: premiisq; iustorū: & impiorum incen
dio conscribunt: nil noui affirmans in his instructum iri christia
næ fidei sectatores: putat sane se posse iam Celsus christianam reli
gionem euertere. Sed illud dicendum: Iesum hunc nostrum cum
iudeos uideret pro prophetarū doctrina nil facere: in parabolis q
dem edocuisset regnum dei ab his iri aliquādo sublatū: & gētibus
ut traderet: futurum. & licet quidem facile peruideri presentiu iu
deorum dicta: facta ue omnia posse p fabulis duci. Non enim eā
sunt hi lucem adepti: qua sacras lras noscant. Christianorū uero
rebus eam uim ueritatis inesse: que & attollere possit & immutare
hois animū: & persuadere non eā cuiq; esse conuersationē adipiscē
dam: quam inferiores iudei aliquo terrarū orbis sunt nacti: sed di
uinam illam atq; celæstem. quod sane quispiam ex his poterit con
spicari qui rerum earū sensuum magnitudinē contemplet: que in
pphetis continentur & lege: & ceteris item: q; hec ipsa quiuerint pa
tescere. sed esto. & Iesum omnia p iudeorū ritu & consuetudine fa
ctitasse: & si lubet: uel sacrificia iuxta hos obtulisse: quid tamē hoc
ad illud cōtulerit: quod negant huic oportere: tanq; dei filio ut fi
des presteret: est igit Iesus: dei haud dubie filius: qui & legē tulerit
& pphetas hos dederit: quam legem haudquaq; ipsi qui ex eccle
sia sumus: excedimus. Iudeorum tamen fabulas auersamur & fugi
mus. Mystica uero: cum legis: tum pphetarum: contemplādo ad
epti: & continentiores efficimur & erudimur. pphete nāq; ut qui
dictorū suorū sensa in aptiori historia haudquaq; pefiniūt: nec q
in lege scribunt: uti pnuntiant & termināt: nōnunq; historā ex
plicaturi id inquit. Aperiā in parabolis os meū: loquar ppositio
nes ab initio: & alibi itē ut suboscurā intelligāt legē: in q; picipiēda
& dei ope indigeant: p̄cibus ista deposcunt. reuela oculos meos ut
intelligā mirabilia tua: hoc est tua ex lege: illa picipiam. Ostendāt

OPRIG. CONTRA CEL

pterea uelim: ubi nam aliquid in Iesu dictis inueniat: qd uel paululum insolentiae pferat: nam quo pacto insolens & supbus uidebitur qui huiusmodi dicat: Discite a me qa mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem aiabus uestris. uel quo modo supbiae is arguetur: qui ubi cenatus est: ueste deposita: & linteo circuncinctus: effusa in peluim aqua: singulorum discipulorum ablueret pedes: & hos pferre nolentem arguerit. dixeritque nisi hos lauero: mecum partem non es habiturus: uel cur dici elatus animo potest: qui illud ptulerit: Et ego factus sum inter uos non ut recubens: sed ut minister. Ostendat inquam uel quispiam in quem nam sit ille mentitus: pferat insuper siue paruis siue magnis in rebus medacia: ut Iesum arguat uanitatis. potest & aliter iste coargui falso dixisse Iesum fuisse magnam in modum mentitum: nam ut haudquaquam medacium fuerit alio quodam medacio maius: ita nec metiri maiorem in modum quis poterit: sicuti nec uero dici quid uerius potest: nec summe uerum. pducatur praeterea aliquis: & praecipue Celsi iudeus: quid nam irreligiose commiserit Iesus: nun enim irreligiosum hic dixerit a corporali circumcisione secedere: sabbatisque ipsis & diebus sollennibus: & calcedis: mundique & immundi discretionem seipsum: que omnia corporalia sunt: animum uero ad dei legem transferre: ut digniorem & spiritalem & ueram & cum eo qui pro christo legationis munere fungeret: scire se iudeis iudeum efficere: ut iudeis conducatur: & his qui sub lege essent: ut legi se obnoxium reddere: ut & istos adipiscatur: Quinetiam & alios plerosque uisos esse Celsus affirmat: quod circumueniri se patiantur: quibus hic Iesus erat: uerum haudquam iure plerosque hic dixerit: nec paucos quidem: sed unum aliquem pferat Celsi uelim iudeus: qui se tale praestiterit: qualem se Iesus: qui doctrinam & dogmata (ut omitterem quae illi inesset uirtute) hominum generi ad uitae comoditatem induxerit: & ex abundantia nequitiae mortales auerterit. subdit praeterea: iudeis: ab his crimini dari qui in christum crediderint: quod Iesu non ut deo fidem praestiterint: qua de re supra respondendo satis iam diximus: cum demonstratum est: hunc quidem nos & deum nosse: & secundum aliquid hominem dicere. Verum quo pacto hec inquit iudeus: nos enim qui mortalibus

uniuersis significamus: uenturum a deo qui iniustos sit suppliciis affecturus: uenientem hunc iniuria ipsi affecimus. Ad hec autem respondere: cum insulsa admodum sint: non aequum nobis uidetur: nec secus res ea se habet: ac alius quispiam dictum id usurparet. Quo enim pacto & nos qui ad continentiam multos instruximus: impudice nunc aliquid & petulantius ageremus: uel qui iusticiam predicando extulissemus: mox & iniuriam intulerimus improbando: ut enim hec usurpari ab hominibus posse reperiuntur: sic & qui prophetis se fidem prestare affirmant: aduenturum quandoque christum denuntiantibus: si iuxta prophetarum uaticinia uenienti minus crediderint: humanum esset. quod si alia fuerit incredulitatis huiusmodi causa adicienda: dixerim eadem uel id praedixisse prophetarum non neminem. auditu audietis & non intelligetis: & uidentes uidebitis & nescietis. Incrassatum est enim cor populi huius. Sed dicant uelim: quod nam iudeis audientibus uel quid uidentibus sit praedictum: ita ut nec intellexerint que dicerentur nec essent que uiderentur aliquando uisuri. Atqui nimirum uidentes hi Iesum nil prorsus quis esset intelligebant: & ubi hunc audissent: eius ex dictis nil animo concipiebant que illi inesset: diuinitatem: que dei curam de iudeis iam habitam ad eos transferret qui in se ex gentibus crederent. licet igitur illud spectare post Iesu aduentum destitutos prorsus fuisse iudeos: & eorum nihil his reliquum esse: que habuisse olim existimabant: & si magna quedam & excellentia. Quin potius nec inditium aliquod relictum his esse: quo diuini quidpiam apud se restitisse significetur. non enim apud hos uel prophete sunt aliqui: uel prodigiorum ulla uestigia reperiuntur: qualia apud christianos quae multa: & maiora longe: quae apud eos extiterunt: & quae ipsi: si fides nobis praestanda est: uidimus. infert praeterea illud Celsi iudeus: cur enim iniuria illum affecissemus: quod fuisset a nostris iam pridem denuntiatus: nunc ut grauioribus quam ceteri suppliciis afficeremur: uel ad id quidem sic respondendum: Idcirco longe plurimum iudeos: quam ceteros homines pro uero illo dei iudicio: poenae duros: uel dedisse iam pridem asseuerauerim: quia in Iesum minus crediderint: & in eum contumeliosi aliam fuerint. quod enim hominum genus praeter iudeos ob auitam religionem propriis depellit sedibus:

OPROCCONTRA QUA

quod utiq; sunt: ut degeneres & uiliores: ppeffi: nec adeo suorim
gratia commissor; q; eor; que contra iesum petulater sunt & teme
re ausi, inquit deinde iudeus: cur enim p deo eramus hunc habi
turi: qui: ut cetera ommittā: nihil eor; uti accepimus: que pollice
retur re confirmaret: & ubi nos hunc criminis arguendo damnā
doq; duximus cruciandū: latitans ipse & fugitās: turpiter est inter
ceptus: & ab his quos discipulos diceret: pditus: addit etiā: si enī
is deus fuisset: nec fugā capefferet: nec uinclis cōstrictus potuisset
abduci. nec decuit eum per domesticos quosdā & familiares: q; &
preceptor esset saluatorq; & angelus haberet: & sūmi dei iā filius:
destitui statim & pdi. Ad hec sumus huiusmodi responsuri: nec
ipsi quidē Iesu corpus uisibile illud atq; sensibile deū esse existi
mus: at quid dixerim corpus: sed nec animā ipsam: de qua dictū
esse id constat: Tristis est anima mea usq; ad mortē. at deus esse is
credit: q; iuxta iudeos id inqat. Ego sum deus omnis carnis: & an
te me non est factus alius deus: & post me non erit: uel is quidē p
deo habēdus est q; pphete aīa siml & corpor utat: ut organo. iux
ta gentiles uero p deo habet: qui ista enuntiet: harenar; equidem
& numerū noui: & maris spacia: surdum intelligo: & mutū audio:
nec secus iuxta hos & deus ille putat: qui p Pythiā uatē & loquit
& audit. Et iuxta nos deus uerbum: deiq; uniuersorum & filius:
in Iesu hec pferebat. Ego sum uia ueritas & uita: ego sum portas
& ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi: & huiusmodi alia.
In eo igitur iudeos nos acriter inculamus: quia illum deū esse nō
crediderūt: quem eor; pphete multis in locis testificati sunt: ma
gnam esse uirtutē & deum & omniū deū & patrem. Dicimus nāq;
in mūdi quā Moyses scripsit creatione: iubēdo p̄rem dixisse: Fiat
lux & firmamētū & cetera q; deus ut fierēt mādauit: et ad filiū uer
ba hec habuisse: Faciamus hoīem ad imaginem et similitudinē no
stram: & q̄cunq; sunt per patrē iniuncta fuisse uerbum hoc & filiū
excutū. Et ista certe cum dicimus: nō ipsi affiximus sed iudeorū
uaticiniis: ut queq; ferunt: fidem prestamus: in quibus de deo cō
fectis operibus ita edicit. Ipse dixit & facta sunt: Ipse mandauit &

creata sunt. Si enim deus mandauit & opera ista sunt condita: q; s
alius posset offerri qui tanta dei mandata pro uoluntate propheti
ci spiritus exequi potuisset: preter eum: qui animatum: ut ita dixe
rim: uerbum esset & ueritas: eum autem qui in Iesu id loqueret:
Ego sum uia & ueritas: nec euangelia ipsa circumscriptum aliquē
factum intellexisse: nec extra Iesu corpus fuisse & animam: & si plu
ribus liqueat: paucis tamen id confirmabimus: hunc se in modū
habentibus. Iohannes baptista illud uaticinatus dei filium nō sim
plici corpore & anima hac proditurum: sed ita ut uniuersa pertin
gat: de illo sic inquit: Medius uestrum stetit quē uos nescitis: ipse
est post me uenturus: si itaq; is intellexit ibi dei filium esse ubi &
Iesus staret uisibile corpus: cur medius uestrū stetit quē uos nesci
tis ediceret: & Iesus ipse cū eor; mētem quos iſtruebat erigeret: ut
maiora quedam de filio dei sentirēt: sic inquit. ubi enim duo aut
tres fuerint in noīe meo congregati: ibi in medio eorum sum: nec
absimilis quidē eius est ad discipulos suos cū dicit: pmissio: Ecce
ego uobiscum sum: omnibus diebus usq; ad consumationē seclī.
Hec autē dicimus nil dei filiū a Iesu dño separantes: quippe cū Iesu
corpus & aīa post dispensationē in unū cū dei uerbo coierit: nam
si ut Paulus docet: q; dño adheferit unus fit spūs: & quiuis intelli
gat: qd dño sit adherere: ita ut qui ei se applicuerit unus sit cū dño
spūs: quo pacto nō diuinius fuerit & lōge p̄stātius: ut unū sit illd
qd a seclō fuit: cū dei uerbo unitū: iesū nāq; iudeis: dei eē uirtutē:
ex his plane innotuit: q; apd eos mirāda is gessit: tā&si Celsus hec
suspiciet magicis p̄stigis gesta: et olim iudei nescio unde Belsebul
pceptis opibus: in Belsebul demonior; hoc p̄ncipe: eiicere iesum
demonia affirmassent: quos noster saluator: ut absurdiora quedā
locutos coarguit: nondū finem habere neqtia; regnum affirmās.
quod utiq; his liquido patet: qui prudenter euangelica scripta ple
gerint: de quibus ut plura nūc disseram haudquaq; p̄sentis ē t̄pis.
Verū qd unq; Iesus promiserat: quod minus perageret: producat
id Celsus & patefaciat: sed nequaq; id quiuerit: quandoquidem
putet: siue ex falsis auditionibus: siue ex euangelica lectione: siue

ex iudeorum narratiunculis aduersus Iesum: & nos ista inferre. sed cum rursus illud affirmet iudeus: dicatque: postquam autem criminis illum conuicimus: damnatum duximus cruciandum: ostendant quo pacto illum conuicerint: qui falsa essent in hunc testimonia machinati: nisi forte id dixerint permagnum id esse contra Iesum deprehensi facinoris argumentum: quod accusatores obiecerant. & huiusmodi est. hic enim dixit: possum templum hoc dei destruere & triduo illud reedificare: cum ille de sui corporis templo loqueretur: & longe aliter illi existimarent: ut qui audire & nosse: pro loquentis uoluntate nescirent: de lapideo templo hec dici: quod in maiori haberent iudei honore: quam decuit: & illud: uero dei templo & uerbi: & sapientiae ac ueritatis preferrent. Dicat preterea aliquis: cur enim ignominiose latitans Iesus hic fugitabat? Atqui uelim quid sit ignominia dignum ostendat. Sed cum affirmet & comprehensum fuisse: dixerim equidem cum inuiti homines comprehendantur: haudquam captum uideri posse Iesum: quippe qui tempore suo & oportuno in hominum manus uenire: ut dei agnus: minus defugerit: ut mundi tolleret scelera. Nam cum uideret inquit quemcumque super se essent uentura processit: & dixit. Quem queritis? illis autem respondentibus: Iesum nazarenum: ego sum dixit. Stabat autem & Iudas cum eis qui tradebat eum: ut autem dixit quia ego sum: abierunt retro: & ceciderunt in terram. Deinceps iterum ipse eos interrogauit: quem queritis? hi autem iterato dixerunt Iesum nazarenum. Respondit eis tunc Iesus: dixi uobis quia ego sum: si igitur me queritis: sinite hos abire. Qui etiam & ferre sibi opem uolenti: & sacerdotum principis seruum percutienti: precidentique aurem: dixit: conuerte gladium in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium: gladio peribunt: an tibi uidetur: quia non possum rogare patrem meum: & dabit mihi hic plusquam duodecim legiones angelorum: quo igitur modo adimplebuntur scripture? quia sic oportuit fieri. Quod si forte aliquis putet eorum hec esse figmenta: qui euangelia conscripsere: cur non potius & conficta hec fuerint: que ex odio & liuore: cum Iesu ipsi: christianis

obiiciunt: uera autem: que illi enuntiauerint qui pro suapte in Iesum uel eximia caritate: eiusque hortatu atque doctrina: nullum recusauerint subire discrimen: qui fieri itaque potuit: ut Iesu discipuli: qui id tolerantiae & constantis aduersus mortem & pertinacissime firmitatis: miram quadam animi promptitudine praese tulissent: infecta quedam de preceptore cofinxerint: & his quidem qui recte sapiunt: perspicuum est: fuisse discipulos de his que literis demandarent certiores effecti: quam ideo tam multa ac tanta sint illi propositi: quia Iesum dei filium crederent. Ait preterea Iesum ab his proditum esse: quos ipse discipulos nuncuparet: proinde ex euangeliis illud didicerit Celsus iudeus: qui ob Iudam unum & proditorem multos ideo discipulos dixit: ut inculatum facinus auerteret. Non enim adhuc que de Iuda scribuntur omnia hic circumspexit: quemadmodum de preceptore prodendo uaria quedam & altercatia animo agitare iudicia. utque nec pro fus & mente nil dubia illi sit aduersatus: nec integro animo in magistrum discipuli seruarit pudorem. Qui enim inquit hunc tradidit: id dederat uenienti: ad comprehendendum Iesum multitudini signum: quemcumque osculatus fuero: ipse est: tenete eum. Fit itaque ut hunc sit ille in partem reueritus: nam alias nihil in eum pudoris seruasset: si palam & audacius: non dissimulante & pro osculum hunc prodidisset: nun igitur non omnibus id factum persuadebit: quid nam esset animi Iudei: ut scilicet cum auaricia simul: & praua preceptorum tradendi cum uoluntate: haberet etiam ex Iesu doctrina immixtum aliquid quod eius animo resedisset: ita ut bonitatem quandam pretenderet. Scriptum est enim: Videns autem Iudas qui tradidit eum quod damnatus esset: penitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum: & senioribus dicens: peccaui tradens sanguinem iustum: hi autem dixerunt: quid ad nos: tu uideris: & proiecisti argenteis in templo recessit: & abiens laqueo se suspendit. quod si Iudas ut argenti cupidus & pecuniarum subtractor: que pauperum ratione in oculis condebant: penitens sacerdotum principibus ipsis & scribis: argenteos triginta restituit: liquet sane Iesu olim doctrinam ingerere potuisse aliquid huic penitendinis: cum ea non prorsus a proditore respuere uel

paruifieret: at illud peccauit tradens sanguinē iustū: confitentis erat
quod deliquisset. Aduerte autem quod uehemens illi & ardentissima ob
orta sit pœnitenti tristitia: ut nec uiuere quidem post cōmissum
facinus tollerari: sed abscesserit statim: pietatis in templo argen
teis: & gulam abiens laqueo fregerit. is nempe in se sententiam tu
lit: haud dubie preferens: quantum in se ualuerit: ut facinoroso &
proditore: Iesu doctrina: cū aspernari haudquaquā omnino posset quod
a Iesu dño didicisset. an forte: uel ea que plane demonstrant non
prorsus uel post ausum in preceptorē scelus: a dño hūc desciuisse:
figmenta quedam & fabulas dixerint qui Celsum sectantur: & uerū
id esse & certius: e discipulis aliquem unum hunc prodidisse: uel il
lud si lubet & nostris scriptis adiecerint: quod uel totis animi uiribus
hunc ipsum Iudas prodiderit. quod utique uel hisce ex scriptis per
suaderi non potest ut credulitas æque ac diffidentia hostem omni
no quempiam reddat. quod si de Iuda uel mitius aliquod dictū pro
ferri fuerit necesse. psalmo illo centesimo & octauo dixerimus de
Iuda uaticiniū contineri: cuius tale pricipiū ē. Deus laudē meā ne
tacueris, in quo psalmo illud dicitur: Iudā a numero se subtraxisse
apostolorū: ubi iam deliquisset: & alium eius in locum fuisse suffe
ctum: quod sane expressit cū inquit: & episcopatum eius accipiet
alter. Sed esto: ab alio quodam discipulo hic proditus sit: qui lon
ge fuerit Iuda ipso deterior: ut qui perceptam a Iesu omnem pœ
nitentiam eiecerit disciplinam: & huius prorsus sit expertus effectus: quod
illud ad Iesu & christianæ religionis criminationem contulerit:
uel quo pacto id christi doctrinam ut falsam coarguet: sed ad ea
iam respondebimus que subsequuntur: tametsi superius satis osten
dimus: non fugitanti fuisse Iesum comprehensum: sed ultro se:
& nostri ob gratiam offerrentem. cui rei & illud est consentaneū:
& si uinctus est sponte tamen uincula subiisse: ut nos docendo cō
monefaceret: pro fide: ac pietate: non inuitos debere mala ista susci
pere. Sed puerilia inquit ista uidentur. Nam & optimus imperator
qui multorum milium ductet exercitum nunquā proditus est: nec
Archipyrata improbus aliquis: & perditissimorū prefectus: quod suis

esse usū uideretur: hic uero a subditis proditus: nec more boni im
peratoris prefuerat: & ubi discipulos circumuentos decepit: haud
saltem ut archipyrata: ut ita dixerim: aliquis quos circumuenerat
sibi cōciliauit. At poterit quis o Celse historias proferre quā multas: quod
& imperatores tradant fuisse a domesticis interceptos & proditos:
& Archipyratas: quia cōuenta & pacta minus seruassent: a suis cō
prehensos. Sed concedamus nec proditum unquā fuisse imperatorem:
nec Archipyratam aliquem interceptum: uerum quid nam ad ea
id fecerit que contra Iesum intuleras: quod eum e discipulis aliquis
unus prodiderit. Sed cum philosophiam & profiteatur Celsus & ia
ctet: ab eo queremus: nun in Platonis calūniam illud concesserit:
quod Aristotiles post annum uigesimum quo hunc audierat: li
brum descendens: quem de immortalitate animæ ille conscripse
rat: improbarit. Et Platonis ideas per nugis duxerit. Quinetiā ue
lut dubius & hesitans illud rogauerit: nun non & dialectica ualebat
plurimum Plato: uel haud satis hic poterit que post Aristotelis
ab se dicessum excogitarat: probare & confirmare: nun & iccirco
falsæ erūt Platonis sententiæ: nū inquit ubi uera sensisse Plato cōperie
tur: quemadmodum asserturi sunt qui eius philosophiam sectan
tur: improbitatis & in preceptorem ingrati tudinis aristotiles ar
guentur: quin & Chrysippus ille in suis scriptis persepe cleanthum
carpit: quia propter eius sententiā: noua quedam adinuenisset: quo
usus & preceptore sit adhuc iunior: cum & philosophiæ haberet
nonnulla primordia: tametsi Aristotiles iam annos uiginti ferat:
Platonem audisse docentem: Chrysippus uero non breui tempo
re apud Cleanthum permanerit. At Iudas neque ad tertium annū
cum Iesu uersatus est. Enim uero in libris qui de philolophorū uī
ta conscripti sunt: istiusmodi quispiam comperit multa: qualia
Celsus ob Iudam: Iesu ipsi: ut criminosa obiecit. Pythagorei nāque
cenotafia: hoc est noua sepulchra his extruebant: quos ubi ad phi
losophandum induxerāt: ad pristinam & priuatam uitam rediisse
constabat. Nec tamen propterea Pythagoras ille oratione erat
& argumentis infirmior: neque ab eo qui postmodum profluxere:

ORIGENES CONTRA CELSUM

his minus ualebant: dicit deinceps Celsi iudeus: cum enim quanta habeam & certiora que possem de Iesu narrare: & que in eum sunt gesta: & scripta longe aliter sint: ac eius discipuli conscripserunt: uolens tamen illa pretereo. Verum que nam illa sunt uera: nec qualia in euangeliis sunt litteris prodita: que iudeus hic preterit: nun oratoria arte hic usus: simulat se habere quod dicat: cum nihil habeat aliunde quod afferat: nisi ex euangelio: ut & auditorem: ut uera narrans percellat: & Iesum apertius carpat: & eius doctrinam calumnetur: Illud autem & discipulis crimini dat: perinde commenti sint. preuidisse se Iesum: & predixisse que sibi contingerent. Et id quidem & uerum esse & certius: uel nolente Celso monstrabimus: & ex aliis multis: que propheticæ sunt per Iesum denunciata: in quibus predixit: qualia essent cum christianis: tum posteris nationibus euentura: quis enim illud non obstupescat per se longe ante predictum: ante reges & presides ducemini propter me in testimonium illis & gentibus: uel siquid aliud est de suorum discipulorum futura persecutione huiusmodi prenuntiatur: cuius enim uel dogmatis tutandi gratia: uel cuiusuis sectæ: que per homines sit adinuenta: alii cruciantur: ut ex Iesu accusatoribus aliquis: dicere id iure queat: cum enim uideret Iesus improbatum iri decreta impia queuis & falsa: placuit sua: perinde presagiendo & predictionibus astruendo futura: extollere. Nam si dogmatum causa ad reges & principes deduci necesse foret: qui nam essent potius deducendi quam Epicuri qui prouidentiam sustulere: uel Peripatetici: qui nihil affirmant preces prodesse uel sacrificia: diis oblata. Sed dicet quispiam & Samaritas ob eorum in deum pietatem & cultum persecutionibus exagitari. Ad quod sumus istiusmodi responsuri. Sicariorum gens illa si preter constitutas his leges summam obsceni partem precipiat: quod utique iudeis dumtaxat permixtum est: morte afficitur: ita ut ea in re nec iudicem audias habentem de fontibus questionem: si forte pro iudeorum ritu & cultu uiuere sicarius pergat. Et abibit is quidem ille si animum immutarit: ubi uero in sententia circumcidendi se prestat: ad uiam

que ad mortem ducit impingitur. Sed satis sit demonstrasse: exitio illis circumcisionem futuram qui hanc patientur. Christiani uero dumtaxat pro saluatoris his dictis ante reges estis ducendi & presides mei ob gratiam: uel ad ultimum usque spiritum per nepharios principes permittuntur: ut christianam abnegando religionem & pro communi consuetudine diis sacrificando: iusque iurandum per hos factitando: domi tuto ut uiuant. Verum aduerte quemadmodum non nisi multa cum potestate sit illud pronuntiatum: Quicumque confessus me fuerit coram hominibus: confitebor & ego eum coram patre meo: qui in caelis est: Et quicumque negauerit me coram hominibus: negabo & ego eum coram patre meo. Proinde conscende mecum: & ratione & animo Iesum dominum contemplare: ista dicentem: & uide utrum ne effecta iam sint que ille prophetando predixerit: ni forte ipse diffidens: nugari Iesum hunc dixeris & ineptias fundere: nec uera esse que narret. quod si dubius animi fueris utrum illius dictis assentiaris nec ne: aduerte utrum que dixerat peracta iam sint: & eius doctrina sit firmior reddita: ita ut reges & principes curæ id habeant: ut qui Iesum fatentur e medio tollant: quod utique ubi aduerteris dices profecto: magnam a deo potestatem hunc accepisse: ut eius doctrinam in hominum genus disseminaret: quam sane cum certior esset plurimum ualituram: hec portulit. Quis enim non admiratione afficiatur: qui ratione ad eum & cogitatu transcederit: qui huiusmodi edoceret. Predicabitur autem euangelium hoc in uniuerso mundo: in testimonium ipsis & gentibus: & pro Iesu predictionibus perspexerit huius & euangelium ubique terrarum: tam graecis quam barbaris: sapientibus item & insipientibus predicatum: mortalium namque uniuersam naturam uerbum peruicit: cum uirtute depromptum: nec humanum genus aliquod licet spectari: quod non huius susceperit disciplinam: Apud Celsum uero iudeus qui Iesu rebus diffidit: & quod omnia sibi obuentura prenosceret: intelligat quem admodum statibus adhuc Hierosolymis: & integre cultus omnis iudaicus & rite in his ageretur: predixerit quecumque erat futurum: ut

a Romanis ciuitati impenderent: non enim ulli affirmēt: sine scriptis euangelicam tradidisse doctrinam: qui Iesu tunc essent cōiunctiores & hunc audirent: uel auditores sine litterarum monumentis preteruisse: que Iesu res gestas complecterentur: in his quippe id scribitur. Cum uideritis Hierosolimam exercitibus circumdari: tunc cognoscetis quia adpropinquat desolatio eius. Nec tamē cum hec scriberentur exercitus aderant qui Hierosolimam obsiderent. Nerone siquidem imperante obsideri cepta hec est. Et sub Vespasiani imperio Titus filius eā deleuit. Et ut Iosophus scribit ob Iacobi iusti necē fratris Iesu: qui dicitur christus deleta est. Cū alioquin quod uerius est: propter Iesum sit christum dei euerfa. Poterat autem Celsus uel admittendo uel concedendo prescisse Iesū: que sibi essent in posterum occurrura: uideri quidem & id paruifacere: quod utiq; fecerat cum & Iesu uirtutes extenuaret: magicis illas prestigiis editas olim affirmans. & sane id dicere potuisset: Quemadmodum pleriq; uel uaticiniis uel auguriis: uel sacrificandi peritia: uel genituræ supputatione: que sibi uentura essent preuiderint: sed noluit illud pinde maius aliqd Celsus concedere. q̄ uero uirtutes & mira de se ederet Iesus: utcunq; admittens: sub magicæ artis obtemptu: uisus est carpere. Atqui flegon in decimo tertio: uel quartodecimo: ut arbitror annalium libro: uel futurorū quorundam prenotionem detulit christo: cum de Petro confusius pleraq; & de christo edisserit. & plane testificatur: pro huius predictionibus: & res occurrisse. Cum alioquin ex his que ex prescientia successere: & id quidem inuitus: diuine esse potentiz definiuit: tanq̄ nil esse miranda constaret que olim patres sanxissent. Addit preterea & Iesu discipulos: cum in rebus perspicuis commentari nil quirent: illud ut dicerent excogitasse: Iesum omnia preuidisse: cum eorum uerioribus dictis nil innitatur: nec inniti quidem uoluerit: qui hec conscripserunt: & plane fatentur Iesum discipulis huiusmodi predixisse. Omnes quidem uos scandalizabimini in me in hac nocte: quod utiq; his obturbatis & formidine demum correptis: uerum esse: rei euentus probauit.

Petroq; item & illud denuntiasse: priusq; gallus cātet: ter me negabis: sic Petrum tertio Iesum negasse. & discipulos perturbatione affectos esse & scandalo: quis enim uel si gesta hec sint: christianam doctrinam argueret: quia ita res cōtigisset? Tamē si uti par erat per eos fuissent hec potius silentio supprimenda: qui homines uellent euangelium lectitantes instruere: ut mortem pro christiana religione asseueranda contemnerent. Nunc uero spectātes illi uirtute dei uerbum homines prouecturum: huiusmodi conscripserunt: que nullam in partem: nescio quo pacto lectoribus ipsis officerent: nec abnegandi iusticiam prebitura essent quādoq; occasionem: Sed stulte admodum Celsus: discipulos dicit ut ea que de Iesu traduntur repudiarent huiusmodi conscripsisse: siq; aliquem dixerit iustum: eundem & impium arguit: qui uero religiosum: homicidam pretendit: qui immortalem: mortalem demonstrat: Ex his omnibus preferens Iesum hec predixisse: que nuspam protulit. Hinc enim repugnans & dissimile huius est argumentum: siquidem nihil fuerit his dictis absurdus: ut qui eam mentem susceperit: que esset hominibus profutura: & quemadmodū uiuēdum his esset decerneret: subueritus sit: uti par erat: p̄ xp̄iana religione mortem subire: nisi uniuersis conduceret: cum hominū gratia moreretur: ut alibi cum de morte hac ipsa sermo per nos haberetur: ostendimus. Existimat deinde Celsus quodcunq; de passione fatemur obiectum: confirmaturum potius crimen q̄ solueret: non enim nouit quanta Paulus ea de re philosophetur & disputet: & q̄ multa sint a prophetis iam tradita. At latuit Celsum: hereticum quempiam illud dixisse: uidetur Iesus perpessus hec esse: cum alioquin nil pateretur: non enim sciens id hereticus dixit: nimirum qui neq; illud protulerit: quemadmodum impiis quidem sit uisus hominibus huiusmodi pati: cum nil pateretur: sed aperte hunc pati fatetur: nos tamen: quod per hereticum dicitur: uidetur illud: haudquaq; cum perpessus esse construendo: coniungimus: ne & falsa huius. resurrectio arguatur: sed uerior: siquidē qui in uero mortuus est: si resurrexit: uere utiq; resurrexit:

qui uero mori uidetur: in uero non resurrexit. Atqui cum christi Iesu resurrectionem irrideant infideles: & Platonem in medium producturi nos sumus tradentē: Erum Armeniū quempiam post duodecimum: ubi e uita excessit diem: surrexisse e rogo: & renuntiasse que apud inferos ageretur. preterea historiae proditum est: e sepulchris iam multos: non solum qua die his conditi sunt: sed subsequenti & postera: ad superos remeasse: quid igitur mirum qui preter omnium opinionem & supra humanam naturam fecerit pleraque: & adeo clara: ut cum hec gererentur ex aduerso facile conspicari quis posset. si circa eius finem & obitum: plus quippiam quam ceteri hominum habuisset: ut uolens scilicet anima corpus relinqueret: & ubi nonnulla extra corpus administrasset: rursus ad corpus hoc ipsum pro arbitrio redeat. Constat sane apud Iohannem esse hec litteris tradita que dixerat Iesus: Nemo tollet animam meam a me: sed ego ponam eam: & potestatem habeo ponere eam: & iterum potestatem habeo sumendi eam: & forte iccirco anticipando excessit a corpore ut illud seruaret: ne & ei cum latronibus qui secum essent affixi patibulo crura suffringerentur: nam primi inquit milites crura fregerunt: & alterius qui cum eo erat cruci suffixus. Cum autem ad Iesum uenissent: uidissentque quod iam expirasset non frigerunt eius crura. Ad illud preterea est: quod Celsus sic inquit iam respondendum. Vnde igitur id credi potest: ut mortuus aliquis sit immortalis? Ediscat qui uelit non esse mortuum aliquem immortalem: sed qui a mortuis resurrexit: non enim solum est qui moritur non immortalis: sed ne Iesus quidem comficus: priusquam moreretur: erat utique immortalis: quippe qui mortuus esset: nemo ergo mortem iam obiturus est immortalis: sed tunc sane fit immortalis: cum ultra non est moriturus. Christus autem resurgens a mortuis iam non moritur: mors ei ultra non dominatur. Tametsi nolint hec: qui minus capiunt: nosse. uel illud quidem stolidè dictum: quis enim uel deus: uel demon: uel homo prudentior: qui presciret sibi hec euentura: si liceat: non statim declinet: sed in ea ultro incidat que iam prouidisset: & Socrates

quidem cum uenenum ebiberet: moriturum se presciebat: & poterat quidem si Critoni is credidisset carcerem exeundo: eorum nil pati: sed: ut æquius illi est uisum: potius duxit ut philosophus mori: quam non philosophice impostero uiuere: & Leonidas Lacedæmoniorum prefectus: ubi se uidit cum his simul qui secum essent iam moriturum: non illud curauit: ut turpiter uiueret: sed fociis hec ille prefatus est: Eya comites prandeamus ut paulopost apud inferos cenaturi. Quibus itaque curæ fuerit historias hasce colligere: comperturi haud dubie sunt istiusmodi pleraque. uerum quid mirum si Iesus: & si presciret uentura: nil hec declinabat: sed in ea incideret que prouidisset: quandoquidem & Paulus huius discipulus: ubi audisset qualia essent ascendenti sibi Hierosolimam occursura: simul & discrimina inuadebat intrepidus: hos increpans qui se deplorarent: prohiberentque ne Hierosolimam mox ipse iniret. Ne forte iudei qui se acerrimo odio insectarentur: ubi primum spectassent: ut iudaici dogmatis desertorem comprehensum necarent. Quod sane poterat illi contingere: ut qui a patriis traditionibus desciuisse sit uisus: & pristinos illos in persequendis christianæ fidei sectatoribus: ferocissimos spiritus ommisisset: ubi exinsperato occursantem sibi dominum & obiurgantem uiddisset. Quinetiam e nostris plerique cum minus id ignorarent si christianos se faterentur: mortem esse appetituros: si uero negarent: se liberos fore: & nihil habituros negotii: & eorum substantiam prepturos: contempta tamen hac uita: mori pro fide uiriliter maluerunt ut mox uitam assequerentur eternam: quam frui presentibus hisce et momentaneis bonis. quam merito ipsi cōtēnerent adeo & puifacerēt: ut aliter lōge uiderent sentire: ac ceteri homines: qui uitam existimant sine his nullo pacto posse cōstare: ut quod eorum beatitudinē in eo statuerit: ut si optō det: terrena hec potius: quia & uisunt et attrahant: quoad in hūanis egerint: malint: quam bona illa cælestia: que nec uideri nunc possunt: nec attrahant. Porro & illud: ut stulte dictum: adiecit Celsi iudeus: quo pacto inquit si uel eum qui se perditurus esset: perdidit: & qui se eēt abnegaturus: non tamen hūc illi ut deum extimescebāt

& uerebant: ita ut iste nō pderet: ille ut nō abnegaret: Sed nequaquā uidit sapientissimus Celsus q̄ ista inter se inuicem aduersentur. nam si ut deus ista preuiderat: haudquaquā erat possibile euis ut prescientia mentiretur: nec fieri poterat: ut qui precognitus fuerat ut proditurus: ne proderet: nec qui abnegaturus arguebatur: ne abnegaret. q̄ si poterat fieri ut iste non traderet: ille uero non abnegaret: ita ut nec proderet illud: nec abnegare: ad eos pertingeret: q̄ antea id didicisset: haud sane de cetero ueridicus esset qui diceret: hic quidem proditurus me est: ille uero abnegaturus: nam si se proditurum hic presciebat: nequitiam utiq̄ nouit: unde profectura esset proditio: que tamen prorsus a prescientia auertebatur: & rursus idem si eum qui se negaturus esset animo concipiebat: ut nil fragilitatis ignarus: qua ad negandum ille compelleretur: predixit fore: ut se negaret: fragilitas tamen haudquaquā confestim hec poterat a prescientia iri sublatum. Sed unde nam illud adinuenit iudeus ut diceret: at illi quidem & hunc: nulla eius habita ratione: & prodiderunt & abnegarunt. Ostendimus autem falso hūc illud esse commentum: ut qui Iesum prodiderit: sic prodidisset: ut preceptorem quem perderet aspernaret: nec secus & de negante est iam demonstratum: q̄ ubi Iesum is abnegasset fleuit amarus: accedit & leuius illud quod Celsus inquit. Nam & si forte hominum aliquis cui parentur insidie: idq̄ p̄senserit: si eius rei insidiatores commonefecerit: auertuntur hi statim & cauent. pleriq̄ in super de insidiis paratis premoniti: easdem illas insidiantibus cōpararunt. Porro haud secus ac libro finem impositurus sic inquit. Neq̄ enim quia ista predixit eo & patrata sunt: nec sane fieri id licuit: sed ubi facta hec sunt: falsum esse arguitur illum huiusmodi predixisse. Fieri enim omnino non potest: ut qui prius hec audissent q̄ audita exequerentur: uel Iesum prodiderint: uel abnegarint. Superioribus autem Celsi dictis iam refutatis uel conclusio eius illa refellitur: qua dictum id improbatum ipse dixit & facta sunt: dicimus nanq̄ gesta hec esse quia poterant geri: ubi facta sunt: & uerum esse arguitur quod ille predixerat: nam & re

rum euentu futurorum ueritas iudicatur. Falsitatis ergo illud conuincitur quod Celsus sic intulit. falsum esse ostenditur illum huiusmodi predixisse. Quinetiam frustra id dixit: fieri enim omnino non potest: ut qui prius hec audissent: uel Iesum prodiderint: uel abnegarint: uideamus deinde quemadmodum & illud sic inquit Celsus. Hec quidem qui deus esset predixit: & fieri omnino oportuit quod ille predixerat. Deus itaq̄ suos discipulos & prophetas: quibuscum & commessatus est & compotauerat: eo redigit: ut & impii fuerint & irreligiosi: cū magis oportuisset ut esset ille in omnes beneficus: & in cōuiuas ipsos precipue: nam qui uel mortalis hominis mensæ adhibitus sit: haudquaquā molietur inuitanti insidias: qui uero cum deo sit commessatus insidiator efficitur: & quod est profecto absurdus: deus ipse secum uescens insidiatus est: ut hos proditores & impios redderet. Vel his quidem: quando tibi id lubet: exilioribus Celsi meo iudicio argumentis occurram. Celsus enim iccirco putat e prescientia quadam aliquid esse ante predictum: quia sit uaticinio confirmatum: nos uero illud nil concedendo haudquaquā futuri causam esse dicimus uatem: quia fore id dixerit: sed quod erat futurum: Futurum uero: & haudquam uaticinio editum: uaticinanti causam prebuit: ut illud prediceret. Et sane id omne in prescientia eius consistit qui illud sic fore uaticinetur. Siquidem fieri potest ut hoc illud ue effici queat uel minus: & horum alterum in aliquid demum sit euasurum. Neq̄ id plane dicimus q̄ prescius aliquis perinde facultate adempta: ut fieri aliquid possit uel minus: illud hunc in modum affirmet & dicat: futurum id erit omnino: nec fieri aliter potest quin fiat. Et huiusmodi aliquid astruat aduſq̄ rei cuiuspiam que p̄ nostris sit uiribus pertingere prescientiam: siue iuxta diuinas litteras dixeris siue iuxta græcas historias & eam orationē: que apud dialecticos superuacanea dicitur: cum sophisma sit: quo ad Celsi tamen opinionem haudquaquā sophisma fuerit: cum alioquin quoad sanā & uerā orationē sophisma uideat̄. Ut aut̄ hoc ipm̄ intelligat̄: utar equidem sacris ex litteris cū p̄phetiis de Iuda cōscriptis: tum

saluatoris nostri & prescietia: quemadmodum esset hic se proditurus: Ex graecis uero historiis uaticinium illud desumam: quod ad Laium habitum est. in praesentia illud concedens uerius esse: quando quidem nihil offendit: qui de iudeo nunc habetur: sermonem. in tricesimo & octauo psalmo cuius principium est. Domine laudem meam ne tacueris: ex persona dicitur saluatoris: quia os dolosi super me apertum est: ita ut si ea que insequuntur obserues: profecto intelliges fuisse prescietum qui esset dominum proditurus: & quemadmodum Iudas ipse causa fuerit proditoris: & ob improbitate: dignus his sane: que in psalmo quodam cum execrationibus proferuntur: hec enim inquit perpetiatur: qui nec recordatus est misericordiam facere: & persecutus hominem est mendicum & inopem. Poterat ergo & misericordie Iudas non obliuisci. & quem infectatus est non infectari. Quod utique cum facere posset: haud tamen id fecit: sed prodidit. Quo fit ut dignior prophetiae sit maledictis & quibusuis execrationibus que aduersum se inferuntur: & sane quis non hunc ut proditorem & de clementissimo preceptore tam pessime meritum: excretur: & horrendum in modum incessat conuictis: & si fieri potest: e terris exterminet nomenque si mul aboleat ne in posterum sit cuiquam auditum: quando quidem ea animi seuitia fuerit: & tanta ingratitude: perinde sui nil compos arreptus: ut eum quem ad salutem humani generis uenisse sat nosset & tam sumis se beneficiis affecisset: iudeis infensissimis hostibus: & quod acrius est incusandum: pecunia: proderet: & ubi iam prodidisset: sceleris patrati admonitus: ut quod atrocius longe existimaret quam ut mereri ueniam posset: ut desperans laqueo uitam finiret. Sed ad oraculum redeo quod apud graecos de Laio habitum est: & uerbis utar siue similibus: siue his consentaneis que tragicus scripserat. Fertur autem Laio huiusmodi predixisse qui futura prenosceret: noli diis inuitis in uxore fecunda liberos profeminare: nam si ex ea filium tuleris: ubi is adoleuerit & te sublaturus est: Et domus tua per sanguinem omnis transibit: qua in re illud arguitur: potuisse id fieri ne in uxorem quam fecundior esset filium

Laius profeminaret. non enim quod fieri non poterat: iniunxit illi oraculum: nam & si profeminare hic poterat: neutrum tamen horum ut faceret: cogebatur. Subsecutum est autem ut qui minus cauisset in uxore filios profeminare: Tragedias de se ipso & filiis & iocosta compositas: sustineret: uerum tamen superuacanea illa oratio quam dialecticam diximus: cum sophisma sit: & ad egrotantis causam faciat: alioquin ueluti sophisma quoddam & captiuncula egrotantem deterret: ne medici ad sanitatem utatur officio: quod utique sophisma ita se habet. Si prestitutum est tibi ex morbo ut conualescas: siue medicum introduxeris: siue minus: conualiturus es. At si fato debet ne ex morbo assurgas: siue medicum introduxeris: siue non introduxeris: haudquam assurges. si uero ex fato ut ex morbo assurgas uel non assurgas impendet: frustra ergo introduxeris medicum. Nec secus illud: & lepide quod adiecit: Si prestitutum est ut suscipias liberos: siue cum femina congregiare: siue minus: liberos suscepturus es. At si prestitutum est ut liberos nullos suscipias: siue cum muliere coieris siue minus: liberos nequam suscipies. Verum si prestitutum est tibi ut liberos suscipias siue nullos suscipias: frustra ergo cum muliere coieris. quemadmodum enim hac ipsa in re: quia fieri non potest: ut qui cum muliere non coeat: suscipiat liberos: haudquam frustra assumitur ut cum muliere is coeat. ita ut a morbo quis sulleuetur cum id medice artis interuentu efficitur: necessario admittitur medicus: & illud falsum esse deprehenditur: & frustra medicum introducis. Hec autem omnia eorum causa ipsi protulimus que sapientissimus Celsus hunc in modum produxerat. Deus enim ille cum esset: predixit: & erat omnino necesse ut fieret quod ille predixerat. quod si illud omnino pro necessario capit: id equidem illi haudquam concesso: erat enim possibile ut ne paenitus fieret. Si uero omnino illud: in eam sententiam dixerit: hoc est: futurum est illud: quod uerum esse nil prohibetur. Tam & si fieri possit ut minus fiat: haud sane orationem perturbat: neque id sequeretur quia de prodituro se & negaturo iam dudum prodixerat Iesus: iccirco & impietatis se causam fore &

ORIGENES CONTRA CELSUM

scelesti facinoris: is namq̄ cum deprauatos Iudæ mores spectaret: qui non humanum in modum cognosceret quid esset in homine: preuideretq̄ qualia ille esset ob auariciam ausurus: & q̄ minus cōstanter sentiret de preceptore que decuit: post alia pleraq̄ & illud predixit: qui mecum intingit in parapside manum: me tradet. Aduerte autem q̄ leuiter ista & falso Celsus decernat: qui enim mortalis hominis mente particeps fiet: haudquaq̄ illi parabit insidias: q̄ si huiusmodi uiro nemo insidiet: longe magis qui cum deo sic commessatus: non illi insidias nectet. Quis enim non illud intelligit fuisse multos qui ubi salis & mensæ participarunt: suis tamē fuerint cōuiuatoribus insidiati. Istiusmodi exemplorū plena est tā græcorum q̄ barbarorū historia: parius enim Iambicus poeta quidam: Lycamantem quendam uituperans: quia cum sale & mensa pactas conuentiones repudiasset: sic eum affatur: iusiurandum in gens illud soluisti: sale ac mensam: quinetiam qui perdiscendis historiis accuratius studet: & ita ut his se prorsus addixerit: relictis ceteris disciplinis ad recte uiuendum lōge plurimum necessariiis: uel alia pleraq̄ exempla huiusmodi: si libet: protulerit: quibus plane sit ostensurus: quot nam mortalium per insidias hī circum uenerint quos mente adhibuissent. Proinde Celsus: ut aptioribus argumētis & sequellis quibusdam eius colligeret dicta: sic intulit. Et quod utiq̄ absurdus est: deus ipse quibus & mensam cōmunicasset: molitus insidias est: nam proditores & impios reddidit. Quemadmodū Iesus per insidias proditores discipulos & impios fecerit: nil habet unde coarguat: nisi ex illa: ut ipse putat: sequella: quam quiuis posset facillime confutare. dicit preterea. Si enim hec illi ita sunt uisa: & ut patri morigerus cruciabat: liquet sane cum deus hic esset: & pati uellet: neq̄ dolentia neq̄ graua ei fuisse: quibus pro arbitrio uteretur: Nec tamen hic uidit quem admodum subsequenter sibi contraria intulisset. nam ubi illud concessit cruciatus hunc subiisse: quia ei ita sit uisum: & ut patri obsequeret se se obtulisse: liq̄do patet suppliciis p̄culdubio fuisse affectum: nec fieri id potuisse quin illi dolerent que a tortoribus

inferrent non enim uolenti dolor ingerit. q̄ si uolūtarie patienti: nec dolentia erant nec graua illa supplicia: cur illud cōcessit fuisse hunc cruciatum? nonne id ille aduerterat q̄ qui semel nasēdo corpus suscepit illud haud dubie suscepisse: quod & doloris susceptibile esset: & rerum earum que solent corporibus molestiores esse & graues: si tamen mostestiam capimus non ultro subitam: ut igitur quia id libuit corpus suscepit: nullius prorsus nature alterius nisi carnis humanæ: sic etiam simul cum corpore: & que illud uel dolore afficiunt: aut angunt admisit: que ne pateretur in eius potestate non erat: destinantibus aliis: & doloribus illum illatis & p̄nis excruciare. Superioribus aut̄ satis respondimus: quemadmodum si nolisset ille in hominum manus uenire: nunq̄ uenisset. Venit autem ut illud exequeretur: quod erat a seculo destinatum: & sibi met placitum: ut esset eius ex morte omnibus profuturus. Postea uero cū uellet Celsus ostēdere q̄ huic accidissent: angoribus fuisse & p̄nis referta: nec fieri potuisse: ut eo uolēte aliter se ista haberent: ac essent: sic inquit. Cur enim merens ille precatur: & mortis formidinem optat excedere: dicens: O pater si possibile est: transeat a me calix iste. Vel in his quidem aduerte Celsi malignitatem: qui cum nil prorsus illorum ueritatis studium explicā de admittat: qui euangelia conscripsere: siquidem ea hī potuissent silentio preterire que hic crimināda existimat: nec uero id egerint rationibus multis quas poterit aliquis oportunius reddere: euangelium interpretando explicaturus: ipse tamē euangelicū dictum incusando deprauat: quasi tragediam agat: & illa apponit que minus conscripta sunt: non enim uspiam reperit Iesum eius obitum deplorasse: corrumpit preterea eius dicti & irridet sententiam: pater si fieri potest: transeat a me calix iste: nec tamen illius in patrem: cum pietatem tum eius animi magnitudinem prefert: mox q̄ & illud quod adscriptum est adiicit: non temen ut ego uolo sed ut tu. nec Iesu quidem: ut patri placitum erat: ad ea que ipse perpeffurus iam esset obtemperantiam simulat hic se perlegisse: que utiq̄ cum illud inquit significatur: si autem fieri non potest

OPPIO CONTRA QUA

ut transeat a me calix iste: fiat uoluntas tua. haud secus hic faciens atq; impii solent: qui puerse intelligunt: que sacris sunt litteris tradita. & iniusticias in excelsum loquunt. Id nanq; quod loquitur deus: Ego interficiam: audisse istos sat constat: & nobis p sepe obiciunt: at ubi & ego uiuere faciam acceperunt: nil prorsus de cetero dicti huiusmodi reminiscunt: significantis eos iri a deo disperditum: qui ad comunem perniciem uitam hac ducunt. & sane q; prauae & nequiter egerint: a deo perdunt: qui uero peccato sunt mortui: gloria sempiterna donantur. Sic itaq; illi percutia illud intellexerunt: cum nondum intelligant ego sanabo: quod utiq; psimile est usurpato medicorum sermoni: qui affecta corpora attrectando: uulnera quidem faciunt grauiora: ut ab his & noxia demant: & que sanitatem intercipiunt: tollant: cum alioquin dolore medendo afficiant: nec ulcera dirimant: sed corpora curando sanitati restituunt: qualem aino iam destinauerant. Sic igitur & Celsi iudeus illud exponens: pater transeat a me calix iste: nil tamen explicat: que subsequuntur: & Iesu promptitudinem ad passionem confirmant uel constantiam preferunt. presertim cum habeant hec: pro diuina sapientia interpretationem multiplicem & copiosam: ut quam Paulus dicat his traditam esse: quos iure perfectiores appellat: cum inquit. Sapientiam autem loquor quidem in perfectioribus: ipsi uero in presentia breuiter ueluti pretereuntes comemoremus: que ad pposita faciunt. Diximus superius Iesu hec uerba esse: ut omnis pmogeniti creature. Ego sum uia ueritas: & uita: & huiusmodi alia: illa uero eiusdem: ut hominis: nunc autem queritis me interficere: hominem qui ueritatem locutus sum uobis: quam audiui a patre meo. & hic quidem eius humanitas: & humanae carnis infirmitas a spiritus promptitudine differunt. Nam carnis infirmitas tunc sane cum illud inquit pretendit. Pater si fieri potest: transeat a me calix iste. spiritus uero tunc promptitudo notescit: cum dicit: sed non ut ego uolo sed ut tu. q; si dictorum seruanda series est: aduerte id prius esse pnuntiatum: quod ut dixerit aliquis p carnis humanae fragilitate offert: deinde que pro spiritus promptitudine: & hec qdem pleraq; sunt:

Sed primum illud & unicum est. Pater si fieri non potest: ut transeat a me calix iste nisi bibam illum: fiat uoluntas tua. Aduertendum preterea haudquaquam Iesum dixisse abscedat a me calix iste: sed id omne pie & cum ueneratione fuisse pronuntiatum. Pater si fieri potest: transeat a me calix iste. uidimus nescio quem hec dicta ita interpretantem. Cum enim inquit saluator prospiceret: qualia esset iudaicus populus ppeffurus: ut ea que in se ausi essent iudei: uindicarent: non alia ratione impulsus: nisi eius quadam in hos & summa clementia: cum nollet pplm pati: que erat futurum ut pateret: id inquit: Pater si fieri potest transeat a me calix iste: pindeac diceret: quandoquidem ex hac mea calicis potatione: Iudeorum es gentem penitus deserturus: pcor: si fieri potest: a me ut calix iste abscedat: ne portio tua que desuit in me importunius a te penitus deserat. Accedit etiam q; si ut Celsus affirmat Iesum nec dolor ullus afficiebat: neq; urgebat & meror: ut non satis intelligam quo pacto & posterius ad tollerandos ob ueram religionem: labores Iesu exemplo hoc uterent: qui & si fuisset humana ppeffus: re tamen nil pati Celso sit uisus. Talia insuper Celsi iudeus affat Iesu discipulos: pinde hec illi cofinxerint. Neq; enim & si falso ista comenti estis: oculere persuasionibus potuistis. Ad quod respondebimus: fuisse quidem ad hec occultanda uiam illam facilissimam: si nequis hec a principio conscripsisset: quis enim si non euangelis continerent: exprobrare nobis hec potuisset que Iesus esset ex dispensatione quadam locutus. Nun Celsus nec illud cognouit: non eorundem esse alios fallere: & de Iesu nonnulla cofingere q; hunc & fateant: & deum esse affirmant: uel pphetarum uaticiniis pnuntiatum. Hec sane argumento sunt: nouisse illos nil ueritatis preferre figmenta. Constat igitur nihil hos fuisse comentos: sed pro eorum scriptis sensisse: neq; ut falleret: rem euangelicam conscripsisse: Quippe quorum animus ab omni esset deceptione alienus. Nec in eo quidem quod senserant: & q; Iesum deum putaret: hi fallebant: deinde esse aliquos ex fidelibus inquit: qui ueluti debachantes miro studio pdeunt ad euangelium a prima scriptura adulterandum: tripliciter: quadrupliciterq; idipsum & immutandum: ut ea possint in quibus

coarguunt negare. Euangeliū eodem adulterasse alios nullos p̄ter
marchionistas quosdam hereticos norim: & Valētiū sectatores: &
eos forte qui a Lucano quodā pdierant: id tamē quod obiicit Cel-
sus: haudquaquam erit xp̄ianæ disciplinæ uitio dandū: sed his q̄ euan-
gelia deprauarūt. Et quemadmodū philosophiæ: quia sophiste si-
ue Epicurei: siue Peripatetici: seu quiuis alii que falsa sunt senserūt:
haudquaquam crimini ascribunt: sic nec xp̄iana & uera religio est in-
cusanda: si qui forsitan uel euangelia aliter atq; se habeant conscrip-
serunt: uel hereses quasdā & opiniones induxerint: a disciplinæ uo-
luntate & sensu: quā Iesus instituit: alienas. Sed cū deinceps Celsi
iudeus xp̄ianis p̄phetas obiiciat: qui de Iesu q̄ multa pdixerant:
ad ea q̄ sup̄ius diximus: uel hec adiecerimus. necessariū fuisse oīno
qui hoībus p̄ceret: ut prophetias istas aptius explicaret: & ubi ea
explicando pbasset que credibilia uiderent: tunc demū exprome-
ret que ad confutandū: ut uisum esset: ualeret: usum hūc p̄pheticō-
rum dictōrū p̄ xp̄ianos susceptū: sic enim uideri forsitan posset nō
paucis uerbis que per nos tradunt arripere: p̄sertim cū inquit: uel
innumeris aliis posse p̄phetica ista & aptius longe accomodari q̄
Iesu: & erat quidē necesse: ut firmioribus his christianorū & ualidif-
simis argumentis: diligenter obsisteret: & ad singula queq; p̄phe-
tarum uaticinia demonstrare: quemadmodū aliis lōge magis hec
possint & aptius q̄ Iesu ipsi cōgruere. nec sane hic intellexit quēad-
modū si a quoq; dici id posset in xp̄ianos: credi forsitan potuit: ab
his iri obiectū qui a p̄pheticis essent lris alieni: nūc uero quod ne
quaquam iudeus ptulerat: iudei p̄sone dicendū imposuit Celsus. Nō
enim assentiet iudeus uel innumeris aliis accomodari aptius pos-
se q̄ Iesu ipsi dicta prophetica. Sed ut ei uidebit singula explican-
do interpretatus: deducere demū ad xp̄ianorū opinionē illa & ob-
firmare conabit. Nec attulerit quidē q̄ credi sine ulla cōtrouersia
possint: id tamē efficerē ptētabit. diximus autē supra ubi ad illd̄ pue-
nimus: p̄ p̄phetas denūciari futurū: ut xp̄s ad hominū genus se cō-
ferēdo: aduētū duplici uterē: itaq; haudquaquam erit necesse ut ad id
quod offerē r̄ndeamus: p̄inde sit a iudeo prolatū: nā magnū illum

& potentē: & terræ totius: & omniū gentiū & exercitū dñm: qui
uenturus sit fatent p̄phete. Sed illud arbitror Celsum iudaice: &
pro illoꝝ iracūdia ptulisse: ut uel nullis certioribus argumētis ad
credulitatē saltē Iesu ipsi cōuicet: haudquaquam prophetas tale exitiū
ac pestē denūciasse: tā&si nec iudei ipsi nec Celsus: nec alius q̄spiā
ulla significatōe id q̄at arguer: posse quod exitiū et pestē appellat:
tot hoīes ex tā habūdantibus malis auersos: ad eā uitā traducere:
que & continētior sit: & uirtute tā pdita. h̄mōi preterea Celsus ad-
iecit. Deū autē nemo dei filiū ex signis hisce & uanis auditionibus
& tā ignobilibus argumētis astituet. Enim uero oportuit ut uanis
his auditiōibus patefactis: uel rōne aliqua ignobilia hec argumen-
ta esse cōuinceret & demonstraret: ut si qd̄ credibile xp̄ianus dicere
uideret: impugnare illud contenderet: & mox cōfutare: q̄ ille pro-
ferret. Quod autē de Iesu iā dicit: & si huius quidē magnitudinem
p̄fert: haudtā nosse hic uoluit nec q̄ de eodē clariū explicat. ut enī
sol inquit dū lucē ceteris prebet: & uniuersa illustrat: se se p̄us ad-
aperit atq; ostētat: sic & dei filius: ut faceret oportebat. At dixerim
equidē id illū egisse: quippe ī cuius diebus sit exorta iusticia: & pa-
cis facta ē copia: q̄ eius in natiuitate ocepit: deo ipso per eius do-
ctrinā cōstituēte: ut gētes omnes & natiōes sub unius essent roma-
ni p̄ncipis ditione: ne sub pretextu multiplicis & uarii p̄ncipatus:
& alienos inter se gentiū mores: si nihil adinuicē cōuenirēt: graui-
us esset apostolis exequi: q̄ p̄ Iesum iniūgerēt dicentē. Ite & doce-
te oēs gētes. Et liquet sane augusto cæsare imperāte Iesum eē dñm
natū: cū ip̄erator idē: ut ita dixerim: p̄ orbē terrarū: uniuersam tūc
hominū multitudinē exæquasset: alias enī impedimento fuissent:
tā multa & diuersa imperia: quo minus Iesu doctrina in mundum
uniuersū disptiret: nec solū ob ea quā diximus causā: sed qā coge-
rent hoīes & militare: & bella pro tutanda p̄ria gerere. qd̄ utiq; an-
te Augusti t̄pa cōtigit. Accedit etiā q̄ ut superiori tēp̄state inter la-
cedæmonios fuerat & Atheniēses bellū susceptū: sic esset necesse ut
ceteri se inuicē oppugnarēt. quocirca q̄ fieri poterat: ut trāquillior
hec xp̄i doctrina: q̄ nec inimicos qd̄ uindicare iūurias sinat: diutius

pmaneret: nisi passim uniuersa fuissent ob Iesu aduentū ex turbu
lentissima illa dissensioe: ad cōcordiā reuocata: p̄inde Celsus xp̄ia
nos inculcat tanq̄ mēdaces & falsa cōmentos: cū dei filiū p̄ se uerbū
esse affirmāt: & putat quidē quod criminini dat sic cōfirmare. Cū
enim inquit uerbū hī astruūt dei filiū esse: arguemus haudquaq̄
uerbū hūc esse purū ac sanctū: sed hominē fedē abactum: & morte
affectū. Vel de hoc quidē superius Celsi criminationibus obsisten
do sūmatim ac breuiter diximus: cū Iesum ostēdimus: oēs p̄moge
nitum creaturæ: corpus humanū & aiām suscepisse: & quemadmo
dum deus de tātis his rebus creādis mādauerit: que & creata sūt.
& qui mandatū accepisset hmōi deus esset hic uerbū. Et qm̄ Celsi
iudeum constat hec dicere: nihil absurde eo dicto utemur. Misit
uerbū suū & sanauit eos: & liberauit eos a corruptionibus eorū cu
ius dicti iam supra meminimus. Ipse uero iudeorū neminē audiui
qui uel ad res contēplandas sapiētissimi habeant: ut uerbū: dei fili
um fateret: uti Celsus p̄nuntiāuit. idip̄m & iudei p̄sone hūc i mo
dum ut diceret accomodauit. Si enī est uobis dei filius uerbū: &
nos laudamus: ipsi uero iā supra diximus nec magū Iesum fuisse
nec insolentē: eoq; nec necessariū duximus eadē illa repetere. Ne
ad Celsi supuacanea dicta: ut sepius iterata: iam respōdēdo: & nos
in eandē incidamus dicacitatē. Verū cū Celsus Iesu p̄geniē carpat:
que de hac partim apud xp̄ianos sunt cōquisita: p̄tim nōnullis in
crimē obiecta de genealogia hac uariātibus: haudquaq̄ expressit.
nō enī nouit haud falso insolētissimus homo q̄ xp̄ianorū res oēs
tenere se p̄fiteret: sacris l̄ris prudēter addubitare. Dicit autē q̄ genea
logiā hāc colligūt a p̄thoparēte illo et iudeorū regibus: Iesū iactā
ter extollere: et putat hic sane strenuū aliqd̄ p̄duxisse & p̄magnifi
cū: inq̄ns: nec fabri uxor: cū tāti generis eēt: id ignorabat: uerū qd̄
ista: cū de deo & uerbo cepta sit disputatio: sed esto ignorauerit il
la: qd̄ tñ id ad p̄posita fecerit: sed uelim ut horū fuerit p̄sus hec
nescia: at vñ tibi id liq̄t: illā id p̄terisse: nū a p̄mo hec hoīe nō ortū
ducebat: ul̄ huius genus nō & regio illos cōtīgebat p̄pinq̄tate &
sāguine: quos cōstat iudeis impitalle: ul̄ forte necessariū existimat

Celsus: & inopes ipsos ex his esse p̄genitos qui inopia ceteros an
tecedāt. uel ex regibus reges. uideat autē mihi dictis his immorari
supuacaneū esse: cū ad liquidū pateat uel n̄ris t̄pibus qui opulētio
res extiterāt: & glia p̄stitissent: ad eā inopiā fuisse redactos: qua uī
derent Maria hac ipsa ex uirgine lōge inferiores: sic cōtra ex igno
bilibus quibusdā & obscurissimis genere: & gentiū duces p̄diisse
& reges. Verū quod nā inquit egregium et insigne facinus patr a
uit hic Iesus: quādoquidē mortales ille cum illudēdo: tum p̄dic en
do futura: asp̄naret: rogāti ergo sic r̄ndebimus: possumus enim
uel p̄clara admodū gessisse Iesū p̄ferre facinora: ex his p̄cipue q̄ il
li acciderint: q̄ ue in euāgeliis cōscribunt. ut. s. cōtremuerit terra:
& rescissi lapides sint. & monumēta patuerint: & uelū tēpli a supio
re sit ad inferiorē p̄tem discissū: ut oborte sint tenebre & interdiu
sole ipso deficiēte. At si crediderit euāgeliis Celsus: q̄nquidē incu
santos esse xp̄ianos existimauit: & nullā his adhibet fidē: q̄ manē
tem in Iesu affirmant diuinitatē: sic illum affabor. Heus tu si n̄ris
rebus p̄sus diffidis: at saltē culpādas ne censeas: uel si his ipsis cre
dideris: demirare dei uerbū hominē esse effectum: & p̄desse huma
no generi uoluisse. quin & preclare Iesu opus id fuerit: ut ul̄ in ho
dieruum hunc diē eius noīe inuocato: sanitati restituant quos ip̄e
uoluerit. De sole autē Tiberii cēsaris t̄pe obscurato: quo impante:
Iesus credit cruci fuisse affixus: & de magnis terræ tunc motibus
factis: scripsit Flegon in teciodecimo uel decimoq̄rto: ut arbitror:
de t̄pibus libro. At Iesum illudēs ad eius opinionē Celsi iudeus:
scire se fateat Euripidis bachū istiusmōi dictitare. soluet me demō
ipse ubi mihi libuerit: Tā& si cōstet iudeos non multū gētiliū scri
ptis operæ impēdisse. sed cōcedamus his iudeorū aliquē studuisse:
uerū quēadmodum Iesus: quādoquidē seip̄m non soluerit uinctū:
soluendū se id habuerit p̄tatem: ul̄ ex n̄ris scriptis itelligat Celsus:
si his modo fidem p̄stiterit: & Petrū sciat ruptis p̄ angelū uinclis:
carcerē quādoq; egressū: & cū silla Paulū in Macedonia philippis:
cōpedibus satis coercitū: fuisse diuina uirtute solutum: cum spon
te sua carceris porte dispatuissent. sed nihil erit absurdum si ista

Celsus irrideat: uel si nullā huiusce rei plegit historiā: nā & respōdere forsitā uideret & carminibus magos uincula soluere: & portas recluderē: ut q̄ magorū sunt nr̄is cōsociaret: q̄ uere sunt historiæ p̄dita. Sed nihil inqt̄ qui Iesum hūc condēnauit: p̄pessus tale qd̄ piā fuit: q̄le Pentheus ille furēs iā & discerptus: nec uidit hic sane nō magis in hūc sn̄iam tulisse Pylatū: ut qui nil ignoraret ex liuore illū tradidisse Iudeos: q̄ in iudeorū & gentē: que a deo ipso iccirco dānata sit: & d̄scerpta: & in oēs terras disseminata: quod utiq̄ dirius fuit: q̄ Penthei illius dilaceratio. Verū cur uolens id Celsus negat & reicit qd̄ de Pilati uxore legitur: cui cū interdiu fuissent pleraq̄ obuersata: adeo fuerit ex eo exterrita: ut ad uirū p̄mitteret qui hm̄oi nūtiaret. Nihil tibi & uiro huic iusto: nā multa hodie p̄ uisum huius sum gr̄a passa. Rursus itaq̄ celsus: q̄ Iesu preferūt diuinitatē silentio premēs: ex his q̄ in euāgelio de illo scribunt: hūc ip̄m ad eius opinionē utuperat: cū illos p̄ducit qui Iesu illuderēt & circūponerēt palmas: & ex spinis coronā: & calamū manibus gestandū offerret. Sed unde nā ista p̄didicisti o Celse: nun ex euāgeliiis ip̄s: ipse ergo & solus uitupatione hec digna existimabis: q̄ uero illa cōscripserāt: nequaq̄ p̄spiciebāt teip̄m ac tui similes qn̄q̄ hec irrisuros: & ex his alios sumpturos exēpla: irrisores hos. contēnendū qui eū irrideāt q̄ ob pietatē & optimū cultū: p̄mptius mortem obierit: qn̄ potius istorū ueritatis studiū demirare: & ea q̄ hominū gr̄a sit sp̄ote Iesus puroq̄ & ingēti aīo passus. Non enī est facris l̄ris proditū: eius mortē hūc deploras: neq̄ indignius aliqd̄ quia dānatus esset: pronūtiasse: cur etiā inquit: & si nō antehac: at in p̄nti diuinū de se non aliquid p̄fert: & ex ea se ignominia uendicat: in eosq̄ qui se & p̄rem afficiūt cōtumelia: non æquitatē exercet: dicendū itaq̄ haud secus uel a gr̄acis queri hec posse: prouidentiam inducētibus & signa p̄ deos edita: cur enī qui diis & cōtumelias igerūt & prouidentiam adimūt: non ab his cruciant: quēadmodum itaq̄ ad hec respōsuri sunt gr̄aci: & nos itē uel lōge rectius: r̄ndebimus: fuisse p̄cipuū illd̄ diuinitatis signū & cælitus editū: solis defectū: & hm̄oi cetera admirāda: q̄ utiq̄ designaret diuinū aliqd̄

Iesum in se habuisse: & lōge plurimū q̄ ceteri oēs: q̄ patibulo fuisset affixi. Verū quid nā inquit e corpori: in crucē sublato cruor d̄fluxit: qualis solet immortalibus diis defluere: hec quidē uel ludēs garrit. Nos uero ex euāgelicis & certissimis dictis q̄ serio: nō ioco scribuntur: uel Celso iūto mōstrabimus: nō sanguinē homericū illū & fabulosū: huius ex corpe p̄fluxisse: huic enī ferme iā mortuo ex militibus: unus lācea latus pupugit: e quo sanguis siml̄ & aquā exiuit: & q̄ uidit testatus ē: & uerū ē testimoniū eius: & ille scit q̄ uera dicit. Liqueat sane in cadaueribus aliis cōstringi cruorē: nec purissimā idē aquā defluere. At Iesu in demortuo corpe illud erat mirādū q̄ sanguis esset eius ex latere & aqua p̄fusus. q̄ si is q̄ ut Iesū & xp̄ianos incuset: ex euāgelio dicta quedā p̄tulerit a uero Iesu penitus deprauata: et subticuerit: q̄ Iesu astruūt diuinitatē: audir̄ uoluerit argumēta & signa: q̄ illū oīo deū esse affirmāt: euāgelium legat: & itelligat tādem Centurionē & q̄ secū fuissent: Iesū mortuū asseruātes: uisa terræ cōcussio: & his q̄ fiebāt p̄spectis: ingēti formidie captos: dixisse: Verē dei filius erat iste. desumens p̄inde ex euāgelio Celsus dictiones nōnullas: e quibus carpe se arbitrat̄ aceti potionē & fellis: Iesu ipsi ex ea cōuitiat̄: p̄inde auidius in potū prueret: sitim nil tollerās: ut quiuis hominū tollerasset. Verū & si id quidē interpretationē suo habeat loco: nunc tñ ut huius dictis r̄ndēā: cōem illā p̄tulerim: & p̄phetas dixerī ul̄ id p̄dixisse: extat enī ex xp̄i p̄sona psalmo octauo & sexagesimo illd̄ inscriptū: Et dederūt i escā meā fel: et i siti mea potauerūt me aceto. Vl̄ si iudei ip̄i aliter sentiūt. dicāt q̄s alius i p̄pheta sic loquit̄: & oñdant ex historia aliq̄: quis nā hic fuerit qui & in cibū fel sūperit & acetū i potionē: ul̄ audeāt saltē xp̄m fateri quē ip̄i si expectēt: hec oīa incursum: ut & ip̄i id affirmemus. qd̄ ergo illos offendit si pactū iā ē: qd̄ p̄phete p̄dixerāt: tā& si idip̄m iā mltis seculis ante denūtiatū: cū aliis p̄phetarū p̄dictionibus: mouere eū fat q̄at q̄ scrutādo: res uniuersas exp̄dat: xp̄m ut credat p̄sciuisse p̄phetas: & Iesū dei filiū eē assentiat̄. deīde sic nos affat̄ celsi iudeus. horū igit̄ uos o fidissimi nos coarguitis q̄a deū hūc esse nil arbitramur nec uobis id assentimur tāta illū hominū gr̄a fuisse p̄pessū: ut eius exēplo & nos illata supplicia contēnamus: & ad hec dixerī eq̄dem.

1
Iccirco iudeos nos crinis insimulare: quia cum in lege & prophetis christum denuntiatis coaluissent: neque ea que per nos afferunt christum hunc esse astruetia rindedo dissoluunt: nec dissolui posse hec negant nec ubi minus hec soluerit christo qui prophetarum uaticinio denuntiet: affirmat se credere: qui clare in his quos ipse instruxerat: & ubi carne assumpsit: demonstrat: ad hominum utilitatem hec se protulisse: cum primum illum aduentum agitaret iam aio & non ut hominum gesta antea iudicaret: que sua doctrina quid agendum esset & testimonio confirmasset: ut prauos quidem uellet pennis afficere: bonos uero salute donare. Sed & in hominum genus mirum in modum & diuina quadam uirtute eius disseminat doctrinam: que admodum & prophete futurarum id confirmarunt. nec secus & illis id crini damus: quia Iesu prae se ferenti quid in se uirtutis haberet: minus crediderit: sed in Belsebul dixerit demoniorum hunc principem: humanis ex animis demones abegisse. uel id propterea illos culpamus: quod iesu summam illam benignitatem atque clementiam carperit: que nil profus uel urbes: uel opida: uel iudee suburbana quis pinde aspernatus preterit: ut ubique dei regnum dununtiarerit: et hunc ut uagum & errabundum & corpus ignobile instabilitatis insimularit & incostantiam. tametsi haudquaquam ignobile illud & uile habendum sit corpus: quod labores tam multos protulerit: ut illis conduce ret qui passim audire se possent. Verum quo pacto & illud non apte falsum esse arguit: quod infert Celsus iudeus: cum neminem Iesus propter sex quosdam haberet: quibus que ipse doceret persuasisset: nec quempiam suis dictis obtempantem: & penas hic tulit & crucem. At que nam de causa alia in iesum apud iudeos: principum sacerdotum seniorumque & scribarum concitatus est liuor: nisi quod hominum multitudo iam persuasa: hunc sequebatur: ita ut uel in solitudine et desertis in locis iccirco detineretur: quia predicantem hunc audiret auidius: & eodem tenore accomodatius ea tradentem que singulis conueniret: nec se cus & mirabilia factitantem: que utique uel eos obstupescerent qui suo sermoni: & si apte pronuntiato: nil crederent: cur etiam uel aptissimum non illud fuerit mendacium: nec suis hunc persuasisse discipulis nec morigeros hos habuisse: tametsi prae timore sint uisi nonnunquam humanum aliquid fuisse pfectos: cum nondum essent ad animi magnitudinem illam puecti: non enim primum illud de christo iudicium conceptum aio deposuerat. Nam Petrus ubi Iesum negauit sentiens quo malorum iam puenisset: foras egressus: fleuit

amare: ceteri uero sunt merorae percussi: que ex his conceperunt: que in Iesum uiderat contigisse: nimis qui adhuc eius admiratione detinerentur: & ubi his sepius ille apparuisset efficacius impostere sunt & fortius confirmati: que prius fuissent: ut crederent Iesum dei filium esse. Et Celsus quidem preter philosophi dignitatem: humanam hanc excellentiam non in salutari doctrina consistere & puris moribus imaginat: sed in personarum inductioibus quas ipse sibi preter persone conditionem confinxerit. Nam & illud assumpsit: ut dicat: quod mortale aliquid sibi ut deus desuper sit non mortem obire: uel si forte hanc obeat: non tamen eam que exemplo esse alius queat ut re ipsa adacti: per pietatem & dei hoc cultu & ipsi oppetant mortem. Et sane hec Celsus in eorum conspectu & iactat et gloriatur que in ueri falsique cultus discretione fallunt: et pios quidem per impiissimas ducunt a deorum percussione aberrant: ita ut cuius potius pertinacissimam mentem que illi accomodet et summe esse id pietatis existimat: & tunc precipue cum sese ad eorum internitum peripit: qui ad unius & singularis dei se cultum aptissime uel ad mortem usque addixerit. Quia etiam iudaicam interuentu persone Celsus: Iesum incusat: quia se minus omnium malorum experte: et puriore protulerit. At uel per eius eloquentiam Celsus ondat quorum nam malorum immunem non se protulit Iesus: si enim his ait que mala proprie sunt: iesum minime caruisse: ondat ipse aptius quod nam ille malefice gesserit: sin uero per malis inopia ducit & crucem: et patas illi per homines prauos insidias: arguit & Socrati plane fateri que mala sunt contigisse: cum se nequerit demonstrare: non his malis fuisse obnoxium: quanta preterea uel aliorum sit inopum multitudo apud graecos philosophantium: qui & paupertatem ultro susceperint: per multi graecorum ex aliorum scriptis intelligunt. Siquidem de Democrito litteris prodicit quod relicto peculio ad philosophiam se contulit: de Cratite uero quod a curis se uendicasset: ubi ex diuenditis possessionibus conflatum argentum dono Thebanis dedisset: de Diogene insuper ob nimiam rerum tenuitatem: quod dolium inhabitaret: cum alioquin a mortali nemine qui uel mediocriter ualere ingenio: inter malos sit habitus. Verum quandoquidem non profus uitiorum expertem Iesum Celsus esse peruelit: ostendat quis nam eorum quorum oratio plurimos oblectarit: & si multa conscripserit: quod in Iesu coargui posset: litteris demandauit: uel si ex istis nil habeat

cuius Iesū infimulet: pferat unde nō illd acceperit: ut hūc nō prsus irrephensibile dixerit: Atqui Iesus ea pōr ipē pegerat q̄ faciēda aliif iniūxisset. siquidē ex suis opibus optie gestis: illis cōduceret plurimum: q̄ suis dictis uacarēt: cū illū uiderēt p̄us q̄ diceret executum q̄ euāgeliū ubiq̄ terrarū p̄dicaret: uel eius doctrinā discipuli: i oēs gētes denūtiassent. qn̄ & illd p̄dixerat fore ut ad reges & principes ducerent: quo fit ut alia nulla de causa nisi eius doctrinā hūc demiremur & quotidie magis susceptā i eo fidē & ualidius obfirmemus. Sed ne scio qbus nā aliis uel maioribus uel aptioribus argumētis deposceret Celsus: certiora ut faceret Iesus q̄ ipē prediceret: ni forte uti apparet: ignarus ipē uerbū Iesū hominē factū: nollet ut humanū is nil pateret: neq̄ ut exemplar hoibus fieret p̄cipuū: ad oīa: utcūq̄ iciderint tolerāda: & si miserrima hec & ignominiosissima admodū Celso appareāt: nimis q̄ ut Epicureus homo p̄ ingēti malo labores ducat: p̄ sūmo bono & uoluptatē: qd̄ tñ ex philosophis nemo astruxerit q̄ dininā inducat p̄uidentiā: fortitudinēq̄ & tolerantia: & animi magnitudinē uirtutē esse affirmet: Iesus uero nil quicpiā fidei q̄ in se haberet ex his que tolerasset imminuit: sed illā potius in his ualidorē effecit: q̄ eā admittere fortitudinē uelint: & q̄ ab se fuerint illud edocti: uitā quidē: beatā aliquē ducere certiorē & uerā: non iā hoc mundo intelligi: sed i eo qd̄ ipē futurū seclm̄ dixit: & calamitosum esse p̄terea affirmauit: qd̄ in p̄nti seclō uiueret: & aīa esse p̄mū id & ingēs certamē. Nos insup̄ ita Celsus affat: nō enī estis uos. id asserturi: q̄ ubi nemini potuit i terris q̄ uellet ille psuadere ad inferos sic tandē demissus: ut illis psuaderet. atq̄ uel Celso iuito dicturū sumus ul̄ cū i hūanis ageret iesus & i corpe adhuc p̄maneret: nō paucis illū sed tā mltis psualisse: ut prae eorū iā mltitudie quos dicto audiētes haberet: pate sibi isidie sint: & ubi e uita excessit: deposito corpore in aīam nudam redactus: cum animis etiā corpe uacuis nudatisq̄ uersabatur: ex his ad se reuocans quos uel sequi se uellet: uel pro cognitis sibi met rōnibus aptiores uideret: ut ad seipm̄ cōcīret. Subdit deinde noscīo quod stolidē dictū sic Celsus: & si absurdiora quedā q̄ respōdeatis excogitastis: in qbus estis ridicule circūuētis existimatis tamē uera quedā uos respōdere: qd̄ ipedit quo minus

& dānatos alios qui infeliciter euaserūt angelos diuinos quosdam esse existimemus: Qd̄ aut̄ nil habeat prsus cū his simile: qui per magicā artē infelicius se morti subtraxerit: q̄ sit Iesus perpeffus ul̄ aliud qd̄ uis cū his cōe cuius hominū perspicuū est: nō enī poterit quispiā demōstrare magicū aliquod opus: a multis & prauis q̄ inter hoies uigent: auertisse facinoribus aīmos: nec ex tā habūdanti nequitiae fluxu: ad officiū traduxisse. At Celsi iudeus Iesum p̄do nibus cōparādo id inquit. posset enī simili impudentia de Pyrata quouis & homicida: affectis supplicio dici. nō enī p̄do hic aut carnifex erat & sanguinarius: sed deus: quippe qui suis latrocinia una exercētibus iāpridē p̄dixerit: tales daturū se p̄nas: quales iā pertulit. Primū aut̄ ad id r̄ndēdum: nō enī q̄a laturū se Iesus ista p̄dixerit de eo tenemus q̄ & recte sentimus: sed illd gloriā ducimus: q̄a a deo ad nos ille descenderit. Secundum uero & illud afferimus: p̄dictum & in euāgeliis esse: q̄a cum impiis deputatus ē: & ap̄d impios deus: qui latronē p̄ seditionē & homicidiū: cōiectum in carcerem dimitti libere maluerūt: Iesū uero suffigi patibulo: que & inter duos latrones cruci mediū affixerūt. & sane semp̄ i suis discipulis testimoniū phibentibus ueritati: cruci affigit̄ cū latrōibus Iesus: & eādē quā illi dānationē: apud hoies sustinet. Quinetiā illd sic affirmamus: si enī hi simile aliqd̄ iuxta Celsū cū latronibus habēt: qui p̄ eorū in creatorē pietate sincera et puriore seruāda: proq̄ Iesu doctrinā cruciatus oēs et mortes suscipiūt: p̄fecto & Iesu: ut huius auctor disciplinā: ex Celsi sn̄ia archipyrate nō imerito cōpat̄. nec p̄ cōi salute hic moriēs neq̄ discipuli q̄ p̄ fide & pietate seruāda oīa tollerant: et soli mortaliū ob iter his uisū ad diuinū cultū traduce re: p̄pessi insidias: nō iniuste tollunt̄ e medio: nec Iesus nō ipie p̄ditur. auduerte p̄terea que Celsus de Iesu deq̄ discipulis desferendo prosequitur: que hunc in modum se habēt. Deinde hi quidem qui cum eo dum uiueret una uersabantur: huiusq̄ & uocem audiēbant simul & preceptore hoc utebant̄: cum excruciatum & morientē uiderent: nil tamē secum una uel mortem oppetiere: uel hanc ipam pro eo subire sunt ausi: nec deniq̄ potuerūt ut paruīdicerēt

pænas: induci. sed esse se illius discipulos apte negarunt: nunc uero soli uos estis illi comortui. uel in his quod haud dubium fide adhibet Celsus eorum commissis: qui & nup essent ad fide inducti: & nondum perfectio nem aliquam assecuti: & cum eadem euangelium narret: credit hic libes: euangelicis dictis: ut christi doctrinam coarguat. sed quemadmodum & delicti hos penituerit: & emendati demum fidelissime fuerint in iudeos inuenti: a quibus postmodum sint tam multa pressi: & ita ut per Iesu doctrinam: uel mortem subierit: reticuit & silentio pressit: nec audire uoluit Iesum Petro dicentem. Cum autem senueris: extendes manus tuas & hominum cetera: cui dicto & illud adiecit scriptura. hoc autem dixit significans quod morte glorificaturus esset deum. nec illud quidem crediturus est Celsus: & Iacobum Iohannem germanum apostolum sane & apostoli fratrem: ab Herode fuisse per christi nomine gladio trucidatum: nec quis alia quam Petrus ipsum et apostolos ceteros in christi doctrina constantiores ita effecerant: ut uel a conspectu concilii: ubi uirgis sunt cesi: letiores abscesserit: quia per christi nomine ignominiam pati dignati sint: cum longe plurimum philosophos hos auerteret: quorum tolerantiam graeci memoriam perdere. Enimvero hec Iesu doctrina tunc primum apud eos quae huc audiret magis ac magis inualuit: quippe que continendam esse hanc uitam instrueret: quam a multis cupidius completeret: & illi studendum comonefaceret: quae uitae esset diuinae similis: Verum quo pacto non mendacii arguendus est Celsus iudeus: cum ait ad decem nauas Iesum legisse & publicanos perditissimos quosdam: & ex his quidem admisisse non multos satis constare: tametsi uel iudei ipsi non inficias irent: non decem modo uel centum: uel mille sibi hunc secreuisse: sed turmatim nunc milia decem: nunc quinquaginta: atque adeo tam multos ad se contraxisse: ut uel in solitudinis loca se sint consecuti: que sola possent tam confortam multitudinem capere: quam per Iesum non solum mirificis uerbis instructa: uerum & mirandis operibus confirmata: deo iam crederet. Cogit autem sepe nos Celsus quae semel protulerit repetendo: ut se imitemur. cauemus namque uel maxime ne quis nos suspicet: e tam multis uel aliqua per eum obiecta crimina preterisse. nam ut ea inquit que diximus subsequimur: & illud addemus: Si enim nemini uiuus hic potuit: que diceret: suadere: hoc mortuo: ut quiuis hominum tam multos habeat

persuados: quo modo non absurdus fuerit? Enimvero si in dicendo hic modum seruasset: dicere proculdubio debuit: si enim Iesu uita defuncto non solum quis hominum: dummodo uelit persuadendi uim habeat: sed uel hi quidem qui & uolunt & sustinere tot possunt quibus suadeat: quanto aequius fuerit & Iesum ubi ad uitam se contulisset longe pluribus: uel quadam dicendi et mirandis operibus suasisse: mox Celsus uelut sibi rogati a nobis desumens quod iuxta se dari posset responsum: sic inquit. quod enim mente ad id concessistis: ut dei hunc filium putaretis? unde & facit nos sic respondere: huic quidem ipsi accessimus: etsi nihil ignari ad perniciem autoris nequitiae illata illi fuisse supplicia. Nos uero rationibus multis ad Iesum concessimus: quare pro paucis admodum iam explicauimus & explicaturi deo uolente impostere sumus. Nec solum quod diu hec aduersus uerbum Celsi sermonem: ut ipse putat: tractabimus: sed cum de aliis nobis erit rebus dicendum. Et proinde asserentibus nobis iccirco dei hunc filium esse quia sit tormetis affectus: sic inquit. quid igitur nonne et alii multi: nec minori cum ignominia: sunt paenis affecti? & sane haud secus agit hic Celsus ac solent uilissimi quidam christianae doctrinae infensi: qui plane id sequi iure existimant quia perditum historiae sit Iesum: fuisse cruci affixum: & nos item ceteros ut affixos patibulo adoremus, pro sepe autem Celsus cum uideat nil quod Iesu uirtutibus possit obijcere: quas utique edidisse scriptis perditum est: magice artis has ipsas insinulat: & hominum dictis: ut nobis licuit: nonnunquam occurrimus: nunc autem ueluti id respondentibus nobis. Celsus ipse sic subdit: iccirco enim hunc dei filium diximus quia & claudos & cecos sanauerit: nam & illud adiecit: ut enim uos plane asseritis & mortuos excitauit. quod autem claudicatibus gressum: & cecis lumem reddiderit: unde & christum hunc esse & dei filium existemus: uel ex prophetarum scriptis nobis innotuit: id proculdubio asserendum: tunc enim & cecorum oculi aperiet: et surdorum aures audiet: et uti ceruus claudus saliet. quod autem mortuos excitauerit: ne ficta esse et fabulas putet: quae euangeliste conscripserit: ex hoc plane ostendit: nam si uana haec essent et fabulosa quae multis illi scripserit surrexisse: uel eos quod quos annos plurimos sepulchra seruasset: sed quia nequaquam supuacanea sunt & leuiter hec adinueta: pro paucos admodum expresserunt. archisynagoge

l. filiā: de qua nescio quo modo id dixerit iesus: non enī mortua ē
sed dormit: cū de hac aliquid designaret: quod mortuis ceteris nō
inesset: et unicū uiduæ filiū quē miseratus exciuit ab inferis: ubi et
cōsistere fecit qui illū efferrent. Et tertiū Lazarū illū quadriduanū.
& id equidē dixerim: & iudeo p̄cipue: ut enī in Helysei p̄phete di
ebus: & si multi essent leprosi ex his tamē nemo mūdatus sit nisi
Namā ille & Syrus: cūq; & multe uiduæ essēt in diebus Elyæ pro
phetæ: alioq; ad nullā illarū. Elyas est missus nisi ad Saraphē il
lam sidoniā. hec nanq; est dignior habita p̄phete miraculo: qd̄ fe
cit in panibus diuino quodā iudicio: sic & mortui erant Iesu tpe
multi: sed illi dūtaxat sūt a mortuis excitati: quos deus uerbū ad
resurgendū aptiores cognouerat: ut non solū q̄ gererent p̄ Iesum
alia quedā pretēderent: sed uel ex his ad euāgelii admiradā doctri
nam induceret Iesus ipse q̄ multos. At ipse illud asseuerauerim pro
Iesu p̄missiōe discipulos maiora fecisse q̄ fecerit Iesus: in his q̄ & ta
ctibilia sunt & sub oculos ueniūt: per hos siquidē semper aīo cecu
tientiū oculi apiunt: & eorū insuper aures: q̄ ad audiendā uirtutis
doctrinā iam obsurduerāt: quēuis de deo & de beatorū q̄ apud eū
est: uita: libētius audiūt differētē. Multi p̄terea et gressibus: ut dicit
scriptura: interioris hoīs p̄pediti & claudi: p̄ uerbū sanitate recu
ta: nec simpliciter sed in cerui morē p̄siliūt: quod utiq; animal ser
pentibus infensus ē: & uipereū quoduis exuperat uirus. Et hi qd̄
sanitati iam restituti ex Iesu ptātem accipiūt: serpētes & scorpios:
& inimici demū potētā omnē ut pedibus p̄māt: q̄bus antea egro
tarent & capti fuissent: & opprimētes illesi abeūt: q̄ppe qui demo
num nequitia omnē & uenena puicerint. Iesus igit̄ cū discipulos
suos non solū auerteret ne magicis intenderēt animū: utcūq; se p̄
mittētibus mira facturos (non enī id uerebant̄ discipuli) sed ab his
p̄cipue ut cauerēt monebat: q̄ xpm̄ esse se mētirent̄: & p̄stigiis nite
rentur ad se multos traducere sic eos affatur. Siquis uobis dixe
rit. Ecce hic christus: aut illic: nolite credere: surgent enim pseudo
christi & pseudoprophete: & dabunt signa magna & prodigia:
ita ut in errorem inducant̄: si fieri p̄t̄: & electi: ecce p̄dixi uobis:

si igit̄ dixerint uobis: Ecce in deserto ē: nolite exire. ecce in penetra
libus: nolite credere. Sicut enī fulgur exit ab oriēte & apparet ī oc
cidente: ita erit aduētus filii hoīs. Cū aut̄ dixerit mihi quidā ī illa
die. Dñe dñe: nōne ī noīe tuo comedimus: & ī noīe tuo bibimus.
Et in nomine tuo nōne et demones eiecimus: & uirtutes multas
opati sumus: tūc dicā eis discedite a me oparii iniquitatis. Celsus ue
ro cū Iesu miracula cōmunia facere et magicis uelit: dictis his utit̄.
O lux & ueritas, sua uoce & apte haud secus atq; ipsi cōscribitis il
le hec p̄tulit. Veniēt ad uos & alii similibus uirtutibus usi: prauī
et magi. et Sathanā dicit hmōi machinatur: quo fit ut neq; ipse in
ficias eat: haudquaq; diuina hec esse: sed magica opa: simul igit̄ ue
ritate cōuictus: & aliorū facta detexit: et sua coarguit. uerū quo pa
cto non miserū fuerit ex hisdē opibus hūc p̄ deo haberi: illos ma
gos existimari: cur enī ex his alii potius q̄ hic quo illi teste utit̄:
ut neq; res & p̄diti putādi sunt: hec q̄ppe & ipse haudquaq; esse di
uinæ naturæ professus est. sed eiusmōi ut fallaces quosdā p̄tendāt
& perditissimos. Aduerte ut apte uel in his Celsus xp̄i doctrinā
impugnet. Sed aliud ē quod de his intulit Iesus qui signa essent
& p̄digia quedā facturi: & aliud lōge quod Celsi iudeus p̄fatū ē.
Nā si Iesus cauēdos dūtaxat q̄ p̄digia se facturos p̄mitterent: disci
pulos monuisset: nec q̄les se illi p̄fessuri essēt: dixisset: fuisse forsītā
aliter suspicādi Celsi locus oblarus: sed is sane nobis cauēdū ab il
lis iniūgit q̄ se xpm̄ eē: polliceant̄: qd̄ utiq; neq; faciūt magi. quos
dam deinde affirmat: et si prauē uiuētēs: ī suo noīe uirtutes tñ opa
tuos: abacturosq; ex hoīb; demones uel potius (ut ita dixerī) ex
terminatuos istorū: undeq; res magicas: et de his oēm sublatū iri
suspitiōem: ita ut Iesu et discipulorū iducat̄ diuinitas. fieri etenī p̄t̄:
ut xp̄i hoc noīe quispiā usurpato: nescio quo pacto: uirtute q̄dam
in se opante: si xpm̄ se mētiant̄ et simulet: similia quedā ut uideat̄
q̄ xps̄ fecerit factitar: & q̄ Iesu utat̄ hoc noīe p̄de his simillia gere
re q̄ et discipuli gesserit. & paulus qd̄ ī secūda ad thesalonicēses eplā
ea de re ita definit. reuelabit̄ homo peccati filius perditionis et ad
uersarius: qui & extollit̄ supra quod dicit̄ deus: aut quod colit̄:

ita ut in templo dei sedeat: ostendens se tanq̄ sit deus: & ad eisdē
sic infert. Et nunc quod detinet scitis ut reuelet̄ in suo tpe. Nā my
steriū iam iniquitatis operat̄. tantū qui tenet nunc teneat: donec
de medio fiat. & nunc reuelabit̄ ille iniquus quem dñs Iesus inter
ficiet spiritu oris sui: & destruet in lustratione aduentus sui: eū cu
ius est aduentus secundū operationē Sachane: in omni uirtute &
signis: & pdigiis mendacibus: in omni seductōne iniquitatis his
qui pereunt. Exponens preterea & causam cur permittat̄ impius
ille ad uitam pdire: quia caritatis inquit ueritatē non receperunt:
ut salui fierent. Ideo mittet illis deus opationem erroris ut credāt
mendacio. Vt iudicent̄ omnes qui nō crediderūt ueritati: sed cō
senserunt iniquitati. Dicat aut̄ aliquis: nun aliquod euangelii di
ctum: uel ab apostolo ipso pnūtiatum: locum prebeat̄ suspicadi:
aliquid huic inesse magice artis: de qua ut oportunū fuit iam dixi
mns: licebit etiam uolēti cuiq; ex Daniele petere de antixpo hoc
prophetiā. Quinetiā mendax in eo Celsus deprehendit̄: quia cū
haudquaq̄ inquit Iesus uenturos & alios esse: qui uirtutibus utā
tur similibus: prauos quidē & magicos homines: ipse tamen affir
met: illum hec prorulisse: nam quemadmodū ægyptiorū uatū ne
quaq̄ uis oīs æquari gratiæ pōt: que Moyse mirandū est in modū
collata: sed exitus arguit ægyptios qdem p̄stigiis niti: Moyse uero
q̄ gesserit gessisse diuinitus. sic & eorū qui xpi falso sibi nomen asci
scunt: & qui p̄inde Iesu discipuli uirtutes & pdigia mentiunt̄: co
arguunt̄ plane uel in omni iniquitatis seductione fallaces. & his sa
ne illa qui pereunt ualēt. que uero per Iesum & eius discipulos ede
bant̄: fructū nō seductionē sunt habitura: & animarū salutē. quis
enim uitā que recte degat̄: & in dies nequitia frenet: & minuat: iu
re dixerit a seductione pdire: nescio tamen quid nam seorsum uī
derit Celsus: ut faceret Iesum pnuntiasse: quemadmodū Sathan
esset ista machinaturus. quin & dictū alio rapiēs nec Iesum ait in
ficias ire: nihil hec in se habere diuinitatis: sed im p̄borū hominū
opera esse: genere hec ipsa similia faciēs: cū sint dissimilia: & quem
modū lupus non eiisdē generis esse cum cane uidet̄: uel si habere

quidpiam uideat̄ assimile: cum ex corporis habitu: tum uocis ex
sono: nec cū palumbo columbus id generis esse: sic nil similitudi
nis habet quod fuerit diuina uirtute pactum: cum his que magi
cis fiunt carminibus. uel hec quidē Celso huic nocētissimo respō
debimus: q̄remusq; nun & uirtutes ipse p̄ prauos demones magi
ca arte quadā pficiunt̄: nec rerum mūdanarū uis aliqua fit: p̄ diui
nam illam & beatā naturam: sed uita hominū que peiora sunt de
tulit: nec que potiora essent capere potuit: Et sane mihi uidet̄ si
cunctis in rebus illud seruandū est: ut ubicunq; deterius aliquid
simulet̄: id generis esset cū eo quod melius sit: necessariū fore: ut
ibi econtra sit aliqd potius: sic & in his q̄ ex p̄stigiis fiūt: illud ne
cessario sequit̄: ut cōstet etiā operatione diuina effecta esse in hac
uita q̄ multa: & eiisdē est certe: ut ul̄ alterum tollat & neutrū fieri
affirmet: uel si alterū ipse astituat: & p̄sertim qd̄ deterius ē: fieri qd̄
melius ē: fateat̄. Siq; uero q̄ magice fiunt p̄duxerit: q̄ uero diui
nitus: p̄sus omittat: is haud secus facere mihi uidet̄: atq; alius qd̄
piam: qui sophismata esse quedam p̄ponat & accomodas ad per
suadendū orationes: & si ueritatem illa nil assequant̄: simulent tā
men que uera sunt cōfirmare: cū alioqn nec ueritas ipsa ap̄d mor
tales: & dialectica: a sophismatibus aliena tractet̄. q̄ si semel illud
& prauē admittimus: consequens esse ut ubi magice artes: & uenē
ficia sint que a pueris demonibus exercent̄: accuratis quibusdā
carminibus delinitis: & magorū quorundam dicto audientibus:
eodem uel diuina ui quadam & necessario apud homines ista re
periant̄: cur non attentius qui mira de se facere pollicent̄: cum ex
uita ipsa: tum & ex moribus: tum deniq; ex his que ad edēda mi
racula requirunt̄: expendimus: utrum noxia mortalibus sint an
profutura que faciūt: utrum demonibus obsequendo: ueneficis q̄
busdam carminibus ista quis fecerit: an sanctiori in loco & puro
consistens: animo toto & spiritu: & ut arbitror corpore: ubi deum
iam attigit: spiritu sancto admissio: ipsa hec pagat: ut hominibus
prosit: horteturq; deo ut uero credant & obsequant̄: q̄ si licet id
querere: p̄tibus modo nil p̄hibētibus: q̄s nā uel a deterioribus

OPRIG. CONTRA. QUA.

uel potioribus que gerat desumpta pegerit: ne maledictis omnia
incessamus: & uniuersa p inde diuina uel demiremur uel admitta
mus: cur non liqdo pateat ex his que olim p Moysen uel Iesum
sunt gesta: ut gentibus uniuersis post istorū edita mirifice signa:
astruentibus diuina potentia fecisse illos que facerent: & que ipsi
facta esse plegimus: non enī uel prauitas uel ueneficia ipsa: genus
hominū sic cōfirmassent: ut nō solum sumulachra & quicqd ho
mines statuissent: sed uniuersorū que condita sunt & naturā puice
rint: trascenderintq; ad dei qui cuncta complectit: & p̄cipio ca
ret: imperiū. Sed cum Celsi iudeus nec ista inficiet: ita huc cōpel
lauerim: heus tu. cur enim que apud te sunt litteris pdita: deum. s.
illa gessisse que sunt p Moysen mirifice gesta: diuina esse haudu
bie credidisti: & disceptando cōuincere niteris q ipsa hec carpēdo
haud secus & magice facta esse astruxerint: atq; ea q p sapiētes ægi
ptios quosdā gerunt: que uero ex Iesu dño pdierūt: & si tibi sat
constat fuisse haud dubie gesta: tanq̄ aduersarios tuos ægyptios
imitatus: ut minus dinina coarguis: Si enim uel ipse rex euētus:
& gens omnis Mosaiis prodigiis cōfirmata: quia illa p deum fie
ri aptius uiderent: p Moysen facta esse confirmet: cur nō potius
& in Iesu id ipsum patuerit: qui maiora longe q Moyses gesserit:
ille siquidē qui ex gente Habraæ essent: & eius ex semine oriūdi:
& ex successione circumcisionē seruarent: & Habraæ gentiū essent
emulatores effecti: ubi uolentes & p̄mptiores accepit: ex ægipto
eduxit: diuinis impositis: quibus crediderant legibus: at Iesus lon
ge maius aliqd ausus: superinduxit p̄stinæ uitæ cōsuetudine cap
tis: patriisq; moribus & suis legibus assuetis euangelicā uitam. q
& si Moyses non solum ut a senioribus sibi: sed a populo fides ad
hiberet signis indiguit: que & fecisse sacris litteris prodit: cur &
Iesus: ut fidem de se pp̄lo faceret: signa exposcere assueto: nō hisdē
uirtutibus egeat: que præ earū: cum excellentia: tum maiore qua
dam diuinitate: si cum Moysi rebus: & si mirabilibus: cōferant: ar
guant p̄fecto & retrahere homines a iudaicis fabulis: & hūanis
quas habēt traditiōibus potuisse: & plane efficere ut ea & docentē

admitterent: & factitantē que diceret: quippe q magnitudine sua
pp̄hetas excederet: cur enim non esset hic propheta prestantior:
qui a pp̄hetis fuisset ut christus & generis humani saluator iam
pridem denuntiatus: possunt preterea uel ea ipsa que Celsi iude
us Iesum credentibus obiicit: in Moysi criminationē concederet:
ita ut nihil intersit: utrum & Moysen magū appellet: ubi iesum
magicæ artis insimulauit. Siquidem quantū iudei ex dictis concipi
potest: quem Celsus inducit loquentem: utriq; possunt his cri
minationibus subdi. exempli gratia: de iesu sic loquit Celsi iude
us: o lux & ueritas & alia q supra sunt explicata: eadē uoce et Moy
ses aperte hec ut litteris pdidistis: iuxta uos loquit: ueniēt ad uos
alii uirtutibus usi similibus prauis & magici. De Moysē item ad iu
deū eadē hec dicturus est aliquis: siue ægyptius: siue quis alius
fuerit: qui rebus p Moysen gestis nil fidei p̄beat: & ita ut inquit
uestris in libris id scribit: Si autem surrexerit in te propheta aut
somniaans somniū: & dederit tibi signum uel prodigium: & non
ueniat signū seu pdigium: quod locutus est ad te dicens. Eamus
& sequamur deos alienos quos nescitis: & seruiamus illis: Nolite
audire uerba pp̄hetæ illius: aut somniantis somnium illud & reli
qua. Quinetiam qui Iesu detrahit uerbis fidem: sathanam aliq̄
& que ille fecerit machinari: astruxerit. Qui uero illud & Moysi
communicabit: pp̄hetam mox dici hunc somniantē: qui hec mo
liatur est asserturus. Et quemadmodum Celsi iudeus de Iesu id in
tulit: neq; eū inficias ire: in se nihil ista habere diuinitatis: sed esse
improborū hominū opera: sic q Moysi rebus p̄sus diffidit: hec
ipsa que diximus obiectabit: dixeritq; nec Moysen ipsum id ne
gaturum diuina minus hec esse sed prauorū hominū opera. Nec
secus ul̄ i eo se gesserit: ut ueritate cōuictus Moyses idē: ut uideat:
ut dictū est: aliorū facta simul detegere: & sua coarguisse: iudeo aut̄
& illud dicenti: cur enim non miserum fuerit: ut ex hisdem operi
bus: alter deus: magus alter existimet: respōsurus est aliquis iux
ta ea que de Moysē diximus. quo pacto non miserum fuerit: pro
phetam dei alterum dici & seruum: alterum magum? Sed cum in

differendis huiusmodi longe plurimū Celsus hic immoretur: que iam exposuimus: & cōmunia diximus: illud subiecit. Cur enim ex his alios potius q̄ hunc ip̄m: quo illi teste sunt usi: ut improbos: improbitatis non inculabimus & nequiores duxerimus: ad hec sumus illa & nos obiecturi: que dicta iam sunt uel eiusmōi. Cur enim ex his potius illi: quibus Moyses prohibet fidem prestari: qui signa & prodigia preferūt: habendi sunt improbi: q̄ Moyses ipse qui alios culpet: q̄ signa & prodigia edant: sed pluribus Celsus hec ipsa edisserens: ut quod sentit exaugeat: huiusmodi inq̄t. Hec autem ille non diuinæ naturæ professus est esse inditia: sed seductorū quorundam & hominum perditorū. Verum quis ille: at tu iudee Iesum esse hunc dixeris: contra uero qui te criminat: ut eidem crimini plane obnoxium: cum illum dixeris: Moysē esse: interpretabit. Deinde nos Celsi iudeus ita affatur: cum suos conciuēs alloquit & christianæ disciplinæ credentes. Ad quem enim uos concessistis: nun ad Iesum iccirco: quia moriēs predixit se surrecturum: ul' hoc ipsum poterit & de Moysē dici. Cum nos ita rogabimus: uos uero ad quem concessistis: nun ad hunc ip̄m & ea de causa: quia huiusmodi Moyses de sua morte ante conscripserat: & mortuus est ibi Moyses seruus dñi in terra Moab p uerbum domini. Et sepelierūt eum in Moab iuxta domum Fogor: Et nemo nouit sepulturā eius usq; ad diem hanc. Vt itaq; Iesum carpit iudeus q̄a moriens se surrecturum predixit: sic item & qui de Moysē similia quedam protulerit: iudeo de Iesu hec ioculariter affirmanti: & Moysē dicturus est de se illa scripsisse: siquidē illius sit Deutronomii liber: neminem ad hunc diem tenere ubi nam sit ipse sepultus: pinde suum iactet & extollat sepulchrum: ut quod hominum generi nondum innotuerit. Porro iudeus sic suos ciues in Iesum credentes alloquitur. Sed agedum credamus uobis id esse predictum: uerum quot nam alii sunt qui de se ista portenderint: ut stulte audientibus que uolunt suadeant. Et operam ad errores aliis ingerendos infumant: quod & Samolsim ferunt apud Scythas Pythagore seruū fecisse: & Pithagorā ip̄m in

Italia: & in ægipto Rampsimitū quempiam: qui & aleam luisse apud inferos cum Cibeles fert. ab eaq; & aureū uelū dolo tulisse. Nec secus & in odryses Orpheum: & in Thesalia Protefilaum: & Herculem in tenaro: & Theseum egisse id ipsum affirmant. Sed illud considerandum utrum in uero aliquis moriens: cum corpore simul iterato ad uitam hāc remeauerit: an aliorū facta pro fabulis ducitis: uobis uero comediæ libet inuersionem honestius esse q̄ uerisimiliter ad inuentam: uocem dico per eum in ligno editam: dum animam exalaret. & terremotum & tenebras: & qui uiuens sibi opem nil tulerit: moriens ab inferis excitatur: & cruciatus signa monstrauit: & manus: ut erāt clauis transfixe: & hec quidem asseritis uelanam nescio quam mulierem uidisse: uel alium quempiam ex eadem magicæ artis officina nequiter prodeūtem: uel p animi affectu & somniātem: ut libuit: ista imaginatū. quod utiq; & innumeris aliis contigit: uel potius cum rei miraculo uellet & alios in stuporem inducere: ut per id mendacii & aliis uagandi & concursandi occasionē preberet. Verum cum iudeus sit q̄ ista oblatrat ut apud iudeum & nos nostrum Iesum tutabimur: simul & de Moysē ipso dicturi: quot nam mortalium alii pdigia fecerint: que Moyses: his suadendi gratia factitauit: qui imprudenter que proferunt: ut audiant student: cum operam simul infumunt ut errare uel alios faciant. Quin & fieri id maxime potest: & p eius sententia: qui nullam Moysi adhibet fidem: & Zamolsis ille produci: Pythagorasq; & alii multi: qui portentosa quedam de se ediderunt: quis non admodum græcis historiis iudeus incumbat. Aegiptius preterea quispiam qui Moysi rebus mirabiliter gestis: nil fidei prebeat: credi potest & Rāpsimitū illum mox producturus: ita ut eum affirmet ad inferos descendisse: & aleam luisse cū Cibeles: & aureū uelum retulisse in signum: ad inferos se peruenisse: & inde remeasse ad superos: quando & Moyses scribat & nebulam se subiisse ubi & deus adesset: utq; & supra ceteros solus deo fuerit propinquior: sic enim scripsit: & Moyses solus accedet ad deum: ceteri uero nō appropinquent. Nos itaq; qui Iesu discipuli

sumus: iudeo hec differenti sic respondebimus. Age qui fidē hanc carpis que Iesu defertur. ægyptio cuiq̄ & græcis Moysē forte carpentibus: respondeas uelim: quid enim ad ea dicturus es crimina: que in Iesum iam coniecisti: si & Moysē ipsum hec ipsa contingant: quo enim magis Moysē tutari cōtenderis: uel inuitus confirmes necesse est: Iesum: Moysē hunc diuinitate prestare. Nam cum miranda sint & aperta que de Iesu scribunt: profecto nil aliud egeris q̄ te ut ea libera cura qua sis Moysē ipsum tutatus. Enimuero que de heroibus sunt historiæ prodita: q̄ ad inferos descendisse ferant: & inde ad superos rediisse: portentosa esse affirmat Celsi iudeus: nimirum cum heroes illi nec uspiam appaerent: & ita sese ex hominum conspectu subtraherent: ut subinde ex improviso sui presentiam facerent: tanq̄ ab inferis extitissent. sic enim se habere uidentur que de Orpheo in òdrises: in Thesalia de Prothesilao: & in tenaro de Hercule ipso traduntur. Sed age dicamus Iesu resurrectionem historiæ proditam: nil posse cum istis cōferri: siquidem heroum quisq̄ quos suo meminimus loco: poterat plane si libuisset sese ab humano aspectu subducere: Iesus uero qui & in crucem fuisset iudeis spectantibus uniuersis: sublatus: qui fieri poterat ut simile aliquid mentiretur ac fingeret: quē admodum scilicet haud secus ipse ac heroes illi: de quibus ea narrantur: ad inferos descendisset: unde & se recepisset ad superos. ip̄i uero dicturi sumus: nun forte ad excusandam Celsus christi hanc crucem illud ea precipue de heroibus protulit: q̄ ad inferos: uti proditum memoriæ est: per uim & audaciam descēdisse credantur: q̄ si forte obscura morte fuisset Iesus defunctus: ita ut moriēs nō omni iudaico populo cōspiciuus extitisset: & sic postmodum surrexisset a mortuis: iure forsitan potuisset id dici: & que de heroibus commente sunt fabule: uel de Iesu afferri. quin & ad ceteras causas quibus in crucem fuerit Iesus sublatus & illud contulerit: quia conspectius ille: & in patibulo e uita excessit: ne quis forte assereret quia sponte se ab hominum conspectu subtraxerit: & cum uisus esset hic mori: haudquaq̄ esset demortuus: q̄ ubi id libuit

iterato apparēs: sese ab inferis surrexisse: prodigii loco preferret: illud autem perspicuum duxerim argumentum quod ex discipulis eius desumit: qui tanti discriminis disciplinæ se ipsos tradiderint: quam utiq̄ non ut commenti: christum a mortuis surrexisse: fortius edocerent: cum illud accedat ut non modo alios ipsi ad mortis contemptum redderent promptiores: sed priores hanc ipsi subirent. Aduerte autem ut non nisi ingenii cecitate captus Celsi iudeus: perinde fieri non possit ut a morte ad uitam: simul cum corpore aliquis excitetur: sic inquit. At illud erit considerandum utrum qui in uero moriens naturæ concesserit: cum corpore ip̄o ab inferis excitatus existat. Nec ista quidem protulisset iudeus: si his que in tertio regum libro scribuntur: & quarto de pueris illis: fidem prestaret: quorum alterum suscitauit Helyas: alterum Helyseus. Ipse uero uel iccirco existimauerim Iesum ad nationes alias nullas: preter iudeos se contulisse: quia diuinis ii essent miraculis insueti: cum his que Iesus ipse gessisset: & de Iesu narrantur similia essent que credidissent: ut & illud admitterent: eum: quæ circa tam multa fuissent & maiora quidem iam edita: & cuius uirtute mirabilia quedam pagerent: longe plurimum prophetas hos anteire. Sed cum post eas quas iudeus de heroibus græcas produxit historias: perinde ac miranda quedam pretulerint: & ut ab inferis excitati sint multi: & illud adiecit: ex iudeis hos alloquens qui in Iesum crediderant. Nun ipsi quidem aliorum facta pro fabulis ducitis: & ita lubet uideri: uobis uero comediarum inuersionem honestius esse q̄ uerisimilius adinuentam. Huius inq̄ uocem in ligno æditam: cum animam exalaret: Ad quem sic respondebimus. Ipsi uero quas dudum produxeras fabulas: pro fabulis duximus: q̄ uero sacris litteris insunt: quas utiq̄ communes uobiscum habemus: in quibus & nos gloriamur: haudquaq̄ fabulosa esse fatemur: unde & illis qui scribendo eos memoriæ prodiderunt: qui ex mortuis surrexissent: sic credimus: ut nihil prodigiosum fecisse illos existimemus. Ei uero qui e communibus scriptis innotuit: ut & id predicenti: & per prophetas denuntiato: &

resurgenti fidem prestamus. Et sane ubi ab inferis extitit eo pueris quos diximus mirabilior fuerit: quia propheta illos a mortuis reuocarunt: Hunc uero propheta nullus: sed qui in celis est pater. unde & maiora longe hoc resurgente effecta sunt: quam illorum effecerit resurrectio. Quid enim eo magnitudinis per Helyseum his & Helyam surgentibus: unquam prouectum est: quo illud cum Iesum resurrexisse predicaretur: euasit. cuius resurrectio diuina uirtute & facta & credita sit: putat autem prodigii loco ducendum: quod moriente Iesu contremuerit terra: & cuncta sint tenebris obuoluta. de quibus tamen: ut licuit: supra respondimus: cum & Flegonta ipsum produximus saluatoris temporibus patientis: historia fuisse complexum: In uero hec omnia extitisse: & quemadmodum uiuens Iesus nunquam sibi ipsi gesserit morem: mortuum uero resurrexisse: & pretulisse cruciatus inditia: & manus clauo traiectas: & illum quidem rogabimus: quid nam illud pretendat quod ait: sibi ipsi nunquam morem gessisse: quod si uirtuti illud ascripserit: fatebimur satis admodum sibi illud fecisse: nihil enim uel absurdius locutus est unquam nec praua gessit: sed uere ut ouis ad occisionem deductus est: & ut agnus coram tondente se tacuit. Eundem sane & euangelium nec os suum aperuisse testatur. At si nihil gessisse sibi hunc morem: ex terrenis & corporalibus his rebus intelligit: dicemus ex euangelis nos ostendisse: uolentem illum & ultro: ad hec deuenisse. Dein cum ex euangelio proferat & signa illum paenarum & uulnerum ostendisse: ubi ex mortuis resurrexit: & foratas insuper manus: sic inquit querit: quis nam ista est contemplatus? Et carpens que de Maria Magdalene scribuntur: ut ipsa hec uiderit: mulier inquit delira & furens uidisse se retulit: ut ipsi fatemini. Sed cum non solum sit litteris traditum: hanc resurgentem Iesum spectasse: sed alios multos: uel illud detrectans sic inquit: uel alius si quis eiusdem magicæ disciplinæ hunc uiderit: & quia perinde id accidere queat: ut eum quis uiuere imaginetur qui mortuus sit: subinde uir Epicureus illud adiecit: uel ex animi affectu quodam somniantem aliquem: uel ut ipse mallet: uideri posse illud

mente uersare: ab inferis mortuos emeruisse: quod sane multis iam contigit per quædam id animo agitasse. illud uero & si permoleste dictum uideatur: alioquin ad necessarii confirmationem dogmatis ualet. quod post mortem anima ipsa subsistat: nec frustra animam autumat hic immortalis: uel plane subsistere: quod id dogma susceperit: ut Plato de anima differit: affirmans fantasmata quedam umbratica eorum quæ fato defuncti sint: circa sepulchra oberrantia uisa esse nonnullis: quæ igitur de mortui cuiuspiam anima prouident & apparere fantasmata: de aliquo subiecto prouident necesse est: quod secundum subsistentem animam sit uel in specie: corpore. At Celsus cum nequid id uelit uult tamen & uisiones soniare nonnullos: & pro eorum uoluntate falsa quedam & errante opinione imaginari. Quas tamen credere somnium esse: nil erit absurdum: uisionem uero nisi dementibus & frenesibus laborantibus: uel furentibus obuersari: credi non potest. unde uel id quidem Celsus cum prouidisset furentem mulierem pronuntiauit: quod tamen nil patefacit historia: e qua desumpsit quod incusaret. Erat igitur istiusmodi Iesus uti Celsus existimat: quod eius post obitum imaginaria uulnera: quibus in cruce affectus sit cogitationem immitteret. cum in uero nulla penitus tolerasset. ut autem euangelium docet: cuius dictis partim fide hic adhibet: partim & detrahit: asciuit Iesus ad se ex discipulis quæpiam minus credentes: & existimantes fieri non potuisse quod narrabat miraculum: cum mulieri: se Iesum uidisse renuntiantis: iam credidisset: quia non impossibile iudicaret mortui animam uisam esse: nil tamen putauit in simili corpore illum resurrexisse: unde & dixit: nisi uidero non credam: quocirca & illud adiecit. Nisi mittam manum meam in fixuram clauorum: & tetigero latus eius: non credam: quæ utique per Thomam ita prouerbantur: ut quæ iam iudicaret posse sensibilibus oculis apparere animæ corpus: quod proprium fuisset: ut ait Homerus: in omnibus simile: specie magnitudine: oculis: uoce: & ita ut plerumque uestibus hisdem amictat: & aduocato inquit Thoma ad se Iesus sic eum affatus est. Affer manum tuam: et mitte in latus meum: & noli esse incredulus sed fidelis. Ceterum & consentaneum erat ut his quæ de Iesu sunt per prophetas denuntiata: et rebus per eum gestis: et his preterea que illi contigerant: id omnium accederet mirabilius. Erat namque in Iesu persona: illud in propheta

OPRIG. CONTRA. QUA

predictum: & caro mea habitabit in spe: & non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem: Et erat hic quidem ubi iam resurrexit ueluti in crassitudine conualle aliqua montibus interiecta: que corpori inerat priusquam pateretur & anime ipsi: ubi uisa est tali corpore denudata: unde cum eius discipuli & Thomas simul in unum iam conuenissent. Venit & Iesus clausis ianuis: & stetit in medio & dixit. Pax uobis: deinde dicit & Thomæ: Infer digitum tuum huc: & huiusmodi reliqua. Et in euangelio Luce adiuuicem Simone & Cleopa de omnibus que sibi acciderant: colloquentibus: superueniens Iesus ambulabat cum eis: & oculi quidem eorum tenebantur ne agnoscerent eum: ille autem ad eos dixit. Qui sunt sermones quos confertis adiuuicem ambulantes: & postquam eorum oculi aperti sunt & cognouerunt eum: tunc his uerbis utitur scriptura. Et ille disparuit ab eis. quod si uelit hec Celsus cum fantasmatibus quibusdam conferre: & alios fuisse que de Iesu scribuntur imaginatos asserere: nec secus & illos qui eum ubi iam resurrexit uidissent: secum id animo agitasse affirmet: absurdum profecto his uideretur: qui consideratius & placide res ipsas conquirunt. Exinde Celsus haud sane negligenter que scripta sunt carpens: sic inquit. Oportuit autem si diuinam haud falso uirtutem præ se ferre Iesus uolebat: ut temptantibus se hanc patefaceret: ut omnibus passim & illi precipue que faceret innotescerent: qui se esset paulopost damnaturus. Et nobis certe uidetur uti ex euangelis compertum habemus: post eius resurrectionem non ita sub hominum aspectum uenisse: ut antea palam: cum omnibus uisendum se obtulisset. In actis namque apostolorum describitur per dies quadraginta discipulis fuisse hunc uisum: differentem & loquentem de regno dei. In euangelis uero habetur cum his non semper fuisse: sed per dies octo uisum esse nonnunquam: & ianuis clausis: nec eundem in modum in medio discipulorum comparuisse. Et Paulus in calce fere ad Corinthios per epistolam: ut eum publice uisum haud secus: antequam pateretur affirmas: huiusmodi scribit. Tradidi enim uobis imprimis quod & accepi: quoniam Christus

mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & quia uisus est Cæphe: deinde duodecim: postremo autem uisus est supra quingentis fratribus semel: quorum plures manent adhuc: quidam uero dormierunt. Deinde uisus est Iacobo: postea apostolis omnibus. Postremo autem omnium tanquam abortiuo: uisus est & mihi. Magna igitur quedam & admiranda: & maiora longe non solum quam multorum fidelium dignitas patiatur: sed uel eorum qui admodum in fide profecerint arbitror esse: que suo loco sunt differenda: in quibus illud etiam demonstrabitur: cur Iesus a mortuis surgens non comparuerit: quemadmodum superiori tempore consueuerat. Aduerte autem: utrum e pluribus: ut in tanto aduersus Celsum hoc opere: quo & christianos & fidem ipsam impugnat iure nobis licuerit: expositis paucis ad eorum defensionem descendere: que postmodum subsequuntur: Iesus uero cum unus esset aspectu: sensu tamen & mente: plures in se continebat: nec pari modo ab omnibus uidebatur se intuentibus. quod autem sensu multiplex esset: ex eo liquet quod inquit: Ego sum uia & ueritas & uita: & item: ego sum panis & ego sum porta: & huiusmodi pleraque: quod autem non æque ab omnibus uidebatur se contemplantibus: sed ut quisque capere poterat: his profecto patebit quod nequaquam ignorant: cur etiam cum esset sese in eminentissimo monte transfiguraturus: neque apostolos omnes admiserit: nisi Petrum dumtaxat & Iacobum & Iohannem: ut qui soli tunc possent eius gloriam capere & contemplari: & Moysen quirent & Helyam in gloria apparentes pernoscere: Et audire hos colloquentes: & uocem cælitus editam. Sed Iesum arbitror: uel priusquam montem conscenderet: quo & discipuli ad se concesserunt: de cælesti beatitudinis differendo hos instruxisse: & sane cum adhuc sub monte consisteret: & uesperum quidem: qui ad se ueherent: curaret: & quouis morbo atque languore liberos redderet: profecto non idem ille ualitudine laborantibus uidebatur & se indigentibus curatore: qui & uisus his esset: qui sanitatis gratia consequendæ: secum in montem conscendere potuerunt. quoniam & si seorsum suis discipulis parabolas enodabat: quod multitudini sub

fuco quodā & obscurius tradidisset: ut quemadmodum auribus plus isti ualere: qui explicatas parabolae accepissent: quā hi qui in enigmatis modum perplexas: sic animi presertim obtutu & corporis item: ut reor: potiores fuisse hos constat. Sed uel ex eo perspicuum est haudquā hunc ipsum æque fuisse omnibus uisum: quia Iudas cum eum esset iam proditurus: his qui secum concesserant: perinde nesciis quis Iesus esset: hunc in modum predixit. Quemcunq; osculatus fuero ipse est: id ipsum puto & Saluatore: cum illud inquit pretendere: quotidie docens in templo uobiscū eram & non me tenuistis. His itaq; tantis de Iesu rebus nos ducti: non solum pro intima eius & occulta pleriq; diuinitate: sed etiam pro sui corporis transfiguratione: quando id ei facere libuit: & quibus ut tanta res innotesceret: placuit: dicimus quidem uisendi Iesum capaces omnes fuisse. Cum nondū principatus & potestates expoliasset: nec peccato adhuc mortem obisset. At ubi principatus ipsis depulsis & potestatibus: cum nihil ei relquū esset: quod multorum ut se intuentium aspectum admitteret: nequaquā omnes uidere hunc poterant qui antea conspexissent. Quocirca his parcens: ubi iam surrexit: non omnibus se uisendum prebebat: sed quid omnibus dixerim: quando quidem cum apostolis & discipulis ipsis haudquā uersaretur assiduo nec appareret. Cū minus possent eius aspectum perpetuo capere. Erat enim diuinitas eius splendidior: ubi dispensationem omnem perfecit: quam diuinitatem potuit Cæphas ut apostolorum princeps uidere: & post eum duodecim: cum Mathias fuisset Iudæ suffectus: deinde & quingentis fratribus semel sit uisus. & Iacobo postmodum & paulo post preter duodecim illos & ceteris omnibus: ad septuaginta forsitan numero: post hos omnes & Paulo demum ut abortiuo: & satis gnaro quemadmodum illud pronuntiaret. & mihi sanctorum omnium minimo data est gratia hec. Et forte quod minimo dixit: id ipsum pretulerit: quod abortiuo iam dixerat. quemadmodum enim haudfacile quis illud coarguat: Iesum non omnes aplos ad se admisisse: cū esset in editiore montem iturus:

sed tres illos dumtaxat: ut diximus: ubi ut se transfiguraret erat futurum: & suarum uestium demonstraret nitorem: & Moyse in super & Helix patefaceret gloriam secum loquentium: sic neq; dicta apostolorum quis poterit iure calumniari: Iesum ubi iam resurrexit asseretium: haudquā fuisse ab oibus uisum: nisi ab his quos ille satis calleret oculos accepisse: sue transfigurationis capaces. Vel illud eadem ad superiorum defensionem optimum duxerim: quod hunc in modum de Iesu narratur: Ad hoc autem Iesus & mortuus est & resurrexit: ut mortuis dominet & uiuis: aduerte uel ex his plane constare: iccirco mortem obisse Iesum: ut in mortuos dominatum assequeret. Et sane mortuos hos nouit aplos: in quos Christus dominaret. de quibus in epistola ad Corinthios prima sic dixit. Tuba signum dabit & mortui resurgent incorrupti. De uiuis autē immutandis & a mortuis surgentibus segregatis: sic scribit. Et nos immutabimur: quod utiq; dixit ubi prius mortui resurgent dixisset. Quinetiam & in prima ad Thesalonicenses epistola aliis uerbis: eandem differentiam preferens: cum alios quidem dormientes: alios uiuentes affirmet: sic inquit. Nolo autem uos ignorare fratres de dormientibus: ut non contristemini sicut ceteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit: sic & deus: qui dormierint per Iesum adducet secum: Id enim uobis dicimus in uerbo domini: quoniam nos uiuentes qui reliqui sumus in aduentu domini non attingemus dormientes. quod autem nobis suis in locis explicandum est uisum: iam exposuimus: tam & si de his copiosius super prima ad Thesalonicenses epistola differuimus. Nec uelim eadem ulla te subeat admiratio: si ex tanta Iesum credentium turba: nequaquā omnes eius resurrectionem peruiderint: quandoquidē ut non capitibus haudquā plura Paulus Corinthiis scribat. Ego autē iudicauit nihil me scribere inter uos nisi Iesum xpm & hūc crucifixum: istiusmodi & illud est: nō enim potestis: neq; etiā adhuc potestis: adhuc enim carnales estis. Sic igitur: cū ex diuina sententia cūcta perageret de Iesu perscripsit: quemadmodum .s. prius quā pateret.

passim se multorum conspectui obtulisse: & id quidem non continenter hunc factitasse. Vbi uero & passus est: nil ultra uti solitus erat comparuisse: sed iudicio quodam & suo singulis esse meritum que necessaria forent. Nam quemadmodum litteris perditum est: apparuisse Habrae deum: uel e sanctioribus illis & priscis alteri cuique: non tamen semper his apparere: sed per interualla quedam & temporum spatia: nec omnibus se obtulisse. sic & intelligas uelim Iesum domini pari iudicio & posteris uisum quo & maioribus illis uisum fuisse sat constat. Respondimus igitur quantum ingenii uires superpetierunt: & quo ad presens & tale id attinet opus: Celsi obiectionibus: & illis presertim quas hunc in modum his intulit. oportuit enim: si uere id animo inerat: diuinam in se potentiam perspicuam facere: ut his qui uel molestia se affecissent: uel ei qui se ut noxium condemnassent: uel ceteris plane: sese uisendum offerret. Non enim inquam erat necesse: ut uel damnanti se: uel aliis intendantibus mala se patefaceret. Siquidem & ei qui se morti adiudicasset: & his qui acriter afflictaissent iam parceret Iesus: ne forte cecitate ea percuterent: qua & Sodomis illi percussi sunt: qui angelorum pulchritudinem asseruassent apud Loth diuertentium. quod utique ex scriptis huiusmodi liquet. Extendentes autem manus homines trahebat Loth ad se in domum: & portas clauerunt: homines autem qui porte domus instabant percusserunt cecitate a paruo usque ad magnum. noluit autem Iesus eius uirtutem que proculdubio diuinior erat cuius aperire: qui eam posset aduertere: & pro eius mensura uideri que caperet. Nec profecto alia ille de causa ne uideretur cauebat: nisi quia eorum uires iam expendisset qui se intuendo carpefferent: & frustra sane illud a Celso quod infert assumitur: non enim ultra mortalem quempiam uerebatur: qui & mortem obisset: & ut ipsi asseritis & deus esset. Neque igitur erat ad homines delegatus: ut latitaret. At hic delegatus o Celse & ad homines est: & in mundum demissus: non solum ut notior fieret: sed ut obscurior delitesceret. Quando haudquaquam id omne quod esset: uel qualis esset: ab his noscebatur: quibus iam innotuerat. quin aliud

quiddam quod ei iam inerat: hos ipsos clam habuit. quibusdam uero nec cognitum est: & aperuit quidem his luminis portas: quod & si tenebrarum essent & noctis filii: sese tamen ut diei & lucis filii efficerentur: dederant. Et uenit certe ad nos saluator: proinde probus aliquis medicus: ut nostra dilueret scelera: quibus oppletos nos potius depromi uiderat: quam iusticia ulla & uirtute imbutos prestare. Videamus autem quemadmodum illud inquit nunc Celsi iudeus. Si enim ad ostentandam diuinitatem id tantopere profuit: oportuit ergo ut confestim a ligno non ultra compariturus abscederet. Vel id quidem mihi eorum dictis uidetur persimile: qui cum prudentiam ipsam impugnant & ab his aliena quedam sibi prescribunt: quam ueriores esse iam constet: & per alios astruant: et illud mox inquit: at satius esset ut ita se mundus haberet quemadmodum ipsi descripsimus. Fit itaque ut quo fortius ista perfinitur: eo deteriore facere: quantum in ipsis est: mundum coarguant. Vbi uero nec priora his que constant: uidentur effingere: arguunt plane que nature impossibilia sunt uoluisse: & ita ut in utramque partem sint irridendi: haud secus hoc loco: & si nil impossibile fuerit in diuina natura ut is aduertaret & per eius arbitrio inuisibilis fieret: quod utique sacris ex litteris perspicuum est: hi quidem quia minus admittunt que de Iesu scribunt: christianam ut cauellent doctrinam: conficta hec esse & fabulosa existimant. Et in Luce euangelio scribit: Iesum ubi iam resurrexit: acceptum panem benedixisse: & fractum Simoni porrexisse & Cleopha. his uero accipientibus oculos patuisse & Iesum ubi se cognouissent dispuisse. libet autem uel id patefacere nil satius fuisse futurum quo ad dispensationem omnem diuinam: si ex cruce mox Iesus corporaliter nusquam comparuisset: quoniam quidem quod de illo scribunt non in simplici quadam uel dictione uel historia: ueritatis contemplationem asseruant. Horum namque uel singula queque proferre aliquid & significare apud eos qui prudentius sacras litteras legunt: haud dubie arguunt. quemadmodum autem cruci illum fuisse affixum expressam habeat in se per Paulum ueritatem. Dum inquit: cum christo simul & crucifixus sum: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu christi: per quem mihi mundus crucifixus est & ego mundo: & necessariam huius & mortem fuisse ex eo liquet quod infert.

9
quod autem mortuus est peccato mortuus est semel. & quod iustus sic loquitur: conformatus morti eius: & illud: si comortui illi sumus & simul uiuemus. sic propterea quod & sepultus hic fuerit: eos attingit: qui eius sunt morti conformes: siue una sint cruci affixi & morte simul affecti: sicuti & Paulus inquit. Consepulti sumus ei per baptismum & consurreximus. Nos uero que de eius sepulchro: de quo eo qui sepulchro hunc condidit prescribunt: facilius & pluribus alibi. dum principaliter erit de his differendum: nunc uero sat fuerit de maiori sindone dicere: qua Iesu corpus illud purissimum ut inuolueret erat futurum: Et de nouo monumento quod sibi Ioseph ille insculperat in quo nemo adhuc fuisset impositus. Et intellige utrum euangelistarum in suis scriptis conuenientia: aliquem potest mouere: qui curam id habuerunt: ut monumentum in petra insculptum & expolitum describerent: ut qui sacrorum scriptorum rationes ita peruestigarent: ut uel in hac noua monumenti sculptura precipuum aliquid & narratione dignum contemplerent. De quo lapideo monumento Matheus & Iohannes mentionem fecerunt. quod uero mortuus nemo fuisset in eo ante reconditus: & Lucas asserit & Iohannes. Erat enim necesse ut qui nil esset ceteris mortuis similis: & qui uel moriens uiuentis signa pre se tulisset: aquam nimirum & sanguinem: & ut ita dixerim: qui nouus esset hic mortuus: ut in nouo aliquo & nitido conderet sepulchro: ut quemadmodum qui purius longe quam ceteri homines ortum cepisset: quippe qui non humano ex coitu sit sed ex uirgine natus: ita & sepulchrum eum in se haberet nitorem: qui ex eo dumtaxat pretenderet: quia in monumento recens in lapide excauato: sit Iesu corpus depositum. quod monumentum non ex uilioribus & uulgatis constaret lapidibus: nec commissuras ipsas & compages non natiuas haberet: sed lapide uno & continenter insculpto: esset & expolito compactum. Verum que ad interpretationes huiusmodi pertinent: & que ad eas res referuntur: quas ex scripturis sat constat fuisse iam gestas: & quarum exitus aliquid designaret: egregie poterit aliquis & diuinitus explicare: si oportuniore loco: & ordine suo exponenda serauerit. quod uero ad exteriora attinet

ORIGENES CONTRA CELSUM
dictionem hunc in modum tradiderit quispiam: si plane affirmet ideo illum fuisse in ligno suspensum: quia & pati uoluerit: & ita que de incepta dicenda sunt subsequatur. quemadmodum scilicet fuisset ut homo in cruce sublatus: & morte esset ut homo affectus: simul ut homo uel sepulchro reconditus. Atqui uel si illud concederemus fuisse: ut ita dixerim: in euangelio scriptum: ex ipsa cruce mox Iesum ab oculis humanis subtractum: uelut indignabundi graueret ferrum ut Celsus ipse ita et impii ceteri: fuisse id euangelio demandatum: criminarique progeret: & identidem dicere: Cur enim ubi in cruce ille sublatus est: non ultra comparuit: nec priusquam pateret id egit: Si igitur cum ex euangelio ipsis prodidissent: haudquam hunc ipsum post cruce: inuisibilem mox abiisse: uel ipso ex ligno euangelica dicta & carpere se posse & deprauare arbitrarent: que pro istorum iudicio minus effinxerint: non uisum illum e ligno statim comparuisse: sed quod uerius sit affirmarint nil æquum esse ut illius resurrectioni hi fidem prestarent: nec plane crederet Iesum: ubi id sibi collibuit: uel foribus ipsis obstructis: discipulis in medio astitisset: & uti duobus e notioribus tradito pane: confestim ipsorum ex oculis: pauca quedam prefatus euauisset. Sed unde Celsi iudeus de sumptum id loquitur: quod se Iesus occulisset: cum de eo sic inquit: quis enim unquam legatus ad homines nuntius cum recitanda ei mandata sunt: se subtrahens occulit: non enim se ille occultabat Iudee: qui eos sit hunc in modum affatus qui erant se comprehensuri. Quotidie eram in templo palam docens: & non me tenuistis. Ad id uero quod antea dixit & deinceps repetiturus est Celsus: cum iam respondimus: contenti his sumus que supra iam diximus. Nam & in superioribus nonnulla prescripsimus ad hec refellenda: que hunc in modum dicturus est Celsus. Cum enim uiuens hic & in corpore manens: suis dictis nil fidei uendicaret: impudenter que uellet omnibus predicabat. Vbi uero & fidem fecit ualidiorum: a mortuis se extitisse: mulierculæ uni cuidam dumtaxat & tripudiatoribus suis apparuit. At illud nequaquam uerum arguit muliercule uni fuisse hunc uisum. Nam in Mathei euangelio scribit: Vespere autem

sabbati: que lucessit in prima sabbati uenit Maria Magdalene & alia Maria uidere sepulchre: & ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim dñi descendit de cælo: & accedens reuoluit lapidē. & paulopost Matheus idem sic infert: Et ecce Iesus occurrit illis dicens. unde & haud dubium est mulieres salute accepta: & magistri pedibus deosculatis Iesum dñm adorasse. Ad illud autem quod Celsus obiecerat: quia cum ille fuisset cruci affixus conspicuus eēt: ubi uero resurgens ab inferis p̄diisset: nonnullis apparuisset: satis respondimus. Nunc uero dicturi sumus: illius quidē humanitatē expositam fuisse cunctis uisendam: diuinitatē uero non omnibus comprehensibilem extitisse: tam & si de his nihil edissero quod erga alia quedam affectu aliquo teneant: sed que uideant inter se discrimē habere. Attende autem ut subsequenter contraria sibi ipsi inferat Celsus: cū enim supra dixisset muliercule uni & suis cōtripudiatibus occulte Iesum apparuisse: mox illud subiungit: excruciatu is quidem: est omnibus uisus: resurgens uero uni dūtaxat. Cum contrariū ut fieret oportuisset. Verū quid nā oportuisset illud quod & contrariū statuit: audiamus. Dixit enim excruciatum illū cunctis fuisse conspicuum: resurgentē unice uisum. Itaque quantū eius prefert oratio id sibi uelle uidetur. quod utique factu impossibile est & iniquum: ut cū supplicio Iesus afficeret: uni sit cuiquē uisus: resurgens uero uniuersis innotuisset: uel quo modo id explicauerit cū contra ut fieret esset necesse ac ipse uellet. Nos autē edocuit Iesus quis eum misisset: cum inquit. Nemo nouit patrem nisi filius: & item cū illud infert. Deum nemo uidit unquē: & unigenitus qui deus est & in sinu patris ille narrauit: ille de rebus diuinis edisserēs: renuntiavit discipulis suis que dei sunt: quorū uestigia in scripturis cōperientes: occasionē nacti iam sumus de diuinis disserere. Nā ubi deus est audimus: & tenebre in eo sunt nulle: & ubi spiritus & deus est: & qui adorant eū in spiritu & ueritate ut adorēt necesse est. extant & alia infinita quorū grā deus filiū miserit: que quod uelit p̄dicat ex his quod de eo p̄tim predixere p̄phete: p̄tim euāgeliste testati sunt. Nec tamen ex apostolis pauca & Paulo p̄cipue qui p̄quirat

retulerit: quinetiā & pios quidem ille illuminat: delinquentes uero torquebit: cuius dicti uelut nescius Celsus sic inquit. Et pios quidem illuminabit: peccatores uero uel penitentes commiserabit. Deinde infert. Si enim latere uolebat: cur uox cœlitus exaudiebatur: que dei se filium predicaret. Sin uero obscurior esse uolebat: cur ille cruciabat: uel morte affectus est. Et putat sane Celsus his argumentis dissonantiam quandam eorū que de Iesu conscripta sunt coarguere: cum prorsus ignoret non omnibus hūc uoluisse: que ad se pertinet: cognita esse: nec omnia p̄fus fieri occultiora. Vox itaque illa cœlestis hunc dei filium predicans: & illud enuntiās. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cōplacui: nequē est multitudini ut scribit: audita: quod Celsi iudeus existimabat: sed quod in editissimo monte ex nube uox prodiit: ab illis dumtaxat quod se cum ascenderant audiebat. Talis enim diuina uox est: ut quod ab his dumtaxat intelligi: a quibus is uelit qui eam p̄tulerit. nec dum tamen id dixerim non p̄fus dei esse hanc uocem: aerem quendam percussum: uel aeris pulsus: uel aliud quidpiam: quod in ea definienda describit. unde & potiori captu: & longe magis diuino: sensibilis auditus desumit. Sed cum uelit qui loquitur deus eius uocē non ab uniuersis exaudiri: quod tamē aures habeat meliores loquentem illum exaudiet: qui uero sensibili auditu subsurdior est & obtusus: loquēte deo stupidior reddi. Hec autē diximus ut illud refelleremus quod inquit iudeus: Si enim latere hic uoluit cur exaudiebat uox cœlitus ædita: que illū dei filiū predicaret. ad illud uero quod deinde subiunxit: quod si latere uolebat: cur ille cruciabat: aut cur morte affectus est: satis sint nobis quod de eius passione supius diximus. Ait deinde Celsi iudeus illud consequens eēt quod minus est. Non enim cū dicimus uoluisse deū ex his quos p̄pessus est: cruciatibus: nos edocere: ut & ipsi mortem contēneremus: illud mox sequitur: quod apte surgens a mortuis Iesus: ut in lucē p̄dirent: omēs uocasse: & certiores fecisse: cuius rei grā uenerit: ut ille garrat. quippe qui ad lucē iam pridē uocauerat dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiā uos. qua autē de causa

ad homines se ille contulerit: & si ut scribitur: in multis quos de beatitudine habuisset sermonibus: uel ex ceteris liquet eius imposte-
rum dictis & iussionibus: parabolisq; & colloctionibus: ad scri-
bas habitis & phariseos. Extat Iohannis & euangelium de Iesu do-
ctrina: astruens eius non indicendo: sed in re pagenda uocis sono-
ritatem: & sane uel ex aliorum euangeliis perspicuum est in potestate fu-
isse eius & uerbum: cuius gratia & admiratinne homines caperent.
Vel his insuper & ista adiecit Celsi iudeus. hec quidem uobis uestris
ex literis innotuerunt: in quibus haudquaquam teste alio indigemus: sed
ipsi uosmet inculcatis. Ostendimus quemadmodum nostris omnibus
euangelicis scriptis oblatrent plurimum & obgarriant iudei huius
sermones: siue quos ad Iesum habuerit: siue quos ad nos temere
fecerit. nec sane arbitror hunc demonstrasse: uti nos ipsimet contu-
cemus: sed opinione ducitur tantum. Sed cum haec suis dictis subiungat
iudeus: o altissime & celestis: cui nam deo ubi ad homines uenerit fi-
des adimitur? Ad ista dicendum erit: uel secundum Moysi legem: & de-
um se ad hebreos aptissime contulisse: literis perditum esse: nec solum
cum in aegypto signa illa & prodigia factitaret: uel cum per mare rubrum:
uestris maioribus transitum prebuisset: & igneam noctu columnam:
& nebulam interdum dedisset: Sed cum decalogus & legis tabule uni-
uerso populo uel a scientibus illis: & peritioribus recitarentur. diffusum
tamen his omnibus est. Non enim ei si credidissent: quod & uisus esset et
auditus: uitulum adorandum conflarent: nec suam gloriam in uituli
figuram fenam depascentis mutassent. Nec adinuicem de uitulo di-
cerent: isti sunt dii tui Israel: qui ex aegypto te eduxerunt. Et aduer-
te utrum eorundem fuerit uel pristina diffidentia: quod tantis & tam mul-
tis prodigiis: ac deo ipsi quod totiens se obtulisset: fidem uel a principio
nullam adhibuissent: cum esset illis per heremum iter: quemadmodum in le-
ge iudaica scribitur: & in Iesu aduentu illo mirabili: non captos fuisse
uerbis quod ille cum potestate pronuntiaret: & rebus ipsis mirandis quod in populi
conspectu tunc gereret. Tametsi satis ei esse id reor quod iudeorum uelit erga
Iesum perfidiam coarguere: quod posteriora ista superioribus illis consen-
tanea sint: que tum primum fuere de iudeorum gestis literis tradita.

Sed illud dicentem Celsi iudeum: quod deus ubi ad homines uenerit:
non fidem uendicet: praesertim cum illis uisendum se prebeat: qui sui
spe teneantur: uel cur ille iam pridem se expectantibus non inno-
scit: equidem ita affabor. Vis ne heus tu ad ea quod ipsi rogabimus
respondere: utra nam ad tuam duxeris opinionem fuisse potenter
gesta: que in aegypto & uasta illa in solitudine facta commemoran-
tur: an ea que Iesum ipsi fatemur apud uos factitasse: quod si his ma-
iora illa secundum te fuerint: cur uel ex eo sic esse coarguantur: quod ex
eorum consuetudine sit qui a maioribus rebus desciscunt: ut & mino-
ra contendant. Id ipsum erit & de his suspicandum que de Iesu iam
diximus. Ac si non infirmiora quedam per Iesum gesta fuisse narra-
tur: ac illa fuerint: que per Moysen sunt literis demandata: quod ma-
lum ergo populum istum inuasit: qui principio sit his utrisque diffusus: si
quidem legis ferendae per moysen factum initium sit: in qua & infide-
lium peccata: & que ipsi deliquimus erant conscripta: legis uero & te-
stamenti secundi principium per Iesum nobis iam traditum: & certius est:
& ex uestra in Iesum diffidentia uel id confirmatur: fuisse & uos ex
eis progenitos qui diuinis in deserto ostentis & uisionibus nil cre-
didere. quin etiam & Saluatoris nostri id dictum & uobis poterit ac-
comodari: qui profusus estis illi diffusus: Et uos quidem testes estis: ut
codelectati operibus patrum uestrorum: & in uobis item uaticinium illud
est absolutum: & erit uita uestra suspensa coram oculis uestris: & non cre-
detis uitae uestre. Non enim illi quod uita esset & ad hominum genus
concesserat: fidem adhibuistis. Enim uero cum nihil inueniat Celsus:
quod iure queat conficto sibi iudeo: per eius lege & prophetis scri-
ptis dicendum accomodare: quippe qui Iesum perinde ea de se dicen-
tem hunc in modum incuset: & sane cominatur ille in cassum: & con-
uincitur cum dicit. Ve uobis & predico uobis: in his enim apte con-
uincitur nequaquam se posse que uelit persuadere: quam sane noxam: nec
deum dixerim: sed ne uir quidem prudentior aliquis subeat. Aduerte
ut plane & in Iudeum uel inscius haec ipsa retorqueat. Minatur namque
cum legis tum prophetarum dictis sic deus: & conuictis agit: quando
nil minora quam in euangelio sint: proloquitur: qualia sunt quod in Esaia

legunt huiusmodi. Ve qui coniungitis domū ad domū: & agrū agro copulatis: & ue uobis qui confurgitis mane ad ebrietatem: sectandam: ue uobis q trahitis iniquitatē in funiculis uanitatis: Ve qui dicitis malum bonum: & bonum malū: Ve qui potētes estis ad bibendū uinum: & alia huiusmodi reperies infinita: ue rum quo pacto non comminanti similia: ut ipse inquit hec fuerint: Ve uobis gens peccatrix: populus plenus peccatis. Semen prauum filii iniqui: & eiusmodi cetera: quibus his minas intētat: neq; his sane inferiores quas Iesum ipsum ptulisse affirmat. Nū non illa erit etiam cōminatio uel ingens quedam: que dicit. terra uestra deserta erit: & ciuitates uestre igne succense. Terram uestrā in conspectu uestro alieni comedent: & desolata est & prostrata a gentibus alienis. Cur preterea non comminantis sint illa que in Ezechiele scribunt ad populum habita: ubi dñs prophetam affatus sic inquit. In medio scorpionum tu habitas. Lubens ergo & grato animo Celse: iudeum cōmentus es de Iesu illa iactare: q̄ in cassum & commineat: & conuicia ingerat: cum dicit. Ve uobis & predico uobis: nonne illud animaduertis posse eadem illa que tuus in Iesum iudeus obgarrit: uel in deum ipsum per se retorqueri. nam & in his ipsis: ut putat iudeus: criminibus esse aperte deprehendit apud pphetas ipsos & deus: cum dure ceruicis populo: nequeat suadere. quinetiam uel ad eos dicturus id sum qui Celsi iudeum existimant iure hec Iesu crimini imputasse. Si enim iudeus scripturæ insisit: execrationes omnes: que & in Leuitico & Deuteronomio conscripta sunt ut excuset & tueat: haudsecus & nos: que ad comminationes & conuicia esse per Iesum dicta putantur defensuri facile sumus: quinimmo uel de ipsa Moyli lege: melius longe q̄ ipse iudeus nos respondebimus: ut qui a Iesu fuerimus sapienter ad eam interpretandam instructi. Verum si prophetarum dicta Iudeus quid sibi uelint intelligit: aperiri haud dubie poterit: non frustra deum ad minas & conuicia descendisse: cum inqt. ue uobis & predico uobis: & sentiet plane ut homines ad meliora conuerteret: illum hec dicere: quod utiq; Celsus nec

sapientem quidem hominem: ne dixerim deum facere arbitrat. Et christiani qdem ubi deum unum: cum in pphetis: tum in Iesu dño nouerint ostēfuri sunt plane q̄ iuste hec proferant: que cōminationes & conuicia esse & putat & nuncupat Celsus: & p nos quidem paucis & suo loco compellabit Celsus: qui se & philosophum profiter: & nostra pernoscere. Heus tu: si enim querat apud Homerum cur Mercurius: hunc in modum Vlixem compellet. Quid enim tu te o miser has solus regiones peragras locorum inscius: nonne ut respondeat est expectādum: ut domum rediret: Mercurium illum Homericum: ita hūc esse affatum: quādoquidem eblandiri & ad gratiam loqui Syrenarum sit Vlixem sic compellantū: huc age Vlixes concedito: græcorū ingens gloria & laude multiplici cumulate. At si nostri prophete & Iesus ipse: ut ad meliora conuertāt auditores: hec dicant. Ve uobis: & cetera que conuicii loco hic ducit: nihil pfecto ex hisce dictis auditores reddiderint paratiores: nec tanq̄ peonicam & dolores sedātem medellam: his uerbis attulerint. ni forte Celsus hic uelit: qui deus sit: uel diuinæ naturæ particeps: cum ad homines loquit: que ad eius naturam spectant dumtaxat ut animo uerset & contemplet que sue sunt dignitatis: & nil preterea uideat: quid nam mortalibus deceat ut iniungat qui eius uerbis iam instituti dicantur: uel quid cuiq; pro moribus sit & consuetudine differendum. Verum quo pacto erat illud ridiculū uel forsitan aspernandum. quod de Iesu iam dixit ut persuadere nil posset: siquidem non solum sit illud iudeo commune qui huiusmodi pleraq; habeat in prophetis: uerum & græcis: apud quos quisq; eorū q̄ magnam ex philosophia laudem retulerunt: nec insidiātibus nec iudicibus ipsis uel detractoribus persuasere: ut ab eorū improbitate desisterēt: & per uirtutem ad philosophiam progredierent. infert deinde iudeus: & id qdem ut iudeis gratificet: Speramus aliquando nos corpore simul resurrecturos: & uitam habituros perpetuam. Et resurrectionis exemplum & ducem futurum: qui ad nos sit quādoq; mittendus: & deniq; ostensurus nequaquā deo

esse id impossibile: ut cum corpore quempiam ab inferis excitet. nescii igitur sumus utrum christum hic dixerit quem iudeus expectat: exemplum in se ipso resurrectionis ostendere. Sed concedatur ut id & sentiat iste & fateatur. Est tamen ei per nos respondendum: qui nostris ex scriptis desumpta: narrasse nobis se proficitur. Heus tu: ea ergo nostris ex scriptis perlegisti: que ad nos inculcandos facere uidebantur? Non enim Iesu resurrectione: & quemadmodum mortuorum is sit primogenitus aliquando legendo percurreras. An forte quia dicta hec fuisse nolueris: eo nec credita sunt & prolata? Verum cum per iudeum resurrectio ipsa adhuc affirmetur: & apud Celsum resurrectura corpora inducantur: haudquaquam hoc loco duxerim oportunitatem: ea de re apud eum differere: qui futuram corporum resurrectionem & affirmet & credat. siue id apud se ipsum sic statuatur: & ita ut de christiana que at doctrina differere: siue minus: alioquin in fabulæ morem huic assentitur. his igitur Celsi iudeo satis sit respondisse. Verum cum deinceps & illud subiungat: At ubi nam fuerit quod uidere ipsi possimus & credere? Ad quem sumus ita dicturi: ubi nam inter prophetas fuerit hoc tempore qui & futura predicat: & prodigia faciat: ut uideamus: insuper & credamus: dei partem Israelis populum esse: an uobis tutari id licet non semper deum hebreis apparuisse: nobis uero nil permittere: ut de Iesu hec ipsa respondeamus: quod semel & resurrexit: & de sua resurrectione discipulos suadendo fecerit certiores: & adeo: ut ex his que illi precesserunt omnibus patefecerit sempiternam se uitam spectasse: & resurrectionem ipsam uersasse iam antequam: quam & uerbo & re precepissent: unde & uitæ huius laboriosa omnia ut ridicula duxerint: deinde sic infert iudeus. Nunc ea de causa ille descendit ut increduli simus: ad quem sic respondebit. Non enim ideo in mundum concessit: ut pararet incredulitatem iudeis: sed quam presciret futuram: predixit. & iudeorum incredulitate hominum ad gentium uocationem usus. quippe cum illorum ex lapsu parata sit gentibus salus: de quibus in prophetis sic loquitur Christus: populus quem non cognoui seruiuit mihi: & in auditu auris obediuit mihi: & inuentus sum ab his qui me non querebant:

manifestatus sum his qui me non interrogabant. Et constat sane iudeos in uita penas luisse: ubi Iesum sic affecissent: sed dicant iudei: & nos criminando illud intulerint: mirifice proculdubio dei uobiscum: cum prudentia: tum clementia egit: ubi & affecti supplicii sumus: & Hierusalém ciuitate: & ea que sanctificatio dicitur: & magnificentissimo cultu preuati. dicant que uelint: quecumque enim isti pertulerint: de dei prudentia respondendo: eo amplius & in melius nostra sumus confirmaturi: asserentes miram fuisse dei hanc prudentiam: que prauius populi illius tot facinoribus ad euocandas ad cælestem imperium gressus: per Iesum sit usus: quod plane a testamento fuisset & eius promissionibus alieni. quod utique predixerunt prophete futuræ omnino: ut ob iudaici populi scelera: eligeret deus non gressus solum: sed unde quaque uel sorte inferiores: & que stulta sunt mundi: & ad diuinam doctrinam gentem adduceret insipientem: ita ut ab illis regno sublato: his traderet. de cuius gressus uocatione satis sit in presentia: uel ex aliis multis: Deuteronomii prophetiam producere: sic se habentem: & in domini persona pronuntiatam: Ipsi autem irritauerunt me in hiis qui domini non sunt: & ad iracundiam prouocauerunt in idolis eorum. Et ego irritabo eos. Caterum in his iudei epilogus sic de Iesu concludit. Ille igitur homo erat & tanti: quanti & ueritas ipsa fuisse hunc arguit: & ratio prefert. Ipse uero haud satis intelligo si homo aliquis: qui in orbe terrarum uniuerso: diuinum iuxta se cultum & disciplinam disseminare sit ausus: sine deo possit que uelit efficere: & omnes prouincere: quod sue doctrinæ traditioni obsisterent: imperatores dico & duces: & Romanorum senatum: & qui ubique aut principes sunt aut populi. quomodo inquam humana ista natura que nil in se habeat quod optimum sit: conuertere ad se tam immensam multitudinem queat: que si ex sapientibus modo constaret: nil mirum forsitan uideretur: sed cum ex hominum fuerit hec: turba & colluione congesta: qui nulla ratione penitus ducerentur: & uitis incumberent plurimum: & in brutorum morem ducerent uitam: eo & difficilius longe ad continentiam & frugalitatem traducebantur. Sed cum dei potentia & patris sapientia christum satis esse constaret: nil mirum si & mira hec

factitabat: & ad id tps factitat: tam & si nec iudei id uelint nec ipi
gentiles: qui huius doctrinae nil fidei prestent: nos uero pro Iesu
traditionibus deo credere nusquam desituri: adnitemur pro nra
uirili: uel eos qui a uera dei religione & cultu: cecitate capti: aber
rant: in uiam reducere: quis: ut sunt haud dubie penitus excecatis
perinde cecutientibus nobis conuicietur: & alios in maximos
errores inducat qui sibi accesserint: siue iudei sint siue graeci: nos
alioquin ut seductores coarguunt: nimirum qui homines opti
ma quadam seductione captemus: quippe quos ex luxuriosis red
dimus continentis: cum in celibatu & continentia proficiunt
plurimum: & ex iustis iustiores efficimus: quandoquidem ad iu
sticiam prouehunt & ex insipientibus sapientes prestamus: ut q
deinceps ire ad sapientiam pergunt: nec secus ex formidolosis ui
lioribusq; & inualidis: audentiores & fortes & uiriles hos reddi
mus. Et ita ut hec precipue tunc praeseferant: cum pro tutanda
erga rerum omnium conditorē deum: pietate ac fide: certamina
subeunt: Venit itaq; christus Iesus: non ab aliquo uno prophe
ta denuntiatus: quocirca uel ex eo Celsi arguitur ignorantia: q
iudaicae quam sibi confinxit personae dicendum imposuit: pro
phetam aliquem unum dumtaxat de christo mentionem fecisse:
Verum cum Celsi iudeus inducit: ueluti pro sua lege affirmas:
dicendi finem se facere: & alia inferat minus commemoranda:
uel ipse quidem hoc loco secundo libro finem imponam: quo ea su
mus complexi q illius operi respondenda sunt uisa: ubi uero id deus
pmiserit: & xpi potētia sese in animū nrm insinuauerit conabimur
& operam ita narrare: ut Celsi scripta uel hoc tertio refellamus.

LIBER TERTIVS.

Riori libro quo ad superbam operis inscri
ptionem: quod utiq; Celsus ueri sermonis
titulo annotarat: & contra nos ipse conscri
pserat: haud secus fidelissime Ambrosi ac ip
se iniūxeras: illius proaemium complexi su
mus: & singula queq; deinceps per eū dicta
expēdimus: & eo tenus: quo ad ipm iudeū:

falso in Iesum contionantē peruenimus: in secundo uero ut licuit
per nos ad omnia occursum est: que Celsi iudeus ueluti cōcio
nabundus nobis uniuersis obiecerat: qui deo per Iesum iam cre
dimus. Nunc uero & tertio huic libro insistimus: in quo: animo
sedet ea enixius impugnare: que ex se Celsus ē aditurus. Ait enī
imprimis ea & stulta esse & perridicula: de quibus iudeos inter &
christianos oborta sit disceptatio: affirmatq; mutuam illam inter
hos de christo disputationem: nil prorsus ab ea controuersia dif
crepare: que aselli umbra ex trito prouerbio dicitur. Putat prete
rea his questionibus que inter christianos & iudeos habentur:
nil prorsus uel grauitatis inesse uel momenti: utrisq; credentibus
per spiritum sanctum fuisse uaticinio confirmatum: uenturū om
nino ad homines Saluatorem: nondum tamen conuenientibus:
utrum ille aduenerit nec ne: de quo fuisset antea prophetatum:
At nos o Celse ut christiani: christo iam credimus: qui ex pro
phetae uaticiniis: iam pridem aduenerit. Iudeorū uero q̄ multi tā
tum absunt ut in Iesum hunc credant: ut partim ei superiori tem
pore fuerint insidias machinati: partim hac tempestate probātes
que olim sui maiores patrare sunt ausi eūdem hunc magice artis
insimulent: p̄inde cōfinxerit eū se esse quem p̄phete predixerant
aduenturū: qui & pro patria iudeorū cōsuetudine christus dicat.
Sed dicat nūc Celsus: & quos Celsi maledicta oblectant: utrū ne
aselli umbra esse illud appareat: p̄dixisse iudeorū p̄phetas: uel lo
cum ubi is nasceret: q̄ recte uiuentibus p̄uius esset futurus: & dei

speciem expressisse: denuntiasseque ut uirgo esset Emanuel conce-
ptura. Signa insuper & prodigia quedam ab eo emanatura hu-
iusmodi: qui esset danuntiat: quod huius esset & sermo uelociter
decurfurus: & in omnes terras suorum apostolorum proditurus
& sonus. Et que nam esset per iudeos damnatus denique perpeffu-
rus: ut esset etiam uel a mortuis excitandus. Nun enim sine deo
ista prophete illi edebant: & ita ut nulla persuasione possent indu-
ci: ut non solum hec ipsa denuntiarent: nisi & scribendo que de-
cerent digna existimarent memorie prodere: nunquam inquam iudeorum
ea multitudine natio: ubi quondam terram cepisset in habitan-
dam nulla certiori re persuasa: sic mouebatur: ut hos quidem
nuncuparet prophetas: illos uero ut falsos prophetas reiiceret &
improbraret: uel nil erat fortasse quod hos incitaret ut & Moy-
si libris quos sacros hii ducerent: & prophetarum quos habe-
rent legitimos: dicta annumerarent: an nobis possunt qui chri-
stianis & iudeis stultitiam exprobrant demonstrare: potuerit ne
iudeorum gens ipsa constare: si nulla aquid eos certior repromis-
sio: & futuri prescientia aliqua extitisset: presertim cum gentes
singule his circumiecte patrio more ex his quos deos putarent
accipere se oracula & uaticinia crederent: hi solum qui essent ad-
moniti: ut omnes quos pro diis ducerent gentes: cum dii non es-
sent sed demones: aspernarentur: nimirum qui & a prophetis di-
ctum acceperant: omnes gentium dii demonia: æquum fuisset
apud se ut nequem haberent: qui prophetam se & uatem profi-
teretur: qui posset eos retrahere ne: dum prescire futura percipe-
rent: ad aliorum se demones ultro conferrent. Quocirca intel-
ligas uelim necessarium fuisse omnino: iudeorum hec natio ce-
terarum gentium deos contemptui habere instructa: ut & prophe-
tas habuerit: qui & rerum prenotione maiora quedam significa-
rent: & præ earum magnitudine cuncta excederent: que ubique tunc
essent apud alios uaticinia. proinde multis in locis: ne omnibus dixe-
rim: uirtutes exercebant: ut in subsequetibus Asclepium quendam pro-
ducturus est Celsus: qui & beneficiis homines deuinciret: & passim

ciuitatibus futura præcineret: ut Tirchi scilicet & Epidauro opidis:
Coo insuper insule & Pergamo circa se sitis. nec secus & Aristeum
perconuensium quempiam: & Clazomenium & Astiphaleum Cleo-
midem commemorabit: apud iudeos dumtaxat qui deo omnium con-
ditori applicasse se confitent: nullum fuerit uel signum uel prodi-
gium æditum: quod eorum perueheret fidem & confirmaret: quam
in conditorem rerum deum haberent: cum spe consequendæ uitæ
alterius prestantioris. Verum quo pacto id credi potest: mox nam
quod si defuissent prophete ad demonum cultum se conuertissent:
ut qui & darent responsa & morbo affectos sanarent: deo uero re-
lictio quem uerbotenus existimarent opem afferre mortalibus:
nil tamē sui presentiam faceret. quod si haudquam ita se habeat: si
quidem infinita potius illi perpeffi sunt: ne pro eorum lege cul-
tum iudaicum abiurarent: ita ut modo in Syria malis affecti sint:
modo in Perside ab Antiocho diuexati: cur non his iure proban-
dum uideatur: qui rerum mire gestarum fidem historie detrahunt
& prophetis: nequam ista fuisse figmenta: sed spiritum quendam
diuinum: puriores prophetarum animos irrepsisse: qui omnem la-
borem pro ueritate adeuntes: enixius instigaret: ut partim tem-
poris sui hominibus: partim posteris futura predicarent: & præci-
pue saluatorem quendam ad hominum genus uenturum denun-
tiarent. quod si hec ita se habent: quo pacto de aselli umbra christia-
ni inter se & iudei disceptant & quærunt: cum illa ex uaticiniis
prophetarum discutiunt: que pro ueris utriusque ducunt: utrum ne
aduentauerit quem prophete denuntiarunt nec ne: an adhuc ex-
pectetur: quin etiam uel si Celso id concedatur non esse hunc Ie-
sum de quo prophete predixerint. Neque hoc pacto uidebitur de
aselli umbra tunc quæri cum prophetarum sensa peruestigantur:
ut clare sic pateat qualis sit ille futurus qui a prophetis predictus:
uel qualia sit deinde gesturus: & si fieri potest: & innotescat: quan-
do sit ad nos idem uenturus. Hos uero superius perpaucas e mul-
tis produximus prophetias: que plane arguerent haud dubie
christum hunc esse de quo sit antea prophetatum. quo fit ut nec

9
iudei quidem nec christiani fallant: cum diuino spiritu putant prophetas locutos. Sed iccirco iudei falsa opinione ducant: quod cum de quo propheta predixerint: nondum uenisse existiment: quando quis ille & quotus esset futurus: prophetico fuerit sermone uel antea predicatum. Post hec Celsus iudeos putat fuisse ægyptios: ut quod ægyptum excitatis in ægyptiorum republica simultatibus per seditionem denique reliquissent: postmodum patriam illam & ægyptiacam religionum & cultus consuetudinem ritusque aspernati: Ab his qui Iesu se adiunxissent & eum ut christum iam crederent: eadem illa fuissent perpeffi: que olim ipsi in ægyptios fecerant. & ita ut utrisque simultas illa & publica insultatio: causam res nouadi obtulerit. Quid autem uelit sibi hoc loco Celsus intelligamus. Cōstat sane priscos illos ægyptios hebreorum genus acrius afflictasse: qui frumentariæ rei penuria: ubi Iudeam fames cepisset: sese in ægyptum contulerant: ita ut tanquam alienigenas quosdam & seruorum in morem uariis ægyptii afficerent contumeliis: Cum ea interea que isti fuissent perpeffi necesse foret: ut & eorum gens uniuersa: providentia quadam diuina etiam pateret. Quādoquidē illi in omne id hebreorum genus uel nulla accepta iniuria: cōspirassent: quos olim hospitio excepissent: & tamdiu afflixerint quoadusque tandem & ipsi plaga diuinitus afflictati: uix: & non multo post tempore: quocumque abire uellent: permitteret: quos iniquius subegissent. Itaque cum sibi ac suis utcumque consultum mallent: quod iustis hospitibus: nil criminum ommisere: quin in Moysen ipsum & hebreos effunderent. Nam & uim illam prodigiorum que Moyses ederet: & si haudquaquam omnino negarent: fieri tamen hec magice affirmabant: non dei uirtute: Cum Moyses ipse non ut magus hec factitaret: sed ut pius uir aliquis & qui suam spem omnem in deo sitam haberet: & sancti spiritus nihil esset immunis: & leges tulisset hebreis diuinitus conditas: & utcumque res accidissent ad ueræ litteris demandasset. At Celsus cum nil æquior sit earum rerum inuestigator effectus: quod apud ægyptios aliter se habere ferunt: & apud hebreos aliter loque: Sed captus: ut arbitror: ab ægyptiis & peruersus:

ut quos habeat amicitia coniunctiores: his quidem qui hospites uiolarint: ut uera narrantibus assentire: hebreos uero qui affecti iniuria sint: ut seditiosos affirmat: ægyptum deseruisse: nihil attendens quam seditiosam dicit hanc multitudinem: ægyptiis ipsis regnantibus nec seditionem facere potuisse: nec simultates & odia exercere: quæ etiam simulac inquit id hominum genus seditionibus excitatis: & linguam penitus immutauit: ita ut quod interea usi ægyptiaca uoce fuissent: cōfestim hebraicum & patrium olim loquendi modum exprimerent. Sed esto ut hi ægypti religione relicta: & natiuam simul oderint uocem: cur tamen imposterum non Syra potius usi sunt lingua: uel forte Fænicia: sed hebraea dumtaxat ab utrisque his aliena: Quibus ex dictis id uelim colligere: falsum esse omnino ægyptios aliquos genere: factionibus cum ægyptiis uel seditionibus contendisse: ita ut iccirco relicta ægypto: in Palestinam se illi contulerint: & ea loca inhabitarint: que Iudeam nunc dicimus: Cum sane cōstet: uernaculam istis linguam fuisse: uel longe antequam in ægyptum descenderent: & litteras insuper ab his plane diuersas quas haberent ægyptii. quibus litteris & Moyses usus quinque libros perscripsit: quos sacros credunt iudei. Nec secus & falsum illud esse conuincit: quod cum ægyptii essent ex seditione cepissent hebrei postmodum dici. Et quod iudei alii quidam Iesu temporibus & simultatibus quibusdam seditiosis in republica iudeorum obortis: sint Iesum sectati. Non enim poterit Celsus: nec secum quod senserint christianorum opus aliquod seditionis arguere. Nam si res ea que christianam religionem confirmat: & a iudeis principium sumpsit: quibus & arma capere pro tutandis domesticis laribus licuit: & hostes necare: seditionem quoque pacto pretulerit: haudquaquam qui christianis leges prescripserat Iesus hominum internitionem omnino prohibuisset. Nec æquum fore discipulos instruxisset: ut in hominem aliquid: uel perditissimum auderent. Non enim dicere existimabat diuinam eius doctrinam ea permittere: quod in hominum perniciem cederent: nec christiani quidem quod inde initium a seditione cepissent: ad tam mansuetissimas leges se contulissent:

quæ gratia pecudum more: ut necarent effectum sit: nec possent
in hos illatas iniurias vindicare: qui se ad internitionem persequen-
tur. Quinetiam res ipsas altius congruenti: uel id quidem de his qui
ex ægypto egressi sunt: licet haud dubie affirmare: mirandum in mo-
dum omnem tunc populum: linguam ut diuinitus traditam: una
suscepisse: que hebraica diceretur. quemadmodum & apud eos ex
phetis quidam ita predixerat: cum exiret de terra ægypti: linguam quam
non nouerat audiuit. Erit itaque hoc modo id confirmandum: nequaquam
eos fuisse ægyptios: quos constat cum Moyse ex ægypto digressos.
Si enim ægyptii: illi fuissent: erat profecto necesse ut uel eorum no-
mina ægyptia essent: ut cuiusque linguæ: & propinquiores appellaciones
sunt nominum. quod se ex nominibus ipsis que sane hebraica sunt: haud
quaquam ægyptios fuisse hos liquet: nimirum cum hebraicis nominibus
redundet scriptura: & ægyptiis item: que imponere liberis consue-
rant: Aperte illud falsum esse arguit: quod est ab ægyptiis usurpa-
tum: hebreos scilicet cum fuissent ægyptii: ex ægypto simul cum
Moyse fuisse eiectiones. & clare patet: ut per Moysem ipsum conscripta
tradit historia: ex hebreis progenitoribus hos duxisse originem: &
lingua usus: e qua & filiis suis nomina coaptaret. quod autem ad
christianos attinet: cum essent instructi: ut ne inimicos quidem ulci-
scentur: seruabant hi placidam illam & clementiorem sibi impositam
legem: & cum bella gerere: & si ualidiores: prohiberentur: id tamen
muneris defungi dei potentia uidebantur: qui pro eis & prelia sem-
per iniret. & per temporum interualla desistere tandem a ceptis coege-
rit: qui aduersus christianos insisteret: & eos uellent morte depere.
Verum ut ceteri probatiores efficerentur: & in animum inducerent
mortis contemptum: cum quosdam spectarent pro uero cultu & pia re-
ligione certare: pauci quidem tunc primum nec numerosi: & aliis
item atque aliis temporibus pro diuino cultu mortui sunt: deo imprimis id
prohibente: ne eorum gens omnis debellaret: quippe quam & statuere
uellet: & confirmare: & orbem terrarum repleri salutari hac & religi-
osissima disciplina iam destinasset. nec secus ut a mortuis cura &
anxietate respiraret quandoque infirmiores: quorum duntaxat uoluntati

prouidendum iam censuit: ubique initas in eos insidias disturbauit:
ita ut nec imperatores ulli nec presides ipsi locorum: nec populi: ira incen-
di diu aduersus hos possent. his igitur Celsus iam dictis occurrimus:
quibus & seditionem affirmat uel iudeis fuisse quondam stabilimentum
principium: & christianis deinceps. Sed cum in subsequenter apertius
Celsus hec mentiat: age & qualia sint explicemus. Et si omnes ho-
mines inquit christianos esse se malint: haudquaquam æquo id animo tulerint.
quod utique falsum esse: illud coarguit: quod nil pro se negligent:
quantum in se est: christiani: quo minus ubique terrarum: cum uerbum: tum
uera doctrina disseminet: & ita ut plerique opere precium ducant non
modo ciuitates & urbes adire: sed oppida: uicosque & conciliabula:
ut alios reddant ueri dei cultores. nec dixerit aliquis opum assequenda
gratia eos id agere: nimirum qui plerumque ne ad uictum quidem
necessaria capiant: & si forte aliquid pre rerum inopia capere quan-
doque cogunt: sola sunt necessitate contenti. Tametsi uelint quamul-
ti: his ipsis sua communicare: & ea conferre: que uitae necessitate ex-
cedant. Nunc uero cum ingens hominum multitudo: ad christianam
doctrinam accesserit: & prediuites quidam: & ex his aliqui qui gesserint
magistratus: & matrone insuper opulente & nobiles: christianae hu-
ius disciplinae excipiant sectatores: audebit ne aliquis gloriae cupi-
ditate hos illos uel affirmare christianae religionis antistites fieri? Nec
in huius quidem primordiis: cum ingens his discrimen impederet:
& ipsis precipue instructoribus: iure quod poterat id suspicari: & nunc
quidem gloriae contemptus longe pluris apud ceteros ducitur: quam eorum
sit gloria: qui dignitate pares existimant: cum tamen his honos non
omnibus deferat: Erit igitur id mendacissimum quod Celsus intule-
rat: uel si omnes homines christianam religionem appetere: hos tamen
qui in presentia sunt christiani id minime cupere. cuius rei aduerte
quod esse asserat argumentum: nam initio inquit per paucos erant: &
unum inter se sentiebant: at ubi in multitudinem euasere: dispersi
iterum atque iterum ab inuicem absidunt: & factiones priuatas habe-
re singuli uolunt: quod ut facerent a principio erat necesse. quod autem
comparatione insequentis in posterum multitudinis: christiani

9
ppauci essent: tum primū cum Iesu doctrinā exciperēt: p̄spicuum
est: tam& si nec ea omnino paucitate fuissent. siquidem quod & Ie
su fecisset inuidiam: & iudeos ut huic molirent̄ insidias cōcitarit:
uis illa hominū fuit & copia: qui eū sunt in desertum secuti: quā
do quidem ad hominum quinque milia: uel ut minus dixerim: milia
quatuor: Iesum dominum sequebant̄: feminarū numero dempto
& puerorū. Nam tantus inerat Iesu sermonibus lepos: & alliciēdi
uis quedam: ut non modo uiri hunc sequerent̄: uel in heremum
abeūtem: sed femelle: quas nec muliebris infirmitas moraret̄: neq;
innate fragilitatis puderet: nec uerecundia ulla uel pudor retraxe
rit: q̄ preceptorem sequi in heremum uiderent̄: & pueri item cu
ius uis labis expertes: siue genitores sectati: siue Iesu diuinitate du
cti: ut & his sanctitas inspergeret̄: parentibus Iesum sequentibus
inhererent. Sed esto: fuerint illi initio pauci: quid tamē id ad eam
rem fecerit quam paulo ante intulerat: non æquo animo christia
nos laturos: si Iesu doctrina uniuersis suaderet̄ mortalibus: Dixit
preterea & unum omnes tunc primum sensisse: at ubi in multitu
dinem euaserunt: diuersa: cum nihil interea: uel ea in re animū ip̄e
intendat: quandoquidē uarie uel a principio de his senserint chri
stiani: que libris quos sacros nuncupant tradita sunt: quin & apo
stolis predicatibus: & Iesu quem ipsi spectassent doctrina alios in
struentibus: non parua inter eos qui ex iudeis crediderant oborta
questio est: de gentibus ipsis qui ad christianam religionem cōce
derent: utrum his essent iudaici ritus seruandi: an de mūdīs & im
mūdioribus escis p̄ eos esset: ut minus graue: quod iudaice cauere
tur: tollendum: qui relicta patria ex gentili consuetudine: in Iesū
tunc crederēt: Nec secus & in epistolis Pauli qui eorum tempore
fuit qui Iesum uidissent: dicta quedam reperiunt̄: a nonnullis per
inde prolata de resurrectione querentibus: & utrum illa facta iam
sit: & de die domini: utrum instet an minime: nec secus & illud qd̄
Paulus Timotheo iniungit hoc modo: deuitans prophanas uo
cum nouitates & oppositiōes falsi nominis scientiæ: quam quidē
p̄mittentes: circa fidem exciderūt: plane designat: uel tum p̄mum

OPROCCONTRA
uarias fuisse opiniones: cum nondum ut Celsus existimat: p̄multi
essent qui crederent. proinde christi doctrinam hic carpens: chri
stianorum nobis hereses exprobrando sic inquit: ubi uero in mul
titudinem excreuerunt: & iterato dispersi sunt: & discissi abinuicē:
& factiones singuli habere priuatas uolunt. & illud sic infert: & p̄
multitudine rursus inter se dissidentes: seip̄os coarguunt: nomē
dumtaxat: ut ita dixerim: commune sortiti: si modo commune id
faciunt: & illud tamen relinquere pudet: cetera uero aliter alii atq;
alii sortiunt̄. Ad hec illud dicturi nos sumus: nulla unq̄ ex re cu
ius principium non elegans fuerit: uel uitæ conduxerit: hereses ua
rias prodiisse. Cum enim medendi ars utilis humano generi sit:
& admodum necessaria: & multa in ea querantur de modo: qualis
sit curandis corporibus adhibendus: iccirco & opiniōes uarie ap̄
græcos: & plane ea in arte oborte & plurime quidem reperiuntur:
uel apud barbaros ipsos ut arbitror: qui arte hac ipsa uti se profi
tentur. quinetiam & in philosophia que de se & ueritatem subsistē
tium rerum promittit & notionem: & quemadmodum uiuendū
sit: suggerit: & his nititur nos instituere: que nostro generi prodes
se queant: magni profecto momenti sunt que a multis querunt̄:
unde & sectas complures in philosophia fuisse sat constat: quarū
quedam insignes sunt & prestantes: quedā uero nequaquā his simi
les: quin & iudei heresum causam habuere Moyse scripta: & dicta
prophetica: que uario captu ab his legerent̄. Sic igit̄ quandoquē
dem elegans & precipuum aliquid esse mortalibus uisa est christi
ana religio: non modo ad Celsi opiniōem seruales quidam & im
periti: sed græcorū pleriq; eloquentiæ dediti & peritissimi uiri ne
cessario hāc subiere: nec tamen per seditionem & contentiosas he
reses: sed quia philosophi fere omnes studerēt ut earum rerum co
gnitionem assequerent̄: quibus christiana religio niteret̄: unde &
subsecutum est: ut cum omnes diuinam hanc esse disciplinam ad
mitterent: hereses & secte oborirent̄: que ab his & nomen sibi de
fumerent: qui eius quidem doctrinæ principium demirati: ut cūq;
postmodum: ut abinuicem dissentirent: suasionibus quibusdam

inducebant: Sed nec medicinae artem quis iure defugerit: quia opinioniones in se varias habeat: neque philosophiam is auersabit qui quod decorum est contemplet: quia sub diuersarum sectarum pretexto asfirmet se hanc auersari. sic item nec ex iudeorum opinionibus uarie sentientium damnanda sunt sacra Moysi scripta & prophetarum. quod si hec ita se subsequunt: cur eadem nos ratione christianorum hereses non excusabimus: de quibus Paulus mirifice dixisse uideatur. cum inquit: oportet autem & hereses esse ut qui probati sunt manifesti fiant in uobis. Ut enim in medicina ille probatior erit qui ubi in disceptationibus uariis fuerit exercitatus: & maiorem in partem multorum opiniones discussit: prestantiorem mox eligat confectandum: qui in philosophia: cum ex multarum rerum cognitione: profecerit plurimum: tum quia is plus aliquid impenderit studii: ita ut potioribus dictis inhereat: sic & hunc equidem sapientissimum dixerim qui christianae & iudaicae religionis hereses & sectas peruiderit. qui uero christianam doctrinam iccirco incuset: quia hereses habeat: necesse est ut & Socrates coarguat disciplinam: cuius ex scola: & aliorum plerumque prodierint non eadem sententium secte. Nec secus & Platonis insimulaturus est aliquis dogmata: quia Aristoteles noua quedam ex se adinuenerit: ubi huius ex litterario ludo discesserat: de quo etiam supra meminimus. Videtur autem Celsus heresum aliarum habuisse cognitionem: que nec Iesu nomen nobis communicarent: forte enim ad eum delata est heresis que osianorum quorundam & Cainanorum est dicta: uel alia huiusmodi quedam: que ex Oloorum scola profluxerit: & per Iesu sententia falso asserta ferat. Cum illud tamen nil fecerit ut incusanda iccirco sit christiana doctrina: deinde sic Celsus. Eo autem istorum conuentum maiorem in modum: ut parui momenti nos de miramur: quo nulla re digniori constare arguit: sed factiones & quicquid ex his utilitatis obuenerit: & externum timorem pro re precipua ducunt. Hec namque his fidem stabiliunt. Vel ad id quidem sic respondebimus. adeo autem ex re aliqua uel diuina potius operatione conuentum nostrum constare hunc dixerim: ut huius

principium sit & in prophetis autor deus: qui homines doceat christi aduentum sperare: qui mortalibus sit allaturus salutem: Et quanto noster iste conuentus in uero nil potest coargui: & si ab impiis coarguat: tanto christiana doctrina: ut per deum iam tradita: confirmatur & inualescit. Et Iesus quidem uel antequam carnem susciperet: uel post carnem susceptam: dei filius demonstrat. quin & illud asseuerauerim: quemadmodum ubi homo hic redditus est ab his: qui animae oculis: ut perspicaciores plurimum ualent: deo dignissimus inuenitur. & a deo plane compertus ad nos descendisse: nec ex humana sapientia habuisse principium: uel ea que principium id subsequunt: sed ex dei apparitione: multiplici sapientia quadam: & uirtutibus uariis: iudeorum primo: & christianorum deinceps confirmantis religionem. Ostendimus itaque quas Celsus dixerat factiones & que ex his commoda sequerentur: ei fuisse principium: qui sua doctrina tot homines ad se conuertisset: effecissetque etiam meliores. quod autem nec externo timore ullo teneatur noster iste conuentus: ex eo liquet quod uel deo placitum est: ut formido illa cessarit iamdiu: que diuexare nos uidebatur: & aequae futurum sit ut imposterum cesset: fidelibus ipsis nihil huic uitae uerentibus: Sed quibusuis modis christianae doctrinae & nominis detractores: nostrae tam diuturni status & in tanta fidelium multitudine: causam forte existimauerint: quia non a principibus impugnemur ut olim: ipsi tamen a Iesu uerbo didicimus: nec in pace resoluimus & quieti nos dedere: nec cum oppugnamur: a mundo deficere: nec a dei omnipotentis in christo Iesu desciscere caritate. Atqui liquido nostri principii magnitudinem patefacimus: non ut Celsus existimat: occultamus. Vbi recens ad religionem inductis: & idolorum contemptum & simulachrorum ingessimus: & illorum preterea mentem a creaturarum rerum cultura: cum deum colere debeant: ad eum erigimus qui condidit uniuersa: & hunc sedulo demonstramus quem prophete uenturum predixerint: & euangelica dicta & apostolorum uoces proferendo accuratius his aperimus: qui prudenter audire hec quiuerint. Verum qua nam ipsi formidine contrahamur: ut Celsus nil euidentius

scribit: qui uelit ostendat: ni forte formidolosum illud confingi & eius teneri nos formidie dixerit: quod de futuro dei iudicio commemoramus: quemadmodum homines sint de his que gesserint per hunc iudicandi: & id sane uarie confirmamus cum sacris ex literis: tum decenti aliqua ratione: quippe quibus amica sit ueritas, subiungit demum hec Celsus: non enim uel isti poterunt uel ipse ego: uel mortalium alius quispiam: ea de re aliquid definire: quod iniqui sint cruiatu afficiendi: & premiis iustiores dignandi: quos igitur metus commenti nos sumus: ut homines contrahamus: si futuri cruiatus rationem & decreta sustuleris. Enim uero cum inquit etiam ueteris dicti falsas audiciones nonnullas nos fingere: & homines istis preoccupatos instruere: nec secus ac solent qui per Coribantes aris circumaguntur. Ad hec sic respondebimus. Quas enim ueteris dicti inanes audiciones hic refert: siue enim priscis illis graecorum dictis hec inquit: subterranea quedam iudicii loca esse docentium: siue de iudaicis ipsis iudiciis iam pridem denuntiatis: & eo presertim quod de uita illa post hanc omnino futura predicatur: nequaquam poterit ullis aliquando argumentis ostendere: uanis quibusdam audicionibus ueritate omissa: nos in uerari: & ad decreta huiusmodi uiuere: quicumque non temere sed ratione nitimur ad fidem accedere. Que uero nostre fidei sunt: cum aegyptiorum rebus conferre uult Celsus: quos adeunti permagnifica templa & lucus: propyleorumque moles & ornamenta mox offeruntur: delubra insuper admiranda tabernaculis obducta superbi oribus: deorumque superstitionis cultus. Vbi uero ad penetralia ipsa uentum est Crocodillum: canem hircum uel simeam & homini alia adorari moxque conspicabitur. Qui igitur poterunt isti aegyptiorum oblatis primo aspectu adeuntibus permagnifici apparatus: cum nostris rebus conferri? Aut quota erit ista proportio: si post ingentia illa propylea in templorum penitissimis locis: brutis his animantibus diuini deferantur honores? Nun prophetias ipsas: & deum omnium conditorem: & que uana simulachra ista oppugnant & perdunt: cum his duxeris comparanda: que utique tanti apud te fiunt:

Iesum uero cruci affixum cum animali rationis experte: & quod adorerent aegyptii: conferendum: quod si id affirmauerit Celsus: non enim id propter aliud: ubi nostris ille occurrerit: dicturum existimo: sat illa fuerint ad hunc refellendum: que nobis superius sunt in eorum confirmationem iam explicata: que Iesum attingerent. quemadmodum que illi humanitas accidisse sunt uisa: uniuerso mundo contulerit plurimum: & salutaria fuerit. Proinde & ea que gloriae ducunt aegyptii: & que de brutis meminimus animantibus: que uel illi siue dei preferre signum affirmant: siue utcumque istorum uatibus uaticinando appellare collibuit: imaginationem ait quandam immittere se perdiscitentibus: nil esse hos frustra initiatos: que uero nostre sunt disciplinae: eius uirtute: quod Paulus donum appellat: per spiritum in sapientiae uerbo: cum constant: & in eo quod secundum spiritum est scientiae uerbo: in christiana doctrina peritiores affirmant: haudquam imaginatus fuisse Celsus uideat: quod utique non modo ex his intelligi potest: sed ex insequentibus ipsis: que christianorum ecclesiam criminando subiecit: cum inquit. Hi enim ab ea quam credunt & predicant disciplina: omnem abigunt sapientem: stultis dumtaxat & seruilibus conuocatis: de quibus cum opportunum fuerit: & se locus obtulerit: dicturi sumus. Subiungit & aegyptios nos irridere: tametsi enigmata nil uana & multa exhibeant: siquidem ideis quibusdam eternis: non animantibus ad diem uicturis: edocent ista in honorem deferri. Christianos uero insanos affirmat: & stultitiae arguit: perinde qui in Iesu rerum gestarum narratione nihil induxerint: quod aegyptiorum sit canibus uel hircis prestantius. Sed heu o elegans tu & strenue uir. illud ergo collaudas & uerbis extollis: quod superuacua quedam enigmata producant aegyptii: & obscura per multa de suis animantibus narrent: & sane indecenter id agis: quando in eo nos plane coarguis ut certior factus & persuasus: nos demum nihil afferre nisi que uaniora sint: & nullius momenti: cum per uerbi sapientia de Iesu quae multa illis insinuamus: quos in christiana religione perfectiores esse comperimus. de quibus: apud eos qui audire huius religionis sapientiam possunt: sic docens Paulus differit.

Sapientiam autem loquimur in perfectis: sapientiam uero non huius seculi: nec principum huius mundi qui destruunt: sed loquimur dei sapientiam in mysterio quod absconditum est: quod predestinauit deus ante secula, ad gloriam nostram quam nemo princeps mundi huius cognouit, uel eundem in modum, qui cum Celso senserint: hec ipsi affabimur. Dicemusque nullam Paulum excellentem sapientiam imaginatum: promississe se in perfectioribus loqui. quod si per eius impudentiam id dixerit Celsus: illum ideo fuisse pollicitum: quia nihil haberet ad explicandum quod prae se sapientiam ferret: his dictis sumus sic occursuri, & imprimis illud dicturi. Heus tu: explana eius qui hec dicit: epistolas: & ubi istarum quid sibi dictiones singule uent aduerteris: epistolarum dico: siue quas ad Ephesios ille prescripsit: siue ad Colassenses Thesalonicosque & Philippenses dederat & Romanos: utrumque id arguas uelim: & quod Paulum superes indicedo: & quod demonstrare hos queat stultos fuisse & insensatos: ad quos ille litteras dederit. Nam si diligenter Celsus Pauli scripta perlegerit: futurum haud dubie scio: uel hominis sensa ut hic demiretur: quod in eo suo dicendi genere magna quedam sit & profundiora complexus: uel si uiri admiratione nil moueat: ridiculus plane appareat: siue quia uiri sensum perinde per se conceptum explicuit: siue quia obuia ire & confutare temptauerit: quod se intelligere fuerat imaginatus: ipse uero nondum ea protulerim quae in euangelicis scriptis sunt obseruanda: quorum singula & sententiae plurimum in se complectuntur: & ea asseruat quae non solum multis contemplatione & captu difficillima sunt: uerum & e sapientium numero paucis admodum intellectu facilia. quippe quae & altissimis sensibus parabolas narrat: & dictis profundioribus: quos utique Iesus his quae exterius essent: publice loquebatur: illis tamen dumtaxat explanatione seruata: quae exteriori auditum excederet: & seorsum ad se domum ueniret. Admiratio autem quae perculdubio capietur: ubi plane cognouerit: quod ratione exteriori esse dicti sunt quidam: & alii domi: quos praeterea non obstupescat: qui possit iesu secessus animo contemplari: dum motu ascenderet: ubi uerba esset tam ingentia editurus & opera tam mira facturus: & demum futurum ut seipsum transfiguraret, inferius uero dum infirmos curaret: qui nec eo conscendere potuissent: quo se discipuli sunt consecuti.

Velle autem quae euangelicis insunt precipua quidem & plane diuina uel de christo: hoc est sapientia ipsa & uerbo: quod sentiat cum differit Paulus explicare: nulla in presenti offertur occasio: sed satis sint ista quae diximus ad stultam Celsi irrisione: qui ea quae ecclesiae sunt archana & mystica aegyptiorum Crocodillis hircisque & canibus simillima fecerit. Nec ullam quidem contumeliae speciem aut irrisione: scurra Celsus & nebulo: in his reliquam faciens: quibus in nos praeue inuehitur: dioscuros: Herculem: Asclepium & Dionysium nuncupat: quae apud graecos crediti sunt dii fuisse. Aitque neque id quidem nos aequo animo ferre: a grecis illos: deos existimari: quod homines olim fuisset: & si cetera praestantiores quidam & pleraque mortalium gratia & fortia gesserit. Iesum uero morte affectum: suis contempudiatoribus: & uisum esse nos affirmare: cum umbram esset forsitan conspicati, uel ad hec quidem sic ridebimus: Eni uero ideo Celsus apte quidem: non tamen aptius se non hos colere ut deos ostendit: quia eorum forsitan uerebatur iudicium qui sua essent scripta impostere perlecturi: ne deos negare his uideretur. Si enim is quod uerum esse iam crederet tueretur: perfecto nihil dissimulasset: & se deos hos credere. Sed age & eos qui deos hos esse nil putet sic alloquimur: nun a principio non hi extiterunt? Sed quemadmodum de hominis anima sentiunt multi: quod mox corrumpatur: ita & istorum corrupta est & euauit anima: an pro eorum opinione qui permanuram hanc dicunt uel immortalem: & hi adhuc praesentant: uel sunt immortales: cum dii non sint sed heroes quidam: & forte nec heroes sed simpliciter anime? Si igitur minus constare hos arbitramini: erit perfecto quod prius de anima dicendum nos duximus: confirmandum: sin uero praesentare hos dicitis: uel sic quidem quod de immortalitate iam diximus est admittendum. nec solum quia de hac optine graeci differuerunt: sed quia id ipsum & sacre littere uelint, quin etiam plane ostensuri nos sumus hos quum tam multi in deos relati sunt: nec locum quidem nec partem potior rem aliquam esse sortitos: ubi ex hac uita migrarunt: quando & seculum uel suas res gestas detulerint: quas historiae narrant: in quibus nimis & effusior illa Herculis lasciuia memoriae praeditur: & quae fuerit ad usque uesania adamate Onifale: muliebriter seruitute obstrictus:

& que de Asclepio item produntur: ut a Ioue sit fulmine ictus. explicantur preterea & que de Polluce habentur & Castore: uti alternis uiuerent alternisq; morerentur. unde sint & honores sortiti qui insoliti essent & dis deferri: quia mortem obierint. qui ergo poterit istorum quispiam dici uel iure deus: uel heros denotari: nos uero que de Iesu narramus prophetis dictis ostendimus confirmata: nec secus & que de eo ueriora pronuntiantur: cum illorum gestis si conferamus: proindubitato astruimus nil ei fuisse commissum: uel historiarum perditum: quod in continentiam preferat aut lasciuiam. Siquidem nec qui insidias huic molirentur: & falsum aduersus eundem testimonium conquisissent: nec ueri quidem similia: sed falsa enixe testificando: adinuenerunt: ut alicuius saltem facinoris insimularent. quin potius hominum ille insidiis: morte affectus est: nec sane in se quidpiam habuit: quod esset cum Asclepii fulmine comparandum. Verum quod in se habuit grauitatis Dionysius ille menolast: habitu muliebri amictus: ut tanquam deus adoraretur: quod si hi qui istorum malefacta excusant: ad allegorias confugerint: erunt he quidem seorsum examinande: utrum sani quid habeant: & seorsum dii hi expendendi: utrum subsistant: & digni sint qui colantur: quando & a titanis bello superati sint: & a coelo turpiter deturbati. At noster Iesus: ubi suis apparuit tripudiatoribus: utar enim & Celsi uocabulo: in uero est uisus: quem Iesum simul & uerbum Celsus calumniatur: cum eius umbram dicit his obuersatam: Sed conferantur illorum res gestae cum his que de Iesu narrantur: an illa uera esse uult Celsus: nostra uero hec falsa & commentitia: que per hos plane sunt & conscripta & uisa: & re ipsa sic praese tulerint: ut clare possit intelligi: hec eos spectasse: uel ex his etiam que per Iesu doctrina percipi sunt: animo promptiore mentis affectum pretendunt. Verum quis unquam quae omnia uelit ad aequum expedere: que de illis narrantur: uel ad unum uniuersa admiserit: his uero que de Iesu leguntur temere & re indiscussa diffidat? Quinetiam quod de Esculapio ferunt: multos mortalium tam graecorum quam barbarorum hunc per sepe uidisse: & ad id temporis non ut apparentem imaginem: sed ipsum hunc medicantem & beneficia conferentem

& predicentem futura: spectare: dignum iudicat Celsus: ut & ipsi credamus. perinde de cetero nihil incusaturus qui & Iesu fidem persistiterint: ubi his crediderimus: ubi uero cum discipulis ipsis qui Iesu miracula per uiderunt: & apertius suae conscientiae preferunt rectitudinem: una conuenerimus: spectata illorum suis ex scriptis: quantum ex illis comprehendi potest: simplicitate: uesani quidam per Celsum uocantur: qui minus interea queat quam graecorum & barbarorum multitudinem dicit: que Esculapio fidem praestet: producere. nos uero: si modo id Celsus opere precium duxerit: clare monstrabimus tam graecorum quam barbarorum uim eam innumerabilem in Iesum iam credere. Cuius credulitatis & gratia: quidam accepisse se se aliquid admirandum: signa hec preferunt: quod alios curant: nihil aliud super his inuocantes qui curatione hac indigent: propter dei nomen omnipotentis & Iesu: cum earum rerum quas mirabiliter gessit: narratione. His enim & nos quae multos uidimus: grauioribus nonnullis calamitatibus erutos: & dementiae morbo: & furiosis: & malis innumeris aliis liberatos. Que utique nec homines nec demones ipsi curassent. Ut autem & illud concesserim demonem aliquem medendi peritum posse corporibus medicari: qui Esculapio uocetur: ad eos equidem dixerim quae hec demerentur: uel Apollinis oracula obstupescant: Si enim corporum medicina res quaedam media est: que non modo in probos: uerum & in prauos aliquos cadat: & medium aliquid sit praescientia futurorum (non enim praesens qui futuri praescius est. probitate pretulerit) uestrum sit nunc illud arguere: cur non improbi sint qui medentur: & qui futura predicant? At probi quidam monstrantur: & ita ut non longe absint: quin dii putentur. Sed nequaquam poterunt hos probos ostendere qui alios curent: & uentura praenoscant: cum multi: uel uita indigni dicantur curari: quos utique nec medicus quidem qui sapiens fuerit: curando duxerit: quando indecenter & turpiter uiuant. quin etiam in Apollinis Pythici uaticiniis nonnulla conpereris iniqua iniuncta: e quibus duo quaedam in praesentia explicemus. Cleomedi enim pugili cuidam diuinos iussit hic deus honores deferri. Nescio enim

quid in eius pugili arte perspexit: quod elegans esset: nec sane Pythagore illi uel Socrati hos detulisset: quibus pugillem hominem affecisset: nec secus cum musarum cultorem dixisset Archilochum uirum sane qui in pessima quadam & perditissima materia suam poeticam ostēdidisset: moresq; flagitiosos & impuros præ se ferret: quia musarum pronuntiauit cultorem: que & dearum sunt nomē sortite: pium aliquem esse & probum testificatus est. Nec plane intelligo utrum aliquis pium quempiam dixerit si non modestia fuerit & uirtute quauis ornatus: qui uel talibus sit dictis psecuturus qualia elegantes illi Archilochi continent iambici uersus. Si igitur ex hac Esculapii medēdi arte: & Apollinis uaticinio: quod diuinū sit nihil profertur: quo pacto: uel si habere se ita id concedat: iure quispiam ut deos & puriores quosdam istos coluerit: psertim cū Pythicis faucibus: insidentem illam quam uatem dicunt per muliebria Apollineus spiritus fatidicus ille inuadat: terreni prorsus corporis expers. Nos uero de Iesu nihil huiusmodi deq; eius uirtute sentimus: quod enim fuerat ex uirgine corpus progenitum: ex humana constabat materia: humanorumq; uulnerum mortisq; susceptibile. Sed uideamus quid post hec inferat Celsus: cū ex historiis mira quedā producat: que & si p se rebus incredibilibus similima sint: ipse tamen: ut eius ex dictis ostendit: pro ueris ducit: & ea imprimis que de Aristeo quodam Proconesio ita ferunt: Deinde Aristeum qdem Proconesum illum ex hominum conspectu sic abiisse mirabiliter inuisibilem ferunt: & rursus aperte comparuisse: & sepe impostero ad uaria loca terrarum orbis migrasse. & mira quedam denuntiasse: nec tamen: uel Apolline ipso qui Metapontinam rem procuraret: in deorū partem manere Aristeū asseuerante: hunc quempiam adhuc deum existimasse. Videt autem hanc ipsam historiā a Pindaro & Heradoto is desumpsisse: sed sat hec in pntia fuerit si ea que in quarto Herodoti historiarum libro leguntur mox adiecerimus: hunc in modum de Aristeo conscripta. Verum unde originē duceret Aristeus qui ista protulerit diximus: q̄ autē dici de eo ī proconeso & Cyzico acceperim explicabo.

Aristeum ferunt cū genere esset: cuius nulli inferior: Fullonis tabernā ingressum: uitam finisse: clausaq; Fullonē taberna: hiis abiisse id nuntiatum: qui mortuū contingerent sanguine: ita uulgata p urbem iam fama Aristeum occubuisse: uenisseq; id in certamen nonnullis tradentibus hominē Cyzicenum uenisse ex Artace oppido: qui diceret Scyzicum sibi eunti: quempiam occurrisse q̄ ab inferis p̄diisset: idq; & contendere sedulo & mortuū se plane astruere. Mortui uero propinquiore: q̄ primū fullonica taberna adita: delatis secum ad funus etiam necessariis: ut eum efferret processisset: deinde domo reclusa: nec uiuum quidē nec mortuum Aristeū comparuisse: Post annum uero septimum ubi in proconeso uisendum se prebuisset carmina edidisse que a græcis Arimaspa dicerentur: quibus sic editis iterato euauisse: huiusmodi igitur ciuitates he predicant. Hec autē de Italicis comperta a Metapōtinis habeo: ubi secundo Aristeus euauit annos fere ducentos & quadraginta: quantum in proconeso potui coniectura & Metaponto colligere. Metapontini ferunt Aristeum sibi hūc uisum iussisse: Appollini in urbe Aram erigerent: & Aristeo statuam: proconesio cognomento ponerent: enuntiasseq; ad se dumtaxat Appollinem & eorū loca: ut ex Italia unicos: peruenisse. seq; qui nunc Aristeus sit Appollinem hunc ipsum sectatum: & tūc sane se coruum fuisse: cum Appollinem sectaretur qui uero ista renuntiasset confestim euauisse. se autem Metapontini affirmant delfos misisse: qui deū rogarent: quid nam hominis ostentum illud portenderet. Pythiam uero mandasse ostento parentibus res meliores fore: seq; ut erat iniunctum rite omnia peregisse: & nunc quidem erecta statua est cum Aristei titulo: apud Apollinis ipsius simulachrum: & circa id lauri extāt. simulachrū uero in foro est collocatū. De Aristeo hec hæctenus. dicendū autem ad hanc Aristei historiā: q̄ si Celsus historiæ loco hec explicauit: nec tñ quoq; pacto p se ferre appareat id asseciri: ut p uera historia: hāc ipam suscipiat: aliter pfecto eius dictis occurrissemus. Sed cū diuinitus & mirādū in modū: illū & euanescere inqat: & rursus aptius cōparere: & ubi ad mltas orbis

9
terrae partes se cōtulisset: mira q̄dā denuntiasset: æditūq; Appolli-
nis esse oraculum Metapontinos procurantis: uti in deorum sor-
tem: quantum in se esset: ducerent Aristeum: & hec omnia ut certi-
ora existimet Celsus: que de Aristeo narrant. Cur ergo ut cōmēti-
tia ducit que de Iesu miraculis discipuli conscripserunt: & qui fidē
his exhibēt criminas: que uero de Aristeo ferunt: nec prodigiola
existimat: nec plane conficta: cur inq; qui aliis crimini dederit q̄
temere credant Iesu miraculis: ipse tantis his rebus prestitisse fidē
arguit: cum nulla interea ut gesta hec sint: uel argumenta: uel cō-
firmationes protulerit: an forte Herodotus q̄dem & Pyndarus
secundum te uera narrasse sunt uisi: qui uero pro Iesu doctrina in
animum enixe induxerant: uel mortem oppetere: & ea que certio-
ra esse crediderant: scribendo posteris tradiderunt: p̄ uanis & mē-
dacibus duxeris: & prodigiū loco habendis: cum tantum certami-
nis suscepissent ut tutande fidei gratia uiuēt cum discrimine mal-
lent & morte uiolenta perire: Sed age & his que de Aristeo scribū-
tur: & que de Iesu narrantur te intermediū statue: & contempla-
re uel ex ip̄o rerum euentu: & utilitate: qua & mores hominum de-
prauati: emendatioris sint redditi: & q̄multi ad id tandem reda-
cti: deum ut uereant: quēadmodum illud omnino sit dumtaxat
iam affirmandū: fidem esse his adhibendā: que non temere & si-
ne deo per Iesum facta esse traduntur: & his prorsus demendam:
que de Aristeo homines fabulant. at nihil habes qd̄ afferas. Cur
enim diuina prouidentia illa: curæ habuerit Aristei miranda: uel
qd̄ ex his commodi afferre humano generi uoluisset: si ad tuam
opinionem tanta hec ostēdasset. Nos uero cum de his que gesserit
Iesus narrādū aliqd̄ fuerit: nō cōtemnēdā afferimus cur gesta sint:
rationē: cum deo afferimus collibuisse p̄ Iesum: doctrinam ut salu-
tarem allatam mortalibus confirmare. & ab apostolis quidē asser-
tam: perinde fundamentis quibusdam altius iactis: ad xp̄ianæ reli-
gionis ædificia sustinenda: & posteris deiceps t̄pibus augendam:
q̄bus haudq̄q; pauca fient in Iesu hoc noīe curationes: & mira q̄dā
edēda sūt & nil asp̄nāda. appollo aut̄ metapōtinis r̄bus opt̄ie cōsulēs

OPIC. CONTRA. QM
Si Aristeum in deum retulerint: cū id agit: quid sibi uelit nō satis
intelligo: uel quid utilitatis ex huiusmodi illi delatis honoribus:
Metapontinis parauerit: quidue his ipsis cōduxerit: ubi uel eundē
illum hoc tempore inter deos relatū crediderint: si pauloante ho-
minem fuisse: nunc deum existiment. Ipse uero Apollinis quē om-
nes demonē scimus: sacrificia illa & odoramenta q̄ fuit iccirco sor-
titus in premium: quia Aristeum pro deo astituisset: magni mo-
menti proculdubio feceris: dei uero omnipotentis & sanctissimo-
rum angelorū oblationes & munera: de quibus non post Iesu na-
tiuitatem: sed anteq̄ ad hominū uitam is concessisset: prophete p̄-
dixerant: nihil te mouent: ut & prophetas qui diuinum susceperit
spiritum demireris: & eum qui ab his fuerit denuntiatus: cuius ad
hanc uitam aduentus: sic multis ante temporibus contigit multi-
pliciter predicari: ut iudeorū gens tota: eius expectatiōe erecta: quē
uenturum sperarent: inter se quererent: utrum aduenerit: cum Ie-
sus iam aduenuisset. Et constat sane istorum maximam multitudi-
nem illud asseruisse: & credidisse hūc esse de quo sit antea prophe-
tatum. qui uero nil credidissent: aspernati eorum māuetudinem:
qui Iesu doctrina optime instituti: nil prorsus per seditionē mo-
liri uoluerant: ea in Iesum sunt ausi: que & uere & rectius eius dī-
scipuli litteris prodidere: nihil ex his subtrahentes que in eū sunt
mirabiliter gesta: & ad multorū opinionem uidentur ignominiā
christianæ religioni afferre. Et Iesu quidem id libuit & eius disci-
pulis: ut non solum ex eius diuinitate & rebus mirifice gestis: sic
crederēt se adētes: ut diuinitatem huiusmodi nil ex se h̄re existi-
marent cū humana natura cōmune: nec suscepisse solum hominū
carnem: que aduersus animam concupiscit: sed etiam ad humanā
naturā hāc descendisse: humanorūq; discriminū uirtutē & tolerā-
tiam: & animā suscepisse humanā: & corpus mortale: uel ex eo cō-
templabant: q̄a haud dubie crederēt immixtam illam diuinitatē
fuisse naturam: ut esset credentibus salutaris: nil ignorantibus ex
Iesu cepisse diuinam simul & humanam naturam consociari: ut
humana illa quia diuinæ communicaret: diuina simul efficeretur:

nec solum in Iesu sed in omnibus q post fidem susceptā: & id uitæ
genus susceperint peragendū quam & Iesus edocuit & eum tradu-
cat cum deo ad amicitia inuendā: & cōmunicationem bonorū: qui
pro Iesu instructionibus: duxerit uitam. Atqui ut Celsus sentit:
Appollo Metapontinos uult deorū in sortem Aristeū ut ducant.
Metapontini uero ubi de Aristeo: ut non magni momenti homi-
ne: ita nec diuinis honoribus digno: quod ipsi sentirēt: oraculo p̄-
tulissent: haudquaquā Appolini paruerūt: ita effectū est: ut nemo in
deum Aristeū retulerit. Iesum uero dixerim equidē deum esse: q̄
humano generi conduceret plurimū: si se ut dei filiū admitterent
homines: qui in anima uenisset humana: & corpore hoc ipso mor-
tali. Nec tamen est luxriose demonū appetentiæ qui corpore stu-
dio detinent: id uisum: & eorū qui deos hos putant: q̄ ut istis ob-
sequerent & colerent intercipere Iesu doctrinæ pabulū nitebant:
uidebant enim sacrificia illa & nidores: quibus appetentius ipi ob-
lectarent: si Iesu instructiones inualuissent: sublatū iri. deus uero
qui Iesum misisset demonū p̄sus solutis insidiis: effecit plane: ut
euangeliū Iesu ubiq; terrarū uictoria potiret: ut homines tandē ex
deuis illis anfractibus ad uiam redirent: & passim fideiū cōuen-
tus coirent: qui uitam ducerēt ab eorū cetibus alienam: qui & neq-
ores essent & pditi: & uanis superstitionibus inhesissent. sunt enī
eiusmodi & taliter degunt: urbium populi numerosi. At dei per
xpm institute ecclesie: si forte expense: cum aliorū populorū multi-
tudine conferant: ueluti luminaria quedam & plucētia in mundo
future sunt: quis enim non id fateat: uel deteriores quosq; nostre
ecclesie: qui potiorū respectu inferiores sint: non longe plurimum
bonitate prestare aliorū populorū multitudinē. Extat enim Athe-
nis: ut ita dixerim: dei ecclesia: māsuētior quedā & optime institu-
ta: ut que deo uelit omnipotenti cunctis in rebus sese morigeram
exhibere. est contra Atheniensiu ipsa respublica: seditiosa quidem
& nil p̄sus cum dei: que eodem fuerit ecclesia cōparanda. haud se-
cus de dei alia quadā ecclia dixeris: q̄ Corinthi sit uel Alexandria
constituta: & ea quā seorsum habeat istarū urbiū populus: unde si

æquior fuerit qui id audierit: & ueritati studēs res ipas disquirat:
eum p̄fecto admiratione dignū existimabit qui & cōsilio & ptate
ualuerit: dei ubiq; ecclesias constituere: que & p̄xime singularum
urbium & populorū ecclesiis sint: nec secus & si consilia ipsa dei ec-
clesie: cum aliorū populorū consiliis examinando contuleris: haud
dubie comperturus es qui nam ecclesie digni sint consultores: uel
si qua est ubiuis ciuitas: que in dei ciuitate degere queat: alii uero q̄
urbibus suis consiliis uident p̄spicere nihil p̄fecto sui status pre-
stantia dignum: quo ceteris ciuibus credunt p̄cellere: suis ex mo-
ribus: p̄ se facile tulerit. Sic item & antistitem ecclesie quem piā
cum p̄sede aliquo uelim contuleris & ciuitatis p̄ncipe: ut plane
intelligas uel in defectioribus q̄dem dei ecclesie cōsultoribus: & si
primariis uiris qui ul negligētius uiuant & preter solertissimorū
quorundā & xpianorū consuetudinē: nil minus deprehēdi posse:
q̄ ex uirtutum p̄fectu ut se ceteris preferat: quod utiq; preter eorū
est morem qui & urbibus consulunt & dominant. q̄ si hec ita se
habent: cur non æquius fuerit: de Iesu qui tanta hec cōstituerit ita
omnes existimare: ut non leuem in eo diuinitatē fuisse affirmet.
Aristeum uero nihili ducere: uel si hunc uelit Apollo in deorū for-
tem referri: & in aliis nihil fuisse diuinitatis: in quibus alioqn fu-
isse Celsus sic dicens cōmemoret: nec Amarim yperboreū illum
quis deum esse crediderit: cui tantū uirium esset: ut cū uelocissima
simul sagitta eueheret: qd enim tributa Amari yperboreo illi di-
uinitas ista ualebat: quia sagittam uelocitate æquaret: id sane: ea
re tāta hic donabat: ut hominum generi sua p̄nicitate prodesset:
nū p̄pterea cuiq; is aliquid cōtulit: dum sagittæ similis euolaret:
ut concedamus etiam nil fabulosa hec esse: sed demonica potius
opera quadam effecta. Si enim meus Iesus sublatus fuisse i gloria
dicit: uideo plane dispensatione quadā id factum: ut deus qui ista
operaret: p̄ceptorem discipulis in sublime elatū cernētibus: com-
mendaret. & quemadmodū non humanæ scientiæ gratia: sed diuī-
næ uertaret: ut omni nisu omnipotenti deo se dederent: & p̄ illius
uolūtate cūcta p̄ficerent: tanq̄ pro meritis in diuino iudicio p̄ his

recepturi: que recte prauēq; in uita gessissent. Sed cū deinceps Celsus de Clazomenio quodā sit mentionē facturū: ad eius historiā & illud adiecit. uti illius anima corpore sepe relicto ut incorporea uagaret: nec tamen hunc homines deum existimasse. Ad hec dixim equidem impuros forsitan demones aliquos hec ut scriberent molitos: nec tamen crediderim nō illorū opera factū ut que de Iesu fuerant per prophetas olim denuntiata: perinde ficta & cōmentitia: & illis simillima que de Cleozomene illo tradunt: incusa rent nonnulli & carperent: uel ubi prae ceteris Iesum habere nihil ostenderent huius admiratione non multū homines caperentur. Dicebat enim noster hic de eius anima Iesus: non quia pro humano debito seiungeret a corpore: sed p̄ admirabili sibi tradita potestate: Nemo tollet animam meā a me: sed ego pono eam a me ipso: & p̄tatem habeo ponendi eam: & iterum resumendi. Cum igitur ponendi animam haberet hic p̄tatem: eam tunc posuit: ubi illud mox protulit. Pater ut quid dereliquisti me? Et clamans uoce magna dimisit spiritum. Carnifices ip̄os preueniens qui in crucem se sustulissent: & eorū crura cōfringeret: qui secū essent suffixi patibulo. Et sane hos constat iccirco illorū crura fregisse: ne diutius lueret cruciatus. Resumpsit autem animam Iesus: cū discipulis suis apparuit. qua de re & iudeis sibi nihil credētibus: hunc in modū predixerat. Soluite templum hoc: & ego in triduum excitabo illud. qđ utiq; de suo corpore dixit: & p̄phete pluribus uaticinati sūt. unde & illud habet: Et caro mea reuescet in spe: nec relinques aīam meā in inferno: nec dabis sanctum tuum uidere corruptionē. Ostendit preterea Celsus q̄multas se græcas legisse historias: cum illud subiicit: quod de Astypaleo quodam Cleomide narrat: quem refert ligneum orbem ingressum: & arculam ubi sese interiorē in partem insinuasset: non fuisse intus repertum: sed exterius sorte quadā miranda mox euolasse: ubi eū prehensandi gratia arculam quidā cōcideret. Vel id quidē & si cōmentitiū sit & fabulosum: ut esse uideat neq; cū his q̄ gesserit Iesus ē cōferēdū: nimirū cū Astypaleo illi ad astruendā diuinitatē: nihil dū i hūanis ageret editū reperiat: cum

Iesu ecclesie extēt q̄multe: & hominū cetus: q̄ in his plurimū p̄fecerunt & de eo p̄phetie p̄nuntiate: & eiusdē in noīe curationes effecit. & iuxta hunc ipsum cū sapiētia sit coniuncta sciētia: & doctrina insuper apud eos inuenta: qui a fide simpliciore ascendere ad altiora cōtendūt: & sacrarū litterarum pro Iesu traditionibus sensus scrutari: cōmonefaciētis id sedulo: scripturas scrutamini: & p̄ apli nutu docentis: esse cuiq; ut oportuerit respondendū: nec secus & pro eius hortatu agendū qui inquit. Paratiores semper estote ad respondendū unicuiq; petenti uos rationē fidei: que in uobis est. q̄ si Celso illud cōcedi libuerit: nil esse. s. fabulosum & fictū: quod de Cleomenide illo historiæ prodit: dicat: quamobrem uis ea que supra hominē esset: illud effecerit ut sorte quadā: ut inqt: diuina: e clausa arca mox auolauerit: si enim precipuū aliqd iste pretulerit: & quod dei nutu sit dignum: qui tanto munere Cleomenidē illū donauerit: iudicabimus quid illi sit respondendū. sin uero uel rogatus ignoret simile ueri quidpiā suo loco p̄ferre: liquido patet: quandoquidē quod dicat nil habet: futurū oīno: ut uel hos incusemus qui diuinā uirtutē minus admiserint: & mendacii historiam arguamus: uel demoniū aliquid esse asseueremus: magicis p̄stigiis simile quod intuentiū oculos plane prestringat: idq; & in Astypaleo cōtigisse: de quo Celsus existimat ueluti oraculū aliquod p̄cinisse: quia ex arcula perinde diuina quadā sorte is euolasset. equidem reor: de his solum quorū & meminit comperta habuisse hec Celsum: & ut uideret ultro & alios ommisisse: intulisse & illud: & alios posse huiusmodi: quempiam cōmemorare. Sed esto: fuerint istiusmodi plurimi: & alioquin nihil mortaliū uitæ p̄fuerint. quos nam horū quisq; reperiet: si eorū res geste cum Iesu operibus & miraculis conferant. de quibus hactenus satis. exinde haud secus nos facere: q̄a cōphensum & mortuum colimus pro eius sententia Celsus existimat: ac gete faciunt: qui Zamulsim adorant & colunt: & Cilices qui Mopsū: & qui Anphilochū Acarnanes: & Amphiareum quēdam Tebani: & Leuadii Trophoneū. Et ex his quidem hunc refutauimus: ostēsuri nil merito nostra his comparasse:

quos diximus quando hi quidē delubra his & simulachra: quorū
meminimus construxerunt. Nos uero ab ea diuinitate: que ita co
latur: honore sublato: qui demonibus congruat potius: erectis ne
scio quo modo: aliquo uno in loco & obfirmatis: quem ipsi siue si
tus & regiōes preoccupādo: siue sacrificiis: siue magicis quibusdā
adacti carminibus: habitāt: Iesum miramur & obstupescimus: qui
mentem nobis a sensibilibus hisce auertit: que non modo corrup
tabilia sint: sed corrupēda omnino: & deo ipsi omnipotēti ad de
ferendos honores nos erigit: quos rectiore quadam: cū uita: tum
precibus illi offerimus: qui ingenite nature sit intermedius: & eius
nature qua uniuersa sint condita: & a patre deferat ad nos bñficia:
& in pontificis morem nostra ad deum & uota deportet. Sed uel
lem equidem ad eum qui ea nescio quo pacto protulerit: huiusmo
di quedam: & sibi admodum congruentia: respondere. Ergo nihil
esse hi arguunt: quos supra commemorasti: nec in leuadia uim ul
lam habere quem colunt illi: Trophonius: nec Thebis Amphiar
reo: nec Amphilocho Acarnaniæ: nec demū in Cilicia Mopsus.
Nun aliquis inter hos fuerit: siue demon: siue heros: siue forsitan
deus qui aliqua operet que supra hominem sint: & si haudqua
his ipsis inesse aliquid demum affirmet: quod uel demonis uel di
uinitatis preferat speciem: at saltem nunc fateat quid sentiat Epi
cureus homo: qui cū ceteris græcis non eadem opinet: ut qui nec
demonēs sciat: nec deos colat: ut græci: & arguat plane nec ea qui
dem pro ueris admittere: que superius protulit: & deinceps est al
laturus. & si dixerit uel demonēs eē uel heroas ul' deos forte: quos
ante cōmemorasset: caueat ne quod maxie nolit: ex his que dixit
superius: Iesum astruat talem fuisse: quales & hi quos supra predi
xerat extitere: quia & plerisq; hominū potuerit apertius demōstra
re: diuinitus se aduenisse ad genus humanū. quod si semel id ipse
admisit aduerte ut eundem cogat fateri: longe his esse potentio
rem: quibus cum antea duxit annumerandū. siquidem quominus
aliis deferant honores: illoꝝ prohibet nemo: is uero ut sibi ipi cō
fusus: & his omnibus longe potentior: istorum ut perditorum

demonū nutus repudiat: qui & loca in terris preoccuparint: cum
nequeant puriorem terrā illā & coelestē attingere: ad quam nec ter
rea ista nec malorū que his inerint: crassitudines: quādoq; perueni
unt. Sed cum deinceps de Adriani amoribus dicturus sit Celsus:
queēdmōdū scilicet in adolescentem Antinuum quē deperibat: se
gesserit: & quales ægyptii honores illi detulerint: & nihil hos esse
illis inferiores quos Iesu ipsi deferimus: sit asserturus: uel id quidē
ut odii: & insectandi studio dictū coarguamus. quid enim uita il
la quā in adamādo Antinoo duxerat Adrianus: quandoquidem
nec uirilem sexum a morbo femineo seruauit immnē: cū Iesu
graui & modestissimo uiro: cōmune habuerit: quem uel crimina
tores ipi cum innumeris modis inculcare admitterent: & falsa de
eo q̄ multa effunderent: nil tamen unq; inferre potuerint: quo ille
argueret: uel minimū quiduis impudiciæ degustasse. At si ad ue
rum quis uelit: & integre Adriani huius facta inuestigando: expē
dere: ægyptioꝝ p̄stigiis & magicis quidē: in Antinoo Adrianum
gessisse que gesserit: plane intelliget: & eius post obitū: quod utiq;
& in aliis phanis spectatur: ab ægyptiis ipsis: & aliis: eius rei pe
ritis effectum esse: ut demonēs quibusdam in locis: affixi obfir
marentur: qui uel oracula ederent: uel morbos curarent: & afflige
rent sepe qui excessisse forte sunt aliquid uisi in cibatibus quibus
uis desumendis: uel qui humanum cadauer aliquod attrectassent:
ut formidini esse his uiderent: qui uel iussa excederent: nec mode
stia quippiam uel pensi haberent. istiusmodi itaq; erit & qui i An
tinoo ciuitate illa ægypti que ex Antinoo adamato nomen acce
pit: inter deos relatus est: cuius uirtutes ul' quidam turpiter uitam
degentes: ementiunt. nec secus & alii a demone eodem in loco col
locato & presidente ut circūuenti: & quos partim imbecilla redar
guit conscientia: putant sibi illatas diuinitus ex Antinoo p̄nas: &
iccirco eas se luere. Huiusmodi sunt istoꝝ demonum factitata my
stera: & apparentia uaticinia a quibus lōge sunt aliene p̄ Iesum res
geste: Nō enī inuicē cōuenientes magice artis periti: ut regi aliqd
imperāti gratificent: uel ducis cuiuspiā iussa ut exequant: effecisse

hunc deū sunt uisi: sed ipse rerū omniū conditor p̄ eius suadendi uirtute & mirabilibus factis: Iesum dñm cōfirmavit ut honore dignissimum. Neq; apud hos solum qui recte sapere uolūt: sed apud demones ipsos & inuisibiles alias ptates: que uel ad id t̄pis p̄ se apertius ferunt: & Iesu nomen horrescere: ut sane prestantius: uel ip̄m uenerabūde suscipere: ut qui legitime ī se imperiū habeat. Si enim non diuinitus esset hic ea potentia stabilitus: haudquaq; uel demones ipsi huius noīe nuncupato: ab his se subtrahendo abscederēt: quos antea occupassēt. deīde hec Celsus. Aegyptii uero Antinoum quedā colere instituti. si cum eo Apollinē ip̄m uel Iouem cōtuleris æquo animo ferant: maioris iccirco Antinouū faciētes: q̄ tantis sit diis annumeratus. Si uero cum Iesu uel Apollinē uel Iouem cōtuleris: nō æquo latuū sūt animo xp̄iani. Et sane nil mirū: quippe qui & instituti sunt: & certiores effecti: in ueri & omnipotentis dei cognitione: p̄petuam uitam illam cōstare: & in xp̄o precipue quē ille ad terras demisit: q̄ si cū hoc uel Apollinē uel Iouē ip̄sum: uel deorū huiusmodi alium quempiā cōferas: cuius cultus nidore & sanguine & sacrificiis constet: tam scelus nephādum n̄ri nil tulerit: quippe qui gentiū deos didicerint demones esse immolationibus deditos: & sanguinū auiditate detētos: & ab ip̄is sacrificiorū cōfestim oblatōibus: ad eos circumueniendos p̄ruere: q̄bus nullū sit ad deū oīpotentem pfugiū. Dei aut̄ angelos & sanctitate & diuinitate p̄cellere: & alia quadā esse natura & uolūtate: ac demones sint q̄ in terris uersant: & illos quidē p̄paucis cognitos esse: hī plane intelligūt q̄ hmōi sapienter & studiose p̄quirūt. Tā&si xp̄ianorū nonnulli q̄a & simpliciores sint & minus uersuti: eorū q̄ fecerint: reddere rōnem ignorēt: dū alioquin q̄ ab aliis ceperint recte obseruent: quidā uero rōnibus: dictisue nil aspernādis: sed p̄fūdioribus hec ip̄a astruxerit: & ut grecorū aliq̄s dixerit: ītimis q̄busdā & p̄spicacioribus: ī q̄bus & plurimus insit de deo sermo: & de his insup quos deus p̄ unigenitū uerbū honore p̄sequit: cū diuinitatis pticipes: tū noīs fecerit. & q̄ multa p̄terea de angelis ip̄is coelestibus sint: deq; aliis ueritati obstātibus: dicēdo complexi: q̄ ut falsi:

ita ut & alios fallant: uel deos se mentiunt: uel dei angelos: uel demones bonos: uel ex rectiore humanæ animæ quadā immutatioe se heroas factos affirmant. Christiani uero huiusmodi: uel illud sunt asserturi: q̄ quemadmodū in philosophia pleriq; p̄ ueris & certioribus duxerint: quod semel sint oppinati: siue se ipsos rationibus ad suadendū ualidioribus fallāt: siue aliorū dictis & inuētis assensu sint p̄tinacius: ita & inter animas esse & angelos & demones constat: qui suadelis quibusdam trahant ut se deos appellēt: & quoniam que per homines afferunt certiora inueniri & perfecta nil possunt: tutius dicit ut homo q̄ sit: se nemini credat enixius: q̄ deo: & Iesu ipsi qui omnibus presidet: & moderat: & altius p̄spicit: & paucis hec ipsa tribuit: contemplanda. de Antinoo igit: uel alio quouis huiusmodi: siue apud ægyptios: siue apud grecos que habet credulitas (ut ferunt pleriq;) infeliciores est. Fides uero q̄ Iesu prestat: & si indiscussa q̄ multis: felicior. p̄paucis tamen si per tormenta exigit: felicitatem hanc parit: tam&si fidem aliquam dixerim ad multorū opinionem fælicē: alioquin id dictum ad deum retulerim: qui eorum & causam nouit que cuiq; ad uitam hanc p̄deunti: sint distributa. & greci quidem asseuerauerint: ut sapientissimi quidam existiment: p̄superiorem fortunam causam esse: cum ut preceptores & sapientissimos fortiantur: tum ad ea que potiora fuerit accedāt: q̄n̄ & alii sint q̄ ab his lōge diuersa edoceāt alios cōsectari. & melioribus ut insuecāt: & rectius educent: nā & educatio ipsa in multis effecit: ne imaginatione quidē inducerent: ut ea que potiora essent susciperent: ut qui semp a primeua ætate uel perditissimorū hominū: uel impurissimorū p̄ncipū sese libidinibus addixissent: siue quouis alio sint infortunio intercepti: quominus aīo resipiscerent. Quorū omniū causas in his que de p̄uidētia asserunt: par est ut consistere arbitremur: que tñ ut in hoīes cadāt difficile est. Hec uero nobis sunt uisa: ueluti in orōnis degressu: interponēda: ut oñderemus quantū ualeat fides: ut cunq; p̄sūpta. Sed necessariū erat ut p̄ uaria hominū educatione & assuetudie: uel susceptæ a mortalibus fidei discrimina p̄mere: qui nā istorū fælicius

uel infelicius credat. Deinde ad illud transcedere: quid nam sentiatur ea in re studiosi & sapientes: utrum felicitas an infelicitas conferat plurimum: ut potioribus plerique decretis se applicent. Sed de his satis. que uero deinceps dicturus est Celsus: noscenda sunt: in quibus & infert: fidem ipsam animam in nobis preoccupatam plane efficere: ut Iesu credamus: & uere fides hanc parit in nobis credulitatem: sed uide: ut & fides hec ipsa uel inde laudem ferat: cum nos ipsos credimus deo rebus omnibus presidenti: cui & gratias: quia nos in hanc fidem induxerit: dicimus: & eum fatemur nil inconsulte rem tantam & fuisse aggressum & perfecisse. Credimus preterea & eorum qui euangelia conscripserunt affectibus & uoluntati: cum modestiam contemplati: tum conscientiam: quam utique suis ex scriptis hi preferunt. quippe que nec adulterinum quidpiam: uel commentitium neque quod non dolo prorsus uel malicia uacet: in se complectunt: nam & illud nobis perspicuum facit: haudquaquam hos potuisse res ullas confingere: que de se facerent fidem: & uitam prestarent ut preuiam: ita & fidei mox consentaneam: quia nil huiusmodi hi didicissent: quale uel apud graecos ars illa sophistica & captiosa complectitur: & suadelis & acumine ualet uel rethorica ipsa: que in iudiciis semper uersat: unde & Iesum crediderim earum artium ideo preceptoribus non usum fuisse ad eius propagandam doctrinam: ne locum haberet ullum: uel similis ueri suspitio hanc ut cauillandi ita & intercipiendi. Sed aperte his satis quod ingenio ualent significauimus diuina scriptionum puram & simplicem promptitudinem: que: ut ita dixerim: in se haberet ineptitudinis plurimum: dei uirtute: fuisse dignatam: ut longe plura perageret: quam facere potuissent uel uerborum ambages: & apte composita queuis oratio: uel hominum cetera graeco contextu & artificio quodam subsequenter. aduerte autem uti uel ea que nostre fidei sunt: & ad communem sententiam uel a principio fecerint: eos inuitent: qui placide audiatur que proferunt. Si enim consuetudo ipsa: instructione iuuante: multis potuit suadere pro diis habenda esse simulachra: & ea insuper adoranda que ex auro essent & argento conflata: Eboraque constarent: &

lapide: communis tamen sententia & attentio quedam ut intelligatur id exigat: ex corruptibili quauis materia nil deum constare: neque in re aliqua inanimata formari: ut pinde ex ipsa imagine illius simulachrum preferente: ab hominibus honoretur. & ideo de simulachris huiusmodi illud mox dicitur quod dii non sint: nec esse huiusmodi: manu efficta: cum deo conditore omnium conferenda. Quin & rationalis anima: ubi uel tenuem quandam dei qui uniuersa construxerit: contineatque & moderetur: accepit cognitionem: & sue ad deum propinquitatis admonita sit: reuertitur statim & plane propellit que interea pro diis duxisset: & insitam sibi erga conditorem suum recipit caritatem: cuius gratia & insuper illum admittit qui per suos discipulos hanc ipsam omnibus gentibus patefecit: quos & parauerat & diuina uirtute monitos: cum dei doctrinam: tum eius & regnum transmiserat predicatum. Sed cum de Iesu Celsus: nescio quotiens iam illud obiecerit. quod cum ex corpore mortali ille constaret: eum tamen deum existimemus: & alioquin religiose facere nobis uidemur: Superuacaneum est ea de re sepius dicere. quam & superius pluribus iam explicauimus. Sed intelligatur uelim quod ista nobis obiciunt. que admodum is que ipsi uel a principio & deum esse & dei filium putamus & credimus: per se uerbum & per se sapientia & per se ueritas sit: eius uero mortale corpus: & animam in ipso humana: ob eam cum deo quam habeant non modo communionem: sed unitatem: ingentia quedam asserimus accepisse: & ita ut corpus hoc ipsum & anima illius diuinitatis participando in deum commutata transierint: non ut dialectico placuit Celso quod Iesu carne illa humana: auro argenteo & lapidi comparauit. quod est his illa corruptior. nam si ad uerum loquimur: nec incorruptum aliquid incorrupto est incorruptius: neque corruptum erit corrupto corruptius. alioquin uel ad hec sic respondebimus. Si enim potest qualitas commutari: & subiecta cuius qualitati materia: cur non possibile fuerit & iesu carne qualitates mutare: tale aliquando reddi: quale & esse hanc decuit: ubi in ethere & sanctis cellissimis locis iam ageret: ut ultra nil habeat: quam carnis infirmitatis sunt propria. & que iniquiora dixerat Celsus: quod neque in hoc quidem philosophum egit: quod enim proprie dicimus inquinatum: profecto ex nequitia id plane inficitur: corpus uero

natura dici inquinata nil poterit: non enim hec aliqd habet malignitatis: unde ea inquinatio pdeat. Cæteræ Celsus cū quid esset p nos rñdendū: quasi animo presagiret: de Iesu corpis immutatōne sic differit. Nū ille quia carnē deposuit futurus est deus? Cur non Esculapiū potius uel Dyonisiū uel Herculem dicimus diuinū nomen sortitos? Vex quid magni uel tanti unq̄ Esculapius ille: uel Dyonisius: uel Hercules factitarūt? Vt quos nā poterūt ex eorū dictis & uitis: isti pferre: qui uel moribus ipsis pfererit: uel meliores sint redditi: ut dii efficerent: legamus preterea & q̄ de his sunt historiarū pdita: & uideamus utrū impudicitia: fraude: descipiscencia: uel animi timiditate uacauerint: & si nihil hmōi in his deprehēdatur: apparebūt Celsi dicta ualidiora: qui hos ipos quos diximus: Iesu fecerit pares. At si pspiciū fuerit & si bene gesta nōnlla ab his pferant: uel infinita pter ius omne & æquitatē hos ipsos gessisse: lris pditū esse: cur ipse hos dixeris mortalitate deposita iure potius fuisse in deos q̄ Iesum relatos? Ait pterea eo Iouē q̄ colūt nos irridere: quia eius sepulchrū in Creta monstret: cū alioquin ex sepulchro nos Iesum colamus: ut qui minus intelligamus quo modo uel q̄ rōe Cretēses id agāt. Aduerte itaq; ut i his Celsus & Cretēses ipsos: & Iouē: & Iouis sepulchrū tuteat: asserēs tropicas quasdam his inesse snias: p qbus serat̄ conficta fuisse de Ioue & fabula. nobis uero id crimini dat: quia Iesum quidē sepulchro cōditū cōfitemur: ex quo tñ hunc dicimus suscitātū: qd̄ utiq; de Ioue nō dum Cretēses affirmant. Sed cū in Creta Iouis sepulchrū extaret: uidearis iā assentiri: nos arguēs p inde ignaros quo modo aut q̄ rōne id agāt Cretēses: dicturi sumus & Cyrineū Callimachū q̄ infinita poemata plegisset: pcurrissetq; græcā fere omnē historiā: nil p̄sus de Ioue & eius sepulchro dictū mystice intellexisse. unde & cretensens distico quodam quod in Iouis laudem scripsit: inculsat sic inquitens: Cretēses semper mendaces: sepulchrum enim tibi o rex hi condiderunt: tu uero mortem nondum obiisti. Es enim eterne mansurus. & is quidem qui dixit: tu uero nondum fato perfunctus es & manebis perpetuo: ubi in Creta Iouis extare

sepulchrum negasset: mortis principium narrat in Ioue factum: q̄ enim natus ille in terris est & mortis presertim initium: subdit nanq; Te uero Parasiis recubans mater peperit Rea, Erat enim necesse: ut quemadmodum hic quia Iouis negasset sepulchrū & genituram substulerat: & illud aduerteret sequitur: ut qui fuisset in Arcadia natus: esset aliquando etiam moriturus. De Ioue autē dicere sic cepit Callimachus. o Iupiter te quidem in ideis mōtibus natum homines ferūt: te inq̄ & in Archadia ortum dicūt pleriq; utri nam istorū o pater mentiuntur: deinceps & illud: Cretēses semp mendaces: subsequit̄. hec ut dicerē cōpulit Celsus: in Iesum ingratis agēs: cum scriptis his assentit̄: que illum & mortuum esse & sepultum apertius tradunt: fictum autem q̄ resurrexit a mortuis arbitratur: cum id & prophete innumeri futurum predixerint: & eum post mortem cōparuisse: signa extēt q̄ multa. Post hec Celsus huiusmodi quedam affirmat a p̄paucis sane preter Iesu doctrinam prolata: q̄ & si christiani quidē existimarent: nil tamen essent uel ad eius opinionem prudētiores: sed rudes admodum & imperiti: per quos iniungi hec dicit. Nemo ad nos eruditus accedat: & sapiens nemo: hec quippe sunt apud nos lege sancita: si quis uero ineruditus: si quis insipiens: aut infans: fidens nos adeat. Hos enī dignos suo deo fatent̄: unde & plane hi conuincunt̄: stultis dumtaxat & ignobilibus & insensatis: seruilibusq; & femellis & pueris suadere & uelle & posse: ad hec sic respondebimus. Vt enim Iesu ipso de continentia differente: affirmanteq; quicūq; mulierem inspexerit ad concupiscendum eam: iam mæchatus est in corde suo. Si quis forte ex hac tanta hominum multitudine qui christiani nominis esse credant̄: perpauca uiderit: uitam per lasciuiam ducere: non iniuria inculsabit: ut qui preter Iesu dominī disciplinam iam uiuant: iniquius tamen facere uideretur si istorum crimen Iesu disciplinæ ascriberet. Sic etiam si christianorum doctrina ad conuocandos ad sapientiam homines: nulli comperiat inferior: erunt haud dubie inculsandi: & magnum in modum: qui aliorum fouent inscitiam: nec secus & q̄ inconsultius nonnulla effun-

dunt: non tamē que Celsus conscribit. Non enim uel si rudiores quidā sint & indocti tam imprudenter hec pmerent, uel alia que dam: que nos a philosophiæ exercitatione & studio dehortarent. q̄ aut̄ Iesu doctrina sapiētiaē studere nos uelit: ostēdi ex ueteribus illis & iudaicis scriptis facillime potest: quibus & ip̄i nos utimur: nec secus & ex his que post Iesu aduentū sunt lris tradita: q̄ ue in ecclesia p̄ diuinis habent. Est enim in psalmo quinq̄gesimo scriptum. cū Dauid sic deum precat. Incerta & occulta sapiētiaē tue manifestasti mihi. Sic item quicumq̄ psalmos perlegerit: & sniāx hos copia & sapienter adinuenta: refertos cōperiet. Et Solomon ubi a deo sapiētiaē efflagitauit: acceptior fuit: cuius uestigia sapiētiaē lris demandata spectari possunt. Habent enī que breuiter ille perstrinxit: sniāx acumina: in quibus etiā q̄ multa inuenies ī sapiētiaē laudē dicta: & que ad suscipiendā sapiētiaē cohortent. unde sapiētia tantopere prestitit Solomon: ut & regina Saba eius nominis fama: periculū sui in enigmatibus factura temptatū hūc uenerit. & ut scribit: Hierusalē multo cū cōmitatu se cōtulit: & cū diuitiis & camelis aromata simul gestātibus & aurū infinitum: & gēmas preciosas & ad Solomonem peruenit: huncq̄ affata deprompsit que cordi haberet: edocuitq̄ eam Solomon omnia uerba que sibi proposuisset: nec fuit sermo qui posset regē latere: & non respōderet ei. Vnde cū uideret regina Saba omnē sapiētiaē Solomonis & quemadmodū apud se cuuēta haberent: obstupuit. Et huiusmodi est: ut scribit: prolocuta. Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis: & super sapiētia tua: & non credebā narrantibus mihi: donec ipsa ueni & uidi oculis meis: & probauī q̄ media pars nuntiata mihi non fuit. Maior est sapiētia tua & opera tua q̄ rumor quem audiui. De Solomone autem sic litteris proditum est. Dedit quoq̄ deus Solomoni sapiētiam & prouidentia multā nimis: & latitudinē cordis: quasi arenā q̄ est in litore maris: & p̄cedebat sapiētia Solomiois sapiētia omniū antiquoꝝ & omniū sapiētium ægyptioꝝ: & erat sapientior cunctis hoībus: & sapientior Ethan & Ezrahite & Eman & Calchol & Dardā filiis

Maol: & erat nominatus in uniuersis gentibus p̄ circuitū: locutus quoq̄ est Solomon tria milia parabolas: & fuerunt carmina eius quinq̄ milia: & disputauit super lignis: a cedro que est in libano usq̄ ad yfopum que egredit̄ de pariete: & differuit de iumentis & uolucris & reptilibus & piscibus: & ueniebant de cunctis pplis ad audiēdam sapiētiaē Solomonis. Istiusmodi inter fideles depocit sapiētia p̄ditos christi doctrina: ut uel in enigmatibus: que obscuriora & recondita sunt eloquendo: uel in parabolis siue problemate: alia quedam promendo: auditorū queat animos exercere. q̄n etiam e prophetis unus Osee: in suoꝝ calce sermonū sic inquit. q̄ sapiens & intelliget hec: intelligens & cognoscat. Daniel preterea & qui cū eo fuere in seruitutē abducti: adeo in disciplinis p̄fecerāt quibus Babilione sapientes: qui apud regē tūc essent sedulo utebantur: ut his oībus: p̄stātiores iā admodū uiderent. Dicit̄ & in Ezechiele ad p̄ncipē Tyri qui in sapiētia plurimū insoleceret. Nū tu sapientior es Daniele: omne absconsū tibi nō est reuelatū. q̄ si ad libros qui sunt post Iesu aduentū conscripti: pueneris: cōperturus mox es credentiū quidē multitudinē: cū p̄ abolas audiret: exterius cōstitisse: ut qui digni essent dūtaxat exteriorē doctrinā p̄cipere: discipulos uero seorsum p̄ abolarū p̄didicisse sniāx: priuatim siquidē Iesus discipulis cūcta aperuit: cū multitudini eos p̄ferret qui eius essent sapiētiaē cōsequuti. pollicet̄ aut̄ qui in se crederēt missū se sapientes & scribas sic inquit: Ecce ego mitto ad uos sapiētes & scribas: & ex his occidetis & crucifigetis. Et Paulus quidē cū gr̄as a dño distributas enumerat p̄mū posuit sapiētie uerbū: secundo q̄ illud subiret sciētiaē uerbū: tertio uero & post multa fidē subiunxit. & q̄n uerbum mirabiliū opum p̄ferebat: iccirco ubi rōnabilia dona exp̄ssit: & uirtutū opa & curationū dona: inferiori loco subiecit: Moysen uero multa p̄didicisse ī actis ap̄loꝝ Stephanus ip̄e testificat̄: & ex ueteribus lris: que ad ml̄tos nōdum puenissēt: id p̄sus desumēs: sic inqt. & erat Moyses eruditus ī omni sapiētia ægyptioꝝ: unde & cum p̄digia faceret in suspicionem uenit non tanq̄ a deo missum: ut ip̄e asseuerabat: se ea fecisse: sed p̄ ægyptioꝝ

potius disciplinis: cum in his sapiens haberetur. Quocirca cum eadem & regem suspitio subiisset: ægyptiorum ariolos sophistas & maleficos ad se cōuocauit: qui omnes conuicti sunt & deprehensi nullius esse momenti: quoad Moyſi sapientiam: que ægyptiacam omnem excederet. Poſſūt & iure que i prima ad Corinthios Pauli epistola perſcribunt: nonnullos mouere id ſibi ut pſuadeāt: noſſiſſe Ieſum apud ſe ſapientes aliquos eſſe: ſed audiat quem iſtiuſ modi cepit ſuſpicio. Vt enim Ieſus cum prauos homines improbat: hos plane affirmat non in his ſapientes uideri: que mente dū taxat cōcipi poſſunt: & inuiſibilia ſunt & ppetua: ſed his rebus incumbere & ea tractare que ſenſibilia ſunt: & demū ſpem omnem in his ſitam habere: que & mūdā ſint & mūdū hūc ſapiāt. Sic etiā cū mltā ſint & uaria quedā decreta: q̄ & terrena iſta & corpalia aſtruūt: & uniuerſa eſſe corporea dicūt: & ea imp̄mis q̄ plane ſubſiſtunt: & hec p̄ter: nil aliud eſſe: ſiue quod inuilibile eſſe ferat: ſiue quod incorporeum nuncupet: mundi ſapientiam eſſe hec dicit: in anem quandam & ſtultam: & que id ſeculū ſapiat. illam uero cœleſtem: ut que animum a terrenis his rebus ad eam que apud deū eſt: beatitudinē & regnum traducat: iſtituatq; ut cuncta hec momentanea que & tangi poſſunt & ſub aſpectum ueniūt contemptui habeant. Enim uero ad ea iter accelerare: & animum his enixe intendere: que & inuiſibilia ſunt: & ſpectari oculis nequeūt: dei ſapientia eſſe haud dubie conſtat. Paulus autē cū & ueridicus ſit & ueritati ſtudeat plurimū: de quibuſdā græcorū ſapientibus meminit: & quibus in rebus q̄ uera ſunt ſentiāt ſic inq̄ens explicauit. Hi enī cū deū cognoscerent: nō tñ illū ut deū glorificauerūt aut grās egerūt: & teſtat̄ quidē dei hos habuiſſe cognitionē: & id illis nō ſine deo cōtigiffe affirmat cum inferat. deus enim his reuelauit. & ut mea fert opinio: oſtēſurus uti ab his uiſibilibus ad inuiſibilia illa transcenderent: & illud adſcribit. Que autem inuiſibilia dei ſunt a creatione mundi creaturis cognita ſpectantur. et eterna uirtus eius & diuinitas ut ſint illi in excuſabiles: quia cum deum cognouiſſent: non ut deum glorificarūt: aut gratias egerunt. forte etiam

cum & hec ſcriberet Paulus: Videte uocationem ueſtram fratres: quoniā non multi ſapientes ſecundū carnem: non multi potētes: non multi nobiles: ſed ſtulta huius mundi elegit deus: ut confundat ſapientes: & ignobilia: & que contemptibilia ſunt elegit deus: & que non ſunt: ut ea que ſunt euacuet. ut non gloriē omnis caro coram ipſo: mouit nonnullos ut neminē uel eruditū ducerent uel ſapientem: uel q̄ ualeret prudentia ad deū concedere. & ad id quidē dicturi nos ſumus: quemadmodū haudquaq; nemo ſapienter dixerit ſecundū carnem: ſed non multi ſapientes ſecundū carnem. quod ul' ex his utiq; patet: quibus idem & episcopū format: et qualem eſſe oporteat ſcribit: quem & doctorē cōſtituit: oportere hunc dicit eiufmodi eſſe: ut & in ſacra doctrina hortari alioſ queat: & cōtradicientes arguere. ut uaniloquos & ſeductores faciat conticere: per eam que in eo eſt: ſapientia: & eum potius in ep̄m legit: q̄ unicam uxorem: q̄ qui plures habuerit: & qui nullius criminis poſſit inſimulari: q̄ qui ſit peccato obnoxius. Et qui ſobrius ſit: q̄ qui minus: & qui continens q̄ qui incontinens fuerit: & qui ornatus uirtute: q̄ qui huius ſit expertus. Quo ſit ut imprimis id exigat ut qui in episcopū ſit cōfirmandus: & doctrina precellat & ſciētia ualeat: ut refellere aduerſarios queat. Quo igit̄ pacto iure nobis id obicit Celfus: p̄inde nos illud dicamus: nemo nos adeat eruditus uel ſapienter: uel qui prudentior ſit: quin potius nec ſecus patet uolenti cuiq; ad fidem accessus qui uel doctior ſit: prudentius aut ſapienter habeatur: q̄ indocto: uel imprudenti: uel ſtolido. uel uerba promere neſcienti. iſtiusmodi nanq; ſe adētes cōſolatur: pollicet̄ ſe Ieſus: ubi deo dignos oēs effecit. falſo preterea & illud inferat: ſtultos dū taxat & ignobiles quosdā & inſenſatos: ſeruileſq; & ſemellas & pueros depoſcere: q̄ ad dei doctrinā alios iſtruūt: uelleq; & pſuaſos habere: tam & ſi & hos conuocet Ieſus: & meliores efficiat: & qui longe ſunt iſtis preſtantiores: alliciat. quando quidē ſaluator ē omnium mortalium chriſtus: & fidelium maxime: ſiue ſapientia polleant: ſiue ſimplicitate. quin & pro nobis hic omnibus eſt apud patrem propitiatio factus: nec pro his ſolum que ipſi patrauimus malis:

sed p totius generis humani sceleribus. Sed erit sane supuacianē
uelle his respondere que deinceps hunc in modū dicturus est Cel
sus. quid enim alias mali habet excultum esse & eruditum: & opti
mis disciplinis studiū impendisse: sapientēq; esse & uideri: quid
illud inq; impedimenti ad dei cognitionem attulerit: cur non pm
ptius id & expeditius sit: quo qs ad ueritatē accedat: & sane haud
quaq; debet malum uideri: si ad ueriora quedā erudiamur. ē quip
pe ad uirtutē uia hec eruditio: sed in eruditorum uelle hos nume
ro cōputare qui falsa senserint: nec græcorū sapientes: factū recte id
fatebunt: rursus quis non bonum esse astruxerit: optimis disci
plinis studere: At quas nam optimas esse disciplinas dixerimus:
eas preter: que & ueriores sunt: & ad uirtutem nos puocant: quin
& sapientē esse bonum est: non tamē uideri: quod intulit Celsus:
nec intercipit quidem dei cognitionē: sed adiuuētō est potius: &
eruditum esse: & optimis artibus studuisse: & prudētia ipa ualere.
Et id dicere longe magis q; Celsum nos decet: nimisq; qui Epicure
us esse coarguat. Sed uideamus que subsequenter is inquit. Spe
ctamus preterea nonnullos in foro turpissime quedam ostentādo
uerfari: non tamen unq; sapientiū uiroz; hi cetus adierint: nec sua
quecunq; fuerint his audent aperire: sed ubicunq; uel adolescētuli
quidam coierint: uel ociosum uulgus: uel hominū delirantiū tur
ba: eodē sese isti ppiunt: poliuntq; & ostentant. Vel in hiis qui
dem aduerte quemadmodum nos Celsus calumnie. q; quos
similes faciat in foro ad iactantiā & turpiter alios instruēdo: uagā
tibus: nos uero que nam ut turpius adita aperimus: uel quid his
saltem simile factitamus: qui partim ex lectione: partim huius &
significantiā explicando: ad dei oīpotentis cultum: & huic cultui
consociatas uirtutes: homines puocamus: & a diuinorū cōtemptu
& æqtatis excessu: nequid agāt iniquius: dehortamur: quin & phi
losophi ipi pcuperent quidem tot ad se posse auditores pellicere:
qui ea pciperent que de honestate aptius differunt: quod sane Cy
nicorū quidā maxime factitarūt: qui apud eos quos forte obuios
habuissent: publice disputarent. Nun igit; hos dixerit quispiam:

quandoquidē quos erudire statuerant nequaq; sint nacti: sed e tri
uiis collegissent auditores: eoz; nihil esse absimiles q; i medio foro
impudētius agant. fit itaq; ut nec Celsus ipse nec qui secū hec sen
serint his illud crimini sint daturi: qui hominis esse officium iudi
cent & ad pietatē spectare id duxerint: ut uel ad rudiores populos
concionabundi q; uelint edisserant. q; si philosophi illi ubi id ege
rint nil incusant: uideamus utrum sint & xpiani ipi culpādi: qui
longe melius q; philosophi quidam: homines ad ea que rectio ra
sunt cohortando: traduxerint: non enim philosophi: cum his pu
blice esset de re aliqua differendū: seligebant qui se audirēt: sed uo
lens quisq; & astans: auditum hos procedebat: xpiani uero ubi au
ditoz; animos expēdissent: habito cum his seorsum sermone: post
q; annuisse satis sunt uisi: rectius uelle imposterum uiuere: tunc de
mum istos admittūt in cōtuberniū: cum alioqn ab ordine alioz;
seiuungunt: quos nuper etiam introduxissent: que nondum pfecte
purgationis insigne acceperint. Est & apud hos alia quedā: ut pro
uiribus quisq; præ se tulerit constitutio: nil aliud uelle q; que xpia
nis sint uisa: apud quos alii quidam sunt instituti qui se adeuntiū
& uitam disqrant: & uti se gerant sedulo puestigent: iccirco: ut qui
nequiter egerint a cōmuni cetu secernant: qui uero non huiusmōi
fuerint: animo toto excipiant & in dies reddant pculdubio melio
res: sic nostri quos Celsus eoz; similes retur: qui in foro uagantes
sub doctrinæ pretextu que fedissima sunt patefaciunt: erga eos se
gerunt qui in peccata labunt: uel potius qui pditissimis facinori
bus student: ut a suo conuentu hos plane ppulsent. Et sane pytha
gorei olim: ut superius diximus: p eoz; graui & eggregia tunc di
sciplina & institutis: inane sepulchrum his extruebāt: qui ab eoz;
philosophia desciscerent: quippe quos pro mortuis ducerēt. Xpiani
autem deo pinde mortuos quosdam & pditos putant: qui uel
impietate deuicti: uel re alia quauis absurdiore: succumbunt: &
hos quidem ut mortuos lugent. Quos uero ueluti a mortuis ex
citos existimāt: & pstinis mores eggregie immutasse præ se fer
re pspexerit: & tpsis spatio longiore q; q nup; introducunt. nec ad

ecclesie primatum aliquem & prefecturam confestim hos puehūt: sed eos qui forte: ubi ad religionem accesserūt: deprehendunt aliquid deliquisse. Aduerte autem & illud deinceps quod per Celsum hūc in modum depromit. Sed uideamus quod in foro uagantes & hominū cetera: ut apta sint falsitate deprompta: & dissimili similitudine comparata: nos siquidem Celsus eorum similes dicit qui sediora quedam in foro cum diuagantur ostentant: nec in sapientium cætum uenire affirmat quoniam nil audeant sua his patefacere: sed ubi adolescentulos uiderint conuenisse & uulgus aliquod ociosum: & dementes homines quosdam: eodem se & priperre & petulanter iactare: qua in re nil aliud nititur: nisi ut nobiscum iurgio haud secus contendat: ac solent in copitis mulieres: cum afferere se mutuis contumeliis uolunt. Nos uero omni nisu contēdimus ut ex sapientissimis uiris nostrum collegium constet: & tunc sane quodcumque apud nos recti diuinique fuerit: ad omnes deferre: uel in medium nitimur: cum nostra optime predicando auditoribus sapientia preditis abundamus. Occulimus uero & silentio premimus: quod altiora sunt: illis precipue: qui ubi ad nos puenerūt: sermonibus indigent: quos tropice lac nuncupamus. Noster enim scribit Corinthiis Paulus: & grecis his plane: quod nondum essent tersioribus & optimis moribus expoliti. Potauit uos lacte non esca: non enim adhuc ferre potestis: neque etiam nunc potestis: adhuc carnales estis: cum enim inter uos zelus & contentio sit: nonne carnales estis: & secundum hominem ambulatis? Vel hic ipse nihil ignarus: quo cibatur: & hoc quidem perfectiore eorum alenda sit anima: unde quod reces sint ad fidem inducti: lacteo cibo fouendos: dicit hoc modo. Facti enim estis indigentes lacte non solido cibo. Vnusquisque enim qui lactis participat inexptus est uerbi iusticie: infans enim est: perfectior autem est solidior cibus: qui propter habitum: exercitatos habeat sensus: ad discernendum inter bonum & malum. Qui igitur istiusmodi uiris: ut rectiora narrantibus: fidem prestiterit: perfecto intelliget que christianae doctrinae inerit bona: haudquaquam esse in sapientium cætu sic explicanda: sed ubi uis adolescentuli quidam constiterint: & uulgares homines inertes & ociosi: & amentium multitudo: eodem esse quod & diuina habent & magna in medium mox

inferenda: & apud hos ipsos iactanda. Erit autem ei perspicuum qui nostrarum litterarum sensa scrutabit. in uulgi morem & Celsum odio & liuore in nostros inuectum: negligenter & temere in christianum genus: huiusmodi: & commentum esse: & effudisse: ipsi uero uel Celso nolente: omnes uolumus in dei doctrina ut eruditiores euadant: & ita ut uel adolescentuli ipsi pro eorum conditione ad id incitentur: uel domi pro inertiam uitam degentibus aliis: innotescat: quo pacto animi libertatem adipiscantur: & ex ea doctrina fiant nobiliores: quod uero apud nos christianam religionem predicando honoribus auctam reddiderunt sufficenter affirmant debitores se tam grecis quam barbaris: & sapientibus item atque insipientibus esse. Non enim id Celsus negauerit uel dementium esse animos ipsos curandos: ut quoad fieri potest deposita primum dementia ad sapientiam proferentur: quoniam & Solomonem audiunt de sapientia hominum differente. Si quis est puulus ueniat ad me: & insipientibus locuta est sapientia. Venite comedite panem meum: & bibite uinum quod miscui. Relinquitte infantiam & uiuite & ambulate per uias prudentie. Quinetiam ad Celsi dicta uel hec ridentem adiecerim. Nonne & philosophi ipsi ad audiendum se: conuocant uel deperdite uitae adolescententes: nonne & hos ad meliora hortantur? Nun prohibent hi uernas & seruitia ipsa philosophari: an ideo nos sumus philosophos inculaturi: quia seruiles quosdam ad philosophandum impulerint: & impromis. Pythagoram: quia Zamollim quendam induxit ut philosophiae studeret: deinde Zenonem: quia Perseum quempiam: nun propterea & culpandi hi fuerunt: quod Epictitum nup ut philosophum ageret: propperulerunt: an uobis solum o greci pueros quosdam minutiores & seruos & alios plerosque dementiores ad philosophiam licet inducere: nos uero cum id ipsum exequimur: non humaniter & recte facere arguemur: si cum christianae huius doctrinae medella: rationalem naturam omnem curare adnitimur: & conditori omnium deo conciliare? Sed satis hec iam haud dubie essent ad ea tollenda que iurgando potius quam criminando in nos intulit Celsus: nisi ista nobis obiciendo delectatione puectus: & alia quedam ingesserit: age uel his explicatis iam uideamus utrum ne christiani impudētius agant

fua dū pferunt: an Celsus cum ista subiūgit: Spectamus enim & domi qui uitā lanificio ducūt: & Coriarios quosdā: & qui nil pr sus exculi sunt: sed agrestes admodū & rusticani: in senioꝝ quidē cōspectu & sapientiū dñoꝝ nil hiscere audere. At ubi seorsū & pueros agunt & deliras simul cū his mulierculas: mirāda quedā enarrant: quēadmodū. s. nec patri obtemperandū sit nec p̄ceptoribus ipsis: sed sibi dūtaxat fides p̄stāda: & hos quidē affirmāt deliros eē & uelania p̄citos: & nil demū tenere qđ i uero sit bonū: nec facere: & nouis esse deliramentis p̄occupatos. sese dūtaxat callere quēadmodū sit uita ducēda: & si adoleſcētuli forte his pareant: & istos in super beatos fore edisserunt: & domū feliciorē: & simulac ista p̄tulerint: si p̄tereuntē quempiā uiderint: siue ludī magistrū prudētio rem aliquē: siue istoꝝ & genitorē: siue alios quosdā modestiores: uerebunt fortasse & desinent ultra hos cōmonere: qui uero ex his nec pensī qđpiā nec moderati habuerit: cōfestim ad impudentiam erigūt: ut in parentis uel p̄ceptoris conspectu nec uelint quidē nec possint recti qđpiā p̄loq: sed mustitādo hmōi quedā his infusurrant: hortanturq; ut illoꝝ stultitiā auersent: q̄ corruptissimi sint: nec lōge a sua neqtia discedendo: se cruciēt: quo fit ut si uelint uel his suadere dicēdo: ut desertis parētibus & p̄ceptore: cū femellis q̄buldā & collusoribus pueris ad effeminatū se quempiā conferant: seu ad tabernā aliquā coriariā: ut quā p̄dicant hi: p̄fectionem adīpiscant: p̄suasuri id haud dubie sint. Aduerte igit quēadmodum uel in his Celsus xp̄iane doctrinæ carpit qui apud nos sunt istructores: & utcūq; ad reꝝ omniū cōditorē p̄uehere aīas cōnitunt & sensibilia hec & momētanea: & q̄ sub aspectū ueniūt uniuersa: ut p̄ uī ducēda sint patefaciūt. & esse oīa cuiq; sic obeūda: ut possit cum deo eoz p̄ticeps fieri: q̄ & mēte dūtaxat cōcipiunt nō oculis: & in uisibiliū contēplationē beatiorē illā cū his simul nancisci: qui deo fuerint cōiunctiores: nec secus & hos ip̄os illis ut cōparet nitit: q̄ & lanificio uiuāt: coriariisq; & q̄busuis rusticanis affimiles reddat: qñ ut ipse affirmat: ad praua qđā facinora sic pueros & mulierculas prouocat: ut p̄re & p̄ceptoribus destitutis: sese cōfestim sequant.

Verumtñ a q̄bus nā ipsi pentibus q̄ frugi & cōtinētes sint: q̄busue p̄ceptoribus: qui ad honestiora instituant: ul pueros abducimus: uel forte femellas: ostendat Celsus: uel contra: pueros ipse astituat alios q̄ nostris his fuerint q̄ ad uerā religionē cōcedūt: melioribus forte imbuti: uel quos nam ip̄i a grauibus & optimis disciplinis subtrahēdo qñq; ad deteriora hortemur: At nihil habebit hmōi: quod cōtra nos p̄ferat Celsus: cū lōge secus se habeat res: quippe qui mulieres quidē ab impudicitia: & praua eaz reꝝ cōsuetudine: quibus olim insueuissent auertimus: ab spectaculisq; & tripudiis: & uanis superstitionibus: quibus ad infaniā usq; oblectabant: erui mus: adoleſcētulos uero qui iā pubescētes luxuriæ uoluptatibus p̄cipites agerent: cōtinētiore & celibes facimus: cū eis non solū sceleris feditatē p̄ponimus: sed quibus i malis futura sit improborum & delinquentiū aīa: & q̄les p̄enas sit hec luitura: & quēadmodum acrius sit demū excrutiāda. At quos nā ipsi delirare dicimus p̄ceptores & p̄citos uelania esse: eos nimis: p̄ q̄bus tutādis Celsus sic instat: p̄inde que potiora sint doceāt: ni forte eos frugi esse hic duxerit qui ad falsum deoz cultū & uarias quasdā superstitiōes: & impura quedam & libidinoſa spectacula alios puocant: nun p̄ terea & eos uelanos nil esse existimabit: qui & pueros ad ea omnia subeūda abducunt & rapiūt: que p̄ eos fat constat nepharie & flagitiose patrari: cū ipsi hos ip̄os a philosophoꝝ scola & institutis: quo ad uires suffecerint: nitimur ad dei iuxta nos cultū hortādo traducere. Eisq; cū & cultus huius prestātiā: tū & integritatē oñdimus. Sed cū suis ex dictis p̄ferat Celsus neq; nos hec factitare: sed euocare ad nos potius stolidiores quoscūq; sic eum affabor. Si enim nobis id crimini dares: q̄a a philosophia qua antea tenebamur descuiſsemus. & si minus uera p̄nuntiares: haberēt forte q̄ dices p̄suadendi uim aliquā. Nūc uero cū eoz nos subtractores factos eē insimules: q̄ optios p̄ceptores adirēt: p̄tuleris uelim q̄ nā docēdi fūgant hoc munere: hos p̄ter: q̄ ad philosophiā instituūt: quiue uel in partē aliquā q̄ boni p̄ceptoris officia sunt: exequāt: sed nequa q̄ quos p̄feras habebis hmōi: nos uero apte fatemur haudq; clam

beatos futuros: q̄ p̄ dei doctrina & duxerint uitā: & illi cunctis in rebus enixius uacēt. Et haud secus oīa pagāt: ac si deo uniuersa spe ctātī assisterent: nū igit̄ ul' coriarioꝝ fullonūq; uel rudissimoꝝ hominū & plane agrestiuū ista sunt documēta: Sed nequaq; id arguet Celsus. Enī uero qui apud hunc eoꝝ habent̄ simillimī q̄ domi ful lonicā factitant: uel coriariā forte exercēt: ut nil p̄fus exculi & sū me rusticitatis sint hoīes: patre & p̄ceptore astantibus: nihil ut ip̄e inquit: aut uolent̄ aut poterūt: q̄d bonū sit adolescentibus filiis explicare. Ad q̄d dicturi id sumus: quos nā heus tu uel genitores cō memoras uel magistros & instructores: si enim eos intuleris q̄ & uirtutē admittāt: & uitia auersent̄: & cōplectant̄ q̄ rectiora sūt: p̄fecto apud tales iudices sumus ut allaturi utilitatē: eoꝝ liberis cōfi dentissime nostra explicaturi. Si uero astate uel genitore: q̄ ut ad officiuū sit & uirtutē p̄liuior: sic & famæ celebritate ferat̄: nil cōtice bimus: ul' si alii quidā astiterint qui sane doctrinæ cotraria doceāt: id nobis nil crimini dederis: non enī iure id ageres: qn̄ & ip̄e q̄dē philosophiæ archana iuuenibus traditurus: parētes sortitis: qui p̄ re supuacua & plane inutili ducāt philosophiā: non in parētes iue ctus eoꝝ coargues uanitatē: sed cū libuerit a prauis parētibus libe ros ipsos disiuġere: quos ad philosophandū induxeris: oportuni tatē iā nactus: id sedulo feceris: ut philosophiæ rōnes infideāt iuni oribus: & de p̄ceptoribus itē uel hec ipsa dixerimus: nā si eos nos declinamus magistros: q̄ comicas quasdā & inhonestiores fabulas docēt: uel q̄ impurissimis iābicus cōtinent̄: & alia queuis que nec le gentē admiratiōe afficiāt: nec auditoribus ip̄is cōducāt: qui audiē do ignorāt ad phiām & moralitatē referre poemata: & iterlegēdū ex singulis p̄futura deligere: nihil p̄fecto declinasse puduerit. q̄ si mihi maḡos p̄duxeris q̄ ad philosophandū erudiāt & in phiā exerceāt auditores: haudq̄q; ab istis iuuenes auersuri nos sumus. qn̄ magis conabimur hos ip̄os ueluti liberalibus ī disciplinis & phi losophicis dissertatōibus exercitatos: ad elegantiā illā dicēdi p̄uehe re & uocis sonoritatē: q̄ uel xp̄ianoꝝ plerosq; clam habet: & si de re bus maxis & admodū necessariis disserāt: ut q̄s plāe oīdāt p̄ ip̄os

dei p̄phetas & Iesu apostolos sapiētet enūtiatas. Proinde ubi tandē Celsus aduertit se acrius fuisse in nos criminādo inuectum: ueluti excusans hec infert: istos uero nullius rei acerbius incusaueri: q̄ q̄ p̄ eos ueritas ip̄a uim patit̄: ex his p̄terea q̄s argumēta desumat. q̄ Celsus sic subdit: hi siquidē ad alia sacrificia multitudinē cōuocan tes: hmōi p̄dicāt. quicūq; & manibus purior & uoce sapiēs fuerit. prodito: & alii rursus: quicūq; homo quouis odio uacat: & cui sit animus nullius cōsciū mali: & quis recte & iuste duxerit uitā: lita tum huc p̄deat. Et hec quidē illi p̄nuntiat q̄ peccata pollicent̄ se purgatuos. Videamus aut̄ quos nā hi euocent̄: quicūq; inquit̄ fuerit peccatis obnoxius: quicūq; ip̄rudēs: quicūq; infās: & sūmatim ut dixerim: quicūq; infelix & calamitosus: dei regnū ingrediet̄. Peccatorē ergo non eū uos dicitis q̄ iustior sit: q̄ rapax: q̄ muros p̄foret: q̄ ueneficus: qui sacrilegus: q̄ sepulchra uiolando suffodiat: qui furē expilet: rapiat. quos enī alios p̄dicādo: p̄dones hi euocaf sent̄: uel ad hec quidē sic r̄ndebimus. Nō unū aliqd esse agrotos aīo ad medellā uocare: & sanos ad diuināꝝ reꝝ cognitionem atq; scientiā. Et nos quidē q̄ utrumq; id plane dignoscimus: imp̄mis quos ad curatōnē uocamus cohortamur: ut q̄ et olī fuerit obstri ctī sceleribus: ad eos se conferāt: q̄ queadmodū nihil peccet̄: insti tuunt: qui uero insipiētes: illos ut adeāt qui sapientiā ingerunt. & docēt infātes prudētiā ī uiros euadere: & infelices ad felicitatē p̄tin gere: & q̄d dici p̄prius p̄t: ad beatitudinē p̄silire. Vbi uero nobis hortātibus q̄ ex his p̄fecerūt: & ex ip̄a xp̄i doctrinā p̄ se tulerūt pu riores eē iā redditos: & quoad licuit rectiorē uitā fuisse aggressos: tum demū ad nr̄a sacrificia p̄ nos cōuocant̄: loqm̄ur nanq; in p̄fe ctioribus sapientiā: & illud p̄terea cōmonefacimus: in maliuolā & instructā p̄uersus aīam: nil patere sapiētiae aditum. nec fore ut illa corpus inhabitet peccato obnoxium. Quin & illud edicimus: quicūq; ē manibus purior: ita ut sanctiores has deo attollat: ut ommittā hūc posse rē diuinā rite pagere: poterit fidētius & illd̄ p̄ fari. Eleuatio manuū meāꝝ sacrificiū uespertinū. Is inq; is ad nos ueniat. Nec secus & q̄ uoce sit sapiētior hoc ē qui ad dīne legis me

ditione: dies ac noctes: ex habituq; & asuetudine q̄dā exercitatos
ad recti prauiq; discrimē habeat sensus: nihil hūc pigeat ad solidio
res & rōnabiles cibos cōcedere. his cōgruētes: q̄ p̄ pietate & uirtu
te decertāt. Sed cū diuina gr̄a oībus insit q̄ in icorruptiōe diligūt
immortalitatis documentor; magistrū: qui uel omni uitio uacāt:
nec odio solū: sed his etiā q̄ p̄ minimis habēt delictis: fidētius ue
lim inicient: & diuini cultus secundū Iesum: mysteria pagant: que
sanctis dūtaxat sunt tradita. Dicit itaq; q̄ iuxta Celsum fuerit ini
ciatus: cuiusq; aīmus mali nullius conscius fuerit. Accedito. At q̄
iuxta Iesum deo sacrificat qui mente sunt puriore ita affabit: ille
in q̄ cui iamdiu nullius patratī facinoris est animus conscius: ex eo
presertim tempore quo Iesu & uerbo curandum se obtulit: audiat
que ille suis discipulis instruendo iniunxerit. Cum igit̄ illa q̄bus
gr̄aci inician̄ eorum documentis Celsus opponit qui Iesu my
steria edocēt: nihil profecto is uidit: quod esset inter eos discrimē:
qui partim ad curādos improbos uocarent: partim purissimorū
quorundam archana & mystica capiēda: nō itaq; ad mysteria illa:
& sapiētiae communicationē in mysterio delitescētis: quam ante
secula deus ad iustorum gloriam predestinauit: sed ad curationem
suscipiendam iniustum accimus: siue ut lubet: uel furem hūc dixe
ris: murorūq; perfossorem siue ueneficum: siue sacrilegum: siue q̄
sepulchra subruendo expilet: siue quosuis alios quos patrasse gra
uiora quedam intulerit Celsus: insunt enim in uerbi diuinitate nō
nulla: quor; alia ad medellam his sunt profutura: de quibus ea p̄
tulit Iesus. Non enim opus est medico beneualentibus: sed male
habentibus: alia uero que mundioribus anima ipsa & corpore de
monstrant: in mysterii reuelationem a seculis eternis occultati &
nunc manifestati per p̄phetar; scripta: & per aduentū dñi nostri
Iesu christi: qui perfector; singulis apparuit & mētem illuminauit
ad ueram scientiam rerum. Sed cum grauiora faciat Celsus: quor;
nos arguit: crimina: ubi & nos scelestissimos homines dixit: & il
lud adiecit. Quos enim alios predicans predones hic cōuocasset?
uel ad id quidē dicturi sumus. Predones quidem hunc eos dixisse

qui perinde ex ipsa nequitia & nomen sint consecuti: quam in ho
mines ipsos predones isti exercent: quos & spoliare enixius uolūt
& perdere. Christianus uero uel si eos ad se quos & predo exciue
rit: euocet: uocatione tamen alia quadam & differenti hos uocat.
ut ipsor; scilicet uulnera: instruendo obducat. & animæ ip̄i facino
ribus prauis ardentius incumbenti: ad uini & olei proportionem
unguentorum medellam infundat: & cæterarum mensuram: que
ex medica arte egrotanti animo adhibent: ut iuuent. Carpit pre
terea Celsus que ad prauē uiuentium exhortationem & narrant̄
& conscribūtur: ad penitudinemq; & emendationem hos prouo
cant: & nos illud fateri affirmat: ad peccatores esse deum transmis
sum: qua in re huad secus nunc agit: ac illos criminaretur qui dī
cerent: eorum ob gratiam quibuscum in turbe nō rectius ageret:
missum esse per clementissimum imperatorē & medicum: Missus
igitur est deus uerbum tanq̄ medice artis peritus: ad eos qui essent
peccatis obstricti: & ut diuinorum mysteriorum instructor ad il
los qui & puriores iam essent & nil ultra delinquerent. At Celsus
cum nil posset ista discernere: non enim libuit hec ipsa perdiscere
diligentius: hunc in modum prosequit̄. Cur enim non ad inson
tes ille transmissus est: quid mali fuerit: nil deliquisse: ad hec respō
debimus: Si enim insones hic dicit quibus nil criminū adhuc
fuerit admissum: uel ad hos quidem missus est noster ille salua
tor: non tamen ut medicus: si uero delicti expertes illos appellat
qui aliquid deliquissent (non enim istorum fecit ille discrimen)
dicemus fieri non posse ut homo huiusmodi aliquis careat omni
no delictis nō enī ē in terris q̄spiam natus q̄ iuxta l̄ras sacras nō sit
peccato obstrictus: q̄d tñ lege ea asserimus: ut iuxta Iesum excipia
tur cognitus homo qui peccatum non fecit. Sed iniquius profe
cto de nobis narrat hec Celsus: perinde illud asseuerantibus: iniu
stum quempiam: si ob eius nequitiam deprimat deus: fore eundē
ut iterato suscipiat: iustum uero si cum uirtute & a principio
oculis ad cœlum sublatis se contempletur: ut minus admittat.
Nos uero impossibile dicimus esse hominem aliquem posse qui

cum uirtute & statim ubi i lucē pdierit ad deū oculos tollat. q̄ppe qui tum primū subeat inter hoies prauitatē necesse est: quēadmo dum & Paulus dicit. Sed cū uenisset mādatū: peccatū reuixit. Ego autē mortuus sum. Nec de iniusto quidē nos illd̄ cōmoncfacimus: huic fore id satis: si ob eius nequitia dep̄mat: ut sit deinceps a deo suscipiendus: sed si superiorē facinorē penitidine ductus: humil' ob olim cōmissa icēsserit: & imposterū uirtute ornet: hoc pacto susce pturum esse hunc deū nos affirmamus. Deinde Celsus eius dicti pr̄sus ignarus. quicūq; se exaltauerit: hūiliabit: ne a Platone qui dem illud edoctus: bonus honestusq; aliquis incedat humili deco roq; gradu. sic itē nec illud intelligēs. Humiliamini sub potēti ma nu dei: ut uos exaltet in tpe: sic subdit: hoies nāq; qui recte iuri di cendo p̄sederint eos qui illatā iniuriā flebiliter cōquerunt: ut q̄ri desināt cogūt: ne ad clemētiā potius q̄ ad uerū & æquitatē ferri p̄ se iudiciū uideat. Deus ergo & solus nō ad ueritatē sed ad grām sen tentiā tulerit. Verē q̄ nā illa grā fuerit: aut q̄ flebiliter cōquerentiū uerba: q̄ iuxta sacras l̄ras fiant: quandoquidē deū peccator hūc in modū precat. Peccatū meū ego cognosco: & iniusticiā non absco di: & cōfitebor aduersum me iniusticiā meā dño: nun quiuerit iste illud arguere: non esse ad se redeūtiū argumētū: & deū ad se cōuer tentiū: qui illi sese inter preces & uota toto aīo subdāt. Sed cōfusi or Celsus nec sibi sat cōstās: criminādi nos impetu raptus: dicēdo sibimet aduersat: nā cū se nil fugere demū oñdit: posse peccati ex pertē hominē esse: & cū uirtute æquitatē seruare: & a p̄ncipio oculos in deū intēdere: & alibi quidē cū ea q̄ ipi nos affirmamus: admit tit. q̄ homo aliq; & iustus sit & p̄fectior: & sine crimine pr̄sus ali us quispiā: ueluti idipm affirmans: sic inqt. Vel id quidē pōt p̄ ue ro rectius credi: q̄ genus hūanū natura p̄nius sit ad peccandū: de inde tāq; nō oēs sint p̄ Iesu uerbū acciti: sic loq̄t. oportuit itaq; ut oēs is euocaret: si oēs delinquūt. Ipi uero uel i superioribus quidem ostendimus Iesum dixisse: Accedite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiā uos. Liqueat igit mortales omnes ob inuitā eis peccandi naturā: labore affectos & opp̄ssos iam pondere:

ad dei uerbū & quietē uocari. Deus enī uerbū suū demisit qd̄ la borātes istos sanaret: eximeretq; e suis quosq; corruptōibus: Verē cum illud Celsus subiungat: quota nā fuerit peccantiū ista p̄latio: & alia hmōi p̄sequat: sic r̄ndebimus. Qui enī est peccato obnoxius alteri cuiq; q̄ nihil deliq̄rit nequaq; p̄fert: sed cū illud fit ut pec cator aliq; cōmissorē sibi sat cōsciū: & quāta sint q̄ cōmiserit repu tans: ad p̄niam ob praua facinora accedat humilior: ei p̄culdubio p̄feret: q̄ & si peccasse sit uisus: se tñ deliq̄sse nil putet: q̄n potius ob bñfacta nōnulla: quorē sibi cōsciū uideat i solefcet & efferet. Et id sane uolēti cuiq; euangelia recte p̄currere ex publicani p̄raba in notescet cū diceret. pp̄tius esto mihi peccatori: & pharisei cū p̄di ta quadā insolētia gloriātis iactātisq; istiusmōi. Gratias tibi ago: qm̄ non sum ut ceteri hoies. raptores: iusti adulteri: uel ut iste pu blicanus. Sic enī utriusq; dicta subsequutus ē Iesus: Descendit iste in domū suā iustificatus plusq; ille. Quia quicūq; se exaltauerit: humiliabit: & qcunq; se humiliauerit exaltabit. Nō igit uel deo nos maledicimus: uel mēdacē esse oñdimus: cū oēs & passim instru imus: ut quo ad dei magnitudinē hūanā itelligāt pusillitatē: & ab eo deposcant q̄ nre defunt naturæ: q̄ solus pōt ea suppeditare q̄ no bis defuerit. Celsus uero hec arbitrat eo nos ptulisse: ut peccato res dūtaxat ad rectiorē uitā hortemur: p̄inde nullū p̄ducere uirū possimus: qui i uero & bonus & æquior sit: & ob id etiā impiissi mis q̄busq; & p̄ditissimis portas aperiamus: quibus ad nos pate at sine interpellatōe accessus: nos uero si quis æquiori aīmo uelit q̄ ex istiusmodi dictis colligimus: nosse: longe plures afferre poterim: non ex graui admodū uita & facinorosa: ad uirtutē se recepisse: q̄ qui p̄ditissimis olī addicti sceleribus in uia tandē redierit. fieri enī solet: ut q̄ optimorē opeꝝ sibi sūt cōscii: cū p̄mia illa exoptēt: q̄ ex deo futura melioribus ac recte uiuentibns: p̄dicant. pp̄pensius lōge q̄ p̄ diuinas l̄ras tradita fuerint: admittant & credāt. quando uel ab ipsa cōsciētia illi iterpellant: quo minus dicta illa suscipiāt: q̄bus cauet futurę oīo: ut a deo uniuersorē mortaliū iudice p̄nas sint luituri: q̄ plane his congruāt: q̄ tāta commiserint. & sane non

iniuria ab omnium iudice supplicia inferunt: siquidem prope id accidat: ut
uel perditissimi homines: que de tormentis hominum tradita sunt: uelint quod
dem suscipere ob spem penitendi: quam offundunt assidue. intercipiuntur
tamen peccandi consuetudine: tanquam profusi nequitia: a qua nec facile possunt
fieri: ad constitutam ex rectiore doctrina uitam descendere. cuius rei &
Celsus: cum nihil esset ignarus: nescio quo pacto illud in subsequenti-
bus inquit. Atque cuius illud perspicuum est: ut qui natura sit ad peccan-
dum perliuor: uel qui peccare diutius consueuerit: nemo queat: uel
afflictando: uel miserando ad rectiora conuertere: naturam siquidem pe-
nitus immutare grauissimum est. Qui uero nihil delinquit: melioris
sunt uitae participes. uel in his quidem falli admodum Celsus uidet: cum
natura peccatibus uel flagitiis plurimum insuetis nullam omnino immu-
tationem concesserit. nec tormentis quidem existimet curari hos posse:
id enim liquido patet: mortales omnes natura esse ad peccandum propen-
siores. cum alioquin & si non solum natura labuntur nonnulli: sed peccatis
etiam insuescunt: nec tamen homines omnes capere quamuis immutationem
non poterunt. Extat siquidem per singulas philosophorum uel sectas: &
per diuina doctrina tanta hominum uis: quos egregie adeo immuta-
tos fuisse historiae perditum est: ut ad optime beateque uiuendum: uelut ex
emplar expositi ceteris sint: ut iter heroas olim Hercule illud: Vlixemque
ferunt nonnulli: & iter posteriores Socrate: & qui inter rectiores fuit:
Musoniu quempiam. unde non solum nostro iudicio medicum conuincitur
Celsus: cum dixerit: cuiusque perspicuum est: natura homines & assuetudine in pec-
cata perlabi: ita ut nec paenis affecti induci possint: ut in melius con-
mutentur: sed uel eorum sententia: & ingenue philosophati sunt: nec despe-
rasse unquam conuicti: posse uirtutem suscipere: cum uellent mortales. Hunc igitur
tur: & si non satis quam natura ipse sentiret ostenderit: nihilominus aegre nos
aio illum audiendo: uel hunc in modum coarguemus: non integre fuisse
ad sanitatem locutum. Dixit enim qui natura peccaret & consuetudine:
nil posse unquam: uel per alios illato supplicio & castigatos ad rectiorem
uitam conuerti. Nos uero: quicquid potuit huius ex dictis comprehendit:
quantum licuit refutauimus. Fuerit autem nihil absurdius: hominum aliquid
hunc uoluisse preferre: eos uidelicet qui non solum essent ad peccata &

scelera perliuiores: sed etiam hisce insueuisset que a perditissimis patra-
rent hominibus: neminem unquam uel cruciando a prauis auerterit peni-
tus actionibus. quod utique & falsum ex quibusdam esse arguit: quos
prodit historia philosophatos olim fuisse: qui pauloante iniqui-
tatissimi extitissent. Quis enim mortalium non inter perditissi-
mos deputet: qui quouis modo subire domini seruitutem pertulerit:
qui uel fediore se loco constituat ut uolentem quemque se conspurcare ad-
mittat: quod utique de Phedone philosopho traditum scriptis est. quis autem
eum qui cum tibicine & debachantibus per luxum comitibus uersaretur:
ubi cum his una Xenocratis grauissimi philosophi esset ludum
ingressus: ut hominem incesset contumeliis: cuius ex admiratione uir-
tutum uel impudicissimi etiam obstupescerent: non omnium dixerit ho-
minum inquinatissimum: cum alioquin ea dicendi uis in Xenocrate fuerit:
ut & hunc paulo post & socios imitaret: effecitque ut adeo in philo-
sophia proficeret: ut pro ille Phedon a Platone dignus sit habitus:
ut ea que Socrates de animae immortalitate disseruisset: & transige-
ret & recitaret. & quam in carcere ille praese tulisset constantiam: & ip-
se quaque preferret: ita ut nulla ueneni habita ratione: sed eo intrepide:
& quis cum animi tranquillitate: Epoto: tot demum ac tanta pegit: ut
ea uel optime instituti: & nullo interpellati discrimine imitari uix pos-
sint. Polemonem uero quis non demiret ex impudico continentissi-
mum adeo redditum: ut Xenocratis studiis cuius erat integritas ce-
leberrima: ipse succederet. Non ergo uera Celsus fatetur cum natura di-
cit & consuetudine peccare mortales: nec posse quempiam sic delin-
quentes uel pena illata a uitiis reuocare. Sed ordo quidem eorum dispo-
sitionis & elocutio: quam a philosophis proferebant: si tantam uim in eos:
& si prae uixissent: quos diximus habuere: nil mirum. Cum uero ru-
des appellat nostrorum hominum Celsus sermones quos utique nouimus
haud secus uenefica carmina uel sua quadam & uirtute refertos: &
apte hos ipsos spectamus: gregatim ingentem hominum multitudi-
nem: ex perditis moribus: ad optimum uiuendi genus traducere.
& ex iniquis alios facere iustiores. Ex timidisque & plane effeminatis:
ea animi magnitudine reddere: ut ob spectatam in se pietatem uel

2
mortē contēnant. quo pacto non iure mirabimur: insitā xp̄ianæ doctrinæ uirtutem: siquidē q̄ erant ad id destinati: ut orando & p̄dicādo dei ecclesiā stabilirent: & huic rei plurimū insudarint: non eo sunt psuadendi genere usi: quale Platonis illud uidet̄: cum sapientiam pollicet̄: uel alterius cuiuspiā philosophātiū: & tñ mortaliū: qui aliud nihil in se preter humanā naturā haberent. at uerior illa in Iesu apostolis demonstratio: diuinitus indita: fidem ex uirtute & spiritu uēdicabat. Vnde q̄ uelocissime istoz̄ decurrebat & sermo uel dei potius p̄ hos ipsos fluebat oratio: quippe q̄ multos p̄tinus immutarent: natura uel cōsuetudine delinquentes: quos p̄fecto nec hominū aliquis uel affectos supplicio immutasset: cum Iesus uerbū: ubi hos ad eius uoluntatē formasset a pristinis moribus ad potiora traduxit. Et Celsus quidē que sibi cōsentanea sunt: demum affirmat: naturam uidelicet posse nil penitus immutari. Nos uero qui unicā scimus & rōnalem animæ esse naturā: & nullā asserimus ab omniū conditore creatā que neq̄ sit: & q̄ multos: cum educatione ip̄a: tum & alioz̄ comertio: tum his que audiēdo p̄ceperint fuisse deteriores effectos nō ignoramus: ita ut in plerisq̄ sit hoc pacto ingenita prauitas: credimus plane diuina doctrina posse neq̄tiam uel ita conflatā: mutari: & nō modo id factu nil impossibile: sed ne graue admodū fore. sic tñ: ut ubi iam deliquerit quispiā: psuasum mox habeat: ut omnipotenti deo se penitus credat: & ad eius nutum pagat cuncta: apud quem non in eodem honore futuri sunt: prauī item ac boni: nec similiter morit̄ ocio torpens atq̄ ille q̄ multa iā gesserit ut ait Homerus. q̄ si plerisq̄ molestior admodū sit hec immutatio: huius & causā in istoz̄ assensu si tam esse dicendū ē: quos pigeat illud admittere & deū fateri: eoz̄ q̄ in uita gesserint singuli: æquiorē iudicē fore. Siquidē aīmi p̄mptitudo: & exercitatio ip̄a uel ad ea que grauissima uidebunt̄: & ut maius aliquid dixerim: uel q̄ propemodum impossibilia sunt: plurimum ualent. Quinetiam uel si humana p̄ medium uelit theatz̄ sullimis: ad ea q̄ rectiora sunt demū puadere: uel ubi quis grauiatulerit p̄ diligētīā poterit & exercitationē id facere: si uero officiose

OPRICO
CONRA
D
uiuere & cū uirtute ipsa maluerit: fieri nō potest qn id assequat̄. & si olim improbissima fuerit. Verum aduerte ne qui ista edisserat illius potius naturā incuset: q̄ animal ip̄m rōnale condiderit: q̄ id quod conditū sit: si ad ea que grauiā tātopere sunt tolleratu & minus utilia humanā naturā ualidiorē effecit: ad propriā uero beatitudinem p̄sus inuolidā. Sed hec satis ad illud: qd̄ dixerat Celsus: immutari p̄sus naturā grauissimū esse. Ait deinceps & eos q̄bus nihil fuerit admissum: melioris esse uitæ p̄cipices: nil tñ aperiens quos nā dicat esse peccati expertes. Vtrū q̄ a p̄ncipio nil unq̄ peccarint: an q̄ post p̄ora delicta postmodū immutati: nō amplius commiserūt: ut ī eadē re laborēt. q̄ si eos hic dixerit q̄ a p̄ncipio haudquaq̄ deliquerint: impossibile erit illud existimādū: sin uero q̄ ubi uitā p̄stinam immutarūt: decetero peccati immunes p̄manserint: rariores hi quidē & p̄pauci reperient̄ huiusmodi: qui ubi ad salutarem doctrinā se cōtulerūt tales reddant̄: & si non istiusmodi fuerint: cū p̄imum ad xp̄i doctrinā accederēt: siquidē sine doctrina: & ea quidem p̄fectiore fieri non possit: ut peccati homo expert̄ efficiat̄. deinde subiungit: tanq̄ id fuerit p̄ nos usurpatū: at deus omnia poterit: nec tñ aduertens quemadmodū dictū id sit: & que illa sint oīa q̄ in dei esse p̄tate noscant̄: & quomodo illi factu sint cuncta facillima: de quibus haudquaq̄ necesse est aliquid in presentia dicere: non enim eo staturus is esset: tam & si stare his merito posset: que per nos inferent̄: quia nollet forsitan que contra se faceret queue ad suadendum ualere sectari: uel si forte sit hec secuturus: uideret alioquin quibus nam posset dictis occurri: potest autem omnia iuxta nos deus: cum nihil interea ob eius hanc potestatem aut deus esse: aut bonus: aut sapiens esse desistat. Celsus uero: ut q̄ minus intelligat quemadmodum deus dicatur omnia posse: propterea inquit deus omnia potest: quia nihil tribuit quod iniquus sit: siquidem & si iniuste hic facere possit: nolit tamen. Nos uero sic dicimus quemadmodū enī nil p̄t: qd̄ aliis innatā de se dulcedinē indat: q̄a natura sit dulcius: p̄ se dūtaxat amaritudinē q̄nq̄ inferre: neq̄ quod lucem prestare ceteris: sibi insitam solet: quia

lux sit: tenebras quoque pacto ingerere: ita nec deus poterit que iniquiora sunt exequi. quod utique est ab eius natura penitus alienum: & posse ius uiolare cum eius diuinitati: tum omnipotentiae aduersari. quod siquid humanis in rebus potest iniuriam facere: quia sibi ut iniuriam faciat natura sit insitum: profecto iniuriam fecerit: quia in eius natura non sit quo minus facere iniuriam queat: post hec autem Celsus pro suo iure id accipit: quod ab his haudquaquam conceditur qui maiori quadam ratione crediderint: sed a stultioribus forte nonnullis sic prefinitur & sumitur: inquit enim: haud secus atque hi qui calamitati interuiunt in miseros deus misericordia detinet: ita ut prauos quidem uiuet & fulleuet: bonos uero qui prauae nil agant: reiciat & plane contemnat. quod sane iniquissimum est. apud nos uero longe secus est Celse: non enim improbum quempiam subleuat deus: qui non ad uirtutem se conferat. nec bonum aliquem reicit: quin etiam nec eum quidem quo cum sit clementius actum: preter clementiae limites: uel attollit uel miserat: ut miserationem hanc uulgatius dixerim: sed eos dumtaxat penitudinis gratia deus admittit: quos uehementer adeo commissorum facinororum penitet: ut quo ad scelere magnitudinem & deploratam nequitiam: sese ut perditos defleant. & praeseferant egregiam quandam cum uitae deterioris: tum morum immutationem: sic fit ut flagitiorum omnium obliuionem afferat uirtus: que ubi istorum animos deinceps subiuit: omnem exterminabit nequitiam: que hos antea occupasset. quod si uel nulla hos forte inuaserit uirtus: insignis tamen profectus aliquis animo innascatur: uel satis hic fuerit: pro eius proportione ad eandem habundantior quamcunque & perdedam malignitatem: & ita ut propemodum non ultra sit hec animam inuasura. Demum ueluti ex eius persona: qui nostre doctrinae & princeps sit & instructor: hominibus infert. Sapientes enim auersantur que pro nos praesferunt: a sapientia circumuenti & praepediti: ad quod sic respondebimus. Si enim sapientia humanae diuinarumque rerum scientia est. & harum causas nosse: uel ut diuinus sermo definit diuinae potentiae uapor & emanatio quedam claritatis omnipotentis dei sincera: & candor lucis aeternae & speculum sine macula dei maiestatis: imagoque bonitatis eius: nemo profecto qui sapiens fuerit:

christiani hominis auersabitur dicta: qui modo sit christianae doctrinae peritus. Neque pro hanc uel circumuentus hic fuerit uel capiet: non enim uerior illa sapientia fallit: uel in errores inducit: sed ruditas potius & ignorantia: & illa quidem certior dici uel scientia uel ueritas potest: que ex sapientia perditur. quod si forte sapientem hic dixerit qui aliquid captiuiculis quibusdam decernat & statuatur: dicturi haud dubie sumus: fore ut a diuinis dictis hic longe abscedat & plane abhorreat: qui iuxta hanc tuam quam iactas: sapientiam sit institutus: & suadelis quibusdam & argutis captionibus interceptus. Sed cum pro nostra doctrina & uere scire: & fraudulenter agere: nulla sit sapientia: siquidem arte quadam & hi conuincuntur & dolo qui falsa sentiunt: & sophismatibus quibusdam falluntur: iccirco ignaritate magis praesferre id dixerim: quam sapientiam: quod huiusmodi sit. post hec nil desinit Celsus: ei conuertiari qui christianam praesferat & predicat religionem: de eoque haud secus sententiam tulit: ac ridicula quedam edisserat. cum interea nec ulla praesferat argumenta: neque apertius exprimat: que dixerat irridenda. & dum plane conuertiatur: sapientem neminem dicit: doctrinae huiusmodi obedire: & si alioquin uelut a multitudinis sit ipsa illectus ad hanc concedenti. Et haud secus ac in re agit: ac solet qui dixerit ob imperitorum hominum turbam qui legibus ipsis regantur: sapientem neminem fore: qui Soloni obtemperet: uel Lycurgo Xeleucoque uel ceterorum huiusmodi cuique obsequatur. praesertim si ex uirtute sit institutus. quemadmodum enim istorum singuli ut expedire est uisum: & leges tulere: & enixe omnia factitarunt: ut homines institutis & legibus irretirent: Sic deus qui in Iesu uniuersis mortalibus statutas detulit leges: sapientia communitus hic agit: ut hi possint utcumque ad meliora traduci. cuius rei: ut superius diximus: haudquaquam ignarus in Moyses deus sic inquit. Ipsi uero irritauerunt me in eo quod non est deus: & in abominationibus ad iracuendam concitauerunt: Et ego puocabo eos in eo qui non est populus: & in gente stulta irritabo illos. Idem & Paulus nihil ignorans: sic dixit. Quae stulta sunt mundi elegit deus: ut confundat sapientes. communiter sapientes hos nuncupans qui & si litterarum in studiis profecissent:

alioquin ad multiplicem deorum: quod impium est: cultum reciderit. Quippe cum se dicerent sapientes: insipientes sunt facti. & commutauerunt gloriam incorruptibilis dei: in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & uolatilium & quadrupedum & serpentium. Illud preterea crimini Celsus docenti Iesu ascribit: quia proinde stultos quosdam conquiret: quos erudiret. sed oblatranti sibi sic respondemus. Quos enim tu dixeris stultos: quandoquidem improbus quisque stultitiae potest insimulari: si igitur qui demeriores sunt & uesani: stultos mox nuncupaueris: ipse ergo qui homines ad philosophiam deducis: stultos ne queris quos ad philosophandum inducas: an prudentiores quosdam & graues uiros: Atqui nequaquam poteris sapientes inducere: nimirum qui iam pridem philosophentur & sapiant. Fit ergo ut improbi sint ad philosophiam ducendi: si improbi: consequens erit ut stultos & insensatos requiras: si tales ad philosophiam homines deducendos requiris: ergo & stultos queras necesse est. Ipse uero & si dementes quosdam: dementiae id nomen sortitos: conquiram: haud secus egerim ac solet clementior medicus: qui morbo affectos: ut opem his afferat & sanitatem restituat diligenter perquirat. quod si insensatos hos dixeris: quia neque solertiores sint nec in re ulla exerciti sed hominum monstra potius uideantur: responsurus equidem sum: uel hosce homines me enisurum pro uiribus: meliores efficere: nec uelle tamen ex his christianorum caetus conflare. quippe qui diligentiores semper peruestigauerim: & acriori ingenio uiros: qui consequi possint enigmatum apertiore sententiam: & ea percipere: quae suboscuro cum in lege sunt: tum in prophetis & euangelis enarrata: quamuis hec ipse proinde nihil in se complectantur quod dignum sit memoratu: & contempsisti & aspernatus es. cum nihil interea latentem in his: & reconditum sensum discusseris: nec ad eorum qui hec conscribere uoluerunt & sensa temptaueris. Cum autem deinde inquit Celsus per simile quidam hunc facere qui ad christianam religionem instituat: atque is solet: qui sanitatem quidem corporibus operaturum se pollicetur: prohibeat tamen quibus is medeat: ne medicae artis peritioribus

uacent: ne sua tandem inscitia arguantur & pateat. ad hec illud dicturi sumus. Heus tu quos nam dicis hos medicos: a quibus priuatos quosdam & rudes ne eos adeant: coercemus: non enim uelim ea te suspitio subeat: ut cum alios ipsi ad christi doctrinam hortamur sectanda: ad philosophos istos usquam deduxisse: subinde hos ipsos medicos putes: a quibus eos nos arceamus: quos ad dei disciplinam uocamus. Siue igitur subiceat Celsus: cum nullos habeat quos proferat medicos: siue ad ideotas & rudes confugere omnino cogatur: qui de deorum multitudine seruilem in modum quam multa circumferant: & eloquantur: uel alia queuis: ut homines assolent imperiti: effuderint. utrimque tamen arguitur: frustra illud ut diceret delusisse. Nescio quos christianae fidei instructores a peritioribus medicis nos arcuisse. quod autem ab Epicuri philosophia: & Epicureis medicis sectandis eos auertimus: qui in his plane falluntur: quo pacto non iure optimo id facere uideamur: cum a grauissimo morbo illos subtrahimus: quem uel ex Celsi sententia medici ingessere. qui diuina profus sublata prouidentia: uoluptatem: tanquam summum bonum induxerit. Sed concedatur: ut eos quos ad nostram doctrinam hortamur a philosophantibus medicis arceamus: qui Peripateticorum more & prouidentiam tollunt: & deos affirmant nihil humana curare. quo pacto tamen non pios: ipsi hos reddimus: & ad sanitatem reducimus: quibus plane persuademus: & curae esse se deo: & grauioribus quibusdam ex his quae philosophorum dicta putantur: afflictatos uulneribus liberamus: qui fidem nobis prestiterint. Esto preterea: ut alios a Stoicis medicis subducamus: corruptibilem inducentibus deum: uel eius essentiam asserentibus corpus esse in cunctis mutabile. Et quod transformari quandoque possit: affirmantibusque non nunquam esse omnia corruptioni obnoxia: deo dumtaxat excepto: cur igitur non hisce ex malis eos nos sumus uendicaturi: quos dicto audientes habemus: & ad piam doctrinam sic denique inducturi: ut deo omnipotenti se tradant: & demerentur christianae disciplinae parentem: qui & clementissime ad se omnes conuertat: & ad animarum profectum doctrinam parauerit: in hominum genus omne dispersam:

nec secus & eos curamus: qui medicorum quorūdam philosophantiū
psuasu: ea sunt uesania perciti: ut credant animas: in alia atq; item
alia corpora cōmigrare: cum illi quidem humanam naturam abie
ctiorem adeo facerent: ut uel in bruta nōnunq̄ animantia illas cō
meare affirmant: Cur enim non meliores animo reddimus: q̄ chri
stianæ doctrinæ huic obsequunt̄: que utiq; tradat: nil improbo
ad supplicium id concessurum: si uel sensu careat uel ratione: ostē
datq; esse nonnullas medellas: que reuocent plane per deum: ī im
probos illata supplicia: huiusmodi enim qui prudētius uitam du
xerint christiani: cum sensuunt: simplices quosdam haud secus
instituant ac solent parentes: desipientes admodum filios. Haud
quaq; igitur ad insipientes & stultos & agrestes quosdam ipsi con
fugimus: his inclamantes ut Celsus delirat: fugite medicos: uel ca
ute ne quis uestram scientiam carpat: nec illud ipsi asserimus pra
uam esse scientiam: non enim adeo insanimus: ut scientiam astrua
mus: homines ab animæ sanitate subducere: nec disperditum iri
quempiam per sapientiam dicimus: nec interdendum: nobis ut
uacent & intentiores se prebeant commonemus: sed deo omnipo
tenti ut animum intendant commonefacimus. & Iesu ipsi: qui ea
nos doceat que ad dei pertinent documenta: nemo autem nostrū
tantopere insolescit: ut suos familiares eiusmodi alloquat̄: ipse so
lus salutem omnibus sum allaturus: cuiusmōi Celsus cœlestis do
ctrinæ preceptoris personæ dicēda imposuit. Aduerte igitur quā
tis in rebus nostra carpendo hic mentiat̄: non enī ipsi illud astru
imus: ueros medicos: eos corrumpere & uitiare: quos se curaturos
polliceant̄. quin & secundum aliud quoddam contra nos produ
cit exemplum: persimile: inquit aliquid qui inter nos docendi
munere fungitur: factitare: quod & temulentus quispiam solet: q̄
ubi se ad ebrios contulit: qui sobrii sint temulentie arguat. Atqui
ostendat uelim: ut ita dixerī: ex Pauli scriptis: mero maduisse hūc
ipsum Iesu apostolum: nec sobrie & temperanter locutum: uel ex
his que Iohannes conscripsit: non continentioris esse: & quauis
nequitia temulentia liberi hominis sensa: q̄ ille efflauerit: nullus

ergo cum sobrius sit: & ad christianam instituat disciplinam: ebri
etate afficit̄. Sed imprudenter nunc Celsus: nec sane pro philoso
phi dignitate: nobis hec obiicit: quos enim ipsi christianorum do
gmatum assertores: qui sobrie uiuant & continenter: culpamus:
proferat Celsus si libet: cum ad nostram potius opinionē madere
uino illi uident̄: qui inanimata quedam & plane insensibilia: haud
secus ac deum appellant & alloquunt̄. At quid uino madere hos
dixerim: quin potius furore perciti ad phana procurrunt & ad si
mulachra ipsa percumbunt: uel animantia quedam & bruta adorāt:
Neq; hi quidem minus insaniunt: qui in deorum honorem: quos
haud dubie esse & deos credunt: ea putant parari: q̄ p̄ uanos quos
dam & improbos uiros forsitan fabricant̄. Deinde Celsus q̄ apud
nos doceat: cecutienti cuiq; comparat: qui uero q̄ docent̄ ediscūt:
his qui luminibus capiunt̄: & illud se cecutientibus crimini dare
affirmat: quia cum oculorum acie ualeant: p̄inde cecis oculis sint a ce
citate minime cōualescunt. Verum quos nam alios ipsi preter gē
tiles dixerimus cecitate hac laborare: Siquidem ex tāta rerum ma
gnitudine: & mundi hac mole: & pulcherrima eorum que cōdita sunt
structura: suspicere nequeunt & contemplari: eum dumtaxat ado
rari oportere & coli & admirationi esse: qui uniuersa ista condide
rit. nec quicq; eorum que apud homines sunt comparata: siue in deo
rum honore accepta: colere iure quempiam posse: siue cū condito
re una hec ipsa coluerit: siue minus. Nam conferre que cum infini
ta celsitudine illa nihil sunt conferenda: quippe que omnem supe
ret conditarum rerum naturam: hominum est mēte & animo pla
ne cecutientium. Non enim aliter cecutire hos dicimus uel peni
tus excecatos: qui p̄spicaci sunt uisu: nisi quia deū ignorent: & ad
deorum phana & simulachra: siue ad ea sacra que Hieromineas hi
dicunt: ferunt̄ precipites. Sic sane: & mentis cecitate hos captos fa
temur: & tunc precipue cum ad eorum impietate accedat & scelera
tior uita: quando quod factu sit laudabile minus conquirant: sed
q̄ pudenda sunt factitent. Proinde cum tantarum rerum nos incūsa
uerit Celsus: cui aīo inerat ea nunc aperire. perinde & alia habeat:

que dicere contra nos possit: silentio tamen hec se preteriturū pre-
tendit: que uero dicit huiusmodi sunt. Ea uero in his duxerim in-
cusanda ne uniuersa istorum errata enumerem: & in hoc delinque-
re plurimum hos affirmauerim: quod homines temptant superuaca-
nea quadam expectatione: & prauos quidem: ad deum traducere.
& ut potiora contempnant his suadent: tanquam si ab istis descuerint
quod maxime sit conducturum. Vel ad hec quidem ex eorum respon-
dendum est actionibus qui ad christianam se conferunt religionem:
non enim improbissimi quique: tam facile christianæ doctrinæ sub-
dunt: quod simpliciores quidam & recti: & ut plerique hos dixerit: gra-
ues aliqui & modesti. Hi namque suppliciorum denuntiata formidine: quod
& maxime mouet: & ab his ut caueant admodum exhortat: quorum
gratia inferunt tormenta: enixe adeo dedere se totos christianæ
discipline nituntur: tantopereque nostra hac ipsa detinentur doctrina:
eternas ueritatis penas: que per hanc explicantur: ut tormentorum ge-
nus omne in se a quouis hominum uel cum dolore multiplici ad-
inuentum: admoueri plane contempnant: quorum ad hec toleranda
animi promptitudinem: nemo hominum qui recte sapiat ad impro-
bam spectare uoluntatem asseuerauerit: quo enim pacto qui ea quod
nequiora sint uelit: ad celibatum se & continentiam exercebit: uel
sua egentibus impartiet? Sed nec dei timor: ad quem consequen-
dum ut multis utilem uel nostra hec ipsa doctrina eos hortat: quod
nondum quiuerint dei ob gratiam quid sit eligendum spectare. nec
quemadmodum pro summo bono & supra omne quod promitti per ho-
minem possit sit ille habendus. quod si quis superstitionem potius cre-
dat quam prauitatem inesse christianæ doctrinæ: & hanc eo incuset: quia super-
stitiosos efficiat: dicturi ad hunc ipsi mox sumus. Ut enim roganti
cuique utrumque qui tulerit leges: optimas ne ciuibus dederit: hunc in mo-
dum respondeat aliquis: non enim que optime essent tulisse: sed quod
potuerit meliores. Sic & per christianæ disciplinæ dici poterit auctorem
quoad licuit: multis ad morum rectitudinem potiora quedam se statuisse:
se: dedisseque documenta que præ cæteris meliora sunt uisa: dolores
quosdam nec simulatos: sed certiores & necessarios delinquentibus

comminando: & supplicia ad renitentium & puicacium correctionem:
qui nil prius intelligant: quid sibi uelit qui tormenta hec inferat:
quidue dolorum & comminatio illa qui utique ut conferant uerius per nos
homines explicentur. Non igitur improbos quosdam subducunt qui
christianæ doctrinæ preconium faciunt: ne deo: ipsi conuictamur: quippe
qui de eo que uera sunt explicemus: & que multis quidem apertiora
uidentur: cum alioquin non ita his pateant: ac paucis illis innotue-
runt: qui ea sapere que huius doctrinæ sunt studeant. Sed cum in-
ani expectatione & spe quadam superuacanea: qui ad christianam
religionem se conferunt falli & circumueniri Celsus affirmet: Huic
que de uita illa beata traduntur: calumniant: carpentique: quod nobis
est cum deo commune: sic respondebimus. Heus tu quantum in te est
inani spe uel hi subducuntur: qui ea quod Pythagoras ipse & Plato de
anima differunt: quoque pacto admiserint: quemadmodum ad coeli queat hec
culmina puolare: & in supercoelestibus locis spectare foelicitum specta-
torum spectacula. quod & secundum te Celse qui uel animæ perpetuitatem susci-
piunt: & ita uiuunt ut heroes tandem efficiantur: & cum diis uersentur: uana
spe seducantur necesse est. Sed uelim nunc Celsus eius sectam nihil dis-
dissimulando: quin potius Epicureum se plane fatendo: uel ea in super
impugnando quod tam per graecos quam barbaros de anima quemadmodum perpe-
tua sit & immortalis siue de mentis immortalitate non negligētius
disputantur: ostendat de his inania dici & spe falsa seduci quod ista credi-
derint: quod uero eadem secum & sentiunt & philosophentur: inani hac spe prius
uacare: siue cum ad optime sperandum inducuntur: siue quod Celsus ma-
gis est consentaneum: nihil cuique spei reliquum fecerit: ubi & animam dicunt
omnino corrumpi. Ni forte Celsus & Epicurei ipsi non uanam spem esse
affirmet: quod in uoluptate consistat. hec enim ipsorum est finis. & per eorum-
dem sententiam: optima corporis ualitudo per summo bono habetur & aliud quod
quid hic per certo speret: nec putes forte me minus per christianæ doctri-
næ diguitate: dum interea Celsus responderim: perduxisse philosophos: qui de animæ
immortalitate: & quod post mortem illa sit per mensura differuissent. Quibus
cum: quia communia quedam habemus: oportune nunc demonstraue-
rim: quemadmodum uita illa futura his solum sit obuetura hominibus: qui

secundū Iesum: & dei cultum susceperint. Et in deum rerū omniū conditorē pietatē sincerā & puriorē: seruandū esse censuerint: nil tamen rebus ullis creatis immixtam. Verum que nam sunt illa que & potiora sint & ut aspernentur homines suademus: ostendat que uelit: opponatque: & contra: earum rerum statuatur finem: qui talis sit: quālis iuxta nos est apud deum in christo: hoc est apud uerbum & sapientiam: & omnem uirtutem: qui uel & his sit beator finis futurus: qui innoxiam & puram duxerint uitam: & illis insuper obuenturus: quibus caritas inseparabilis quedam insit erga deum omnipotentem suscepta: & inabscissa inheret. & sane dei munere singulari: noster hic finis cuiusuis philosophicæ seruat: tam græcorum quam barbarorum: uel earum rerum quas mysticas esse hi pollicentur: metas quasque & prefinitas oppugnaturus occurret. Demōstret preterea uel iuxta alios quosdam quis destinatus sit finis: utrum nostro hoc potior: & quemadmodum illorum forte comodior: noster uero diuino muneri nil penitus congruat: neque his satis sit consentaneus: qui rectius uixerint: uel perinde non ex spiritu sancto prodierit qui animas prophetarum puriores imbuerit: quibus uel ea sint edita que per nos profuerunt: arguat demum alius quispiam: si modo id animo sedet: apud homines: uulgatos sermones: his dictis quoque pacto prestare: que & diuina esse apertius innotescunt: & diuino instinctu enuntiata: que utique uel his potiora: ubi homines ipsi admiserint: ut rectius degant instruimus. Si enim id dictum nil grauius fuerit. hinc liquido patet nil posse unquam excogitari quod esse satius possit quam omnipotentis deo se ut quispiam credat: & ei se disciplinæ addicat: que plane a quibusuis rebus creatis seiungat: & per animatum uiuentis que uerbum: quod utique & uiuens est sapientia: & dei insuper filius: ad uniuersorum deum traducit. Sed cum in his hactenus satis sit tertius liber ea complexus: que Celsi scriptis respondendo perscripsimus: dicendum hic facimus finem: enixe deinceps persecuturi: que Celsus subsequenter conscripserit.

LIBER QUARTVS.

In tribus superioribus libris Sacer Ambrosius ea complexus sumus que nouimus Celsi scriptis obici potuisse. Nunc uero quartum subiungimus: unum illud: per Iesum: deum precati: ut ea nobis in respondendo uerba suppeditentur: de quibus apud Ieremiā id scribitur: tanquam ad prophetam deus hunc in modum loquatur. Ecce dedi uerba mea in ore tuo: Ecce constitui te hodie super gentes & super regna: ut euellas & destruas & disperdas: & dissipes & edifices & plantes. Indigemus enim hoc tempore uerbis que tollant protinus cum Celsi scriptis & simillimas aliorum sententias: que ueritati obstitunt: & animam iactura non mediocri afficiunt. Est preterea nobis necesse: ut ea excogitando intelligamus: que quamuis falsæ opinionis structuram suffodiant & demoliantur: & scriptorum Celsi machinam subruant: que profecto nihil est eorum absimilium ædificii: qui mutuo hec colloquuntur. Venite ædificemus nobis ciuitatem & turrim: cuius cacumen pertingat cælum. Nec secus & sapientia nobis est opus: que sublatam omnem reuellat aduersus dei scientiam: altitudinem: & Celsi in nos elatioris deperdat superbiam sullimitatem. Deinde cum nobis non cotenus sit desinendum: ut ea que diximus euertendo penitus auellamus: sed uel eorum in loco que fuerint auulsa: plāta nobis alia quedam: pro dei cultura sit imponenda: & pro his que fuerint effossa in ædificanda dei structura: & diuine gloriæ templum: iccirco & nobis dominus ille precandus est: que ea contulerit que sunt in Ieremia conscripta: ut & nobis uerba condonet quibus uel ea que christi sunt possimus extruere: & prophetarum dicta congruentia legi placere. Est & illud nobis precipue necessarium: quoniam & his que in superioribus libris differuit Celsus: uel ea in presenti subiungat: que deinceps est & subsequenter dicturus: illud plane ut confirmemus: de christo cuncta fuisse iam pridem & iure denuntiata. Nam cum utrisque simul Celsus his instet: iudeis quidem negantibus uenisse iam christum: alioquin uenturum sperantibus: christianis uero: ut qui Iesum

apertissime fateantur: christum esse: de quo prophete predixerint: & in mundum iam perdisse sic inquit. quod autem christianorum nonnulli: & iudei quidam: partim descendisse: partim descensurum ad terras deum quendam seu dei filium: eorum que in terris sunt iudicem dicant: turpissimum est: nec sane multis est opus ut dictum id referatur: Videtur hic haud dubie: non de iudeis quibusdam: sed de omnibus dicere: quod descensurum quempiam opinentur ad terras. de christianis insuper quod eorum nonnulli descendisse affirmant: eos ostendit qui ex iudaicis scriptis colligunt christi aduentum. quem admodum ad homines ille iam pridem concesserit. & uidetur quidem is esse non nescius: prae uerborum opinionis & heresum: christum Iesum eum esse negantium: de quo prophete tam multa precinerint: sed satis iam supra & plerumque sumus complexi: ut christus sit prophetarum uaticinio comprobatus. unde que habunde dici hac in re possent: nil repeto: ne longior forte sim indicendo. Aduerte autem quod si uel apparenti saltem aliqua rerum sequella referre fidem hic uoluisset que prophetarum uaticiniis ea in re adhibetur: utrum uenturus sit an olim aduenerit christus: essent haud dubie prophetiae huic explicande quibus ubi disceptatio incidit: christiani nos utimur. & item iudei. sic forsitan uideretur eos Celsus conuincere qui ad eius opinionem suasionibus quibusdam feruntur: & plane auertere ne dictis prophetis assentirent: nec Iesum ex prophetarum uaticiniis crederent: nunc uero: siue quia nequeat prorsus prophetis occurrere: que de christo habentur: siue quia quod precipuum est minus hic teneat: que nam sint que de christo per prophetas iam pridem denuntientur: nullum profert propheticum dictum: tametsi de christo innumerabilia predicentur. quin & carere que prophete predicauerit arbitratur: cum nihil interea simile ueri ex prophetis hisce depromat. Non enim intelligit quem admodum non multum iudei affirmant: descensurum christum qui deus: & dei filius sit: ut supra iam explicauimus. Cuius christum eundem hic dicat tanquam arbiter aequitatis: per nos quidem ut descenderit affirmari: per iudeos uero ut descendat omnino

futurus: uel ex eo culpandum esse id dictum existimat: perinde & impudencissimum sic: nec longa indigeat reprehensione: inquitque: quid enim deo inerat animi: ut ita descenderet: cum minus uideret ea mente ad homines hunc descendisse: ut imprimis: quod in euangeliiis traditur: ammissas Israelitice domus & perditas oues ad se conuertendo reduceret: deinde ut iudeis ipsorum ob contumaciam: quod dei dicitur regnum eriperet: & aliis cultoribus traderet: & christianis quidem qui & priscos illos iudeos probitate excederent: & fructus diuini regni redderent deo temporibus singulis: opera scilicet: que imperii diuini huius sunt fructus. Nos uero e multis per pauca quidem ad ea respondimus que perinde rogando sic intulerat Celsus. Quid enim animi inerat deo ut ita descenderet: moxque uel ea que neque per nos neque per iudeos ipsos traduntur: sibi ipsi discernit sic inquit: Nun iccirco ille descendit: ut humana ista perdisceret: nostrum uero nemo id dixerit. iccirco christum ad hanc uitam uenisse: ut rerum humanarum notionem haberet. Deinde ueluti astruerent quidam eo se christum ad homines contulisse: ut mortalium assequeretur cognitionem: id contra ille subiungit Non enim ille omnia norat. Et paulo post: perinde his respondentibus: nosse hunc omnia: rursus ut subdubius & hesitans rogat. Si ergo uniuersa illi sunt cognita: non tamen uniuersa hec corrigi: nec licet illi pro eius diuina potentia alios in uiam reducere: uel hec quidem temere loquitur: Semper enim eius doctrina Iesus: per generationes singulas sanctiores animas permeante: concilianterque deo quam plurimos: & prophetas reddente nonnullos: eos & corrigit & ad rectiora traducit: qui istorum dicta perceperint. Nec secus & in christi aduentu per christianam disciplinam ad potiora conuertit: nec tamen inuitos: sed eos qui optimum uitae genus delegerint: & deo pergratum: nec plane intelligo qualem emendationem hic exigens hesitabundus id querat. Nun nequit homines deus: pro eius uirtute ad meliora traducere: si natura ad hec neminem destinet: uoluisset hic ergo homines: dei quodam instinctu: ubi simul ille humano ex genere nequitiam substulisset:

& uirtutem ingereret: ad potiora deductum iri. Sed queret alius: utrum id naturæ consentaneum fuerit: & fieri iuxta hanc possit an minime. Nos uero illud dixerimus. Esto: fieri id liceat: uerum ubi nam illud quod in nostra est potestate: & pronior ille & laudabilis ad ueritatem assensus: uel suscipienda illa falsitatis repudiatione: q̄ si semel fieri posse id concedat: & decenter fuisse aliquando effectum: cur non potius & imprimis id quispiam querat: ut eadē dicat que Celsus predixerat. Nun deo nil licuit p̄ diuina uirtute homines: ut ea conditione crearet: ne essent decetero ob uicia castigandi: sed suapte natura solertiores ut redderet & perfectos: ita ut nil quippiam eos uel a principio subiret nequitiæ: sed dicta hec rudes aliquos arripere possent & inbecillos: non tñ eum qui & rerū naturam p̄uideat. Nam si uirtuti liberam uoluntatem ademeris: mox eius simul & substantiam sustulisti: sed in his ea omnia materia necessaria est: in qua non pauca de prouidentia græcos philosophos constat disseruisse: qui tamē haudquaquē illud asseuerauerint: quod Celsus sic inquit ptulit. Vel si minus deum id fugiat: nil tamen castigat: nec ualet ille pro diuina eius potētia ex improbis reddere probiores: Nos uero multis in locis hisce de rebus ut licuit: disputauimus: & eadem hec sacre littere his patefaciunt: qui audiendi præ se patientiam tulerint. Sed illud iam explicabit quod nobis ipsis & iudeis obiicit Celsus: & hunc nequidem mox ita rogauerim. Heus tu: nouit ne qui cunctis presidet deus: que ap̄d homines fiunt: nec ne. Atqui si deum esse & prouidentiam tandem statueris: ut tua preferunt scripta. Erit omnino necesse. ut humana ista pernoscat. si horum habet hic notionem: cur ea non corrigat: an nobis tantum reddenda ratio est. Cur deus qui rerum sit humanarum non nescius: nil tamen faciat hos meliores: tibi uero ex scriptis non admodum Epicureum preferenti: sed dissimulanti prouidentiam scire: non equæ id uisum obiiciet: cur deus & si ei notiora sint ista humana: nil tamē hec ad rectiora traducit: neq; pro eius diuina uirtute a uitiiis uēdicat uniuersos: uerū nec illud quidē pudebit nos dicere: deum semper ad homines: eos legasse q̄ & hos

castigare & corrigere possent: nam & sermones q̄ ad meliora nos euocant: deo suppeditate: inter homines fiunt: qui autem deo ministrandi fungunt officio: iam pridem uarii exitere. & constat quod dem perpaucos esse qui pure admodum ueritatis preconium exquant: uel integre homines ad meliora traducat: cuiusmodi Moyses & prophete fuere. & qui hos omnes longo interuallo excessit Iesus: dum omnes ad rectiora conuerteret. cui profecto non in aliquo orbis terrarum angulo placuit ut mortalium aliquot ad sanitatem redirent: quin potius: quantum in se fuit: ut salutem omnes assequerent. Quippe qui iccirco in hunc mūdum concessit ut saluos faceret uniuersos. Porro a nobis strenuissimus Celsus: tāquā id affirmatibus deum ad homines descendisse: subdubius querit. Si enim ad homines se cōtulit deus: sedem ergo reliquit suam: existimans consequens esse: quandoquidem ad nos ille descendit: reliquit se & sedem: non enim hic dei potentiam nouit: quemadmodum domini spiritus terrarum orbē repleuerit: & qui continet omnia habeat & uocis scientiam: nec illud sat potest mente concipere: nōne coelum & terram ego adimpleo dicit dominus. Nec plane intelligit pro christiana doctrina in ipso nos uiuere moueriq; & esse: ut Paulus ipse apud Athenienses cōcionatus edocuit. Siue igitur uniuersos deus pro eius uirtute cum Iesu descendat ad homines: siue qui apud deum erat in principio uerbum: & deus ipse cū esset ad nos tandem deuenit profecto: nec extra eius solium is diuagat: nec propriam deserit sedem: perinde locus aliquis deī sui presentia uacuuus: uel impleat: qui prius non eum habuerit. Aduētat autem dei uirtus: & christi diuinitas: per quem illi placitum fuerit: & in quo locum inuenerit: locum nil immutando: neq; hunc quidem destituendo: illum uero implendo. Siquidem cum deum destituere quempiam dicimus: alium uero opplere: nequaquā de loco agi tunc demonstramus: sed prauis cuiuspiam animam in uitia prorsus effusam: destitutum a deo iri fatemur: Eum uero qui ex uirtute uelit & uitam ducere: siue qui in ea profecerit plurimū: uel officiose iam uiuat: arguimus plane spiritu diuino repletum: uel huius esse

participem. Non igitur necessarium fuerit in christi descensu: uel cum ad homines deus diuertit: eius ut celsior thronus uacuus relinquatur: & que in terris sunt immutentur: ut Celsus sic inquit opinatur. Si enim in rebus humanis aliquid unum uel pexiguum immutaueris: euersa mox tibi peritura sunt omnia. Atqui si dici illud oporteat ex diuina presentia: & uerbi ipsius ad mortales aduentum: futurum: ut aliquis immutetur: nequaquam affirmare nos illud pigebit: immutatione hac ipsa ex improbo frugi quempiam reddi: & ex impudico & perditio ad continentiam ferri: & ex stolido impio: ad pietatem traduci. qui uerbi aduentum: quod ex deo processit in se tota mente exceperit. Cæterum si uel his que profecto irrisione dignissima protulit Celsus: obuiam nos ire uolueris: aduerte quid inquit. Quinetiam incognitus inter homines deus: & iccirco habere minus aliquid uisus: uult quidem notior fieri: credulosque atque item incredulos periclitari: ut solent qui nuper sibi diuitias pepere re: cum eas ostentant. maiorem quamdam & mortalem admodum dei munificentiam testificantur. Nos uero id affirmamus prauos homines: nullam habere dei cognitionem: nec sane quod minus aliquid habere sit uisus: uel imminutus esse appareat: uoluit hic innotescere: & sui ex notione ut prauis religionibus mortales exolueret. Nec eos quidem qui fidem sibi prestarent uel demerent forte: periclitandi gratia: siue ineffabili quadam & diuina potentia sese in quempiam ueniens: ingerit: siue christum suum immittit: sed ut credentes ipsos: & qui eius diuinitatem animo complectuntur: ab impietate quauis uendicet demum: incredulis uero: nequis sit reliquus ad excusationem locus. p inde eo minus crediderint: quia que dei sunt auditu minime percepissent: nec ad ea fuerint instructi. que igitur ratio suadere nobis hoc potest: ut dictum illud sit consentaneum: deum quem ipsi astruimus se haud secus habere ac nuprime dicentes: iactabundi quidam & insolentes: nihil enim ad iactantiam deus nobis ostendat: dum libet eius ut excellentiam pronoscamus: sed beatitudo illa quam eius ex notione nostris illabitur animis: nobis ut innascat dum libet per christum agit: & assiduum uerbi aduentum: ut secum in gratiam

redeamus: nullam itaque liberalitatem que fragilis sit & mortalis christiana doctrina deo accenset. Nescio tamen quo pacto his frustra obgarriens que iam exposuimus: aliquando tandem id inferat: non sui gratia ut innotesceret necessarium illi fuisse: sed nostre salutis: se pronoscendum exhibuisse: ut qui se demum admiserint rectiores effecti: salutem adipiscantur: qui uero minus: ubi nequiores esse denique conuincerentur: penas luerent. his ille dictis expositis: ut hesitans querit. Nun ergo post tot secula deum tam sera subiit recordatio: ut mortalium uitam faceret iustiore: dum id prius neglexerit: non enim constat o Celse uoluisse deum hominum uitam æquiore iam reddere: quin illud perpetuo & diligenter curauit: tradita ad uirtutem sectandam: occasione: ut rationale animal ad ea que rectiora sunt se tandem conuerteret. Siquidem diuina sapientia illa per ætates singulas: in animas ipsas illapsa: quas religiosas & pias esse compererit: partim amicos deo conciliat: partim prophetas facit. Reperientur preterea & in sacris codicibus homines: qui & sanctitate prestiterint: & sancti spiritus fuerint capaciores: suo ingenio per uiribus ad potiora denique diuertisse. Nec sane mirum quibusdam seculis extitisse prophetas in diuinitate ipsa percipienda prestantiores: quia & uitam uno eodemque tenore integriorem longe duxissent: quam uel prophete nonnulli sui temporis uel superiores: uel posterius quidam iam duxerint. Nec secus haudquam debet mirandum uideri: & tempora quedam fuisse: quibus precipuum aliquid & plane egregium sese ad hominum uitam contulerit. quod uel maiores & priscos uel posteros ipsos prestaret. ut autem ea que de his differunt: quemadmodum archanum in se aliquid & profundius habeant: quod nequeat prorsus imperite multitudinis auditum per tingere: & ea ut oppugnentur & plane occursando tollantur: que de christi aduentu per Celsum ita obiiciuntur. nunc demum post tot secula deum tam sera subiit recordatio: ut mortalium genus iustificaret: cum prius id neglexisset: dicendum esset de gentium pertitione: aperiendumque: cur ubi diuisisset altissimus gentes & Adam filios dispersisset: illis terminos per finiuisset: iuxta dei numerum angelorum: & domini portio factus est populus eius

Iacob. tabernaculum hereditatis sue Israel. explicanda insuper erit ad singulos terminos geniture & causa: ut quisq; sortitus e terminus: & quemadmodum merito portio sit dñi factus populus eius Iacob tabernaculum hereditatis sue Israel: & cur prius quidē portio fuerat dñi populus Iacob: tabernaculum hereditatis sue Israel: de posterioribus uero: ad saluatorem a patre dicta hec sunt. Postula a me & dabo tibi gentes hereditatē tuam: possessionē tuam terminos terræ. Sunt enim cōnexiones quedā: & consequentie: que nec dici hoc tpe possunt nec explicari: de dispensatione iuxta humanarum animarū uarietate: iam habite. uenit itaq; ul' Celso inuito: post multos pphetas Israelliticas res castigantes: totius orbis instructor xps: & castigator: nil p̄sus pro p̄stina illa legis consuetudine: uel uirgis aduersus homines castigandos uel uinculis egens: quippe cui sat esset cōmonuisse: & illud docere. Exiit q; seminat seminare: ut seminet uerbū ubiq;. Si enim aliqua incūberit ætas: que orbem hunc terræ necessaria quadā circūscriptione describat: quemadmodū & principiū mundus habuerit: eoq; & finem huic aliquñ fore definiat: & ubi tandē esse desierit: iustius illud futurum de uniuersis iudiciū inferat: erit quidē necesse: ut q; ea de re differendi studio teneat: q; uisus argumentis confirmet que dixerit: cum sacris ex lris: tum ex ipso orōnis contextu & sequella quadā pductis: oportebit p̄terea: & q; simplicior sit: nec sublequi queat uariā admodū sapientie contēplationē diuinæ: sese deo ut credat: & nri generis saluatori: & hoc uno sit magis & solo cōtentus: Ipse dixit: & facta sunt: q; re alia quauis. Deinde rursum: ut assolet Celsus: nulla re cōfirmata: uel argumētis certioribus patefacta: sic inqt. q; aut nec religiose quidē nec pure de deo hec celebrat: p̄spiciū est. & putat quidē ut uulgo stuporē incutiamus: ista nos facere: nec uera de fututis suppliciis nuntiare que oīno sint delinquentibus inferēda: unde & his nos similes facit: q; in bachanalibus sacris imaginē preferūt mentiēdo: & terrores inducūt. De bachanalibus uero siue credibilia sint que dicuntur: siue minus: uelim græcos fateri: & Celsum ipm: & eius complices audire. Nos uero nostra tuendo illud

fatemur. unum nobis id esse p̄positum: & aimo p̄cipue insedisse: ut genus humanū ad ea que rectora sunt traducamus: siue supplicia comminando: que p̄fecto conducere uniuersis necessario credimus: & fore patientibus forsitan non inutilia: siue quia recte uiuentibus ea iam promittunt: que in regno dei beatiorē cōtinent uitam: illis seruata: qui digniores sint: quibus imperet deus. Post hec uolens ille nos plane arguere: nec mirande quidpiā rei: nec noue de aquarū illuuiē: & mundi cōflagratione afferre. Sed a græcis hec uel a barbaris accepisse: qui ista predixerint: acceptaq; nostris litteris cōmendasse: sic inquit. Succurrit autem his ubi hec ab aliis accpere: quemadmodū longioribus circumactis temporibus: & siderum reuolutionibus: uel in unum his coeuntibus: suscitari contingat incendiū: & epicyclis fieri hoc est solis luneq; defectus: utq; post ultimū illud Deucalionis diluuium temporū circūactio ipsa secundū omniū rerum uicissitudinē: incendiū tandē deposcat. Hec sane hos induxerunt: ut falsa capti opinione: deū affirmēt torquentis ad instar: ignem inferre. Vel ad hec ipsi sic respōdebimus. Nescio enim quo pacto qui & multa p̄legerit & multarū se pretēdat habere historiarum cognitionē: non illud & Moyse antiq̄tati adiecerit. qui a græcis nonnullis scriptoribus memoriæ prodit: Inachi hunc & Phironei fuisse temporibus: quippe quem & ægyptii uetustissimū confitent. Vel hi quidem qui et phænicū res gestas scripsere: non id inficias eunt. legat qui uelit duos flauii Iosephi libros: quos de iudeorū antiq̄tate cōscripsit: ut intelligat Moysem illis fuisse uetustiorē: q; cōuersionibus temporū lōgioribus: & quibusdā Periodis: & diluuiā fieri in mundo & incēdia tradidere: a quibus alioq; accepisse hec Celsus tā iudeos affirmat q; xpianos: & ueluti rōnis ignaros: cur fiant incendia: dixisse: descensurū aliquñ deū in torquētis hoīs speciem: ignē ferentē. Siue igit̄ Periodi sint & temporū reuolutiones quibus & diluuiū fiat & ardeat terra: siue minus ista contingāt: & si multis ex locis id deū uerbū ut minus fugiat liquet: uel ex his quidem que Solomon ptulit. quod factū est id ipm & faciēdū ē: & hmōi aliis: haudquaq; p̄ntis ē tps explicare.

Sed unū illud sat fuerit significasse: antiquissimos viros cū moysem
tum prophetarū fuisse nōnullos: eoq; neq; ab aliis accepisse: mūdum
aliquando tandem conflagratū: q̄nimmo si quis tempore spaciis
dimetiendis institerit: fateat̄ necesse est: ab his potius alios hec ac
cepisse: & cum nulla certiori cognitione tenuerint posterī: que a p̄
scis his dicerent̄: cōmentos deniq; esse ex temporū quorūdam Pe
riodis: & propriis qualitatibus identitates: & his que sibi accidere
consueffent p̄similes. Nos uero neq; diluuiū ipsum: neq; mūdi in
cendiū: conuersionibus ullis: siue Periodis astroꝝ ascribimus: sed
hoꝝ causam esse asserimus nequitiam late diffusam: quā & Catha
clismus deterferit: & ignis sit impostērū absumpturus. Deū uero
si p̄phetarum uoces descendente[m] fatent̄: dicentemq; nōne coelū
ac terrā ego impleo: tropologice tamē illud accipimus: e sua nanq;
descendit hic magnitudine atq; fastigio: cum hominū facta: & im
proboꝝ p̄fertim: dispensat & moderat̄. Et quemadmodum usu
uenit: ut pueris minutioribus condescendere p̄ceptores dicamus:
& adolescentibus item philosophos: & alios quosdā p̄uectiores
nuprime ad philosophiam inductis: cū alioq; nō corporaliter hī
cōdescēdāt: sic etiā sicubi sacris in l̄ris dicit̄: descēdit deus siue ascē
dit: correspondere id noscitur uulgate cōsuetudini: que id nomē usur
pet. Cum aut̄ uelut irridens inquit Celsus: illud nos affirmare:
tortoris in speciē deū ignem gestantē descendere: & plane nos co
gat ne pro tempore altiora dicta scrutemur: ubi p̄ pauca quedā di
xerimus: quoad possint auditores ea paululū degustare: q̄ in respō
dendo Celsi aduersum nos tollant irrisiones: ad ea postmodū di
uertemus: q̄ mox subsequēt̄. Asserunt enim scripta diuina: deū
esse ignem consummentē: & fluuios hūc ignis p̄cedere: quin & eū
dem ipsum uelut ignē conflantis incedere: & uelut herbā fullonū:
ut ppl̄m suum deniq; conflatur. Cum itaq; ignis consumēs deus
ipse dicat̄: querimus que nam a deo sint consumēda: & nos q̄dem
nequitia[m] esse q̄ consumēda sit affirmabimus: & q̄ p̄ ip̄am patrant̄:
& ea p̄terea que tropice ligna fenū & stipula nūcupant̄: uelut ignis
cōsumpturus est deus: sup̄edificare igit̄ improbus dicit̄ subiecto

& rationali fundamēto: cum ligna: tum scenum: tum stipulam: q̄
si demonstrare quis poterit qui ista cōscripsit aliter longe sensisse &
corporaliter improbum illum arguere: ligna scenum sup̄edificasse
& stipulam: p̄spicuum erit ignem qui ex materia cōstet & tactibil̄
sit: posse intelligi. Si uero improbi opera tropologice capiunt̄: q̄
ligna scenum & stipula sint: cur non inde occurrat qualis ille futu
rus sit ignis qui ista sit absumpturus: inquit enim uniuscuiusq;
opus quale sit ignis p̄babit: cuius opus p̄manserit quod sup̄edi
ficauit: mercedem accipiet: cuius uero opus comburet̄: detrimen
tum utiq; patiet̄. Opus autem quod nam aliud dicit̄ igne absum
ptum: nisi id omne qd̄ neq̄ter gerit̄? Est igit̄ ut ip̄i tradidimus:
noster deus ignis cōsumens: & haud secus incedet ac ignis solet cō
flantis: in rationalem naturam deniq; defluxurus: plumbo quidē
& impuriōribus metallis refertam: que auri: ut ita dicam: argenti
ue naturam adulterāt. Sic item ignis dicunt̄ & fluuii deum prece
dere: qui nequitiam delet: que animæ sit unde q̄q; immixta. Sed
ad ea: hec hactenus: que pauloante hūc in modū intulerat Celsus.
Hec quidem hos coegerūt: ut falsa capti opinione id affirmarent:
descensurū deum tortoris in speciē ignem gestantē. Videamus
autem que Celsus confidētissime subdit. quinetiā inq̄t altius pluri
mis argumētis oratio nobis repetenda est: nihil enim quod nouū
sit affero: sed que maioribus nostris sunt uisa: constat deum & sū
me bonū esse & summe fœlicē: si itaq; descendit ad homines: ut im
mutet̄ necesse est: & ea immutatio: qua ex probo improbus fiat:
& ex fœlicitate ad infortuniū redigat̄. & cū optimus fuerit ad sū
mam neq̄tiam: quis sibi unq̄ immutationē hanc deligat̄: tamē si
quod fuerit mortale & immutari & transformari natura potest.
Immortale uero ut semper ita se habeat ac prius habuerat: necesse
est. neq̄q; ergo immutationē hmōi susceperit deus. Ad hec uero re
spondēda nobis uident̄ que necessaria sunt: explicaturis deinceps
qualis nā diuinis in l̄ris dei ad homines appellet̄ descensus: i quo
nil erit ut is immutet̄ necesse: ut putat Celsus nos affirmare: nec
de bono ad malū se transferat: nec de fœlicitate ad infœlicitatem:

uel ex summa bonitate ad extremam nequitiam. Cū enim p̄stet ille
substātia immutabilis: hūanis rebus p̄uidencia cōdescendit & dif
pensatione. Nos uero & diuina scripta p̄ducimus que deū tūc im
mutabilem astruunt: cū illud sic afferunt. Tu aut̄ idē ille es: & non
immutor: ut alibi. At Epicureorū dii q̄ ex atomis constant: & quo
ad illoꝝ cōpositionē solubiles sunt: nitunt̄ & atomos ipsos q̄ cor
ruptionē inducūt: excutere: & a se p̄cul abigere. Nec secus Stoico
rum & deus: ubi ex corpore p̄ hos cōstare asserit̄: nonnūq̄ p̄ tota
substātia mentē habet: cum ignis sit. Nonnūq̄ uero ipsius sub
stātiæ pars aliqua dicit̄: cū & mūdus esse deus is affirmet̄. Nō enī
hī potuerūt naturalē dei mentē exprimere: quemadmodū sit incor
ruptibilis penitus simplex & incōposita: & diuisionē nil patiat̄.
Descēsus aut̄ ille ad homines in dei forma cōstabat. Sed hūani ge
neris gratia se ip̄m exinaniuit: ut posset ab hoībus p̄cipi. & cogita
tione cōplecti. Non enī a rectoribus ad deteriora quedā illi facta
est immutatio: quippe qui peccatū non fecerit. Nec ex honesto ad
turpia: siquidē nec peccatū cognouerit: neq̄ ex foelicitate ad infœli
citatē: sed se ip̄m humiliauit. nec minus tunc quidē beatior erat: cū
sefe: ut nobis cōduceret: humilē fecit: neq̄ ex eo quod optimū sibi
inesset ad summā nequitia est hic immutatus. ubi nāgentiū illud
nequissimū reputabit̄: qđ bonitate fuerit & clementia p̄ditum.
Nun forte & medicus aliq̄s quia: q̄ grauiā sūt circūspiciat. & atre
ctet q̄ sint insuauia: haudquaq̄ oīo est euasurus: quominus ī eadē
illa incidat & malat̄. At ille qui animarū n̄rarum uulnera curat & p̄
deū qui in se residet uerbo: nihil unq̄ admittit nequitia. Si corpus
mortale & hūanā aiām suscipit ut deus uerbū & immortal: Celso
iccirco & imitari posse uidet̄ & trāformari. p̄discat aut̄ uelī: quē
admodū uerbū hoc ip̄m: substātia p̄manēs uerbū: nulli sit rei ob
noxiiū: q̄ corpus afficiat̄ & aiā. Cōdescēdensq̄ ei q̄nq̄ q̄ nil rectius
ualeat: sue diuinitatis claritatē splēdorēq̄ intueri p̄mittit: quoadusq̄
se ille capeffat quē cōpellādo sullimē ad sui cōtemplatōnē erexerit:
& queat tandē suā p̄ncipalē: ut ita dixerim: & formā spectare. Sūt
enim. & in oīoe p̄inde forme nūnullē: ut cuiq̄ ad disciplinā quāpiā

inducenti dicendū uidet̄: q̄ ad eius habitū faciāt: q̄ ad illā inducīt:
siue parē p̄fecerit hic siue plurimū: siue iam in p̄ximo sit ut uirtu
tem attingat: siue sit illā adeptus: quo fit ut nequaq̄ p̄ Celsi ul̄ sui
similiū uoluntate transfiguratus noster sit deus: sed in eminentiorē
montē ascendēs: aliam quandā p̄ se ferret figuram: & suis discipulis
patefaceret admodū lōge p̄stantiorē: atq̄ his qui inferius substitit̄
sent: sit uisa: q̄ subsequi illū ad altiora p̄gredientē nequissent: nō
enim inferiores hī oculos sunt cōsecuti q̄ cōtueri transfigurationē
hanc possent ad tantū gloriæ & diuinitatis euectā: cū illū uix qui
rent talē carpeffere qualem se oībus p̄ferebat. sit itaq̄ ut p̄ eos q̄ de
se potiora illa intueri nil potuissent: ita scribat̄. Et uidimus eum:
neq̄ speciem habentē neq̄ decorem: sed species eius sine honore &
deficiens supra filios hominū. Hec aut̄ quo ad Celsi opinionē p̄
tulerim qui: ut est historiae p̄ditū: immutasse se Iesum & trāfigu
rasse nil intellexerit. q̄netiam erit de huius mortalitate & immor
talitate dicendū: non enim Celsus hec admodū uel improbat uel
execrat̄: & eo p̄sertim: cū plane: si quēadmodū oportet: noscant̄:
elegantiōra haud dubie uidebunt̄: q̄ ea fuerint: q̄ de baccho tradū
tur: ut olim a titanis sit circumuentus: ab hisq̄ discerptus e Iouis
throno exciderit. Et paulopost eius membris cōpositis p̄inde iam
reuiuiscens inscenderit coelos. An forte liceat græcis cū de aiā disse
runt hec introducere: & p̄ arbitrio interpretari: nobis uero fores
intercludent̄: quo minus explicare ea possimus: q̄ undeq̄q̄ & qua
drent & sibi sint consentanea: & diuino ex spiritu sacris l̄ris & pu
rioribus aimis exp̄mūt̄: Celsus igit̄ nil p̄sus itelligit qđ sibi n̄re
l̄re uelint. quo fit ut suā potius q̄ sacrorū scriptorū carpat sniam:
at si teneret q̄ nā sint in eterna uita aiām subsecutura: qđ ue de hu
ius substātia sit: deq̄ p̄ncipatibus sentiendū: haudq̄q̄ eū calūnia
ret̄. q̄ cū immortalis esset: ad mortale corpus deuenerit: nō quēad
modū Plato cōmentus est: p̄ aiā illo ad alia corpora cōmeatu: sed
contemplatione alia quadā & altiore: & sciret quidē ob id p̄cipue
p̄ eius in genus hūanū eximia caritate ad hoīes hūc descēdisse: ut
Israellitice domus oues reduceret: q̄s s̄acte l̄re p̄ditas mystice mem̄

nerunt: & e motibus descendentes: ad quas & pastor in quibusdam
parabolis dicit descendisse: relictis in motibus reliquis quae minus er
rasset. Porro cum Celsus his immoretur quorum prorsus est nescius: nobis
& causam praebeuit: quae diximus repetendi: cum nihil libeat: uel in parte ali
qua eius dicta indiscussa relinqueret. Inquit itaque aut enim in uero: ut isti
affirmant: in corpus mortale hunc transtulit deus: quod utique facere nequit
ut diximus: aut si transtulit: prestigii agit: ut spectatores id credant:
in erroreque inducit: & fallit. Fallere uero & in errore inducere: & si ini
quius sit: alioquin in medellae parte: ea re: qui uelit: utatur. Siue cum ami
cis ualitudie aduersa affectis: siue furcibus mederi cum uelit: siue in
hostes: cum subterfugere periculum malit. Eger uero nullus nec furens
quispiam cum deo amicitiam inuit. Non enim ueretur quae per deum: ut per discrimi
nibus gratiam declinandi: alios fallat. Vel ad haec quidem nonnulla sunt
de diuini uerbi natura: quae uerbum esse deum satis constat: nonnulla de Iesu
aia explicanda: & quae attinet ad uerbi naturam: dicendum: quemadmodum
enim escarum uis omnis & succus: ad infantis naturam: in lactis liquoris in nu
tricem conuertitur: uel per medicum aliquid in cibum egrotanti paratur: ut sanita
tis recuperande necessitas exigit: & fortioribus interea in escam ualidius aliquid
quid. Sic nati uerbi humanae aiae deus: uirtutem in homines transfert: & im
partitur: ut quisque meritis est. ita ut huic quidem: quemadmodum sacre
litterae tradunt: lac rationale & sine dolo uirtus illa efficiatur: illi uero ut qui
firmior sit: ut ita dixerit: holus ut leuior cibus: alii autem cuique perfecti
or & solida traditur esca. Nec sane uerbum sui ipsius mentitur naturam: cum
singulos alit: qui se capessere possunt: nec in errore quempiam: uel in
ducit uel fallit. Quae si quis Iesu aiam eo inquit immutari: quia in cor
pus se humanum contulerit: rogabimus quo pacto haec dixerit immuta
tam: si enim eius substantiam immutari affirmet: nequaquam id concedetur: nec in
ea solum id posse contingere: sed ne uel in quis aia rationali monstrabitur. At si
aliquid pati a corpore aiam dicat: quia illi admisceatur: uel a loco ad
quem ipsa se contulit: quid tamen ex eo poterit diuino uerbo contingere: quod
absurdius sit: quoniam quidem ex eius summa clementia humano generi saluato
rem demiserit: non enim per se: hominum quispiam: qui medendi arte profiteretur:
tamen unquam habuit uirum: quantum per se Iesu haec aia tulit: ex rebus ipsis

per se mirifice gestis: quae ultro nostri generis gratia: ad humanam sortem
descenderit. Haec quidem cum diuina scripta tenerent: quae multa & multis in
locis edisserunt. Sed contenti in praesentia sumus: si Pauli unum id prae
duxerimus. Hoc unum sapite in uobis: quod & in christo Iesu: qui cum in forma
dei esset: non rapinam arbitratus est esse se aequalis deo: sed seipsum exi
naniuit formam serui accipiens: & habitu inuentus ut homo: humili
auit se ipsum: factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis: propter
quod deus exaltauit illum: & dedit illi nomen quod est super omne nomen.
Sed alii id Celsus concesserint: nequaquam deum ad humanam naturam re ipsa
uerbum transferre: sed spectantibus efficere: ut transtulisse appareat. nos
uero credentes non prestigias esse & rem apparentem: sed apertam & certi
orem: quae de Iesu ad mortales aduentu tradunt: nil prorsus subiicimur
Celsi calumniis. Nihilominus ei sic respondebimus. Cum enim illud inquit
Celsus medellae in parte: promissum esse nonnunquam ut fallacis & mendacis
quisque utatur: cur igitur fuerit absurdum: si homini aliquid esset futurum: ut
quis tutaretur tale quidpiam fuisse effectum: nam & dicta quaedam mentien
do potius: quorundam mores immutat: ut & medici secundum te affo
let sepe morbo affectis mendaciter compellendo: longe magis conducere:
quam si uera quaedam exprimeret. sed haudquam fuerit absurdius: ut qui egro
tantes aicos curauerit amantissimum sibi humanum genus his ipsis ut cu
ret medellis quibus non principio statim sit aliquis usus: sed in uitae
discrimine. Etenim fures olim mortaliu genus ea erat uia curandum:
quam Iesus uerbum ad respiciendum utile fore prouiderat. ait propterea Celsus
uel in hostem haec quempiam facere qui subterfugerit malit discrimina:
non enim aliquem deus ueretur: ut deceptis qui sibi insidias molirentur:
periculum declinaret. Sed erit profecto superuacaneum: his respondere: &
a ratione penitus alienum: quae a nemine de Iesu domino praeserunt: quoniam quidem
& superius diximus: cum aliis scribis responderemus: quae ad Celsi id dictum mi
rifice facerent: neminem. scilicet qui uel eger animo sit: uel alio quouis furcibus
morbo affectus: amicitiam cum deo inisse. Verum quis respondendo id dixit:
haudquam amicorum egrotantium causa siue furcibus: taliter haec dis
pensari: sed ob animi egritudinem: & emotae naturae mentis excessum:
ut ex hostibus & infensis: deo acceptiores & amici reddantur: liquido

nanq; delinquentiū gratia: præ se tulisse omnia dicit Iesus: Et eni-
xius effecisse: ut hos & a prauis eximeret facinoribus: & iustiores
efficeret. Porro cum psonas inducat loquentes Celsus iudeos par-
tim qui secundū se xp̄i aduentū subdubiū ducant: partim & xp̄ia-
nos: qui apertius fateant̄ dei filiū ad hūanā hanc uitā iam conce-
fisse: age & hec breuiter pnoscamus. ferūt itaq; iuxta Celsum iudei
neccesse fore: ubi hec mortalium uita: quibusuis uiciis fuerit opple-
ta: ut a deo leget̄ ad homines: qui ab eo mittendus est: ut luan̄t &
imp̄i p̄nas: & uniuersa haud secus purgent̄: ac priore illo quod
acciderat olim diluuiō: sunt repurgata. Sed cum xp̄ianos affirmet
alia item atq; alia his adiecisse que a iudeis tradunt̄: profecto quē
admodum & hos ipsos inquit̄ hec affirmare: perspicuum est.
Verum cur debet absurdum uideri in abundantī & profusa neq;
tia fore tandem: ut ueniat qui mundum expurget: & sic se in sin-
gulos habeat ut meriti sunt: non enim dei officium fuerit: nō pra-
uitatem omnia deuastantem: morari: & res ipsas deniq; innouare.
Cōstat nanq; & gr̄cis: uel cathaclismo: uel igne temporum perio-
dis aliquando: & reuolutionibus: terras omnes sublātum iri. Siq;
dem & Plato quodam in loco sic scribit. Cum autem dii terram
aquis purgantes offuderint: & huiusmodi alia. Ad hec uero dice-
mus. Si enim gr̄ci philosophi ista protulerint: profecto & grauiā
esse que promiserint: uidebūtur: & magni momenti. At si qua nos
que uel a gr̄cis probent̄ astruimus: nil prorsus sentire rectiora
uidebimur: tam & si quibus curā est: certiozem omnis historiae se-
riem explicare: adnisiuri sunt proculdubio: non modo eorum qui
hanc conscripserunt antiquitatē ostendere: uerum & dictorū cum
grauitatē: tum & que dicta hec subsequunt̄ diligētius aperire. Sed
nescio quo pacto nil secus ac iudei affirmāt & xp̄iani: diluuiū ter-
ras omnes obruisse & inundasse Celsus existimat: & turrim insup
demolitā. Eni uero: & si de turre hac ipsa nihil hmōi i Genesi p̄ten-
dit historia: nihil tñ: uel si ita se habeat: ad terrā uideat̄ purgationē
id cōtigisse: ni forte terrā purgationē esse hic arbitret̄ linguarū cō-
fusionē: de q̄ cui ea uis fuerit edisserat: qñquidē p̄positū ē uel ea suo

loco ostēdere: & iuxta historiā patefacere quēadmodū illa se habe-
ant: & quo deniq; referant̄. Sed cū Moysē ipm existimet Celsus
qui de hac turre & linguarū cōfusione p̄scripsit: corrupisse quidē q̄
de aloidibus illis sunt apud ueteres historiae demādata: & hec ip̄a
hūc dicat de turri illa scripsisse: dixerim equidē q̄ de aloidibus illis
p̄dit historia neq; me ante Homerū existimare hmōi aliqd quē
piam tradidisse: q̄ uero de turre hac nra p̄dunt̄: cū Homerū longe
p̄cesserit uetustate: quin potius uel ante grecarū l̄rarū inuentionē exti-
terit: scripsisse Moysē reor: rogādū tñ uter istorū alterius magis cor-
rumpit historiā: q̄ de aloidū ac turre p̄inde rē gestā cōtexuit: an q̄
de turre & linguarū cōfusiōe cōmeminit: illud quidē nimis & faci-
le integris apparebit auditoribus: deprauatā fuisse Moysi p̄ eū ue-
ram de turri historiā: q̄ de aloidibus fabulā narrat. Moyses siquidē
cū sit Homero uetustior: uel que ab eo de Sodoma & Gomor-
ra in Genesi explicant̄: uti admissi sceleris gr̄a incēdio cōflagarit̄:
his cōparat Celsus: q̄ de foetōte sunt fabulis p̄dita: una dūtaxat re-
falsus: quia nil peninus ex ordine obseruarit: que de Moysi anti-
quitate ferunt̄: siquidē qui foetontis gesta memoriae p̄didere: Ho-
mero posteriores sunt uisi. qui Moysē est longo post tempore
subsecutus. Non igitur ignem negamus qui expurgando uniuersa
sit absumpturus: & ut iniquitatem detergat & noua omnia red-
dat deleturus sit mundū: que utiq; sanctis ex litteris didicisse nos
affirmamus. Cum enī ut antea diximus: de futuris p̄phete q̄mul-
ta predicant: arguuntur tamen & de preteritis ueriores dixisse: &
præ se plane tulisse: quemadmodum ad se sanctior ille spiritus dī
uertisset. quo fit ut de futuris sit eis fides prestanda: uel potius sp̄i-
ritui sancto credendum: qui in his permaneret. Infert preterea
Celsus: ad iudeorum de futuro christi aduentu assertionem alia
quedam & christianos asserere: asserentes: ob iudeorum commissa:
fuisse iam dei filium ad hoies delagatum: iudeosq; ipsos: q̄ Iesum
supplicio affecisset: & fel ei obtulissent in potū: dei irā i se cōcitasse:
Arguat nūc q̄ uelit Celsi hec dicta: mendacii: siquidē iudeorū genus
omne p̄priis cōstet sedibus fuisse olim abactū: nec ad generationē

unā: ubi tanta ab his p̄pessus est xp̄s: nā eo ex tpe quo xp̄m illi in
crucē sustulerāt ad Hierosolimā euerfionē annos duos & q̄dragin
ta intercessisse crediderim: nec usq̄ est memoriā p̄ditū ex quo esse
ceperūt iudei: tā diu illos fuisse ab elegāti eorū cultu eiectos: cū a po
tētoribus debellarent: & siq̄n uisi forsitan sunt ob peccata desti
tui: curā tñ deo fuere. ita ut cū sua repeterēt loca: libere p̄ eorū lege
q̄ recepissent exequerent. Vnū igit̄ & p̄cipuū uel inter cætera fuerit
q̄ Iesum diuinius aliquid esse & sacrosanctū affirmāt: q̄ p̄ tot secu
la iudeis tot tantaq̄ in dei uīdictā aduersa cōtigerint: & ita ut illd̄
fidentius dixerim: haudquaq̄ fore ut ī statū p̄stinū redigant: quip
pe qui scelus patrarint sceleribus quibusuis sceleratius: siquidem
ei qui generi hūano salutē fuit. ea ī ciuitate moliti insidias sunt: in
qua misteriorū insignia: & statutas figuratōnes: & legitima deo ex
eq̄bant. Oportuit itaq̄ ea ut ciuitas in q̄ hec passus sit Iesus: fūdi
tus tandē euerteret: & gens iudeorū oīs: suis abigeret e sedibus: ad
aliosq̄ dei ad beatitudinem euocatio illa trāsiret: ad xp̄ianos. s. ad
quos demū puenit: purioris & integerrimi cultus doctrina: nouis
q̄busdā acceptis iā legibus: cuius bene institutæ reipublice cōgru
entibus: q̄ndoquidē haudquaq̄ possēt hoc tpe leges ille a domesti
cis & eiusdē secte imperatoribus tradite obseruari: exinde Celsus:
ut sepe alias cōsueuit: tā iudeorū q̄ xp̄ianorū genus irridēs: congl
omeratis uespertilionibus & coeūtibus formicis similes facit e nidu
lo p̄deūtibus: uel palustria loca insidētibus ranis: uel uermibus in
cenoso aliquo angulo coaceruatis. Et ab inuicē dissidentibus. q̄ enī
inquit atq̄ hi sunt: maioribus fuerint peccatis obnoxii: dicunt
enī oīa nobis aperit deus: & lōge ante denūtiat: quin & mūdū hīc
deserēs uniuersū & cœli rapiditatē: & tñ terrarū paruipēdēs: nobis
solis & uiuit: & opitulat: ita ut nil cesset mittēdo & cōquirendo: q̄
tenuis secū p̄petuo simus. Et in eius hac fictione: nos uermibus si
miles reddit deū esse asseuerantibus: & deo nos similes in cunctis
effectos nobisq̄ subiecta omnia esse: terram: aquam: aërem: sīde
ra: & uniuersa nostri gratia condita: & nobis ut seruiant constitu
ta: uermes uero: hoc est ipsi nos: apud Celsū ita loquunt. Ad nos

igit̄ ubi deliqr̄int ex nr̄is nōnulli: ul' deus ip̄e uēturus est: uel filiū
legaturus: ut iniquos incēdio p̄dat: & q̄ reliq̄ fuerimus cū eo uitā
habaturi sumus eternā: & mox ita adiecit & hec q̄dē uermibus ip̄is
uel ranis: iudeis inq̄ & xp̄ianis: inter se dissidentibus: cuncta sunt
tolleratu facilia. Ad hec autem nos respōsuri illd̄ eos rogabimus:
qui hmōi Celsi aduersus nos dicta suscipiunt: Nun iccirco uniuers
si mortales: p̄ adglomeratis uespertilionibus uel formicis & ranis
uel uermibus ducitis: q̄a cūctis sit excellētior deus: an forte q̄a alios
non ex p̄posita hūana ista imagine hoīes esse cōsiderat: sed q̄a rō
nales sint: & legibus & institutis regant. Xp̄ianos uero atq̄ iude
os: q̄a eorum decreta uos minus oblectant penitus aspernati: cum
his animalibus cōtulistis: sed utrūuis horū rogati uos affirmari
tis. uel ad id quidē nos respōdebimus: arguere adnifuri nequaq̄ de
center: siue de uniuerso hoīm genere: siue de nobis ip̄is: hec dici.
Sed esto illud imprimis ut uos afferatis: q̄ hoīes uniuersi: si deum
spectamus: uilioribus his animātibus cōparent: siquidē istorū mi
nuties nequaq̄ sit cū dei p̄stantia & magnitudine cōferēda. At quā
nam: o uos istā minutie dicitis: si corporū: audite sūma ista & infi
ma: quoad ueritatis iudiciū: nō ex corpore p̄finiri: sic enim uultu
res essent & elephāti: nobis hoīb̄us potiores: q̄a & corporis uasti
tate & robore & aui lōgitudine superēt. Sed alioqn nemo q̄ mētis
sit cōpos: ob corporū immanitatē: bruta ista p̄tulerit rōe utētibus.
Nam lōge plurimū ratio ipsa rōtionale animal euehit: & excellen
tius facit q̄ cætera rōnis exptia. Nec ea quidē q̄ sollertiora sūt & be
ata: q̄les uos demōes dicitis: & nos dei āgelos nūcupamus: ul' quis
alia hoīm natura p̄stātor: id affirmauerit: nisi ubi ī his rōnale illd̄
p̄fectius inoleuerit: & p̄ quouis uirtutū genere quedā inheferit q̄
litas. At si istā hominū exiguitatē nō corporis grā: sed aīæ uos pla
ne contēpnitis: ut q̄ rōnalibus cæteris defectior sit: & his p̄cipue q̄
sollertiora sint & eximia: & iccirco sit imminuta q̄a ei prauitas īsit:
cur potius ex xp̄ianis siue iudeis q̄ neq̄ter uiuūt cōglobatā uespti
lionū mltitudinē anponāt: formicisq̄ & ranis hi similes fuerit: q̄ ce
terarū nationū p̄diti hoīes: ut ex hoc ip̄o quiuis maxime: utcunq̄

uiciis effuse utat: uespertiliōis & uermis & ranæ: formiceq; quo ad
cæteros homines præ se speciē gerat: q; si uel Demostenes rethor
simili sit prauitate affectus: & que ex hac pdeuut maleficiis inqna
tus: uel Antifon alter ille orator habitus: q; & puidentiā in his li
bris: quos titulo ueritatis: haud secusac Celsus: inscripserat: nihilo
minus & uermes erunt cenoso aliquo in angulo ruditatis & igno
rantix uolutati: tam&si qualecunq; fuerit rōnale id animal: neq; q;
iure poterit cū brutis cōferri: q; ppe; quod nactū occasiōes sit ad uir
tutē: q; utiq; cū ad uirtutes halce sint formule: haudquaq; hos siue
rint cū uermibus cōparari: q; suapte natura & ui quadā ingenita:
uirtutē hanc habeant: cuius & nequeāt p̄sus semen amittere. Fit
itaq; ut liqueat plane nec hoies uniuersos uermes esse: si deū respi
cias. Siquidē ratio ipsa: & disciplina q; a dei uerbo originē ducunt:
haudquaq; sinūt rōnale id animal hri a deo penitus alienū: nec eos
quidē q; uel inter xpianos siue iudeos neq; ores extiterint: & ut ueri
us dicā: nec xpiani neq; iudei nec cæteri demū q; improbi sint uer
mibus sunt cōparandi: q; se ceno inuoluāt. q; si rōnis natura neq;
id ut admittat p̄miserit: p̄spicuū erit: quēadmodū neq; improbā
da sit p nos hūana natura: q; ad uirtutē sit instituta: ul si imprudēs
deliquerit: nec istiusmodi animātib; cōparanda. Si autē ob xpia
noꝝ ul iudeoꝝ decreta: qa Celso nil placeant: nec eoꝝ qdē uideat
tenere p̄ncipia: & uermiū is p̄culdubio & formicaz; noia sortiet̄.
qn̄ haudquaq; istiusmōi futuri sint cæteri. Sed age q; oibus exposi
ta tā xpianoꝝ q; iudeoꝝ sūt dogmata: cæteroꝝ hoium si cū decre
tis nos cōtulerimus: arguent̄ plane q; ea susceperint: & uermes esse
& formicas preferre: siquidē & uermes & formice & rane hi fuerit:
qui ubi ab integra dei cōtēplatione exciderint: imaginatione qdā
pietatis & cultus: bruta animātia qdā & simulachra uel hūana opa
p̄inde diuina p̄colūt: quoꝝ ex pulchritudine potius istoꝝ omniū
fabricatorem deum admirari deberent: & item hūc colere. At uiri
quidem uel siquid his fuerit prestantius præ se haud dubie tulle
rint: qui montē p̄cellsum inscendere potuerunt: deum sectati. Lapi
dibus ipsis & lignis: auri argenti ue quauis materia: que prima

mortales ducunt: posthabitis: & ex his mundi bonis ad eū euecti
qui uniuersa construxit: illi se credūt: qui solus possit ad oia q; ex
tant sufficere: & quid aīmo agitēt singuli: puidere: audireq; & om
nium uota: sibi summittentiū preces: & hoc ipso ueluti factoz; spe
ctatore: omnia pagunt: cauentq; eodem audiente que p̄ferunt: ne
quid depromāt quod minus sit p̄ eius uoluntate p̄nuntiandum:
ni forte dixeris tātū id pietatis: q; nec ullis doloribus nec ip̄o mor
tis discrimine: nec p̄suasionibus a rōne nil alienis potuit aliqn̄ per
uinci: nil p̄sus illis opitulari qui eā susceperit: ne uermibus cōpa
rent̄. Tam&si quidā nondū pietate hac ipsa redempta: poterāt cū
istis cōferri. Nū enim qui acerrimā ueneris uoluptatē puicerint q;
multoꝝ animos effeminauit & molliores effecit: & iccirco ex ea uī
ctoriā retulerūt: quia & p̄suasum & compertū haberent: non aliter
posse quempiam deo familiaritate cōiungi: nisi p̄ continētiā ad eū
ascenderit: uermiū germani uobis uident̄: uel formicarū cognati:
& ranis p̄similes: quid p̄terea ille iustitiæ nitor: in p̄ximū & co
gnatione p̄pinquiorē seruātis cōmunionē: ergo iustū esse & hūa
num & p̄bum nil p̄derit: ne uespertilio sit istiusmōi aliq;: q; uero
in impudicitis & facinoribus prauis uersent̄: cuiusmodi sunt ple
riq; mortaliū: que indifferenter & uilia adeūt simulachra. Docētes
haudquaq; p̄ter decorē hec fieri: nōne & uermes futuri sunt uoluta
bro inuoluti: p̄sertim si cū his cōferant̄ qui illud didicerint: minī
me esse xpī mēbra tollēda: & qd̄ p̄ uerbū corpus inhabiteat̄: ne me
retriciis efficiat̄: & dei esse nos templū quē colimus: & corpus item
id n̄m: qd̄ utiq; qa de cōditore illo uniuersoꝝ rectius sentiat: tale
sit redditū: & id sane obseruātes pleriq;: cū aduertāt ob illegitimū
coitum id templum corrūpi: continentiam haud secus exercent:
ac cultum in deum & pietatem. Sed nondum cætera inter homi
nes mala edissero: quibus nec propere adeo uel qui p̄philosophari
sint uisi repurgant̄ & uacant. Nam & in philosophia utiq; cōstat
adulterinos esse q; multos: nec dixerim p̄terea p̄mīta hmōi uel ap̄d
hos inueniri quos nec christianam sectari religionē. nec iudaicam
nouimus. non enī hec xpiano cuiq; inerint mala: si p̄prie quis nā

fit xpianus inquiras: & si forte inesse nostrorū nōnullis eadē depre-
hendant: haud tamē illis qui in concessum recipiuūt: & orādi grā
in unū conueniūt: quādoqdem ab his excludunt: qui illiusmodi
fuerint. Non igit̄ uermes sumus in unum nos coeuntes: q̄ iudeis:
ex scriptionibus quas sacras hi ducūt instemus: & haud falso mō
stremus qui sit per prophetas denuntiatus iam aduenisse: & ob
ingentia maleficia fuisse a deo hos penitus destitutos: nosq̄ qui
uerbum suscepimus uel optimam spem apud deum habere: cum
ob integrā erga hunc fidem: tum quia potuit ille nos sibi concilia-
re: ut ab omni uersutia: & uite improbitate: puriores iā redditos.
Non igit̄ libere si quis uel iudeū se fateat̄ uel xpianū: dicturus ē:
nostri precipue gratia deus uniuersum terrarū orbem: & rapidos
eeli cursus struxisse: sed ille id poterit sedulo affirmare: qui ut do-
cuit Iesus: & corde Purior sit: caritateq̄ & mansuetudine polleat: q̄
ue libenti animo: p̄ pietate in deum & cultu: discrimina tolleret.
Is itaq̄ non immerito in deo confidit: & ubi id intellexerit: quod
p̄phetarum uaticiniis nuntiat̄: & illud fatebit̄. cuncta credētibus
nobis iam pridem aperuisse deum & nūtiasse. Sed postq̄ xpianos
Celsus: quos uermes putat fecit illud p̄fari: coelestes & rapidos cur-
sus deserens deus: & tantum terrarū hic paruipendēs: nobis solum
& uitam agit & ad nos legat̄ p̄cones: nec mittere cessat: nec querē
intermittit: cū eo ut p̄petuo simus: dicendū erit Celsum hunc q̄ p̄
nos minus dicunt̄: nobis alioq̄n dicēda imposuisse: q̄ ut legimus:
ita & nouimus caritate cūcta p̄sequi deū: nec eorū quicq̄ respuere:
que ante fecisset: non enī struxisset qd̄ oderat. quin & illud p̄legi-
mus: parcis oībus: qm̄ tua sunt dñe oīa q̄ amas aīas. Spūs enī in
corruptibilis in oībus ē. Propterea q̄ labunt̄ paulatim redarguis:
& in quibus delinquūt cōmonefacis. Verū quo pacto dicere deū li-
cuerit: coeli rapiditate relicta & mūdo: & tot terris neglectis nobis
dūtaxat uiuere: q̄ interpcandū cōpertū habemus dici id sapiētius
optere: misericordia dñi plena ē terra: & mīa dñi sup̄ oēm carnē: &
illd̄ p̄ eius bonitate deus solē suū oriri facit sup̄ bonos & malos.
pluitq̄ sup̄ iustos itē atq̄ iniustos. Et nos ipsos ut eius filii efficia-

mur: & sese imitemur: hortat̄: edocetq̄ omnes in homines si fieri
liceat: nostra beneficia p̄pagemus. Is enī humani generis saluator
esse asseritur: & eorū precipue qui in se credūt: & xp̄us dei recōcilia-
tio esse p̄ peccatis nostris astruit̄: nec nostris solum sed orbis ter-
rarum. Et forte non solum quecunq̄ Celsus conscripsit huiusmo-
di: sed alia quedam minoris momenti iudeorū nōnulli pretulerit:
cum lōge aliter se habeāt christiani: ut qui optime callēt: quemad-
modum suam in nos caritatem commēdet deus: utq̄ uel nobis ad
huc prauis facinoribus inquinatis: christus mortem obierit: & si p̄
iusto uix quispiam moriat̄. Nam p̄ bono audebit forte q̄s mortē
obire. Nūc uero p̄ his q̄ ubiq̄ terrarū sunt peccatoribus: ut a pec-
catis desciscāt: & deo se credāt: aduenisse predicatū est xp̄um: & isti
uismodi uerbis: ut patria tulit cōsuetudo: xp̄s esse dictus est dei. ul̄
a nōnullis forte accepit id Celsus: & deū hūc esse: & nos item post
eum: quos uermes iam dixerat. Nec secus hic agit ac solent: q̄ phīae
sectā iccirco explodūt & criminant̄: quia adolescētulus p̄mprior
quispiā: & audaculus: ac fere p̄die natus: temere nōnulla effuderit:
& cū philosophū aliquē unum sectet̄: ceteris ut inferioribus & pla-
ne indoctis insurgat. Nouimus enī q̄ multa homini mortali p̄-
cellere: & quemadmodū ī synagoga steterit deorū deus p̄legimus:
non qui falso p̄ ceteros adorent̄: q̄ppe cū omniū gētū dii demo-
nes sint: quin & illud legendo p̄currimus. Deus stetit ī synagoga
deorū in medio aut̄ deos diiudicat: nec illud nos fugit: & si mlti in
cœlo dii dicant̄: siue in terris: ut dii plurimi sūt: ita & dominos eē
q̄ multos. nobis tñ unus est deus: ille inq̄ q̄ pater est: ex quo oīa p̄-
dierūt: & nos in ipso cōstamus: & unus item est dñs xp̄s Iesus: per
quē uniuersa: & nos p̄ eū. Nouimus p̄terea & angelos ip̄os: sic esse
hoīe potiores: ut cū hoīes ad p̄fectōnem euaserint angelis coequē-
tur: & his similes fiāt. Nam ubi mortui resurrexerint nec nubent
neq̄ nubent̄: sed sunt ut angeli q̄ in cœlis sunt: iusti. & angelis pa-
res efficiunt̄: nec nos quidem clam habet in hoc angelorum ordi-
ne thronos alios uocitari: alios dominationes: alios potestates:
& principatus: alios dici: & plane uidemus & nobis hominibus

qui sumus istis inferiores: ex optimis uitæ actiõibus & cæteris p
uerbi uoluntate operibus: spem haud dubiã esse: aliqui nos in ange
lorum speciẽ euasuros: deniq; si minus liqueret quid nam ipi simus
futuri: certiores tñ effimur: deo nos similes fore & eũ in sua essen
tia conspecturos: q; siqs illud a nonnullis pnuntiatum: siue scien
tibus siue ignaris: siue ut sanius dictũ alicũde accepientibus: deus
est: dixerit: post hunc & nos sumus: hoc ipsum affirmaturi: Siqui
dem rōnales interpretamur: & tunc precipue cum solertiores uide
bimur & rōne utemur. iuxta nos nanq; beatorum omniũ una & cõ
munis est uirtus. Quo fit ut eadem sit & hois uirtus & dei. Vnde
illud estote pfecti: sicut pater uester in cœlis pfectus ẽ: edocemur.
Nemo ergo qui bonitate sit peditus uermis fuerit uolutabro in
natans: nec quispiã qui pietate in deũ & iustitia prestat: uel formi
ca dicendus fuerit uel rana: nec alius quisq; fulgētissima ueritatis lu
ce aĩum illustratus: noctiuage auiculæ merito comparat. Viderẽ
preterea Celsus & illud subaudisse: Faciamus hominẽ ad imaginẽ
similitudinem nostram: & secundũ id effecisse ut uermes hec dice
rent. Cum enĩ simus a deo creati: pfecto illi p similes sumus. Enim
uero si sciret Celsus qd inter se differat esse secundũ dei imaginẽ:
hominẽ factum: & ad dei similitudinẽ conditũ: & quod dixisse de
um litteris prodit: faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem
nostram: & fecit aut hoĩem ad imaginẽ & similitudinẽ dei: non
ad similitudinẽ tm: haudquaq; nos faceret illud pnuntiare: qa deo
sumus oĩo p similes. Nec tñ nobis esse & astra subiecta asserimus.
quando iustorum que dicit resurrectio a sapientibus intellecta: soli
& lunæ & astris p eum similis fit: qui inqt. Alia solis: alia lunæ: &
alia astroꝝ est claritas. astrum nanq; ab astro claritate differt. Sic
item & resurrectio est mortuorum futura: uel Daniele de hac ipsa ua
ticinante. Ait insup Celsus: & illud nos affirmare: constitutũ esse:
ut cũcta nobis subiiciant: cũ forte nondũ audierit sapientissimos
uiros: qui inter nos sunt istiusmodi affirmantes: uel haud satis in
telligat qua illud sit rōne platum esse omniũ oportere inferiores:
qui maior inter cæteros sit. Etenim si græci hoĩes illud usurpant:

solem & lunam mortalibus inseruire: id ipm tamẽ ut ab Homero
proditum laudant & passim denuntiant: que uero per nos uel refe
runtur uel reticent: Carpit utiq; Celsus: & nos cum his simul calũ
niatur: ut quos ipse induxerit perinde uermiculos ista pfari. Vbi
enim inter nos quidam deliquerint uenturus est ad nos deus: uel
eius filium demissurus: qui iniustos & improbos incendio perdat:
qui uero ex ranis nos reliqui fuerimus: cum eo uitam sumus habi
turi perpetuam. Aduerte autem quemadmodum quod de futuro
iudicio diuinitus tradit: deq; prauorum supplicii: & iustorum premiis
denuntiat: in derisum & cauillationẽ deduxerit nebulo & scura &
elegans iste philosophus. Et his plane adiecerit: lōge esse tolerabili
us: p uermes & ranas ut ista dicant: q; p iudeos & christianos in
ter se dissidentes: pronuntient. Ipsi uero haudquaq; Celsum secta
bimur: nec sumus talia asserturi: qualia de natura rerũ promittunt
se scire philosophi: & inter se disputant: & altercantur: quo pacto
hec omnia constent: cœlũq; ipsum & terra: & q; in his fuerint un
uersa sint cõdita: & utrum per se aĩæ constent: nec genite sint: nec
a deo create: & alioquin a deo hoc ipso ornent: & corpora p uices
immutent: an minime sint permãsure: Posset enĩ uel quispiam: cũ
laudare potius istorum deberet ingenium & simul suscipere: qui ad
inquirendam ueritatem se contulissent: irridendo & cauillado uer
mes esse hos dicere: qui in uolutabri angulo quodam uitæ huius
humanæ: nihil se pensarent. Et iccirco uideri eos perinde tãta res
comprehēdisse: & eniti ut quecunq; protulerint cõtemplatos se fu
isse appareat: que sine potiore aliqua & diuina uirtute cõplecti ani
mo nequeant. Siquidem ut nemo uidit que hominis sunt nisi spi
ritus hominis qui est in eo: sic item nec ea quidem que dei sunt qd
piam nouit: nisi spiritus dei. Sed nequaq; nos insanimus: nec tantã
hominum scientiã: quam utiq; non uulgatiorem quandã & com
munem nunc dixerim: quippe que non in multis uerset: sed inq
rende dumtaxat ueritati incumbat: uermium siue aliorũ huiusmo
di: motibus comparamus: sed ueritati studẽtes testificamur: fuisse
græcos nonnullos philosophos: qui iccirco sint deũ cognitione

adepti: quia his deus de se hanc patefecerit: Tam& si non ut deum glorificauerint: ut Paulus inquit: nec gratias egerint: sed euanuerint in cogitatibus suis: Et obscuratum sit eorum insipiens cor: dicentes esse se sapientes: stulti sint facti: & commutauerint gloriam incorruptibilis dei: in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & uolucrum: quadrupedum & serpentium. Deinde Celsus cum uelit id confirmare: nihil uidelicet: ab his quos dixerat animantibus: iudeos simul & christianos differre: Ex aegypto ait fugisse iudeos: nec quippiam unquam egisse memoratu dignum: nec fama demum nec numero claros hos extitisse: quos equidem nec profugos unquam fuisse asseuerauerim: nec aegyptios quidem: sed aegyptum incoluisse: ut supra iam diximus & satis iam constat: at si nec fama illos nec numero presticisse: iccirco autumat Celsus: quia apud graecos de istis nihil est historiae proditum: dicturi sumus: quod si quis uelit iudeorum priscum illum uiuendi morem aduertere: & legum institutionibus illis uacare: comperturus est plane hos homines extitisse: qui uitae coelestis umbram in terris pretulerint. nimirum: apud quos: preter eum qui cunctis praesidet rebus: pro deo nihil unquam sit habitum: nec quisque siue imaginum fictor: siue statuarum fabricator in eorum republica fuerit: ut quos procul lex ipsa abigeret: ut nequa his esset fabricandorum simulachrorum occasio: quae stultos quosdam mortalium a deo reuelleret: & ad contemplanda terrena animi oculos retorqueret. Erat igitur apud iudeos lex istiusmodi: Nolite impie agere nec facietis uobis sculptile in similitudinem aut imaginem masculi uel feminae: similitudine omnium iumentorum que sunt super terram uel auium sub caelo uolantium: uel reptilium que mouentur in terra: uel piscium: uel omnium que fuerint in aquis sub terra: & erat quidem legis mens ea: ut singulis in rebus: ut ueritas exigebat: hi uersarentur: nec preter uerum effingerent aliqua: que praese maris uel feminae speciem ferrent: uel iumentorum naturam uel uolatilium uel reptantium siue piscium imaginem mentirentur. Egregium uero apud hos illud & opere precium fuit: quod hunc in modum & subsequenter lege sancit. ne forte

oculis eleuatis ad caelum: uideas solem & lunam & omnia astra caeli: & errore deceptus adores ea & colas: que creauit dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus: que sub caelo sunt. at qualis erat uniuersae huius iudaicae gentis respublica: apud quam nec comparet effeminatus quispiam poterat: uel eunuchus: Quin & illud mirandum ob iuuenum innatam luxuriam: & libidinum incentiua: sublata fuisse apud istos & scorta. Erant praeterea uel aequissimorum iudicum: iudiciaria loca: qui uitae integerrimae diu specimen dederant: cum esset his decernendi creditum munus. Hi siquidem morum ob puritatem: & quia humanam excedebant naturam: diu: patria quadam iudeorum consuetudine dicebantur. Et profecto genitum hanc omnem ut philosophatem spectares: quin & ut otium esset sacras leges his audire: & que sabbata nuncupant: & festi caeteri dies apud hos sunt instituti. Verum quid erit de sacerdotum ordine & sacrificiorum dicendum: haec quidem praese se multa tulerint argumenta: ut his innotescant qui ea discendi studio tenerent. Sed quoniam in humana natura nihil est stabile: erat necesse tam preclare institutam rempublicam pedetentim corruptam: iam perditum iri: dei autem providentia iudaici ritus ac disciplinae dignitatem & gloriam: ut his congruebat: qui ubique terrarum essent: & ut erat quoque res immutanda: denique transferendo: iudeis posthabitis: fidelibus per orbem uniuersum diffusis: preclarum illum iuxta Iesum & diuinum tradidit cultum. Qui utique Iesus non solum sapientia: uerum & portione diuina ornatus: dephensa in terris demonum disciplina: quos thura & sanguis & ex adipe nidores oblectant. si quidem hi titanum & gigantium instar: ut fabulae ferunt: a dei meditatione mortales auellunt: iudeorum insidias nil magnificiens: quas hi potioribus maxime molirentur: leges imposuit: pro quibus qui ducerent uitam: beatitudinem consequerent: non qui demones sacrificiis demulcerent: sed qui hos prorsus per dei doctrinam contemnerent: que utique cum superiora illa & caelestia: tum & deum ipsum spectantibus: praesidio esset. Et quoniam deo placitum est ut Iesu doctrina apud homines permaneret: haudquaquam demones

potuere uel omnia concitantes: ex aduerso aliquid commoliri: ne
de cetero christiani nominis existerent professores. siquidem re
ges: senatumque & qui ubique tunc principes essent: & ipsos insuper
populos: ut qui minus perciperent male nauatam: ut aduersus Ie
sum per demones operam: ita & qui in hunc credidissent. accerrime
in nos irritarunt: cum alioquin dei doctrina: & si frequenter inter
pellata: haud secus ac cibum: sui ad incrementum: interpellantum
demonum excipiebat insultus: prouectiorque in dies: & magno suc
cessu quam multas animas depascebat. id enim ut fieret deo collibuit.
Hec autem ipsi & si in digressu iam diximus: dicenda tamen existi
mauimus. Inerat enim animo his occurfare: que de iudeis memi
nerat Celsus: quod ex aegypto scilicet profugissent: nec unquam dignum
aliquid facinus uiri illi deo tunc coniunctissimi peregissent: nec fama
& nomine claruissent. Nos uero genus illud electum: & regale sa
cerdotium dicimus: secessisse semper & declinasse: ne multis immisce
retur: ne mores quibus erat imbutum corrumpere: ita ut diuina
uirtute sit conseruatum: siquidem nec regna sibi pararet: ut ceteri
homines: nec propagandi imperii duceretur cupiditate: nec ea esse
uellet paucitate: ut opportunum ad insidias fieret: & penitus interi
ret. cum iudeis quidem sic agebatur: quod diu uisi sunt diuino presidio
digni: ubi uero uniuersi deliquerant: essetque ut se ad deum conuer
terent laboribus diuexati: omnino futurum: nunc ad breue: nunc
ad longius tempus deserebantur: quousque tandem Romanis regna
tibus: ingens illud flagitium commisissent: ut Iesum occiderent:
sic demum sunt penitus destituti. Deinde Celsus tanquam primum Moy
si librum qui inscribitur Genesis iam percurrisset: temptasse inquit
olim iudeos: a primo semine se affirmare: duxisse originem: uenefi
corum quorundam & fallacium hominum uoces testificando: sub
oscure quidem & ancipites: & in tenebris latitantes: quas & rudi
bus quibusdam & insensatis edisserunt: presertim cum alias nunquam
uel in disceptationem id uenerit: aut quesitum sit. Mihi uero ob
scure admodum Celsus uidetur iam explicasse: que dicere libuit:
sed par est eum: ut & locus exegerat: uel de industria nihil apertius

edidisse: uidebat namque ualidiora esse que iudeos astrueret & proge
nitoribus talibus prodiisse: quales prisca illi fuere: uoluit item eius
rei uideri ut nil contempnere non nescius: que de iudeis utique tra
ditur. Liqueat sane id perhiberi: cepisse olim iudeos e tribus paren
tibus ortum: quorum nomina cum dei eppellatione coniuncta adeo
ualent: ut non modo iudei illis utantur deo dum supplicant: uel
demonum ipsos adiurant: Habraam deum: deum Isaac: & Iacob deum
pronuntiantes: Sed uel in magicis quibusdam codicibus & multis
in locis diuini nominis usurpatio ista reperiatur: ita ut uel hoc ip
sum ueluti familiare ac precipuum habeant magici homines: dum
carminibus demones urgent. que igitur per iudeos: proferuntur
& christianos in argumentum: sacrosanctos quosdam: Habraam
Isaac & Iacob homines extitisse: & parentes fuisse Iudaicæ nationis:
nil prorsus fugere Celsum existimo: minus fuisse non apertius ex
plicata: sed nihil potuit his dictis obsistere: nos uero uniuersos ro
gabimus qui huiusmodi dei inuocationes usurpant: dicite o uos:
quis enim Habraam: quis Isaac fuit: quid Iacob denique ualuit: ut
diuini nominis appellatio: istorum nominibus applicata: tantas exe
queretur uirtutes: uel a quibus nam didicistis: uel ediscere licuit:
istorum uirosque res gestas: quisue id curæ suscepit de his ut histori
am scriberet: que tales uiros: siue ut preclaros collaudet: siue ex con
iectura: ut istorum magna quedam & admiranda facinora his pa
tefaciat qui possunt illa animo contemplari. quod si rogantibus no
bis prodeat nemo: qui e quauis historia uel græca uel barbara: si
ue non historia: sed e mystica quauis de his uiris scriptura: affirma
re id queat: Genesis ipsam prolaturi mox sumus: que horum uiro
rum & facta complectitur: & habita ad eos oracula patefacit. Non
ne & tantorum uirorum diuinitatem asserturum id esse fatebimur:
quod uel per nos trium horum iudaicæ gentis parentum nomina ad
mittuntur: qui aperte intelligamus his inuocatis peragi demum
nil aspernanda: quos tamen non aliunde: nisi ex sacris iudeorum
libris accipimus. Quin & Israel deus: & hebreorum deus: & deus
insuper qui rubro in mari: aegyptiorum regem & aegyptios simul

coeūtibus aquis immerfit: nōne appellatus aduersus demones uel
prauas aliquas potestates suscipitur? didicimus autem & inuoca
tionis huiusce historiam: & diuinorum nominum interpretatio
nem ab ipsis hebreis: qui & patriis litteris & lingua uernacula: hec
ipsa & laudibus ferant: & narrent. Quo igitur pacto iudei qui ausi
sint: a primo istorum semine: quemadmodum originem ducant:
astruere: quos & ueneficos esse: & fallaces existimat Celsus: impu
denter adeo connituntur ostendere: & se ex his prodiisse: & prin
cipium originis ducere? quorū nomina cum hebraica sint: Hebre
is testificantur qui sacros libros Hebraica lingua: & litteris habe
ant exaratos: eorum gentem hos uiros propinquitate cōtingere:
si quidem uel ad id temporis iudaica nomina que ex Hebreorum
lingua penderent: eorum ex litteris aut desumpta sunt: aut ex He
braicæ linguae significantia ducta. Aduerte autem qui Celsi scrip
ta perlegeris: uti hoc ipsum pretendat cum inquit. Temptarunt
quidem eorum originem: a primo semine ducere: ueneficorum &
fallacium hominum: subobscuras quasdam & ambiguas uoces: in
tenebris aliquo latitantes: & nos quidem archana hec esse & occul
ta testificamur: quippe que ad multorum cognitionem nequaquā
exposita sint: cū minus sint apud nos dubia: uel si p alienos quos
dam a nostro cultu: suscipiantur: pro Celsi uero sententia: qui nul
lis certioribus argumentis: hanc uocum cōfirmet: quam dicit am
biguitatem: uelut nullius momenti hec respuuntur: cum alioqn
si refellere eam rectius uoluisset: quam impudentissime dixerat
per iudeos generationem desumptam: qui Habraam ipsum & hu
ius posteros iactitarēt: necesse fuisset ut suo loco & oportune cun
cta exponeret: & primum suasionibus confirmaret: quod ipse opi
naret: moxq; & strenue uerioribus argumentis: eadē illa & dictis
que p se facerent: ut uisum iam esset: dilueret. Sed nec Celsus ipse
nec alius quispiam: ea complexus animo: que de nominum extāt
natura: & de se uirtutis aliquid edant: dum ab aliis suscipiuntur &
nuncupantur: de his certiore aliquam poterit rationem afferre:
uel hoies illos nullius momenti fuisse arguere: q̄ appellati dūtaxat

& inuocati: non apud domesticos solū: sed apud alienigenas quos
dam: uim de se summam pretulerint. Fuerat preterea & illud ut ad
deret Celsus: necesse. uti apud imperitos nonnullos & insensatos:
de hisce nominibus: que placita essent: nos explicādo: auditores:
ut ipse putat: fallamus. at ipse qui nec rudem se esse nec stolidum
gloriat: ueram de his nimirū interpretationem expresserit. Ad
hec autem nomina a quibus ducunt iudei originem: & illud adie
cit. de hisce nominibus nihil unq̄: uel multis ante temporibus fu
isse quæsitum: sed iudeos dumtaxat hoc tempore aduersus alios
quosdam: quos tamen subticuit: imprudenter ambigere. Sed ostē
dat qui uelit: qui nam sint aduersarii isti: qui uel ueri saltem simili
tudine aliqua: aduersus iudeos utant̄. quemadmodum nihil since
re: cum iudei: tum christiani: sua hec nomina in eos depromant:
in quos nuncupanda desumpserint: alii uero & sapiētius quidem
& uerius explicent: que de istis comprehenderit? Nos uero pla
ne cofidimus neminem fore cui id exequi liceat: presertim cum ad
modum liqueat: istorum nomina ex Hebreorum fuisse lingua de
sumpta: & apud hos solum inuenta. Post hec Celsus: ex historia a
diuina doctrina penitus aliena: hominum altercationem de antiq
tate inter se disceptantium explicat: Atheniensium dico: ægyptio
rum: Archadum: Phrighiorumq; & quorundam apud se aliquos e
terra genitos asserentium: & de his singulis proferentium argumē
ta. subditq; & iudeos in angulo quodam palestinae cubando: ru
des omnino: & qui nil antea auditiōe acceperint: que & Hesiodus
& uiri quidem innumeri alii & diuini cecinerint. & commentos
esse nonnulla que nihil habeant credulitatis: & a musis longe plu
rimum absint: hominem scilicet fuisse plasmatum: & huius e late
re: feminam deinde deductam: & deum nonnulla his iniunxisse:
& serpentem hos ipsos circumuenisse: & ita ut dei mandata excesserint:
fabulosa profecto quedam: & ueluti ab ociosis aniculis enar
rata: cum deū principio statim imbecillioem efficiūt adeo & im
potentem: ut nulli quos creauerit hominum queat persuadere que
uelit. Ex his itaq; scientissimus & eximia peritia Celsus: iudeos

simul & christianos inscitiae & ruditatis insimulans: apte ostendit: quemadmodum teneat cuiusque historici tempora: uel greci quidem uel barbari: qui Hesiodum illum & infinitos alios quorum preterit nomina: uetustiores & Moysen putat: & huius conscriptis operibus: qui res troianas multis seculis antecessit. Non ergo iudei grauiissimi uiri de Terrigena homine aliquid conscripserunt: quod utique nec fidem sortitur: nec prorsus oblectat: sed iuxta Celsum uiri quidam diuini ne uanos dixerim & mendaces: Hesiodis scilicet & alii quos ipse dicit innumeros: qui antiquiora illa & prisca in palestina & elegantissima dicta: cum nec didicissent nec audissent: de ueteribus illis tales historias conscripserunt: quales & de deorum generatione ediderant: ita ut quantum in se esset deos genitos dicerent: & sobolem istis imponunt: & alia istiusmodi pleraque. Et iure optimo Plato: e sua republica Homerum explodit: ut quod adolentes deperderet: & caeteros eiicit qui huiusmodi scriptitarent fictiones. Et plato quidem: ut liquet: haudquam pro diuis hos duxerit: qui poemata reliquissent: at Epicureus Celsus cui rectius longe quam Plato nisi integro iudicio est: si forte is idem est ille qui aduersus christianos libros alios duos composuit: nos forte contendendo obiurgans: quos & si diuos nihil existimet: diuos dixerit tamen. illud criminat: quod hominem ipsum inducimus manibus dei effigiatum. Cum Genesis liber in hominis hac fictione: nec dei manus commemorat. Et Iob ipse & Dauid ita loquantur: Manus tue fecerunt me: & plasmauerunt me. de quibus essent permulta nimirum dicenda: ut quid senserint hi patefieret: qui ista protulerint. Nec solum quod inter se factura & plasmatio differant: Sed quid dei manus designent: denique innotescat. quas qui ignorant: & huiusmodi sacrae litterarum nesciunt uoces: existimabunt nos talem effigiem deo rerum omnium praesidi imposuisse: qualem esse humanam spectamus: quin & alas consequenter diuino corpori esse astruxerint: quando de deo nostro sacre littere id fateantur. Sed de his quicquam differere nihil exigit quod de agitur in praesenti materia. Si quidem de his cum Genesim interpretaremur: satis iam diximus. Exinde in subsequentibus

Celsi malignitatem aduertet: quum enim nostra scriptura in hominis plasmatione sic inquit. Et insufflauit in faciem eius spiritum uitae & factus est homo in animam uiuentem: & uelit ipse id dictum quod minime nouit: malignius carpere: & illud adscripsit: hominem composuerunt manibus dei plasmatum: ut qui huic insufflatum haud secus fuisse existimet: ac solent utres inflari: ut illud irrideat: Et insufflauit in faciem eius spiritum uitae. quod utique est tropice dictum: & expositione indiget significante tradidisse homini deum incorruptibilem spiritum: ut alibi dicitur: Incorruptibilis autem spiritus tuus in omnibus. Et quoniam carpere diuina scripta erat illi propositum & nostra libentius & iudaica criminari: & illud irridet: Immisit deus soporem in Adam: & obdormiuit: & accepit unam de costis eius: & impleuit carnem pro ea: & edificauit costam quam tulerat de Adam in mulierem: cum alioquin dictionem nil explicarit: que confirmare queat auditorem: qui hanc norit sub figura prolata: nec uoluit quidem uel dissimulater permittere: fuisse illa allegorice dicta: tametsi deinceps sit ipse affirmaturus: ex iudeis uel christianis qui aequiores fuerint: ubi dictorum hos perducit: ad allegoriam eniti illa traducere. Ad hec uero sic respondebimus: nun ea que diuinus ille tuus Hesiodus & si uanus: ut dixi: & omnium mendacissimus: de muliere in fabulae modum eloquitur: ueri in se aliquid habent & allegoriam admiserint: ut in ignis uicem a Ioue sit tradita illa mortalibus: nostra uero que & dormientis & soporati ex latere desumpta est: & a deo sit condita: nec ratione ulla: nec recondito aliquo sensu uisa tibi est dici? Sed par minime fuerit: illa quidem nil irridere: ut commentitia quedam & fabulosa: sed potius demirari: ut que sub fabulae cuiusdam pretextu: philosophice differantur: hec uero & nostra quasi sola dictione sententiam terminent: subsannare: & uti nullius momenti sint: ducere? Si enim simplicioris uocabuli gratia sunt criminanda: que sub latenti fuerint & altiore sensu prolata: caue ne Hesiodi scripturam potius sint prebitura: uiri sane: ut ipse affirmas: diuini: qui talia scripserit: hunc & iratus sic affatus est Iupiter: qui nebulas

cogit: Iapitionide: alieni consilii spectator acerrime: gaudes: quia ignem subtraxeris: & meam fefelleris mentem: futurum id tibi ingenti damno & mortalibus posteris. His ipse pro igne: malum daturus sum: cuius gratia omnes secundum animum oblectabunt: malum proprium peramantes. Sic dixit: & risit pater hominumque deorumque: uulganumque iussit clarissimum ocus: terram aqua intermiscere: hoisque indere uocem: uiresque & immortalibus facie simile deabus uideri uirginibus: decoram speciem amabilemque. Mineruam uero opera edocere: uariam telam subtexere: & gratiam capiti circumfundere auream uenerem: & cupidinē graue: comendique membra & curas ingerere: imponereque caninam mentem: & subdolos mores: Mercurium iussit personantem: & argi interfectorem. Sic dixit. Hi uero parebant Ioui Saturnio regi. Sed confestim e luto celebris claudus: finxit uirgini uenerande assimilem: Saturnii consilio. Cinxit autem & ornauit dea fulgentior oculis Minerua: huic uero gratie dee: & colenda Pytho torques aureos circumposuerunt collo: & pulchris crinibus parce: uernis hanc coronabāt floribus. Omnem autem huius corpori ornatum coaptauit pallas Minerua. In pectore uero personans Argifontes: mēdacia & fallacia dicta: & mores uersutos. parauit Iouis consiliis grauitonantis: uocemque imposuit deorum preco: nominauitque mulierē hanc Pandoram: quia omnes cœlestia domata habentes: donum donarunt detrimētū uiris inuentoribus. ridiculū inde quod de dolio dicit: quod olim uiuerent in terra hominum tribus sine malis & sine graui labore: & grauioribus morbis: que parce mortalibus dederant. Sed femina manibus magnum dolii operculum auferens diffudit hominibus & partita est curas malas: Sola autē ibi spes in tutissimis domibus intus relicta est sub dolii labris: nec extra euolauit: prius namque imposuit operculum dolio. Ad hunc igitur qui tam eleganter ista sub figuris interpretatur: & pro suo iure quodammodo nostra contemnit: & sua extollit: siue in his sit allegoriam adeptus: siue minus: sic respondebimus. Nun solis græcis opinando licet philosophari: quin & ægyptiis seu quibusuis barbarorum:

id ipsum licuerit: qui mysticis interpretationibus & secundum se ueris admodū gloriantur. Soli dumtaxat iudei tibi sunt uisi: & qui leges his tulerit: & cæterarum nationum scriptores: ingenti uesania laborare: solamque hanc iudicas gentem diuinæ uirtutis nihil unquam participasse: que tam egregie sit: quemadmodum ad ingenitā dei naturam ascendat: instructa: utque & illi sit soli uacandū: & ab eodem omnia sint & unice expectanda. ubi uero que de serpente literis commendantur: & predicat Celsus & plane irridet: quod diuinis ille ad hominem mandatis obstiterit: perinde id fabulam ducens: & qualem solent anicule recitare: & nihil inuitus dei paradisu non nomine exprimit: neque ut illū e regione orientis in edem plantasse dicitur deus: utque & omne lignum e terra produxerit: & uisu pulchrum: & ad uescendum suaue: ut uitæ lignum in medio paradisi sit constitutum: ut recti prauique scientiæ lignum id fuerit: & cætera que deinceps dicuntur: & Indidem queunt qui ea libens perlegit ut credat inducere: non sine graui & egregia quadam figuratione fuisse hec cuncta prolata: age & ipsi ea abiiciamus: que in Platonis symposio de amore per Socratem differuntur: & que Socrati sunt ad dicendum: ut elegantiora quedam: imposta: que cæteris essent: qui de amore etiam disputarent. & ea quidem ita se habent. Cum esset ueneris natalitius dies: Epulantibus diis: & Metidis filius simul aderat Porus: ubi uero cenatum est: paupertas: ut que ad cenæ reliquias mendicaret: accessit: & pro foribus ipsis astabat. Porus uero nectare madens: nondum enim erat uini uspiam usus: Iouis hortum ingressus: grauis iam & oppletus humi conqueiscebat. Paupertas uero: pre eius inopia: insidias Poro molita: ut ex eo pareret filium: mox illi accubuit: amoremque concitauit: unde & ueneris obsequentior seruus natus est amor: quia in eius natalitio & festo die sit ortus: simul etiam quia amator pulchritudinis esset: Cum & uenus ipsa decore sit predata. Amor itaque: ut qui ex Poro esset: & paupertate progenitus: hac constitit sorte: & id uite genus suscepit. Primum enim semper est pauper: & multis indiget rebus. tenellus item & mollis: decorusque: qualem plerique ducunt.

durus insuper & squalens: discalciatus: & domo carens: abiectior
semp & sine lecto: p foribus & in compitis: sub diuoq; dormitas:
matris naturam fortitus: indefinenter paupertati cohabitatur: p pa
tris rursus natura: uenustioribus parat & pulchris insidias: cum
strenuus sit incurfator & ualidus: uenator insuper acer: machinati
ones semp intexens: sapientiae cupidus: & plane munificus. Quin
& per omnem uitam philosophatur: idoneus incantator: uenefi
cusq; & sophista: neq; immortalis natura: nec ut mortalis: Tunc
enim & uno eodemq; die florescit & uiuit: cum multis abundat,
tunc rursus & moritur: & deintegro redit ad uitam: ubi patris p
se tulit naturam: quod autem illi porrectum est: defluit semper,
ita ut nec unq; egeat amor: neq; ditescat: & sapientiam inter & ru
ditatem consistat. Qui ergo ista perlegerint: si Celsi sequatur ma
lignitatem: quod procul sit uelim ab homine christiano: & fabu
lam irridebunt: & Platonem illum qui tanti sit irrisione dignum
existimabunt. Siqui uero ea que sub fabule pretextu dicuntur: phi
losophice pensitantes: peruestigando poterunt quid Plato sense
rit inuenire: ut scilicet ei licuerit dogmata que sibi quidem maio
ris sint uisa: & multitudinis gratia imperitae sub fabule figuratioe
occulere: & ea insuper ut oportuit his explicare: qui scirent ex com
mentitiis fabulis: uel eius sensum comprehendere: qui illas com
posuit. hanc autem Platonis fabulam iccirco exposui: quia & Iouis
hic ortum inducit paradiso dei nihil absimilem: & paupertatis de
causa que potest cum serpente conferri: qui in paradiso fuisset. nec secus
pori illius & gratia qui sit & homini comparandus: cui fuerit ser
pens insidiatus. neq; enim sat liquet: utrum: ut tulerit casus: in hec
Plato incidit: an ut putant nonnulli: ubi in aegyptum se contulif
set: cum illis sit diuersatus: qui iudaicis rebus studerent: ab hisq; ubi
pleraq; didicisset: ea partim seruauerit: partim cum aliter ac se ha
berent acciperet: deniq; deprauarit: cauens ne graecos offenderet
si omnino que ad iudeorum sapientiam facerent: obseruasset: qui
a multis quidem culpantur: quia peregrinas quasdam & externas
habeant leges: & secundum se priuatum quoddam uiuendi genus:

sed nec que de Platonis fabula: nec que de serpente & dei paradiso:
que ue in eo fuissent: scribuntur: in presenti sunt explicanda. Quam
doquidem & in Genesis expositione: ut licuit: operae plurimum
in his differendis contulimus. Verum ubi & illud Celsus affirmat
per Moyse dicta: impiissime mox deum induci imbecillum & im
potentem: nec suadere ex his cuique potuisse: quos condidisset: illud
nos sumus dicturi: haud secus se Celsi id dictum habere: ac si quis
ad eius effusorem nequitiam confirmandam: deo id crimini da
ret: perinde minime quiuerit: ab homine illam arcere ut uel unus
aliquis hominum inueniret: qui a principio nihil esset huius ne
quitiae particeps: ut igitur hi quibus curae est prouidentiam ipsam
tutari: in eius defensione non pauca nec contemnenda edisserunt:
sic item de Adam & eius delicto philosophentur necesse est: qui
sunt non ignari: ut Hebraicae Adam homo significetur: & alia ple
raque que inesse illi uidentur. differit namque de hominis natura & Moy
ses: in Adam siquidem ut sacre littere dicunt: omnes commorun
tur. Et condemnati sunt in similitudine preuaricationis Adam:
non enim aequae de homine aliquo uno: ac de uniuerso genere ho
minum sacra scripta hec differunt. Nam & in his que tanquam de uno
subsequenter dicuntur: in Adam execratio facta: communis est om
nibus: & cunctis infertur. Que uero in mulierem pronuntiata est
maledictio: haudquam in eam intenditur: in quam minus depro
mitur. quod e paradiso cum uxore una sit homo eiectus: pellicea
obductus ueste: quam ad hominum preuaricationem utrisque & de
linquentibus fecerat deus. reconditam habet in se & mysticam ra
tionem: & Platonis dicta longe plurimum superantem: quibus ani
mam facit aligeram: & tam diu apud homines diuagantem: quo
ad usque firmiter aliquid assequatur. Deinde Celsus hec infert. Catha
clismum postea quendam: & peregrinae formulae arcam producit:
uniuersa intra se continentem: columbamque nescio quam: & cor
uum quempiam nuntios: adulterantes & ementientes Deucalio
nis res gestas: non enim sperabam proditura hec aliquando in lu
cem: sed ista plane infantibus & prius die natis: conficta narrabant:

uel ex his quidem aduerte: q̄ stulte Celsus: uetustissima iudeorū scripta & infectetur & oderit. Cum enim nil prorsus haberet quo diluuii historiā carperet: neq; his demum insistens que & in arcā poterat: & eius dimensiones edicere & fateri: quemadmodum fieri non posset: ut qui pro multorum sententia: arcæ trecentorum cubitorum longitudinem: latitudinem quinquaginta: triginta demum & altitudinem animo complecteret: ullo pacto asseueraret: uniuersa terræ animantia: tantule magnitudinis arcam carpere potuisse: ita ut si ad decem & quatuor & mundiora quidem hec admisisset: immunda uero ad quatuor: cum intus habere hanc uniuersa dixisset: absurdus forsitan aliquid protulisset. Verum quid debet in ea absurdum arca uideri: que per annos centum traditur fuisse constructa: ex trecentisq; in longitudinem cubitis: & in latitudinem quinquaginta: in altitudinemq; ad triginta desineret: coisse in cubitum unum: consumata deniq; colligatur? Cur inquam non magis miranda fuerit: tantæ molis structura: & amplissime ciuitati simillima: quando uis sua quadam & magnitudine dici non iniuria possit: uel ad milia nouem cubitorū accedere: si longitudinem circa basem dimetiariis: & ad duum milium: si latitudinem? Cur non erat preterea & ingenium demirandum quo tanta moles effectum est: ut compagibus teneret. Ita ut himbrem: posset diluuii causam sustinere: non enim uel picæ: uel alia materia istiusmodi: sed luto erat tenaciori: arca hec oblita? Cur non dignum admiratione id fuerit: cum uiua cuiusuis generis animantia in arcam diuina sint prouidentia introducta: ut iterato semen habitura esset uniuersorum animantium terra: cum deus ad eam rem uero iustissimo uteretur: futuro eorum deniq; genitore: que post diluuium reliqua fierent: obiicit preterea Celsus: que de columba scribuntur: ita ut uideatur & Genesis librum legisse: cum nihil haberet quo posset arguere commentitium esse quod de columba asferitur. Deinde: ut assolet: ad ludibrium sacra scripta traducere: coruum mutauit in cornicem: & putat hec Moysen scriptitasse: ementiendo que per græcos de Deualione & fabulose: ut solent:

tradunt: si modo Moysen dumtaxat is crederet: & non alios plerosq; hec conscripsisse: nam id quidem pretendit: cum adulterare hunc dicit: & ementiri Deualionis res gestas: & item cum illud subiecit: non enim sperabam in lucem hec proditura. Verum quo pacto qui uniuersæ genti litteras tradidissent: non expectassent in lucem que scripserant exitura: presertim cum omnibus gentibus predixissent futurum: ut diuinus hic cultus passim diulgaretur. At Iesus: cum iudeos hunc in modum alloqueret. Auferetur autem a uobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructus suos: quid aliud dispensabat: nisi ut in lucem ipse diuina uirtute iudæicam omnem scripturam produceret: cœlestis regni mysteria continentem? Atqui si græcorum iste generatiōes: & de duodecim diis perlegat historiam allegoriis & interpretationibus clariora mox ista effecerit: nostra uero ubi calumniari peruelit: infantibus dicturus est & pueris fuisse & in fabule modum p̄lata. Absurdissimam uero & intempestiuam admodum liberorū susceptionem: & si minus expressit: id tamen sat liquet de Habraam & Sarra dixisse: ut qui ad multum iam essent ætatis prouecti. Cum uero fratrum insidias obiicit. uel Caim ipsum: Abel fratri insidiatum p̄tendit: uel Esau qui Iacob sit molitus insidias. patris uero tristitiam Isaac forte dicit merorem: quo Iacob filii sui discessu affectus est: uel Iacob ipsius: ob Ioseph filium in ægypto diuenditum. matrum insuper & insidias eo dixisse hunc reor: ut ostendat Rebeccam Isaac uiri benedictionem sic dispensasse: ut non Esau: sed Iacob ipsum p̄tingeret. Proxime uero si cum his omnibus deum uersatum dixerimus: quid nam quod absurdum sit agimus? qui persuasum habemus: eius diuinitatem ab his nunq̄ hunc subtracturum: quibus p̄positum est uitam & rectius & sincere imposterum ducere. Irrisit preterea que apud Laban sibi quæsierat Iacob: cum minus intelligat quo dictum id referatur: Et erant quidem alba & nigra Laban: cætera uero Iacob: & hunc ait uel deum asellis & ouibus & camelis donasse: nec prorsus hic uidit figuraliter his hec contigisse: quippe cū scripta p̄pter nos sint in quos fines seculorū deuenerint:

& uarii mores dei doctrina exculti exercentur: & Iacob tropice nuncupato in possessionem iam traditi: qui enim in deum ex gentibus crediderunt: ex his plane designabantur: que de Laban illo & Iacob sunt litteris prodita. Celsus uero qui a scriptorum huiusmodi sensu longius abest: deum inquit & puteos iustis dedisse. Non enim hic obseruauit quemadmodum iusti foueas quidem nil preparent: cum puteos alioquin sint suffossuri: dum terram permanentem & principium potabilium bonorum inuenire conquirunt: & figuralem perinde iussionem iam captant huiusmodi ebibit aquam e tuis uasis: & e tuorum puteorum fonte: supereffundantur aquae extra tuum fontem. In tuas autem plateas pertranscant aque: sint tibi soli bona: & nemo alienigena tibi sit particeps: & plerisque in locis diuina scripta cum huiusmodi narrant: maiora quedam pretendunt: que sub latenti aliquo & recondito sensu significantur: cuiusmodi sunt que de puteis conscribuntur & nuptiis: & de uariis iustorum conuentibus: que alio loco & oportunius temptauerit exponendo quis aperire. Quae autem putei sint in Philisteorum terra constructi: ex puteis liquet qui in regione Ascalon mirabiles ostenduntur: & memoratu digni: ob miram & longe diuersam: ac ceteri putei fabricentur: structuram. Quinetiam sponsas ancillasque ad tropologiam deduci non ipsi docuimus: sed iam pridem a sapientibus id plane accepimus: quorum unus quidam auditores ad recondita sub figurationibus sensa hortatus sic inquit, Dicite mihi qui legem legitis: legem non auditis? Scriptum est enim quod Habraam duos habuit filios: unum de ancilla: & unum de libera. Sed qui de ancilla erat: secundum carnem factus est: qui autem de libera: per repromissionem: que sunt per allegoriam dicta: Hec namque duo sunt testamenta: unum quidem a monte Syna in seruitutem generans: quod est Agar. Et paulo post: que autem superior est Hierusalem libera est: que est mater nostra. Qui uero ad Galathas uelit epistolam in manus desumere: profecto intelliget quemadmodum & ea interpretantur que de nuptiis illis traduntur: & ancillae quae praeseferant admixtiones. utque & diuina uelit doctrina quatenus qui corporis

opera fecerint: haudquam nos imitemur: sed ea potius que iuxta dei apostolos spiritalia nuncupantur. Celsus uero cum magis oportuisset ut studio ueritatis suscepto: quo hi nitebantur qui sacras litteras conscripserunt: & nihil occulerint que uiderentur ad allegoriam referri: ut mira quidem & minus conficta: longe aliter fecit. Et que de Loth huiusque filiabus traduntur accuratius nil inquirendo: neque quo referantur: scribendo: Thiestis mala hec dixit scelere & impietate prestare. Que nam autem in his & figura & interpretatio cadat nequaquam est in presentia explicandum: nec dicendum quid illa designent: que olim fuere Sodomis gesta: quidue sibi angelorum ad eum qui erat caeteris peuntibus euasurus habitus sermo uoluerit: istiusmodi: noli post tergum respicere. nec stes in omni regione: sed in monte saluum te fac: ne forte & tu simul disperas: quisue Loth ille fuerit: que huius & uxor: in statuam salis conuersa: quia se post tergum uertisset: que preterea huius & filiae: que patrem inebriarunt: ut fierent ipse ex eo matres. Sed age: que pro rei geste historia proferuntur paucis transigamus. Constat olim bonorum malorumque & indifferentium: graecos naturam inuestigasse: & sane qui ea sunt consecuti: bona quidem in uoluntate dumtaxat constituunt: Indifferentia uero omnia suapte ratione dicunt constare: que sine uoluntate examinantur: uoluntatem: si illis deceter utatur: laudabilem esse: si indecenter: culpandam. dixeram equidem cum de indifferentibus suo loco tractarem: indifferens esse: si filiabus ex se: quempiam admisceri si modo res urgeat aliqua: tam & si minus id deceat in bene instituta republica facere. Graeci uero exempli gratia ut id demonstrarent indifferens esse: sapientem quempiam assumpserunt: hominum genere uniuerso deperdito: cum filia & sola relictum: queruntque utrum decenter cum filia pater ea de causa sit congressurus: ne prius genus interiret humanum: hec apud graecos sanius disserunt: nec contempnenda Stoicorum his assentit opinio: ipsum id affirmatiuum: fuisse olim adulescentulam quae conflagraturae quicquid mundum perdidicissent: cum nihil interea absumi incendio certiores herederent: ubi ignem passim comprehedissee eaque urbem spectassent:

humani generis uitam in se dumtaxat ac patre reliquam esse suspi-
cate: si uoluerint ob eam suspicionem mundum de integro confir-
mare: inferiores erunt pro Stoicorum sententia: sapiente illo qui
decenter uniuersis sublati: rem cum filiabus habuerit. Nec clam
me habet: quod offensi quidam filiarum Loth pro audaci ea animi pro-
pitudine impium id facinus duxerint. Nec secus & ex impio quo-
dam concubitu: cum Moabitarum: tum Amanitarum gentem com-
flatam esse affirmant: ita ut execrationi obnoxia sit. & sane ut in
re est: nusquam pro comperto habetur: litteras sacras rem eam: ut recte fa-
ctam uel comprobasse: uel inculasse: ut prae: utcumque tamen se il-
lud habet: ad figurationem quouis modo deducitur: habet enim
quod secundum se aliquatenus excusetur. obiecturus praeterea: ut
arbitror Celsus: & Esau in Iacob maliuolentiam: hominis sane pro
diuinarum litterarum confessione: non improbi. Exponensque Si-
meonis & Leui res gestas: ut uiolate sororis iniuriam uindictarint:
hos demum inculcat. fratres uero: fratrem qui uendidissent: Iacob
filios dicit: & fratrem uenditum Ioseph: & quemadmodum Iacob pater
a filiis sit circumuentus. quia nihil esset de eorum fallacia suspi-
tus: qui uersicolorem uestem ad se excusandos noscendam profer-
rent: sed eorum dictis prestita fide: Ioseph filium ut mortuum de-
plorabat: qui in aegypto tunc seruitute seruiret. Aduerte itaque que
admodum liuore Celsus non ueritate ductus: ex historia hec ipsa
collegerit: ita ut quodcumque uisum in ea est in crimen aliquod cede-
re: id statim exponat: ubi uero Ioseph illius dignum aliquid me-
moratu factum occurrit: ut continentiae & castitatis: quando
nec precantis: nec comminantis amori assensus est dominae: nihil
commeminit. praesertim cum Ioseph istius res gestas longe supe-
iores spectemus: quam ea fuerint: que de Bellorofonte sunt litteris pro-
dita: ut qui in carcerem includi maluerit quam pudicitiam perdere.
& cum respondere criminanti is posset: & iure se excusare: a iocundo ingen-
ti sua deo permittens: rem tacitam tulit. Deinde Celsus & si obscurius:
de pincernae & pistoris: & Pharaonis soniis: deque soniorum interpretati-
one nonnulla commemorat: & quo sit Ioseph e carcere tandem prouectus:

ut in aegyptios sibi per Pharaonem sit creditum regnum. Quid igitur
historiae narratio ista in se habebat absurdi: ut eam in partem Cel-
sus calumnetur: qui ueritatis inscripsit sermonem: non dogmata ex-
ponentem: sed christianos iudeosque acrius criminantem. Nam &
fratribus inquit qui se uendidissent: famelicis: & cum asinis ad merca-
turam dimissis: qui olim uenisset gratificandi gratia: nescio quid
effecisse: cum nihil interea quid illud sit patefaciat: nec secus & fra-
trum recognitionem apponit: qua in re quid sibi uelit haud satis
intelligo: nec quid absurdius ex ea pretenderit. Non enim ut ita
dixerim: uel ipsa calumnia: hec poterit criminari: que uel ommissa
tropologia: de se plurimum ualeant. Subdit praeterea & qui ad ser-
uitutem sit uenditus Ioseph: fuisse libertate donatum: & cum pom-
pa ad patris sepulchrum redisse. Et putat illud crimini cedere: quod sub
Ioseph ipso iudeorum genus preclarum illud & sanctius: in aegyp-
to disseminatum: exteriora fuerit accollere iussu: & locis despectio-
ribus oues depascere: quod utique ex odiosa quadam sui animi pro-
pitudine Celsus ipse subiecit. Ex aegypto autem: hebrei populi ex-
itum: fuge nomine criminatur: cum eorum principum nil memi-
nisset: que in Exodo sunt litteris commendata: de hebraeis e terra
aegypti digredientibus: uel hec quidem iccirco nos explicauimus:
ut ostendamus: & si ut tradita sunt: sint minus culpanda: alioquin
& inculasse ea nunc Celsus & irrisisse: cum nulla ratione confirmet
quod nostris in litteris prae dictum existimat. moxque cum sese quasi
ei rei dumtaxat addiderit: ut christianorum & iudeorum dicta mali-
uolentia & odio infectetur: iudeos inquit & christianos modestio-
res quosdam ad allegoriam eorum dicta traducere: & cum istorum
hos pudeat: ad figurationes denique confugisse. Ad hec uero dicen-
dum. Si enim que a maioribus sunt olim suscepta: pudenda & com-
menticia esse quis dixerit & fabulosa: ut que homines utcumque opi-
nando conscripserint: Quorum nam in historiis magis quam grecorum
inesse has fabulas dixeris: in quibus dii cum filii sint: paren-
tes genitalibus priuant dum ea praecedunt. & genitores dii: filios deos
deorant. & dea mater pro filio patris hominumque deorumque: lapidem tradit:

& pater filiae admiscet: & uirum uxor uinclis coercet: assumptis ad hunc coercendum fautoribus: eius qui uinceret fratre & filia: Verum quid mihi sunt caetera explicanda: que de diis graeci historiae prodidere: & si absurdiora & pudenda: alioquin figurationibus interpretata. Siquidem Soleus quidam Crylippus: qui philosophorum porticum & Stoicorum sectam multis conscriptis operibus ornasse existimat. quod in Samo insula erat inscriptum interpretat. quo scripto Iunonem nephandis quibusdam facinoribus affecisse Ioue adnotabat. Inquit enim suis in libris grauis ille philosophus: quem admodum seminaria dei uerba: ubi iam suscepit materia: in se suscepta asseruet in omnium rerum ornatum. Materia enim iuxta Sami inscriptionem Iuno est ipsa: & Iupiter deus: & iccirco ob istiusmodi fabulas: & alia istis uel infinita simillima: nec nomine tenus Iouem uolumus deum qui cunctis Presideat nuncupare: siue Apollinem siue solem: siue Dianam: siue lunam rerum presides dicere: Sed conditorem ipsum & uerum dum colimus: & eius opera laudamus: & diuinitatem illam ne nominis quidem appellatione inficimus: Platonis dicta haudquaquam sumus nos suscepturi: qui in diis denominandis uoluptate afficit: dum illud sic inquit. O pro tarche circa deorum nomina ita afficior. Nos igitur: & in uero erga dei nomen: & eius pulcherrima opera: animi ea sumus affectione: ut ne sub obtentu quouis tropologicis figuratōnis: fabulosum quodpiam in posterorum iacturam suscipiamus. quod si aequius haec ipsa Celsus perlegeret: nequaquam dixisset nil posse nostras allegoriam licteras capere: Siquidem e prophetiis: in quibus res geste scribuntur: haud secus licebit ad altiora nos prouehi: ac solet historiarum ad historias prudentissime dispensatas: & figuris conscriptas: esse successus: ita ut multitudo ipsa credentium simplex: & ex aliis pauci quidam: qui ea accuratius uelint uel possint expendere: id assequantur. quod si hi forte qui iuxta Celsum hoc tempore: siue ex iudeis siue ex christianis modestiores existimantur: res ipsas essent interpretati: ueri forsitan simile aliquid dicere hic uideretur: cum uero dogmatum qui & auctores extiterint & scriptores: ad figurationes nostra

hec redigunt: quod aliud fuerit existimandum: nisi ita fuisse illa conscripta: ut ad principalem aliquem sensum: sub figuris explicarentur. Ipsi uero e quibus multis perpauca afferemus: ut ostendamus frustra ac temere Celsum nostram hanc carpere disciplinam: perinde hec ne queat allegoriam admittere: Inquit igitur Iesu apostolus Paulus: in lege scriptum est. Non ligabis bouis os triturantis. Num de bobus cura est deo: uel propter nos tantum hec dicit: Propter nos enim scriptum est inquit: debet sub spe qui arat: arare: & qui triturat sub spe fructus participandi. & alibi: Scriptum est enim. Propterea relinquet homo patrem & matrem & adheret uxori suae: & erunt duo in carne una: & rursum: hoc mysterium magnum est. Ego autem dico in christum & in ecclesiam, & alio loco. Scimus autem quod patres nostri omnes sub nube fuerunt: & omnes mare transierunt: & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Deinceps exponens de manna rem gestam: & quemadmodum litteris proditum sit: mirifice aquam e petra fluxisse sic inquit: & omnes hunc ipsum spiritalem biberunt potum. Bibebant enim ex spiritali consequenti petra: petra autem erat christus. Asaph autem ille: Exodi historiam omnem & Numerorum affirmans praese problemata & parabolas ferre: ut in psalmodum libro describitur: quos futurum erat ut repeterent imposterum homines: hunc in modum orditur. Attēditē te popule meus legem meam: inclinate aurem uestram in uerba oris mei: Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio: quanta audiuiimus & cognouimus ea: & patres nostri annuntiauerunt nobis. Accedit etiam quod si Moyse lex: quod per latetio rem sensum pateret: nil habuisset inscriptum: nunquam propheta inter preces & uota deo dixisset: Reuela oculos meos: & intelligam mirabilia tua de lege tua. Nunc uero callebat hic sane: uelamen aliquod fuisse eorum cordi obtensum: qui legendo nil mente conciperent: que de figuris iam dicerentur. quod plane tunc dei munere demittitur: cum eum exaudit: qui secundum se & omnia factitat: & ex habitu quodam sensus ipsos: ad recti prauique discrimen exerceat: & orando id sedulo repetat. Reuela oculos meos & intelligam

mirabilia tua de lege tua. Quis autem qui draconem legat in ægypti flumine uictitantem: cuius in squamis & pisces nidificent: & e Pharaonis successibus oppletos esse ægypti montes: non inde ut querat inducitur: quis nam sit ille qui tantorum & suorum plane putridorum successuum compleat ægyptios montes. que ue sint in ægypto hec flumina: de quibus & Pharaon iactabundus sic inquit: Et mihi sunt flumina & ego feci illa. quis preterea fuerit ad fluminis proportionem & draco: qui ue in eius squamis nidiculâtes & pisces: Verum quid erit necesse: ut ea tam enixe cõfirmem: que confirmatione nil egeant: quando ad hec & illud dicat: quis sapiens & intelliget hec: Sed longior equidem in dicendo iam fui: cum uellem illud ostendere non recte Celsum dixisse e christianis & iudeis nonnullos modestiores temptasse: ad allegorias sua traducere: sunt enim eiusmodi ut allegoriam nil prorsus admittant. Sed aperte quidem & uerius hec ipsa commentus est Celsus: siquidem longe magis græcorum dicta non modo insipienter prolata: sed impie admodum: conficta sunt: non nostra que uel simplicioris habent multitudinis rationem: quod utiq; hadquaq; qui græca ista & fabulosa cõfinxerint: seruant. iccirco non ingratis sua re publica abigit Plato istiusmodi commenta & fabulas. Videt autem haud dubie Celsus audisse nonnulla litteris tradita que legis figuraciones contineant. que utiq; si legisset: nunq; que subsequuntur tam temere protulisset. Quecunq; itaq; de his uidentur iuxta græcos ad allegorias cõscripta: & turpiora sunt fabulis: & plane absurdiora: cum ea que coire prorsus nil queunt mira quadam & penitus insensata stulticia iungant. Apparet autem de Philonis libris uel hoc longe uetustiorum & scriptis hec dicere: qualia Aristoboli sunt. Videre autem uideor: aliorum libros nil Celsum legisse: si quidem & multis in locis sic affecutus illorum esse dicta appareat: ut ab his detorque re grecorum philosophos uideatur: quibus in dictis non solum elocutio insit: & sensa quedam profundiora & dogmata: sed usus etiã: ut putat Celsus: sacris ex litteris fabulãdi. Ipse uero cõptũ habeo Numidiũ Pythagoreũ illũ: plerisq; de rebus q̄

Plato longe melius differente: & pythagoricæ sectæ tũc p̄ncipem: suis in libris & sepe Moyli gesta narraſſe: & pphetarum dicta non sine ueri similitudine: interpretatum: quemadmodũ in Epopi opere: & libris aliis quos de Numeris & loco cõposuit: liquet. De bono autem: libro tertio: & que gesserit Iesus in partem exposuisse: & si Iesu nonem nil exprimat: & sub figuris que fecerit explanasse. Vtrum igitur sciens an imprudens id egerit: haud magni fecerim nunc explicare. Quin & Moyli & Ianes subsequẽter & Iambri exponit idem ille historiam: nec tamen id ipsi glorie ducimus: cum alioquin hunc longe magis q̄ Celsũ siue alios græcos suscipimus: qui discendi studio & nostra uoluerit iccirco inuestigare: quia & tropologiam admitteret: & nõ insulsa ei sint uisa que a nostris describerent. Post hec Celsus aliorum ex scriptis allegorias: & aliarum rerum narrationes non infacunde continentibus: uiliora pleraq; colligens: que utiq; ob fidei gratiam simplicioribus queãt & multitudini satis conducere: non tamen sapientiores mouere: sic subdit. Papisci equidem nescio cuius & Iasonis altercationem nõ modo irrisione dignam: sed odio & commiseratione existimauerim. Sed haudquaq; propositum est hec coarguere: sũt enim cuius no tiora: & ei presertim qui patientem se prebeat: & ferre æquo animo possit: que isti conscripserint: peruelim autem homines edocere: nil quippiam deum creasse mortale: sed dei opera esse quecũq; sũt immortalia: que uero mortalium fuerint aliorum esse. & sane anima dei opificium est. corpis uero quedam est aliena natura: & hac ratione nullum erit inter hominis corpus: & uespertilionis & uermis: ranarũq; discrimen. Est nãq; una eademq; istorum materia: & corruptio similis. Ipse uero & illud optauerim: quicũq; Celsum audiat tam acriter differentem: & affirmantem scriptum Papisci & Iasonis librorum de Iesu diuersa sentire: eoq; illos esse: & irrisioẽ dignos & odio: ut libris hisce in manus desumptis patientius que in his continentur aduertat. & illorum ex scriptis Celsum cõdemnet: ubi in his nec irrisione nec odio aliquid dignum inuenerit. q̄ si æquiore quis animo Papisci & Iasonis scripta perlegerit: profecto com

periet: nec risum mouere hunc librū: in quo xpianus ex iudaicis
scriptionibus: cū iudeo describitur disputās & plane demonstans
que de xpō extāt & uaticinia: Iesu ipsi congruere: cū alioqn pter
iudaicæ psonæ decus & dignitatē: alter & xpianus dicēdo nihil in
sistat. Nescio autem quo pacto que nec admisceri inter se possunt
nec in unum coire: in humana natura colligens Celsus: librū illū:
& misericordia dixerit & odio dignū: siquidem quiuis eū fatebitur
cuius misertum sit: odio haberi non posse: cum interea sit miserati
one dignatus. nec contra qui odio habeat misericordia condona
ri: q̄diu hunc cæteri oderint. Enimuero iccirco Celsus sibi propo
situm esse affirmat minus hec coarguerit: ut praua sint: & misericor
dia simul & odio digna: quia putet hec eadem cunctis uel prius in
notuisse q̄ illata sit iure reprehensio. Qui uero defensionem hanc
nostram aduersus Celsi ad nos criminandū obiectiones conscrip
tam: plegerit: oro patientes uelit nostris his scriptis aures adhibe
re. Et quoad ei licuerit ex his que scribuntur: & scribentium uolūta
tem & conscientiam contemplari: & animi dispensationem & ha
bitum. Comperiet enim nimirum his homines ardentem intētō:
que semel susceperint: quosdam uero præ se ferentes: quemadmo
dum rerum gestarum: que & uise sint & animo ipso concepte: hi
storia sit describenda: tanq̄ que gesserint multi admiratione sint
digna: & litteris iccirco tradenda: ut auditis sint & posteris pro
futura: an forte audeat quispiam dicere: non omnium commodo
rum & sapientiæ fontē & principium esse: deo omniū conditori fi
dem prestare: & ea mente cuncta pagere: ut mos illi & oibus in re
bus gerat: nec quippiam animo agitare: quod ei minus sit placi
tum: perinde non solum pro dictis: factisue: sed pro cogitatibus
sit iudicium cuiq̄ subeundum. Verum qui nam alius dicendi mo
dus ad recte uiuendum humanā naturā concitatus duxerit ac fi
des ipsa: uel illum mente & cogitatione sepe uersare: qui uniuersis
presidet rebus deum: & accuratius omnia cōtueri: que per nos uel
dicuntur uel fiunt: uel cogitando insuper admittuntur: Sed proferat
uelim græcorū q̄spiā iter aliud qd̄ & simul ad rectiora cōuertat: &

melio rem efficiat: non modo aliquem unū uel alterū: sed abunde
q̄multos: ut duabus his uis simul collatis: optime aliquis interno
scat quod nam sit illud dicendi genus quod ad bonum instituat.
Sed cum Celsi dicta quedam protulerim: que e Timeo ille desump
serat & Plato sic scripsit & nos explicemus. Nū deus mortale ali
quid fecit: nisi ea dumtaxat que immortalia sunt: extant quidem
& aliorū opera: anima uero dei est opificiū: corporis autem est alia
quedam natura: nec ullum erit inter hominis uespertilionis & ra
næ & uermiculi corpus discrimen. Quippe quorū sit & materia ea
dem & corruptio similis. Sed de his age & paucis aliqua comple
ctamur: Celsum coarguentes: uel Epicuream eius sententiā nihil
dissimulasse: uelut dixerit quispiā aliquando tandem ad ea que po
tiora sunt hanc transtulisse: uel Epicureum deposuisse & cognomē
tum. Oportuit enim ut qui de rebus tātis decerneret: & nobis nō
solum contradicendo aduersari iam destinasset: & non ignobilem
etiam philosophorū sectam a Citieo Zenone prodeuntem: oppu
gnandam desumpserit: prius illud cōfirmando assereret: quemad
modum deus nec animantium corpora condidisset: utq̄ tanta hec
circa ea solertia: a prima mente minime pdiisset. Erat preterea ne
cessarium: ut de Afantasti & imaginationem minus recipientis na
tura: que uni esset subiecta: & de tam multis & uariis plātis ad hu
mani generis necessitatē tam bene dispositis: deq̄ paratis ad homi
num commodū animalibus: & utcunq̄ alias existentibus: non so
lum decernendo differeret: sed & illud doceret: ut nō pfecta mens
aliqua: tam multiplices in plantarū materiā indiderit qualitates.
q̄ si semel deos fecisset uniuersorū corporū conditores: perinde ani
ma ipsa dumtaxat: dei esset structura & opificium: cur postmodū
hec que condita essent partienti iam & q̄multis tradenti: nō cū op
timis rationibus licuit: & deorum diuersitates asserere: ut alii qui
dem corpora humana pararent: quadrupedes alii: & ad speciem
atomorū istorum nonnulli res conderēt: & feras bestias quidam.
Fuiisset autem factu id necessarium: ut qui draconum aspidum ba
siliscorumq̄ fabricatores intueretur: & alios item pro singularum

arborū specie siue cuiusuis herbe: ut partitionū & causas explicaret: sic forte ubi singula quæque: uti & locus occurreret: ad inq̄rēdū acius se contulisset: uel deum & unicum obseruaret rerum omnium cōditorem: ad aliquid esse & rei cuiuspiam gratia: fecisse hec singula: uel si id minus aduerteret: uidisset tamē quid esset sibi de indifferente iam respondendum: re quidem & suapte natura corruptōni obnoxio: & quia nihil esset absurdius ut mūdus qui ex dissimilibus cōstitisset: ab uno quodam sit artifice conditus: qui ad uniuersorum utilitatem specierum diuersitates parauerit. uel demum oportuit ut de tanto dogmate Celsus nihil decerneret: si minus erat que se docturum pollicebat confirmaturus: ni forte nos criminando: p̄ inde fidem exiguam promittentes: stare suæ sententiæ uelit: tam & si nihil decerneret: sed instruere dūtaxat sit ipse pollicitus. nec sane penitus desperarem si tolerantius ferret: is Moyse scripta: & prophetarum uaticinia audiret: uel illud hunc animo concepturum: quid nam fecerit deus quod supra cœlum ac terram: & id quod dicitur firmanentum: luminariaque & astra sit constitutum. & deinceps supra cetæ grandia: & animam omnem uiuentem atque motabilem que p̄duxerunt aque in species suas: & omne uolatile iuxta genus suum. Ac demum supra hominem ipsum: quod autē fecit cum dicitur nequaquam ad alios spectare dicatur: sat fuerit de luce id protulisse & facta est lux: ut aque uero quæ multe coierint id dictum fecerit satis: & factum est sic: nec secus poterit & illud e terra germinantibus dici: protulit terra herbam uiuentem & afferentem semen iuxta speciem suam: & lignum fructiferum faciens fructum: cuius semen in semetipso secundum genus suum super terram. Et quereret plane cui nam istiusmodi fuerint iniuncta: ut singule mundi partes sic conderentur: Profecto non tam facile carperet: ueluti in comprehensibilia & perinde nullum habentia recōditum sensum: que de his p̄ Moysen conscribuntur: uel ut ipsi dixerimus: p̄ spiritum sanctū qui Moyse inerat: cuius instinctu hec proferebat. siquidem longe melius atque hi quos uates dicunt poete: presentia peruidebat: & futurorum erat hic prescius. Cum uero & illud inquit Celsus: animam

quidem opus esse diuinū: corpis uero aliam esse naturā: & iccirco nihil inter se habere discriminis tam hominis quam uestertiliōis & ranæ & uermiū corpora: quippe quorum materia eadem sit: & corruptione simili computrescat. Ad huiusmodi dicta sic respondebitur. Enim uero si materia eadem in uestertilionis rana & uermibus: homineque subiecta est: ita ut nihil abinuicem differant istiusmodi corpora: liquet ergo nec a solis uel lunæ uel astroꝝ cœli: & quorum uis alioꝝ qui dii a græcis dicantur: corporibus: istorum que diximus corpora: quoque pacto differre: siquidem eadem fuerit corporibus cunctis materia proprie rationi subiecta: sine qualitate & figura: non enim sat patet unde nam materia hec qualitates iuxta Celsū sit susceptura: qui dei opera nullam subire corruptionē affirmet. cuiusuis namque rei corruptio ex eadem subiecta materia prodeuntis: necessarium est pro Celsi sententia ut sue naturæ sit similis. ni forte hoc loco Celsus in angusto compressus: a Platone quidem de seiscat: qui e crateris quodam animam faciat prodeuntem: & ad Aristotelem illum: siue ad Peripateticos ipsos confugiat: aerem sine materia affirmantes constare: & preter cætera elementa quæ hinc esse naturæ: quorum dictis non instrenue tam Platonici: quam Stoici obstiterunt: & nos item qui a Celso contemnimur enixe obstabimus: ubi explicandum id exegerimus: & confirmandum quod per prophetam ita pronuntiat. Cœli peribunt: tu autem permanes: Et omnes sicut uestimentum ueterascunt: & sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es & anni tui non deficient. Sed satis sit Celso his respondisse: animam quidem dei esse opificiū discernenti: Corporis uero aliam esse naturam: cuius dicta id sequebatur: siue uestertilionis siue uermis siue ranæ cuiuspiam corpus nihil esse uel ab æthereo corpore alienum. Aduerte autem utrum huic suis hoc modo sententiis christianos calumniati: sit accedendum: disciplina posthabita: que & differentias proferat ob insitas corporibus & circa corpora qualitates: non enim nos fugit esse & corpora quedam cœlestia: quedam terrena. & aliam esse cœlestium corporum claritatem: aliam terrenorum: nec cœlestium quidem eandem

hunc esse & parem: siquidem alia quedam solis sit claritas: alia siderum: & in his quidem sideribus ab astro astrum claritate hac eadem constet differre: unde & mortuorum resurrectionem suscipientes: immutari dicimus qualitates corporibus inditas: quandoquidem liqueat corporum quedam in corruptione profeminata: in incorruptione resurrectura: que uero in ignominia: in gloria ut resurgat futurum: que in infirmitate: ut in uirtute: & que demum corporum animalia profeminantur: ut spiritalia aliquando tandem assurgant. Quod autem subiecta materia qualitatum sit ad conditoris arbitrium susceptibilis: quicumque dei prouidentia regi mundum admittimus: & pro ipsius arbitratu nutuque: asserimus fieri: ut modo in illa materia sit una aliqua qualitas: paulo post longe melior alia quedam & prestantior sit successura. Sed cum constet & ad corporum immutationes uias esse nonnullas: uel eo ex tempore quo mundus hic manet: & quod diu est permanens: haud satis intelligo utrum noua alia: post mundi corruptionem quam nostre littere consummationem appeilant: aliquando succedente uia & a prioribus aliena: minus sit demirandum: si in presentia ex humano cadauere serpens haud secus prodiens formam recipiat & oriatur: ac multi affirmant ex bouino occipitis cerebro apes: ex equo uespas: & crabrones ex asino: & ex plerisque aliis uermes prodire. quod utique Celsus ad eius rei ducit confirmationem ualere: quod nihil istorum dei sit opificium sed qualitates ipsas nescio unde sic constitutas ex istiusmodi fieri: nec esse illud diuinæ rationis cuiuspiam opus: que in materia qualitates immutet. Quinetiam Celsus animam asserenti opus esse diuinum: corporis uero aliam quandam esse naturam: nec solum sine confirmatione aliqua hec effundenti: sed interminate & confusius differenti: quippe qui nil explicauerit: utrum omnis anima dei sit opificium: an rationalis dumtaxat: sic respondebimus. Si enim omnis anima dei est opus: cognitum promptissimum erit uel irrationabilium & uilissimorum quorundam fecisse animas deum: ita ut cuiusuis corporis constet aliam esse naturam atque animæ sit. Videtur preterea & in subsequentibus Celsus: ubi bruta animantia

deo cariora esse atque ipsi sumus affirmat: uel diuinitatis mentem posse purius demonstrare: quandoquidem non hominum modo sed longe magis & animalium rationis expertium animas: deus condiderit: id enim quod dixit subsequitur: esse illa que ipsi nos deo acceptiora. Si enim rationalis dumtaxat anima a deo condita est: primum quidem: id nusquam aperuisti: secundo quia interminate: de anima sit & non omni assertum: sed rationali dumtaxat: quod dei sit opificium: nec cuiusuis corporis aliam esse naturam: si autem non omnis corporis alia fuerit natura: sed singulorum animantium corpus ad animæ constet proportionem: perspicuum est: ut cuius anima sit a deo creata: & corpus insuper ab eius corpore differat in quo inhabitet anima: quam haudquaquam creauerit deus. Unde illud falsum esse conuincitur: uespertilionis seu uermis & ranæ corpus: ab humano corpore nihil differre. Fuerit enim & illud absurdius: si lapidibus lapides: & ædificia ædificiis: uel puriora dixeris uel forte impuriora: quia ad dei sint uel honorem constructa: uel ad uilissimorum corporum: receptaculum. A corporibus autem corpora nullo in ueruallo distare: si a rationalibus animis inhabitentur: uel nulla ratione utentibus: & utrum prestantissimi uiri hec sint in domicilium nacti: an perditissimi: plerisque ut auderent effecit: summorum uirorum corporibus: quia animam solertiolem & probam susceperint: diuinitatem deferre: eorum uero ut despectiora haberent: uel probro afficerent: quod improbissimi extitissent. nec quidem ut omnino id rectius fieret: sed quia e saniori quodam mentis conceptu principium sumpserit: nun enim sapiens quispiam post Anyti ignaui hominis obitum: & Socratis uiri sapientissimi: Anyti æque ac Socratis funus curauerit: uel tumulum erigat: hec autem ad ea protulerim: que dixerat Celsus: nec dei opera esse: cum de corpore id ipsum haud secus sentiret humano ac serpentiū: siue bouis: ex quo & apes prodiret: uel equi e cuius corruptione nascerentur & uespes: uel demum aselli: qui crabrones de se natos emitteret. Subdit preterea Celsus & communem affirmat predictorum omnium corporum esse naturam & unam: reciproca uicissitudine quadam euntem & redeuntem: uel ex superioribus

quidem satis iam liquet: non solum corporibus hisce: quorū supra meminimus: sed & supercœlestibus ipis cōmunem esse naturam: quod sane utrum ita se habeat: ut iuxta hunc patet: & si alioquin in uero an satis id liqueat: nesciam: alternanti uicissitudine unam ire atq; redire uniuersorū naturam. Constat tamē ex eorum sententia qui mundum corruptibilem faciunt: ita se illud habere. Temptabunt qui minus hunc corruptibilem asserunt: ubi quintum corpus nihil admiserint: & illud arguere, quemadmodū eat simul & redeat reciproca uicissitudine corporū una dumtaxat natura: sic item & quod dissoluitur suapte uel quadam ut immutetur. Materia namq; que subiacet: qualitate depdita: persistat & residet: ut sentiūt quidam: qui incretam hanc ipsam inducunt: q; si quis non incretam ostenderit: sed ad usum aliquem factam: perspicuum est non eādē habere ad perpetuitatem naturam: quam ut increta iam habuisset. Sed nequaquā hoc tempore nobis propositum est: de istius modi rerum natura differere: cum potius sit Celsi criminatōnibus occurrandum. Inquit preterea quod a materia generetur: esse nō immortale. Ad quod respondebitur. Si enim nil quippiam a materia generatum est immortale: siue immortalis sit mundus hic uniuersus: & non ut a materia prodiens: nec ipse quidem: res erit aliqua immortalis. Si uero immortalis est mūdus: quod sane his placet: qui animam dicunt opus esse diuinum: & e quodam cratere p̄di ille affirmant: ostendat Celsus non ex materia qualitate carenti: hunc conditū esse: cum illud tuteatur quod ex materia gignitur esse non immortale. Cum autem ex materia cōstet hic mundus: haud quaquā est immortalis. Quo fit ut si immortalis sit mūdus & illud in dubium ueniat: utrū corruptibilis sit nec ne. Si corruptibilis: tanq; dei opus hic corrumpetur. deinde in ea mundi corruptione: quid nā actura sit anima dicat nunc Celsus. q; si immortalitatis inuertens hic sensum id dixerit: & si corruptibilis sit: & alioquin nil corrumpatur: immortalem hunc esse cōstabit: tanq; q; mortis sit susceptibilis: non tamē intereat: p̄spicuum est aliquid secundū se fore qd̄ mortale sit simul & immortale: q; utriusq; sit susceptibile: &

erit quidē mortale aliqd̄ quod tamē non moriatur: & quod non natura sit immortale: q; non moriatur: sed p̄ se dictū sit immortale: in quā ergo significatiā hec destinās Celsus: e materia dixerit genitū esse nil quippiam immortale: uides utcunq; suorū scriptorū uel exp̄l seris uel discusseris sensa: plane coarguantur nihil admittere qd̄ probe sit ac strenue dictū. Hec ubi dixit iam Celsus que insequuntur subiecit. De his autem satis sit ista dixisse: que si quis & audire diutius & inuestigare diligentius uelit intelliget. Videamus igitur nos qui iuxta hunc insanimus: quid nā illud subsequeretur: si uel ad breue se audire possemus: uel post hec ipsa & ea conqrere: que & huic nec paucis quidē nec contēnendis sunt dictis: sed uarie de uiciorū natura quesita: & multipliciter interpretata: & hec ipsa tamen per paucis dictiunculis putat se Celsus posse nos edocere sic inquit: uicia autē in rebus presentibus: nec prius quidē nec in presentia nec in futurum: uel minora fient uel plura. Vna namq; atq; eadē omniū est rerum natura: & uitiorum semper idem est ortus. Videtur hec Celsus ab his que in platonis theætico sunt litteris prodita desūpsisse: apud quē Socrates huiusmodi loquebatur. Sed neq; uicia ex hominibus ut deperdantur poterit fieri: nec apud deos ut ista re fideant. Verum apparet is mihi Platonem nil rectius audisse: q; ueritatē hoc uno & suo uolumine cōplexus ē. Et ueri sermonis titulo contra nos scriptum id annotauit: ex eo namq; quod dicitur in *Ti*meo: Cū autē dii terrā aquis diluēdo repurgant: liq̄do patet purgatam imbribus terram: minus hoc tempore uiciorū habere ac olim habuerit: cū nōdū esset illa purgata. Et id quidē iuxta Platonē eloquimur: q; minora fuerint p̄scis t̄pibus uicia: q; in theætico suo affirmat: nil posse ex hoībus uicia depditū iri. nō enim itelligo quēadmodū ille cū p̄uidentiā poneret quātū pōt ex libri huius quē scripsit dictis cōstare: neq; plura neq; pauciora sed p̄ide p̄finita eē dicit hec uicia. vñ & dogma illd̄ pulcherrimū sustulit: nllm h̄re finē neq; tiā: & uicia itē suapte nā ī īfinitū p̄ceder. & appet id seq; nec pauciora nec plura facta eē hec uicia: nec esse qd̄ nec fore: q; quēadmodū pro eorū sentētia: q; incorruptibilem esse mundum tutantur: æquior

Ille elementorum status profectus a prouidentia sit: nil permittente istorum aliquod unum plus quippiam cupere: ne mundus hic corrumpatur: sic item quasi prouidentia quedam inhiuit: tantis undique existentibus uiciis: ne plura hec uel pauciora efficerent: quin & aliter ea que de uiciis hisce Celsus conscripsit a philosophis coaruantur: qui de uiciis & uirtutibus quomulta inuestigando differunt: & ex historia pretulerunt: quemadmodum olim meretrices perfonate & uelamento obducte: extra urbes sese ad merendum abuti uolentibus exponebant: Deinde spreto demum decore & uelamenta deposuisse. Et cum legibus urbem ingredi haudquam permitterentur: extra urbes uersatas: in dies uero: ex consuetudine: maiore parta licentia: uel urbes inisse. hec Chrysippus. cum de uiciorum & uirtutum introductione differeret: tradidit. unde tanquam uiciis: uel multiplicatis uel imminutis percipi potest: fuisse quodam qui ambigui sexus sunt nomen sortiti: publice prostitutos: patiendoque & pro affectos: adeuntium se libidinibus inseruisse: quos tandem censores abegerint. Nec secus & infinita poterunt commemorari: ex effusioribus uiciis uitam hominum imposterum subiisse: que antea non extitisset. Si uetustissime itaque historiae: & si innumeros quosdam inculcent: qui in uita deliquerint: nepharia tamen patrant: nec uniuersos nec singulos tenuerunt: quo pacto Celsus sic delirando non ridiculus arguatur: cum uicia opinetur: nec plura unquam nec pauciora fuisse patrata. Si enim una & eadem fuerit uniuersorum natura: alioquin uiciorum origo continenter eadem est haudquam omnino futura. Vt enim uel si eadem hominis cuiuspiam fuerit natura: nil tamen uel eadem semper hic senserit uel dixerit quidem uel fecerit: nec uerbum quandoque etiam admiserit: & cum uerbo ad indignationem ueniat plerumque necesse est. Et ad hanc quidem uel remissius uel forte effusius. Nonnunquam uero ad uirtutem hic concitatus: uel ad maiorem profectum uel minorem euaserit: aliquando & uirtutem hanc ipsam adipiscetur: que in rerum contemplatione uel plusculum sit uel minus uersata. haud secus & longe magis de uniuersorum fuerit natura dicendum. quod si una concedatur

sit & eadem genere: non tamen circa eadem semper uersatur: nec ut eiusdem generis contingit in omnibus. Siquidem nec nascetium rerum ubertas siue sterilitas: neque aquarum inundationes nec siccitates future sunt semper: sic item nec animarum prestantiorum ut copia sit uel defectus: uel forte deteriorum: uti plus minusue affluat: est constitutum: & est quidem uolentibus omnia enixe & acriter perscrutari: de uitiis his asserendum: nequaquam esse eodem illa statu semper mansura: siue prouidentiae gratia: que uniuersa seruet in terris: siue diluuiis & incendiis purget: & forte non solum que apud nos sunt: uerum & que fuerint ubique: hunc in modum purificet: ubi passim incruerint uicia. Deinde Celsus sic infert. Que uero sit uiciorum natura: haud facile cognitu est: minus philosophanti. Verum si fuerit in uulgo id affirmari: nil unquam uiciorum a deo prodire. Materia autem ipsa inheret & uiciis inuertatur: & continenter a principio ad usque finem per similes est mortalium circumactio: & pro statutis quibusdam reuolutionibus: necesse est eadem & fuisse semper & esse: & futura esse. Et Celsus quidem uiciorum affirmat naturam haud facile esse perceptum: minus philosophanti: perinde ac facile queat qui philosophetur unde uicia hec oriatur per noscere: qui uero nil sapientiae studeat non facile possit: quemadmodum illa gignant inspicere: & si alioquin scire id insudando hic ualeat. Ad hec uero dicturi nos sumus: nec philosophanti quidem facile fore uiciorum originem nosse: nec alios forte aperte hanc intelligere posse: nisi inspiratione quadam diuina: ubi que nam sint pro uiciis habenda demum aperiantur: & quemadmodum quis illa subierit: & quo pacto poterunt aboleri clarius innotescat. Pro uiciis itaque ut dei ignorantiam ducere sit necesse: ad hecque & uicium illud summum accedere: ubi ignoretur quo modo deus & conciliandus sit & colendus: nil prorsus qui iuxta Celsum philosophantur intellexerunt. quod utique ex uariis philosophorum sectis: & opinionibus liquet: iuxta nos autem nemo qui non intelligat: uicium esse: diuinum cultum & pietatem existimare proinde legibus quibusdam saluari: que sint in ciuitatibus institute: nec ortum quiuerit

malorum dignoscere. Nec quemadmodum cum eo sit quod diabolus nuncupatur: & eius angelis actum: quisue hic priusquam diabolus efficeretur fuisset: & quo modo sit diabolus redditus: quid preterea cause fuerit cur & una secum descuerint qui angeli uocarentur: haudquam istorum poterit tenere uiciorum originem. oportet autem qui hanc aliquando sit cogniturus: ut optime animo complectatur: que de demonibus constant: & quia non ut demones sint a deo creati: & uti rationabiles olim sint conditi: & unde id illis contigerit ut tales efficerentur: ut & demonum mentem subirent. Siquid igitur unquam humanarum rerum indagacione indiguit: & nostre nature fuit captu difficile: in his erit profecto & uiciorum origo annumeranda. Exin haud secusac quedam haberet: que de uiciorum ortu: uel nepharia dicere: uelut tacitus ea preteriens: & multitudini congrueret potius hec ipsa fatendo: subiecit. satis esse iam dictum quoad multitudinem spectat: de uiciorum origine: quemadmodum ex deo nil mali prodierit: & materia hec inherendo inter mortales uersetur. At ipse equidem illud pro uero asseuerauerim: ex deo mali nil quipiam prodiisse: & iuxta Ieremiam id esse perspicuum ita dicentem. ex ore domini non exhibunt que mala sunt: sed que bona. Materiam uero mortalibus inuersari: & malorum esse hanc causam: haudquam uerum esse nos affirmamus: siquidem mens ipsa: cuius causa est in se subsistentis: que malum id prefert: nequitiae: atqui mala hec fuerint: que a malignitate prodeunt actiones: & hec preter: ad nostram sententiam: ut certius exprimatur: nihil usquam est mali. Sed sane intelligo huiusmodi dicta cum opera: tum confirmacione plurimum indigere: nec secus & dei gratia animum ei illuminante: qui ab se sit dignior habitus: ut que hoc loco dicuntur: pernoscat. Nescio tamen quo pacto optimum uisum est Celso suis scriptis nos insectati: dogma quoddam insumere: cui multis sit opus: uel apparentibus argumentis: utcumque licuerit id affirmantibus: a principio ad calcem usque ut ipse affirmat: mortales aequae omnes & pariter circumagi: & per institutis reuolutioibus necesse fore: ut eadem illa & facta sint constantibus: & sint demum futura. quod utique si uerum esse quis astruat:

uel quod in nostra est potestate iam tollitur: nam si pro institutis reuolutionibus fuerit necesse ut eadem sint semper effecta: & in presenti iam constant: & sint semper in mortalium circumactione illa: futura: perspicuum est fore omnino ut Socrates semper philosophet: insimuletque & uane superstitionis: & pende iuuetutis corruptor. Anytus uero ille & Melytus nequissimi delatores hunc semper incusent: & Ariopagyte denique consultores ut continenter sententiam ferant: ut Socrates ueneno intereat. Haud secus & Phalaris ille cogetur assiduo tyrannidem exercere: & Phereus Alexander sedulo deseuire: & qui Phalaridis tauro adiudicantur in hoc perpetuo emugire. que quidem si ut uera forsitan admittantur haudquam satis constabit quo pacto id possit quod in nostra est potestate seruari: & merito id consequetur: ut hec uel laudet uel improbet quispiam. nec secus si similis est a principio ad exitum usque mortalium hec circumactio: & pro institutis reuolutionibus fuerit id necessarium: ut eadem illa & facta sint olim: constantibus: & futura imposterum sint: erit etiam & illud necesse: ut Moyses ipse cum Israellitico populo iterato ex aegypto excedat: & iterato ad uitam ut redeat Iesus: eadem illa factururus: que non semel hoc modo: sed milies ex Periodis istis iam fecerit. Quin & christiani sunt illi idem pro reuolutionibus his institutis futuri: & Celsus ipse librum hunc ipsum quem scripserit antea: alias est atque alias saepius conscripturus. Celsus igitur mortalium dumtaxat Periodum per statutas reuolutiones: necessario dicit & fuisse semper & esse & fore: Stoicorum uero plerique non solum mortalium Periodum hunc esse affirmant: sed & deorum secundum se immortalium: siquidem cum incedia sint infinita iam facta: & futura sint infinita: ordo hic idem & dispositio a principio ad usque finem: & fuerit iuxta hos semper: & sit continenter futurus necesse est: & temptantes quidem qui e Stoicorum sunt porticu moderari: eorum utcumque licuerit argumenta: nescio quo modo assimiles per quemque Periodum: omnes his astruunt fore: qui in prioribus Periodis extitere: ita ut non iterato Socrates fiat: sed similis quispiam alius Xanthippem ducat

uxorē & ab Anyto Melytoq; similibus sic incusandus. Sed nescio equidem quo pacto mūdus quidē idem sit semper: nec alter alteri similis: que uero in eo esse iam constat non eadem sint: sed similia. Verum que Celsi dictis huiusmodi & Stoicorū imprimis sunt respondenda: facilius in aliis ubi inciderit mentio conquirēt: quā do quidem neq; secundum id temporis: neq; pro his que ad p̄sens exequi propositum est: longior esse indicendo uelim. Ait preterea Celsus nec ea que oculis exposita sunt & uisunt: fuisse homini tradita: sed uniuersorū salutis gratia: & gigni singula & interire: iuxta eam quam dixerat alternam uicissitudinē. & sane superuacaneū est istiusmodi rerum confutationibus immorari: quas supra: ut licuit: exposuimus: siquidem ad id quod Celsus intulerat: nec bona nec mala inter mortales: uel pauciora fuisse: uel plura affecta: satis iam diximus. Nec secus ubi & ad illud respondimus nil oportere ut denuo deus que fecit castiget: neq; quemadmodum mortaliū quispiā: aliquid mance & imperfectius struxerit: uel inscite quippiam condat: ita & deus corrigat mundū: quem diluuiū siue incēdio sit euersurus. Sed coerces hic potius: ne abundātor ille nequitie fluxus latius serpat. Ipse uero existimauerim uel miro quodā ex ordine: & uniuersis ut conferat: deum nequitia sublatū: q̄ de mum sublata utrum imposte; sit homines subitura nec ne: alias ubi p̄mū occurrerit differet: libet igit̄ deo ut denuo corrigat: peccata castiganda resumere. Nam & si omnia illi optime sint & tutissime. ex uniuersa hac rerum structura disposita: fuerit ei alioquin necessaria medendi ars quedam que nequitie morbo laborātibus & uniuerso mundo ex ea perinde coinquinato mederi possit: & sane nihil hic per negligentiam pretermisit: neq; pretermisurus est: quo minus aliquid agat quod se deceat: in uersatili mundo hoc facere. & quemadmodum agri cultor pro uariis anni temporibus: & uaria facit agriculturæ opera: terram uel excolendo uel repurgando que in ea exoriuntur. Sic deus: tanquā annos quosdam: ut ita dixerim: secula cuncta dispensat: & moderatur: per hec singula exequens: que ratio ipsa deposcit uniuersorum: ita ut hec p̄ se

dumtaxat: uti in uero est: apertissime quidē & statim comprehensa: traducat ad finem. De uiciis autem & alia intulit Celsus hmōi. Si enim inquit quippiam tibi nequam uideret: nec dum tamen utrū ita sit an minime liquido pateat: profecto nil nosti: utrum tibi an alteri cuiq; uel uniuersis sit id conducturū: Et habet quidem pensū aliquid & moderati id dictum. nouit enim & prauorū naturā nō prorsus improbā esse: q̄a quod uicii inesse in singulis existimat: cōferre omnibus possit. Verū ne quis haud recte id ceperit: & iccirco immorandi inueniat causam: tanq̄ nequitia cunctis sit profutura: uel ea possit utilis esse: dicendū erit: ubi illud fuerit qd̄ in nra ē singulorumq; potestate seruatum: haud dubie rectius ut cūcta disponat & moderet: uel improborum usus est nequitia deus: nō mirum qui hos ut cæteris necessarios in medium statuatur: & si culpa nil uacent mortales: ut uniuersis sint documento: & ex istorū improbitate rectiores clarius innotescant. Et Paulus quidem Iesu apostolus edocens ad communem necessitatem uel perditissimos facere: & hos quidem apud seiplos abhominabiles fore: & optimos quosq; mirifice singulis conducturos: & peruersorū de causa ut pro bi optimo loco constituent futurum: sic inquit. In magna autem patrifamilie domo: non solum sunt uasa aurea & argentea: sed lignea & fictilia: & alia quidem sunt in honorem: alia uero in ignominiam: si quis igit̄ purificauerit seipsum: erit uas in honorem sanctificatum: & utile dño: in omne opus bonum paratum. Hec autē ad ea ut dicerem necessariū fore existimaui: que Celsus hunc in modū intulerat: & si tibi uiciū esse aliquid uideat nō dum tñ utq; sit uiciū liquet: non enim tibi sat constat utrum tibi an alteri conferat: ne forte ex his occasionem ad peccandum quis nactus: perinde delinquēdo uniuersis sit profuturus. Sed cum Celsus minus intelligat que de deo p̄ hūanis affectibus exprimunt: carpit hec plane & cauilatur: & ea precipue in quibus & irascentium uoces in impios & i peccatores comminationes edunt: dicendū erit: q̄ quemadmodū ipsi: ubi cum pueris minutioribus oborta nobis est disceptatio: non nras dicēdi uires attendimus: sed illoꝝ imbec

cillitati nos ipsos accomodantes: non solū his consentanea fabula
mur: sed ea etiam facimus: que ad puerorū uident̄ emendationem
fat facere: & illis non parum conducere: sic item & dei uerbum ui
detur: q̄ scripta sunt dispensasse: p̄ auditorū & uiribus & utilitate:
dimetiendo: que decenter denuntiarit. Quemadmodū uero que
ad deum spectant denuntient̄: in Deuteronomio sic proferunt̄.
Portauit te dñs deus tuus: ut solet homo gestare paruulum filiū
suum: p̄inde humanos mores deo sacra scripta imponūt: ut homi
nibus cōferant. Non enim erat multis necesse: ut deus p̄sonam si
bi effingeret pro eius ut dignitate istos alloqueret̄. sed quibus cu
ræ est sacras litteras apertiores efficere: comperturi p̄culdubio sūt
spiritalia spiritalibus nuntiarit: ubi sic dictorū sensa contulerint:
ut queq; uel ad infirmiores habent̄: uel ad solertiores quosdā de
nuntiant̄: & ita ut in una sepe & eadem dictione id utrūq; inesse
ei appareat: qui audire hanc nouerit. Iram igit̄ dei nos dicimus:
non tamen irasci illum asseueramus: & usurpatum id esse: ut qui q̄
multa comiserint: castigent̄: dum grauius & truciū arguunt̄.
Quod autem dei ira dum nuncupat̄: uel ubi dei dicit̄ furor: casti
get: idq; diuinæ doctrine p̄libeat: ex eo liquet quod in sexto psal
mo sic dicit̄. Dñe ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua corri
pias me. Et itē in Hieremia: Corripe nos dñe: sed in iudicio & non
in furore. Qui uero in libro Regū secundo dei irā p̄legerit: Dauid
ipsi p̄suadentem ut pplm suum recenset: & in Paralipomenon p̄
mo diabolū: & inuicē istorū dicta examinādo expēdat: plane uide
debit q̄ in re sit ira hec constituta: cuius & filios: Paulus homines
omnes redditos esse affirmat sic inquit. Eramus olim filii ire: si
cut & cæteri. q̄ autem non ira deus afficiatur: sed singuli delinquē
do sibi hanc uendicent: Paulus idem in his patefacit. Nun diuiti
as bonitatis eius & patientie & magnanimitatis cōtemnis: igno
rans quoniam bonitas dei te ad penitentiam dūcit: secundum au
tem dūfictiē tuā & impenitens cor: thesaurizas tibi iram in die iræ
& reuelatōnis iusti iudicii dei. Vex quo pacto qs poterit ī die iræ
iram sibi thesaurizare: si iram pro affectu aimi quodā & passione

acceperis: uel quo modo quiuerit iræ affectio hec castigare: non
enim uel sacra dicta que minime irascendum esse commonefaciūt:
& ī sexto iniungūt & trigesimo psalmo. Desine ab ira & relinque
furorem: & in Paulo illud edicunt: Deponite & uos omnia: iracū
diam: furorem: odium blasphemiā: turpiloquium: hūc ire affectū
deo accōmodassent: a quo nos prorsus uelit eximere. Liquet sane
de ira hac dei fuisse tropologice explicatū: q̄n & de eius somno id
litteris proditur. Propheta nanq; uelutī e somno hūc excitās: Sur
ge inquit quid dormis dñe: & rursum: & surrexit tanq̄ dormiens
crapulatus a uino. Si itaq; hoc loco aliud quippiā somnus iste de
signat: & non id quod in promptu ex dictione accipitur: cur non
item & ira intelligatur: & comminationes insuper ea pretendant:
que denuntiant̄ his occursura: qui prauē uitam hanc degunt: nec
secus ac si & comminari quis diceret medicū cū egro illd̄ inclamat:
precidam te equidem: & inustiones mox adigam: si meis legibus
minus obtemperaueris: uel ab his: illisue: haudquaq; abstineas: ul
te nō ita ut iniunxero gesseris. non itaq; humanos affectus deo an
nectimus: nec impie de eo sentimus: neq; errore aliquo ducti: sa
cris adinuicem scriptionibus examinatis: que de deo narrantur p̄
ferimus: nec sane aliud est illis propositum: qui diuinam hanc pre
dicant disciplinam: nisi pro sua uirili ut auditores a stulticia uēdi
cent: & sapientiores efficiant. Exinde Celsus cum minus intelligat
que sunt de dei ira conscripta: sic subdit. Nun enim non ridiculū
fuerit: si homo quidē iudeis esset iratior: hos fūditus sustulisset:
& absumpsisset incendio: ita ut nulli uspiam essent: deus uero ma
ximus ille: ut ipsi affirmant: & iratus & furens & minabundus: fi
lium suum demittit: qui tanta sit demum perpeffus. Enim uero
ubi christum iudei his affecerunt: que in eum sunt ut facerent: au
si: & sublatis sunt funditus & incendio conflagrarunt. Nec ex alia
ira: nisi ex ea quam ipsi sibi thesaurizassent: perpeffi hec sunt: &
dei aduersum se quodam iudicio: diuino ex constituto iam factō:
quod utiq; more quodā patrio Hebreorū ira nuncuparet̄: & sane
ppeffus est dei filius uolens p̄ salute mortaliū: quēadmodū supra:

ut licuit: diximus: post hec Celsus sic inquit. Verum ne de iudeis dūtaxat (non enim id affirmauerim) sed de uniuersa natura: quod fueram pollicitus: dicendum sit: apertius que supradicta sunt: demonstrabimus: quis autem qui moderatior sit & ista perlegerit: & humanam imbecillitatem satis iam calleat: nō huius comprimat impudentiam: qui de uniuersorum natura polliceatur redditurū se rationem: & haud secus in his insolescat: ac alias fecerat: cum & librum ueritatis titulo annotasset: sed uideamus que nam sint ista que de quauis rerum natura ostensurum se pollicetur: quā multis enim deinceps nos criminatur: quia hominis gratia deum fecisse uniuersa dicamus: nititur enim ex his quę de animalibus ipsis narratur: pro sui ingenii: ut putat acumine: nō magis hominum quā brutorum animantium causa: ut condita fuerint hec omnia demonstrare. Et mihi sane uidetur hic haud aliter dicere: ac solent: qui eos quos oderint: ob inimicitiam: earum rerum insimulēt: in quibus sibi amatissimi quidam collaudant. Siquidē ea ut in re hos odiū cecat: nē uideant sui se amatissimos his inculcare: quibus & carere inimicos existimant: sic item & Celsus mente confusus nihil aduertit uel Stoicos se philosophos criminari: qui nil prauē hominē ipsum & rationalem deniq; ipsam naturam: brutis omnibus anteponunt. quin potius hominis precipue gratia dicūt prouidentia omnia condidisse. Et arbitror equidem quod quemadmodum qui obsonia & forum procurant quos Epiforos dicimus: nō alterius rei de causa: nisi hominum id cure suscipere: tam & si & canes & animalia pleraque rationis expertia: uenaliū huius copię rerum participant: ita & prouidentia imprimis rationalibus prospicit: cum illud mox sequitur: & cetera animalia eorum in partem ut ueniāt: que parata sunt humani generis gratia. & quemadmodum fallit qui fori procuratores non hominibus magis quā canibus ipsis prospicere autumat: quando & canes uenaliū rerum copia perfruuntur: Sic item longe magis & Celsus ipse & ceteri qui secum eadē sentiunt in deum impie agunt: rationalibus prouidentem: cum inquirunt: Cur hec hominibus in cibum potius fiant: quā plantis:

arboribusque herbis ac sentibus: putat enim imprimis non dei opera esse: tonitrua ipsa & fulgura: imbresque: aptius iam Epicureos ipsos sectatus: deinde sic subdit. Vel si quis cōcesserit dei esse hec opera: alioquin non magis mortalibus nobis hec ipsa parant in cibum: quā plantis arboribus herbis & dumis: fortuito & non ex prouidentia: ut uerior Epicurus accidere ista permittens. Si enim non nobis potius quā plantis arboribus herbisque & sentibus hec usui fuerit: perspicuum foret nec a prouidentia: ista prodire: uel si a prouidentia dixeris: ea tamen quę nri non magis quā arborum plantarum dumorumque & herbarum curā susceperit prouidentia prodire: utique aut impiū hinc esse arguitur: & homini obuiam dictis ire: huic obstitēdo: qui nos impietatis insimulat: stultius fuerit. siquidem satis ex his que dicta sunt liquet: quis nam sit impietatis coarguendus. Deinde sic inquit: & si hec dixeris hominum causa nasci: plantas. scilicet arbores herbas & dumos: cur hominibus potius nasci hec affirmaueris quā brutis & efferatissimis animantibus: Fateatur ergo aperte nunc Celsus: hanc tantam rerum uarietatem in terra nascentium: prouidentia esse non opificium: sed ex atomis coeuntibus tanta hec extitisse: & ea coitione tot plantarum & arborum species herbarum & fruticum inter se similes esse: ut nulla ex arte uel ratio ipsa: hec confirmauerit: neque ut a mente ipsa principium duxerint: quicquid miraculi est excedente. At nos christi legem sectantes: qui illiusmodi condidit: deo hec accensemus: & in his gratias dicimus fabricanti: quod tale nobis parauit edulium: nec secus & nostri ob gratiam uel his qui nobis inseruiunt animalibus: qui producit animantibus scenum & herbam seruituti hominum. educēs panem de terra: & uinum ut letificet cor hominis: & exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet. quod si uel efferatissimis beluis & cibos parasset nil mirū: siquidem & hec animalia uel philosophantium alii iccirco condita fuisse dixerunt: ut homini exercitationem & negocium exhiberent. nec secus & quibusdam in locis e nostris sapientibus quidam: ita commonefaciunt: non enim dixeris: cur hoc: cuiusue illud gratia effectum est: sunt enim cuncta ad usum aliquem facta. Deinde

cum uelit Celsus non nobis potius diuinam prouidentiam quam effera-
tissimis bestiis que nascuntur e terra fecisse: sic infert. Nos igitur la-
borando & calamitate semper affecti: uix & summo cum labore
iam alimur. Brutis uero animantibus nec sata quidem: neque excul-
ta: cuncta & passim exoriuntur: nil tamen hic conspicimus: quemad-
modum ubique deus humanam uelit sapientiam exerceri: ne uel oti-
osa hec torpeat: uel inexcogitabilis ad artium inuentionem perman-
eat: indigentem hominem fecit: ut ob eius indigentiam opificia co-
geret excogitare: partim ob cibi necessitatem: partim tegumento-
rum & uestium: quibus operiret. Siquidem his longe satius fuerat
qui nec essent conquisituri diuina: nec his studium impensuri: ut
rerum afficerentur penuria: & ita ad artium inuentionem: sapientia ute-
rentur: quam si ex abundanti omnium copia ut diuites & opulenti:
sapientiam demum negligenter. earum itaque rerum carentia: que ad
uitam sunt necessarie. Hunc illum confirmauit: ut partim agros
excolendi modum excogitaret: partim uineas pastinandi: partim
hortos plantandi & irrigandi: partim aedificia fabricandi & aera cuden-
di & ferrum: e quo & instrumenta artibus futura his usui conflaretur
que ad uictum necessaria compararent. Operimenti uero neces-
sitas: & textrinum induxit: sutrinamque & fullonicam adinuenit: &
architecturam edocuit. Et hoc pacto altius euecta est sapientia: eo-
rum uero que ad uitam necessaria sunt: indigentia demum effecit:
ut que aliis in locis gignantur nautica ad eos arte deueherent: qui
illis carerent. Fit itaque ut iure quis queat dei prouidentiam admira-
ri: que preter bruta animantia: rationale animal ut ei conduceret:
multarum rerum fecerit indigere: quandoquidem quecumque sunt
rationis expertia: escam in promptu habeant & paratam: ut quam nul-
lam naeta sint ad artes occasionem: & naturale acceperint operimen-
tum: nam uel fetis obducuntur uel pluma: uel uellere operiuntur &
squamis: & his quidem sat sit respondisse: que Celsus hunc in mo-
dum intulerat: nos uero insudando & calamitate affecti: uix alimur.
Brutis uero animantibus: nec sata quidem nec plane exculata e terra
passim exoriuntur. Post hec Celsus propositi sui oblitus: quod

utique erat ut iudeos & christianos insimularet: subinfert Euripidis
iambicum a sua sententia alienum: & temere quod ille enarrat inua-
dens: haud secus & criminatur: ac prae aliquod dictum. Celsi uero
ista sunt uerba. Si enim Euripidis illud attuleris: solem confestim
ac noctem mortalibus inseruire: cur potius nobis quam formicis & mu-
scis ista inseruiat? Illis siquidem ad quietem nox fit: dies uero ut
uideant & operentur: patet autem nec iudeorum nec christianorum
aliquos dixisse unquam: solem nobis uel coelestia inseruire: sed iuxta
quosdam & Scenicum philosophum quempiam Anaxagorae de
rerum natura philosophantis auditorem asseuerasse: ex uno ali-
quo homine rationali se illud complecti: que ubique sunt ut caeteris
ratione utentibus seruiant: quod item uel Euripidis dicto signifi-
cetur: cum solem inquit & noctem inseruire mortalibus. uel forte
ex sole & tragicus ille quia faciat lucem: diem denominauerit: pla-
ne commonefaciens diei & noctis uicissitudine que infra lunam sunt
maxime indigere: cum id minus ita se habeat: sed que super terram
sunt hac potius egeant. Dies itaque noxque inseruit mortalibus: & ra-
tionalium gratia sunt hec instituta. quod si formice & musce interdum
operando: & noctu conuiescendo his item fruuntur: que hominum
sunt gratia facta: haud tamen formicarum uel muscarum de causa: di-
cendum est noctem diemque factum: sed ut mortalibus dumtaxat
providere. quoniam & illud Celsus subiungit. Siquis enim nos diceret
eo in bestias habere imperium: quia alia animantia uenando capte-
mus: & item his ipsis uescamur. Responsuri id sumus: quin potius
illoque fuisse nos causa factos: quandoquidem & nos illa plerumque
interuenandum areptos mox uorent. Accedit etiam: quod ipsi quidem
ad hec comprehendenda: & retibus & hominum multitudine: & ca-
nibus indigemus: illis uero natura in promptu contulit arma: qui-
bus nos sibi facile subdant. Vides uel hoc loco ut in magnum pre-
sidium tributa nobis sit sapientia: & quibusuis armis: quis fere be-
stie muniuntur: ualidior? Nos igitur qui beluis hisce sumus infirmio-
res: quia & breuiores earum nonnullis: statura: sapientia tamen has
iplas puicimus: & tante molis elephantos uenando comprehendimus:

ita ut que ex feris his animantibus sunt ad seruitutem idonea: nre obedientia mansuetudini faciamus: que uero ex seruitute uidentur nil nobis usui fore: sic nostra cum securitate constringimus: ut uel inclusa cum libuerit habeamus: & occidamus: dum nobis ex eorū corporibus sumendus est cibus: nil secus: ac cætera que nihil in se habeant feritatis. Constituit itaq; cōditor ille rerum: ut ratiōnali huic animanti & eius innate sapiētiae cuncta subiicerent. Quo fit ut plerisq; in rebus canibus nobis sit opus: ut ad ouium uel caprarum: uel armentorū tutelam: & domus custodiam: ita & bobus: ut in excolenda terra: & sarcinariis item quibusdam iumētis: ad onera deferenda utamur. nec secus ad profeminati in nobis roboris exercitationem: leones urfos leopardosq; & sues: & cætera id genus animantia oblata fuisse tradunt. Deinde Celsus sic homines ipsos affatur qui & sui generis excellentiam norint: & quantum cæteris prestet intelligūt. Ad illud enim quod ipsi fatemini: a deo uobis permissum fuisse: ut & tollere & trucidare bestias liceat: dicturi sumus: par esse ut id olim licuerit: priusq; uel ciuitates construerent: uel adiuuenta opificia essent: uel homines in unum coirent: & armorum nondum esset uel retium usus: sic homines ipsi uel rapti a beluis uorabant: cum illa per homines nusq; comprehenderent. Aduerte autem: q; si uel bestias ipsas sustulerit homines: uel homines ipsos corripiant belue: longe tamen ut plurimum differant: q; per sapientiam uicerint: & que feritate & immanitate desuuiendo hos superent: qui minus ualeant sapientia: precauēdo: nequid a bestiis patiant. Illud uero q; priusq; ciuitates construerent & artes essent inuente: & homines simul coiret: predixit: eius esse existimo: qui sit plane oblitus: que supra commemorasset. ut mūdus scilicet & increatus & incorruptibilis sit: & illi dumtaxat qui & diluuiā essent & conflagrationes olim perpessi: non omnes in hec mala inciderint. ut enim proferre nequeunt: qui mundum increatum existimant: mūdi principium: sic item nec tempus: quo nec ciuitates fuerent nec essent adhuc artes inuente. Sed esto uel ipsi ab eo nil discrepantes: ut hec cōcedamus: cum suis tñ hic dictis nil correspōdeat:

quid igit hoc ad id fecerit: quod Celsus idem hic dixerat: ut tum primum homines a bestiis rapti deuorarent: cum minus interea ab hominibus bestie caperent. Si enim per puidētiam factus est mundus: & deus cunctis tunc presidebat: erat omnino necesse ut qui in humanis tunc agerent: ubi primum esse ceperunt: aliquo p̄sidio munirent: quod a potioribus quibusdam prodiret: ita ut a principio sit diuina natura mortalibus ipsis admixta: quod utiq; Astræus poeta fat callens: sic inquit. Communes tunc epule erāt: communes & sedes immortalibus diis cum hominibus ipsis mortalibus. Et sacra quidem iuxta Moysen scripta & hos induxerunt q; priores dei uocem exaudissent & uaticinia: & angelos sepe uiderent ad se uentitasse. Par enim est ut in mūdi primordiis humana natura plurimum haberet presidii: quoad demum ad aliquem p̄fectum euecti: cū sapiētiae: tum cæterarum uirtutū: tum artes excogitandi: per se homines possent & uitam hanc ducere: ne curatoribus semper egerent: & qui se instituerent: cum mira aliqua rerum earum facie & demonstratione: que pro dei arbitratu ministrarentur. Ex his autem illud consequens est: falsum esse omnino q; in principio a bestiis homines ipsi abrepti: in escam his cederet: cū nihil interea ab hominibus bestie caperent. Nec secus p̄spicuum est uel illud quod p̄ Celsum insertū mendacii posse coargui: q; homines deus beluarum ditioni subdiderit. Nō enim beluis subiecit homines deus: sed hominū sapiētiae bestias ipsas p̄misit: ut captu faciles essent: & ipsis insuper artibus: que hac ipsa ex sapiētia aduersus has pararent. non enim sine diuino quodā instinctu: & se homines a brutis hisce & efferatissimis animantibus tuebant: & hec p̄uincebant. nescius autem: & nil plane aduertens: strenuus iste: & li mltis philosophis p̄uidētiam diuinam illam rationaliū gratia fecisse omnia asserentibus: uel precipua quedā quātum in eo fuit: iccirco sustulit dogmata: quia cum his cōuenire ad sapiētiae studiū xp̄iana religio uidebat. nec plane intelligit quantum iacture fiat: dū uerus intercipit cultus: si illd suscipit: q; a formicis & apibus ap̄ deum nil differat homines. Inquit enim iccirco differre homines

a brutis uidentur: quia & incoluerint ciuitates: & utuntur republica: magistratibusque funguntur: quod utique ad rem minime facit, siquidem apibus & duces sint quos & sequantur & curent: sint preterea bella: uictorie: de uictorumque fuge: & interniciones: sint ciuitates: suburbia & operum successiones: aduersusque ignauos prauosque & iura. Nam & abigunt fucos & pœna afficiunt. Et sane neque in his quidem hic uidit quidnam sit inter ea discriminis: que ratione & rationali natura geruntur: & que rationis instinctu quodam & tenui opera fiunt: cum nulla his ratio insit: qua queant que fecerint capere. quippe cum nihil habeant apes in se rationis. Vetusissimus autem & dei filius ille subsistentium omnium dominus: naturam ratione carentem in circo effecit: ut tanquam rationalis his presidio esset que nulla sunt ratione dignata. Ciuitates itaque apud mortales multis artibus constituerunt & legibus & institutis: respublice item & magistratus & huiusmodi cœtera utcumque & proprie nuncupentur: inter homines sunt confirmate: his itaque haud parum intenti: qui rectius leges sanxerunt: optimas constituere respublicas: nec secus & prefecturas & magistratus: quorum in brutis nil unquam potuit inueniri: Tametsi Celsus rationales rerum nuncupationes & rationalibus attributas: ciuitates dico & respublicas & magistratus: uel formicis & apibus aperte detulerit: cum ad hec munera nec formice nec apes usquam admittantur: ut que non ex animi quodam conceptu hec faciant: sed naturam ipsam diuinam mirabimur: que uel aduersus bruta illud prouerit: ut plerisque in rebus ratione preditos imitentur. Et forte id egit ut multis uel ratione utentibus perspicuum esset exemplar: ut formicarum intenti operibus: & rem ipsi gerendam agrediantur: & parta iam feruent: & apum ubi mores cognouerint: & ducibus pareant partianturque optima reipublice ad ciuitatum salutem negocia: & forsitan apium certamina: ad iustiora & bene disposita prelia ineunda: sunt documento: si unquam gerenda essent mortalibus. Nec tamen apibus uel urbes sunt uel suburbia: sed aluei: & adglomerata examina: & domo abacta: ita ut ad hominum usum & operentur & que importantur suscipiant: siue ad corporum affectionum curationem hi

melle utantur: siue lautiorē in cibum. nec sane sunt que ab apibus in fucos geruntur: cum iudiciis his conferenda & pœnis que aduersus eos eduntur qui prauē in urbibus & per inertiam degerint. Verum ut supra iam dixi: naturam in his admirabimur ipsi diuinā: & suscipiendum esse hominem affirmabimus: qui possit que uniuersorum sunt supputando: animo ipso complecti: & ornamentum his inde re: nec prouidentia solum diuinæ opera exequatur: sed sua. Cum uero fecerit Celsus de apibus formicisque mentionem: ut non modo christianorum: sed cæterorum hominum: cum ciuitates: tum respublicas: tum prefecturas & magistratus: tum que pro patria geruntur & bella extenuet. Subiungit deinceps: & apum laudes explicat: ut illis collaudatis: hominum dispensationē in cibis quaerendis & curam denique cauillet: & istorum future hiemis prenotinem contempnat: pinde non plus quippiam habeat: quam formice rationis expertes: quibus & inesse prouidentiam putat. quem enim simplicium hominum qui & rerum omnium naturam uel aduertere nesciant uel contemplantur: quantum in eo est: Celsus non prorsus auertat: ne opem his ferat qui ponderibus opprimuntur: & laborum se participem offerat: dum de formicis hec narrat: ut inuicem se oneribus leuent: & ubi siquam laborantem conspexerint plane opitulentur. dicit namque rudior aliquis: & si forte uel instructibus aliis erudiat: cum de se nihil aduertat. Cum igitur a formicis nihil ipsi distemus: ubi graui pondere laborantibus aliis opem tulerimus: cur incassum id agimus: quando nec formice quidem ut ratione carentes: gloriae que ipse met factitent duxerint: si hominum operibus comparentur: homines uero qui ob insitam rationem nosse sat possunt uti eorum communicata officia tandem uiluerint: offendentur fortasse si Celsum & eius dicta aduerterint: qui sane nil uideat dum a christiana doctrina dehortari hos uelit: qui sua scripta plegerint: quemadmodum uel gentiles ipsos ab officio pietatis detorqueat ne prorsus succurrant grauiissima onera proferentibus. oportuit autem si philosophi is fungebatur officio: ut percepta communi utilitate: cum uellet in christiana religione: que prodesse uiderentur hominibus simul euertere: ut et bona

que cōmunia xp̄ianis cū cæteris mortalibus iudicaret: extolleret: si fieri poterat: & operā his simul impenderet: q̄ si femina & ex his editos fructus deponunt formice: ne dispergant: & maneat his in annum quo uesci queant: haud tamen ea mente id facere illas existimandum est: sed naturam ipsam id operari: que uel bruta exornat: ut est rerum omnium parens: & ex se nil penitus nec minima quidem pretereat: nec ullum patiat sue rationis uestigium intermittere, ni forte clam uelit per hec Celsus (solet nāq; Platonem in plurimis imitari) persimilem esse omnium animam. nec quicq; ab ea hāc ipsam differre: que formicis insit & apibus. quod utiq; eius fuerit: qui animam e cœli conuexionibus: ad humanum non solū corpus traduxerit: sed uel in cæterorum impegerit animantium corpora. Cui opinioni christiani homines nihil assentiuntur: ut qui persuasum iam habeant ad imaginem dei esse hominis animā figuratam: & uideāt plane fieri non posse ut que ad imaginem dei uel natura ipsa sit condita: penitus queat sui ipsius characteres abolere: & alios nescio quos demū resumere q̄ brutorū quorūdā imaginem preferant. Sed cum perfunctis uita formicis: que superstites fuerint: seorsū inqat Celsus: locū discernere: & hūc his esse p̄ p̄io more sepulchræ: dicendum: quo plures ratione carentibus aggeserit laudes: eo magis ulse inuito: rationalis naturæ opus exaugebit que uniuersa exornet: & hūanā solertiā patefaciet: que orōne queat brutorū animatiū exornare affectus. celsus uero cū sentiat nec rōis esse expertia que ad cōmunem omnium opinionem bruta uocantur: nec formicas duxerit ratōne carere. Is inq; qui de uniuersorum natura dicturum se pollicet: & ueritatem libri iactat in scriptōne: de formicis tanq; mutuo sermone utentibus: istiusmodi subdit. Et sane quidem dum se offendunt: & disputant & colloquuntur: quo fit ut nec uia aberrant. Erit igitur & perfecta apud istas oratō: & de summa rerum quarundam: communes sententiæ & edite per inde uoces: & existentia quedam & significata: fit enim per uocem alterna hec disceptatio aliquid præ se ferentem significantiæ: de hisq; & pleraq; denuntiātem que accidentia dicimus: & hec quidē

uel formicis inesse fateri: cur nō præ cæteris fuerit irrisione dignissimum: nec ueritus tamen his addere: que posteris patefaciant suorum dogmatum feditatē: age inquit: si quis e cœlo in terram despectet: quid nam huic apparebit esse discrimis: inter ea que ipsi gesserimus: & que p̄ formicas & apes gerant. Enim uero qui iuxta Celsi susceptam materiā e cœlo in terrā despexerit: & mox que per homines fiunt aduertat: & que p̄ formicas agant & apes: nun ubi in hominū corpora: & formicarum & apium superne hic intenderit oculos: non hos ratione duci menteq; & cogitatione moueri intelliget: illa uero & temere agi quocunq; impetus tulerit: & nulla cū ratione: sed imaginatione dumtaxat: & nature instinctu quodam deferri. Sed fuerit quidem absurdus ut qui e cœlo ad terras demiserit oculos si hoīm formicæ & apiū: e tāto interuallo: corpora dūtaxat uelit inuisere: nō lōge magis mētis aiorūq; naturas inspiceret: & motuum ipsorū originem: utrum rationalis an rōnis illa sit expers: q̄ si motionum & impetus fontē quis semel sit cōtemplatus: haud dubie & horū discrimina internoscet: & quantū homines ipi precellāt: ita ut non modo formicas & apes hī longo interuallo excedant: sed elephantos & maiora hmōi animantia. Cum alioquin qui e cœlo ad inferiora ista obtutum deflexerit in brutis quidem: & si ingēti sint corporis mole: nullum spectabit inesse primatum: nisi irrationalitatem: ita ut dixerim: quandā. in his uero: ut rōnālibus rōnem: que utiq; cum diuinis & cœlestibus ipsis: uel cum deo cōmunis est homini: q̄ppe q̄ ad dei dicitur imaginē factus: siquidē dei imago: q̄ cunctis presidet rebus: eius est uerbū. cæteræ cū mortalium genus deprimere in multis contēdat: & brutorū simillimū reddere: nec de his preterire quidpiā uelit: quod sit historæ proditum: & maiora quedā p̄tendat: uel magicā brutis quibusdā inesse artem affirmat: & ne forte hanc soli homines iactēt: & in ea nolint bruta hec anteire: sic subdit. q̄ siqd hoīes magicis carminibus sapiant: iā ea in re sapientiores sunt lōge serpētes & aquile: norūt enim q̄ multa: que & uenena decutiant: & mala ppulsent. Accedit etiam & lapidū quorundā ut calleant uires: ad nidi & pulloꝝ salutē: que

quidem si hominis assequantur: mira quedam adeptos se arbitrentur. Primum quidem nescio quo pacto brutorum animantium in phisicis hisce medelis: siue peritiam siue naturalem conceptum magicam dixerit: pinde in aliis id magici nominis plane desierit: ni forte clam uelit ut Epicureus carpere istiusmodi rerum & usum: tanquam in magorum hic pollicitationibus constet. Sed concedatur ut in eius artis cognitione homines insolescant: siue in ea sint peritiores siue minus periti: uerum quo pacto uel ea in re sapientia serpentes prestiterint homines: quia foeniculo ad oculos exacuendos & citatorem motum utuntur: cum id natura tantum illis sit insitum: non ut mente & cogitatione eam rem assequantur: sed instinctu naturae quodam id agant. Homines uero non ex simpliciore ipsa natura: ut deduci serpentes solent: ad ista deueniunt: sed experientia partim: partim doctrina: & coniectura plerumque uel arte: at aquilas dixeris. aetitem lapidem ad pullos salutem repertum: ad nidum perferre. Sed unde nam illud? nun quia sapientiores sunt aquile: uel quia homines sapientia antecedant: qui experientia quadam amniculum illud: quod aquilis est natura tributum: animo & cogitatione inuenerint: & considerate utantur? Esto preterea ut & alia quedam bestiis innotescant: que ad medellam mirifice iuuent: quid igitur ad illud id fecerit: cum non natura sit horum inuentrix sed ratio: que talia in brutis ipsis deprehenderit. Si enim ratio ut beluis insita hec inueniret non in serpentibus dumtaxat illud comperiret. Insit preterea secundum aliud quidpiam aquile: tertiumue & aliis item & caeteris animantibus: uel si placet: quecumque inesse hominibus constat: est tamen ex eo perspicuum: quodammodo ex constituto pro cuiusque bruti natura & adiumenta consentanea sunt: nec sapientiam illis inesse: nec rationem: sed naturalem instinctum salutis gratia quempiam: pro ratione his inditum. Quod si in his uellem cum Celso sentire Solomonis illud ex parabolis mox ipse producerem: quatuor sunt minima terrae & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formice: populus infirmus qui parat in messe cibum sibi: lepusculus: plebs inuida: qui collocat in petra cubile suum. regem locusta non habet: & egreditur uniuersa per turmas. stellio manibus ni

titur: & moratur in edibus regis. Atque nequaquam dictis his utimur perinde apertioribus & satis patentibus & inscriptioni huic consentanea: inscribitur enim liber perabolae: sed tanquam enigmata ista conquirimus: est namque uiris hisce consuetudo: ut cum aliud ex scriptione ipsa protulerint: aliud latetiori sensu designent: in species multas hec ipsa dispartiantur: e quoque numero: sat esse parabolas constat. ideo in euangeliiis scribitur: saluatore nostrum hec tradidisse. Hec in parabolis locutus sum uobis: uenit hora ut non ultra in parabolis loquar uobiscum: non igitur sensibiles iste formice sapientiores sunt sapientibus: sed qui in Prouerbiis pinde specie demonstrat. nec secus poterit & de caeteris animantibus dici. Sed simplicia admodum & rudiora existimat Celsus: que cum iudei: tum christiani literis perdidere: & putat quidem qui illa interpretantur: ubi id egerint: scribentium uoluntatem uolentius corrupisse. Ex his igitur arguitur Celsus frustra nos carpere: & eius denique sermo falsitatis conuincitur de aquilis & serpentibus habitus. quo illos decernit hominibus esse prudentiores & sapientia hos antecire. Vult preterea multis diuinitatis cognitionem ostendere: propter caetera animantia homini non esse principia: sed brutorum esse nonnulla: que utique quae dei sunt norint: de quo tam uarie senserint: uel perspicaciores illi & summo ingenio uiri: quae ubique terrarum tam graeci quam barbari extiterunt: uerum sic inquit. Si enim homo diuinae mentis est capax: & ideo percellere caeteris animantibus existimat: intelligant qui hoc ipsum fatentur: uel aliorum animalium pleraque fore quae sibi id uedicent: & iure quidem. quod enim quispiam diuinius esse protulerit: quae futura pernoscere: & longe hec ante significat: id igitur homines ab aliis animantibus & auibus persertim ediscunt: & quae illarum portenta intelligunt: uates dicunt & augures. Si aues itaque nos & animalia queuis alia: ex deo uaticinantia: futurorumque presciant: ex signis comonefaciunt: eo magis appet effecta hec esse deo propinqua: sapientiaque pollere: & illi ita esse gratissima. Ferunt autem & quae inter homines sapientunt: & collocationes his esse: uel nostris quidem longe plurimum sanctiores: & eorum nihil hec fugere: que gerantur: & re ipsa preferre: quemadmodum fiunt: cognitionem. quod utique predicando quam multa aues ipse affirmant: uti & uerba quae se consulant fecerint: & cuiusmodi

fecerint: & quo se contulerint: hoc illud ue: ut facturi deniq; sint.
hec sane aues uel delapsu quodā & uolitu: uel garritu p̄mōstrant.
Elephātis uero nil sanctius esse uidet: nec erga deos uel fide uel pi
etate maiori: nimirū qui diuinitatis habeant notionē. Aduerte au
tem quemadmodū: uel ea que cū apud gr̄ecos: tū apud barbaros
quesita sint: siue hec ipsa hi adinuenerint: siue a demonibus q̄bul
dam didicerint: que de auguriis & aliis animātibus perhibent a q̄
bus portendi nonnulla hoībus & predici Celsus affirmat. Et imp̄
mis quidē quesitū est: utq; augurandi ars ulla extaret: & utrum p̄
bruta hec deniq; uaticinia fierēt: an minime. Secūdo apud eos q̄ p̄
aues uaticinia fieri posse admittūt: nil conuenit: quēadmodū fiāt.
Siquidē p̄ demones partim: siue p̄ deos quorū ē uaticinādi id mu
nus motus illos affirmēt in beluis fieri: & auibus itē ad uarios uo
litatus & uarias uoces: in ceteris uero ut sese istorsum illorsum ue
moueāt: partim autē & motus fieri his lōge diuiniore: ad quos &
illd̄ accedat: q̄ accommodatōres ad id sint istiusmōi animātū aīmi:
quod p̄sus est incredibile. Oportuit autē: si i uero hec senserat Cel
sus: ut plane ostēderet quēadmodū bruta hec animātia diuinitatis
in se plus quidpiā & sapiētiae q̄ hoīes ipsi haberēt: & pluribus con
firmaret magicā artē subsistere: & aptius q̄bus id tueret & clariori
bus argumētis mōstraret. & explicatius arguēdo eorū dicta q̄ istius
modi uaticinia tollerēt: improbaret. nec secus & hos refutaret q̄ a de
monibus siue diis affirmēt ad uaticinādū bestias cōcitari: & demū
astrueret has ipsas: & si rōnis expertes: animū nactas eē diuiniore.
Sic forte & nos eius p̄suasiōibus: siqd̄ tātis i rebus philosopho di
gnum p̄ se tulisset: in helissemus: cōfutādo qdē animātia ip̄a rōe ca
rentia: hoīem posse sapiētia superare: falsitatis uero coarguendo: di
uinitatē hec magis q̄ ipsos nos sapere: & sanctiora iter se h̄re collo
quia. Nūc uero q̄ nobis i crimē ascribit: q̄ i deū uniuersorū presidē
credimus: dignū ducit: uti & illd̄ credamus: auiū aīas fuisse & mētē
nactas lōge magis diuinā & clariore q̄ hoīes h̄ant. qd̄ utiq; si uerū
est: habitur̄ sūt ergo & aues clariores de deo sēsus q̄ habeat Celsus.
Nec sane mirum si ea in re Celsus aues puicerint: q̄ hominē ip̄m

tam enixe extenuet & paruifaciat. Quinetiam quantū in Cello fu
erit aues ipse mentis diuinitate atq; prestantia non solū nos xp̄ia
nos & iudeos simul excefferit: qui nobiscū eisdem scriptis utunt̄:
sed eos etiam qui apud gr̄ecos theologi extitere. diuinitate ergo
iuxta Celsum auium genus: prestantiorē longe naturam acceperit
q̄ phereides uel Pythagoras ipse uel Plato: & nimirū adeunde no
bis aues fuisse perinde ac instructrices: ut suis nos uaticiniis: que
futura sunt edocerent: sic item & mortalibus ipsis ambiguitatem
omnē de diuinis adimerent: cum de his sententiā promerent: que
clarius cōcepisset. Celsum igit̄ existimantē ab hoībus sic aues dif
ferre: illud plane subsequit̄: ut auibus dumtaxat utatur magistris
non alio quouis apud gr̄ecos philosophantim. Nobis uero ad
ea que proposita sunt: pauca e multis dicenda fuerint coarguenti
bus opinionem non minus ingratam q̄ falsam in suū conditorē
conceptam: homo nanq; Celsus cum sit: In honore cum esset non
intellexit: & iccirco nec cum auibus comparādus est & pecudibus
aliis: quibus putat uaticinandi uim quandā inesse: sed illis potius
de primatu concedens: enixius lōge q̄ ipsi ægyptii: qui bruta que
dam ut deos adorāt: seipm̄ subiecerit. Et quantū in eo est uel unī
uersum hominum genus: tanq; de diuinitate illi deterius sentiāt: q̄
senserint aues: ratione carentium ditioni supposuit. Sed imprimis
inquit illud queratur: constet ne per aues & ceteras animantes: q̄
& fatidica esse credantur: ars ista uaticinandi an minime. Non
enim contemnenda sunt dicta que possunt in utranq; partem pro
ferri. Fit itaq; ut illud nonnunq; admittere uereatur: quod ratōna
le sit animal: pro demonum uaticiniis & his demum posthabitis
haudquaquā auibus ipsis utatur: nonnunq; uero multorum apertū
oribus testimoniis dicit fuisse q̄ plurimos maximis iccirco pericu
lis liberatos: quia fidem auguriis presticissent. Sed cōcedat̄ in pre
sentiarū constare auium hec auguria: uel hoc pacto id opinātibus
& ea iam pridē captis opinione: ostēderim equidē lōge plurimū ho
minē brutis aīantibus & uaticiniis hisce superiorē: nec quoq; pacto
hunc esse cū his conferendū. Nam siquid bestiis inesse diuinæ na

curæ futura presagientis: & que tam affluēs esset & copiosa: ut abū
de & uolenti cuiq; futura denuntiaret: profecto habita prius earū
rerum que se pertingerent ratione: precauerent ne ea aduolarent
qua ad se captandum homines pedicas & laqueos posuissent: & sa
gittas maxime deuitarent: & aquile item iam prescie pullis insidia
tum iam iri: siue per angues ad hos perdendi ob causam euadētes:
siue per homines: uel ad ludibrium illos uel ad medellā capturos:
nequaquā nidificarent: ubi esset futurum ut pullis pararent insidie:
uel nullum deniq; huiusmodi animantium ab hominibus capi tā
facile posset: quippe que homines diuinitate & sapientia anteerēt.
q; si & alites bellum inter se gerunt: ut Celsus inquit: & naturam
habent augurales aues diuinam: & sine ratione animantia: diuini
tatis & sensum: & futura prescunt: que omnia iam supra expo
sui: haudquaquā homericus passer eo esset in loco nidiculatus: ubi
futurum erat ut draco: cum se: tum pullos deperderet: nec rursus:
ut poeta idem affirmat: & draco nil precauisset ne per aquilam ra
peret. Nun igitur aquila dumtaxat erat fatidica: draco uero quā
doquidem hoc animante augures ipsi utuntur: nequaquam erat
futuri iam prescius: Cur ergo: ubi in integro est quod eligi pos
sit: non utriq; arguantur fatidici: Non enim draco si fuisset fatidi
cus non sibi cauisset ne ab aquila hec illaue pateret. Possunt uel
innumera alia produci exempla: quibus id astruat: animantibus
hisce & brutis animam minus inesse: que in se uaticinandi uim ha
beat. Sed iuxta poetam hunc ipsum olympus multos mortalium
in lucem emisit: & Apollo ad aliquam significantiam accipitre
utitur nuntio: nimirum Apollinis celer is dicitur nuntius: iuxta
nos uero: prauos constat esse hos demones: & ut ita dixerim: tita
nicos siue gigāticos quosdā erga uerum deum & cœlestes angelos
ad impietatem redactos: & e cœlo precipitados: & circa corporum
crassiora in terra hac uolitari: aliquam nactos de futuris cognitio
nem: ut qui terreis sint hisce corpoibus liberi: & in eo uersent: ut
plane puelint humanum genus a uero deo seducere. Vnde & ani
malia subeunt: siue que rapaciora sint & agrestia: siue que cautiora

& uafra: ita ut hec & p arbitrio concitēt: & quouis tempore libeat
istorū imaginatōnes & animi impetus: ad uolitatus & motus ali
quos uertant: ut homines auspiciis capti: que his inesse crediderūt:
ne deum qui cuncta complectit querant: nec uerum cultum expē
dant: sed tota mente in terram procumbāt: auesq; & dracones: uul
pes insuper & lupos sectentur. Siquidem per idoneos quosdam
sit obseruatum: efficaciores rerū prenotiones: per huiusmodi ani
mātia fieri: perinde in domestica cætera & hominibus assueta: nō
eam uim habeant demones: quā in efferatioribus habent: que ob
uiciorum similitudinem: si dici uicia possunt que istis īgenita sūt:
ad facinus omne exercent. Vnde siquid unq; in Moyse sum dem
tatus: uel illud dignum miraculo duxerim: q; ubi animalium na
turas nouisset: siue que de istis traduntur: ex deo perdidicisset: cal
leretq; item & que demonum sunt: & ut cuiq; animanti hi essent
propinquiore: siue ipse sapientia quadam prouectus: ea compere
rit q; de animantibus ipsis definiuntur: omnia quidem dixit esse
immunda: que apud ægyptios & cæteros hominum uaticinandi
uim habere creduntur: & omnino mundiora illa existere: que non
istiusmodi forent: ita ut inter immunda habeatur apud Noysen
lupus: & uulpis item & draco: aqlaq; & accipiter: & huiusmodi alia
nec solum in lege: sed in prophetis etiam hec comperturus es ani
mantia: ad pessima prorsus exempla fuisse desumpta: nec uulpis no
men nec lupi fuisse unq; ad bonum aliquod usurpatum. Videtur
itaq; demonū cuiq; p eius esse & specie communicatio quedam ad
singulas animantium species. Et quemadmodum inter homines
hominibus aliis ualidiores sūt quidā: uel agilitate ipsa uel uiribus
sic inter demones fortiores nōnulli extiterint. Et plane ut liq; ad
hoīm deceptiones animalibus hi p eius arbitratu utunt: q; mūdī
pnceps nris in lris uocitat. alii uero p aliā quādā animatiū specie
futura denuntiabūt. & uide q; sint demones isti flagitiosi: ut eorū
instinctu uel uirgunculas ipsas desumant uaticinandi grā quidā:
sed tuo iudicio illud permiserim: utrum horū sit potius admitten
dum: q; deus ipse: eiusq; filius: aues uel cæteras animantes ad edēda

uaticinia moueant: an qui animantia hec hominibus ipsis astanti-
bus concitant: improbi demones sint & immundi: ut sacre littere
nuncupant: q̄ si iccirco diuina est auiū anima q̄a futura predicūt:
cur non potius hominum: quādo & his admittunt oracula & au-
ditu percipiunt: diuina igit̄ aliqua iuxta hos erat homerica auis
que procis predixerit: postremo se ibi tunc cenaturos: en uero di-
uina hec fuit. atqui Vlixes ille & tantus: & Minerue amicus: diui-
ne alitis diuinationibus cognit̄is leticia: ut inquit poeta afficieba-
tur: ex ædito Iouis oraculo. Aduerte autē: q̄ si diuinum aues ani-
mum habent & deum sentiunt uel deos: ut Celsus appellat: perspi-
cuum erit uel nos homines e quadam nobis qualitate innata: & ea
quidem uaticinabili: animum subeunte iam sternutare: siquidem
id ita accidere multoꝝ testimonio cōfirmat: vñ & Homerus sic
inquit. Hic uero supplicante illo adsternutabat. Iccirco & Penolo-
pes ipsa illud subiecit. Nō uides o mi fili ut his uerbis adsternuta-
ueris: atqui quod in uero diuinum est: ad futuri cognitōnem nec
irrationalibus his utitur beluis: nec quibusuis hominum: sed san-
ctissimis dumtaxat & purissimis quorundam mortalium animis:
quos & deo cōplet & prophetas reddit & uates. Quocirca si aliud
quidpiam in Moyse lege mirifice dicit̄: uel hec fuerint illi adnume-
randa. Nolite augurari: & alibi: gentes iste quarum possidebitis
terram augures & diuinos audiunt: Tu autem a dño deo tuo ali-
ter institutus es. Deinceps sic subdit. Prophetam suscitabit domi-
nus deus tuus de fratibus tuis. Cum autem olim per augurē deo
collibuisse ab auguriis populū dehortari: effecit: ut i augurē spūs
loquere huiusmodi. non est auguratio in Iacob nec uaticiniū in
Israel: per tempora nuntiabitur Iacob & Israel quid facturū sit de-
us. Hec itaq; & his similia nobis cum innotuerint: libet manda-
tum id mystice denuntiatum ut obseruetur. omni custodia serua-
cor tuum. Cauendum quippe ne quid quod demonum sit men-
tem inscēdat: uel spiritus aduersantium aliquis ad ea que uult uer-
tat imaginationē uestram. Optamus autē ut illuceat cordibus nr̄is
illuminatio scientiæ claritatis dei: diuino spiritu animū subeunte:

& nobis que dei sunt suggerēte: Quicūq; enim spiritu dei agunt̄:
hi filii dei sunt. Sciendum preterea haudq̄ esse omnino diuinum
futura prenoscere: quippe quod secundum se medium sit: & in pra-
uos etiam quosdam urbanosq; item cadat: nam & medici multoꝝ
sunt ex arte medica prescii: tam & si deprauatis sint moribus: sic
item & nauium gubernatores: & si perdit̄i sint & scelesti: ex obser-
uatione tamen quadam & longa experientia: & uentoꝝ preuidēt
signa: & turbines: reuolutiones insuper: que in hoc terræ ambitu
fiunt: haud tamen iccirco diuinos eos quis dixerit: si moribus sint
prauis imbuti. Falsum igitur esse conuincit̄: quod Celsus hūc in-
modum predixerat: quid enim diuinius quisq; attulerit q̄ futura
prenoscere: & lōge hec ante significare: nec secus & falsitatis illud
arguitur: animantium pleraq; sensus sibi uendicare diuinos: nihil
enim in se habet diuinitatis: animalium mens ratione carentium:
demum & illud falso astruit̄: diuinis colloquiis bruta esse propin-
quiora: quando uel homines ubi ex improbis ad summum profe-
ctum euaserint: longius absunt a dei sermone: illi dumtaxat qui in
uero sunt sapientes: & pietate nil simulata: cum deo loquunt̄. qua-
les iuxta nos extitere cum prophete: cum Moyse: cui ex puritate
multa & abundati: quod traditur hunc in modum: testimonium
perhibet: Moyse solus ascendet ad deum: alii autem nō appropin-
quabunt. Verum quo pacto ab eo tam impie: qui nobis impieta-
tatem obiecit: editum est: non solum hominū bruta hec sapiētia
anteire naturam: sed dei esse amantiora: aut quis nam non a recto
diuertat mox animum qui Celso fidem prestiterit: draconē ac uul-
pem: lupū & aquilam accipitremq; fatenti: maiori esse erga deū af-
fectu: q̄ sit humana natura: quo fit ut Celsū id subsequat̄: ut dici
iure id possit: Si deū bestie uehemētiori quodā q̄ hoies psequunt̄
amore: liquet ergo nec Socratem ipsum nec Pythagorā: nec Fereci-
dem: & quos pauloante extuleram laudibus: græcorum theolo-
gos: caritate in deum excessura esse hec animātia. sed illud celso q̄s
compreceat̄: Si enim deo hec acrius longe q̄ homines ipsi afficiun-
tur: uelim equidem & ipse sis huiusce pietatis in deum cum beluis

particeps: & istorum per similes: que iuxta te homines erga deum ob
seruantia superet. Sed age nemine esse huiusmodi aliquid suspicet:
Verum quis nam non illud optauerit: eorum se similem reddi: quos
dei duxerit esse amantiores: ut & ipse nil secus ac illi pari quadam
afficiatur in deum beniuolentia: Deinde cum placeat Celso muto
rum colloquia animantium: nostris esse admodum sanctiora: non
quibusuis hominum: sed sapientibus dumtaxat id rei demandat:
ut difficile cognitu: Cum in uero hi sint sapientes: qui & solertio
res & probi extiterint. Si quidem improbus nemo dici sapiens potest.
inquit igitur. Ferunt enim qui inter homines sunt sapientes: & mu
tua esse brutis colloquia: & nostris sane his sanctiora. Et se quidem
que dicantur pernosse: & re ipsa ostendunt: se horum nil fugere:
ubi plane predicunt: quo nam abiturae sint aues: quidue facturae:
hoc illudue etiam patefaciunt: cum eo ille se conferant: & fecerint
plane: que ipsi predixerint. Et sane ut ueritas habet: nemo sapiens
ista conscripsit: nec brutum est aliquid unquam sermones sanctitate
nostros se anteire professum. Quod si dum Celsi dicta inquirimus: quod
subsequatur consideremus: liquet profecto ad eius opinionem san
ctiora admodum esse que inter se contulerint bruta: quam Pherecidis
Pythagorae Socratis & Platonis uirorum prestantium: & aliorum phi
losophorum ratiocinatio sit: quod utique uel absurdissimum esse ar
guitur. Quod autem & credamus ex auium uoce nihil significante non
nullos perdiscere: quo se ille contulerint: & quid preterea fecerint:
quidue portendant: uel id quidem fatebimur per demones homi
nibus significatum: ut ab his fallantur mortales. & a deo suo auul
si: a diuinis & coelestibus ad inferiora ista mentem detorqueant.
nec plane intelligo quo pacto Celsus elephantorum iusiurandum
usquam audiuit: & fide erga deum ut nos hi antecedant: & diui
nitatis habeant cognitionem. Et sane nihil me preterit: quam mul
ta & mirabilia de animalium cum natura: tum mansuetudine fu
isse historiae demandata: & alioquin de elephantico isto iureiurando
nil cuiquam proditum esse scio. nisi forte illorum placiditatem ubi no
bis insueuere: mansuetiores iam redditi: perinde cum hominibus

id illi semel pepigerint: seruatum ab his iusiurandum hic dixerit.
quod utique falsum est: nam & si rarerent: historiae tamen id proditum
est: edomitos & mansuetos: iam elephantos in homines dese
uisse. & iccirco: ut non usui ultra futuros: neci damnatos. Proxime
autem ut & illud confirmet: secundum se uel pellicanum pietatis
officio hominem superare: que de hoc animante narratur: assum
psit: ut & uicem reddat: & escam deferat genitoribus. ad quod dice
dum: non ex officii contemplatione pellicanos id facere: nec cogi
tatione aliqua: sed natura id ut faciant duci hac ipsa uolente que
has aues parauerit: ut uel in mutis animantibus homines exemplar
haberent: quod & intueri iam possent: quemadmodum gratie sint
reddende parentibus. Quod si intelligeret Celsus: quantum intersit si
ratione id fiat: uel nullo rationis instinctu: sed natura dumtaxat
duce geratur: haudquam pellicanos hos diceret: homines pietate per
uincere. quinetiam Celsus perinde pro brutis tutandis decerneret: &
istorum susceperit patrocinium: Arabicum animal fenicem desumit
commemorandum: quemadmodum in aegyptum secedat: defun
ctumque gestet parentem smirnea spera receditum: deponatque: ubi
solis sit sacrum. & id quidem historiae proditum est: potest alioquin
si uerum id fuerit uel nature esse id munus: diuinae prouidentiae lar
gitate: que & in animalium diuersitate: hominibus preerat quam uaria sit
eorum structura que in mundo sunt: ut uel aues & animal quoddam
brutum pertingat: quod solum sit & unicum constitutum: & ob
id quidem demirari nos faciat: non animal tantum: sed qui illud
condiderit. Caeterum his omnibus & illud Celsus adiecit. Non
enim inquiring hominis gratia sunt uniuersa haec condita: quemad
modum nec leonis uel aquile uel elephantum: sed ut mundus iste: dei
ut opus: integer ex rebus omnibus perfectiorque constaret. & iccirco
dimensa sunt omnia non per uices: & singulis: sed uniuersis: deo quippe
uniuersa sunt curae: & haec haudquam deserit prouidentia: nec sane dete
riora sunt: nec per tempora spacia: ad haec ipsa regreditur deus: nec hominum
irascitur gratia: quemadmodum nec simiarum decem nec murium: quorum singu
los ut sui parte uicissim suscepit. Sed age uel paucis: his occurramus:

arbitror autē me ex superioribus satis iam ostendisse quemadmo-
dum hominum & rationalis cuiusuis gratia sint cuncta creata: &
propter animal precipue rationale fuisse hec condita. Celsus uero
nec homini astruit nec leoni nec aliis q̄ dixerat supra hec facta fu-
isse: At nos nō leoni: non aquile: nō delphino dicturi sumus stru-
xisse hec omnia conditorem: sed rationali dumtaxat animanti ut
mundus iste eius perinde opificium unde quaq̄ perfectior redde-
retur. his itaq̄ erit: ut recte dictis: assentiendum. curat igitur de-
us non modo id uniuersum ut autumat Celsus: sed preter id om-
ne & illud precipue: quod ad rationale animal spectat: neq̄ id to-
tum unq̄ destituet prouidentia: quippe que illud dispensat: & si de-
terius fiat: ut ob rationalis nature peccatum: totius uel aliquā par-
tem expurget. & temporē interuallo ad se id totum cōuertat. Sed
ne simiarum quidem uel murium gratia deus ira succenditur: ho-
minibus uero ut naturales causas preuaricantibus: & p̄nas qui-
dem & supplicia infert: & his tamen cum per prophetas: tum per
eum qui omnibus ut salutem afferret aduenit: minatur: ut commi-
nando qui se audierint ad meliorem uitam deniq̄ transferantur.
Qui uero eius uerba neglexerint a prauis facinoribus ad ea que
rectiora sunt reuocātia: p̄nas p̄ meritis luant: quas utiq̄ par est:
ut pro eius arbitrio ad uniuersorū profectum his irroget deus: q̄
laboriosius & curandi sunt demum & castigandi. Sed quarto iam
libro: quando quidem in eo scribendo satis multa cōplexi sumus:
ne profusior sit: finem nunc fecerim: p̄ eius uero filium: deus qui &
deus est item & uerbum: & sapientia: ueritas insup & iusticia: uel
ut cunq̄ hunc ipsum sacre littere nuncupent: optantibus nobis id
tribuat: ut & quintum iam librum ad eorū q̄ lecturi sunt cōmodū
ordiamur: & suo uerbo animū inuadēte hūc rectius absoluamus.

LIBER QVINTVS.

Audquaq̄ interdictam dicacitatē sectando sa-
cer Ambrosi: e qua crimē defugi nō potest: iā
quintum aduersus celsi scripta: ordimur hūc
librum: sed totis uiribus enitendo: ut eorū in
discussum nil r̄linq̄mus que ille cōscripserit:
et ea presertim quorū nō nullis sit forsitan vi-
sus: cum nos: tum iudeos argute insimulasse. proin & si factu nil
facile sit: ut cuiusuis animū qui celsi scripta fuerit in posterū perle-
cturus: cū ratione deniq̄ subeuntes: sagittam nos auellamus quā
cunq̄: vulnus his infligentē: qui nihil sunt dei armorū presidio cō-
muniti: uel ut rationale vulneri imposituri simus medellā: quod a
celso inflictū exciperetur: & eos redderet nō integra fide: qui celsi
dictis vacarent: exequeremur tñ id uel aīo prōptiore. Sed cum dei
illud sit opus: ut secundū suimet xp̄i spiritū: in eos aduentet quos
dignos iam duxerit: nobis tñ cū edocendo: tū scriptitando nitē-
tibus: hoīes ut optime credant efficere: propositū est oīa factitare
ut operarii sine pudore doctrinā ueritatis exerceant. Sed vnū illd
ex oībus factu uidet̄ precipuū: ut uel ea que celso filia ueri sunt vi-
sa: uti per te nobis est cū fide iniūctū: dissoluēdo deniq̄ refutemus:
age et que deinceps dicturus est Celsus superioribus iam cōfutatis
(de his enim iudiciū: legenti reliquū facimus) mox subsequemur.
Deus aut̄ nobis id largiatur: ut ea p̄ficiātur que cū animo: & si di-
uinitatis experte: tū uerbis: ut explicētur sic destinauimus: ut eorū
fides quibus p̄desse p̄cupimus: nō humana hac sapiētia cōstet: ita
ut xp̄i sensum ab huius patre accipiētes: qui solus cōferre hūc pōt:
et ad p̄cipiandū dei uerbū adiuti: oēm altitudinē extollentē se ad-
uersus dei sciam destruamus: nec secus & celsi contra nos insolē-
tiam: qui in Iesum: p̄phetasq̄ ipsos tam stolide intumescit: ita ut
qui euangelizātibus in uirtute multa dat uerbū: nobis item hoc
prestat: ut ingentes ad sui preconiiū vires elargēdo: fides his innas-
catur: qui in dei doctrina et uirtute hec scripta perlegerint. Placet

igitur nunc celsi dicta que huiusmodi sunt: refutare: Deus quidē
o iudei: uosq; itē et christiani uel dei filius: nec descendit aliquādo:
nec descensurus est: at si quos uos dicitis angelos descendisse: quos
nam esse hos affirmatis: Deos ne: An aliud quidpiam genus: An
ut par est: forsitan demones: Ad hec autē que sepe repetit Celsus:
quippe qui eadem alias dixerit: nihil erit de cetero respōdendum.
fat enim fuerit: que antea ad hec ipsa protulimus. per pauca uero e
multis: que et si consentanea uidentur superioribus: haud tamen e
andem prorsus habitura sententiā: explicaturi iam sumus: in qui
bus plane id demonstrabimus: quē admodum qui omnino decre
uerit: nec deum quēpiam: nec dei filium ad homines se contulisse:
sublaturus sit: cum multorum de deo opinionem ut cōparuerit:
& uisus mortalibus sit: tum ea que superius dixerat. Si enim sine
ulla exceptione: deum: uel dei filium aliquem nec descendisse: nec
ut descendat futurum fatetur in uero Celsus: perspicuū est et sub
latum iri e terra uel deos: qui siue uaticinandi per causam: siue me
dendi descendisse feruntur. Sic fiet: ut nec Pythius ipse nec Escula
pius nec eorum alius quispiam: quos fungi ad salutem hoc mune
re putant mortales: pro diis decetero habeant: perinde e celo sint
ad terram delapsi. Vel si dii sint crediti: terram tamē sortiti sint si
bi perpetuo habitandam: tanq; fugitiui deorum sedes reliquerint:
uel nequeant in diuinorum bonorum sortem uenire: uel forte fi
et: ut ne dii quidem futuri sint: Apollo ipse & Esculapius: seu qui
uis alii creduntur in terris miri quidpiam factitasse: sed demones
potius quidam his longe inferiores: qui sapientia inter homines
pollent: et ob uirtutem celum conscendunt. Aduerte quemadmo
dum cum uellet hic nostra euertere: & si in nulla totius sui operis
parte: epicureum se esse fatetur: in epicurei tamen sententiam con
cessisse uel ultro coarguatur. Cauendum autem tibi qui in Celsi
hec dicta incideris: & his plane assentiaris que preposita sunt: siue
aduentare deum: ut singulis mortalium prospecturę apertius ne
ges: Siue id falso confutasse Celsum existimes: ne si prouidentiam
forte sustuleris: huius dicta falsa esse coarguas. In quibus & deos

iste & prouidentiam ponit: ut ea uera esse confirmes. Sin uero prou
identiam & ipse induxeris: ut qui cum Celso sentire nil uidearis: nec
deum nec dei filiū asserenti descendisse ad homines: nec ut descen
dat futurū: cur nō ex his diligentius que de Iesu per nos proferun
tur: deq; hoc ipso & que prophetarū sunt uaticiniis edita: peruesti
gandū tibi desumpseris & sedulo cōquirendū: Vter fuerit uel de
us uel dei filius existimādus: qui sese mortalibus descendendo ob
tulerit: Iesus ne qui tanta hec & dispensauit et fecit: an alius quispi
am: qui sub oraculorū et uaticinādi pretextu ne illos dicā quos cu
rent: ad rectorē uitam traducant: uel eorū mores castigent: sed ab
integro potius illo & puriore: uenerandoq; dei Conditoris et cul
tu cogunt desciscere: & sub honoris quodā obtentu qui diis pluri
mis deferatur: eorū qui se audierint aīos dirimēdo: ab eo distūgunt
qui & unicus est et aperte uerior deus: Sed cum deinceps tanq; iu
deis & xpianis de his respondētibus: qui ad homines descēdissent:
et asserentibus angelos eos fuisse: sic subdit. q; si angelos quosdā
hos dicitis extitisse: quos nam esse hos affirmatis: deos ne an ge
nus aliud quidpiā: p̄inde rursus quasi respōdētes illos p̄ducēs: si
enim inquit aliud fuerit id genus: uti par est: demones dixerim.
Age tñ et hec pernoscamus. enī uero & angelos dicimus ministrā
tes spiritus quosdam: & in ministerium. eorū gratia missos: qui he
reditariā sunt habituri salutem: & hos quidem ascendere ut homi
nuū uota precesq; & obsecrationes ad ea loca iam perferant: que et
celestia sunt & puritate mundū penitus antecedunt: ul' ad superce
lestia illa que constat esse terrenis his puriora. & inde rursus de
scendere eorū cuiq; pro meritis iussos aliquid sumministrare: qui
dei affecti sint beneficio: quos utiq; angelos pro eorū ministerio
fuisse & nomen sortitos didicimus: & diuos uel deos plerunq; in
sacris litteris uocitari: cum alioquin nobis nihil iniungit ut qui
ministrando ad nos que dei sunt deferant: pro diis colamus: uota
nanq; & preces omnes: et gratiarum in super actiones ad deū sunt
per angelum transmittenda: qui per pontificem & uiuens uerbū
& deū: angelis p̄fectus est ceteris. Id uero uerbū sumus dep̄caturi:

eiq; supplicabimus & gr̄as simul acturi: Votis insup deprecemur
si quo fieri modo id queat ut quid recte: quid prauē oretur: audia
mus: nā eos angelos nūcupare qui in istiusmodi p̄noscendis non
hoīes superent: haudquaq; par est: fuerit enī & de huiuscemodi re
bus: sc̄ia mira et īexplicabilis q̄dā: que et īesse his āgelis cōprehēda
tur: & angelorū pr̄ se ferat naturā: & ad quas sint hi singuli res in
stituti: hec tñ est mīme permissura: ut alteri cuiq; quis audeat sup
plicare: nisi ei qui ad oīa sufficit: et cunctis p̄sudet rebus: per eū qui
nobis salutē fuit: & dei filius ē itē et uerbū: sapiāq; & ueritas ipsa: si
ue ut alia sc̄q; prophete: siue apli: hunc suis scriptis exp̄sserint. Ad
illud aut nobis ut sanctissimi angeli dei sese p̄picios prebeant: et
n̄ri cuncta ut pagant gratia: nostra sat fuerit erga deū animi prom
ptitudo: que totis pro humanæ naturæ uiribus: angelorū imitē
& uoluntatē: deū sectantiū: cū et illud accesserit: ut huius filium Ie
sum & uerbum sic: quoad licuerit: capiamus: ut uihil ob̄sistere san
ctissimis angelis uideamur: clarius hūc & aperte p̄cipientibus: sed
indies ad istorū clariorē illam dei assequendā cognitionē: omni stu
dio cōtendamus. Celsus uero: ut qui sacras & n̄ras minus p̄legerit
litteras: sibi ip̄i: perinde id nobis tradētibus: ita respōdet: enī uero
aliud quoddā genus esse angelos dicimus qui a deo: mortalibus
profuturi descendūt. & hos non īmerito ait a nobis: demōes nun
cupari: cum tñ nil uideat demonū nomē: haudquaq; esse: ut hoīm
mediū: quos inter probi quidā existant: nōnulli uero et improbi:
nec eā dixerī p̄bitatem q̄ de diis: siue demōibus: siue simulachris
siue bestiis ipsi: statuit: sed qualē definiūt qui ea que dei sunt no
runt: cū de uera diuinitate et beatitudiue differūt: demonū uero
id nomē prauis semp̄ addicit̄ potestatibus: que corpe careant: &
hoīes fallant: & a deo rebusq; ipsis sup̄celestibus retrahant: & ad
inferiora ista detorqueāt. de iudeis uero & subsequēter Celsus hu
iusmodi differit: primū igit̄ par fuerit ut iudeos ipsi miremur: siq;
dem celū: & qui in eo sunt angelos colunt: excellētissimas uero ce
li partes & potētissimas: solem inquit & lunā et astra cetera: siue er
rantia: siue minus: repudient: perinde illud admitti queat: ut uni

uersum hoc: deū dicamus: uniuersi aut partes haudquaq; diuinas:
aut hos affirmemus optime colere: qui illis se applicasse dicunt:
qui in tenebris uspiā: & prauis quibusdā magicisq; prestigiis exce
catur: uel p̄ umbratiles quasdā & suboscuro res imagines somni
ant. qui uero aperte adeo: & tam clare ea cūctis predicūt: e quibus
pluuie: nimbiq; & nebule & tonitrua: que isti adorāt: fulguraq; &
arborū fructus: & quis semina obseruant: ut nullius momēti duca
mus: cū ex his liqueat rebus deū aperuisse supernarū res: hos & pre
cones esse clarissimos: & angelos uere quosdā celestes. Vel ex his
quidē confusior mihi Celsus uidet̄: & ex auditione dūtaxat que
minus sciret scripsisse: Siquidē iudeorū res cōquirentibus: ubi et q̄
xp̄ianorum sunt cū illis cōiunxerint: perspicuū erit iudeos legē se
ctantes preter deū qui & celū condiderit nil uspiā colere: lex nāq;
in dei p̄sona iniūgit huiusmodi. Nō habebis deos alienos coram
me nō facies tibi sculptile: neq; omnē similitudinē que est in celo
desup et que in terra deorsum: nec eorū que sint in aquis sub terra
non adorabis ea neq; coles: quinetiā: nec celi angelos qui moysi le
gem obseruat: quoq; pacto adorat: haud secus nec solē ipsum nec
lunā astraq; & celi ornatū celūq; ipsum colere & qui in eo sunt an
gelos precauebūt: qui legi tradenti hec: obsequūtur. nō respicies ce
lū ne solē & lunā cum uideris & astra: et omnē celi ornatū: decipia
ris: & illa adores et his seruias que diuisit dñs deus tuus uniuersis
gentibus. quin & illud sibi Celsus assumēs: tanq; celū pro deo du
cant iudei: ut absurdū inducit. & iudeis in crimē ascribit: q̄ celum
quidē adorēt: solē uero lunā & astra nil colant: perinde quod dixē
rat nō sit admittendū: ut id omne sit quod cernit̄ deus: machinæ
uero totius haudquaq; sint p̄tes diuinæ: & omne cū inquit: celum
exprimit: partes cū subdit: solē et lunam p̄tendit et sidera. Atqui
nec xp̄iani nec iudei quidē aperte ut inquit Celsus: deū esse celum
fatent̄: sed cōcedatur iuxta hunc & iudeos celū pro deo astruere:
q̄d utiq; falsum ē: sint etiā & celi p̄tes: sol ipse & luna & sidera: q̄d
itē est procul a uero: nō enī et terræ p̄tes ul̄ animātia fuerit uel plā
te: vñ ergo uel ad grecorū oppinionē uex̄ esse id arguet̄: ut celum

omne sit deus: & eius sint partes diuinæ: mundū sane hi uniuersū
deum esse affirmāt: Stoici quidē primū deū esse hunc statuunt: Se-
cundū platonici: Ex græcis ceteris quidā: tertiū dicūt. Fit igitur p
istoz sñia: qñ quidē mundus hic uniuersus: est deus: ut eius & par-
tes sint diuinitatis particeps: ita ut nō hoies solū sed uel bruta q̄
uis animātia: ut mundi partes: deitatis participent sit necesse. nec
secus et plante. q̄ si & mundi ptes & flumina & maria sunt: Cōse-
quēs erit: qñ & mūdus hic totus est deus: ut flumina hecīpa et ma-
ria dii etiā sint: qđ utiq; nec græci met fatebūtur: sed eos dixerint
deos esse: qui mari & fluminibus p̄sident: unde Celsi uniuersale
illud & iuxta se cōsequens: uel pro græcoꝝ sñia prouidentia indu-
centiū: falsum esse arguit: ut cū aliquid totū sit deus: & eius partes
diuinas esse oīno sit necessariū. nā illud Celsi dicta subsequit: ut
si uniuersa sit mūdi hec machina deus: et que in mūdo sunt diuina
sint oīa: quia mūdi sint partes. Et iuxta id quidē diuina fore: & ani-
malia sequerēt: muscas. s. uespas: uermiculos: & quasuis serpētum
species: nec secus et uolucrū pisciūq; quod sane nec qui mundū de-
um esse astruxerint faterent. Atqui secundū moyli legē degunt iu-
dei: & si nil patiātur: qđ lex ipsa latēter uel dicat uel uelit: admitte-
re: uel quod archanū illa pretenderit: nec celū dicturi sunt deū esse
nec angelos. Verū cū Celsum dixerimus ex auditōibus quibusdā
q̄ multa cōfusius explicasse: age & hec pro nra uirili apiamus: nec
secus ubi iudaice cōsuetudinis esse iā ducat: celū colere: et qui in eo
sunt angelos: demōstremus: haudquaq; iudeoz id esse: sed quorū
dā iudaicos ritus: p̄uaricantiū: quēadmodum ex solis uel lune uel a-
stroꝝ hoc cultu: uel forte simulachroꝝ: in Hieremia p̄cipue cōpe-
riat: dei uerbū iudaicū populū per p̄phetā accusans: q̄ huiusmōi
coleret: & celi regine sacrificaret: & militie uniuerse celesti. declarāt
p̄terea id & xpianoz dicta: iudeoz scelera criminātium: nā deū a-
ffirmant iccirco populū illū deseruisse: quia praua quedā facinora
cōmisisset. In ap̄lorum siquidē actis: litteris proditū est de iudeis:
quemadmodum hos auersatus deus tradidit ut exercitui celi serui-
rēt. uti & scriptū est in p̄pheticis libris: nec hostias nec sacrificia

obtulistis mihi in heremo annis quadraginta domus israhel: et su-
scipistis tabernaculū moloch. & sidus dei uestri rōphe. figuras q̄s
fecistis adorare eas. & Paulus itē iudaice apprime eruditus: & ex mi-
rifica Iesu apparitiōe illa: xpianam religionē sectatus: in ea quam
ad colassenses scripsit eplām: huiusmodi protulit. Nemo uos sedu-
cat uolens in humilitate & religione angeloz: que nō uidit ambu-
lās frustra inflatus sensu carnis sue & nō tenens caput: ex quo totū
corpus per nexus & cōiunctiones sumministratū & cōstructū cre-
scit in augmentū dei. Hec uero cum neq; perlegerit neq; didicerit
Celsus: nescio quo pacto tanq̄ nihil preuaricātes: iudeos: effecerit:
& celū colere: & qui in eo sunt angelos. quinetiā ut animo confusi
or Celsus: & nescius plane quid quoq; loco exigitur: existimauit
ex ueneficiis quibusdā: magicisq; carminibus cōpulsos iudeos: &
apparētibus nōnullis his imaginibus pro excantantiū arbitratu:
celestes angelos adorare: cū minus intelligat: uel preter legē quidē
id fuisse facturos: si qui forte id facerent: quippe cū lege illud caue-
tur: ne declinetis ad magos: nec ab ariolis aliquid sciscitemini ut
polluamini per eos. Ego dñs deus uester. oportuit igit qui iude-
os iam duceret ut legis obseruatores tutandos: in hos nihil huius-
modi quoq; pacto referret quippe. qui se affirmarent & legem ser-
uare: & uitam ex lege iam ducere: uel qui in eos illa retulerint:
ut plane ostenderēt ex iudeis preuaricatores quosdā hec factitasse.
& rursus quēadmodū impii sunt: qui ut ceci & in tenebris uspiā:
& ex magica arte: et suboscuro imaginibus somniātes (ut Celsus
inquit) illis se totos addicūt quos religiose & prauē colunt. Sic &
qui soli & lune et sideribus ipsis sacrificant: impie agunt. nec dice-
re simul iudeos quis posset: ubi solem adorare & lunā permaxime
cauent: nō etiam cauendū sibi existimare ne celū & angelos colāt:
q̄ si de his æque & nobis reddenda ratio fuerit: quēadmodū qui
solem & lunā uel astra minus adorent: nec istos quidē quos græci
uisibiles nūcupant & sensibiles deos: sint quādoq; adoraturi: dictu-
ri mox sumus: moyli legē sat scire: uniuersis que sub celo sunt gen-
tibus deos istos distributos fuisse: nōdū tñ illis quos in precipuū

portionem preter ceteras nationes sibi deus desumpserit. Sic enim in Deuteronomio scribitur: Ne forte oculis eleuatis ad celum uideas solem & lunam: & omnia astra celi: que creauit dominus deus tuus in ministerium cunctis gentibus que sub celo sunt. Vos autem tulit dominus & eduxit de fornace ferrea ægypti: ut haberet populum hereditarium sicuti est in presenti die. Genus igitur electum: regale sacerdotium: gens sancta: populus acquisitionis a deo uocatus est Hebreorum populus: de quo Abraham ipse predixit ex uoce diuina ad se facta: suspice celum & numera stellas si potes: & dixit ei sic erit semen tuum, non igitur erat futurum: ut cui spes esset astrorum ad instar eius semen excresceret: ut & sidera coleret: quibus ex diuinæ legis cognitione & obseruantia: sui essent in posterum comparandi. Ad hos namque sic dicitur. Dominus deus uester multiplicauit uos: & ecce estis hodie ut astra celi præ multitudine. In Daniele preterea de resurrectione: huiusmodi predicunt. et in tempore illo saluabitur populus omnis qui scriptus est in libro: & multi ex his qui dormierunt in terre puluere euigilabunt: Alii in uitam eternam: alii in obprobrium: ut uideant semper. Qui autem docti fuerint: fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt plurimos: quasi stelle in perpetuas eternitates: unde & de resurrectione illud desumens sic inquit: & corpora supercelestia: & corpora terrena: Sed alia quidem supercelestium gloria: alia uero terrestrium: et alia est claritas solis & alia claritas lune: & alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate. Sic & resurrectio mortuorum: haudquam igitur par erat: ut qui edocti iam essent ingenti aëre creata ista cuncta peruincere: ob idque apud deum in beatiore uita illa uel optima queuis sperare: & illud insuper audire: Vos estis lux mundi: & luceat lux uestra coram hominibus: ut uidentes opera uestra bona. laudent patrem uestrum qui est in celis: siue se exercendo preclarā illam et imarcescibilem consecuti sint sapientiam: siue eam acceperint que eternæ lucis sit splendor: ut solis ac lune & ceterorum siderum: splendorē tātopere demirarentur & obstupescerent: ut ex sensibili illorum fulgore existiment sese in tenebris

uspiam diuersari: qui tantum sint & intellectuale scie lumen adepti: hoc est uerā illam ut mundi: ita & hominum lucem: uel hec ipsa ut colerent: que si colenda quoque pacto fuissent non tantum suo splendore quem plurimi demirantur: coli oportuisset: sed lucis illius ob gratiam: que & mente concipitur & uerior est. Si forte in celo astra: rationabilia & solertiora quedam sint animantia & scie lumine per sapientiam ipsam illuminata: que utique splendor est lucis perpetue. Siquidem illam astroque lucē sensibilem eius constat esse structuram: qui uniuersa hec condidit: intellectualē uero siderum ipsorum fortasse: & ex libero quodam eorum arbitrio prodeuntem. Neque hec quidem est lux per eum colenda: qui & ueram intuetur & intelligit lucem: & precipue si huius participatione illuminetur: & deum contempletur ueri luminis patrem: de quo recte id dicitur. Deus lux est: & tenebre in eo sunt nulle. & quemadmodum ob lucem illam sensibilem & celestem: qui solem colunt & lunam: & sidera: haudquam in terris uel ignis scintillulam uel lucernam coluerint: eorum incomparabile contemplati prestantiam: que cultu digna iam duxerint: ut longe excelsiora: quam uel scintille sit uel lucerne lux aliqua: Sic item qui norunt quo pacto deus lux est: & animo ipso concipiunt: uti & dei filius uera lux sit: que illuminat omnem hominem in mundum hunc uenientem: & demum intelligat quorsum id proferatur: Ego sum lux mundi: profecto: ut ita dixerim: in sole ipso uel luna uel astris nec radios quidem coluerint: quia nullius momenti hos ducerent si lucē aduertat: ueri luminis: deum. nec sane tanta dei hec opera afficientur iniuria: neque Anaxagore in morem: ignitum ferrum solem esse & lunam & astra asseuerantes: istiusmodi de sole hoc ipso et luna & sideribus eloquuntur: sed precellere ineffabili quadam prestantia: dei numen sentimus: unigeniti que item & magnitudinem cetera superantis: persuasique solem ipsum & lunam & sidera: unigeniti interuentu: deo rerum presidi supplicare: decernimus nequaquam esse supplicibus supplicandum: quandoquidem uel astra hec malint: ut deo quem ipsa & precentur & colant uota nos potius quam ad se deferamus: nec quoque pacto nostram supplicandi uim omnem seiunctam: ut

deo ita & sibi impartiamus. Vtar autem hoc pro loci oportunitate: exemplo. Saluator noster & dominus: cum a quodam magister bone audiret se nuncupari: ad patrem reiiciens qui ita se appellasset: sic inquit. Quid me bonum dicis: Nemo bonus nisi unus deus pater. & si merito hic qui cum dei sit bonitatis imago hec protulit: caritatis paterne filius: Cur non æquius se adorantibus sol istiusmodi dixerit: Dominum deum tuum adorabis & illi soli seruias: cui cum ipse: tum ceteri qui mecum sentiunt supplicamus & colimus: enimvero & si non tanti sit quispiam: nihilominus dei uerbo supplicando hoc petat quod sanare se queat: & eo amplius patri: qui priscis olim & iustioribus uerbum suum transmisit: & sanitatem restituit: & propriis exemit corruptionibus: Deus itaque pro eius bonitate: non loco sed prouidentia descendit ad homines: & dei filius haudquaquam tunc solum cum in humanis ageret: sed continenter cum discipulis manet: illud se dulo exequendo quod dixerat. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi: Atqui si uitis nequit fructum producere: nisi in uinea manserit: hoc est in christo dei: qui & nobiscum in terris localiter diuersatur: & his presto ubique sit: qui sibi adheferint. Alioquin uel se nescientibus ubique terrarum adest: & id quidem Iohannes ille qui in Baptiste Iohannis persona euangelium scripsit: sic inquit patet. In medio uestrum stetit quem uos nescitis qui post me uenit. Sed plane absurdus fuerit: ut Solem haudquaquam ad omnia pertingentem: uel lunam: uel sidus aliquod: quibus supplicetur queramus: cum celum impleat deus & terram: & illud dominus inquit. Nonne celum ipse ac terram compleo: sitque is nobiscum una: & plane propinquior: quippe dicenti illi crediderim: Deus e uicino ego sum: & non deus a longe. Concedamus autem (ut Celsi uerbis utar) nonnullos esse qui & pluias & himbres & nubes & tonitrua & fulgura uim habeant predicendi. de soleque pleraque & luna et astris uaticinentur: Nun igitur qui tanta hec presagiendo denunciant: non deo potius: ut eius ministri: supplicandum denuncient: & illi longe plurimum

esse quam suis uatibus intendendum? Predicant igitur isti: ut lubet & fulgura: & semina queuis futura: & hec omnia pro arbitrio obseruentur: haud tamen iccirco sumus supplicantibus quoquam pacto supplicaturi. Quemadmodum nec Moysen ipsum nec eius posteros ex deo prophetas: qui potiora longe quam pluuie sint uel himbres: uel nebule: uel tonitrua: uel fulgura uel fructus uel semina hec sensibilia: predixerunt. Quinetiam uel si Sol ipse uel Luna uel astra meliora quedam uaticinandi uim habeant quam pluuie sint: nil tamen hec sumus sed patrem & dei uerbum adoraturi: qui uaticinia suggerunt. Sint autem & celestes angeli certiores quidam dei precones: cur non potius deum qui ab his predicatur: adorandum duxerimus: quam huius uel precones uel angelos? Ceterum & illud sibi Celsus ut affirmet: desumit: nullius momenti solem ac lunam & astra nos ducere: de quibus nos illud fatemur: uel hec reuelationem filiorum dei suscipere: ob terrenorum corporum uanitatem in presenti propter eum subiecta qui subiecit in spe: & si & alia Celsus & infinita legisset: que de sole & luna & sideribus dicimus: ut laudate eum omnes stelle & lumen. & laudate eum celi celorum: haudquaquam de nobis id iudicando sentiret: ut astra hec tam parui ducamus: que miris deum efferunt laudibus. Nec Pauli quidem illud nouerat Celsus: nam expectatio creature reuelationum filiorum dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est: non uolens: sed propter eum qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem glorie filiorum dei. Sed in his nostra defensio hec terminetur: qua nec solem nec lunam nec sidera cetera nos colere demonstrauimus. Exponamus autem & que deinceps dicendo prosequitur Celsus: ut liceat postmodum: tribuere deo: ea huic respondere: que nobis ueritatis lux ipsa suggesserit. Inquit itaque Celsus huiusmodi: istorum autem & illud uel sanum: & deum in coci more ignem existimant intulisse: & ceterorum quidem hominum genus aliquando conflagraturum: se uero & solos tam uiuos quam uita defunctos: in carne illa eadem qua & terram subierint & que spes est: unica

uermiū: permanfuros. Verum que nam mortaliū anima putrens corpus cupierit? Cum enim nec nostri quidem id sentiant sed christianorum non nullis communis sit ea sententia: alioquin decretum id quod nefarium admodum est: & respuendum simul & impossibile hunc isti in modum: decernunt & statuunt: quod enim corpus omnino corruptum ad pristinam sui potest redire naturam: & ad statum eundem ipsum e quo solutum iam fuerit & plane collapsum restitui? Ad hec cum nil habeant quod respondere possint: ad illud confugiunt: quod absurdissimum est: & a uero penitus alienum: dicunt enim deum omnia posse: cum tñ que turpia sunt: exequendi uim nullam is habeat: nec ea uelit que naturam excefferint: nec tu quidem si quidpiā pro tua deperdita nequicia concupiscas abhominandum: id deo licuerit: nec credendū est sic statim futurum: quippe cum nec prauæ uoluptatis neq; in decori & falsi facinoris: sed rectoris & iuste naturæ princeps & ductor est deus: & animæ potest uitam perpetuam elargiri: mortui quidem inquit Heraclitus stercoribus sunt despectiores: carnem uero his plane refertam: que nec dici quidem honeste possunt: perpetuā esse inique decernere: nec libuerit deo nec plane licebit. q̄ppe qui uniuersorum que constant ratio sit. Aduerte ut principio statim mundi incendium uel a græcorum quibusdam non negliger philosophantibus olim inductum: cum irrisione hic carpē nos uelit perinde cocum deum fecerimus: illud inducere: quod de mundo quandoq; cōflagraturō asserimus: nescius uel græcorum nōnullis id uisum: quod ex antiquissima forsitan iudeorum gēte acceperant: fore ut ignis ad purgationem mundo sit inferendus. et iure quidem. Nam singulos quibus per ignē: uel pena sit simul & medicatio afferenda: ignis iste amburit nō tamen exurit: ut qui nil habeant quod per ignem sit absumendum. Vrit autem eum: qui potius icendit et prorsus absumit qui factis dictisq; & cogitatu in eā que tropice structura uocat: ligna fenū stipulāue iedificāt. Sacre siquidē lre tanq; cōflantis ignis & herba fullonū: uētūz affirmāt cuiq; dñm: qui eius curatiōe idigeat: ob admixtā mortalibus

perinde adulterinam & fusilem quandam materiam: a uitiis prodeuntem: indigentemq; igne (qui ut ita dixerim) dissoluat ac fundat qui ære sunt: stagno: plumboq; immixti. & hec quidē poterit quisq; si uelit: ab Ezechiele propheta perdiscere. Sic itaq; non ut cocum aliquem dicimus ignem illaturum mundo quādoq; deum: sed uti erga eos beneficium: qui & dolore afficiēdi sint & igne indigeāt. quod utiq; sacris ex litteris ut peccanti populo dictum: in eam sententiam comprobatur. habes carbones ignis quibus in fideas: Hi erunt tibi in auxilium. & sane prisca illi & sanctissimi uiri scribendo ea disponunt: que omnino multitudini congruant: sacras litteras perlecturæ: que utiq; tacite & sapienter truciora que dam edicunt: ut eos perterrefaciant: qui aliter nequeant ab influētibus peccatis auerti. Verum qui ita hec obseruauerit: e laboriosis & trucioribus hisce: aperte comperiet: dolentibus: meroris finem afferri. In presenti uero sat fuerit de Isaia unum id produxisse: propter nomen meum ostendam tibi furorem meū: & gloriosa mea inducam sepe te: ne te perdam: Coacti autem sumus que simpliciter credentibus: & simpliciore quodam uerborum apparatu indigentibus: minus congruerēt: protulisse: ne uideremur Celsi criminationes inconfutatas relinquere: affirmantis: nos deum facere ut coquinarium quempiam: Ignem mundo illaturum quandoq;. Ex dictis autem superioribus qui prudenter ea acceperint: liquet sane per nos esse uel his occurrendum: que hunc in modum protulit Celsus. Et reliquum quidem mortalium genus crematū iri necesse est. His & solis perstantibus: nil autem mirum si haud quāq; istiusmodi norunt: quæ inter nos sunt quos stulta mundi & ignobilia: contemptibiliaq; & que non sunt sacre littere nuncupant. Siquidem per predicationis stultitiam saluos facere placuit deo qui in se crederent: quando nō in sapientia dei cognouit mundus in sapientia deum. Non enim discernere stulta hec mūdi pro singulis locis perspicacius omnia potuerunt: nec sacris litteris per scrutandis uacare his libuit: tametsi Iesus scrutamini scripturas e diceret. Alioquin que de inferendo igne tradita essent: que ue

et delinquentibus obuentura: ex deo preceperant: & forte quædam modum cum pueros minores alloquimur: par fuerit ea ut in medium proferamus: que illorum infantia aptiora sint & accommodata: ut qui ea ætata sunt: ad rectiora denique traducamus: Sic item & his quos stulta mundi sacre littere dicunt: pœnarum conuenit: que in promptu sint: expectatio: cum emendari & corrigi homines a multisque & prauis facinoribus tandem desistere non aliter posse intelligant: nisi suppliciorum imaginatione coerceant: Celestis itaque disciplina eos dumtaxat sine ignis & suppliciorum degustatione permansuros affirmat: qui purioribus sint cum decretis: tum moribus recte imbuti: & mentis nitore plurimum predicti. His ureo qui non istiusmodi fuerint: & pro meritis que per ignem inferatur pœnæ: dispensatione indigeant: ad tempus aliquod prefinitum: ait ut inferatur futurum: quod deum deceat illis ut inferat: qui ad eius sint imaginem facti: & preter naturæ uoluntatem: que ad eandem imaginem constet duxerit uitam: sed hec hæcenus ad ea que Celsus hunc in modum intulerat: ceterorum hominum genus quædam quoque conflagraturum: hos uero & solos perpetuo permansuros. Post hec Celsus siue sacras litteras non rectius audierit: siue ab his qui has minus intelligant ita acceperit: per nos inquit id affirmari: Cum enim tempus illud aduenerit quo per ignem mundus hic repurgebitur: non modo futurum est: ut qui tunc reliqui & superstites fuerint: ueræ & uita iam pridem defuncti: permaneant. cum minus percipiat ut ineffabili sapientia quadam: apud Iesu apostolum sit illud pronunciatum: omnes quidem resurgemus: omnes autem immutabimur in momento in ictu oculi in nouissima tuba: canet enim & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Fuisset autem illi mox proferendum quid nam sentiret qui hec loqueretur. Quando qui nondum mortem obisset nec se ipsum nec sibi similes: hoc est superstites alios ab illis seiungens dicturus esset: & nos immutabimur: ubi & mortui incorrupti resurgent: dixisset: ut autem huiusmodi quedam sentiendo Apostolum confirmemus hec litteris demandasse: uel his que ex prima ad Corinthios nup prodegi epistola: ea adiecerim que & in priora ad

thelonicenses habentur: in qua Paulus ut uita fruens et uigilans: & a mortuis alienus hec loquitur. hoc enim uobis dicimus in uerbo domini: quia nos qui uiuimus: qui residui sumus in aduentu domini non preueniemus eos qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu & uoce archangeli & in tuba dei descendet de celo. Deinde cum preter se & sui similes: uel alios sciret in domino mortuos: & illud subiicit. et mortui qui in christo sunt resurgent primi. Deinde qui uiuimus: qui relinquemur simul rapiemur cum illis in nubibus: obuiam domino in aera. Verum cum iam plurimum carnis resurrectionem que in ecclesiis predicatur: & apertius est a sapientioribus quibusdam percepta: irriserit Celsus (non enim repetenda sunt que semel hic dixerit) age & de obiectione huiusmodi: confirmatio per pauca exponamus: perinde defensionem hanc nostram ad hominem a fide penitus alienum iam habitam accuratius nonnulli sint perlecturi: quam sane eorum gratia litteris demandamus: qui & paruuli sunt & fluctuantes & omni uento doctrinæ circumferuntur in nequitia hominum ad circumuentionem erroris. Eni uero neque per nos quidem nec per sacras litteras affirmatur: carne hac ipsa immutationis nihil in melius recipientes. uicturos esse: qui olim obierint: e terraque prodierint resurgendo: at Celsus nos criminando id astruit. Nos uero & si pleraque scripta de resurrectione hac dignius differentia audimus: sat tamen in presentia fuerit: que Paulus in epistola ad Corinthios prima sic protulit: adiecit. Sed dicet aliquis: quomodo resurgunt mortui quali corpore ueniunt: insipientes tu quod seminas non uiuificatur: nisi prius moriatur: & quod seminas non corpus quod futurum est seminas sed nudum granum: ut puta tritici aut alicuius ceterorum. Deus autem dat illi corpus sicut uoluit: & unicuique seminum proprium corpus. Aduerte autem quemadmodum in his non quod ut oriatur futurum est: corpus dicat pro seminari: sed ex eo quod & satum fuerit: & nudum in terra iactum: proprium deo his corpus qui seminati sunt: conferente: perinde resurrectionem fieri affirmat ex semine illo proiecto tanquam spica ex hoc assurgente ut in Sinape fit: & huiusmodi ceteris.

ut itaq; deus singulis rebus & corpus: ut libuit: contulit: quemda
modum potest & in his que feruntur aduerti: que perinde ut
moriatur sunt fata: & sic suo tēpore: & profeminato ex seie circū
positū a deo cuiq; pro dignitate corpus recipiūt singula. Audiui
mus siquidē Paulū pluribus edocentē quid inter se differāt quod
fuerit profeminatū & quod ex seie hoc suscite. inquit enī: Semi
natur in corruptione: surget in icorruptione: seminat in ignobili
tate: surget in gloria. seminat in ifirmitate: surget in uirtute. semi
natur corpus animale: surget corpus spūale. qui potest preterea ca
piat que mens fuerit dicenti: qualis terrenus tales & terreni: & qua
lis celestis tales & celestes: & sicut portauimus imaginē terreni por
tabimus & imaginē celestis. quinetiā cum uellet apostolus hoc lo
co archana occultare: que simplicioribus quidē: minus congruerēt:
neq; a quibusuis audiri sat possent: qui fide & credulitate ad potio
ra ducuntur: cogitur demū ne eius dicta aliter caperemus: ubi ima
ginem dixit celestis portabimus: & illud proferre: hoc autē dico
fratres quia caro & sanguis regnū dei possidere non possunt: neq;
corruptio incorruptellam possidebit. Proinde non ignarus archa
num aliquid suo loco iesse & mysticum: haud secus ac decuit qui
& posteris que sibi innotuissent descripta relinqueret: sic subdit.
Ecce mysterium uobis dico: quod utiq; rebus profundioribus so
let & mysticis addi: que iure multitudini occultantur: sicuti & in
Tobia legitur per angelum illud pronunciatū. Etenī sacramentū
regis abscondere bonum est. opera autem dei honorare & confi
teri honorificum est. non itaq; uermes nos concupiscimus: nec no
ster animus: putrens corpus desiderat: quo & si ad uarium discus
sum indigeat: alioquin ex eius dicti sententia sapientiā secum co
gitatione uersabit. Os iusti meditabitur sapientiā. discrimen uti
q; terrestris domus: in qua est tabernaculū dissoluit: & tabernacu
lum in quo iusti ingemiscūt grauati eo q; nolumus exspoliari sed
supuestiri: ut absorbeat qđ mortale ē a uita. oportet enī: cū corpis
natura oīs sit corruptibilis: ut iduat corruptibile hoc tabernaculū i
corruptōem. & cū mortale sit altere et mortis susceptibile: qđ peccatū

subsequitur: immortalitatem ut induat necesse est: ut cū corruptibi
le incorruptibilitatē induerit: & immortalitatem mortale: tunc enasca
tur: quod a pphetis predicatur: interitus uictorie mortis: quoad
nos illa sibi deuictos: & stimulo ex se prodeūte subiecerit: quo ubi
aiam nō undequa; munitā pupugerit: vulnera illi infligat: e pra
uis faciōribus prodeuntia. Sed ubi ea que nostra sunt: quoad licu
it: de resurrectione in presenti in partem aliquā exposuimus: Nā
& alibi de ea qđ multa conquirendo iam diximus: Nunc Celsi sunt
dicta: uti par est: crimināda: quippe qui neq; ea que apud nos sunt
literis tradita intellexit: nec qui uerit quoq; pacto diiudicare: ne
qua; esse existimandū: sapientium illo; uirorum sententiam: ut
hi magnifacerent: qui xpianæ doctrine nil fidei se prebituros pol
licerētur. Age & nos ostendamus hoies quosdā nil contēndos: tū
quia consideratius qđ multa sint contemplati: tum quia in dialecti
cis cōmentationibus perspicatōres extiterint: plerisq; de rebus ut
certioribus & ueris disseruisse: quo; dicta si ut humi serpentina &
perinde anilia contēnda duxerit Celsus: sui potius sunt qđ nostri i
hoies respuēdi. Stoici nanq; cōuersionibus quibusdā affirmāt uni
uersorum incendiū fieri: idq; deinceps subsequaturā mundi instau
rationem: pristinis rerum institutionibus omnino persimilē. quo
rum Stoicorum decreta reueriti quidam: pexigue admodū prodī
derunt p conuersionē res ab his imutari: que superiori & uolubili
tempo; orbe fuissent: nā et homines dicunt in subsequēti cōuersi
one huiusmodi fore: quales olim fuere: & Socratē quidē iterato &
Sofronisci filiū & atheniensem futuro; senaretemq; rursus Sofro
nisco denuptā hunc pariturā: quo fit ut etsi resurrectionē nil noie
exprimunt: rem tñ ipsam pretendant: Socratē. s. qui esse ex Sof
ronisci semine ceperat: resurrectur; & in senarete matris secundī
nā bis fore reconditū: utq; Athenis illi ite; educato philosophan
dū sit: tanq; phia secū sit etiā resurrectura: qđ illi olim fuisset: & a pri
stina illa nihil absilis oīno futura. quietiā fore: ut Anytus ille me
litusq; delatores: iterato isurgāt: ut Socratē criminētur: nec secus &
cōsultores illi ariopagite hūc ism cōdēnent: et qđ magis ē irridēdū

uel Socates ipse ut uestibus his induatur: quibus superiore periodo utebatur: & simili ut sit paupertate futurus: & ciuitate eadem Athenis ut diuerfetur: rursumque ut phalaris tyrānide potiat: aene usque huius & Taurus hominum similitum uocem emugiat: qui priori in se conuersione fuissent inclusi. Alexander etiam ille phereus iterato Tyrannus: eadem erit qua prius fuerat seueritas: & dominatus: eosdemque illos & dānatus quos ante damnauerat. Verum quid erit necesse ut stoicorum decreta quibus illi philosophantur edisseram: que utique Celso nequaquam uidentur ridicula: sed eleganti ora forsitan & laude digna. Siquidem illi uel Zenon uidetur philosophus Iesu sapientior esse. Haud secus & Pythagorei ipsi: una et Platonici: & si uidentur mundi in corruptionem tueri: in similia tamen quedam incidunt: ut sideribus ipsis pro institutis reuoluti onibus figurationes easdem affectusque mutuo desumentibus: uniuersa in terris aequae cum his se habere: & pari similitudine dicant: que olim fuissent: cum astrorum eandem affectus figuram mundus complecteretur. Necesse est igitur pro hac siderum ratione: ex longa quadam conuersione ad affectionem eandem inter se redeuntium: qua Socrate prius affectisse: sunt uisa: ut Socrates ex his ipsis & eadem illa que quodam sit passus perpetiatur. ut per Melytum s. eundem et incusetur dāneturque ab Ariopagitis. hec cum philosophi uel aegyptiorum sapientes illi: istiusmodi tradunt: ut graues habiti & elegantes: per Cellum suique similes nil irridentur: Nos uero qui quoad possumus per deum astruimus omnia dispensari: & pro cuiusque captu ad potiora singulos duci: & nostrae uirium naturam pernoscamus: ut que ea dūtaxat percipiāt que capere possunt (non enim poterūt dei oīno incommutabilitatem percipere) haud quam dicere ea uidemur: que merito sint conquirenda. Nemo autem nos suspicet (et si istiusmodi affirmamus) eorum ex numero esse: qui etsi christianum sint nomen sortiti: negaturi sint tamen que sancte scripta de resurrectione sanxerunt: illi namque ex sinapis cocco uel tritici: siue ceterorum hominum surgente spica uel arbore: proferre: ut lubet: & confirmari nil possunt: at nos nequaquam uiuificari quod satum est credimus nisi & moriatur:

non enim corpus quod futurum est resurgentibus seminatur. his quippe deus quale collibuit corpus largitur: quod sane ubi fuerit in corruptione profeminatum: ad incorruptionem attollit: & de ignobilitate ad gloriam: et ex infirmitate ad uirtutem denique excipit. ubi demum fuerit animale corpus profeminatum: spiritale hoc existere faciet. Nec secus & ecclesiae christi uoluntatem seruamus: & promissionis diuinae magnitudinem: dei ipsius uirtutem non solum sententia comprobando: sed doctrina & uerbis: nihil ignari quod si uel celum ac terra & que his insunt aliquando pertranseant: uerba tamen singulis de rebus que diuinitus fiunt: haudquam esse preteritura: ut que perinde in toto sint partes: uel tanquam in genere species eius quod a principio apud deum est uerbi & dei uerbi: libet enim audire dicentem: celum & terra transibunt: uerba autem mea non transibunt. Nos itaque nil affirmamus corruptum iam corpus ad pristinam rediturum naturam: quemadmodum nec corruptum frumenti granum: in frumenti granum reuersurum quandoque: quippe qui illud asseueremus: quemadmodum super frumenti grano excitatur arista: Sic item & rationem inesse corpori quandam a quo non corrupto: corpus in incorruptione resurgat. Atqui Stoici corruptum omnino corpus affirmant ad priorem sui rediturae naturam: quia pro eorum sententia res ipse quandoque sint per celi conuersiones: prioribus illis future per similes: & ad statum eundem: e quo resolute iam sint reuersure: & necessitatibus quibusdam ad eorum opinionem dialecticis hec demonstrando decernunt: nec sane ipsi absurdissimum aliquid asserre uidemur: cum posse deum omnia dicimus: qui eius sub nutu uniuersa esse sat nouimus. Fate mur preterea nil posse turpia deum: esset namque hoc pacto deus: ut esse deus non possit: si enim quid turpe peragat deus: profecto deus esse iam desinet. Verum cum inquit Celsus: quod preter naturam sit: deum nil uelle. id dictum sic partiamur. Si enim preter naturam esse quis nequitiam dixerit: nec ipsi quidem id inficias ibimus: nolle quidpiam deum quod naturam excedat: nec ea quidem que a uicis prodeunt: uel preter rationem fiant & aequitatem. Que uero

iuxta dei uerbū et uoluntatē efficiunt: necesse est statim: ut preter naturā minime sint, nō ergo preter naturā sunt que per deū gerūtur: uel si mira sint et p̄ter opinionē effecta. q̄ si uiolētius sint hec nuncupāda: dicturi haud dubie sumus: quoad naturā quā uulgā tiorē et cōmunē desumimus id facere deū: qđ p̄ter humanā naturā effecerit: hominē prouehendo: efficiēdoq;: ut ad potiorē naturam is imutetur et plane diuiniore, et ita ut hūc talem tuteſ et seruet: ut suis ex actiōibus prae se facile ferat: quid illi collibitū sit qui seruauerit. Verū cum semel dixerimus deum nil uelle quod minus se deceat: id quippe ne deus esset sustulerit: dicturi etiam sumus: q̄ si pro dep̄dita eius nequicia: quis hominū uelit, quod & respuendū et improbū sit: uelle id deū minime posse. Nos uero tam lōge ab sumus ea que celsus refert huiusmōi ut cōtentiosius iprobemus: quippe qui eius dcā ad ueſ expēdimus: ut illud sibi assentiāmur: deum nec peccātis esse et noxie uoluptatis: nec rei alicui plane obnoxiiū que indecora sit et æquitate aberrans: sed recte & æquioris naturæ: ut qui cunctoſ sit bonoſ origo. Fatemurq; eū et animæ posse uitā perpetuam cōdonare: nec posse solū sed et perpetuitatē hanc ipsam de se prestare: celsi uero ex dictis nihil nos angit: nec Heracliti quidē illud qđ sibi celsus assumpsit: q̄ mortui sint stercoribus despectiores: tametsi dixerit aliquis stercora quidē despectui esse: humana uero cadauera ut animæ domicilia & sanctioris precipue: haudquaq; esse reiicienda: quippe que ex optimarū legū p̄missu: cū honoribus qui haberi his possunt: et sepultura dignantur: ne aīe iniuriam inferamus: si post eius excessum haud secus ab iecerimus corpus: atq; abiici solent brutorum cadauera. haudquaq; igitur placeat deo uelim uel frumenti granū iure ut perpetuū esse decernat: sed ex eo prodeuntē aristam: nec quod in corruptione sit seminātū: sed quod ex ea ad icorruptionē resurgit. Atqui iuxta celsum deus ipse vniuersoſ est causa: iuxta nos uero huius et filius: de quo p̄fecto philosophātes id dicimus: in principio erat uerbū et uerbū erat apud deum: et deus erat uerbū. Quinetiā ad n̄ram opinionē nil quiuerit deus quod iniquus sit p̄ter sui ipsius cōditionē

efficere. Sed uideamus que deinceps hunc in modū prosequitur Celsus. Iudei igit̄ gens quedam priuata effecti: legibus: uti eorū fert patria consuetudo: statutis: haliplafq; inter se uel ad id tēpus fouendo: cultumq; qualēcunq;: & patrium alioquin obseruando: haud secus agunt ac ceteri hoies: qui patrios qualescūq; sint ritus: tutantur. Sic enim cū fit: uidetur cōducere. Non solum quia aliis aliter in mentē uenerit quod arbitrando statuerent: existimarētq; oīno esse seruanda: que in cōmune per se sancirentur: Verumetiā q̄ mundi partes uti fieri oportuit: a principio sunt aliis alie presidibus dispartite: ita ut per principatus quosdā diuise: regant̄: & rectius sit cum singulis actum: si ad illoſ nutū singula gubernentur quibus subiiciunt̄. Soluere aut̄ que ab ipsis rerū primordiis singulis locis lege sunt cōfirmata: haud sane fas est. In his quidem ostēdit Celsus: iudeos iuxta se olim ægyptios: nationē per se priuatā postremo effectos: conditas ex se leges fouisse: & eius dicta: ne singula repetā: & his conducere dixit: si nil secus ac cetera nationes patrios ritus seruaret̄: & causam profert profundiorē: cur illis id usui sit futurū: ostensurus cuiq; leges hos posuisse: quibus sorte obueniat ut eorū terræ proficerent̄: quos legibus cōmunissent: uidet̄ igitur illud significare: iudeoſ locis & nationi que his imoretur: alique unū uel plures prospicere: quibus iuuatibus: iudeis p̄ Moysem sint posite leges: & seruande quidē inquit sunt leges: non solū quia aliis uenit in mentē: ut aliter atq; aliter leges sancirent: Sed quia seruāda sunt que in mediū statuunt̄. & uti par est: & terre p̄tes ut a principio sunt aliis alie dispartite p̄sidibus: & per principatus quosdā diuise: ita & gubernent̄: proinde haud secus Celsus atq; eorū oblitus: quibus fuerat in iudeos inuectus: Inter eorū laudes qui patrios ritus essent tutati nunc & illos cōplectitur inquiring. Et sane cū singulis recte ager̄ si ita regatur: ut presidibus illis fuerit collibitū. Verū aduerte ut apertius etiā quantū in eo est: & iudeū uelit suis ut legibus uiuat: nec quoq; pacto ab his ut desciscat: Ait nanq; minus licere que singulis sunt locis statuta: dissoluere: Sed uelū equidē Celsum & qui secū hec sentiūt illud rogare: quis

nam is fuerit: qui primitus terre partes: aliis alias sit prospectori
bus impartitus: Et liquet sane iudeorū terram & ipsos iudeos huic
illis ue obuenisse: quibus obtigerant. Nun enim ut dixerit Celsus
Iuppiter ille: cuiq̄ uni uel pluribus iudeorū loca uel ipsos iudeos
distribuit: ita ut qui iudeam sic sortirētur: iudeis libuerit ut leges
imponerent. An Ioue hoc ipso nolente effectū id est: ut cunq̄ itaq̄
Celsus responderit: Conspicaberis eius dicta in angusto herere.
q̄ si a nemine aliquo uno: terræ partes suis presidibus sunt dispartite:
constabit ergo uti iubente nemine uel presidente: terrā sibi fuisse
quemq̄ uel temere quidē partitū: quod sane uti absurdius est: ita
& dei fere sustulerit prouidentia: quemadmodum uero per aliquos
principatus terre partes diuise: a suis presidibus gubernentur: qui
uelit iam explicet. Denūcient preterea nobis: uti cum singulis recte
agatur: ubi ab hisce ad nutū singula queq̄ gerant: et (ut ita dixerim)
nun recte se habeant scytharū de interimendis parētibus leges: seu
perfarū: que minus prohibent filiis matres denubere: uel patri
filiam. Verū quid mihi erit necesse ex diuersis gentium legibus que
tradita sunt colligenti: addubitare & querere: quemadmodum recte
agantur: que per presides istos geruntur: At dicat nūc Celsus. Cur
nō æquius fuerit patrias leges dissoluere: q̄bus sinat & liceat: ut
liberis matres & patri filie nubant: & e uita ut laqueo excedatur:
Sancianturq̄ esse beatius: ut seipos penitus hoies purgent: igni ut
dedant: per ignemq̄ ex hac uita discedant: Cur inq̄ piū nō fuerit &
leges apud taurinos dissoluere: quibus cauetur: ut Diane hospites
pro hostiis offerantur: uel apud libios quosdā quibus mos est: Saturno
liberos imolare: Illud deinde subsequitur Celsus: nequaquā iudeos
religiose facere: qui patrias soluerint & sic traditas leges: ut aliū
deorū neminē colant preter unum oīm conditorē: & erit quidē apud
hunc nō natura quod dicit religiosum: sed permissu quodā & arbitratu.
Apud hos nanq̄ Crocodillū colere religiosum est: & uesci que ab
aliis adorant: apud alios item dum uitulum colunt piū existimatur:
Quidam uero & hircum pro deo duxerit. Sic fiet ut quispiam
quoad huiuscemodi attinet

leges: religiose facere uideatur. Irreligiose uero quo ad aliorum
ritus & mores: quod utiq̄ omnium est absurdissimum: sed par fuerit
ut hec isti defendāt que dicunt & religiosum esse: qui patrios mores
tuteat: nec quoq̄ pacto irreligiosum q̄ alios nil seruet: rursusq̄
qui apud hos illosue irreligiosus habetur: irreligiosum nil esse:
si pro patria cōsuetudine: sua quidē seorsum colat: que uero apud
alios fuerint qui alienis a suis utantur legibus: auersetur & diuesca
tur. Aduerte autem ut æquitatis & religionis & pietatis confusio
nem pretenat. dum pietatem hanc nihil seiungit. perinde nec natura
habeat aliquam propriam: que pios esse hos exprimat: qui secundum
se fecerint. Si igitur pietas ipsa & religio & iustitia in eorum
sunt numero: que ad aliquid constant: ita ut pro uariis affectibus
quibusdam & legibus iddem sit religiosus & impius: Caue ne & cō
tinentia subsequēter in his habeat: que ad aliquid sunt fortitudoq̄
item & sapientia: scientiaq̄ & uirtutes huiusmodi cetera: quibus
profecto nihil esset absurdius: si se ita haberent. Nobis uero
simpliciter quidem & uulgatius Celsi dictis instantibus: ad hec
sat forent que diximus. Sed cum putemus futurum ut eorum
quispiam qui res diligenter & accurate perquirūt: scripta hec
quādoq̄ perlegat. Age perpauca: & si altiora: periclitādo iam
exponamus: que mystice aliquid archanæ contemplationis asserunt:
quæ admodum a principio aliis alia terre loca & que absurdiora
iam diximus: sint presidibus distributa. Age inq̄ enixius hec
differamus. Atqui mihi Celsus uidetur nil recte eorum accepisse
nōnulla: que de terrestrium rerum partitione altiore mysterio
proferuntur: & græca quidem historia: hec leuiter attigit:
quosdam inducens pro diis habitos olim: de Attica terra
adinuicem altercatos: faciensq̄ apud poetas eorum nōnullos
qui dii dicuntur: locos quosdam fieri longe plurimum
sibi familiares barbarorum uero historia: et ægyptiorum
precipue: istiusmodi quedam de ægypti legum diuisione
ostendendo cōmeminit: quemadmodum Minerua que samū
sit locum sortita: & atticam habeat. ægyptiorum itaq̄
sapientes in finita quedam huiusmodi protulerunt: nec
tamen sat scio utrum

iudeos & eorum loca in aliorum quorundam sint partitione complexi: Sed de his que extra sacras litteras sunt: explicata: sat fuerit in presentiarum que diximus: at nunc Moysen ipsi asseueramus: qui dei & uates fuit & seruus gratissimus: in Deuteronomio cantico de rerum terrenarum diuisione istiusmodi olim disseruisse, quando diuidebat altissimus gentes: Quando separabat filios Adam: constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum israhel: & pars autem domini populus eius: Iacob funiculus hereditatis eius. Que autem ad gentium spectant diuisionem: Moyses idem in Genesi in historie modum sic narrat: Et erit omnis terra labii unius: & uox una cunctis. Et factum est cum mouisset eos ab oriente: inuenerunt campum in terra Sennar: & habitauerunt ibi. & paulopost. Descendit autem deus ut uideret ciuitatem: & turrim qua edificabant filii Adam: & dixit dominus. Ecce unus est populus & labium unum omnibus: ceperuntque hoc facere: & non desistent a cogitationibus suis donec eas opere compleant: Venite igitur descendamus & confundamus ibi linguam eorum: ut non audiat unusquisque uocem proximi sui: atque ita diuisit eos dominus ex illo loco in uniuersas terras: & cessauerunt edificare ciuitatem: & ideo uocatum est nomen eius Abel: quia ibi confusum est labium uniuersae terrae: & inde disperisit eos dominus super faciem cunctarum regionum: & Salomon: cum de sapientia disserit: & de linguarum confusione: in qua facta in terris sit linguarum partitio: inquit. Hec quidem & in concordia nequicie gentium confusarum: Cognouit iustum & custodiuit illum inculpabilem deo: In filii clementia fortem seruauit. Longior autem de istiusmodi & mystica quedam extat oratio: cui congruit illud sacramentum enim regis abscondere bonum est: ne ad quorumuis aures de anima que traduntur perueniant: quem admodum haudquaquam hanc uelit e corporibus aliis ad alia corpora demigrare. utque nec sancta quidem canibus dentur: Nec apponantur margarite porcis: id quippe impium est. At si aliter facerent ineffabilia diuinæ sapientiae dicta hi proderent: & per

inde mendacia redderent: quia de sapientia recte id scribitur: In maliuolam animam non introibit sapientia: neque habitabit in corpore peccatis subiecto. Sat autem sit que sunt in historiae modum prolata: aperuisse. Innotescant igitur uniuersi: qui in terris sunt homines: & lingua una quadam & diuina utantur: & quod diu inter se ipsi conuenerit: in diuina hac lingua seruentur: maneatque ad orientem immoti: quoad usque tandem que lucis sunt sapiant: & que splendoris: a luce prodeuntis eterna: & hi quidem se ubi ab oriente iam mouerint: & senserint que ab oriente sunt aliena: Inueniant in terra Sennar campum: quod utique dentium interpretatur excussio: in signum & argumentum: ut ea deperdant: quibus & nutriuuntur: & eodem inhabitent. proinde qui terrena hec congerunt celo uelint adglutinare: que illi affigi nil possint: & ut perterrea ista uel illis insidiantur: que sunt terre expertia: sic inquam. Venite faciamus nobis lateres: & eos igne coquamus: ut itaque lutea hi & terrena obdurant: & molliorem materiam nituntur lapidem reddere: & lutum calcem: ex hisque ciuitatem & turrim ædificare: cuius summitas: quo ad eorum oppinionem: celum pertingat: Tradantur singuli pro motus proportionem quo isti plus minusue ab oriente secesserint: proque ipsa uel laterum in lapides immutatione & apparatu: & luti in calcem: angelis uel plusculum uel minus infensis & grauibus: his illisue tamdiu dedantur: quoad luerint eorum audaciae penas: & ab angelis singuli qui propriam sibi linguam effecerint: pro eorum meritis ad terre partes ducantur: & ex angelis hi quidem (ut ita dixerim) ad loca que dam sole exusta: traducant: Alii uero ad gelidiora: que & frigoribus incolas ipsos excrucient: In terram alii ad excolendum difficilem: uel paulo mitiorem: Alii in eam que feris sit bestiis plus minusue copiosa. Deinde si quis ingenio ualeat: tamque sub figura historiae: que per se quidem uel aliquid habeat ueritatis: aliquid uero archani pretulerit: aduertat quosdam pristinam linguam seruasse: quia ab oriente nusquam secesserint: cum & in oriente & orientali lingua permaneant. Intelligatque hos dumtaxat domino in

portionē cessisse: & populum qui Iacob esse asseueret. Effectum in super esse: & tabernaculum hereditatis sue israhel. Et hi ut principi tantum subiiciantur: qui non ad supplicium subditos: ut ceteri solent: desumat: Conspicetur inquam qui potest: quoad ei licuerit conspicari: qui inter homines agit: uel in eorum uita qui ad prestantiorem illam dei portionem sunt instituti: quam multa olim fuisse commissa: colleratu facilia: & plane eiusmodi: ut horum de causa uiderentur non digni: quos destitueret deus: & paulo post maiora quedam hos deliquisse: sed que ferri etiam possent: & ita ut ubi demum intelligat peccantibus hisce diutius: & adhibitam semper fuisse medellam: rediisseque ad se tandem & ad deum per temporum interualla conuersos: uideat uelim haud secus destitutos fuisse et ceteros: qui delinquendo alia sint loca ad habitandum fortiti. & primum quidem minori affectos supplicio: & penas luisse: perinde ad se ut castigati redirent. Aduertat postmodum istis trucioribus principibus traditos: & Assyriis quidem: ut diuina scripta designant. Deinceps & Babillonis: mox item post allatas medellas peruideat: nihilominus hos ipsos scelera in se prorogasse. & iccirco per aliarum gentium duces in alias terras disseminatos: turpiter fuisse abactos: & de industria per proprium regem neglectos: cum ab alienis regibus raperentur: ut & ipse perinde iniuriam ulciscendo: iure posset ex aliis nationibus quoscumque liceret surripere: ut captis imponeret leges: & quemadmodum uiuendum his esset ostenderet: & ad eum denique finem deduceret: ad quem & primi generis traduxerat nationes: que nil deliquissent. Quo circa ediscant qui contemplari tanta hec possunt: eum longe fuisse potentiolem qui sit prius illos fortitus: haudquaquam peccatis obnoxios: quā ceteri omnes: quando hic potuit ex omnium portione delectos quosdam suscipere: & ab illis distrahere qui essent ad cruciatus desumpti: & legibus applicare & uitæ: que ad preteritorum commissorum obliuionem conducerent. Sed uti prediximus hec nobis sint dicta: monstrantibus: nil recte hos audisse: qui terre partes affirmant:

uel a principio fuisse presidibus aliis: alia ad regimen impartitas & per principatus diuisas & gubernari. Enimvero ubi ab oriente dimoti quidam peccarunt: traditi sunt in reprobum sensum: & in ignominie passionibus: cordiumque eorum & desideria: in immundiciem: ut peccato exfaciati: id oderint. Sed haudquaquam Celso assentiamur uolenti & affirmanti iccirco recte cum singulis agi: quia terre partibus dispartiti sint presides: quin placet non tanti istorum res fieri: quanti his libet. Videmus enim que uel a principio singulis sunt locis statuta & sanctiora fore & pietate prestare: si diuinis quibusdam & potioribus legibus quandoque soluantur: quas utique Iesus ut potentissimus tulit: a presenti nos & neque hoc seculo eximens: & a principibus seculi huius qui destruuntur: Impium uero non se illi permittere: qui uniuersis principibus sit & potentior uisus & demonstratus: quem utique deus hunc est in modum affatus: sicuti ante generationes iam multas precinerunt prophete. Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam: & possessionem tuam terminos terre. Is enim a nobis expectabatur qui ex gentibus in eum credidimus: & in deum qui eius est pater. Que autem diximus non solum ad confutanda: que de presidibus terræ traduntur plurimum ualent: sed & Celsi dicta que istiusmodi sunt: intercipiunt. Inquit enim. accedat autem & secundus: at nos istos rogabimus: unde nam prodeant: uel quam nam habeant principalem & patriam legem? Nullam profecto dicturi sunt: tamen si ex iudeorum & hi lege eruperint: & preceptorem ipsum & ducem non aliunde acceperint: & a iudeis alioquin descuerunt. Nos quidem & singuli in postremis diebus prodimus, ubi Iesus noster aduenit in conspicuum & excelsum domini montem: qui & uerbum sit quod omne uerbum excedit: & in domum dei: que utique uiuentis est dei ecclesia: columna insuper & fundamentum ueritatis. Et in monte quidem edificatur: in montium summitate: omnium scilicet prophetorum dictorum: que ferme constat huius esse domicilii fundamentum. In sublime autem domus & supra omnes montes esse hi ostenduntur: qui precipuum

aliquid apud homines in sapientia & ueritate: de se uidentur pro
mittere: in eam uero domum gentes nos omnes conueniemus:
& gentes tam multe ambulabimus: & mutuo nos ad diuinum
illum qui per Iesum illuxerit cultum hortando: dicturi sumus.
Venite ascendamus in montem domini & in domum dei Iacob:
Et annuntiabit nobis uiam suam: & ambulabimus in ea: Exiuit
namque ex Sion lex: & conuersa est super nos spiritalis: & uerbum
domini super Ierusalem illam exiuit: ut quod ubique sit depasca
tur: & gentes diiudicet. Eligens quidem quos uidet obedientes:
redarguens uero populum multum & contumacem. His autem
qui ita nos rogent: Vnde nam prodeamus uel quem nacti si
mus ductorem? Sic respondebimus: Venisse nos quidem pro Iesu
monitis ut bellicos nostros & rationabiles gladios confringamus: ita
ut qui contumeliosi sunt conflamus in uomeres & lanceam nostram pu
gnacem in falcem. non enim decetero gladium aduersus gentem nos capi
mus: nec ad bellum instruimur: pacis filii per Iesum iam redditi: qui
utique pro patriis legibus: in quibus eramus a duplici testamento adhuc
alieni: nos ductat lege accepta: qua super ei gratias dicimus: qui nos ab
errore exemerit: falsos quosdam deos olim asseuerantes: & uana Idola
nostros sibi quondam comparasse maiores: quos inter: deus alio
quin pluit nemo. Dux itaque noster & instructor ille a iudeis
egrediens: sue doctrinae uerbo mundum uniuersum depascitur.
Verum ne & illa pretereamus que subsequenter per Celsum tra
duntur: age & hec explicemus: Utetur autem aliquis inquit uel
ipso Herodoto ad eam rem teste: ita dicente. Qui enim ex Marea
ciuitate uel Apio oppido incolunt montes: Libie proximos: ui
dentur Libii esse non ultra aegyptii: Nam cum de sacrorum cul
tu hi angerent: quippe qui prohiberi nollent quominus & feminas bo
uel macerent: ad ammonem miserunt qui dicerent nil sibi cum aegyptiis esse
coe: nimirum qui extra delta regionem incolerent: nec fas sibi esse quod il
lis in esum sint degustare. At deus nil siuit eos hec facere: affirmans
eam aegypti regionem esse: quam Nilus inundans rigaret: & ex aegypti parti
bus esse illos satis constare: quod supra elefantinam urbem loca inhabitent

& eodem ex flumine bibunt. hec Herodotus. Ammon uero de
mones ad nos delegando iudeorum nulli inferior est: quo fit ut
haudquaquam iniquum sit sua quemque legitima colere: pluri
mum tamen hec pro gentium ritibus differre comperiemus: &
alioquin recte singuli existimare uidentur. Ethiopum siquidem
qui Meroem habitant: Iouem dumtaxat & Bacchum colunt: Vra
niam Arabes tantum & Bacchum: Osyrim aegyptii omnes & Isi
dem: Mineruam Zaites. Naucratis autem non ex ritu uetustiore
quem colerent: Sarapim nuncupare ceperunt: & ceteri item pro
legibus factitant: et hi quidem ab ouibus abstinent: quippe quas
ut sacras obseruant & uenerantur: a capris nonnulli: a Crocodil
lis quidam & bobus: Sed feminis abstinent: ab apris plerique: ut
quos plane abhorreant: Scythias insuper uel humanis carnibus
uesci: pulchrum uidetur: Sunt preterea ex Indis non nulli: qui
patris carnem dum astitant: religiose se facere arbitrentur: Et ali
bi quidem is idem Herodotus inquit: Ut autem huius iterato
dictis: ut nostris faciam fidem: Si enim uniuersis proponat mor
talibus quispiam: ut cunctis ex legibus deligant potiores: suas
quique nimirum leges contemplati ut optimas: longe magis sunt
delecturi: non aliam quampiam: uti par esset: uel insanum homi
nem dixerit: qui aliter forte decerneret. quod autem de institutis &
legibus id existiment homines: multis quidem & aliis argumen
tis licet expendere: Darius namque graecis omnibus ad se conuo
catis: qui sub eius essent imperio: illud rogabat: Cuiusnam pre
mii magnitudine genitores uelint demortuos astitare? At illi nul
la professi sunt id se quandoque facturos. Tum idem: accitis ex In
dis qui Callocie uocitantur: apud quos parentes astitandi mos
est: Adhuc graecis astantibus: ex interpretum relatu edoctus: que
dicerentur: quo nam precio sciscitatus est: Illi admitterent: ut de
functos parentes igne cremarent. Tum illi magnum immodum
obstupefacti: Darium meliora loqui iusserunt. Sic itaque sunt hec
lege statuta ut immutari nefarium sit: & sane rectius uidetur Pin
darus facere: qui legem dixit omnium ducem: pro hoc igitur in presenti

uidentur Celsi dicta ad illud transire: quod homines omnes pro patriis legibus ut uiuant necesse sit: neque in his obseruandis ullo pacto posse coargui. Christianos uero patriis his destitutis: nec una ex gente ut iudei: cum constant: non sine culpa Iesu se addixisse. Dicat igitur Celsus utrum decenter hi qui & philosophantur & instruuntur: ne deos supersticiose colant: patrias leges reliquerint: ubi uetitis cibis uescuntur: an preter decus id agant: Si enim hi per philosophiam & alias disciplinas que superstitionibus aduersantur: patriis ritibus destitutis: uescantur que sibi in esum interdiciuntur: Cur & christiani uera doctrina prohibente: ne simulachris & statuis uacent: uel his que creauerit deus intendant: sed negligendo peruincant: & animam conditori commendent: quando haud secus faciant ac philosophi factitarunt: non id sine crimine gesserint: Verum ut ea que proposuit Celsus tuteantur: & qui Celso assentiuntur: uel philosophando quempiam dixerint patrios mores seruare: Aduerte philosophos: quales inter aegyptios extiterunt: uel ridiculum admodum obseruasse: quippe qui pro patria tutanda consuetudine: nec cepas aederent: & a quibusdam brutorum corporis partibus abstinerent: ut armo & capite: ne forte maiorum traditiones excederent: nec tamen de aegyptiorum ineptiis & que de corporibus brutorum delirant aliquid dixerim: uel in ipsa natura exhorrent. Nam si quis ex istis uel forte philosophetur: uel ritus patrios seruet: profecto ridiculus quidam arguetur esse philosophus: qui se minus philosopho gesserit. Sic igitur qui ex Iesu disciplina: ad dei omnipotentis cultum traducitur: & pro patriis moribus in inferioribus hisce apud simulachra & que mortalium manibus effinguntur: & obfirmantur: resideat: nec uelit animo ad conditorem illum ascendere: eorum profecto persimilis fiet: qui didicerit quidem que ad sapientie studium pertinent: metuat tamen que minus fuerint formidolosa: & putet impiu esse re aliqua uesci. qualis est Herodoti Ammon: cuius responsa iccirco Celsus complectitur: ut ostendat debere singulos: patrios ritus seruare. Eni uero si ammon femellas boues mactandi usum iccirco

Libiis interdixit: quia id animal ad excolendam terram conferat plurimum: uel quia ex feminis his animantibus id pecudum genus excrescit: haberent forsitan persuasionis aliquid que Celsus protulerat. Nunc uero placuit semel: ut qui nili aqua in potum utuntur: sit omnino necesse aegyptiorum ut leges obseruent: quibus de femellis his bobus apud eos cauetur. Et in hoc quidem iudeorum Celsus angelos carpens: quod ea que dei sunt nuncient: Ammonem dixit haudquaquam his esse inferiorem: quorum nec uerba scrutatus est: nec plane intelligit: quid hi praeseferant: cum hominibus obuersantur: quod si forte perciperet: uideret profecto non boues deum curare: ubi de bobus & brutis his animalibus statuit: Sed que hominum gratia sub animalium preteritu huiusmodi sunt litteris tradita: naturae rationem aliquam continere: Celsus igitur non inique facere singulos dicit: qui suas colere leges uoluerint: unde illud mox sequitur: nil iniustius agere Scythas: quando pro patria consuetudine homines astitent: & ex Indis qui paterna carne uescuntur iuxta Celsum facere sanctius uidebuntur: uel saltem non impie: Explicat autem is Herodoti dicta ad id facientia: quod patriis quisque legibus decenter utatur: & si milis eius uideatur: qui Darii temporibus Indos quosdam callatias tunc nuncupatos: suscepit simul & laudari: quibus astitendi parentes mos esset: quando quidem Darium hi sciscitantem cuiusnam rei magnitudine & premio eorum uellent legem deponere: In genti edita uoce: loqui meliora iussissent: Duobus igitur generaliter propositis legibus: altera quidem naturae: quam tulerit deus: altera que scripto constet & in urbibus ualeat: Par fuerit quando diuinae legi lex scripta nil aduersatur sub peregrinorum legum preteritu: merore ciues nullo afficere. Ast ubi scripte legi contraria naturae: dei lex quicquam iniunxerit: Aduerte ut uera doctrina disperditum iri legem hanc scriptam: & latorum legum placita iubeat: & sese deo ut uere legis conditori quispiam dedat: & huius ex disciplina & uitam ducat: Vel si cum uitae discrimine laboribusque infinitis: & mortibus. siquidem id agi oporteat: est enim

absurdius humanis ut legibus uel legum huiusmodi sectatoribus quis obsequatur: cum leges diuine sint ab his aliene: siquidem haudquaquam poterit quispiam deo simul & hominibus obtemperare uel exequi opera ista humana qui deo uelit gratificari. Si enim in ceteris naturæ ipsius preferenda ratio est: que dei lex sit: & potior plane habenda quam ea sit que scripto constat: & per homines contra dei legem sit constituta: Cur non id potius agendum in dei legibus fuerit? Non enim Ethiopum more qui circa meroem incolunt loca: Iouem Mineruamque dumtaxat ut cuique libitum erit: & ipsi culturi sumus. Sed nec Ethiopicos quidem ritus seruabimus nec honore aliquo prosequemur: quos hi uenerentur: neque ut Arabes Vraniam solum & Bacchum deos putabimus: quin potius nec deos dixerimus: quos inter cum mares esse: tum femine existimantur. Siquidem Vraniam Arabes: ut feminam colunt: & Bacchum ut marem: neque ut ægyptii omnes pro diis duxerimus Osirim et Isidem. Nec demum Saitarum more cum istis & Mineruam annumerabimus. Verum si Naucratis illis & Priscis alia sunt ut colerent uisa: iuniores autem Sarapim colere ceperint: qui numquam alias fuerit inter deos relatus: nil tamen ipsi eundem in modum: nouum quempiam: & qui prius nusquam extiterit nec ulli sit cognitus: deum esse astruimus. cum dei filius: omnium que condita sunt primogenitus: & si recens sit uisus carnem sumpsisse humanam: haud tamen nouus propterea fuerit: quippe quem esse uniuersarum constat rerum que create sint: uetustissimum: ut sacre littere tradunt: & ad hunc ipsum a deo de hominis creatione: uerba fuisse huiusmodi habita: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Sed uelim equidem plane ostendere non iure Celsum id protulisse: propria singulos & patria colere. Hos enim ait qui meroem incolunt: duos tantum nouisse deos. Iouem & Bacchum. & solum hos colere: Vraniam uero seorsum ac propriam: ut eius est historiæ series: Si itaque neque Ethiopes Vraniam colunt: neque Arabes ipsi & Iouem: fiet ergo ut si quis Ethiopum necessitate aliqua ad Arabes uenerit: impietatis co-

arguat: ut qui Vraniam colat: & iuxta id: uitæ periculum subeat & ethiopi cōduxerit potius: mortem ut oppetat: quam preter patriam faciat consuetudinem: & Vraniam colat. quod si facere eum preter patriam iura profuerit: Haud tamen quo ad Celsi dicta pie hic fecerit. Si uero ad mortis uiam is abigatur: ostendat Celsus quo iure sit illi mors potius subeunda: ipse uero haud sane intelligo: ni forte Ethiopum disciplina de animæ immortalitate doceat philosophari: quemadmodum honos sit cultoribus his deferendus: qui iuxta patrias leges: statos colat & legitimos deos. nec secus dici & de Arabis potest qui necessario ad Ethiopes qui circa meroem sint demigrarint. Hi namque uel Vraniam colere solum: & Bacchum edocti: nequaquam sunt Iouem cum Indis adoraturi: unde nil pie colere existimantur. Hos itaque si iccirco ad mortem Ethiopes rapiant: quid nam quod æquum sit fecerint: promat nunc Celsus: de Osiris uero & Isis fabulis ociosum est in presenti aliquid explicare: nec sat oportunum. tametsi ab his interpretentur & fabule: a quibus in animatam aquam colendam esse instruimur: nec secus & terram: que mortalibus est uniuersis & brutis subiecta. De Serapide autem & longior quidem & dissona historia est: cum paulo ante in medium Ptolomeus prodisset: & magicis uellet prestigis Alexandrinis ciuibus perinde apparentem hunc deum ostendere. Legimus tamen apud Numinium pythagoreum illum: e quibusuis animantibus siue plantis per naturam iam institutis: Serapidem hunc substantie aliquid sibi desumere: & eius participem fieri: ita ut uideatur ex imperfectis initiationibus & ueneficis: non a statuariis solum & imaginum confictoribus deus parari: Sed per magos: & ueneficos quosdam & demones: qui carminibus uoluntantur. Querendum est igitur rationali animanti & mansueti & consideratius omnia factitanti: in esum quid congruat quidue minus conueniat: & non ueluti iure quodam hereditario: oues: & capras uel boues ut colat imponenda necessitas: a quibus ut abstineatur modestius fuerit: siquidem plurimum ex his utilitatis mortalibus uendicatur. At Crocodillis quidem parcere &

facros hos dicere nescio cuius commentitii dei: quo pacto non fuerit omnium stolidissimum? Est enim ualde furentium uelle his parcere que minime parcant: & beluas eas tutari que homines uorent. Celso uero perplacent: qui pro patria quadam consuetudine: Crocodillos ut homines colant et plane defendant: & in hos quidem nihil is usquam scripsit: qui christianos iccirco incuset & criminetur: quia uicia ut respuant instruuntur. Et ab his simul prodeuntia opera fugitent: uirtutem uero honore prosequantur & cultu: ut que a deo sit instituta: & ab eo prodierit: et iustitiam colant que dei filium prefert: quemadmodum & huius Apostolus patefacit: cum de eo sic loquitur. Qui factus est sapientia nobis a deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: quod si uel secundum deum dixerimus: intelligat Celsus quod ipsi secundum dicimus deum: haudquam nos aliud dicere: preter uirtutem: que uirtutes omnes in se complectatur: & rationem: que omnium rerum secundum naturam que constant: & principaliter sint effecte: & ad uniuersorum utilitatem: contineat rationem: quam utique Iesu animo longe plurimum quam ceteris animis & cohesisse & unitam esse nos tradimus: ut qui perfecte solus percipere queat: quemadmodum per se uerbum: per se sapientia: per seque & iustitia sit. Cum autem istiusmodi pleraque de legum uarietate protulerit Celsus: & illud adiecit: recte enim fecisse pindarus mihi uidetur qui legem dixerit cunctorum ducem. Sed age uel de his differamus. Quam enim ais ducem omnium legem? Si omnium: hoc est eorum affirmes: qui singulas incolunt ciuitates: id plane falsum esse arguitur: quippe cum non omnes sub lege una regantur: quin dici oportuit duces iccirco omnium leges: quia cunctis ex legibus nationes singulas lex aliqua moderetur. Verum si proprie legem acceperis: que natura ipsa ceteris presideat legibus: Iesus profecto lex erit huiusmodi: tametsi hunc quidam: predonum in morem: desertis iam legibus: denegando: pyratice & per iniuriam uiuat: Nos uero & christiani: qui legem cognouimus: quam inter ceteras leges suapte natura teneat principatum: & cum lege diuina una & eadem sit: secundum hanc & uiuere conitemur: legibus illis

procul abire iussis: que minus sint leges. Sed uideamus que subleuenter Celsus edisserat. In quibus de christianis paucula admodum: de iudeis que multa sic infert. Si enim iuxta hec propria legem tutantur iudei: non tamen iccirco eorum facta culpanda sunt: sed illorum potius incusanda: qui propriis & suis relictis: iudaica quedam sectantur: & ueluti sapientiora quedam asciscunt. quod si pro summa id sapientia habent & gloriae ducunt: haud sane ex aequo aliorum defugiunt consuetudinem: siquidem iam diu preceperint: nequaquam scire de se: uel ut proprium profiteri: de celo quod sentiunt & oppinatur. Sed ut cetera omitterem: & persis: ut declarat Herodotus: olim id uisum: putant enim hi inquit Ioui sacrificia facere: ubi cellissimam conscenderit speculam: Iouem: celesti circulum nuncupando: nil igitur duxerim interesse: utrum Iouem altissimum: siue Zena siue adoneum: siue ut aegyptii ammonem quis dixerit: siue Pappum: ut scythe: nec sane iccirco fuerit hi ceteris sanctiores: quia & ipsi circunciduntur: id ipsum enim aegyptii et Colchi priores iam factitarunt. Nec quia suis abstinere: isti & apris: quod utique & aegyptii fecerint: siquidem nec capris hi nec bobus nec piscibus nec fabis uescuntur. Pythagoras preterea & eius discipuli: a quouis animalium genere abstinebant. neque par erat ut hi apud deum tam enixe proficerent: & propter ceteros tantopere probarentur: ut ad hos solum angeli & celitus legarentur: perinde beatorum essent loca quedam sortiti. Spectamus enim cum istos tamen eorum et regionem: quibusnam sint a deo rebus dignati. Abeat itaque in rem malam hominum ista consociatio: insolentiae penas denique luitura: que magnum deum ignoret: quippe que per Moysen sit magica arte subducta & fraude intercepta: ut cuius non ad rectiorem aliquem finem subierit disciplinam. In his autem perspicuum est Celsum iudeos arguere & incusare: perinde falso se oppinentur: supra ceteras nationes in dei portionem fuisse delectos. Sic fit ut superbie eos coarguat: perinde deum magnum unice iactent: quem plane ignorent: & per Moysen sint magica arte subducti: & demum elusi: non ad rectiorem exitum discipuli redditi: Nobis uero in partem: superius pleraque sunt: de eleganti illa: & precipua iudeorum uidelicet republica: explicata: cum illis

illis de ciuitate dei: eiusq; tēplo constitutū est signū: nec secus & cū de altare per nos mētio fieret: de cultu illo sacerdotali sat diximus: Si quis autē mentem intenderit: & Moyses qui legem tulit: uoluntatem obseruet & uitam: hecq; discutiens cū ceterarum nationum conferat institutis: nullius profecto alterius uitā is demirabitur: Siquidē Moyses ille uniuersa sustulerit: que hominū generi nihil conducerent: susceperit uero dūtaxat & fouerit: que utilia forent & omībus profutura: ita ut nec certamina essent apud iudeos hos instituta: qualia apud gentiles: in quibus nudi homines decertarent: uel ex æquis contenderent: prostituerētq; oīm libidinibus femine: & per impudiciā naturæ illuderetur. Sed illud profecto erat apud iudeos precipuū: ut uel a teneris ungnibus excedere naturam oēm et superare sensibilem discerent: & nulla eius in partem credere deum existimare: ut quem in supernis et extra corpora conquirebant. At quanti illud: cum uixdum nati: ubi primū uerba formarent de anime immortalitate instruerent: et quid esset apud inferos æquitatis: quid ue honorum maneret: qui recte uixissent: que forte pueris hisce adhuc & puerilia sapientibus: p̄ fabulā olim predicabātur. doctrinam uero dum interea per etatē conquirerēt: & in ea perficerēt plurimū: que uisa his forte sunt (ut ita dixerim) fabulosa: ad ueritatem demū conuertebantur: que utiq; hos latuisset. Ipse uero existimauerim: quia dei portio dicerētur iudei: pronuncupationis huiusmodi dignitate: uaticinii genus oīne: ut frustra homines agitantis: & a perditis demōibus potius prodeūtis: q̄ ab aliqua prestanti natura: hos contempsisse: & hisce in animis maluisse: futuroꝝ inuestigare cognitionem: qui ob precipuā puritatem: dei suscipiant spiritū. De eo autem quid erit dicendū quod ex hisdem Moyse decretis emanat: ut nequeat nisi ad sextum annū quis seruitute obstringi: unde quanta sit hoc ratioe expensum q̄ explicauerit: Quando nec dominus quidē nec seruus ea mōderatione offenditur. Non igit̄ eadem conditiōe proprias leges iudei qua & nationes ceteræ tuebuntur. Eset enim his criminofum: nec plane suarum legum senserint excellentiam: si illas putarent haud

secus ac aliarum gentiū statuta fuisse conscriptas: fit itaq; uel nolente Celso: ut sapientius quiddam iudei: nō solum præ cetera multitudine sentiant: sed & his quidē qui philosophari uidentur. philosophi siquidē post elegantes illas philosophiæ disputatiōes: ad demones & idola recidūt. Iudeoꝝ uero ul minimus quisq; summū dumtaxat deum aduertit: & egregie quidem: quo ad eam rem spectat: hunc glorie ducit: & aliorum declinat consuetudinē: ut quos sceleratos & impios ducat: & utinā non hi deliquissent legem preuaricando: cum primum & prophetas substulerint: & in Iesum deinceps moliti insidias sint: ut celestis nos ciuitatis haberemus exemplū: quam & Plato describere conquisiuit: qui utiq; haud sat constat: utrum ea in re tantū ualuerit quantum Moyses ipse & posterius: qui genus illud olim electū & deo inherens purioribus uerbis & superstitione quauis expertibus: educarunt. Sed postq̄ Celso animo sedet grauissimas illas iudeoꝝ institutiones: nationū quarundam legibus cōmunes efficere: age & de his cōsideratius disseramus. Putat enim: quod de Celo sentiunt quidam: ab eo nihil differre: quod per alios de deo decernitur: aitq; Persas uel iuxta iudeoꝝ consuetudinem in altissimis montibus Ioui sacrificia facere: nescius tamen quēadmodū ut unum tenent iudei deum: sic et unicum tenere orationis sanctius domiciliū: unūq; ad sacrificiorum officia exequenda altare: & unum adolendi incensi & ita pontificē unum: unde nihil erat profecto iudeis cum Persis cōmune: dum celsiores montium qui plurimi apud hos sunt: isti conscenderēt: & hostias eas litarent: que nihil cum his haberent similitudinis: q̄ ex Moyse lege constabant: iuxta quā in exemplari & umbra celestium seruibant iudeoꝝ tunc sacerdotes: quid sibi lex de sacrificiis uellet: narrantes: & quorum nam signa hec essent. Perse igitur celi ambitum omnē uocitent Iouem. Nos uero nec Iouem ipsum nec celum esse dicimus deum: quippe quos mīme fugiat: nōnulla deo longe inferiora: celum iam ipsum & naturā oēm transcendisse sensibilem: unde nec id ignoramus: Laudate dñm celi celoꝝ & aque super celos sunt laudent nomen domini. Verū cum nihil differre

autumet Celsus: utrum Iouem quis altissimum dixerit: siue Zena: siue Adonæum: siue Sabaoth: siue iuxta ægyptios Ammonem: siue ut Scythe Pappum: age de his per pauca differamus: & similes qui ista perlegerit: eorum esse admonitum uolumus: que ad hoc ipsum superius diximus: ubi ad hec nos Celsi prouocauit oratio. Nunc igitur ita decernimus: nominum ipsorum naturam non imponendum leges esse: ut Aristoteles putat: non enim ab hominibus principium habent mortalium lingue: ut illis perspicuum est qui incubendo per noscere naturam ueneficorum & carminum possunt: que utique & pro loquendi uarietate: & nominum sono: linguarum inuentoribus accommodantur: de quibus nominibus breuiter supra nonnulla perstrinximus: affirmando in aliam linguam nomina ipsa traducta que suapte natura & in propria lingua plurimum ualeant nil ultra efficere: que suo sono antea effecissent. Iam uero uel in ipsis hominibus istiusmodi aliquid inuenitur. Non enim eum: qui uel ab ipso natali die sit græcum nomen sortitus: si uel in ægyptiam: uel in romanam: uel aliam quam uis nuncupatione nomen id transtulerimus: cogere ut aliquid patiatur liceret: uel ut alios ipse quoscumque malo afficeret: quemadmodum si suo & nativo nomine diceretur. quin neque is quidem cui sit a principio Romanum inditum nomen: si in græcam id linguam traduxeris: fecerit: quod facere carmen de se pollicebitur: si eius et pristinum complexum sit nomen. quod si de humanis nominibus cum ista tradantur: uera esse sat constat: Quid erit de nuncupationibus hisce existimandum: que multifariam deo attribuntur? Age itaque (ita ut dixerim) quispiam in græcam uocem Habraam nomen id transferat: exprimatque ex Isaac quidpiam appellatione: ex Iacobque item aliquid pretendat hac uoce: ita ut uel in uocando uel adiurando deum Habraam nominet: siue Isaach deum: siue Iacob deum appellet: facturus est proculdubio ob istorum siue naturam siue uirtutem: quod animo destinarat: & ita ut deum dei demones cuius ista pronuncianti procumbant & pareant. At si deum tonantis patris: & irrisionis & deceptionum deum quis nuncupauerit: haud secus nil prorsus inuocatus hic deus peregerit:

ac aliud quidpiam quod nil penitus uiribus ualeat: Itaque si Israel in peregrinam linguam aliquam traducamus: nihil haud dubie exequemur: at si inuolatum id nomen seruariimus: his illud nequedo nominibus quibus & nequere et applicare eius rei peritiores consueuerunt: tunc proculdubio ex ea nominis appellatione: futurum est aliquid: quale istiusmodi solent inuocationes de se polliceri: id ipsum & de Sabaoth nuncupatione dicturi nos sumus: quod utique multis in locis inter uota & preces admittitur. quod si forte id nominis in nomen aliud transferamus: ut puta: dominus uirtutum uel exercituum dominus: siue omnipotens: cum dicendum Sabaoth sit: nihil proficimus: Si uero sua queque uoce tutabimur: plurimum: ut recte affirmant: qui hec optime callent. De Adonay hoc ipsum dixerimus. Si igitur nec Sabaoth nec Adonay ex græco sono in alium & peregrinum transfertur: aliquid peragunt: quantomagis nec apud eos sunt hec ualitura: nec uim ullam penitus habitura: qui nihil esse discriminis arbitrantur: utrum Iouem altissimum dixeris: an Zena: an Adonæum: an Sabaoth quiuis protulerit. Hec quidem & his similia cum sint æque nefanda: ubi Moyse & prophetis innotuere: prohibuerunt deorum nomen eius in ore uersari: cui curæ dumtaxat foret: deum & solum precari: qui cunctis presideat rebus: nec eo in corde: quod a quauis dictorum factorum ue uanitate didicerit abstinere: ullam huiusmodi recordationem admitti. Unde iccirco malumus omnes penas subire: quam deum esse Iouem fateri: non enim eundem & Iouem esse & Sabaoth dicimus: nec prorsus Iouem quicquam habere diuinitatis: sed demonem quendam in malam eius crucem sic appellatum: nec mortalibus ipsis nec deo uero acceptum. Quinetiam uel si ægyptii ipsi Ammonem proponant nobis pro deo habendum: uel mortem alias comminentur: moriendum potius esse censebimus: quam Ammonem deum pronunciamdum: cum in ægyptiis quibusdam carminibus inuocatus hic demon admittitur. Dicunt preterea & Scythe Pappum deum esse qui omnibus presit: At nos haudquam hunc credimus: qui uerum & unicum rerum presidem deum astruimus: non

tamen ut ei placet qui Scytharum attigerit solitudines: eorumque & natione sit & linguam sortitus: Pappum proprie diuinitatis hoc nomine: deum pronunciamus. Scythice itaque uel aegyptiace: uel quauis lingua quisque sit educatus: si deum appellet nil fallit. Eni uero iudei non eadem de causa circumcisionem hanc fecerint: qua uel aegyptii circumciduntur: uel colchi: unde nec filis putanda est circumcisio. & quemadmodum qui sacrificia facit: non uni eisdemque cui alius forte sacrificet: imolat: tamen sacrificare filia uideatur: & qui precibus fundit & uota: non eundem quem alius quospiam oratio precabitur: & si precari sit eadem uisus. haudsecus & qui carne preciditur: ab aliorum circumcisione percitus est alienus: propositum namque & lex & uoluntas circumcidentis alienam rem facit: & ut clarius innotescat que hoc loco dicuntur: dicendum est & iusticie nomen apud graecos omnes idem ualere: idque pluribus argumentis constare: cum alioquin alia sit apud Epicurum iusticia: apud Stoicos alia: triplicem anime partitionem negantes: alia apud Platonicos: qui propriam partium anime actionem esse iusticiam tradunt: Sic item alia erit Epicurei fortitudo qui dolores iccirco sustineat ut maiores defugiat: alia Stoicorum qui in iusticia consistere uirtutem omnem affirmant: Platonico item et alia qui anime partem esse hanc dicunt: cui & locum circa pectus decernunt. Sic itaque erit & pro uariis circumcidentium se decretis: & uaria circumcisio: de qua minime sunt in hoc opere plura nunc differenda. Sicuti uero libuerit quoniam nam nos ad hec prouocauerit nosse: legat ea que in epistola Pauli ad Romanos iam diximus. nametsi circumcisionem & iactat: & glorie ducunt iudei: eam tamen non solum a Colchica et aegyptiaca circumcisione se iuxerint: Sed Ismaelitarum et Arabum: cum alioquin & Ismael a progenitore perdidit Habraam: & cum eo sit circumcisus: asserunt autem circumcisionem precipuam esse iudei: que in octauum diem sit instituta: que uero non istiusmodi sit: ex discrimine aliquo factam affirmant. & forte angeli cuiuspiam gratia iudaice nationi infensi: circumcisio ista pagebat: qui posset quidem in circumcisis obesse: nil tamen in eos qui circumcisi iam essent ualeret: quod utique ex his patere quos dixerit que sunt in Exodo scripta: ubi angelus antequam esset Eleazar circumcisis nocere Moyse poterat: ubi uero ille circumcisis aduersus hunc angelum moliri nil ualuit: Tulit enim

Sephora illico inquit acutissimam petram & circumcidit preputium filii sui: dixitque sponsus sanguinum tu mihi es: nouerat enim de hoc angelo dici: quod ante effusum sanguinem plurimum posset: ubi uero sanguis e circumcisione manasset: non multum: & quieturus denique esset: unde ad eum hec habita sunt: sponsus sanguinum tu mihi es. Sed hec hactenus. quandoque difficiliora esse appareat: & non omnium auribus accommodata: si modo unum illud: ut christiani officio functi: mox adiecimus ad ea postmodum transituri que subsequuntur. Potuisse enim angelum duxerim illis officere: qui nequaquam essent e populo circumcisi: et omnibus denique qui solum colerent conditores: & tam diu hos putauim hanc habuisse: quod diu Iesus nondum corpus susceperat: At ubi illud assumpsit & eius caro est circumcisa: sublatam simul fuisse illius & in hos potestatem: qui in diuino huiusmodi cultu sunt circumcisi. Nam ineffabili Iesus hunc angelum sustulit deitate: unde iccirco eius discipulis inhiere ne se circumcidant: quibus & illud in eam sententiam dicit: Si enim carnem preciditis uobis nihil proderit christus. Sed nec in carnis quidem fuisse abstinentia: perinde ac maiori re aliqua: gloriantur iudei: sed ut animantium que uel munda sunt uel imunda perdiscendo. naturam: horum & causam teneant: & cum immundis cur deputent. Et hec quidem quorundam figure aduersus christi aduentum et signa fuere: post quem eius discipulo istorum causas nil dignoscenti: & simul huiusmodi iactantiam: nil inquam seu imundum os meum intrauit plane edicere. que deus mundauit tu comune & imundum ne dixeris: nihil igitur uel ad iudeos uel ad nos illud spectauerit: quod sacerdotes aegyptii: non solum a suis: sed capris & ouibus: bobusque & piscibus abstinent: uerum cum ea que os intrat non hominem ipsum inquinat: nec esca nos deo commendet: nil utique magnificimus: dum esca abstinemus & cibo: nec preter ingluuie quadam & gula uitio adulescendum accedimus: quo circa & quantum in nobis est efferantur gaudium Pythagorici uelim: quod animam nullum penitus astitent. Aduerte autem & cause ipsius discrimen cur Pythagorei & nostri homines quidam: suorum corporum dormitores: ab animalibus hinc abstineant. quandoquidem illi ob fabulosum denuo ad corpora comestum: rebus animalis minus uescantur. nos uero cum his abstinebimus

coercendi corporis gratia: in seruitutemque redigendi mortificandique super terram hec membra: id factitamus: fornicationem. scilicet. impuritatem: flagitium: turbulentoque animi motus: & prauos affectus: enixaque omnia facimus: ut corporis opera morte afficiamus. ceterum de iudeis adhuc differens celsus: nec proficere apud deum hos dicit: nec propter ceteros probari par esse: nec celitus ad hos angelos mitti: proinde beatorum sint loca sortiti: quoniam hos ipsos & eorum terram spectemus: quibus nam sint rebus dignati: uel id quod de nos confutabimus affirmantes: profecisse olim apud deum hanc gentem & id sane ex eo liquere: quod deus sumus uel pro iudeos a fide hac nostra penitus alios deus etiam uociter. unde quod diu probatiores fuere a deo nuppiam sunt destituti: & si pauci numero uiderentur: a diuina tamen potentia seruabantur: ita ut neque ab Alexandro macedone aliquid paterentur: cum ex conuento nescio quo & pactioibus: aduersus Darium arma sumere renuissent: ferunt propterea & principem sacerdotum sacra indutum stola: ab Alexandro hoc adoratum: identidem affirmante: ea specie uirum dormienti sibi & obseruatum: & pollicentem futurum omnino: ut uniuersam Asiam subiugaret. nos igitur christiani & deo acceptiores fuisse iudeos asserimus: & his contigisse: ut aliter longe quam ceteri homines probarentur: sed dispensatione huiusmodi & gratiam fuisse tandem ad nos deuolutam: deo ipso uirtute hanc in hos transferente: qui ex gentibus crederent Iesum. unde & romani qui christianos acriter impugnarunt: cum maxime uellent: ne usquam essent: hos coercere: facere tamen id nequerunt: quippe quos manus diuina optime tutaretur: cui placitum esset ut ex aliquo uno terre iudaice angulo dei uerbum in omne hominum genus disseminaretur. uerum ubi: ut licuit: celsus iudeos criminanti: & eorum scripta carpenti respondimus: age et quod deiceps sequuntur mox explicantes aperiamus: quemadmodum ipsi nihil sumus insolentiae arguendi: cum magni dei nos habere cognitionem permittimus: nec Moysi sumus uel Iesu saluatoris nostri magicis ulla subducti prestigiis: sed ex optio rei euentu: deum manentem in Moysen audimus: & Iesum huius testimonio comprobatum: ut dei filium iam pridem suscepimus: optima quis sperantes: ubi pro eius doctrina & uita duxerimus. Nunc uero uel ultro dicere omittemus quod superius exposita sunt: & unde nam prodierimus: quem ue habeamus in ducem: & qualis huius lex sit

edocebimus. tametsi celsus nos uelit ab aegyptiis nihil differre: siue hircum siue arietem siue crocodillum: siue bouem siue ippopotamium siue cynocelalum siue fenelam colentibus. sed hec uiderit celsus: uel si quis cum cello sic senserit. nos uero quantum uires suppetiere: multis quidem superius respondendo: de honore iam differuimus. quod sit Iesu nostro delatus: & plane ostendimus longe melius quam ceteri omnes comprehenderit inuenisse nos ueritatem: mendatiis nullis imixtam: & in Iesu doctrina illam consistere potuisse: nec sane ipsi nos commendauimus: sed dominum preceptorum: cum dei omni potestis asseueratione celitus facta: tum prophetorum apud iudeos dictorum: & mirabilium operum testimonio comprobatum. non enim tanta: sine diuinitate is potuisse argui: que autem ex celsi dictis libet disquirere: ita se habet: & homini sunt. Et iam ipsi pretereamus quocumque de preceptore iactasse coarguuntur: & esto in uero quod appareat angelus: utrum ne prior hic uenit & solus: an ante hunc alius quispian: quod si solum uenisse hunc dixerit: arguentur plane contraria sibi metiri: aduertare namque frequenter & alios dicunt: uel ad sexaginta simul & septuaginta: deprauarique & compedibus coerceri: & penas luere in terram deiectionis: ita ut illorum uel lacrimas calidos esse asserant fontes: & huius ad preceptoris sepulchrum: angelum comere: alii unum: nonnulli duos affirmant: qui mulieribus resurrexissent hunc dixerit: dei enim filius: uti apparet: sepulchrum aperire non poterat: sed alterius opera indigebat: qui lapidem sumoueret. nec secus & Mariae gratia enitens: ad fabricum angelus uenit: & ab his se ut fuga cum suis priperet: quod infantem rapturi mox esset: accedens comonefecit: sed quod fuerit necesse ut omnia explicemus: uel eos recenseamus: qui ad moysen ipsum traduntur & alios quosdam transmissi. Si igitur sunt & alii destinati: liquet profecto & hunc ab eodem deo dimissum ut multis denique profuturum: plura enim uidetur denunciare: siue iudeis his delinquentibus: siue diuinum adulteratibus cultum: siue minus religiose agentibus: huiusmodi namque isti pretendunt. ad celsi autem istiusmodi confutandas obiectiones sat haud dubie foret: quod de saluatore nostro Iesu supra iam diximus: nimirum quod eius simus dicta scrutati: sed neque eorum que scripserit locum consulito uideamur omittere: perinde ad hunc reuicendum proferre nil ualeamus: age & si eadem nobis sint repetenda: cello ad id prouocante: quantum

licuerit: q̄ nobis dicēda sunt breuiter p̄strigamus. si q̄ forte succur-
rerit: q̄d aptius sit: ul' nup̄ iuentū. ait enī se cūcta p̄teritū: que de
p̄ceptore dixisse xp̄iani coarguunt: cū nihil iterea is p̄sus omise-
rit: q̄d dicere potuit. q̄d utiq̄ liquet ex his q̄ sup̄ius dixerat. Ceterū
rhetorū sectatus hic morē & argumēta: id egit: sed quēadmodū nil
ipsi de saluatore n̄ro tā sūmo dixisse aliqd falso arguimur: & si ei
us rei coarguere uideat̄ nos celsus: patebit his sane: q̄ uere diligen-
terq̄ cōquirēdo ea p̄legerit: q̄ de hoc sunt & a p̄phetis p̄dicta: & sa-
cris l̄ris p̄dita. Deinde ex suo quodā p̄missu uidebit̄ celsus: de sal-
uatore id dicere. esto & in uero q̄s appareat āgelus: ad q̄d: sumus il-
lud dicturi: nequaq̄ nos dictū id: tāq̄ ex celsi p̄missione suscipere:
sed re ipsa & eius opa contēplari: qui ad uniuersū hoīm genus: p̄
ip̄ius sermone atq̄ doct̄ria se cōtulit: ut quisq̄ cape poterat qui se
cōueisset. q̄d opus: eius utiq̄ erat qui nō simpliciter angelus esset:
sed ut de hoc narrāt p̄phete: magni cōsiliū āgelus. Is siquidem ho-
mo quēadmodū opt̄ie esset per deū oīm cōditore mortalibus uni-
uersis cōsultū denūciabat. q̄ppe qui puriori iā aduenisset & diuino
cultu uicturi: ex Iesuq̄ p̄claris opibus ad deū ascenderēt. cū ceteri
oēs q̄ se nō adisset: ut a deo lōgius abeūtes: ad p̄ditionē per icredu-
litate cōtenderēt. angelus iste ad hoīes uenit: prior is ergo & solus
cōcessit: an p̄ores alii quidā: Et sane ad utrūq̄ id multis existimat
occurrēdū. Cū nemo q̄ in uero se xp̄ianū p̄fiteat̄: affirmet: solum
xp̄m ad nos aduētasse. unde & alios uisos esse hoīb̄us asserit: sic in-
quiēs celsus. Si enī dixerit hūc solū uenisse: moxq̄ oīa sibi ut libu-
it uedicās: subdit p̄fecto haudquaq̄ mēoriae p̄dit̄ ad hoīm genus
ita hūc demigrasse: ut & alios dicāt noīs Iesu & eius doct̄riae p̄te-
xtu: a cōditore re: tanq̄ inferiore: & ad deū ut potiorē aliquē descī-
uisse: ul' eius parē qui iā aduenisset: ul' antea uenisse ad hoīes a cōdi-
tore ip̄so nōnullos. Nos uero ubi ueritati studēt̄ q̄ hoc loco dicū-
tur exp̄dimus: Marchianū appellē nobilē quēpiam heresū inuēto-
rē: & iudeorū scripta ut fabulosa existimantē dixerimus: affirmasse
ad hominum genus solum hūc deuenisse. Nec sane iuxta Marchi-
ani sententiam heresum principis Iesum dumtaxat asserentis ex

deo ad homines peruenisse: iure Celsus intulerit & alios aduētasse:
tam& si ille: ut diximus: iudaicis litteris mira quedam denuncian-
tibus: nil prebeat fidei. Et longe magis: nec ea admiserit que ex
Enoch scriptis nil recte Celsus precepta uisus est intulisse. Nemo
igitur nos mendacii arguat: perinde contraria quedam apposueri-
mus: cum saluatorem solum ad nos aduentasse & alios plerosq̄
uel alias sepe concessisse ad homines dicimus. Celsus uero confuse
admodum: dum angelos qui ad nos demigrarunt: conquiritt
exposuit: que minus clare ex Enoch scriptis ad se peruenissent:
quippe qui nec ea quidē uidetur legisse: & nesciat plane hos libros
qui Enoch iscribunt: In ecclesiis nō plurimū obseruari: ita ut faci-
le possit itelligi illud esse reiciendū: sexagita siue septuagita: & pra-
uos āgelos quosdam iam redditos descēdisse. Verū ut benignius
cum Celso agat̄: uideamus ut ei plane incognita: q̄ sunt ex genesi
scripta. Vidētes aut̄ filii dei filias hoīm q̄ pulchre eēt: acceperunt
sibi uxores ex oīb̄us q̄s elegerūt. Ipse uero uel his suaserimus q̄ p̄-
phetas q̄d sibi uellēt poterit audire: uel ante n̄ra hec t̄pa quēpiam
hec induxisse: cū de aīs sermonē haberet: quēadmodū desiderio te-
nerent̄ inire ī corpe cū eo carerēt: mortaliū uitā. Sed utcunq̄ se ha-
bēt: q̄ de filiis dei ferunt̄ q̄a filias hoīm cōcupierint: nil t̄n id cello
ad eā rem fecerit: q̄ iesus dicit̄ nō solus puenisse ut āgelus: uniu-
ersis allaturus salutē: affecturusq̄ beneficiis q̄ ex abūdantiore malitia
orti ad uirtutē diuerterēt. p̄inde imiscēs: cōfundēsq̄ ea Celsus q̄ ut
cunq̄ forte p̄ceperat: & utcūq̄ cōscripta: siue q̄ apud xp̄ianos diuina
sunt uisa: siue minus diuina: qui simul descēderint: ait ad sexagita
uel septuagita supplicis affici ī terrā deiectos. Sed fac ut ex Enoch
ip̄so quē minus hic nomiet illud p̄dierit: unde t̄n id fiet illorū ut
lacrimae sint calidi fontes: res p̄fecto in dei ecclesia nec plata unq̄
nec audita: nō enī eo demēt̄ia q̄s euasisset: ut corporeas fingeret in
āgelos lacrimas ubi celitus descēdisset: & hūanis simillimas. Et pla-
ne si licet in hisce iocari: q̄ serio p̄ Celsum ī nos inferunt̄: dicendū
erit haudquaq̄ uspiā fore q̄ calidos fontes affirmet: quorū pleriq̄ &
dulciores: angelorū sint lacrimae: quandoquidē lacrimarū natura

falsior sit: ni forte iuxta celsum: angeli dulcius lacrimant. porro q̄
admisceri penitus nequnt: & dissilia sunt: iter se simillima faciēs: ad
ea q̄ de āgelis dixerat: q̄ sexageni & septuageni descēderēt & manā
tibus calidis fōtibus illos collacriari: & illud adiecit: ul' ad Iesu ipsi
us sepulchrū: ut historię pditū est: duos quosdā uenisse referūt an
gelos: ul' ut alii tradūt unū dūtaxat: nil tñ Matheū & Marcū obser
uās unū dixisse: duos uero Iohannē & Lucā: cū alioqn diuersa mi
nus pducāt. Siquidē qui unū scripsissēt: eū p̄tenderēt: qui e sepul
chro ipositū lapidē deuoluisset: qui uero duos: eos significarēt qui
ueste splēdidiore mlieribus sepulchrē iā ineūtibus astitissēt: ul' qui
fuissēt interius uisi i stola cādida isidētes. Hec aut̄ singula ut qs et
gesta fuisse ostēdat: & figurā prae se aliquā ferre: & eā ut his patefa
ciat qui patiores sunt uerbi resurrectionē ex his q̄ supra iā aperui
mus cōtēplari: nequaq̄ p̄ntis est opis: sed euāgeliū potius iterp̄tan
tis: mira aut̄ olim mortalibus: nō modo ex grācis quidā mēoria
pdiderūt: q̄ crediti sunt fabulas cōdidisse: sed etiā qui phie acrius
prae se tulerūt studuisse: & in uero exposuisse que sua tpa attigerūt
nā mirāda huiusmodi partī apud crisippū: partī apud pithagorā:
ptim apud iuniores quosdā plegimus. ut apud plutarchū in his q̄
de aīa scripsit: & apud pythagoreū quēdā Numeniū in secūdo de
īcorruptiōe aīe libro. ni forte grāci cū tlia narrāt: & philosophi ip
si p̄serti: haudquaq̄ existimādi sunt ridicula quedā & cōmēticia ex
plicasse: nri uero q̄ deo oīpotēti inheserūt nec ut uoce tenus de deo
quidpiā mētiant: oīne suppliciū adusq̄ mortē susceperint: si uelut
sciētes & eius rei nihil ignari āgelos nūciēt cōparuisse: idigni mox
iudicent: q̄bus fides preste: & p̄ ueris credant̄ falsa denūciasse.
sed haudquaq̄ par est: ut de ueridicis: ita & de mēdacibus ipsis de
cernere. qui enī quod mīme fallit: iter sectant: sūma cū indagine:
& diligētius cōquirendo: ut queq̄ acciderint: pedetentī & ex tuto
definiūt: hos quidē uera p̄fari: illos falsa cōmentof: cū de rebus mi
rādis edisserūt. siquidē nō omnes que ad credulitatem faciant fidē:
demōstrēt: nec itē oēs q̄ apte ostēderūt: ut cōficta & fabulosa hōibus
tradidisse existiandi sūt: q̄netiā de iesu r̄surrectionē ul' ea dicēda: unū

tūc atq; alter angelū uisum: & eū resurrexisse: & in se credētū cō
modis p̄spexisse: nil mirū: semp enī ex resurrectionē huiusmodi: ut
Iesum credētibus usui essent & fructus afferrēt nō mediocres sanio
rē ostendisse angelos uitā: utq; sese hōies fluētibus subtraherēt uitā
is & ad meliora cōuerterēt & ad deū redirēt: nō sine angelor̄ eorū
dē opitulantū ope fieri: haudquaq̄ nobis absurdū uidet̄. Carpit
p̄terea dictū id celsus: angelū. s. e sepulchro lapidē deuoluisset: sub
quo Iesu fuisset corpus reconditū. nec secus agit ac solet in l̄rario
ludo adolescētulus quispiā: dū quēpiam sibi icusandū desumit: In
quit enī: p̄inde p̄meditatū aliqd̄ & prudētius dictū excogitasset:
quo nā pacto qui dei filius esset: ap̄ire sepulchrū neq̄bat sed alteri
us idiguit opa: qui sibi lapidē summoueret: Ver̄ nequid eor̄ que
hoc loco dicunt̄: curiosius forte inquirā: uel imp̄sentiar̄ ne uidear
figuras iterp̄tando: nil oportune philosophari: rē ipsam: uti gesta
est: explicabo: edisserāq; uel honestius illud uideri: ut iserior aliq̄
& minister saxum deuoluerit: q̄ is qui ad hōim utilitatē surrexit:
nec illud equidē dixerim: qui Iesu uerbo parassent insidias: & mor
te afficere p̄petua uoluissent: & uniuersis iam patefacere hunc ip̄m
& mortuū esse: & nullius decetero momēti fore: admodū etiam cō
cupisse: ut eiusdem sepulchrū: minime patuisset: ut post eor̄ insidi
as uegetum illud & uiuens uerbū nemo intueret̄. Is uero qui ad
hominū salutē iam uenerat: angeli profecto adiutor: dei angelus
ip̄e cū esset: insidiātibus longe ualidior: Lapidis molē illam deuol
uit: ut certiores fierēt: qui se mortē obisse iam ducerēt: quēadmodū
haudquaq̄ cū mortuis uersaret̄: sed uitā ageret & celestē: & uolen
tes quosq; ad se imitandū iuduceret: ut his demōstraret: qualia de
inceps priora illa subsequerētur: que illis ostēderat: qui minus po
ssent maiora se capere: & ea p̄cipue tēpestare qua tūc primū ad Iesu
doctrinā deducerent̄. Dein nescio quo pacto & illud subiecit: qd̄
equidē haud satis itelligo: quid nā ad eius p̄positū uidet̄ cōferre.
ait nāq; post marie editū partū: angelū Ioseph cōuenisse: monuisse
q; infantis grā nati: & insidias subituri: ut raptorū manus defuge
ret: Sed de his & sup̄ius ad ea q̄ celsus itulerat respōdēdo pleraq; iā

differuimus: q̄ aut̄ ad Moysē & alios quosdā: ut historiæ pditur:
& sacris ex lris patet: angeli sint aliquid nunciātū dimissi: haud sa-
tis sciā: ul' Celso angeli isti quid uelit ul' eius uolūtati qd conferāt:
& eo p̄sertim quia eorū nemo: hoīm grā certamē inierit: ut quoad
posset: hos a peccatis auerteret. Sed esto & alii a deo mittantur: &
plusculū aliqd hi p̄ter ceteros nūciēt: & iudeis deliquētibus & diui-
nū trāssformātibus cultū: nec religiosius se erga dei regnū gerēt
bus: aliis id tradat̄ cultoribus: rectiorē uitā sectātibus: qui ubiq; et
in eccliis studeāt: & oīa factitēt: ut Iesu doctrinæ p̄ causā: cū recte
uiuēdo: tū & opibus incūbendo: ut alios ad deū pducāt: nil tñ id
celso ad rē ppositā fecerit. atq; ita deiceps psequit̄. Erit ergo iudeis
his sil' & xpianis unicus deus: et p̄inde qd̄ haudquaq; cōcederet̄
hic colligēs inq;: & id quidē apte fatētibus qui in hac magna eccle-
sia sunt: et q̄ apud iudeos de mūdi creatiōe tradūtur: ut uera asseue-
rātibus: et q̄ de sexto itē & septiō die ferūtur: ī quo ut dicit scriptu-
ra: ab eius q̄euit ope deus: & ī sublie secessit. At celsus ut nr̄e religio-
nis ignarus minus hec itellexit. de mūdi aut̄ creatiōe & de sabati re-
lictā pp̄lo obseruāda celebritate: q̄ multa essent & mystica quidē et
p̄fundiora: & difficilia interpretatu: dicēda. p̄inde mihi celsus appa-
ret ut finē libro ipositorus: nō magni existimasse nōnllā: uel suis
scriptis adiicere: ut ea q̄ de p̄mo hoīe tradita sunt: quēadmodū eun-
dē illū esse hūc fateamur: quē & iudei: & de eius itē successiōe ut ea
dē sentiamus: genealogiāq; illi nil secus ac iudei ipi et nos describa-
mus. at Cain Abel illi insidiatū: & Iacob Esau legimus: nil tñ cōtra
uel Cain Abel molitus insidias est. ul' Iacob Esau. qd̄ utiq; si factū
fuisset: recte forsitā diceret Celsus mutuas fratrū insidias: & has ip-
sas & nos: iudeos sectādo: mēorie pdidisse. cōcedatur p̄terea ut &
ipsi in ægiptū secessū eundē quē & iudei asseueremus: & ex ægipto
itē et reditū: nō fugā ut celsus existimat. quid tñ id ad eā rem fece-
rit: ut nos ul' iudeos hic criminet̄? ubi igit̄ irridere nos iste puta-
bat: cū de iudeis sermonē haberet: fugā dixit secessum: ubi uero de
plagis ægipto per deum illatis: ut litteris proditur: re ipsa est con-
quirendum: id uolens silentio preteriiuit: quod si diligentius

sumus executuri: que Celso sunt respōdenda: existimanti nos ea
dē de his que pposita sunt: cū iudeis sentire. dicemus: libros hos q̄
dem spūs diuini istinctu fuisse cōscriptos utrosq; nr̄m fateri: ex li-
bris uero que expectent̄: haudquaq; eadē utrosq; astruere. Nec mi-
rū: q̄ppe qui nec iudeorū more uiuamus: quādoquidē expectatio-
nē hāc haud ita accipimus: ut leges edicūt: p̄inde ea sit: que uolūta-
tē impositae legis cōtineat: nec secus & illud astruimus: cū Moysi li-
bri legunt̄: eorū cordi uelamē obtendi: qui p̄ xpm̄ Iesum: pacatū
iter nil æquo aīo ineūt. Et quid sibi lex illa Mosayca uelit clā istos
habere. Illud uero haud dubie scimus: q̄ si quis se dño penitendo
tradiderit (dñs quippe spūs est) sublato uelamine: & facie reuelata:
dei gl̄iam secundū scripturas in recōditis p̄inde sensibus latitantē
& cōspicabit̄: & eius glorie fiet que diuina dicit̄: p̄ticeps: & id glie
in sui ipsius laudē est traducturus: & figuraliter quidē persona hec
appellat̄: & mens p̄terea: ut aptius dixerit quispiā. In qua secundū
interiorē hoīem inest p̄sona: que utiq; splēdore sit & glia plenior
eorū ex ueritate que legibus p̄ferunt̄. Deinde sic iquit. Sed nemo
ueli me ignorare existimet: xpianorū esse nōnullos: qui plane assen-
tiant̄: sibi eundē esse qui & iudeis sit: deū: quosdā uero & aliū quē
p̄iam: cui illoꝝ deus penitus aduerset̄: ab eoq; & Iesum p̄cedere.
Si enī inter xpianos q̄ secte sint & hereses: xpiane religioni crimi-
ni esse is arbitrat̄: Cur etiā phia: pro eius p̄portione: philosophis
ipsis & sectantibus diuersa & sentiētibus: nō culpæ obnoxia cen-
seat̄: quādoquidē nō de rebus hi leuioribus: sed summis & admo-
dū necessariis iter se ipsos dissentiat̄: Quētiā medicinæ artē aduer-
te ob uarias posse opiniones culpari. Sint igit̄ & inter nos quidā:
qui nō eundē sibi qui & iudeis sit: deū profiteant̄: haud tñ iccirco
sunt icusandi qui hisdē ex lris arguunt: unū eundēq; esse iudeis &
gētibus deū. Vnde & Paulū cōstat: qui ex iudeis ad xpianā religio-
nē uenisset: aptius dicere. Gr̄as ago deo meo: cui seruiō a p̄genito-
ribus meis in pura cōscia. Sit p̄terea & tertiū quiddā eorū genus:
q̄ alios quosdā nuncupent spiritales: & arbitror equidē Celsū eos
nūc dicere: q̄ ex Valētino defluerit: uerū quid nr̄a illud itererit q̄

ex ecclesia eos culpamus qui naturas inducunt: a principio uel salutem uel perditionem adeptas. Sint & qui Gnosticos se: id est cognitores promittant: haudsecus atque hi qui se Epicureos dicant philosophos: cum alioquin nec in uero philosophi essent: si providentiam tollerent: nec illi christiano nomine digni: si aliena quaedam commenta: que nostris minus placerent qui ex Iesu sunt disciplina: induxerint. Quinetiam sint & nonnulli qui Iesum admittant: & perinde quia id agant: christianos esse se iactent: & alii quidam qui iuxta iudaicam legem: & iudaicæ multitudinis more: uiuere uelint: & hos quidem Ebioneos esse duplices constat: ut qui ex uirgine Iesum nil secus ac ipsi nos prodiisse affirmet: haudquam tamen sic genitum ut sacris litteris proditur: sed ut ceteri homines: quid nam his hec attulerint criminis: qui ecclesiam ipsam sectantur: quos Celsus a multitudine nuncupauit. Quosdam autem & Sybillistas esse hic dixit et fortasse id ex his prauè accepit: qui eos iam carperent: qui Sybillam uatem putaret: ita ut Sybillistas hos appellarint. Proinde nostrorum hominum effundens cogitarem: Ait Simonianos quosdam se scire: qui uel Helenam simpliciter colant: uel Helenum quempiam instructorem: & helenianos denominari. Sed plane preterit Celsus: Simonianos hosce nil profusus fateri dei filium Iesum: sed dei uirtutem: cum alioquin Simonem hi demeretur se insolentius iactitasse: tantumdem se apud homines ualiturus: quantum apud multitudinem Iesus: si eadem illa dissimulatio efficeret: que & dissimulasse uisus sit Iesus. Verum nec Celso ipsi nec Simoni licuit nosse quemadmodum Iesus: ut optimus uerbi diuini cultor: cum in magna greciæ regione: tum barbarorum partes effusiores: disseminare ea potuerit: uel dictis implere: que animam a quibusuis uitis detorqueant: & ad deum traducerent omnem conditorum. Nouit preterea Celsus marcelianos olim Apocritanosque illos ex Salome: & a Mariabe alios: & alios item ex oppido Marga. ipse uero: quantum pro nostro discendi studio licuit: & si non solum que ad christianam attinent disciplinam: & uarie quidem de hac sententium opiniones peruestigauerim: sed enixe etiam philosophantium acta: ad

uerum omnia scrutando expenderim: istiusmodi tamen nusquam perlegi. nec secus & marchionistarum quorundam hic meminit: marchionem eorum secte nescio quem asserentium auctorem: deinde ut aliorum uideatur hos preter: habere cognitionem: quos meminisset: & alios ait (ut affolet) in preceptorum aliquem unum uel demonem sibi diligere: errabundos nequiter: & in tenebris uolutatos: & plane iniquius: quam apud ægyptios Antinoi choribates: & sane is mihi uideatur ubi rem attigit ueriora quedam dixisse: cum alios dicit: demonem alium: ut nequiter errabundos & in tenebris uolutatos: ut plerique sunt ignorantiam tenebre: instructorem sibi & presidem delegisse: de Antinoo autem quem Celsus Iesu iam comparasset: ubi supra non pauca diximus: nihil de cetero repetemus: quin & maledictis inquit hi se & mutuo insectantur: fanda queuis atque infanda promittentes: nec concordes unquam quauis de causa in gratiam redeunt: quippe qui mutuis odiis certent, uel ad hec quidem satis respondimus: cum in medicina arte iam diximus id posse spectari: quandoquidem in ea diuerse sentiunt multi & inter se altercetur. Nos uero qui Iesu doctrinam sectamur: & pro eius uerborum contemplatione: & sapimus quidem & loquimur: & omnia denique factitamus: maledicimur & benedicimur: persecutionem patimur: & sustinemus: nec fanda quidem uel infanda his canimus: qui aliter longe ac ipsi nos sentiunt: qui potius si agere id modo licuerit: enixe omnia facimus: ut ad ea que rectiora sunt hos traducamus: ut conditori dumtaxat rebus obtemperemus: & ita cuncta pagimus ut iudicium subituri: quam si nobis haudquam benemonentibus hi gesserint more qui a nostra sunt sententia peritus alieni: eam tamen simul obseruaturi doctrinam: que huiusmodi nobis iniungit: hereticum hominem post primam & secundam correctionem deuita sciens quam peruersus est qui istiusmodi est & deliquit cum sit proprio iudicio condennatus. Et illud: Beati pacifici & mansueti. Sed prauè uideatur Celsus apostoli dictum id accepisse. In nouissimis temporibus discedet quidam a fide atque tædentes spiritibus erroris: & doctrinam demoniorum in ypocrisi loquentium mendacium: & cauteriatam hæntium suam conscientiam: prohibentium nubem: abstinere a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus

Quinetiam uidetur & eos nil rectius audisse qui Apostoli dictis
hisce aduersus eos sunt usi. qui xpianam adulterarint religionem:
& iccirco auditus inuisiones: hic intulit quosdam: apud xpianos
cognominari: quosdam uero enigmata cognomen sortitos: quod
ipsi memorie proditum nusq̄ inuenimus. Atqui scandali nomen
in sacris his scriptois uulgatius fuerit: quo appellare hos consue-
uimus: qui simpliciores quosdam: & faciles captu: ab integra di-
sciplina detorquendo: peruerterent. Qui uero Sirene dicantur de-
siliantes quedam & deceptrices: obstructis auribus eorum capita qua-
tientes: qui sibi gesserint morem: nescimus nos uspiam dici. Puto
tamen alium nemine xpianae doctrinae sectatorem: uel heresi qua-
uis detentum: hunc preter: qui se nosse omnia profiteretur: hec dice-
re. Licet preterea inquit hos audire: qui inter se tatorum discrepat:
& se ipsos: ut uaria sentientes: turpissime arguunt: illud proferre:
Mihī mundus crucifixus est & ego mundo. Enī uero id solum ex
Pauli dictis uidetur Celsus comemuisse: cur tamē & infinita alia
que Paulus scripsit non ipse protulerit: ut illud est. In carne uiuen-
tes: non secundum carnem militamus: Arma enim militiae nostre
non sunt carnalia sed fortia deo: ad destructionē munitionum co-
gitationes destruentes & omnem celsitudinem se extollentem ad-
uersus cognitionem dei. Illud uero cum dixerit posse ab omnibus
inter se dissidentibus audiri pronunciatum: mihi mundus crucifi-
xus est & ego mundo: falsum esse coarguemus. Constat namq̄ quo-
rundam cum hereses: tum sectas fuisse Pauli epistolas nil admittē-
tium: quales Ebionici: utriq̄ sunt: & qui Encratite nuncupantur:
nō igit̄: qui Apli dictis ut beati & sapiētis nihil utatur: illud ptu-
lerit: Mihī mūdus crucifixus est & ego mūdo. unde ul̄ in hoc Cel-
sus mendax esse deprehenditur: & in accusandis uariis oppinioni-
bus imoratur: nec satis mihi uidetur que dicit disponere: nec ea di-
ligentius contemplari: nec plane intelligere quē admodum asserat
xpiani: qui doctrina & litteris prouehuntur: iudeos cognitione se
& scientia antecire: nec satis apparet intellexisse: utrū scriptis assen-
tiētes id inquam: an scriptorum sensa interpretati: an nil affirmātes

que illi litteris demandassent: cū utrunq̄ id in uariis sectis cōperia-
mus. Demū sic infert. age & si nullū habet sui dogmatis christiani
principium: attamen eorum doctrinam scrutemur: & imprimis que
cunq̄ illi & quāta haud æque accepta: p̄ ignoracionē corruerint:
cum principio statim de his nil quippiam pmere audent quod
ignorassent. Et confestim dictis quibusdā: & sane uulgatoribus ex
philosophorum sententiis occurrit his Celsus q̄ diuinæ doctrinae fi-
dem p̄stiterint: cum plane uelit: q̄ apud christianos sibi: ut legitia
& rectiora uident̄ proferri: melius longe & apertius apud philoso-
phos fuisse pnuntiata: ut ad philosophiā p̄liceret: qui eius essent
sententiis & decretis p̄occupati: honestatē pre se & pietatem ferenti-
bus. Libro itaq̄ quinto sic absoluto: mox sextū adoriemur: dein-
ceps his responsuri que Celsus ueritatis titulo annotauit.

LIBER SEXTVS.

Extum hūc nobis aduersus Celsi in xpianos
criminationes iam destinātibus librū: necesse
est sacer Ambrosi non ad ea contendere: que
is ex philosophia depromsit: ut aliquis forte
existimari: p̄duxit namq̄ platonis presertim
q̄ multa: quibus cū ea cōiungit & cōmunia fa-
cit sacris ex litteris: q̄ capere sua uis quempiā
possint: & sapientia uideant̄ precellere: asserens longe melius ea fu-
isse apud græcos plata: & sine ulla p̄inde ex deo: uel dei filio p̄mi-
ssione. ipse uero & si ueritatis preconibus ea mens fuerit: ut quoad
possent multis p̄descent: nec sapientibus solum sed etiā insipienti-
bus: nec ea lege ut græcis quidem conduceret: barbaris uero nihil
afferrēt utilitatis (māsuētudinis enī uis summa exigit̄ que imperi-
tos queat & efferatissimos quosq̄ ad meliora cōuerture) haud dubi-
e affirmauerim fuisse his dicendi: ut liquet: genus aliqd̄ necessario

percurandum: quod ad comune comodum faceret. & auditores ad se oēs traduceret. nisi prius fuissent spiritu diuino imbuti. Eni uero qui imperitiores quosq; ueluti seruales aliquot: abire in malā rem iusserint: ut qui audire nil possint luculentā & ornatā orationem: & ex arte pronuntiatam: eorum habuere dumtaxat rationem: qui in eloquentia & humanitatis studiis coaluissent: & hi sane communicandi & bona impartendi officium: in angusto admodum coegerunt. hec autē Celso respondens & ceteris dixerim: quod sacris in litteris dictionum uilitatem inculant: ut que uideantur ex sermonis ornate compositione luculentia obscurari. cum nostri prophete: tum Iesus ipse & eius apostoli pronuntiandi modo animū intendissent: quod non solum uera complecterentur sed & multitudinē ad se posset tam diu pellicere: quo ad usq; hanc sibi morigeram redderet: & per uiribus quisq; iam querebat in tenuioribus dictiunculis hisce: quod mystice proferuntur: percipere & sane (si id dicere ausim) uel platonis ipsius: uel ceterorum huiusmodi orationem illā & ex arte excultam orationem: paucis fatear profuisse: si modo prodesse hec poterat: cum plurimis contulisse sat constat: quod scribendo docendoq; accuratius: infimo quodam sunt dicendi genere usi. Spectare itaq; licet in eorum dumtaxat manibus: platonem uersari: qui eloquentiæ student. Epictitum uero illum in quorumuis manibus esse: qui eius ex scriptis: non mediocriter possint proficere. & admirationi his esse qui eiusdem ex dictis non parum sentiant meliores se redditos. hec equidem haudquaquam platonis gratia dixerim criminandi: quippe quæ terrarum pars maxima putilem duxerit & laudarit: Sed quid senserint ut ostendamus qui ea protulerint. Et predicatio mea non in persuasibilibus sapientiæ uerbis: sed in ostensione spiritus & uirtutis: ut fides nostra non sit in sapientia hominum sed in uirtute dei: diuinis etenim litteris proditum est nequaquam per se satis ualere quod dicitur: & si de se sic uerius sit: & fide dignissimum: ut humanas animas queat instruere: nisi diuinitus uirtus dicenti accesserit: & dictis gratia afflorescat: quod utiq; nec sine deo his traditur: qui ad aliorum profectum loquuntur. Dicit itaq; sexagesimo septimo psalmo propheta. Deus dabit uerbum euangelizantibus in uirtute multa. ut igitur concedatur in nonnullis

easdem esse: cum græcis: tum nostre doctrinæ hominibus: sanxiones: haud tam æque he poterunt animas inditionem redigere: uel iuxta se eas disponere. Idcirco imperitiores illi & rudes Iesu discipuli: tanquam ad græcam philosophiā: mundi nationes quam multas uocando: ut uerbo ipsi collibuit auditorum pro meritis quosq; pro quibus uirium proportionem liberi eorum arbitrii ad boni susceptionem: instituendo: longe plurimum profecerunt. prisca itaq; uiri illi & sapientes: his innotescant qui pati imperia possunt: & aristoteli plato iam ipse de summo bono in epistola quadam decernat: & inquit summum id bonum explicari nil posse: sed ex diuinitus contubernio: tanquam ex igne statim persiliente successum lumē: animam ipsam irreperere: que tamen nos & audimus: & ut rectius dicta: insuper affirmamus. quando his deus huiusmodi que recte dicuntur aperuit. unde & qui uera de deo imaginantur: nec tamen dignum ueritate cultum exerceant: his ipsis suppliciiis obnoxios dicimus: quibus & peccatores afficiuntur. de his namque sic differit paulus. Reuelatur enim ira dei de celo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum: qui ueritatem in iniustitia detinent: quia quod notum est dei manifestum est in illis. deus enim illis reuelauit. in uisibilia namque ipsius a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur: siue sempiterna uirtus eius & diuinitas: ita ut sint inexcusabiles: quia cum cognouissent deum: non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt: sed errauerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt: & mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis. & uolucrum & quadrupedum & serpentium. Tenent igitur hi ueritatem: ut nostra testificatur doctrina: qui summum sentiunt bonum explicari non posse: & ex multo circa rem contubernio astruunt haud secus id boni in animam ipsam innascenti & uiuere: ac lumē ex igne mox saliente successum: ipsum se nutrit. alioquin cum talia illi de summo bono litteris prodant: in pireum descendunt dianam ut deam: adoraturi: & celebrem græcorum conspecturi pangeyrim: qui tanta hec de anima philosophentur: edisserantque quemadmodum illa se habeat ubi optime uixerit: sic fit ut earum rerum quas

illis deus apperuit: post habita magnitudine: uiliora quedā & parua turpiter sentiāt. Siquidē gallū esculapio ex uoto reddūt: dei in sup̄ iuisibilia: ideas & formas ex mūdi hac machina & sensibilibus reꝝ creatione: imaginātur: ex quibus ad ea statim conscendūt que mente cōcipiunt: deiq; cū sempiternā uirtutē: tum & diuinitatē nō ingenue norūt. nihilominus in suis cogitationibus errauerūt: & tanq̄ insipiens istoꝝ hominū cor: in tenebris & ignorātia uolutat: cū deos colūt. Et licet quidē eos spectare qui & si i sapiētiae studio & diuinitatis ratione noscenda: sapere se plurimū arbitrant: similitudinē tamen corruptibilis hominis adoratum pcedunt. huic: ut ipsi affirmāt: honorē ut deferāt: quādoq; etiā ad aegiptioꝝ auiculas siue serpētia siue quadrupedes: isti descendūt: & si qui forte apparēt hec preterisse dephendent tamen dei ueritate i mēdaciū immutata: creaturā: creatore omisso: & colere & inseruire. & iccirco græcorum sapientes doctrina multa imbuti cū circa diuinitatē ipsā operibus aberrarēt: stulta mundi elegit deus: ut sapientes cōfunderet: ignobilisq; & ifirma & plane despecta: ul' ea q̄ minime sunt: ut ea q̄ sunt iania redderet. Et sane ne gloriē oīs caro corā deo: imprimis nri q̄ sapientia prestiterūt: ut moyses ille: & eius posterii uates cum sūmū bonum fat scirent inexplicabile esse: scripsere quidem idoneis quibusdam & dignioribus: deū apparuisse: & uisū: ut habrae & Isaach illi & Iacob. uerum quis nā is esset & qualis: quēadmodūq; & cui nam in humanis agenti: sit obuersatus: reliquerunt his cōquirēdū qui possent haud secus se ipsos prestare: atq; hi quibus deus apparuisset: cum tamen is nō corporeis sit oculis uisus: sed cordis itegritate: siquidem iuxta nostrum hunc Iesum: sint haud dubie beati ores futuri qui mundo sunt corde: quādoquidē sint hi deū uisuri. illud uero q̄ ex improviso tanq̄ ex igne psiliente succēsum lumē summum bonum anime inascat: prior utiq; calluit pphete sermo sic inquit. illuminate uos scientie lumine. & Iohannes qui posterior fuit. quod factum est i uerbo uita erat: & uita erat lux hoīm. que lux utiq; uerior omnē illuminat hominem i mundum hunc ueniētem: & spiritalem. & lucem ipm hunc mundi facit. illuxit enī

cordibus nostris hic splendor: ad euangelii diuinæ gloriæ illuminationem in christi psona. unde & uetustissimus ille ppheta qui multis seculis anteq̄ Cyrus regnaret uaticinatus est: quippe qui ad quartam esset & decimā generationem Cyro antiquior: dominus inquit illuminatio mea & salus mea quē timebo: & lucerna pedibus meis lex tua: & lumen semitis meis: & signatum est super nos lumen uultus tui domine: & in lumine tuo uidebimus lumen: & ad huiusmodi lumen nos Isaie hortat oratio hec. illuminare illuminare Hierusalem: quia uenit lumen tuum: & gloria domini super te orta est. uel his quidem de Iesu aduentu qui ab idoloꝝ seiungeret homines: simulachrorumq; & demonum cultu sic inquit. sedentibus in tenebris & umbra mortis lux orta est eis. & rursum. populus qui sedebat in tenebris uidit lucem magnam. aduerte igit qd nam differat recte illud Platonis dictū: quod de summo bono intulerat: ab his: que prophete de beatorum luce predixerint. & uide quemadmodum quod Plato de summi boni ueritate protulerit: quoad integrum cultum: legentibus nil penitus profuit. nec ipsi quidem qui huiusmodi sit de summo bono philosophatus. At diuinarum litterarū uilior dictio: diuino spiritu imbuit: qui has diligentius lectitarit. Apud hos nanq; lumen illud nutrit: quod in quadam parabola oleum dicitur: quod lucernarum in prudentibus quinq; uirginibus & lucem serualet. Sed postquam Celsus & alia quedam ex Platonis epistola promit huiusmodi: si autem mihi uisum fuisset ea que & scribi possent & dici: apud multitudinem satis ualere: quid rectius ipse in uita hac egerim: q̄ ea conscribere: que magnum essent in modum hominibus profutura: & rerum naturam in lucem producere: age & de his breuiter disputemus: queramusq; utrum habuerit Plato grauius quippiam & elegantius his: que conscriperat: & his diuinius que ommississet. sed hec relinquendo pro uiribus cuiq; inuestiganda: ostendamus prophetas nostros maiora quedam sensisse q̄ ea fuerint que litteris cōmendarant. nam quidam libri caput desumit ante & retro cōscriptum: in quo luctus erat & cantus & heu. & uerbo iubente: librum

iccirco manducat: eum ne scriberet & indignioribus proderet. id ipsum Iohannes & uidisse scribitur & egisse. Paulus insuper audiuit & uerba ineffabilia quedam que minus liceret homini loqui. At his cunctis prestantior Iesus quecumque ad discipulos: dei uerba haberet: seorsum & in solitudine hec faciebat. & eius ex dictis non nulla haudquaquam sunt litteris tradita: non enim uidebat discipulis si ea litteris mandarentur: aut capi a multitudine posse: aut esse multis narranda: & si minus molestum fuerit de tantis uiris nos uerum fateri: dixerim equidem longe melius istos ex sensibus illis quos diuinitus percipissent: que & scribenda essent & quemadmodum scribi hec oporteret: uidisse quam Plato hic uiderit: nec secus & que ad multitudinem perscribenda: que uel dicenda forent: uel reticenda. Rursus autem & Iohannes nos edocens: eorum que essent uel scriptis mandanda uel minime conscribenda: discrimen: septem tonitrua dicit se audisse que instituerent & inhiherent ne litteris traderet que per se dicerentur. multa etiam apud Moysen ipsum & prophetas: non solum Platonis dicta sed Homeri compereris: uel apud eos preterea qui uel inuectores ipsos litterarum antecesserunt aetate digniora quedam diuina erga se gratia & sensus altioribus plena reperientur: que utique haudquaquam (ut Celsus existimat) a Platone desumpta isti pronuntiarunt. Qui enim poterat fieri: ut nondum natos hi audirent: quod si quis eo Celsi dicta traduxerit: quod Iesu apostoli sint Platone posteriores: aduerte uti uel ex eo sit id incredibile: paulum scilicet qui tabernacula faceret: & Petrum qui piscaretur: Iohannemque qui patris retia reliquisset: que a Platonis epistolis accepissent de deo aliis tradidisse: iterato autem Celsus id predicans perinde quod credi mox queat: tanquam nouum aliquid preter ea que prius dixerat allaturus: hoc ipsum repetit sepe: nobis uero sat fuerint que ad illa respondimus. Sed cum Platonis aliud quoddam dicendi genus exponat: quo quia rogandi & respondendi & dialectico more quodam utatur: ita ut sententiis uariis eos imbuerit qui iuxta se philosophiae studerent: age uel sacris ex litteris ostendamus quemadmodum & ad dialecticam sermo nos diuinus hortetur.

siquidem iuxta Solomonem intelligamus incōfutabilem disciplinam errare: nec secus & ad sapientiam cum id audimus scientia insensati inenarrabilia uerba. benignius itaque nos redarguimus: ut qui pauli illud apprime didicerimus: qui uerbo & doctrinae prelideat: oportere ut fortior sit contra dicentes arguere. quod si segniores sunt quidam & lectioni & sacris scriptis scrutandis nihil incumbant: scripturarumque pro Ihesu preceptis sententias minus rimentur: & per deum sibi ut recondita recludantur: pulsando nil petant: haud tamen iccirco sapientiae sermo inanis deprehenditur. deinde Celsus post alia quedam platonis dicta per paucos boni habere cognitionem significantia: sic infert. ubi uero plerique contemptu quodam altiore nec aequo: & spei fragilioris iam pleni: perinde elegantiora quedam edoceri: nonnulla ut uera edicunt: quia ea predixerit Plato: haud tamen is uel mira facit: uel linguam obstruit cuiquam: quod fateatur quid nam sit illud quod de se pollicetur: neque ex eo iniungit credulitatem forsitan nactis: ut credant uel deum esse huiusmodi uel filium talem habere: uel hunc descendente secum contulisse sermonem. uel ad hec sic equidem dixerim. de Platone quidem arbitror aristandrum scripsisse: quemadmodum non esset aristonis hic filius sed apparentis imaginis amphictionem matrem in appollinis spectem adeuntis: & alios plerisque in Platonis uita profectos huiusmodi. de pythagora uero quid erit dicendum: quandoquidem ferunt miranda quedam hunc factitasse: & in conuentu graecorum & panegyricis ludis elefantinum femur monstrasse: recognouisseque & scutum quo olim is utebatur: cum subulci ministerio fungeret: & die eadem duabus in urbibus comparuisse. at: qui cauillari uoluerit miraculi loco de Platone & Socrate illud memoriae proditum: enarrabit: Cignum fuisse in somnis Socrati obuersatum: & preceptorem huiusmodi in commendationem adolescentuli assertantem: hic ergo Cignus erit. Nec secus & illud miraculi loco ducetur: quod tertium oculum habere se uiderat Plato. & sane haudquaquam his de erunt deprauatis moribus quidam: qui ea carpere uelint que prestan

tioribus uiris nonnullis uisa esse ferantur. detractioes & crimia. hi naq; uel Socratis demonē uelut ficticiū ridēt & fabulosum: nos uero nec mira huiusmodi de Ihesu narramus: nec huius discipuli talia litteris commendarunt. Celsus uero qui se omnia nosse promittit: & ex Platone multa producit: uolens ut arbitror: reticet quod de filio apud Platonem: & in ea epistola tradit que ad Herimiam & Coriscum inscribitur. hec itaq; Platonis sunt uerba: & p deum omnium ducem tam presentium q̄ futurorum: principalis & cause patrem iurantes & dominum: de quo si recte senserimus: in hominum omnes felicium traducemur uirtutem. & aliud Platonis dictum Celsus exponit: quod huiusmodi est. quinetiam ut de his longius dicerem uenit in mentem: & de his forte que in presentia dissero: sic enim aliud quippiam apertius fiet his explicatis. est nanq; uerbum uerius quiddam ei contrarium qui istorum que uis conscribere audet quo de uerbo: & si alias sepe meminimus: & in presenti uidetur aliquid esse dicendum. Constat sane existentiū cuiq; quibus ars necessario comparatur: tria quedam inesse: quar tam artem hanc ipsam. quintum uero statuendum id fuerit: quod & cognosci potest & in uero ens est: & subsistit: unum quidem est nomen: secundum uerbū: tertium uero idolum: quartum ars ipsa. uel iuxta hec dixerim equidem: quemadmodum uox illa i deserto clamātis iohānes quidē p Iesum sit haud secus inductus: ac nomen apud Platonem: post Iohannem uero & Ihesus per eum ostēsus: cui id congruit: & uerbū factum est caro: quod utiq; Platonis uerbo par fuerit: & Plato quidem tertium idolum dicit: nos uero idoli nomen: alio trāsferentes: apertius dicturi sumus quod anime post uerbum compunctiois inascitur: formam id esse: hoc est christū: qui ex christo uerbo cuiq; insit: utrum autē quarto illi: quod apud Platonem ars est: christus ipse & sapientia qui ad nostram opinionem perfectiores quosdam inhabitat sit coæquandus: qui potest decernat. deinde Celsus sic inquit. uides quemadmodum Plato tam&si affirmarit ineffabilem deum esse: ne tamen in rem

que demonstrari non possit secedere uideatur: id ambigui subiit animum: sit enim inquit uel forte quod nullibi est explicabile: id tamen cum ipse in eius rei confirmationem producat: ut haud quaq; aliquid simpliciter sit credendum: sed eorum sit que creduntur cogitatio subeunda: utemur & ipi Pauli dictis eum qui frustra crediderit criminantis: que huiusmodi sunt. Ni forte & ipsi in uanum credidistis. & sane quantum in eo est: cogit nos Celsus nostra repetere. quandoquidem & ipse eadem repetat que prius dixisset sic inquit: post prolatas tanq; superbiorum hominum insolentias: quia Plato nil insolecit: falso asserit ille nouū se aliqd inuenisse: & ut celitus ueniēs nuntiare: sed unde hec prodeant confitetur. Enimuero qui his Celsi uelit dictis occurrere: & Platonē dixerit utiq; insolecere: cum in Timeo Iouem inducat sic differentem: dii deorum: quorum ipse & conditor & genitor sum: & que deinceps sequuntur. q̄ si quis respondeat Iouis esse in his animum attendendum apud Platonem concionantis: cur enim qui & dei filii dicta quid sibi uelint conquirat: uel conditoris que in prophetis dicuntur: non maioris esse hec fateatur: q̄ iouis fuerit apud Platonem oratio. Quod enim exprimit & figurat diuinitatem: ipsa ē futuroꝝ denuntiatio: que pro humana natura haudquaq; possunt predici: & ex rerum exitu iudicantur: diuino spiritu nuntiarī. Nec sane ut Celsus confin xerit: illud nos alios adeundo commonefacimus: Imprimis hunc creditote: quem uobis dei filium esse asserimus: sed quemq; pro morum & status cōditione alloquimur: qui scire didicimus: quemadmodum cuiq; per nos sit respondendum. Sunt autem quibus plura his predicemus cum minus queant ad fidem traduci. Alios uero enixius & certioribus argumentis: rogitando & respondendo aggredimur: & quibus uis modis enitimur: ut pro nostra & uera & indubitata sententia: persuasos hos habeamus: & ita ut ad ueram rerum cognitionem adipiscendam instruendo & commonefaciendo: uideamur haudquaquam his defuisse. haud tamen id dicimus quod

irridēdo ptulit Celsus: crede quem nos affirmamus dei filium esse: uel si deuictus ignominiosissime: & fede fueris excruciatu: uel paulo ante in oculis omniū summa cum iniuria diuexatus: nec illud eloquimur exhortādo: quin potius nil hesitans crede. siquidē longe pluribus affari quemq; enitimur: q̄ ea sint. que supra iam explicauimus. deinceps subdit hec Celsus. Si enim ex christianis non nulli hoc modo instituunt: & alii item alium quēpiam: illud mox omnibus in promptu est & commune: si saluus uis fieri: uel abi. quid nam egerint qui in uero uolunt saluos se reddi: nun ad talorum iactum uaticinabuntur: quo se uertent: uel quibus se applicauerint: Vel ad hec quidem ex rebus apertioribus p̄deūtes: sumus huiusmodi responsuri. Si enim complures existerent: qui haud secus ac christus ut dei filii: traderentur ad uitam hanc demigrasse: & ex his singuli quosdam ad se attraxissent: ita ut ambiguus is haberetur ob assertionis similitudinem: q̄ dei filius esset: qui in se credentium testimonio probaretur: iure dici id forsitan posset: q̄ hī hunc quidem inducūt: & item alium alii: & q̄ commune id omnibus esset & in promptu dictum. ut Celsus inquit: crede si saluus uis fieri: uel abi: & huiusmodi cetera. nūc uero in orbem terrarum uniuersum uulgatus est: Ihesum ad homines commeasse: qui dei sit filius. enim uero qui Celso assentiuntur: & æq; per omnes edī miracula arbitrantur: & haud secus uelint Ihesum mira fecisse: atq; hī q̄ homines uincerent: conuicti proculdubio sunt nullius demum fuisse momenti: qualis Simon famoteus ille & Magus: & eodem ex loco dositheus extitere: cum alter uirtutem dei esse se fateretur: que summa dicatur: alter dei se filium diceret. tam&si: ut multos falleret Simon: a capitali supplitio & morte quā religionis gratia ultro christiāi subirent: ex discipulis suis quempiam unum subtraxerit: quos utiq; docuisset: ut indifferenter ad idolorum se cultum haberent. sed nihil tunc primum Symoniani illi insidiarum perpefferunt. Callebat enim sagax ille & improbissimus demon: qui & Ihesu doctrinæ molitur insidias: eorum animos quos sub eius

Simon ditione haberet sua ex disciplina haudquaq; solum iris dositheeni uero nec in principio floruerūt. nunc autem esse p̄nitus deserunt: ita ut eorum numerus si explicet: ne ad triginta quidem accesserint: quin & iudas galilæus ille: ut Lucas in actis scriptus apostolorum: uoluit & se magnū aliquem dicere: & ante hunc teudas quidam. Sed cum nequaq; ex deo esset illoꝝ doctrina: sublatis sunt. & qui hos sectabant̄ cōfestim dispersi. fit itaq; ut non talos iactando uaticinemur: quo nobis uel diuertendū sit uel applicandum: ut Celsus inquit: perinde complures queāt qui diuinitus sese ad homines contulisse p̄miserint nos ad se trahere. sed de his hactenus. nunc uero ad aliam Celsi calumniam trāseamus. qui ne dicta quidem nostra intelligit: sed ex auditiunculis quibusdā affirmet nos hominum sapientiam dicere apud deum stulticiam esse: cum Paulus inquit sapientia huius mundi stulticia est apud deū. siquidem Celsus ipse sic infert. nam & huius prediximus causam. putat autem causam esse cur illud Paulus dixerit q̄ ex hac dictiōe rudiores quosdam uelimus & stultos dumtaxat ad fidem traduce re: sed uti & ipse significauit huius rei superius meministi: & ipsi p̄ uiribus huius dictis occurrimus. Placuit autem illi id plane argue re: fuisse a nobis illud cōmentum: & ex græcis philosophis ipsis desumptum: aliam esse humanam affirmantibus sapientiam: & aliā quidem diuinam: exponitq; Heracliti dictum huiusmodi quoddam. mores quidem humani nullas habent sententias: diuinū utiq; habent. & istiusmodi: alterum homo: ut imprudens & infans accepit a demone: ut puer a uiro. Exponit preterea Platonis illud quod defensio inscribitur socratis. ipse enim o uiri Atheniēses nullius rei alterius nisi sapientie gratia: sum id nomē sortitus. At cuiusnam sapientiæ: eius scilicet que humana forsitan est sapientia: siquidem re ipsa periclitor hac ut sapiens sim sapientia: hec Celsus. Ipse uero ex Platonis ad Ermiam Erastumq; & Coricum epistola: ista produxerit. erasto eqdē & corisco ad idoloꝝ pulchram hanc sapiētā dixerit: me sane: & si senior sum: sapiētia idigere: q̄ nos a prauis quibusdā & iisq; tute: nec secus & uiribus ad uidiētā. sūt enī hī

quidem innumeris: quia nobiscum q̄ modestiores sumus: nec prauis: in uita assiduo coaluerunt. quocirca dixerā uobis his opus esse ne prauis cogantur ueram quidem negligere sapientiam: humane uero iam magnū in modum incumbere. erit ergo secundum hec diuina sapientia quedam: & quedam humana. et humana quidem hec fuerit: que iuxta nos mundi dicitur sapientia: que utiq; apud deum pro stultitia ducitur. At diuina illa & ab humana p̄nitus aliena: & si diuina sit: ad eos tamē se confert dei munere singulari: qui ad eam suscipiendam sese idoneos reddunt. Et ad hos p̄cipue se illa contulerit: qui utriusq; sapientiæ discrimine cognito: inter uota & preces hec dixerit: uel si quis inter filios hominum perfectior sit: ubi aberit que a te est sapientia deus: ut nullius momenti existimabitur. quin & exercitationem esse quandam animæ dicimus humanam hanc sapientiam: finem uero diuinam: que & solidior dicitur apud eum animæ cibus qui huiusmodi inquit. perfectiorum autem solidus cibus eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. Et sane iam pridem id sentiunt homines: non ut autumat Celsus qui utriusq; sapientiæ uetustatem: ad democritum refert: siue Platonem: nam uel ante istorum tempora utranq; sapientiam secreuerunt prophete: sed impresentiarum sat fuerit ex dauitico dictis illud proferre quod a sapiente per diuinam sapientiam proditur. qui non uidebit corruptionem: cum uiderit sapientes morientes. Diuina igitur sapientia cum sit a fide diuersa: inter ea que dei dona uocantur primum erit hec donū: post hanc his qui discernere hec certius norunt secundū erit scientiæ donum. & tertio loco per hos asseruanda est fides ut dei donum qui ut simpliciores pro uiribus ad dei cultum accesserint: unde & illud apud Paulum dicitur. alii quidem per spiritū datur sermo sapientiæ: alii sermo scientiæ p̄ eundem spiritū: alii uero fides in eodem spiritu. quocirca haudquaquā quosuis hoīm ipse cōpereris: q̄ diuinā sint sapientiam cōsecuti: sed p̄stantes quosdā & excellētes: & ceteris lōge superiores: q̄ christianæ studēt religioni: nec sane apud rudissimos quosdā aut seruales & nullius p̄sus doctrinæ homines

edisseret quispiā: que diuine sunt sapientiæ: tam & si eos hic ignarissimos dicat quia sua ignorēt: nec grecorū sint disciplinis instructi. At nos cōtra: rudes p̄cipue dicimus: quos minime pudeat insensibilia quedā affari: & salutis gratia cōsequēdā: quod insalubre sit & fragile iuocent: & p̄ uita mortuos deprecant: & ut auxilio sint inertissimos rogent. tam & si istorū nonnulli haudquaquā deos esse simulara hec fateant: sed signa quedā que illos haud dubie preferant: nihilominus & qui in uani fabri manibus cōstare diuinitatis imitationē imaginant: & rudes p̄culdubio sunt & seruales: & p̄sus ignari coarguunt: & ita: ut nostri homines si cum his cōferantur: uel ex his infimos quosq; ruditate hac & inscitia liberos esse dicamus: & ad diuinā spem complectendā & intelligendā sapientissimos. nec secus & id affirmamus: fieri nil posse: ut qui minus sit in sapientia hac ipsa humana exercitus: diuinā ut capiat: & stultitiā esse sapientiam omnē humanam fatemur: si diuinam respicimus. Cæterum cum illi esset de doctrina certandū: nos magos appellat: atq; nos cōcitatus p̄stantiores quosq; defugere: quia minus deceptionibus pateant: & rusticiores luctādo puincere: nō enim hic nouit qui oī ex nostris fuissent externis disciplinis imbuti & sapientes. Moysen inq; ægyptiorum quouis sapientiæ genere eruditum: Danieleq; ananiam azariamq; illum & misaelem: ægyptiacarū litterarum peritissimos a deo: ut inuenti sint ceteros apud hos sapientes: magno interuallo iam preterisse. nunc uero habet non paucos ecclesia hec sapientes: qui cum istorum possint multitudine cōparari: et ea ex sapientia omnes quā ipsi secundum carnem esse asserimus: ad nos concesserunt. quo fit ut & hos habeat qui ex eadem illa ad diuinā sapientiam cōmigrarunt. deinde Celsus ut leuiter his auditis: que apud nos de humilitate traduntur: nec diligenter hac cognita: nititur quidem humilitatem nostram huiusmodi criminari: ut quā plane existimet ex platonis dictis desumptam: qui in legibus inquit: deus enim (ut uetus prouerbum est) principium quidem & finem rerum omnium & media continens: que recta sunt per agit nature accedens. hunc uero iustitia semper subsequitur: eos

discruciās qui diuinā soluerint legem. hanc iusticiā qui futurus est
felix humilis & modestus sectatur: hec Celsus: nescius plane p ue
tustiores quosdā qui longa Platonem ætate p̄cesserant: fuisse hec
olim p̄nuntiata. Domine non est exaltatum cor meum: neq; elati
sunt oculi mei: neq; ambulauī in magnis neq; in mirabilibus sup
me. Et sane argumento dicta hec sunt: nequaq; turpiter hunc & in
decenter humiliari: p̄inde & genibus nixum & humi p̄stratū: sed
stantem & calamitosoꝝ ueste indutum: & respersum cinere caput.
qui enim iuxta p̄phetam se humilem reddit in magnis incedēs &
supra se mirabilibus: maioribus. s. certioribusq; decretis & sēsis
miris: profecto sese sub potenti dei manu humiliat. q; si qui forte
humilitatis dogmate nil patefacto id egerit: haudquaq; erit nostra
incusanda doctrina: sed eoꝝ danda ignoratiæ uenia: qui cum poti
ora quedā p̄ponunt: ignaritate tamen falluntur. siquidem longe
plurimum platonis modestiorē illum & humilem modestia & hu
militate iste p̄stiterit: qui eo moderatior sit quia ī magnis & supra
se mirabilibus ambulet: humilis uero: quia ubi ī his ille cōstiterit:
sp̄ote se nō cuius subdit: sed sub potenti dei manu humilē facit. &
discipulis obsequet̄ preceptoris ob gratiā iesu: qui nō rapinā arbi
tratus est esse se deo equalem: sed seipsum exinaniuit formā serui
accipiens: & figura inuentus ut homo humiliat se ipsum: factus
obediens usq; ad mortem: mortem autem crucis. eo enim p̄cessit
magnitudinis: humilitatis decretum: ut nō quēuis habeat de se in
structorē: sed hec īquiat tātus noster ille saluator: discite a me quia
mitis sū & humilis corde: & iuenietis requiē aiabus uestris. Porro
iesu sentētiā ī opulētos platā: facilius esse tradētis camelū per acus
foramē intrare: q̄ diuitē regnū dei: aperte Celsus affirmat Platonē
dixisse: & Iesum dictum id corrupisse platonē. dixerat enī plato
qui probus sit: & diuitē esse: impossibile admodū fore: quis autē q
uel mediocriter ingenio ualeat: non Celsum irriserit: nec xp̄ianus
modo sed hominum quiuis: cum Iesum audiat platonem legisse
q; apud iudeos sit natus & apud hos adoleuerit: & ioseph sit fabri
filius habitus: nec lras uspiā nō solū gētiliū sed ne hebreoꝝ quidē

didicerit: quod utiq; que de se extāt scripture testificant: & p̄inde
his delectatum platonis dictis: probum quēpiam opulentū fieri
non posse: dictum id deprauasse & in illud uertisse: q; facilius sit p
acus foramē camelum intrare q̄ dei regnū qui ditior sit. q; si absq;
odio & liuore euāgelia p̄legens Celsus ueritati studeret: intellexis
set profecto: cur camelus q; oīm est animatiū: quoad eius formā:
tortuosissimus: desumptus sit in exemplū: & diuiti cōparatus: qd
ue sibi uoluerit angustius illud acus foramē: quod utiq; artioꝝ
arguit uiam q̄ ducit ad uitā: & iuxta legem iam noscet immundū
esse id animal (ut lris prodit̄) cum alioq; quia ruminet admittat̄:
& q; unguibus haudquaq; sit interscis & improbet̄: inuestigasset
p̄terea quotiēs diuinis in litteris sit productus camelus & quibus
in rebus: & de diuitibus quid xp̄i doctrina sentiret cōtemplaret̄:
& idiscussum nil reliquisset: quēadmodū etiam p̄ Iesum & paupes
dicerent̄ beatiore: & diuites miseri: & utrū ne de pauperibus siue
diuitibus quos ipse sensibiles tenet: Iesus hec fateret̄: an aliquā sci
ret ille paupertatē omnino beatā: & diuicias penitus improbādas:
nō enim quiuis temere paupes collaudarit: quoꝝ pleriq; sunt cor
ruptissimis moribus inquinati. Sed de his hactenus. uerū cum de
inceps hic uelit q; apud nos de regno dei scribuntur: contemnere:
hoꝝ nihil produxit: ut qui haudquaq; hec iudicet digna q̄ litteris
cōmendent̄. quod eo forsitan egit quia minus hec intellexit. Sed
cum Platonis dicta nōnulla ex illius epistolis & ex ea p̄cipue quā
scripsit ad fedrum ex ponit: perinde illa dūtaxat sint diuinitus edi
ta: & nihil huiusmodi nostre littere habeant: age pauca quedam &
nos cum his conferamus: que Plato & si non sine persuasione pro
tulerit: philosophum tamen nihil instituūt: ut in rerum cōditoris
queant cultu uersari: qui proculdubio nec adulterandus est nec in
quinandus: idoloꝝ: ut nos dicimus: seruitute. uel ut dixerit multi:
sup̄stitionibus: psalmo decimoseptimo dicitur. deus posuisse tene
bras latibulum suum. ut plane significetur obscura multis & in
cognita esse: que de deo nobis innotuerunt: ut que deus ipse in
tenebris occulat: & omnibus istis precipue qui minime tulerint

sue scientiæ radios: nec queunt se intueri: partim mentis gratia inq̄
natae que humilitatis sit corpore hoc & humano obducta: partim
ob eius angustiorē in dei notione uirtutē. ut autē pateat rarer
ad homines puenisse dei cognitionē: & in paucis ad modum hanc
inueniri. Moyses tradit: ubi deus esset: caliginē subiisse: deq; Moy
se rursus sic scribit. appropinquabit Moyses solus ad dñm: ceteri
autē non appropinquēt. Quinetiā ppheta: ut diuinæ sententiæ
ostendat pfunditatē ab his minime posse cōprehendi qui spiritu
careāt: uniuersa scrutante uel dei pfunda: abyssus inquit sicut uesti
mentū amictus eius. Saluator p̄terea noster & dñs: deiq; uerbum:
cum pfert paternæ sciētiae magnitudinē: que sibi imprimis & soli
cōcepta notior sit: & his deinceps: quorū animo p se uerbū & deus
splendor sit inditus: inquit. nemo cognouit filium nisi pater: nec
patrem: nisi filius: & cui filius reuelauerit. non enī ingenitū: & oīs
creature uidere quis p̄mogenitū poterit: nisi qui eū genuit pater:
nec patrem nisi animatū uerbum & sapiētia eius & ueritas. nō par
ticipatione tollentis a patre que tenebre nuncupant: quas posuit
latibulum suū: siue abyssum que eius dicit esse amictus: & patrem
sic reuelantis: ut quantū cognitione is ceperit: hunc plane cognos
cat. hec autē breuiter e pluribus duximus explicāda: q̄ de deo sunt
uirī sanctissimi meditando cōplexi. dictis platonis arguēdo que
Celsus hic demirat: habere hos p̄stantius aliquid obseruādum q̄
oculos habeant non inualidos scripturæ magnitudinem intueri.
Platonis autē dictum: quod Celsus pduxerat: huiusmodi est. oīm
regem omnia circūstunt: & illius gratia: uniuersa: & bonorū hic
oīm causa. Secundū autē circa secunda: & tertiuū circa ea que tertia
sunt. humana itaq; anima circa hec: cupit pdiscere: qualia sint: ī ea
intendens que sibi cognata sunt: quorū nihil habet sufficienter. de
rege uero & aliis supradictis: nihil est istiusmodi. Possem equidē
& ipse ea pducere que de Seraphin sic hebraice nūcupatis in Isaia
scribunt: ut dei faciem & pedes operiant: nec secus de Cherubin:
id nomen sortitis: de quibus Ezechiel scripsit: deq; eorū figuris: &
quēadmodū dicat deuehī sup Cherubin deus. Sed cū hec occulte

admodū pferantur ppter indignos quosdam & minus idoneos:
quia nequeāt diuinæ scientiæ: cum sententiarum altitudinē sequi:
tum grauitatem: haudquāq; necessarium duxerim: de his hoc in
opera disputare. Ait preterea Celsus quod a platonis dictis acce
perint: supercelestem deum christianos iactare: & gloriæ ducere. &
affirmare iudeorum hunc deum celū transcendere. in his uero nil
explicat utrum & iudeorum deum transcendere faciant christiani
an id dumtaxat: cælum per quod iusiurādum his sit: de his qui ali
um quempiam preter eum quē colant iudei astruant deum: nequa
q̄ nobis ppositum est hoc loco differere: sed rem nostram tutari:
& plane arguere iudeorum pphetas quos ipsi admittimus a plato
ne nil quidpiam accepisse: nimirum qui sint Platone ipso antiqui
ores. non igitur quod dixerat Plato omniū regem omnia circum
sistere: & illius gratia uniuersa hec esse: a Platone desumpsimus: sed
a pphetis pronuntiata didicimus: que platonis dictis lōge sunt
potiora: Ihesu ipso & eius discipulis: qui prophetis inesset spiritus
uoluntatem aperientibus: cum spiritus iste nil p̄sus sit a Ihesu spi
ritu alienus. nec sane de loco illo supercelesti prior philosophus
statuit: sed dauid ipse diuinæ contemplationum & multiplicium
profunditatem: que in his insunt qui sensibilia ista trāscenderint:
iam pridem constituit. psalmorum in libro sic inquit: laudate
deum celi celorum & aque que super celos sunt laudent nomen do
mini. ipse uero nil desperauerim que in fedro dicunt: ab hebreis
quibusdam didicisse Platonem: ut quidam litteris prodidere: ita
ut cum in pphetica scripta is incidisset illud ptulerit: supercelestia
loca e nostris poetis cecinit nemo: neq; imposterum pro eorū dig
nitate decantaturus est: & huiusmodi cetera: in quibus & illud est.
substantia enim que nec colorem nec figurā admittit: nec tactibilis
est: animæ haud dubia gubernatrix: sola mente conspicitur. circa
quam uere scientiæ genus hunc optinet locum. quin uel ex ipsis
propheticis dictis instructus noster Paulus ille. & que sup omnē
decorem sunt cupiens & supercelestia ipsa exoptans: & horum asse
quendo: gratia omnia factitans: insecūda ad chorinthios sic inqt
y

epistola. id enim quod in presenti momentaneum est & leue tribulatio-
nis nostre supra modum in sublimitate eternum gloriae pondus operatur
in nobis: non contemplantibus quae uidentur sed quae non uidentur. quae enim
uidentur temporalia sunt: quae autem non uidentur eterna: & his sane ap-
tius: qui tolerantiores sunt aures nacti ostendit. sensibilia quidem
se dicere quae oculis exposita sunt: spiritalia uero quae menti solum con-
cipiuntur: is itaque & momentanea nouit quae sentiuntur & oculis patet:
sempiterna uero spiritalia ipsa & quae sub aspectum non ueniunt. cumque
in istiusmodi uersari spectaculo uellet: eorumdem desiderio solleuatus:
pressuram omnem nihili esse: & leuem existimabat. & cum admodum an-
geretur & afficeretur laboribus: nil istis opprimebatur. sed caelestia illa
spectando: discrimen omne & angorum leuabat. cum diceret habemus
enim pontificem magnam potentiam. scilicet magnitudine quae celum penetrauit:
Iesum filium dei: & his permittentem qui in uero diuina didicerint: &
per horum dignitate duxerint uitam: ad ea se quandoque quae supra mun-
dum sunt euecturum: inquit enim quo ego uado: & uos paulo post
uenietis: unde & nobis post susceptos in hac uita labores: spes est
celi summa conscendere: & salientis aquae uberrimos fontes in eternam
uitam hauriendo: proque Iesu doctrina contemplationum fluuios affa-
tim captando: fore: ut simul cum aquis uerseremur supercaelestibus illis
domini nomen collaudantibus: & quod diu ipsi hunc efferemus haud
quaquam nos degrauiabit celi circumactio illa: quippe qui continenter in
uisibilia dei sumus contemplaturi. non ultra nobis a mundi creatione
ex creaturis his cognita: sed ut uerus ille iesu discipulus inquit:
facie ad faciem sumus tunc eum uisuri: & alibi: cum uenerit quod per-
fectum est euacuabitur quod ex parte est. Septem autem celos esse:
uel horum numerum aliquem definitum: scriptiones sacrae: quibus
in ecclesia utimur haudquaquam denuntiant: sed celos dicunt: siue enim
astrorum speras: quae graeci planetas appellant: siue profundius aliud
quidpiam & archanum uideantur quorundam disciplinae docendo per-
tendere: & e terra esse in terram & animis uiam: Celsus tamen iuxta
Platonem planetarum uiri fieri haec astruit: Moyses uero antiquissi-
mus ille noster propheta: in uisione iacob prophetae diuinum huic

somnium uisum affirmat: scalam scilicet quae celum attingeret: per eamque
dei angelos ascendisse & descendisse: dominum uero scalae summitati
innixum. siue igitur haec: siue maiora quaedam preferret: cum de scala faceret
hic mentionem: de qua etiam in philone Plato composuit librum: dig-
na res erit quae apud ueritatis studiosos uestiget. post haec Celsus
cum uelit suam multarum rerum scientiam nos impugnando iactare:
exponit & per se quedam mysteria inquit. haec quidem per se disciplinae
ostendit: & Mithrae sacra apud hos sunt: & in his duplex cir-
cumactio stellarum pretenditur: fixarum errantiumque: & per has anime
transitus: cuius in rei argumentum: scala erigitur altior: in ea septene
sunt portae: ex plumbo prima: secunda e stagno: tertia ex aere: ex fer-
ro quarta: quinta e numismatis corio: ex argento sexta: septima ex
auro constat: primam saturni esse statuunt: plumbo: astri tarditatem
significante: ueneris secundam: cui & stagni: cum splendorem: tum
mollitiem comparant. tertiam iouis: ut aereis gradibus & solidissi-
mam: mercurii quartam: operum enim omnium & negotiorum toleran-
tissimum: lucraque facit: calidum insuper & eloquentem mercurium di-
cunt: martis quintam ob inaequalem admixtionem & uariam. sextam
lunae argenteam: solis septimam: quae aurea sit: perinde astrorum haec
imitetur colorem. inquit deinde & causam cur ita sint istiusmodi
astra apud hos instituta & ex signis quibusdam & item nominibus
quae materiae cuiuspiam per astrologum indita sint qualitate: & musicas iuxta per se
theologiae modulationes annectit: exponitque. pulchrum propterea ducit &
alia explicare: quae ex musicis speculationibus pedent. mihi uero est absur-
dus uisus: uelle etiam quae de his dixerit Celsus referre: & haud secus
me facere: ac ipse christianos iudeosque criminando egisset: in tepesti-
ue namque ex platone non solum desumpsit nonnulla: quae utique nec fati-
sibi fore cum plane existimaret: uel mythrae nescio cuius mysteria:
& quemadmodum gerantur libuit explicare. ut cumque igitur: cum apud
mithrae cultores: tum apud persas ista se habeant: siue uera siue comen-
ticia sint: cur haec potius sacra quam aliorum mysteria: & quemadmodum
gerantur: commemorat: non enim graecis uidentur mythrae mysteria
eleusiniis esse prestancia: uel ecatis: quae his tradita sunt: quae e gene-

insule iniciantur: cur nõ etiam: si inerat animo barbarorum sacrifi-
cia explicare: ægyptiorum potius: in quibus plurimi gloriantur:
uel capadocum apud comanos: dianæ: uel thracum: sacra exponit:
in quibus ex senatu nobilissimos imolant: q̄ si minus oportunū
ducebat aliquid istorum producere: quia nihil ad iudeorū & chri-
stianorum criminationem conduceret: cur etiā non intempestiuū
id uidebat: quod de mithre sacris narraret. Siq̄ autē uelit non ab
ignobilissima heresi per Celsum producta: sed a libris: partim iu-
daicis: & eorum in synagogis sepe perlectis: quos utiq̄ christiani
admittūt: partim christianorum ex scriptis dumtaxat: causas cape-
re: quibus mystice quis contempletur: quemadmodum animis ad
diuina illa sit aditus: legat ezechielis prophete libri postrema: qua
lia nam illi sint per uisum spectata: in quibus uarie porte cõscripte
sunt: que de multiplici diuinarum animarum ad meliora ingressu
nonnulla designant. legat etiā in Iohannis Apocalypsi que de
ciuitate dei hierusalem illa celesti scribuntur: deq̄ huius fundamē-
tis & portis. q̄ si quiuerit uel ex signis: quod inotuit iter: perdisce-
re: quo ad diuinitatem homines tendunt: legat & Moyfi numeros
conquiratq̄ qui huius scripta poterit mystice interpretari: cum fili-
orum Israel castra describit: que nam sint ad orientalem plagam
disposita: ut prima: que ad meridianam & notum: que ue secundū
mare: que insuper ad occidentem: ut ultima. uidebit p̄fecto in his
que pro singulis locis. contemplari quis non negligentius possit:
nec ad Celsi oppinionem stultos quosdā & seruales auditores ista
deposcere: qui enim hec ipsa aduerterit: quales .s. in iudeorum ca-
stris sint homines: facile comprehensurus est & eorum naturam q̄
numero exprimuntur: & singulis tribubus accomodantur. de qui-
bus aliquid dicere in presentia haudquaq̄ uisum est oportunum.
nouerit autem cum Celsus ipse: tum qui eius scripta sunt perlectu-
ri: nec coelos septē diuinas litteras tradidisse: nec nostros quidem
prophetas: nec Ihesu discipulos: nec ipsum deniq̄ dei filium aliqua
protulisse: que uel a persis uel a Cabiriis accepissent. deinde Celsus
ad ea que de mithræ dixerat sacrificiis: & illud insuper pollicetur.

q̄ si quis christianorum sacra quedam uoluerit: cū psarum que dix-
erat sacris conferendo: expendere: quemadmodum inuicem se ea
fuscipiant: & illa quidem christianorum: hos illosue ritus enudēt:
facile poterit istorum cõtemplari discrimen. & sane ubicūq̄ celsus
heresum q̄ tenuerit nomina potuit explicare: edere illas nil piguit:
quarum uidebitur esse non nescius: ubi uero potius oportebat: &
si minus his fidem p̄staret: hoc ut faceret & doceret: que nā sectarū:
p̄figurato diagrāmate uteret: haudquaq̄ id egit. sed uidere uideor
ul' ex auditiūculis leuioribus celsus nonnullis: q̄ de diagrāmate p̄tu-
lit ex ofianorum obscurissima heresi: ex parte aliqua protulisse.
hanc enim ipsi: ut sumus discendi cupidiores: perlegimus: & hoim
figmenta quedam esse comperimus domos penetratiū: ut Paulus
inquit: & mulierculas captiuas ducētium: oneratas peccatis que du-
cuntur in desideriis uariis semper discentes & nunq̄ ad scientiā ue-
ritatis puenientes. siquidem istorum diagrāma adeo nihil in se ha-
beat quod suaderet: ut ne muliercule quidem ipse que decipi faci-
le possunt: nec agrestes admodum homines: quibus leuiter suade-
tur: illi assentiant & pareant. neminem igitur: & si pleraq̄ terrarū
loca peruasimus: & summo studio conquirendos hos duximus q̄
scire se aliquid profiterentur: usq̄ inuenimus qui huius diagrāma-
tis sensa ul' leuiter laudaret: i quo lineares orbis ierāt decē: disiūcti
ab iuicē & resoluti: orbe uno cõphensi omēs: & circūacti. q̄ uniuerso
rū animā ferebāt p̄tēdere: & leuiathan circulus ille appellabat̄ que
utiq̄ iudeorum scripture utcunq̄ preferrent: a deo confictum lu-
dibrio dixerint: siquidem in psalms scriptum comperiamus: om-
nia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua: mare mag-
num & spatiosum nimis: illic naues pertransibunt. bestie pusille
cum magnis. Draco iste quem formasti ad illudendum ei: draco-
nis autem loco leuiathan in hebraico habebatur. impium igitur
diagrāma illud: per prophetam tantopere aptius improbatū: leuia-
than animam esse asseuerabat: que perinde plantata omnium gra-
tia extitisset. inuenimus etiam in eo beemon dictum: ut post infi-
mum circulum exaratum: leuiathan uero quod scelestū diagrāma

illud confinxerat: desuper circulo & eius centro inscriptū eius bis
exposito nomine. ait preterea Celsus nigra & pingui linea distinctū
id esse diagramma: & per hanc lineam: geennam & tartarum sig
nificari. nos uero geennam in euangelio scriptam: & si incruciatus
significationem inuenimus: quesuimus tamen sicubi forsitan i ue
teribus litteris diceretur. presertim cū iudei nomine hoc ipso utan
tur. & alibi plane comperimus faranx filii ennam in sacris litteris
geennam nuncupatam: in ebraico uero pro faranx didicimus quē
admodum preter illius subiectum ennon faranx dicebatur: uel ge
enna: cum uero que in frequentiori sunt usu nos obseruamus: inue
nimus & in sorte beniamin tribus: geennam siue faranga: enon de
nominatam: cuius & hierusalem erat. & cum id scrutaremur cur ce
lestis hierusalem diceretur: a sorte beniamin & farango ennom: re
perimus aliquid eo in loco: ubi de suppliciis agitur: que ad anima
rum purgationem: cum questione recipiuntur: iuxta illud. ecce do
minus uenit ut ignis conflans: & herba fullonū. & sedebit cōflans
& emundans tanq̄ aurum & argentum: & secundum illud q̄ circa
hierusalem supplicia inferantur: illis conflatis qui in eorum anime
subsistentiam: prauiora quedam admiserint: & tropice plumbū ali
bi supplicia hec nuncupantur. & iccirco iuxta zachariam malitia
super plumbea statera isederat. uerū q̄cunq; dici hoc loco possent:
neq; omnibus sunt: neq; hoc tempore explicanda. nec sine periculo
fieret aut iactura: ut apertius explanata hec litteris mandarentur.
tanq̄ pleriq; nō maiori indigeant disciplina: q̄ ut tormentorū ad
moneantur: quibus peccatores afficiuntur & scelerati. nam ea prete
rire que de geēna perhibentur eorum gratia nihil expediet: q̄ uix
perpetui quidem supplicii metu: ab eorum nequitia & peccatis ex
hac prodeuntibus reprimuntur. non itaq; uel diagramma illud: uel
Celsus ipse geenne tenuit rationem: quam profecto si ipse & ceteri
tenuissent neq; ebionai liniamenta hec & diagrammata tam mag
nī unq̄ fecissent: ut per ea crederent ueritatem se ostensuros: nec
Celsus suo i christianos opere: que haudquaq; per christianos tra
dita essent: sed que ab his dicerentur qui nuspiam sunt: & esse iam

penitus desierunt: uel ad paucorum numerum sunt tandē redacti:
suis in christianos calumniis interiecisset. & quemadmodū eos nil
deceat qui platonici sint philosophando p̄ epicureis respondere:
eorumq; impia decreta quedam tutari: sic nobis nil erit ad ea que
diagrammatis sunt respondendum: que ue i id per Celsum dicunt.
quocirca ut superuacanea & frustra exposita nos preterimus: que
ad uersus istorū deliramēta Celsus protulerit. quādoquidē acrius
longe q̄ Celsus nos incusemus qui dictis huiusmodi occupantur.
Celsus uero ex diagrammate illo nōnulla sibi ipsi exponit: que nec
audita cuiq; sunt: & de eo p̄cipue quod apud nos signaculū dicit:
aliena quedā p̄ducit: & mutuas uoces imponit: perinde pater qui
signaculum ingerit uocitetur: qui uero hoc ob signatur filius nun
cupetur: & rogatus illud respondeat: unctus sum unctiōne cādida
ligni uite. que sane nec ab ipsis hereticis dicta accepimus: deīde &
numerum quendam prefiniit ab his nūtiatū: qui signaculū tradūt:
angelorum septē: utrinq; anime assistētium corpore excessure: quo
rum quosdam lucis angelos dicit: principales uero nōnullos: qui
& principalium principem deum per eosdem dici affirmat & dete
stabilem. repetens deinde que dixerat iure hos criminatur: qui p̄
ferre huiusmodi audeat: huius autem rei & nos gratia iq̄ens haud
secus id egre tulerimus atq; hi qui hos criminantur. si qui forsitan
sunt qui iudeorum deum detestabilem dicāt: qui pluat: qui altito
nans sit & mūdum istum condiderit: q̄ & Moyse sit: & iuxta hūc:
machine huius create deus. uidetur autē Celsus nescio quid ex his
uoluisse quod sanæ mentis nil preferat argumentum: sed i nos odī
um potius philosopho uiro indignum: quod utiq; iniquissimum
sit. id enim ei ierat animo: ut qui ex nostris imposterum eius scrip
ta perlegerent: nobis per iurgia litigarēt: perinde deū quempiā ex
ecrabilem affirmantibus: qui mūdi esset tam optimus fabricator.
& sane apparet nil secus egisse: ac iudei i ipsis christianæ religionis
& uere disciplinæ primordiis factitabant: qui ad nostre doctrinæ
notam & infamiam illud disseminarent: quod christianis puerum
aliquem immolandi mos esset: cuius & carnem singulī degustarēt

insuper & id mendacio affigebat: quemadmodum qui ex christiana
essent hac disciplina: cum ea que in operto fiunt: facere uellent: extinctis
luminibus ei quam quisque nactus esset admisceretur. que infamia te
mere edita olim plurimos occupabat: ita ut ex ea: qui essent a fide
hac alieni persuasum haberent: istiusmodi esse iam christianos: &
ad id temporis sic fallit nonnullos presumpta hec & praua opinio:
ut ea de causa christianos sic auerterentur: ut ne uel simplicia cum his
ineant uerba: tale igitur Celsus aliquid moliendo: ea mihi exposu-
isse uidetur: ut christiani detestabilem astruere deum & creatorem co-
arguantur: & ita ut eum qui fidem presterit aduersum nos ista dice-
ti: si fieri potest: inducat: ut & ipse christianos existimet: impietate
ceteros anteire. res ipsas preterea Celsus confundens: & causam ex-
plicat cur execrabilis deus efficiatur: qui iuxta moysen mundum con-
diderit: inquiens: est enim his uel iuxta hos execrandus: qui deo
hec sentiunt: quandoquidem serpenti: recti prauique cognitione pri-
mis hominibus suggerenti: hic maledixerit. fugere tamen Celsum
illud non debuit: quemadmodum qui serpentis partes tutandas susci-
piunt: ut primis hominibus optime consulentis: perinde titanis &
gigantibus ipsis deuictis: ut fabule ferunt: siquidem ex oseeos graece
id est serpentis ofiani sint uocitati: tantum absunt ut christi sint secta-
tores: ut nil minus quam Celsus hic: Ihesum incusent: nec eorum quispi-
am in concilium prodeat: nisi execrationes & maledicta in Ihesum
prius congesserit. aduerte autem per quam temere in his egerit Celsus:
que aduersus christianos oblatrat. quandoquidem cum nostre religi-
onis hominibus ofianos istos contulerit qui ne Ihesu quidem uelint
uel nomen id audire: quam si uel sapiens is quispiam esset: uel forte mo-
ribus temperatior: uel saltem humanus: quid tamen apud eum uel
delirius esset uel plane uesanius: quam uelle ex serpente se: ut bonorum
autore: constare: uel Celso stolidius: qui putet hisdem criminibus
christianos se affecturum: quibus & ofianos notauerit. olim igitur
quam rebus tenuitate amauerat: graecorum philosophus: & uitae felicioris
exemplum ediderat: ut minus prohiberet ex paupertate foelicitate hanc asse-
qui: se alioquin cynicum esse sic ingens profitetur. hi uero irreligiosi &

impii ex serpente humane nature infestissimo quidem & phorrendo:
tanquam ipsi non homines: quibus est serpens inferior: sed ut serpentes:
gloriae ducunt: quam ofiani: hoc est quam serpenti dicant: eufrate nescio
quem disciplinae huius scelestioris auctorem iactantes. moxque tanquam
christianis conuiciaturus: hos apertius criminatur: quam Moysi: & iuxta
mosaicam legem deum execrabilem dicunt: & cum christianos esse hos cre-
deret quam talia dicerent: subdit: Quid autem stultius aut uesanius hac in-
sensata sapientia fuerit: quod enim deliquerat quam iudeis condidit leges: uel
quo pacto quam idem de mundi creatione conscripsit: uel iudaicam legem: per-
figuratas quasdam allegorias: tibi interpretanda desumis: collaudas ue-
ro uel nolis o impiissime: mundi fabricatorum: quam his omnia polliceatur
& istorum se genus propagaturum uel ad usque fines terrarum permittat: exci-
taturumque e mortuis uel cum carne ipsa & sanguine: & in prophetas spiritum
diuinum denique efflaturum: nec tamen desinis hunc criminari: aut ubi uis tibi
aliqua ab istis infertur: hunc ipsum te colere deum fateris: cum uero con-
traria quaedam cum uester preceptor Ihesus: tum Moyses statuunt: mox
aliud deum huius loco & patris perquiris. uel his quidem strenuissimus
philosophus Celsus christianos aptius carpit: cum inquit: ubi tibi
uim iudei intulerint eundem quam & his sit te deum fateri. cum uero
Ihesus & Moyses leges sanciendo: diuersa iunxerint: alium esse huius
loco conquisiturum. ueruntamen siue cum iudeis nobis sit alterca-
tio siue cum his sentiamus: unum utique deum & eundem hunc ipsum te
nemus: quem olim & iudei coluerit: & colere se in presentia profiterentur.
nec per impietatem in hunc ipsi praeue deliquimus: haud tamen illud fatemur:
cum carne ipsa & sanguine: ut supra dixerat celsus: homines deum excita-
turum: neque enim quod incorruptione presemnatum est: in ignobilitate & fra-
gilitate corpus aliquod animale resurrecturum asserimus: quae fuerat
antea seminatum. sed de his supra mediocriter iam differuimus. repetit
deinde quam de septem demonibus dixerat: quorum nusquam per christianos sit me-
tio. puto tamen ab ofianis id hunc accepisse. & sane in eo in quo & nos in-
sudauimus diagramate assequendo: seriem omnem comperimus:
haud secus ac celsus exposuit. is enim principem illum fuisse asseuerabat
in leonis specie figuratum: nil tamen explicans quem nam hunc ipsum: qui

in uero impiissimi sunt: uocitarēt. nos uero comperimus: diuinis
in litteris: conditoris āgelū pbatorē illū & celebrem: flagitiosum
id ofianorū diagrāma: michaelem dixisse: q leonis gereret spetiē: at
Celsus taurū appellabat: q secundus esset ex ordine: hūc diagrāma
furiel nominat: q in tauri sit spetiē figuratus: tertiū Celsus amphī
uiū & utrobiq; degētē & horrēdū ī modū exhibilātem: hūc diagram
ma draconis ī spetiē rafaelē tertiū uocitabat: itē & quartum Celsus
aquile formā habere asseuerabat: diagrāma uero gabrielē dicebat:
qui prae se aquilam ferret. quintū deinde hūc astruebat: q urfi esset
faciē nactus: quē diagrāma tauthauon nūcuparet. q urfi faciē gere
ret. sextū p̄terea Celsus ferebat apud illos litteris p̄ditū canina fa
cie esse: diagrāma uero erathaoth nominabat. hic idē deniq; septi
mum fatebat: qui esset asini capite īsignitus. & tafabaoth diceret.
spetiē asinina existēs. hūc ipsi in diagrāmate illo cōperimus onael
uel thartaraoth dici. q asini preferat spetiē. hec autē uisa sunt dilige
tius explicāda: ne uideremur ea nos ignorare q Celsus se scire iacta
uerit. ostēderemusq; christianos lōge certius ea tenere: haudquaq;
esse ex christiana doctrina deprompta: sed a salute ferenda penitus
aliena: nec Ihesu inscriptione notata: uel saluatoris uel dei & magi
stri: siue dei filii titulo insignita. At si quis uelit que uenefici illi cō
finxerant scire: quibus ue & fallere homines uellent: & ad suam tra
ducere disciplinam: perinde archana quedam haberent: & que effer
ri minus fas esset: & si haud multum ualuerint: audi qualibus hi ī
struantur: que ue & legere soleāt. ubi: ut ipsi usurpant: uiciorū sep
ta transegerint. principum fores seculo inquitunt alligatas: regem
moris unius: uinculum cecitatis: obliuionem incircumspectam sa
luto. primam potentiam prouidētiae spiritu & sapientiae conserua
tam: unde integer emittor. lucis iam portio filii patrisq; gratia: me
cum sit: ita pater adesto. quin & illud dicere edocentur: cū eū quem
Ialdauaoth nuncupant ipsi peruadunt. tu uero cū fidutia prime
ac septime ut interpres factus ialdauaoth. princeps uerbum ex
istens integræ mentis: opus perfectum filio patriq; impressa for
ma uitæ signū sup̄ducens quā occlusisti seculo: tuo portā mūdo

referās: cōcedo tuam liber iterum in potestatem: gratia mecū sit: in
tercessor adesto: ferūt & principi q leonis spetiē sit astrū illud splē
didius affici: putāt preterea qui legēdo ialdauoth illū pcurrerit: &
ubi ad iadim uenerit dicēdū id esse. tu autē occultoꝝ mysterioꝝ fi
li & patris p̄iceps. noctu lucēs secūde iabo: & dñe p̄cipalis: mor
tis pars īnoxie. gestās iā ppriū indiciū: accedēs ac libēs tuū ad p̄i
cipatū: ualidiorē tu reddidisti q ex te natus est: uerbo uiuēte. gratia
mecū sit: intercessor adesto: mox & sabaoth subdūt: quē sic affari ne
cessariū ducūt. Quinte potestatis tetrarcha sabaoth: prelator legis:
tuē creature gratia solute: quinario numero hoc fortiore exhibe
me signum tue artis spectare inculpabile: typi imagine custoditū:
quino numero solutū corpus. adesto mihi intercessor adesto. post
hunc uero: astapheon sic appellandum existimant. o tu qui terciē
presides porte astapheon sacrorum instructor: prime custos aqua
rum originis: unum intuens auctorem: redde me uirginis spiritu
mundatum: qui contemplaris mūdi substantiam: gratia mecū sit.
intercessor adesto. hūc elobion sequit: quē precandum sic arbitra
tur. secūde p̄iceps porte elobie exhibe me tue matris: tibi ut dese
ram signū: gratiā occultam uiribus potestatem. gratia mihi adfit:
intercessor adesto. postremū oreum appellant: cui sic autumāt sup
plicandū. transcendēs sepē ignis interrite: prime sortitus porte do
minatū ore: sine me tue uidere potentiæ signū. uite ligni termina
tum figura: imagine ad similitudinem desumptū infontis. gratia
mecū sit: intercessor adesto. ad hec enarranda Celsi nos multiplex
quidē credita rerum sciētia: q curiositas potius & nugacitas dicēda
est: puocarūt. siquidē id animo ierat his plane q Celsi scripta quā
doq; sunt plecturi: & nostra qbus illi respondimus: patefacere: nec
nos Celsi disciplinarum esse ignaros: in quibus christianos falso ca
lūniatur: ut q huiusmodi nec sentiāt quidē nec teneant: tam & si no
bis placitum sit: hec ipsa & nosse & explicasse: ne cum scientia is &
doctrina se nos superaturum promittat: uenefici homines hos
circumueniant: qui nominum imaginatione & formidine per
citi: rapiunt. Possem equidem & alia pleraq; p̄ferens demōstrare

quēadmodū. s. nihil nos fugiāt nebulonū & fallaciū hominū facta:
que utiq; ut a nostris aliena & impia repudiamus: nō enī cum chri
stianorū certioribus dictis illa cōueniūt. nimirum quibus ad mor
tis usq; discrimen insistimus. & sane sciēdum est quēadmodū qui
ista cōmenti sunt: cū nec magice artis habeant notionem: nec ea q̄
diuinis litteris isunt: discernāt: confuse omnia ptulisse: ex magica
siquidem ialdamoth iaoua: ex hebreis uero fabaoth: siue adonai &
eloeum perditī homines acceperunt: q̄ utiq; nomina ex sacris scrip
tionibus sumpta: eiusdē sunt & unius dei cognomina. quod sane:
cum dei hostes minus intelligant: ut & ipsi fatentur: existimarunt
aliud iaha esse: aliud fabaoth: & aliud quod tertium est preter horū
significantiam: adoneum: quē sacra scripta adonay protulere. aliud
p̄terea eloāon: quod p̄phete eloai hebraice dicunt. fabellas insup
alias quasdam explicat Celsus: q̄ alii quidem sp̄rent leones: alii
tauros dracones alii: siue aquilas siue urfos siue canes hic dixerit.
comperimus autē ī eo quod diximus diagrammate: & illud quod
Celsus quadrangularem appellauit figuram: & ab ofioneis miseris
illis pro paradisi foribus astare asserebatur. erat autem: ut ita dixe
rim: in biangularis circuli modū: & ignis sp̄tētem preferentis flam
mea illa romphea: tanq̄ haste prefixa. cum scientiā ligno: tū uitā.
Celfo autem haudquaq; libuit: uel forte nō licuit: conciones expo
nere per ofianos istos ad portas singulas p̄ impiorum deliramen
tis & fabulis habitas: sed has narraturi sunt qui eas percurrerint:
nos uero ea propter id egimus: ut imperfectorum finem sacrorū:
tum Celfo aperiamus: tum his qui lecturi hec sunt: ut plane intel
ligant istiusmodi hominū deliramēta a diuino christianorū cultu
aliena nos habuisse. Celsus uero ubi predicta deniq; explicauit q̄
& his similia sunt & nos ipsi adiecimus: talia ifert. hi uero alia aliis
ingessere: ut prophetarum dicta: & circulos circulis & ecclesiā ter
restris defluxus: circūcisionisq; & uirginis cuiusdā agilioris fluen
tē uirtutē: uiuētēq; animā: & celū ut uiuat occisum. terrā insup gla
dio trucidatā: & multos uite degēde gratia iteremptos: q̄eturamq;
q̄nq; ī mūdo mortē: cū mūdi peccata interierit: & rursus descēsum

angustiorē & portas ultro patētes: ubiq; p̄terea & uitā lignū: & car
nis p̄ lignū resurrectionem. quod equidē puto iccirco factū: quia
eorum magister suffixus patibulo est: & faber erat lignarius: ita ut
si fuisset e rupe aliquē p̄cipitatus: ī barathrūq; impactus: uel laqueo
strangulatus: uel coriarius aliquis uel lapicida: uel faber ferrarius
extitisset: iure forsītā isti cōfingerēt quēadmodū supra celos p̄cipi
tium aliquod uitā: uel resurrectionis hec barathrū esset: uel taber
naculū immortalitatis: uel preciosior lapis: caritatisq; ferrū ul' cori
um sanctius figuratū. enī uero si uel anicula quepiam sit: ubi in
fanti alluserit & fabulā addat: nōne uel talia admurmurasse hāc pn
duisset: sed in his utiq; Celsus uanas uidetur auditiōes cōfundere:
par enī est qui: e quauis heresi dictiunculas accepisset: & eas p̄ he
resis uoluntate minus expresserit: sed uerba tantū connexerit: om
nium plane ut arguat ignarus. nec solum nostrarū rerū ut nescius
uideatur: sed ne hereticorum is quidē tenere diuersitatē appareat q̄
christianorū res omnes callere se iactat: id enī uel p̄posita eius ora
tio patefacit. sed nostrū est p̄phetarū uaticiniis uti: qui Ihesum esse
hūc affirmamus: quē illi christū p̄dixerit: q̄ ue ex p̄pheticis dictis
palā iā facimus: q̄ de Ihesu sunt finē ī euāgeliis cōsequuta: circulos
uero circulis adaggerare: p̄dicte forsītā heresis fuerit: orbe unico cō
plectētis: quā oīm esse animā asserūt: & leuiathan septē illos princi
pū orbis: uel forte ex ecclesiaste p̄ceptū: huiusmodi differēte. p̄git
spiritus & ī circulo suo reuoluit. Quod uero de terrestri ecclesie
fluxu & circūcisione hec dixerat: a quibusdam forte desumpsit:
qui a celesti quadam ecclesia & seculo meliori: fluxisse terrestrē ec
clesiam tradunt: & circūcisione quadam: & purgatione aliqua in
ea ecclesia orta. cui & argumēto esse affirmēt quod lege fit circūci
sio. uelociorē autē sapiētia quadam ualētiniāni appellāt: p̄ eorū cir
cumuēta erroribus sapiētia: cuius esse inditium uolūt: q̄ sanguinis
fluxū annū sit duodecimū passa: que res cū fama ad se peruenisset:
qui omnia grāca simul cōfundit & barbara: q̄ ue & heresum sunt:
illud subiecit: agilioris cuiusdam uirginis uirtutem fluxisse: anima
autem uiuens ī eorum forte archanis exprimitur: qui a ualentino

heretico profluxere: & eo in loco: ubi spiritalem nuncupant condi-
torem: uel ad demortue animæ forte discrimen: uiuēs anima apud
quosdam non igenue eius dicatur: qui sit saluus futurus. occisum
uero uel celum dici: uel terram cultro necatam: & multos deniq;
iugulatos ut uiuant: nusq; nos legimus: nec sane ab re fuerit: ista
Celsus de se protulisse. quieturam autē in mundo mortem cum
mundi peccata cōmorientur: preferre illud equidē dixerim: quod
apud apostolum mystice sic explicatur. cum autē omnes inimicos
subiugabit sub pedibus suis tunc postremus inimicus destruitur
mors. & illud. cum autem corruptibile hoc icorruptionē induerit:
tunc fiet quod dictum est: absorta est mors ī uictoria. descensum
preterea angustiorē his forte denūciauit: qui putant animas ī ua-
ria corpora cōmeare. dici autem sponte sua portas patere: haud sa-
ne incredibile est: cum a nōnullis tradatur: aperite mihi portas iusti-
ciæ & ingressus confitebor domino. hec porta domini iusti intra-
bunt in eam. quinetiam & in nono psalmo sic dicitur: qui exalta-
uit me de portis mortis: ut annuntiem omnes laudes tuas: in por-
tis filie sion: portas autem mortis que ad perditionem deducunt:
delicta esse christiana doctrina affirmat: quemadmodum e contra
portas sion uirtutis asserit portas. he nanq; confestim ei aperiunt:
qui uirtutis rectora facinora consecretantur. de ligno autem uitæ fa-
cilius quispiam differet: qui descriptum dei in genesi paradysum ī
interpretetur ab eo plantatum. sepe & enim Celsus resurrectionē
irrisit: ut quam minus nouisset: nunc uero nō his contentus que
dixerat a ligno dici resurrectionem carnis affirmat. quod utiq; &
hūc arbitror audisse q̄a symbolice p lignū mors cōstet: p lignū &
uita: mors quidē ī adam & uita in Ihesu. p̄inde illudēs q̄ de ligno
scribūt: bifariā illud irridet: inq; iccirco id usurpari: uel q̄a ī cru-
cē magister noster sit actus: ul' q̄a faber erat lignarius: cū minus tñ
itelligat: uite lignū p moysē litteris cōmēdatū: nec plane cognoscat
quēadmodū ī euāgeliis q̄ ī ecclesia plegūt: nusq; faber iesus sit scrip-
tus. autumat p̄terea q̄ de ligno hoc dicimus sub figuris q̄busdā in-
terpretādo: id uite lignum nos cōfinxisse. Quinetiam illud: quod

hunc ī modū eius errorē subsequit: subdit quod si fuisset ille ē ru-
pe aliq; p̄cipitatus: ul' detrusus ī barathrū: ul' laqueo strāgulatus:
eēt forsītā supra celos uel uitæ fictū aliquod p̄cipitiū uel barathrū
resurrectionis: uel īmortalitatis & tabernaculū: & illud rursū si enī
q̄a faber hic factus esset lignarius: cōfictū est uite id lignū: cōsenta-
neū id forsītā esset: si coriarius ut de corii factitate differeret: si lapī-
dū sculptor: de lapide p̄beato: si ferrarius de ferrea lenitate. enī uero
quis ex eo nō uideat criminū obiectōrū tenuitatē: quandoq; eos
hoies iste obiurget: quos falsos ātea & circūuentos ad ueritatē se re-
dacturū pollicebat: post hec & alia subdit fictionibus cōgruentia
p̄cipes. s. nescio quos: a finino capite & in draconis figurā effigia-
tos: ul' alia q̄dā: nō tam apud nostros ecclesie hoies alius itē effinxe-
rit. & uere q̄dē aniculā cū puero alludit: ubi mero īcaluit: talē fabu-
lā illi ī cinere & isibulare iā puduisset: q̄lē cōmēti sūt q̄ & asini capi-
te quosdā cōfingūt ad portas singlas cōcionari. atq; q̄ ad ecclesiā at-
tinēt haudq; celso sūt cognita: nimis cū p pauci ad modū ea itel-
ligere potuerūt: & hī q̄dē q̄ uitā omnē iuxta Ihesu p̄cepta scrutādis
scripturis sese addixere: & acrius lōge q̄ græci philosophi: cū d arte
nobili aliq; p̄nosceda cōtēdūt: ī cōqrēdis sacrorū scriptorū sensis in-
sistūt: neq; his sane strenuus uir ille cōtētus: q̄ ex diagrāmate hereti-
corū ediderat: placuit etiā crimīa ī nos augere: q̄bus nihil sit cū dia-
grāmate illo cōmune: & alia iterea q̄dā hereticorū istorū sub aliorū
pretextu dicta repetere: inquit enim: horum autem illud haudq;
miraculi loco habendū. cū dicuntur inter circulos quosdā celestes
desuper esse nōnulla inscripta: & alia duo nescio que: maius quid-
dam & minus: in filii patrisq; discrimē. ipsi uero ī diagrāmate illo
maiorē circulum & minorem comperimus: quorū in diametro
pater erat & filius insignitus: & maioris intermedio spacio: in quo
minor circulus ille concludebatur: & alios duos ex circulis uidi-
mus duobus compactos: quorum exterior flauo: interior glauceo
esset colore: supra scripta uero intercapedo in dolabri spetiem: cui
us superiorem in partem circulus inerat breuior: a maiore q̄ p̄ri-
mi essent: dependens: qui effigiatam in se caritatem haberet.

inferius uero ea ex parte qua maiori inheferat: uita erat efficta, in circulo deinde secundo & circūactō: duos alios circulos cōplectente: figura alia quedam erat inscripta: q̄ sapientiam preferret & prouidentiam: quadrangularis oblongior: quorū in circulorum uel ītermedia & cōi linea interscissa: sapientiæ erat exarata natura: desuper uero circulus circūactus in quo scientiæ inerat titulus: & infra hunc alius in quo itellectus inscribatur. hec ipsi contra Celsi deliramēta dicenda desumpsimus: ut lecturis ista impostērū p̄spiciū faciamus: longe nos clarius ea nouisse quā nouerit Celsus: nec ex auditu habere q̄ per nos admodū improbatur. q̄ si magica quedā & uenefica p̄fiterent: qui illiusmodi gloriant̄ ineptiis: & illis id fuerit sapientiæ caput: nos tamē haudquaquā sumus hec asserturi: quippe qui istiusmodi nostris in litteris nusquā comperimus: sed Celsus uiderit: qui & falsi testimonii: & absurdissimæ fuerit criminatio num conuictus: utrum ī his mētiatur: si qua forte de peregrinis quibusdā & a fide alienis concepta: suo ī opere explicauit. illis deinde qui magicis quibusdā prestigiis: ut ipse affirmat: & ueneficiis noīa nūcupent barbara: demonū quorundā: istiusmodi obiicit. nō enī secus hi ingens faciūt: atq; illi qui his ip̄is nitunt̄: q̄ miraculo sint imperitis & rudibus: cū alia sint apud græcos demonum nomina: alia apud scythas: ita mox infert quod ab herodoto forte exceperat Appollinē scythas gongosyrō nūcupare: neptūnum thagesmana: uenerem argempasan: uestam tamiti. p̄quirat ergo q̄ potest: utrum nō ista cū herodoto simul & Celsus emētiat: p̄inde nesciāt scythe hec eadē & græcis esse de legitimis diis statuta: quid enī ē argumēti ul̄ suadellæ: ut gongosyron sythe apollinem uocitēt: nō enī puto si gongosyron in græcā linguā uertat̄: fore: ut apollinis etimologiam ostēdat: uel in scyticam apollo traductus ut gongosyron exprimat: sic nec de ceteris id ipsum quis dixerit: siquidē aliis ex rebus & etimologiis græci homines illi inducti: quos deos putarēt: & nomina indiderūt: ex aliis scythe: sic itē ex aliis perse indiç: siue Ethiopes siue illirii: siue ceteri omnes quibus ubi placitū est quodpiā nominare: priori illi & pure reꝝ conditori sentētie steterit. sed satis

iam nobis hec sunt in superioribus explicata: mōstrare uolentibus non eundem sabaoth esse & iouem: cū de liguarum uarietate non nullā ex litteris sacris deprompsimus. Sed hec libētius preterimus: ad que repetēda nos Celsus inuitat. cæterum iterato ex magica arte nonnulla confundens: adiiciensq;: perinde nullius momenti sint uenefici homines: si sub pretextu diuinitatis id agāt: uel apud simpliciores quosdam & captu faciles ueneficiis forte utant̄: ut diuina uirtute uideātur hec factitare: & alia quedam exponit huiusmodi: uerum quid mihi enumerandi sunt quot hominū que ad purgationem ualeant plurimum & cōmissorum solutionem: orationes cōscripserint & missiles uoces uel sonitus: figurationesq; quasdam demonicas: siue in computationibus: siue in lapidibus: siue in plātis: siue in radicibus: siue ī quibusuis rebus. & queuis ad mala propulsanda medicamenta: de quibus nūc respondere haudquaquā par fuerit. ut q̄ nihil huiusmodi suspicemur. Post hec haud secus facere mihi Celsus uidetur: atq; hi solent q̄ ob ingentia ī christianos odia: apud eos q̄ christianorū facta ignorent: experiētia onino affirmēt: se percepisse pueri carnem hos elitare: & impudenter mulierū que apud se sint abuti cōcubitu: ut enim cum ista per eos dicuntur qui a nra religione sunt penitus alieni: uanitatis damnantur: tanq̄ falso in christianos cōmenta: sic etiam deprehendētur nil ueri habere q̄ protulit Celsus. dicit enim apud seniores quosdam nostre religionis: se libros uidisse: & barbaros quidem: qui demonum nomina continerent & monstro simillima. Asserebat p̄terea & nostros hos senes nil recti de se polliceri: sed ad hominum perniciem omnia facere: & uellem equidē cetera que in christianos hic iactat: huiusmodi esse: ut a pluribus falsitatis & euidētius conuinceretur: cū eius ex uita cum christianis antea & si non multis: consuetudie: tum q̄ de his neq; auditu tale quicquid p̄ceperit. Porro ut obliuione iam captus p̄posuisse se aduersus christianos scripturum: dionisiū quendam musicum ait: & hūc quidem ægyptium: qui secum esset uersatus: de his pleraq; differuisse: que ad magicam attinerent: & quem admodum in imperitos & corruptis moribus homines: uim non

mediocrem ars illa haberet: in philosophos nullam: ut qui uitam age
re integerrime destinasset: quod si esset mihi propositum de magica
nunc disputare: uel in superioribus de hac pauca tractassem: ubi
de ea habita mentio est: sed cum oportuniore nobis sint explicanda:
his respondendo que Celsus descripsit: de magica hac id dumtaxat
dixerim: quod si quis uelit inuestigare: utrum olim philosophi magi
cis caperent an minime: legat quod miragenes ille suis in commentariis de a
pollonii tyanei uita magici hominis & philosophi scripsit: cum digna que
dam memoratu lris tradit: in quibus non christianos aliquos: sed phi
losophos dixit: ex magica apollonii arte: & non ignobiles captos:
qui ad se ut magum uenissent: quos inter & de eufrate philosopho &
altero epicureo quodam multa narrabat: nos uero ut experientia
docti astruimus quod per christiana religione: per Iesum coluerint presidem
tem omnibus deum: & per eius euangelio & institutis duxerint uitam: iniu
ctis que precibus frequenter deceterque: interdum noctuque insistant: fore
ut nec magicis possint nec demonum artibus capi: siquidem proculdubio
imittet angelus domini in circuitu timetium eum: & eruet eos ab omni
malo. quoniam etiam paruulorum ecclesie angelis: & instituti ut eos tuteat. patris
faciem dicuntur: qui in celis est: assiduo contemplati. quod autem facies ista pre
tendat: & qualis huius sit contemplatio: suo loco iam explicauimus.
post hec Celsus aliu de exorsus in nos huiusmodi infert. fallunt enim
hi & si multis in rebus: precipue ignorantia summa: diuinis quibusdam
enigmatibus intercepta: cum deo faciunt aduersari diabolum quempiam:
que hebraice sathanam dicunt: presertim cum humana sint ista potius
& dictu nefaria: quod summus deus cum prodesse uelit mortalibus: habe
at aduersantem: & nequeat cum libet conducere: & impotentior fiat. sit ergo
ut dei filius a diabolo superet: ab eoque tormentis affectus: nos instru
at: ut non magni que ab eo inferuntur supplicia: faciamus: predicatque que
admodum & sathanas ipse in mundo appariturus magna que dam pre se
opera ferat & admiranda: ut qui sibi sit dei gloriam uedicaturus: & futu
rum omnino ut homines hoc destituto: in se credant: hec plane uenfici
hominis sunt: operam in aduersarios insumentis. & simul precauentis que
contraria sentiunt & simultatibus se se inuicem impugnent. postmodum

postmodum uero cum enigmata uelit: que putat ex satana nos acce
pisse: producere: deorum inquit bellum ueteres ostendisse: & hec que
dem heraclitum dicere. sic enim necesse erit bellum quod mirabile
est & iusticiam explicare: & alia queuis per iurgia & contentiones cum
facta: tum ut fiant futurum edicere. nec secus & pherecidem qui heraclitum
multa precessit aetate: commentum & fabulosum exercitum facere: ex
aduerso instructum & exercitum alium oppugnantem. quorum alteri sa
turnum is in ducem prefecerit: alteri phioneam: clamacionesque de
orum & certamina scribere: & conuenta inter hos fieri & pactiones
& ita ut utri eorum in ogenum (id erat loci nomen) concidissent pro
uictis essent: qui uero infectarent & uincerent: celum haberent: id
ipsum sibi & mysteria illa uoluisse affirmat: que de titanis & gigan
tibus que diis bellum intulerint: de que cifone apud egyptios: quodam
horeoque: & syride proferunt: ubi uero ista Celsus exposuit minus tamen
edisserit: quemadmodum illa quidem potioris sint cause: nostra uero
hec ab illis excepta. sed iurgando affirmat: haudquam esse his no
stra similia que de diabolo hoc siue demone explicasset: uel quod
esse uerius astruit de homine mago longe aliter sentiente. sic prete
rea & homerum hic audit: perinde his simillima quedam enarret: que
& heraclitus ipse & pherecides: & ceteri de titanorum mysteriis in
duxisset. siquidem hunc imodum uulganum iunonem affari de
monstrat. hec uelim equo animo tuleris mater: siquidem alias cum
tibi presidio esse uellem per Iouem e celo ad terram rotatus: die to
to ad occidentem solem ferebar: & per Iouem item iunonem his in
crepari: an tibi memoria excidit cum te gemina incide constructam
pedes: corripui & aurea manibus uincula circumieci: ita ut ex alto
penderes: quod cum egre ferrent celites dii e celi hos uertice detur
bui. homeri itaque Celsus dicta interpretatus: dei uerba esse affir
mat: ad terream hanc materiam habita: quibus iunonem iuppiter
ipse compellet: & ea quidem que sic proferuntur plane pretendere:
quemadmodum hanc ipsam cum se negligentius gereret: & susce
perit deus & analogiis quibusdam deuinctam ornauerit: & qui cir
ca se demones essent: & impuriore quosque affectos supplicio in eam

uiam deturbet: que ducit ad terras. hos autem homeri uersus & in
eam sententiam pherecidē dicit hoc modo pnūtiasse: sub ea autem
parca est & altera q̄dā tartarea: obseruāt autē hanc boree filie arpie
p̄celleq; ubi iuppiter deorum quempiā qui se arrogātius gesserit
perculsum deturbat. hisdē e sensibus & mineruæ peplum pendere
affirmat quod ī panathinaica pompa delatum omnibus uisendū
exponitur: ex eo enim ait significari ut sine matre quispiam & pu
rior demon gigantiū audaciam e terra p̄deuntium frenet. cū uero
græcorum figmenta hic suscipit: nostra carpendo: huiusmodi sub
dit: deifilium inquit a diabolo cruciari: & nos item cōmonefacit:
ut ab eodē penis affecti tolleranter feramus: & ea p̄sertim q̄ p̄rlus
ridicula sunt. Sed duxerim equidem oportuisse diabolum inferre
tormēta: non tamen his quos carperet cōminari. aduerte itaq; qui
nobis crimini dat. q̄ impiissime fallimur: & diuinis enigmatibus
aberremus: ut ipse aperte fallatur: cum minus itelligat Moysi scrip
ta: que non solum heraclito & pherecidæ fuere longe antiquiora:
sed homerum ipsum uetustate precesserint: de impurissimo diabo
lo tradidisse: q̄ celestibus colloquiis excidisset: Serpēs enim e quo
apud pherecidem ofioneus: qui causam prebuisset: ut homo e para
diso excideret: huiusmodi pleraq; patefacit: & diuinitatis & rerum
ingentium p̄missione muliebri genus deniq; circumuenit. quod
subsequutū & uirū ferūt. q̄netiā in Moysi exodo exterminator ille
quis nam alius fuerit hūc preter: qui obsequentibus sibi & eius nil
repugnantibus iprobitati: nec reluctantis: causam prebet pditi
onis & mortis. is erat pretera & inleuitico exterminandus quem
hebreorum scripta ezazil nominant: & alius nemo hunc preter:
quem omnes non iniuria auersati procul reiecerint. quippe qui in
heremo suam nactus sit sortem: uniuersi nanq; qui deteriori cōdi
tione sunt & ob eorū nequitiam his aduersantur: qui ex dei sunt
forte: procul a deo haud dubie absunt. in iudiciis uero cur beliat
filii nuncupantur: nisi ob eorum malignitatē: ceterum ut hec om
nia omittamus: in iob illo qui Moysen antecessit ætate: diabolus
scribitur deo coram astitisse: postulasseq; aduersus iob potestatem

ut grauissimis hūc obduceret plagis. & p̄mū q̄dē ut omī eius facul
tate deperdita: oppressisq; liberis: elephantino demum: diro quodā
& teterrimo morbo huius corpus omne afficeret. Pretereo que ex
euangelio constāt de diabolo dicta: qui & saluatorē temptauerit:
ne a recentioribus uidear scriptis producere: que aduersus Celsum
queruntur. & his quidem que de Iob postremo traduntur: ubi do
minus Iob de turbine & nube affatus est: cuiusmodi sunt ī eius li
bro conscripta: in quo non pauca de dracone expressa comprehen
di possunt: nil secus & de his dixerim: que ex ezechiele habentur:
perinde de faraone & nabuchodonosor & tyri p̄cipe dicta: uel ex
Esaia: ī quo rex babilonius deploratur: cuius ex dictis de nequitia
q̄ multa quis potest perdiscere: unde nam principiū habuerit illa
& ortum: & quemadmodū a q̄busdam e celo labentibus: luciferū
illum indidem de lapsum sectatis: neqtia hec ipsa defluerit. non
enī fieri potest ut æque se habeat accidēs bonum atq; id quod de
se & natura substiterit: & quod suo ex ortu ingenitam habeat bo
nitatem. id siquidem bonū ei: ut ita dixerim: qui panē uiuum in
sui tutelam susceperit: nunq̄ extinguitur. q̄ si cui forsītā extingua
tur: iccirco forte illud acciderit: quia ī uino hoc paneq; & uera poti
one sumendo: negligentior fuerit: e quibus fote & irrigate ad uoli
tandū ale parantur. & iuxta Salomonem de uero diuite differentē
non sibi preparat alas ut aquila: ut in domo domini sui uersetur:
oportuit nanq; ut is quem minime preteriret ad aliorum utilitatē
deum uel nequioribus uti: uel ad uniuersorum stabilimētum hos
ipsos constituat: qui ea nequitia sint: & ad uirtutis certamē cūctis
expositos esse nihil ignoret: q̄ & malint legitime decertare: ut uir
tutem sic assequantur: ut tanq̄ aurum in fornace ex istorum nequi
tia probarentur: adniterenturq; nequid adulterinum ad racionalē
eorum naturam admitterent: digniores uisi: qui ad diuinitatem
ascendant: & per uerbum ipsum ad cellissimam illam assumantur
beatitudinem: perinde bonorum omnium arcem. enim uero qui
sathan hebraice nuncupatur: & a nonnullis ornatus gratia satanas
dicitur: ingræcam linguam traductus satan denominat: quicunq;

igitur nequitiam malit & uitam secundum hanc duxerit: & uirtu-
ti contraria exequat: satanas est: hoc est dei filio aduersatur: quem
& iusticiam esse & ueritatem & sapientiam constat. proprius uero
ille aduersarius fuerit q̄ ceteris p̄or insultat q̄te agentibus: & beatā
ducentibus uitam: & perinde ex beetitudine corruens iuxta Ezech
ielem ambulauerat perfectus in uiis suis donec inuenta est iniq̄tas
in eo: & signaculum erat similitudinis donec perfectus derore in
deliciis paradisi dei fuit q̄si saturatus bonis ip̄ditionē factus est. &
iuxta illud q̄d huic dicit: p̄dicio factus es & nō eris ip̄petuum. hec
igit̄ pauca audēdo & piclitaudo his scriptis credētes: iā explicauī
mus: q̄ forte nihili sunt: siq̄s uero sacris litteris icubuerit p̄scrutan-
dis: uidequaq̄ q̄ de iniquitate tradūtur colligere diligenti cura stu-
duerit: quēadmodū iniq̄tas illa primo subierit & quo pacto queat
dissolui: itelliget p̄fecto cū Moysen: tū p̄phetas & ceteros haud
quaq̄ fuisse: cū de satana q̄ multa p̄senserit: somnia q̄dā imagiātos.
& sane nec Celsus id dixerit nec eorum alius quispiam qui per de-
monem ipsum illecti: a deo diuulsi sint: de quo recte nil sentiant:
& ab huius doctrina p̄cul eorū animus absit. Sed cū de antichri-
sto nōnulla Celsus sit obiecturus: ut qui ea que per danielem pau-
lumq̄ & saluatorem ipsum in euangeliis de illius aduentu tradun-
tur: haudquaq̄ perlegerit: de eo perpauca nobis dicēda sunt. ut enī
diuersorum hominum facies nil habent plerunq̄ similitudinis: sic
item nec corda cordibus paria. esto differant inter se mortalium
corda: uel eorum quidem qui ad rectiora inclinent ex æquoq̄ sint
& pari similitudine ad bonum formati. sint & q̄ ob recti neglectū
ad malum ferantur: & in his quidem uel quispiam fuerit effusio-
nequitia: remissiore nonnulli: quid igitur absurdum: si duo quidā
excessus: recti nimirum prauiq̄ in hominibus deprehēdantur: ita
ut recti excessus ille in eo sit qui secundum Iesum sit cognitus ho-
mo: unde tanta effluerit mortalium ad rectiora conuersio: curati-
onesq̄ & in melius immutatio: prauo uero alter ille excessus q̄ huic
sit priori contrarius: his insit qui antichristum sectati in uitia preci-
pites eūt. Siquidē uniuersa deus p̄scientia sua complexus: & his

longe ante p̄spectis que ad utrunq̄ id attinent: uoluit ut morta-
libus per prophetas hec innotescerēt: ut horum dictis cognitione
perceptis: se se potiori coniuugerent: & a contrario precauerent. o-
portuit autem alterum quem dixi excessum & potioem: dei filiū
ob excellentiam nūcupari: qui uero huic ex diametro aduersatur:
satane & diaboli filium dici. Sed tum precipue quod prauum est:
& improbitate affluere & in nequitia hoc esse excessu exprimitur:
cum simulat bonitatem: iccirco deterior aliquis: sui patris diaboli
opitulatione uel signa factururus est: prodigiaq̄ & uirtute mēdaciū:
ad demonum nanq̄ cooperationes illas in magos factas: ad pessī-
mam hominum deceptionem: accedit q̄ demon etiam ipse huma-
nū genus ut fallat simul & operā nauat. huius autē qui dicitur anti-
christus & Paulus meminit: docēdo aperiēdoq̄: qua simulatione:
quo modo: & quo tempore & quam ob causam sit ad homines
quandoq̄ uenturus: & uide q̄ mira cum grauitate de hoc faciat mē-
tionem: nihilq̄ inferat quod ul̄ minima sit dignum irrisione: eius
dicta hec sunt. rogamus autem uos fratres per aduentum domini
nostri & uestre congregationis in ipsum: ut non cito moueamini
a uestro sensu: neq̄ terreamini: neq̄ per spiritum neq̄ per epistolā
tanq̄ per nos missam: neq̄ uos seducat ullo modo: quoniam nisi
uenerit discessio primū & reuelatus fuerit homo peccati filius per-
ditionis: q̄ni aduersatur & extollitur supra omne quod dicit̄ deus
aut quod colitur: ita ut in templo dei sedeat ostendens se tanq̄ sit
deus. non retinetis q̄ cum ad huc essem apud uos hec dicebam uo-
bis: & nunc quid detineat scitis. nam misterium iam operatur in
iquitatis: tantum ut qui tenet nunc teneat: donec de medio fiat: &
tunc reuelabitur ille iniquus quem dominus Iesus interficiet spiri-
tu oris sui. & destruet illustratione aduentus sui: eum cuius est ad-
uentus secundum operationem satanæ in omni uirtute & signis
& prodigiis mendacibus: in omni seductione iniquitatis. his qui
pereunt: eo q̄ caritatem ueritatis non receperunt: ut salui fierent.
ideo mittet illis deus operationem erroris ut credant mēdatio: ut

iudicentur omnes: qui non crediderunt ueritati: sed consenserunt iniquitati. Horum singula queq; nūc explicare haudquaq; presentis est operis: quod autem Daniel de antichristo uaticinatus est: diximus. & sane illud qui sapienter & æquo animo legerint in tantorum uirorum admirationem conuertere poterunt: & plane testari: ut uere spiritus diuini instinctu hec sint: ut prophetica quedam denuntiata. in quibus de futuris imperiis explicatur nonnulla a danielis temporibus cepta ad usq; mundi desitura corruptionem. licet autem uolenti cuiq; prophetiam illam perlegere sic se habentē: consurget rex impudens facie & itelligens propositiones: & roborabitur fortitudo eius: sed non in uiribus suis: & supra q̄ credi potest uniuersa uastabit: & prosperabitur: & faciet: & interficiet robustos: & populum sanctorum: secundum uoluntatem suam: & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit. Quod autē Paulus de eodem predixit: quia in templo dei sit confessurus: & ut deum se ostensurus: in danielle sic dicitur. & in templo ab hominatio desolationis erit: & usq; ad consumationem & finem perseuerabit desolatio. Hec mihi e pluribus uisa sunt merito explicanda: ut paululum saltem intelligat auditor: quid sensus: diuinis litteris insit: cum de diabolo & antichristo commonefaciunt: quibus nos hactenus contenti ad alia Celsi dicta noscenda progrediamur: eaq; pluribus: uti licuerit: oppugnemus. Vnde autem his inquit illud obuenerit ut dei filium nominent significabo. maiores olim & prisci uiri hunc mundum ut a deo creatum dei filium: & deo similem appellarunt: mundus ergo & dei filius ille persimiles sunt: putabit itaq; Celsus nos dei filium ita fateri: perinde qui de mundi traduntur structura: q̄ per deum sit conditus: & eius filium deum: aliter longe ac se haberent falso commentisimus: nō enim potuit Moyse & prophetarum temporibus diligenter perceptis: uidere: uel ante eam græcorum & ueterum: quos meminit tempestatem: omnino dei filium quendam: apud iudeos: prophetas fuisse uaticinatos: nec tamē placuit Cello quod de filio hoc apud Platonem in epistolis

traditur: cuius & supra meminimus: quemadmodum id omne creatum dei filius exornauerit: nos explicasse: ne & ipse forsitan: quem sepe & laudauit: Platonis illud cogatur suscipere: quod utiq; huiusmodi est: qui enim uniuersum id condidit dei filius est. Primus autem & supra omnes deos huius est genitor. q̄ si tanto huic dei filio Iesu animam dicunt summa quadam illius participatione unitam: nec dum ab eo hanc ipsam seiunctam: nil mirum. Nouerant enim scriptiones diuine & alia duo que suapte natura constarent: adinuicem: in unum coire: existimariq; & esse huiusmodi: quorum alterum de uiro & uxore prolatum: non enim decetero duo sunt sed caro una: alterum quod de perfectiore aliquo dicitur: qui se domino uerbo coniunxerit: quod utiq; & sapientia est & ueritas ipsa. ut illud qui adhaerit deo unus est spiritus. q̄ si quis se deo connexerit unitatem cum deo assequitur: Quis potius q̄ Iesu ipsius anima: domino ipsi hunc fuerit in modum unita: quem constat per se cum uerbum esse tuum sapientiam: tum deniq; ueritatem: per seq; iusticiam: quod quidem si ita se habet: non ergo seiuncta est Iesu anima ab uniuerse creature primogenito deo & uerbo. Cæterum si eandem stoicorum & philosophi hominis esse affirmant: quam & dei uirtutem: ita ut feliciorē nil dixerint presidentem omnibus deum: ac alium quempiam quem ipsi existiment sapientem: sed parem esse utriusq; foelicitatem: haudquaq; id irriferit Celsus: nec decretum eluserit huiusmodi aliquod: at si diuinus sermo cum eo ob uirtutem coniungi affirmet perfectiorem aliquem: & uniri: qui sit per se uerbum: ita ut eo tendat: ut nil penitus Iesu animam a primogenito omnium que condita sunt seiungamus: ridet Celsus dici dei filium Iesum: quippe qui minus intelligat: que nam sacris in litteris archane & mystice de hoc proferantur. Verum ad ea que dicta sunt ut hunc inducamus suscipienda: qui uelit rectiora dogmata sectando proficere: christi corpus asseuerabimus sacras litteras dicere: a dei filio animatū:

& ecclesiam id uniuersam preferre: huiusq; ut tocius corporis mebra hos illosue esse qui credulitate Iesum sectantur. nam ut anima corpus uiuificat: motumq; prebet: quod de se nequeat & suapte natura perinde uiuens moueri: sic & dei doctrina cum ad decentiora quedam & monet & agit: totū utiq; corpus: hoc est ecclesiam mouet: & huius singula membra que sine ratione nil egerint: id igitur si haudquaquam contemnendam habet sequellam: cur debet molestū uideri: quandoquidem participatione summa & inseparabili quada inita Iesu anima: imo Iesus ipse q; utiq; sit per se uerbum: haudquaquam sit ab unigenito & ante omnia factū seiunctus si filius sit patris p; similis: & dei sit filius Iesus: Sed de his haftenus. uideamus autē & que deinceps sequuntur: in quibus una quadam & simplici dictione decernens: nec quod ad persuadendum sat ualeat inferens: quā Moyses scripsit mundi carpit creationem: sic inueniens. Quin & mundi creatio stolidā ad modum. Si enim quemadmodum stolidā sibi hec uideatur: & que ad persuadendū ualerent hic protulisset: ad hec refutanda aliquid forte attulisset. Non enim nobis par esse uidetur uel necessarium ut cōtra huius sententiam confirmemus: quemadmodum stoliditatis non sit creatio hec arguenda. Si quis autem uelit: que nam nos mouerint: que ue & apertioribus argumentis de mosaica mundi creatione a nobis sint confirmata perspicere: legat que in genesim scripsimus: a libri principio ad illud usq; ubi liber generationis orditur: in his enim enititur ex litteris sacris astruere: quid nam sit illud quod in principio sit celum creatū: que terra: quod ue terre inuisibile illud & incompositum: quid nā abyssus: & que in eo sint tenebre: quid aqua sibi: quid ue dei spiritus uelit super aquam delatus: quid insuper factum lumen: quid celi & firmamentum: quid principio factum celum: sic item & cetera. ostēdit p; terea & stultū admodū esse: quod de hominū generatione litteris p; deretur: sed nullis iterea uel argumentis expositis: uel ad hec refutanda contentionibus utitur: non enim hunc habuisse arbitror ratiōes aliq; ad id cōfutādū ualidiores: q; ad dei imaginē

esset homo effectus: nec sane is intellexit quem deus plantauerat: paradisum: nec hominis uitam: que prima in eo consisteret: que ue postmodum in discrimen uenisset: adam ipso ob lapsum eiecto. & ante paradisum deliciarum deniq; collocato. qui uero stulte ad modum hec dicta fuisse existimauerit: primum quidem & aliis: & his in presentia dictis insistat: collocauit cherubin & flammeam roripheam uersatilem ad custodiendam uiam ligni uitae. enim uero credi nō potest ut non intelligens Moyses ista conscripserit: uel secus nil egerit ac soliti sunt priscarum comediarum poete: qui per Iulium hec litteris cōmendabant. Prito bellorofonti denupserat: erat pegasus ex archadia oriundus. at isti quidem cū ludicra facere uellent: & spectatoribus risum mouere: huiusmodi quedam cōmentabantur. Moysen uero: ut qui uniuerse genti: quibus uellet de rebus scripta relinqueret: & persuasos haberet quibus condidisset & leges: haudquaquam diuinum fuisse: & eius non esse ex deo scripta: crediderit nemo: uel sine aliqua significantia & ratione que sumus explicaturi ut ederetur: quis dixerit: posuit cherubin & flammeam roripheam: & uersatilem ad uiam ligni uitae custodiendam: uel aliud quidpiam: de hominum quos diximus genitura: deq; his q; a sapientibus hebreorum prudenter sunt tradita. subsequenter autem exilioribus argumentis mundi & hominum generationis differentias congerens Celsus: & a priscis illis prolatus: ait qui nobis scripta hec reliquissent Moysen & prophetas: mundi hominumq; ignorasse qualis nam esset: naturam: eoq; profundiora quedam deliramenta composuisse: at si quemadmodum sacre littere solent: q; nam essent altiora ista deliramenta is explicaret: adniteremur profecto: p; suationes eas mox refutare: quibus ille existimaret deliramenta hec posse ut p; fundiora cōuici: nūc uero haud secus atq; ipse iā fecerit & nos facturi: ueluti ludetes utiq; ostēdemus q; nā sit mētis natura: qui ue sit in prophetis & sermo: quorū sane nescius Celsus: deliramenta p; fundiora haud dubie cōmentus est qdā: q; isolēter id operis ueri sermonis titulo anotarit. uerū ubi ut clara sibi & optime nota ad criminādū p; ducit: q; ad diebus attinent creationē: quorū nōnulli

priusq̄ celum: solq; ipse & luna & astra fieret elapsi sint: quidam uero post horum creationem extiterint: id ei sumus dumtaxat significaturi: quesituriq;: nun latuit Moysen cum predixisset sexto die perfectum mundum & conditum: deinde ut sui oblitus illud adiecerit: hic liber generationis hominum: qua die fecit celum & terram. sed persuaderi his minime poterit Moysen ipsum: ut omnium nescium: ubi de sex diebus differuisset: illud dixisse qua die fecit deus celum & terram: q; si quis putet ad illud hec posse referri qd dixerat: fecit deus celum & terram: intelligat cum illud pronuntiaret fiat lux & facta est lux: & uocauit deus lucem diem: pdixisse huc illud: incipio fecit deus celum & terram: uelle autem impresentiarum eorum que intelligunt uel sentiunt creationem edicere: & quo modo disposita sit & partita in species duas dierum natura: haudquaquam nobis propositum est: ne ea ut quisq; exigit locus: scrutari: si quidem nobis essent necessario repetenda: quecunq; ad Moysi interpretandum examerum & mundi creationem edidimus. quod sane ut licuit longe prius quam aduersus Celsi obiecta: hec ordiremur: pro ingenii mediocritate absoluiamus. Sciendum autem est quemadmodum ad iustos habitus per ysaiam sermo id pollicetur: in constitutione diei fore omnino ut in ea non sol sed dominus: in luce sit illis futurus perpetuo: & eorum in gloriam deus. Celsus uero quia ex praua aliqua heresi & illud peruerse quod dicitur interpretanti: fiat lux: perinde a deo sit id optate: pronuntiatum: accepit: sic inquit: non enim ut solent mortales: lucernam e uicinia mutuatus est deus. Quinetiam ex alia heresi quadam acceptum id protulit. si enim magno deo contrarius sit quispiam execrabilis deus: qui hec preter illius sententiam egerit: cur illi lucem tradebat: ad hec uero tantum absumus ut uel in partem respondemus: ut illorum potius opinionem uelimus: tanquam errantium a pertius inculcare: & confutando non eorundem dictis insistere: quam nobis haud secus sint ac Celso incognita: sed his potius que ferme innotuerunt: partim ab istis accepta sectando: partim diligentius lectitando quam illi conscripserint. post hec autem Celsus sic infert. ipse uero de generatione mundi & corruptione: uel quemadmodum nec creatus sit:

u' si creatus: non tamen incorruptibilis: uel contra: ut dici potest: nihil ipse protulerim. nec ipsi quidem ideo de istiusmodi nunc disputamus: non enim id proposita materia exigit: nec dei quidem omnipotentis spiritum dicimus ad hec: ut ab his alia quam apud nos sunt peruenisse: iuxta illud spiritus dei ferebat super aquas: nec illud nos affirmamus: quod prae sentium quidam: pro alium conditorem: nec se inuito: aliquando deum quem dederat spiritum sublaturum: quo circa ualeant ut procul exterminandi qui talia dixerint: & cum his simul dispereat Celsus: qui ut res deposcebat: non hos inculauerit: oportuit namque ut uel hec ipse nil meminisset: uel ut sibi uisum fuisset pro humanitatis officio diligentius explicatis: que ab his dicerentur: impugnando denique refutaret. non enim maiorem deum quem conditori spiritum tradidisset ab eo unquam accepimus repetisse. ita deinceps & impiis dictis stulte nostra Celsus obiurgas inquit. Quis enim deorum aliquid tribuit imposterum exacturus: est quippe indigentis exigere. Verum nulla re indiget deus: his postmodum & illa adiecit: perinde sapienter aliquid meditatus in aliquos iactet: cur enim cum aliquid ille conferret: beneficium male se collocasse non intellexit: illud preterea subdit. Cur inquam prauum hunc conditorem sibi negligit aduersantem: deinde arbitror heresibus aliis hereses alias confundendo: alioquin nec heresis auctorem designando: producit que nos aduersus marchionem: ut nobis incognita: refutauimus. His ipsis exiliter forte & imperite a quibusdam acceptis dicta ea Celsus redarguit: que hereticos arguunt falsitatis: nec tamen id prudentius agit. exponens itaque que sunt in marchionem iam dicta: nec plane aduertens: ut per nos fuerint aduersus hunc habitus: inquit. quid enim furtim summittit corrumpitque que iste condiderat: cur clam ille irrumpit subornat & fallit: cur preterea quos ipse damnauerit: uel ut ipsi asseritis: & execrabiles fouet: & in predonis cuiuspiam morem subducit: cur domino destituto ut fugam capiant: instruit: cur patrem fugere comonefacit: cur ipse sibi aliquid uedicat patre inuito nec permittente: cur alienorum se patrem pronuntiat: & his perinde admirans & stupens illud adiecit sic inquit: elegas sane hic deus qui

fontium damnatorū abdicatorūq; & ut isti affirmāt: nullius mo-
mēti hominū: esse p̄cupiat pater: & quē emiserit a se subtrahendo:
ubi cōphensus est ulcisci nō potuit: post hec nobis ut affirmanti-
bus nō alieni esse cuiuspiā & peregrini dei hūc mundū: sic inqt. Si
enī hec illius sunt opera: quo pacto deus: que praua essent effecit:
quomodo p̄suadere & cōmonefacere neqt: cur sup his quos creaf-
set: nequioribus redditis: ut expers gratie penitet: & sui ipsius opi-
ficiū culpat q̄dem & odit: criminat q; p̄prios filios & deperdit: uel
quas mūdi huius ī partes eiciēdo relegat quos ipse condiderit: mi-
hi uero apparet uel in his Celsum: nec ea q̄ mala sunt explicasse: tā
& si de bonis prauisq; grāci uarie senserit: & ut consentaneū est: pla-
ne uidet cū diuini operis esse mūdū hūc ipsi astruimus: illud eum
arripere: p̄inde iuxta nos maloꝝ esse fabricatorē deū q̄a mūdū con-
struxerit dicat: habeāt igit̄ se se utcūq; q̄ de malis tradunt: utrū ea
fecerit deus an minime: haud tamē ex p̄cedētiū reꝝ sequella a deo
facta hec sunt. miror autē illā nostrā de mūdo assertionē quē admo-
dū diuini sit operis: subsequi Celsus id arbitret: ut & mala fecerit
deus: & forte id sequeret: sed de his q̄ ipse itulerat. sed queret a Cel-
so iā quispiā: si enī dei hec opera sunt: quo pacto deus & mala hec
fecerit: cur ue nec suadere hic ualeat nec plane cōmonefacere: inest
autē ī uerbis tūc q̄dem summa malignitas: cū siqs ac ipse sētiat: ali-
ter sentiētibus: decreta criminādo obiecerit: ut que ī se nil sani cōti-
neāt: cū ipse lōge prius pleraq; sentiat q̄ iure carpāt. uideamus autē
ipsi & breuiter: iuxta scriptiones diuinas: que nā esse bona hec con-
stet: que mala: & quo pacto nobis sit ad hec respondendum: q; &
mala fecerit deus: nec persuasione nec monitus ualeat. Proprie autē
(ut sacre littere uolunt) bona: uirtutes sunt: & que ex uirtute gerū-
tur: quemadmodum & proprie mala: que sunt uirtuti contraria.
Sed erimus in presenti his ipsis cōtenti: que ex tertio & trigesimo
psalmo subdēt: id ita asseuerātibus. Querētes autē dñm nō minu-
ent̄ omni bono. uenite filii audite me timorē domi docebo uos:
qs est hō q̄ uult uitā diligit dies uidere bonos. phibe linguā tuā
a malo: & labia tua ne loquātur dolū: diuerte a malo & fac bonū

declinare nanq; a malo & bona facere haudq̄ de bonis his corpo-
ralibus siue malis his dicitur: q̄ apud aliquos sic nūcupentur: nec
de rebus quidem ipsis exterioribus: sed de bonis siue malis dici id
constat que ad animam referantur: siquidem qui istiusmodi decli-
nauerit mala: & bona fecerit: ut uere uitæ percupidus: hanc haud
dubie assequetur: amore ductus dies uidendi bonos: quorū sermo
est iustitiæ sol: ad quos dies hic ipse puenerit: deo ipso a prauo hoc
seculo liberāte: malisq; diebus: quorū sic meminit Paulus. redimen-
tes tempus: quoniā dies mali sunt. abusiue autē que corporis sunt
& externa nōnulla in bonis haberi solent: q̄ ad naturalē hanc uitā
cōtulerint: que uero uitæ officiant & aduersent: mala credi: sic enī
Iob uxore alloquit: si enim bona accepimus de manu domini: ma-
la autē cur nō sustineamus: uerū cū in sacris litteris cōperiat̄ ex dei
p̄sona nōnunq; illud p̄ferri. ego qui facio pacē & cōstruo mala: de
eodem persepe hec dici: descenderūt mala a deo sup portas hierusa-
lem: crepitus armorū & equitū: q̄ quidē obturbasse q̄ multos cōstat
q̄ sacras legerēt scriptiones: q̄n ex his minus p̄spicere possent: bono-
rū maloꝝq; significātiā: par ergo fuerit ul' hinc Celsum: ut nesciū
p̄tulisse: q; deus mala fecisset: ul' ex aliquo ea de re īdoctius differē-
te: id temere p̄cepisse: & suo loco eūdē ī modum qd̄ diximus expli-
casse. nos uero illud asserimus nec mala q̄dem: & q̄ ex his prodeūt
facta: deū struxisse: qui enī fieri poterat si deus mala hec effecisset:
ut futuri iudicii p̄dicatio cōmonefacere auderet futuꝝ omnino: ut
deteriores quiq; p̄ malefactis: & cōmissioꝝ facinoꝝ magnitudine:
tormētis afficerēt: beatos autē fore ex deoq; & p̄mia recepturos q̄
p̄ uirtute duxerit uitā: uel secūdū hāc: opera fecerit rectiora: & sane
itelligo nōnulla. istos sacris ex scriptionibus p̄ducturos: q̄ mala
p̄ deū fieri audeāt affirmare: cū eoꝝ neq̄ant uel cōtextū aliquē unū
ex scriptura ostēdere: q̄ nō praua qdē incuset facinora: & cōprobet
rectiora: & ea itē illi enarrēt que & si p̄ pauca sint: subtrahere alioqn
uideantur: qui pingui (ut aiunt minerua) litteras legerint. nunc
uero dictiones illas narrando percurrere que plurime sunt & sub-
trahendi uim habeant: & earū interpretationes: quibus plurimū

opere sit impendendum exprimere: nequaquam proposito operi consentaneum duxerim: mala igitur: que id nominis proprie sunt sortita: si audiat quispiam: intelligat non deum fuisse ea molitum sed eius precedentia opera: siquidem quoad hanc machine dispositionem & mala ista sunt subsequuta: quemadmodum & fabri cuiusque lignarii fabricata iam edificia dum iterum & secantur & poliuntur: fragmenta residet quedam: & qui domos item edificant. cum facere adnituntur que adificiis congruant: lapidum perinde & cementorum excidentia detrimenta sequuntur. si itaque ista sic nuncupata: mala corporalia quedam & abusive dicantur uel si dixerit quispiam concedatur & que praua sunt deum creasse: ut per ea nonnullos ad meliora conuertat: quidnam potest: quod absurdius sit id dictum habere: quemadmodum enim si abusive mala esse labores audiamus: qui castigandi gratia liberis a pedagogis siue parentibus inferunt: siue per medicos curandi de causa & salutis: dum illorum ex corpore precidendo adurendoque aliquid demunt: & pariter dixerimus pedagogosque item & medicos liberis malefacere: tametsi nec cedentibus quidem nec precidentibus id crimini detur: sic deus ut in uiam reducat: & sanet quos dolore ad medellam affecerit: si mala superinducere predicetur: nihil erit absurdum: nec illud quidem si mala supra hierosolime portas descendunt: que ad conuersionem ex hostili negotio his immittunt: nec si in uirga uisitabit iniquitates: dei legem iam deserentium uel in uerberibus peccata eorum: & super carbones ignis faciat hos insidere. haud secus & illud non indignum uidebitur: qui facit pacem & edificans mala si forte pronuntiemus: struit enim corporalia mala uel que exteriora sunt: qui erudit & purgat inuitos: & qui uerbis castigari & saniore doctrina nil uolunt. & his quidem ad Celsi dicta responderim: deum uel mala fecisse asseuerantis. ad illud uero quod nec persuadendi uim habeat deus nec admonendi: illud prediximus: quod si fuerit id crimini dandum: uel uniuersis id ipsum detulerit celsus: prudentiam esse suscipientibus. Sed dicet quispiam potest proculdubio deus & commonefacere & suadere: quippe qui pro omni diuinorum scriptorum genus id agat: & eorum insuper interuentu qui

ex diuina gratia auditores instituit: nisi forte quispiam suo prope ingenio adinuenta quedam & furibunda ingessisse: cum interea docet: audiatur: ita ut auditores uel male suadendo alliciat: & hi preceptori: & si prauae doctrinae: obtemperet: quod utique fieret preter tritae & uere scripture significantiam. Ad illud uero quod deus dicatur minime posse persuadere: idque uel cunctis uitio dari qui prouidentiam diuinam admittunt: dicenda hec sunt: cum enim persuadere eorum sit qui perinde mutuo afficiantur affectu: profecto haud secus illud se habet ac hominum quispiam: qui dum interea barba abraditur: simul & aliquid operetur: & radenti se prebeat: quia propter non solum indiget quis opera suadentis: sed ita ut dixerim: & suadenti succumbat necesse est: & eius qui suadet ut dicta suscipiat: quo fit ut non ideo quia nequeat deus persuadere dicendi sint qui dictis nil obsequuntur: non persuasi: sed quia dei uerba ad persuadendum ualidiora haudquaquam admiserint. id ipsum & si de hominibus non nullis quis dixerit in suadendi arte peritioribus: profecto nil fallitur: fieri enim potest uel quod mirifice sit rhetoricae artis acumina consecutus: & his apte & deceter utatur: enixeque omnia facitet: que ad suadendum maxime ualeant ut persuadere nil uideatur: si animum eius nil assequatur uel capiat: cui fuerit persuadendum: quod autem uerba quis fecerit que persuadendi uim habeant dei id munere fit: quod uero suadeatur: non semper ex deo procedere Paulus nos instruendo: sic explicat: persuasio autem non ex eo qui nos uocat. eiusmodi & illud est. Si enim uultis & audieritis me: bona terre comedetis: quod si nec uultis nec audieritis me: gladius uos deuorabit. ut autem ea quis uelit quae monente aliquo proferunt: & plata hec audierit: dignus efficiet dei promissionibus. et sane audientis uoluntate est opus: & ad ea quae dicunt assensu. unde & in deuteronomio dictum illud ideo uidetur: & nunc israel quid domus tua a te postulat nisi ut timeas dominum deum tuum & abules in omnibus uis suis & eum colas & custodias omnia mandata eius. Erit preterea & his occurrendum que supra dixerat & huiusmodi Celsus: quo enim pacto ut gratia uacuum fecisse hunc panitet quos & creasset: ubi nequiores sunt redditus: & suum hic idem

culparit simul & oderit opifitiū. & cōminando depdat pprios fili
os: carpit isup & falsitatis coarguit: q̄ ī genesi sunt hūc imodū litte
ris prodita. uidens autem deus q̄ multa malitia hominum esset in
terra: & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tem
pore: penituit eū q̄ hominē fecisset in terra: & tactus dolore cordis
intrinsicus: delebo inquit hominē quē creauī a facie terræ ab homi
ne usq; ad animātia: a reptili usq; ad uolucres celi: penitet enim me
fecisse eos. sed scripture hic sensum iuertit: siquidem penitētia hoc
loco nō dei est nuncupata: nec quia eius hic odifitium uel respuat
forte uel oderit. quod si appareat deus diluuiū cōminari & filios
pdere quos procreasset: dicēdum: cū enim cōstet hominis immor
talem animā esse: hāc quidē comminādo: corripere nititur: & ad ea
qua rectora sunt auditores cōuertere: internitio uero illa & clades
mortaliū: diluuiō facta: terre pculdubio purgatio fuit: quēadmo
dum & græcorū quidā & non cōtemnēdi philosophi tradiderunt:
q̄ terram dii purgauerint: de hac enī dicendi cōsuetudine: qua ani
mi exprimūt affectus: quibus homines ipsi afficiūtur: ut deo etiā
tribuātur: non pauca nobis superius sunt explicata. Porro Celsus
suspiciatus & forte nec ipse ignarus quid queat de his responderi q̄
cataclismo disperiere sic inquit. si enī nec pprios filios iste depdit:
cur ex hoc mūdo hos subtrahit quos ipse cōdiderit: uel ad hec re
spondebimus: e mundo hoc ipso quod celo terraq; cōstet nequaq;
deum penitus subduxisse: qui cataclismi sint uim illā perpeffi: sed
exemisse qdem e carnis hac uita: & e corporibus ipsis ubi illos emi
sit. simul etiā ne in terris sint: dissoluisse: quas terras sacre littere
mundū dicere usurparunt. Et in Iohannis p̄cipue euangelio sepe
comperimus terrestrem locum denominari. ut illud erat lux uera
que illuminat omnē hominē uenientē in hūc mundū. & alibi: in
mundo pressuras habetis: sed confidite quia ego uici mundū. quo
fit ut si audiat quispiam deū de hoc mūdo: ut loco terrestri: quēq;
subducere: nihil occurrat ut absurdus dictū: sin uero mundum ex
aere terraq; cōpactum quis nūcupet: haudquaq; p̄fus qui diluuii
aquas p̄peffi sunt: subtrahuntur hoc mūdo: q̄ sic appellet: tam&si

nobis quod alibi legit̄: uisibilia ista nihil considerātibus: sed q̄ mi
nus uidēt̄. ut illud: nā uisibilia illius a creatiōe mūdi creaturis cog
nita spectāt̄. dixerit q̄spiā q̄ sup̄ uisibilia illa: & q̄ simpliciter nō
apparētia nūcupāt̄: insistēs deus mūdū subtraxit: uerbo dūtaxat
iplo mortales hīc subtrahēte: traducēteq; ad celestia loca: bona illa
spectatū. dictis autē his cōq̄sitis p̄ se & expēlis: cum ei mens sit uel
uerbis utcūq; librū explere: dictionibus aliis simillima refert. pau
lo ante discussis: q̄bus illud p̄dixerat. lōgo igit̄ īteruallo id stulti
us: q̄ prius sit & dies aliquot ī mūdi creatiōe partitusq; dies ipsi ex
isterēt: homine enī hoc pacto creato: & terra nōdū obfirmata nec
dū sole hac circūacto: quo pacto esse poterāt dies: qd enī hec a su
perioribus differūt q̄ ipsi in huiusmodi dicta ptulimus: sed itera
to q̄ ul̄ superius diximus cōtēplemur: quēadmodum. s. haudquaq;
fuerit absurdior deus p̄mo genitus ille & maximus: qui dū ita iu
beret: fiat hoc illudue: & p̄mo die tāta hic fabricauerit: & secundo
rursum eo plus aliquid: tertioq; itē & quarto: quitoq; & sexto per
egerit. diximus etiā suapte uirtute iussisse illū: hoc illud ue fieri: &
illud p̄duximus: ipse dixit & facta sunt: ipse mādauit & creata sūt: a
struētes dei filiū affuisse fabrice itēdētē: & deū uerbū: & p̄ se qdē tāq;
mūdi fabricatorē: nec secus & uerbi patrē: q̄ filio eius uerbo māda
uerit: ut mūdū hunc strueret: p̄mū esse structorē. q̄ autē una quidē
& p̄ma die lux sit effecta: secūda uero & firmamentum: tertiacq; coi
erit que sub celo sunt ī cōgregationes suas & aque: & fructus de se
ediderit terra: q̄ utiq; sola natura disposuisset: & quarto luminaria
ipsa & stelle: quinto natantia: sexto terrestria & homo demum: ut
nobis licuit ī genesi interpretatione iā diximus. q̄netiā & in superi
oribus crimini his ipsi ascripsimns q̄ falso & p̄optius illud suscipi
unt: q̄ anni tūc ex diebus p̄dierint: quod sane cū de mūdi creatio
ne mētio incidisset p̄duximus: hic liber generationis celi & terræ:
quādo facta est dies: fecit deus celū & terā. exinde cū illud Celsus
minime audisset cōpleuit autē deus die sexto opera eius q̄ fecit &
requeit die septimo ab uniuerso opere quod patrarat. benedixitq;
deus diei septio & sanctificauit illū: q̄a in eo cessauerat ab uniuerso

opere quod patrarat: existimans id ipsum esse cessare septimo die & requiescere: sic subdit. Ceteræ artificis cuiusdam deterioris in morē defatigatus: ocio deus idiguit. Sed haud sane hic uidit post mūdi creationē quoad mūdus cōditus est qualis nam esset sabbati & dei cessantis dies: quo & deo cessant: & illi hunc celebrē agunt: qui sua opera sexto die cōfecerint: & quia nihil urgentiū se rerum p̄tereūt: cōtemplatione ad iustorū & beatorū festum diem ascendūt: postea uero perinde de deo id: uel sacris litteris astruentibus ul' nobismet affirmātibus: q̄ defatigatus iam quieuisset: sic inquit. Non enī par est summū deum lassitudīe affici: nec manibus operari nec iubere. Celsus itaq; haudquaq; fas esse affirmat labore deū defatigari. nos uero dicturi sumus deum uerbū nec labore hoc ipso affectum: nec alios quosuis: qui ex potiori ordine illo & plane diuiniore dependent. lassescere nanq; & defatigari eorū est qui humano hoc corpe obducunt. sed quæres fortasse: quos istos inquis: nun q̄ in quouis corpe sunt: an in terreo hoc & paulo plusculū meliore: at haudq; fas est summū deū manibus opari: ita quidē: si recte itelligas quid nam sit manibus opus aliquod facere: nec secundū aliquē deū nec ex diuis quēpiam operātem intuleris. sed esto ut abusiue manibus opari dicat' uel tropice deus: ut & illud interp̄temur: opera manuū eius ānuntiat firmamentū: & opa manuū tuarū sunt cœli: uel aliud si quid huiusmodi tradit': figurantibus nobis dei cū manus: tum mēbra cetera: quid igit' fuerit absurdū ut deus sic operet': ut itaq; nihil absurdius deū hec operari: ita nec eū iubere: ut & bona essent & laude digna q̄ fierēt: q̄a diuino sint iussu effecta. rursus Celsus: ut qui forte uel illud acceperit: os dñi locutū est: siue idoctos quosdam audierit & rudiores de huiusmodi petulantius differētes: nec plane itelligat quo referant' que sub membrorū corpaliū nomine de dei uirtutibus exp̄munt'. sic inquit. neq; enī uel oris species uel uox in deo est ulla. atqui uox nulla inerit deo: siquidē aer repercus sus sit uox: ul' aeris uerberatio: siue aeris sp̄ties: siue quid aliud qd̄ uocem esse definiant peritiores: sed q̄ dei uox dicit' est quidē ut dei uox uisa: quēadmodū dei uocē uisam esse populo tradūt: ut ex his

cōstat omnis populus dei uocem uidebat: uidere illud ex scripture cōsuetudine capiēdo. Quinetiā nec eorū aliud quidpiā iesse deo affirmat q̄ illi iesse nos teneamus: cū nihil iterea explicet q̄ nam sint illa q̄ nobis sunt nociora: si enī diuinorū mēbroꝝ habere nos asserit notionē: nil repugnabimus. dū tñ subaudiri uelimus corporaliter hec nobis inotuisse: & uti uulgatius nūcupat'. Si uero uniuersaliter hec acceperimus que Celsus ait nos scire: q̄ multa haud dubie nobis de celeberrimo deo cōstiterit: siquidē i eo uirtus: beatitudoq; & diuinitas insit: q̄ si quis quid excellētius ac ea sint q̄ nobis innotuerūt: itelligat: q̄nq; uniuerſa q̄ scimus iſeriora sint deo: haudq; foret absurdus si illud & nos susceperimus: nihil eorū deo iesse q̄ nos teneamus & seculo inotescāt: quippe q̄ deo insunt non modo his sint q̄ humana nouit natura lōge superiora: sed uel his ipſis q̄ humanā naturā exceſſerit. enī uero si p̄phetarū dicta hic nosset: dauid iq; dicētis: tu autē idē ipse es: & malachiæ. sum eq̄dem & nō imutor: uideret p̄culdubio nostrorū hominū neminē i deo nec re qdē nec cogitatu mutabilitatē astruere: manens enī ille & stabilis: mutabilia ista sic moderat': uti natura sunt p̄ se cōstituta: & p̄ ipſius uerbum edixerit hec gubernari. Celsus p̄terea nihil aduertēs quid imaginē dei cū dicit' & imaginē suā iter se differāt: q̄n dei imago omnis creature sit p̄mogenitus: p̄ se uerbū & p̄ se ueritas: p̄ seq; iustitia imago existēs p̄pria bonitatis: ad imaginē dei & homo creatus est: & omnis homo cuius caput sit xp̄us: dei & gloria sit: nec sane uel i ullā hominis partē id statuēs ut ad dei imaginē sit homo formatus: nec id magnificatiēs utrū q̄s ueterē hominē nō deposuerit: uel si cū suis operibus hūc aliquē deponat: ad imaginē sit conditoris futurus sic inqt: neq; hominē deus ad suā imaginē fecit: non enī est istiusmodi deus nec speciei alteri cuiq; similis: q̄lis est compositi hominis: ut parte deteriore: hoc est corpore: iesse existimet' quod ad dei imaginem sit: si Celsi opinionē & sententiā spectes i eo quod ad dei imaginem tradit' factū: si enim esse ad imaginem dei solo corpore noscit': p̄fecto quod potius est: hoc est anima ipsa priuat': quominus sit ad imaginem dei: & in corpore corruptibili

ea erit imago quod sane nequaquam nos affirmamus. quod si utrumque de-
tur ad dei imaginem esse: necessario sequitur: ut sit compositus deus. & p-
inde ex anima constet & corpore: ut quod secundum imaginem presentius
fuerit anime insit: quod uero inferius & iuxta corpus: in corpore ma-
neat. quod utique nostrum asserit nemo. restat igitur ad dei imaginem
esse quod in interiori & inouato iuxta nos homine dicitur & natura proprie-
tate: ut ad conditoris imaginem fiat: tunc uere ad dei imaginem quispiam
fieri intelligitur: cum perfectior: ut pater ille celestis: euaserit: auditumque
illud preceperit: sancti estote quia & ego factus sum dominus deus uerum: &
illud didicerit: imitatores mei efficiamini: & eius in animam uirtute
iam predictam dei impressiones admiserit: quandoquidem & dei sit templum
quod & que dei sunt: in dei suscepit imaginem: corpus. scilicet quod istiusmo-
di sit animam nactus: & eius in animam deum suscepit quod ad dei sit ima-
ginem facta. rursus quod multa sibi congerit Celsus: proinde a nobis concessa:
quod utique christianorum nemo qui mentis sit compos concesserit. non enim
nunc aliquis asserit uel coloris uel forme deum participare: quineti-
am nec motus quidem participat cum constans sit & stabilis eius natu-
ra: & iustum seculum ut maneat exhortetur. quod autem dictiones nonnullae ali-
quae dei motum designant: ut illud. audiui dominum deum deambulantem
in paradiso post meridiem: ita erit suscipiendum: ut comotum deum in
peccatores intelligas: uel tropice dictum: quemadmodum de dei somno
uel ira uel re huiusmodi aliqua dicitur. quinetiam nec substantiae deus
participat alienae: cum sui potius participant alii: quam ipse ex alieno quid
uendicat. & hi quidem dei fiunt participes: qui dei sunt spiritum conse-
cuti. & sane saluator noster ille haudquaquam uidetur iustitiae participare:
sed cum ipse iustitia sit: alii fiunt: & iustiores quidem: sui participes.
de substantia autem quod multa essent dicenda & difficillima meditata: &
ea praesertim quam proprie permanentem & in corpoream dicimus: & ita: ut
plane conperiat utrum supra substantiam sit praestabilitate quaedam atque po-
tentia deus: qui substantiam aliis impartit. & secundum sui ipsius uer-
bum & uerbo ipsi impartit substantiam: an ipse substantia sit: cum alio-
quin natura sit inuisibilis. enim uero saluator noster inuisibilis dicitur
dei imago ex inuisibili uero uoce: incorporeus designatur. Querendum

autem utrum substantiae substantiam & ideae ideam: & principium & omnis primo-
genitum creature fas sit unigenitum nuncupare: & fateri an liceat haec omnia hu-
ius praem & deum excedere. celsus uero de deo id astruit quod a se faciat u-
niuersa defluere: & nescio quo pacto: eius esse omnia dicat: nam ait paulus
& ex se ait deum constare & per se & in se omnia. ostendens subsistentie uniuerso-
rum principium cum ex se profert: & per se cunctarum rerum complexum: & finem denique cum
in se inquit. & sane deus ex nemine constat. cum uero celsus illud subiungit
nec uerbo quod est comprehensibilis deus: eodem distinguendo sic dixerit. si enim
uerbo dicit hunc minime posse comprehendere: quod nobis insit: siue quod ex ali-
quo affectu procedat: uel ore pronuntietur: & nos insuper id ipsum fatebimur:
nequaquam uerbo esse comprehensibile deum: at si uerbum illud id esse intelligamus
quod per iohannem exprimitur: in principio erat uerbum & uerbum erat apud deum:
& deus erat uerbum: ostenditur haud dubie sumus quemadmodum hoc uer-
bo sit comprehensibilis deus: nec sibi solum id cognitum sed cuiusque pro uerbum
id reuelauerit. falsitatis ergo coarguemus quod celsus affirmat: nequaquam esse
comprehensibile deum: quod autem & sine nomine esse hunc dicit: distinguendum id erit hoc
pacto: si enim nec dictionibus ullis nec significatiis exprimi posse dei pro-
prietates hic dixerit: uerum proculdubio fuerit quod intulit: siquidem uel qualita-
tes rerum plerumque nominati explicari nil queant. quod enim nominibus querit differen-
tiam reddere qualitatis: quod in palmularum sit & fici dulcedine: quod inquam nomine
poterit qualitate ipsam & discernere & demonstrare: nil igitur mirum si hoc
modo nomine careat deus. uerum si nominabile esse eum ita acceperis: quemadmo-
dum & fieri potest ut nomine indito aliquid queas praeferre: quod dei sit: audito-
ris gratia moderandi efficiendi: ut per humane nature captum de deo nonnul-
la intelligat: nihil erit absurdum: si nomine hunc ipsum exprimeris. sic ite & id pro-
cedendum: non enim quicquam patitur deus quod nomine comprehendatur: id sane haud dubium
est affectioe quis uacare deum: sed de his haec tenemus. uideamus & subse-
quentia celsi iam dicta: in quibus personam proinde quaedam inducit: quod ubi haec audie-
rit istiusmodi subdat. quo igitur pacto nouerit deum: & quod ad celestia du-
cit: uiam didicerit: & hunc mihi quem narras quo modo deum ostenderis: haud
sane mecum secus nunc agis: ac per oculos tenebras offudisses: ita ut aperte
nil uideam: moxque huic animi dubio: proinde respondeat: causam putat cur
tenebrae oculis offundantur ei attribuenda: quod superiora illa protulerit ingens:
hi enim quos e tenebris ad clarioris lucis derepere produxerit quispiam:

cū neq̄ant obiectum statī splēdorē inspīcere: & uisu offēdi & crucia-
ri: & deperire plane se credūt. ul' ad hec illud eq̄dē dixerī: oēs hauddu-
bie ī tenebris residere: & in his firmiter collocari: q̄ pictorū & statuas
effigiātū fallaces & prauas artes attēdūt: nec supna illa uelint suspice-
re: nec ex uisibilibus hisce & sensibilibus ceteris ad reꝝ oīm fabrica-
torē mēte cōscendere: q̄ utiq̄ & lux uerior est: & quēuis finit ī luce uer-
sari: q̄ uerbi fulgorē illū seq̄r. & plane ostēdit quāta nā ignorātia &
ī pietate: & nullo p̄fus diuini numinis sensu: cū se ut ueꝝ deū colere
debuissent: īsensibilia hec uenerēt: cū alioq̄n eorū mēte ad unigenitū
& cūctorū p̄sidē deū ipse direxerit q̄ saluos fieri se uellēt. populus enī
q̄ ābulabat ī tenebris gētū. s. uidit lucē magnā: sedētibusq̄ ī tenebris:
& ūbra mortis lux iesus. s. oborta est eis. christianorū itaq̄ nemo uel
celso ipsi ul' aliis diuinū uerbū culpātibus ita respōderit: quo nā pac-
to deū cognouerī: q̄ppe cū horū singli: quo ad q̄sq̄ capere ualet: dei
habeat notionē: nec eorū q̄spiā illud p̄tulerit: q̄ nā iter ad celū tēdēs
didicerī: nimirū qui iā audierit: ego sum uia & ueritas & uita: degu-
staueritq̄ iter id faciēdo: itineris cōmoda: nec p̄terea istorū aliq̄s a cel-
so pecierit: quō mihi deū ostēderis: id nanq̄ iter cetera eius p̄posita
dixerat celsus: & si q̄s loquētē hūc audierit: ē haud dubie respōsurus:
quāqdē huius dicta caliginosa esse p̄spexerit: cū īqt p̄ oculis tenebras
mihi offundis. celsus igit̄ & sui simillimi āte oculos nobis obicere
tenebras cōnitūtur: at nos cōtra: uerbi iesu splēdore excutimus dog-
matū ipiorū caliginis densitatē. ueꝝ sic celsum affabit̄ christianus uir
aliquis: apte nihil qd̄ terreat explicātē: nil eq̄dē tuis ī uerbis inesse uī
deo claritatis: quo fit ut nō e tenebris celsus ad clariorē nos lucē tra-
ducat: sed e luce ad obscura potius trāfferat. ponit enī lucē tenebras:
& tenebras lucem: & fit sane isaie p̄cipuis dictis obnoxius: ue uobis
qui ponitis tenebras lucē & lucē tenebras. nos tñ nre anime oculos
uerbo ap̄iete: cognito tenebrarū ac lucis discriminē: ut cūq̄ ī luce cōsi-
stere malumus: ī tenebris uero manere nullo pacto est animus: cū at
uera lux uigeat: nouit p̄fecto cui nā radii sint: & cui lux preferenda:
cū alioq̄n suis iterea caligātibus oculis: cui nā sit ut lux ipsa affulgeat
quāq̄ futurū: plane ignoret. q̄ si omnino dicendū & offēdi & penis
affici uisum: cuius nā alterius oculos aliquid pati dixerimus q̄ eius

q̄ dei ignorātia teneat: & uitis sit p̄peditus: quominus q̄at ueritatē
p̄spicere: christiāi igit̄ haudq̄q̄ existimāt se se ul' celsi dictis ul' alteri
us a dei cultu alienissimī: execatū quāq̄ iri. ueꝝ q̄ se lumibus captos
p̄senserit: & uulgus erroribus īplicari: gētēsq̄ ipsas festos ager demōi-
bus dies: ne errātes sectādo p̄cipites eāt: ad uerbū iesū se p̄tinus cōfe-
rāt: qd̄ haud secus oculis se cōdonabit: ac p̄pe uia cubātes & p̄stra-
tos egenos cecosq̄ ipsos curauerit: & ea solū de causa q̄a id p̄clama-
sent fili dauid miserere mei. unde misericordia īpetrata oculos mox
illi & uisum recipiūt. hoc est nouos qdē & nitidos: & q̄les dei uerbū
cōdiderit. quo circa si q̄rat celsus quō deū nos nosse: & quēadmodū
apud hūc saluos nos fore existimemus: īspōdebimus satis idoneū eē
dei id uerbū: ubi se q̄rētibus obtulit: ul' his q̄ se oblatū susceperit: ut
p̄rem & cognitū faciat & reuelat: q̄ āte eius aduētū fuisset īcognitus.
q̄s enī alius querit: ul' salutē afferre: ul' ad deū oīpotētē traducere hūa-
nā hāc aiām: p̄ter deū & uerbū: qd̄ sane apud deum cū a p̄ncipio ma-
nēs eorū grā q̄ carne cōpacti essent & p̄creati: q̄n hi carne cōstarent:
factū illud est caro: ut cōphēdi ab his & cognosci posset: qui se ut uer-
bū & apud deū: & deū uerbū uidere neq̄rēt. q̄netiā cū corpāliter loq̄re-
tur: & ut caro: esset denūtiatus: ad se q̄ caro sunt cōuocat: ut p̄mū for-
mari secūdū uerbū hos faciat: qd̄ caro effectū est: deinde ad se uisen-
dū desumat: quale antehac fuerit: & p̄usq̄ carnē assumeret: ita ut me-
liores hi redditi: ubi ab institutiōe ista carnali supiora cōscēderit īq̄-
ant: & si christū olī iuxta carnē cognouimus: nūc tñ nō ultra spectā-
do dignoscimus sed cōtēplādo. caro igitur factus est ille: & ubi caro
effectus est: habitauit ī nobis: haud tñ extra nos factus. inhabitans
uero ī nobis & factus: haudq̄q̄ ī p̄ma forma p̄māsit. sed nobis īplis ī
ratiōalē & cellissimū mōtē desūptis: gloriosā eius ostēdit figurā: & ue-
stiū suarū fulgorē: nec suarū mō sed spiritalis & legis: q̄ moysen p̄fert:
cū iesu ī glā uisū. oēm p̄terea nobis p̄phetiā ap̄uit: nec tñ post hūanī-
tatē assūptā: ut p̄ide demortuā: sed ī celo sublatā: cuius rei elias īditio
fuit. enī uero q̄ hec cōtēplabitur: illud p̄fecto dicturus est: uidimus
glām eius glām q̄si unigēiti a p̄re plenū grē & ueritatis. celsus igit̄ ul'
rudius qdē ea cōmētus ē: q̄ nos ad eius q̄stionē responsuros existima-
uit: quēadmodū. s. opinemur & deū nos cognituros & habituros ap̄d

eūsalutē. nos uero eadē illa q̄ p̄posita sūt affimamus: t̄ā& si celsus nō ī
decētibus argumētis r̄spōdē nos fateat̄: & scribēdo se palā facturū: qd̄
ipli r̄spōdeamus. qd̄ ita se habeat: qn̄ enim & magnus est & spectatu
difficilis deus: p̄priū spiritū in corpus imissum: n̄ro assimile: huc ad
nos misit: ut ex eo & audire nōnulla possemus & discere. & sane non
solus iuxta nos deus ille & p̄r magnitudine p̄stat: q̄ppe q̄ suimet &
p̄pe magnitudinis p̄cipē unigeitū & oīs creature p̄mogenitū fece
rit: ut cū imago sit in iuisibilis dei: ī ea magnitudine: p̄ris imaginē
seruet: nō enī fieri poterat ut eqlis esset: (ita ut dixerī) decora & iuisi
bilis dei imago: nisi & magnitudinē hec ipsa p̄ferret. sed deus etiā q̄a
sit icorporeus & iuisibilis est: his uero q̄ se cōtēplāt̄ cor iest & cōtēpla
bile: hoc est qd̄ mēte & aīo cōtēplāt̄. cor aut̄ nō qd̄uis eqdē dixerim
sed purius aliqd̄: nō enī fas est deū ut īgnato quis corde cōspiciat: sed
necesse est ut purior sit puri cuiuspiā p̄ dignitate & cōtēplatio. Sed
esto ut nō facile possit deus spectari: at nō solus est cuiq̄ ille specta
tu difficilis: sed eius & unigeitus: difficulter nāq̄ deus uerbū uidet̄:
nō facile etiā & sapiētia ip̄a ī q̄ uniuersa fecerit deus: p̄spicit̄. q̄s enim
eā sapiētia poterit ad singula q̄q̄ ex oībus ī q̄ deus: uniuersorū & sin
gula fecerit cōtēplari: nō igit̄ q̄a spectari deus haud facile q̄at: ut spec
tatu facilē filiū misit: cuius rei celsus plane ignarus: ex n̄ra p̄ide p̄so
na id p̄tulit: q̄ haud facile humāis obtutibus deus pateret. & cū p̄pū
spiritū in corpus imittēs nobis p̄ simile: ī mūdū demiserit: ut ex eo li
ceret q̄ sua sunt & audire & discere. sed ut ipsi tradidimus: filius & si
uideri haud facile possit: ut q̄ deus uerbū p̄ quē effecta sint oīa: in no
bis t̄n̄ inhabitauit. q̄ si itelligat celsus q̄ nos de spiritu dicimus: ut q̄
cūq̄ spiritu dei agūt̄: hi dei filii sint: haudq̄q̄ perīde a nobis fuisse il
lud assertū: sibi decernet q̄ p̄pū imittēdo spiritū deus ī corpus n̄ro
p̄ simile ad terras demiserit: siqdē assiduo deus his spiritū suū īp̄tit: q̄
se capere possunt: cū spiritus ille nō p̄cisioe ulla ul̄ diuisioe se dignos
inuaferit: constat enim id spiritus uequaq̄ esse ut n̄m hoc corpus:
quemadmodum nec corpus esse & ignem: qui utiq̄ deum ut in his
phibetur: pretulerit: deus noster ignis consumens. hec enim tropice
uniuersa traduntur: ut ex consuetis hisce nominibus corpori con
gruentibus: intellectuā designent naturā: haud secus ac: si peccata

dicantur ligna fenum & stipulam esse. non tamē iccirco dicturi su
mus corporea esse delicta. & si uirtutes aurū esse argētūue astruāt̄:
& lapidē p̄ciosum: haud t̄n̄ corpora esse uirtutes dixerimus. sic & si
deus ignis esse peribeat̄: q̄ ligna fenū & stipulā & quamuis peccati
absumat substātiā: nō t̄n̄ corpus esse itelligemus: cū uero & ignis
p̄nūtiat̄: nō tāq̄ corpus sit aliquod noscimus: sic igit̄ si deus spiri
tus dicit̄: nō p̄inde corpus sit aliquod asseueramus. ad sensibilem
enī destructionē: mos sacris litteris est: ut itellectualia quis ad spiri
tum p̄tinētia: uel spiritalia nūcupare: quēadmodū illud: cū Paulus
iuqt̄: sed sufficiētia nostra ex deo est q̄ & nos sufficiētes fecit mini
stros noui testamēti: nō littere sed spiritus: littera enī occidit: spiri
tus aut̄ uiuificat: litterā sensibile quādā dixit diuinā litterā in
telligētia: spiritū uero itellectualē: sic itē & alibi: spiritus deus est.
Siqdē samarite illi iudeiq̄ corporaliter exequēbant̄ & spiritualiter
q̄ p̄legem his mādarēt̄. & istiusmodi saluator samarite affatus est:
uenit hora qn̄ nec ī iherosolimis nec ī mōte hoc adorabitis patrē.
est enī spiritus deus & q̄ illum adorāt ī spiritu & ueritate adorent
necesse est. q̄bus ex dictis edocuit nō ī carne & carnalibus sacrificiis
esse deū colēdū sed spiritu adorādū. is enī in spiritu cognosceat̄: cui
æque ī spiritu & mēte deseruiat aliq̄s. at nō ī figuris adorandus est
pater sed ī ueritate q̄ p̄ christū Iesum effecta est: ubi lex est p̄ Moy
sem tradita: quādōcūq̄ enī cōuertemur ad dominū: dominus aute
spiritus est: tollet̄ uelamē quod cordi īpositū est: & Moyses p̄lege
tur. Celsus itaq̄ ut q̄ minus ea q̄ spiritus dei sunt teneat. (animalis
enī homo nō recipit q̄ sunt spiritus dei: est enī īsapiēs & nō potest
intelligere quod spiritualiter iudicat̄) sibi illud desumit: existimans
nos deum fateri spiritum esse: neq̄. in eo uidetur a stoicis quicq̄ dif
ferre: astruentibus deum aerem esse: qui per omnia diuagetur: & ī
se omnia complectatur. peruadit autem cura & prouidentia deus
utiq̄ uniuersa: nō tamen ut stoici uolunt: in aeris morem: & cūcta
quidem ita complectitur que prouidentia ipsa prouiderit: ut non
perinde corpus cum aliquid amplexatur ista cōtineat: qn̄quidem
cōstat & corpus esset quod continetur: sed ut diuina uis aliqua ea

in se q̄ cōphēsa sunt: āplectat̄ & teneat. iuxta stoicos aut̄ q̄ corpo
reas esse potestates affirmāt: & icc rco illas uniuersa corrūpere: & in
discrimē uenire: ne & deū ip̄m & summū corrūpāt: ni cōspicuū ad
modū & audax facinus esset. uel dei uerbū quod ad hoīes usq; & ī
fimos quosq; descenderit: nil aliud nisi spiritus q̄dam corporeus
uideret̄: iuxta nos uero q̄ animā nitimur rationalē ostēdere: q̄uis
corporali natura p̄statiōrē: & substātiā esse hāc iuisibilē & icorpore
am: haudquaq; fuerit corporeus deus uerbum: p̄ quē & facta sunt
omnia: & uerbo hoc ip̄so ut oīa fiant nō solū ad hoīes ip̄sos p̄tin
gat: sed uel ad ea q̄ p̄ minimis habeant̄: & regāt̄ natura. succēdāt.
itaq; stoici uniuersa: nos uero icorporeā substātiā succēdi & confla
grare nil nouimus. neq; ī ignē resolutā hoīs animā: uel angelorū
uel tronī uel dominationū uel principatuū uel potestātū substātiā
scimus. quocirca Celsus: ut q̄ minus uideret q̄ spiritus dei sunt: fru
stra id itulit: q̄ cū spiritus a deo sit filius: ubi ad humanū corpus
p̄uenit: neq; is q̄dē futurus est īmortalis: q̄ dei sit filius. unde rurū
aliā q̄dā sibi cōfingit: p̄ide n̄m nōnullis nō spiritū esse deū sed dei
filiū asserturis: & putat hec īgens: nobis se occursum: nulla est spi
ritus talis natura ut p̄māsurā cōtinuo sit: & uelud nobis asseuerātī
bus ignē esse deū & cōsumētē: sic itulit: & sane nullā huiusmodi cō
stat ignis esse naturā: ut p̄stare semp is q̄at: cū t̄n minus intelligat
quorum nos referēdo deū hūc n̄m ignē esse dicamus: & ad quorū
cōsumationē: & q̄ peccata sit & uitia cōsumpturus: cōgruit enī deo
q̄ bonus & ægor sit: ubi singuli certasse iā uidebūt̄: & q̄lis q̄sq; fue
rit certator p̄spicuū erit: ut p̄ ignē suppliciorū uitia deleat & cōmis
sa abstergat. rursum sibi q̄d ip̄i nil affirmamus: dicēdū desumit: q̄
necessariū sit respirasse q̄nq; deū: & subsequēter nec potuisse Iesum
a mortuis cum corpore simul resurgere: non enim recepisset inqt
quem dederat spiritum deus corporis iam natura infectum: sed
delirum proculdubio fuerit uelle ea nos dicta refellere: perinde a
nobis deprompta: que ip̄si nusq; protulimus. Deinde sepe eadem
repetendo ubi q̄ multa superius huiusmodi tadidisset: & irrisisset
dei ex uirgine genituram: & si nos huius obiecta fatis iā ut licuit

reuincēdo illi occurrimus: sic inqt. si enī placebat ex se se sp̄m e celo
demittere: quid erat necesse ut mulieris uterū īsufflaret? poterat nā
q; q̄ creare hoīes nosset: & huic corpus effigere & plasmare: nō eius
spiritū itātā sordē īmittere: sic enī nec fides huic demeret̄: si celitus
ueniens statī p̄seminatus esset & genitus. & sane eo hec itulit Cel
sus qa uirginalē illā & puriorē nesciret penitus geniturā: & ex nulla
corruptiōe eius corporis: ortū fuisse: q̄d erat futurū ut humane salu
tis ministerio fungeret̄: arbitrat̄ autē hic stoicorū dicta narrādo:
nec plane dissimulādo q̄ de indifferētibus p̄ eos tradūt̄ se didicisse:
in sordes & inquinamēta fuisse diuinā naturā aliquādo detrusam:
siue quia ī uirginali corpe fuerit: quoad corpus sibi effingeret̄: siue
quia corpus assumpserit: nec secus hic agit atq; hi solēt qui solis ra
dios putant in putrido ceno & olidis cadaueribus inquinari: non
puriores ī his p̄manere. Enī uero si p̄ Celsi sentētia sine origine aliq̄
Iesu dño corpus esset illud effigiatū: confestim qui id corpus spec
tasset deimproviso sic extitisse: nō genitū credidissent: neq; enī id
quod uisum iam esset: naturā denūtiaret vnde & ortum cepisset. &
ut ita exempli gratia dixerim: mel aliquod fuerit: non tamē ab apī
bus fabricatū: & id quispiā alioquin cum ex gustu: tum ex aspectu
p̄nuntiet nō ex apibus cōstitisse: quēadmodū nec quod ex apibus
sit sensu ip̄o & gustu ex his habuisse principiū: innotescit: sed expe
riencia ipsa p̄diisse ex apibus demōstrat̄: & item e uicibus uinum
manasse: nō enī gustus referet quid sapiāt uites: eundē immodū &
sensibile corpus haudquaq; p̄tulerit nuntiādo: vnde nam subsister̄
ceperit: his p̄terea adiicient̄: & q̄ dici de celestibus possunt: quorū
& substantiā & splendorē uidendo sentimus: haud t̄n hic sensus
suggerit nobis: utrū ea creata an minie sint: unde & secte de his ex
titerūt uaria sententiū. uerū q̄ ea cōdita fuisse affirmāt: haudq; cō
ueniūt quēadmodū sint illa creata: nō enī illoꝝ suadet sensus quo
sint pacto creata: uel si ratio ipsa enitēdo inuenerit condita illa fu
isse. deinceps eadē sepe resumens q̄ de marchionis sentētia dixerat:
& alibi quidem q̄ marchionis in uero sunt explicat: alibi prauē au
disse uidetur: que nec refutāda per nos hoc tempore sunt nec plane

coargueda. deinde rursus ea sibi adagerat: quae partim in marchionis
faciunt defensionem: partim quae illum impugnant: sic inquit: & sane in nonnulla
crimina isti declinant in nonnulla prorsus incidunt: cumque ea puelit dicta pro
bare quae Iesum affirmant prophetarum uaticiniis denuntiatum: ut marchio
nem ipsum & quae ab eo manarunt icuset: id aptius subdit. unde nam ar
guetur dei filius esse quae tantis sit affectus suppliciiis: nisi & de hoc fue
rit id olim predictum: deinde hunc rursus ludens ut solet irridet & cauil
lat: deorum filios duos inducens: alterum conditoris: alterum dei: qui iuxta
marchionem constet: describitque inter hos initum singulare certamen: quod
haudquaquam alienum a deorum sit certaminibus: asserens haud secus isto
rum diuina certamina se habere. ac ea quae inter se coturnices ineunt
quandoque pariter, ipsi & filiis in se decertantibus siue confecti iam senio
nulli usui sunt: siue delirerit: quia inter se nihil constituent & filios
sint se debellare. uerum ad id quod superius Celsus intulerat re
spondebo: quae nam anicula cum infanti canendo alludit: non ea
dicere uereatur: quae in suis Celsus ueridicis dictis deblaterat: Si
quidem cum decem fuisset ut his quae a nobis dicuntur re ipsa in
steret: is uero necessariis rebus omissis ioculariter agit & garrit:
existimas mimos se & iocularia quaedam & sales describere. nec plane
aduertit quemadmodum istiusmodi: ad uerba & nugae euectio: praeter
eius propositum sit: quae nos denique uelit: ut relicta christiana religio
ne suis decretis animam itedamus: quae si grauius & modestius pertracta
ret: plus forsitan suasionis sint habitura. sed cum per risum & iocum quae
multa & scuriliter eloquendo deliret: dicturi sumus elegantiu uerbo
rum inopia: ut quae nec nactus esset nec sciret: in tanta hunc incidisse ga
rulitate. post illa uero id infert. enim uero si diuinus ierat et in corpore
spiritus: omnino erat necesse ut imutatum: aliquid habere id corpus a ce
teris alienum. siue magnitudinem dixeris: siue uenustate: siue uires
ualidiores: siue uocem: siue spetiem horridiorem: siue denique suade
di uim aliquam. fieri enim non poterat ut qui praeter ceteros aliquid
quid in se haberet diuinitatis: non item ab his longe differret.
id uero corpus ab alio quouis nihil distabat: nisi ut ferunt quae pusil
lum esset & uisu despectum & fragile. uidetur itaque uelle se Iesum uel in

his carere: proinde scripturas in fide adhibeat: quae uideatur ei crimi
nandi causam exhibere: & quae his continetur mox explicat. cum uero
pro earum scripturarum sententia: uideatur quis contraria pronuntiare:
& his aduersaria quae fuerint ad criminandum admissa: haec sane nec scire se
similat. quae autem Iesu corpus uisu esset despectius. litteris praedit: exhila
ratus mox suscipit & si non eiusmodi quae Celsus exposuit. cum nihil
aptius significet quae pusillum id esset: quae apud isaiam describitur: quae
uaticinando praediceret uenturum: an hunc aliquando non decoro aspectu:
nec praesentis pulchritudine aliquae. quis enim his inquit credidit auditum
nostro: & brachium domini cui reuelatum est: & ascendit sicut uirgultum coram
eo & sicut radix de terra sitienti. non est spesies ei nec decor. sed spes
ties eius sine honore & deficiens supra filios hominum. haec Celsus ac
lubens audiebat quae sibi ad Iesum criminandum conducere uidebantur:
cum tamen ea nondum aduertisset quae in quarto & quadragesimo psalmo
dicuntur: quemadmodum praeserantur: accingere gladio tuo super femur tu
um potentissime: spesies tua & pulchritudine tua intende: prospera
procede & regna. sed concedatur ut haec prophetiam nec legerit Celsus:
uel eam forte plebata: fuisse per interpretes tam praeue distracta: ut de Iesu nil
uideatur penitus praedixisse. uerum quodnam dicturus de euangelio fuerit: ex
quo illud sat patet: & conscendisse motum altissimum Iesum: & fuisse in
discipulorum conspectu transfiguratum: cum elia simul & moyses in gloria
apparerentibus uisum: & huius fatetibus exitum quem hic esset hierosoli
mis habiturus: quoniam & si propheta id inquit: uidimus eum & non erat aspec
tus & non est spesies ei neque decor: quatenus id uaticinii susceperit
Celsus: ut ad Iesum relatum: & uti cecus irrueret ut dictum illud arripere
at: nec tamen intelligit quae in genitum illud misterii sit: quae quae indecorus sic uidea
tur dei sit filius: quandoquidem multis ante hac annis eius de ge
nitura & spesies extiterint prophetae. quae si alius quisque propheta de
corem illi & pulchritudinem inesse affirmet: haudquaquam ad Iesum
quod uaticinatus is sit: Celsus retulerit: si uero aperte ex euange
lio posset illud desumi: quemadmodum nec spesies haberet ille neque decorus:
sed eius spesies honore careret: deficiens supra filios hominum: praefecto
non ex propheta quis diceret Celsum sed ex euangelio haec protulisse.

nunc itaq; quādo nec ex euāgeliis nec ex apostolis ipsis id liqueat:
perspicuum est Celsum conuinci ex prophetis: dicta hec accepisse:
ut ex certiore christi exitu cōprobata. quod sane haudquaq; impo-
sterū siuerit in Iesum criminationes pcedere. cæterū q̄ istiusmodi
differit: cū enim diuinus corpori ierat spiritus: erat necesse ut esset
omnino uel ī partē aliquā a ceteris alienus. siue magnitudine dixe-
ris siue uoce: siue uiribus: siue spetie quadā horridiore: siue suaden-
di ui aliqua: quo pacto nō illud uidebat: Iesu corpus pro se spectā-
tium uiribus: & ut cuiq; in commodum cederet & immutari & ui-
sum esse: nec mirum si natura hoc pacto illi mutabilis inerat:
ut ad quoduis conditoris arbitrium & nutum se uerteret: & ut
artifici libitum esset qualitatem quancunq; reciperet iuxta quam
nec spetiem neq; decorem traditur habuisse: nonnunq; uero glori-
osum & horribilem & mirabilem hunc redditū ferūt: ut infaciem
tante glorie & splendoris procumberent spectatores apostoli: tres
illi qui cū Iesu mōtem cōscenderāt. sed dixerit Celsus signēta hec
esse & a fabulis nil aliena: quemadmodum & cetera Iesu miracula
fuisse decernit: ad hec uero superius q̄ multa respondimus. habet
autem illud: archanum aliquid & mystice interpretatum quod Iesu
uarias formas denuntiat ad diuini uerbi referri naturā: & nō æque
multitudini apparentis: atq; his qui se in mōtem subsequi potue-
runt. & his qdē q̄ inferius substitissent: & nōdū essent ad ascensum
paratiores: dei uerbū nec spetiē habet neq; decorem: quippe cuius
speties hisce hominibus sine honore pculdubio fuerit & deficient
supra sermones p homines factos: in his tropice filios hominum
nuncupatos: dixerim enim philosophorum dicta pulchriora uide-
ri. qui sunt hominū filii: q̄ dei uerbum tam multis iam predicatū.
quod utiq; predicationis stultitiam preferat. & quia stulta uisa sit
predicatio: affirmaturi proculdubio sunt qui id solum attendunt:
quod dicitur uidimus eum nec spetiē nec decorem habentem. his
uero qui ad hunc subsequendum uires susceperit: montem altissi-
mum inscendentem: diuinam id uerbum pre se tulerit formam ui-
sendam: e quibus extitit Petrus q̄ a uerbo edificationē ī se ecclesie

cepit: & tantum iā habitus & fiducia est assequutus: ut inferi por-
te aduersus se minus preualeant: quippe qui eodē sit uerbo a mor-
tis foribus tantopere subleuatus: ut & dei laudes omnes ī portis
filie sion denūtiat: uel si qui alii fuerint: qui ex sermonibus & doc-
trina genituram acceperint: sonori quidam & uoce ingenti: & to-
nantis celi fragore nihil inferiores. Sed unde nam Celso & aliis di-
uine doctrinæ infestissimis hostibus: nec ueritatis studio inuesti-
gande: christianorum res cōquirentibus: cupido incessit: quid sibi
uellent uarie iesu forme: inetrnoscendi: quid ue illius cū ætas: tum
ante q̄ pateretur res geste: tum etiam ubi & resurrexit que fecerit si-
bi deposcerent: Deinceps Celsus hec subdit. quinetiam & si deo
id animo inerat quemadmodum & apud comicū iuppiter e longi-
ore somno iam experrectus: humanū genus a malis eximere: cur
in angulum quempiam hunc ipsū detrussit: quem uos spiritum
dicitis: cum potius fuisset necesse ut eodem spiritu q̄ multa corpo-
ra inflarentur: que per orbem terrarum uniuersum essent imposte-
rum dimittenda: at comicus ille ī theatro ut risum moueret id lic-
teris demandabat. Iuppiter excitatus e somno ad athenienses mer-
curum & lacedemonios confestim legauit. tu uero risu maiore di-
gnum aliquid fecisse eum existimas: qui ad iudeos filium destinaf-
set. Aduerte ex his: Celsi cum iēptias: tum leuitatem: preter omnē
philosophi grauitatem comedix auctorem suscipientis: & cū Ioue
iam experrecto mercurium deleganti: deum nostrum temere con-
ferentis omnium conditorem. diximus autem supra: quemadmo-
dum non uti longiori ex somno surgentē deus delegasset ad ho-
mines Iesum: & tunc quidem per assumpti corporis dispēsationē:
nunc uero iustiores causas nactum: humanum dicimus genus be-
neficiis hūc semp afficere. nihil enī quod rectius sit inter homines
geritur: nisi diuini spiritus interuentu: eorum se animo insinuan-
tis: qui uel ad breue quiuerint diuini uerbi operationes huiusmo-
di capere. sed iure haud dubie factum ut in angulum aliquem ad-
ueniens se Ihesus cōferret: siquidem erat necesse: ut his qui deum
unicū didicissent: eiusq; & pphetas perlegerent: & essent certiores

effecti: futurum omnino ut christus predicaretur: ut qui fuisset pphetarum uaticinio iam pridem denūtiatus iam deniq; aduētare: & per id temporis ad nos ille concederet: quo ex angulo iā oportebat ut uniuersum in orbem: uerbum & uerbi doctrina diffunderetur: unde nec erat necesse ut ubiq; & multa existerent ab inferis corpora: uel pleriq; & pares Iesu spiritui spiritus: ut orbis terrarū ex dei doctrina claresceret. sat enim erat unicum uerbum: tanq; iustitiæ sol ex iudea exortus: ut in mortaliū animos se se ultro suscipientium: ptingentes emitteret radios. q; si quis percipiat frequenter corpora intueri: spiritu sanctiore referta: haud secus ac christo ipsi: ad uniuersorum salutem parata: eorum habeat notionem: q; ut integerrimi sunt: ita & uitæ rectitudine Iesu doctrinā alios edocendo uulgarunt. & hos quidem diuine littere christos dicunt. ut illud nolite tangere christos meos: & in prophetis meis uolite malignari. enim uero quemadmodum uenturum quandoq; antichristum accepimus: cum alioquin complures esse in mundo antichristos sit nobis compertum: eundem i modum & christum iam aduenisse non nescii: uidemus in mundo q̄ multos esse christos iam redditos: qui haud secus ac ille iustitiam diligunt & oderunt nequitiam: & iccirco & illos unxit christi deus læticiæ oleo: qui tamen pter suos participes exosus iniquitatē: adamataq; iustitia: primicias simul unctionis accepit: uel ut rectius dicam: unctionem penitus omnem læticiæ olei: ita ut participes singuli: ut quisq; capere potuit: unctionis huiusmodi & priuata: admissi in partem sint. quocirca cum christus sit ecclesie caput: ita ut utriq; in unū coeant corpus: unguētum huic e capite ad barbam defluxit: in argumētū aron uiri perfectioris: & ros item ad oram uestimenti & fimbrias descendendo peruenit. Et hec quidem Celsi dictis ut leuioribus: respondēdo protulerim: asseuerantis oportuisse deum q̄ multa & simillima corpora inspirasse: que in orbem uniuersum dimitteret. atq; comicus ille ut spectatoribus risum moueret: iouem & dormientem fecit: & excitatum: ad græcos mercurium delegantem: uerbum uero: peruigilem sciens & insomnem dei naturam: edoceat

nos quemadmodum per temporum uices & interualla: mundi res istas gubernet & moderetur: uti æquitas ipsa deposcit. uerum nil mirum cum ingentia sint & ineffabilia dei iudicia si rudiores non nulli a ueritate aberrant: & cum his simul & Celsus. nil igitur ridiculum fuerit: si ad iudeos: apud quos olim extitere prophete: legatus dei sit filius: ut inde corporaliter desumpto principio: uirtute & spiritu: mundo deniq; illucesceret: quem minime uellet sine animarū diuinitate destitui. uisum preterea Celso i libri primordio: chaldeorum gentem diuinitate quadam precellere: e quibus fallax generatio quedam ubi defluxit: homines ipsos depasta sit: quin & magos diuinas inter cōnumerat nationes: quorum gentis cognomen sit magica: que postmodum ad nationes ceteras ad exitium & internicionem peruenerit. Et ægyptii quidem in his que supra meminerat Celsus: utiq; fallebantur: ut qui exterius legitimorum delubrorum ambitus elegantiores haberent: intus uero preter simias capras & crocodillos & aspides: & huiusmodi alia nil penitus asseruarent. nunc uero uisum est Celso: illud astruere: diuinitatis plurimum habere uel a principio ægyptiorum hanc gētem: & forte iccirco quia iudeis tunc primum bella isti intulerant: nec secus persarum gens Celso diuiniore quedam uidetur: quia & matres in uxores traducerent: & filiabus admiscerentur. indorum preterea diuinam gentem appellat: quorum quosdam iam dixerat humanam carnem æsitauisse: iudeos tamē & priscos illos precipue cum nihil huiusmodi factitarēt: non solum dixit non diuinitate psta re: sed statim deperditos. & id qdē: ut nescius uates: de iudeis hic precipit: ignarus prorsus dispensationis circa illos diuinæ: & uitæ maiorum egregie antea: nec plane intelligens quemadmodū ex eorum commissis salus sit gentibus parta: ut ipsorum peccatū mundo diuitias: & ex illis uictoria: gentibus opes attulerit: quo usq; adimpletio gentium ingrediat: ut postmodum quod plane Celsus ignorat: israel demum saluetur. nec sane intelligo cur & illud intulerit inquiring. qui uniuersa nouerit deum illud ne fugerit: q; ad prauos homines & scelera commissuros: & se demum

excruciaturos: filium mittat: sed uidetur ut uolens hic eius dicti oblitus: quemadmodum omnia que perpeffurus esset aliquando christus diuino spiritu & preuidisse prophetas & precinisse quibus id nescientibus haudquaquam couentaneum est: ut & deus nesciret ad prauos & facinorosos homines se filium transmissurum: quem hi paulopost tormentis afficerent. mox denique ait iam pridem hec fuisse predicta: per nos affirmari: ut nostra tutemur. Sed cum satis iam multa sexto hoc libro complexi simus: dicendi finem huic faciendo septimum iam: tribuente deo aggrediamur. In quo his occursum se Celsus existimat: quod nos fateamur de Iesu predixisse prophetas. Que utique cum plurima sint: & ad ea explicanda longiori opus esset oratione: profecto neque intercidere libuisset nisi libri magnitudo compelleret: & si non interciderem prolixiorem hunc septimum facturus sim & immensum. **Finit Sextus.**

LIBER SEPTIMVS.

N sex superioribus libris: Sacer Ambrosi: ut nobis licuit: aduersus Celsi obiecta in christianos crimina: contendendo: & nihil usquam committendo pro uiribus indiscussum: nec quidpiam quoad fieri potuit pretereundo: quod esset per nos confutandum: deum ipsum per Iesum precamur quem Celsus tantopere criminatur: ut cordi nostro affulgeat id sedulo deprecanti: ut que ad refutandum falsa plurimum ualeant: suggerat. quandoquidem ipse ueritas sit: ad septimum hunc librum peruenimus. propheti cum illud in ter preces dictando: in ueritate tua disperde illos: hoc est contrarios ueritati sermones: hi namque dei ueritate perduntur: ut hisce deperditis ceteri omnes curis soluti: quod deinceps subsequitur dicant. uoluntarie sacrificabo tibi. nimirum rationale & sine

fumo sacrificium uniuersorum deo erat is oblaturus. nunc uero Celsus propositum est ea calumniari que per prophetas de Iesu iam pridem afferuntur denuntiata: & carpere. & illud in primis iam congramus: quod eos existimat qui alium quempiam propter iudeorum deum induxerint: nequaquam possint eius subdubiis obistere quaestionibus. nos uero qui eundem quod & iudeis sit: deum tutemur: ad id ut respondeamus libet confugere. quod de christo sint quae multa denuntiata: & ad hec quidem sic inquit: sed uideamus ubi nam sint excusatione adinuenturi: & sane qui alium induxerint deum: nullam inuenient. qui uero eundem: sapiens illud & usurpatum repetet dictum: quod fieri uita esset necesse: & argumentum id dixerint fore: quia quodam sint de eo quae multa predicta. ad hec dicturi nos sumus: tantopere esse infirmiora quam de Iesu & christianis paulo ante sunt tradita: ut qui uel alium deum induxerint: & si id impie facerent: facillime quant Celsi dictis obistere: & ni absurdius esset: infirmioribus causam exhibere: ad dogmata quaedam deteriora suscipiendum: uel ipsi nos facturos identidem polliceremur: ut Celsi dicta falsitatis arguerent: nequaquam posse asseueratis: qui alium quempiam induxerint deum: ad eius obiecta quippiam respondere. sed age uel ad ea quae superius diximus responsuri hec sumus. ea enim inquit que cum a pythia: tum dodoneis: tum clario: tum brachide: tum amone & innumeris aliis diuina uaticinationibus: predicantur: quorum opera & beneficio uniuersa humaniter incolitur terra: pende nullius esse momenti hi duxerint: que uero in iudea per ipsorum more siue per dita sint siue minus: quemadmodum uel hisce temporibus assolent: quae circa phoenicem incolunt loca: & palestina: miranda quaedam uideri existimant: & nil commutanda. ipse uero si de istorum oraculis dicendum est: quos meminit Celsus: fieri posse existimauerit: ut ex aristotile ipso nonnulla & peripateticis colligendo: quae multa depromerem que cum pythiae tum ceterorum quae traduntur oracula refutarerent: & plane euerterent: qui & si ea que per epicurum & eos qui epicuri disciplinam sectantur: de his ipsis feruntur: adicerem: ostenderem plane uel graecos nonnullos legitima illa per omnem gratiam: miraculi loco excepta: deorum oracula confutasse. Sed esto nec uana illa & ficta fuisse:

nec hominum in se deum habere simulantium adiuuenta: que de pythicis hisce & ceteris traduntur oraculis: uideamus igitur utrū uel hoc pacto possit & his qui in uero diligentius deorum iussa conquirendo expendunt: non facile demonstrari: quemadmodū uel qui ea deorum esse crediderit uaticinia: haudquaquā sit: ut asserat necessarium: apud se deos esse: sed contra potius: demones quosdā deteriores & improbos: & spiritus isuper generi humano isensos: qui & animæ ad superiora reditum intercipient. & ex uirtute progressum: uereq; in deum pietatis & statum impediunt firmiorem. De pythia uero historie proditum est: ut que ceteris uatibus iedēdis oraculis uideat̄ celebrior: quemadmodum castalium os illud infideat apollinea uates: ex inferioriq; & muliebri sinu suscipiat spiritum: quo plena: oracula reddat: que elegantiora admodum & diuina existimentur. sed aduerte quēadmodū uel ex his: spiritus huius ipuritas arguatur & scelus. nō enī p̄ habiliores aditus quosdam occultioresq; & puriores femineo sinu: animā ille irrepleat uaticinantē: sed per eos hanc subit meatus: quos nec inspicere quīdem continentē uirum fas sit: nec semel atq; iterū id spiritus egerit: quod forsitan tolerabile uideretur: sed tociens peragit quotiens ex apoline illa promere oracula creditur. quinetiam & e mentem hanc reddit: & ueluti magicis uatem carminibus actam: ita exagitando diuexat ut constare sibi nil possit: quod profecto non diuini operis fuerit: fuisset enim necesse ut diuino spiritu occupata prior ipsa q̄ ceteri omnes oraculo moneretur: & quod ī mediū faceret & mortalium uitæ conduceret in sui ut commodum ueudicaret: & perspicacius: ut suimet compos uel eo maxime tempore inesse sibi diuinitatem sentiret. uti diuinis ex litteris nos id colligendo aperte ostenderemus: apud iudeos olim prophetas: ut diuino ex spiritu tantum iam essent in se splendoris adepti: quantū prophetantibus sibi ad utilitatem sat foret: presciuisse in se numinis diuini aduentum: & sane quia (ut ita dixerim) istorum anima perinde atrectabatur spiritu illo qui sanctior uocitatur: uel mēte perspicaciores hi proculdubio reddebantur: & animo clariores.

Quinetiam & corpus tam castigate moderabantur: ut nil repugnaret: quominus & ex uirtute ducerent uitam: ubi corpus hoc ipsum quo ad sapientiam illam quam carnis dicimus: morte esset affectum. Diuino siquidem spiritu: corporis opera que carnis ob sapientiam cum deo inimicitias pariunt: mortificata sat scimus. q̄ si effertur & furit pythia uates: nec sui sit compos: dum expromit oracula: quotus nam erit spiritus ille habendus: qui & tenebras menti offundat & sensibus: & tales profecto: quales demonū id genus obducit: quos christianorum non pauci a patientibus abigunt: nulla re magica uel ueneficiis: sed precibus & simplici quadam adiuratione: quantum his niti potest simplicior aliquis: ita ut rudes penitus quidam id factitent: siquidem eorum uerbis christi insidens gratia: demonum: cum uilitatem: tum impotentiam arguit: qui ut uincantur: & exituros se statim siue ex anima siue humano ex corpore annuant: nil plane indigeant sapiente aliquo & argumentis fidei rationalibus obfirmato: quin & si passim id creditur non apud christianos dumtaxat & iudeos sed apud alios plerosq; tam græcorum q̄ barbraorum: uicturam perpetuo & permansuram: ubi excessit e corpore mortalium animam: apud eosq; id & rationibus confirmatur & plane ostenditur. quem admodum que purior sit: nec fuerit nequitie liuoribus & pondere degrauiata: ad loca illa purissimorum & celestium corporum sullimis ferat̄: relictis his crassioribus in terra corporibus: & istorum inquinamentis. Improbata uero ut a prauis facinoribus ad terram retracta: ita ut nec aspirare ad superiora illa iam queat: uagabunda in terris his uoluetur: & circa sepulchra nunc oberrando: ubi & umbratiliū animarum fantasmata sint sepius uisa: nunc terras has obeundo: cuiusmodi esse & spiritus illos existimandū est: qui omnibus seculis & prepediti sunt & coerciti: siue ueneficiis siue ipsorum impuritate: edificiis etiam & locis aliis deputati. christiana uero doctrina nil assentitur non prauos spiritus istos existimari: qui ad hominum deceptiones prescientie uirtute utan

tur: q̄ media sit: & hos isup ut a deo & pura ī deū pietate & cultu
abducūt: qđ utiq; eosdē hos esse coarguit: qui & icēsi se odoribus
sanguinisq; & hostiarū oblationibus foueāt: & uoluptati habeant
ut id assequāt: q̄tenus haud secus frui hac uita possint: ac hoies q̄
dam improbiores: qui precipuum illud: non potius amplectun
tur: ut extra corpus hoc uiuant: sed ob corporis uoluptates in
terreno hoc corpore uitam tutantur ac fouent. atqui si deus esset:
ut greci putant: in delfis apollo: quis nam esset in uatem alius
huic eligendus q̄ sapiens quispiam: uel si minus talis inuenire
tur: hunc saltem elegerit: qui in uita proficeret: cur preterea non
uirum maluit sua uaticinari q̄ feminam: q̄ si feminam hic poti
us uoluit: perinde nec aliter posset: nec in re alia ulla nisi in mu
lieris sinu capere uoluptatem: cur non uirginem potius q̄ pro
uectam ætate feminam: que eius mandata denuntiaret: nunc ue
ro pythius ille quem græci tantopere demirantur: sapientem ne
minem iudicauit: immo nec uirum quidem: ut græci existimant:
dignum: quem diuinitas occupasset: nec inter femineum genus:
uirginem quampiam: que uel sapientia polleat: uel ex philoso
phia profecerit plurimum: sed feminam nescio quam rudiozem
delegit: Cum uirorum prestantissimi quiq; ad diuinam operatio
nem hanc subeundam & ministerium accomodatiores fuissent.
Preterea si deus hic erat: ut prescientia uteretur oportuit: ueluti
inescacione quadam: ut ita dixerim: ad hominum correctionem
medellamq; & optimis: ut hos imbueret moribus. Nunc uero
istiusmodi nihil de hoc deo historiae proditum est: nam si cete
rorum hominum Socratem esse sapientissimum dixit: huius ta
men laudē hebetauit: quod de Euripide prius & Sophode pro
tulisset: sic inquit. Pollet sapientia sofocles. at Euripides sapien
tia prestat. Tragicis itaq; ut sapientibus per hunc confirmatis:
Socrates interea scenicis & saltatrice superior habitus: qui non
magno premio aliquo decertassent. Et nunc quidem tristitia &
misericordia spectatores afficerent: nunc risus ineptiores moue

rent. Id enim sibi deposcunt satyrica drammata. Non elegans ali
quid præ se tulerint e philosophia & ueritate depromptum: nec
ex grauitate honestoq; quid laude dignum: & forte non adeo
ob sapiētiæ studium: Socratem illum Pythius sapientissimum
predicauit: quantum ob sacrificia & nidores: quos sibi & demo
nibus ceteris Socrates obtulisset. Et iccirco demones uisi sunt po
tius eorum ad uota omnia exequi qui se rogatum cum obla
tionibus aduenissent: q̄ ullis uirtutum operibus. unde optimus
ille poetarū homerus: describens que gererentur: & docens que nā
precipue sint que demones suadendo inducant: ut morem sacri
ficantibus gerant: chrisidem quempiam introduxit: ob coronas
nonnullas & tauros mille: & capras quos immolasset: aduersus
græcos que postularet filiarū gratia impetrasse: ita ut lue in hos se
uiente sibi chryseidā restituerint filiam. Memini autem me apud
pythagoreum quempiam describentem que per homerum: ut
sub dubium & suspicantem depromerentur: pleraq; legisse: & il
lud imprimis: quemadmodum uerba per chrisidem ad apollinē
habita sint: & per apollinem in græcos immissa sit lues: que uti
q; argumento sunt & plane demōstrant credidisse homerum esse
prauos aliquot demones: qui cum sacrificiis & nidoribus gaude
rent: in præmium reddant sibi litantibus: aliorum perniciem: si
id deprecentur: ita ut honestatis nō habita ratione id solū aduer
tant ut supplicibus suis: & si nefaria postulantibus pro uotis
uideantur satisfecisse: & pro oblatiis muneribus flecti: haud secus
& Iuppiter dodoneus apud quem illotis pedibus & humi cuban
tes sunt uates: uirili sexu ad edenda uaticinia repudiato: feminis:
q̄s dodonidas uūcupāt: ad id mueris uti: uti & celsus affirmat.
sed esto: & alius q̄sq; istorū assimilis clarius uocitatus: & ī enbraci
de alius: & alius itē apđ amonē ut idē inqt: ul sicubi terrarū & uates
alii sint. at unde palā id fiet: utq; dii sint hi an demōes qđā: ex pro
phetis uero nonnulli qui apđ iudeos olī extiterant: ut propheciæ
& diuine inspirationis capaces: pro sapientibus habebantur: qui

uero ex ipsa prophetia mentē essent illuminati: istiusmodi euaserūt: quia diuina prouidentia: ut tales essent: deligebantur: & sanctus spiritus ut his crederetur. & que spiritus his reuelasset: cum ob uitam imitatu difficilem: tum quia constantiores & liberi: & ad mortis discrimina obeunda iterriti essent: istiusmodi & sermo diuinus fatebitur: oportere prophetas esse: qui uelut ludum ac iocū esse coarguerunt antistenis & cratidis & diogenis constantiam: unde & ueritatis grā predicāda & q̄a libere arguerēt peccatores: lapidati sunt: secti sunt: tēptati sūt: ī occisione gladii mortui sunt: circūierunt in melotis: in pellibus caprinis: egentes afflicti: in solitudinibus errantes: in montibus & speluncis & foraminibus terræ: quorum dignus non erat mundus. Deo semper intenti: & his que inuisibilia dei sunt. Nec sensibiliter conspiciuntur. Et iccirco eterna sunt. Quemadmodum autem prophete duxerint uitam: litteris proditū est: sed in p̄senti sat fuerit de Moisi uita. Vt cuius esse prophetie traduntur: que sunt in lege conscripte: aliquid explicare: simulq̄ de Ieremia nonnulla qui quemadmodum uixerit. ex eius prophetia innotuit: utq̄ & Isaias qui corporis castigatione pleriq̄ iam superatis: nudus & discalciatus ad tertium annum in cesserit. aduerte Danielis & aliorum qui secum in lacum missi sunt puerorum abstemiam uitam: quibus aqua inpotum: incibum legumina essent: & ab animatis penitus abstinerent: quinetiam: si per ocium liceat: uel qui ante hos extiterunt: que fecerint contemplare. Noe inq̄ ut prophetauerit: & Isaac ille qualia sit filio comprecatus: utq̄ & Iacob duodecim filios sit singillatim affatus. Venite annuntiabo uobis quod futurum est impostremis diebus: comperies profecto uel alios infinitos: ut istos omittam: diuina de Iesu precinendo: oracula edidisse: quocirca ut nullius momenti ducturi nos sumus que uel pythia uates: siue dodonides ille siue clarius siue que in bracide sunt siue apud ammonem: siue innumere alie que uatum sibi uendicent nomen: predixerint: At eorum prediciones qui in iudea uaticinandi hoc munere fun-

gebantur: plane nos obstupescimus. illorum uitæ habita rationes: que utiq̄ integrior & continens esset & elegans: quippe qui in diuini spiritus morem huiusq̄ & ex sensu: futura predicerent. & cū demonum uaticiniis nihil haberent similitudinis: ipse uero haud fatis intelligo: quo pacto Celsus cum diceret: que autem in iudea illorum more traduntur: nec dicta illis fuisse adiecerit: ut qui per inde incredulus inquit. apud iudeos nec pronuntiata quidem fuisse que scriptis sint tradita. non enim hic tempora nouit: nec plane quemadmodum ante multos iam annos: cum plerq̄ illi predicerent: de christi aduentu ista predixrunt. rursus cum priscos illos prophetas uelit is carperē: haud secus ait uētura hos cecinisse: ac solent hoc tempore qui circa fænicē & palestina iucolūt loca: nil tamen interea explicando utrum quosdam a iudeorum christi anorumq̄ disciplina alienos nunc referat: an qui ex iudeorum cōsuetudine & forma: iudaice uaticinentur. utcunq̄ autē se Celsi dicta habuerint: ut falsa coarguuntur: quippe: cum constet prophetas nulla in re alienos a fide: fuisse sectatos: nec post Iesu aduentū iuniores aliquos historiae proditur prophetasse. nimirum cum certius sit: & pro confesso id habeatur: spiritum sanctum ubi christus aduenit: iudeos iam reliquisse: ut qui in deum impie gesserint. nec secus & de eo que predixissent prophete uenturum: sint pessime meriti. Sancti autem spiritus argumenta & signa cum primum docere Iesus cepisset: extitere nonnulla: ubi uero assumptus est q̄ multa sunt edita: pauciora uero imposteriorum. nunc etiam eiusdem spiritus extāt apud nōnullos uestigia. q̄ ex Iesu doctrina: & iuxta hāc ipsam operādo animā sordibus repurgarūt. sanctus siqdē spiritus disciplinæ effugiet fictū: & r̄surgere faciet a cogitatibus insipientibus. uerū cū in fænicē & palestina uaticinādi modū pollicet se Celsus dicturum: tanq̄ illud acceperit: & optime sic se habere didicerit: age & hec pernoscamus. imprimis enim prophetiarum multas esse species asserit: nec tamen quales sint explicat: quippe qui nullas haberet quas diceret: sed falso illas pretēderet. & uideamus qd̄ nā apd̄ eius homines r̄gionis p̄fectissimū esse Celsus affirmet:

multi inq̄t facillime quauis de causa ī delubris siue extra delubra:
obscuri q̄dem & incelebres extiterē: uagi pleriq; ad ciuitates se &
exercitus cōferunt: & sub pretextu quodam diuina fanciēdi mouē
tur. sed cui nam dicere illud impromptu est: & nihil insolitū: deus
sum ego: uel dei filius: uel spiritus q̄dam diuinus: ecce adsum: iam
enī mundus depdit: & uos omnes o uiri: perditī ob neq̄tiā estis:
ipse uero reddere uos saluos uelim: & rursum: uisuri me estis cum
celesti potentia redeuntē: & beatiorē dixerī qui me in p̄senti co
luerit: ceteris uero mortalibus ignem p̄petuum ciuitatibusq; & q̄
busuis locis super inducā: suarūmet penarum ignaris: ita ut frustra
tandem penitudine afficiant & ingemiscant. qui uero mihi gesse
rint morē sempiternos seruabo. deinde subiūgit cū enī ista p̄tēde
rent: adiecere subinde incognita quedā & furibūda & p̄sus recon
dita: quorū uel nequeat q̄spiam qui ingenio ualeat iuenire senten
tiam: ut minus patentē & nullius momentī. unde & stolido cuiq;
& mago ex occasione p̄mittit: ut quoquo uelīt q̄d dictū sit ipsi &
traducāt & uēdicent. fuisset autem omnino necesse si tñ modestius
ageret nos criminādo Celsus: ut suismet uerbis p̄phetias ipsas ex
promeret: deinceps & dictiones eas p̄nūtiaret inq̄bus deus omni
potens inesse p̄mitteret qui ea ediceret: & subsequēter exprimeret
q̄bus nā dei filius & sanctus spiritus ille fando aliquid: crederet:
sic enim egregie cōtendisset: ea refellere q̄ dicerent: & plane argue
re: haud q̄q̄ esse diuina uerba q̄ illa cōplectent: q̄ a peccatis auer
tunt: & p̄teritorū p̄ferūt argumēta & futuroū p̄notionem. unde &
p̄phetias qui iuxta se conscripsere: illud precipue obseruarunt:
ut posteri qui eas essent deniq; perlecturi ut ex deo depromptas
demirarentur: nec solum ex his que ad terrorem dicuntur: que ue
& ad meliora conuertunt: proficerent: sed ex eorum etiam exitu q̄
precognita fuerint: ubi modo crediderint sanctum spiritum esse
qui pietatem & cultum pro christi doctrina predixerit: & in ea se
exercerent legi & p̄phetis obtemperando. prophete igitur que
cunq; de se poterant in auditorum cognitionem uenire ut opti
ma queq; & perutilia: que ue ad morum castigationem cōduceret:

prorsus nil oculendo: ut deo esset collibitum: predixerunt: quecū
q; uero mystica forent: & perspicacius attendenda: & a contempla
tione aliqua dependerent: que altior esset: q̄ ut eam quirent quo
rum uis aures audire: per enigmata & allegorias & dicta obscurio
ra: per q; parabolas & exempla promebant. ut hi qui nec laborem
defugerent: sed hoc potius pro uirtute & ueritate suscepto: mystica
illa inuestigantes inueniāt: inueniendoq; rem omnem uti fuerit
expressa: disponant. Atq; Celsus iste perstrenuus: perinde ira succē
sus: quia p̄phetarum dicta huiusmodi nil intellexit: his plane
conuiciatur sic inquiring. cum enim ista pretenderent: adiecerunt
preterea & incognita quedā & furibunda & prorsus obscura: quo
rum sententiam nemo qui uel ingenio ualeat quiuerit inuenire:
ut q̄ & obscurior sit & nullius momentī: & stolido cuiq; siue ma
go occasionem permittat: ut quoquo uelint eam traducant & uē
dicent. & uafre quidem nobis est uisus ista is intulisse: quippe qui
haud dubie uelit quantum in se fuerit deniq; prohibere: ne quis
p̄phetias istas perlegat: nec ipsarum sensa peruestigando expen
dat. & sane rem patitur nihil ab his alienam: qui cum p̄phetam
uideant alium quempiam conuenire: & obuentura illi predicere:
ab eo mox querant: quid nam criminoso huic tecum est rei: non
itaq; indecens fuerit esse & uerba nonnulla: que nostram excedāt
sapientia cōditionem: que ue & arguere Celsum queant mēdaci:
& diuinas esse p̄phetias ostendere. quod utiq; ipsi: ut licuit: ante
hac fecimus: siquidem ea sumus que stulta Celsus appellat & pror
sus obscura: ad uerbum interpretati: & his in operibus: que in Esa
iam: Ezechielemq; & alios ex duodenis p̄phetis nonnullos edī
dimus: deoq; ipso: in eius disciplinā profectum impostum per
mittente: & quibus illi placitum fuerit: temporibus: adiiciemus
& scriptis his alia: que reliq; sunt. & quoad licuerit apertius sumus
explicaturi: nec secus & alii poterunt: si modo uelint: sacra scripta
expendendo examinare. Si mentis sint cōpotes: uel earum quiue
rint sensa comprehendere: que in uero multis in locis obscuriora &
recōdita sunt. haud tñ ut asserit celsus: nullius momentī: q̄ppe q̄ nec

ualeat quidem uel demens quispiam: uel magus aliquis explanare
uel pro arbitrio uendicando: quocūq; traducere: quandoquidem
ille dumtaxat qui in christo sit sapientiam consequutus eorū com-
pagem & congruentiam reperit: que occultius sunt a prophetis p-
nuuntiata: si cum spiritualibus contulerit spiritalia: & ex scripturarū
assuetudine: comperta in his singula disposuerit: nec Celso fuerit
fides prestanda: asserenti se ul' istiusmodi homines audisse: nō enī
Celsi temporibus prophete aliqui extitere priscorum illorum assi-
miles: nam si his similes in posterum extitissent prophetas item
& posteris reliquissent. perspicuum uero mihi uidetur Celsi men-
daciū esse: siquidem sui temporis uates: quos ipse iam audisset:
ab se plane conuicti: quibus in rebus deficerent confessi sunt: & ut
pleraq; de se mentiēdo affingerent: aliis alia applicando. Sed erāt
Celsi illorum quos audisse se dicit: uel nomina explicanda. ut ex
nominum ipsorum editione: quibus iudicandi uis esset facile ino-
tesceret: uera ne ipse an falsa ptulerit. putat preterea & qui ex pro-
phetarum dictis tutantur: que de christo feruntur: nil posse ad ea
que ipse intulerit respondere: quandoquidem de deo profertur ali-
quid uideatur quod uel prauum uel fedius sit: uel scelestum: & ic-
circo: perinde nil possit ad hec respōderi: de his ipsis quam multa
sibimet congerit: que in deum cadere concesserit nemo. Sciendum
tamen quemadmodum: qui pro diuinarum arbitrio litterarum
duxerint uitam: nec dictum id ignorauerint: q̄ insipientis scientia
uerba instrutabilia: & illud petri perlegerint: parati semper ad sa-
tisfactionem omni poscenti rationem de ea que in uobis est spe-
non solum aliena confutando: ad hec ille ue que predicta maiori-
bus sunt demum se conferunt: sed similia ueri & apparentia argu-
menta dissoluere connituntur: & plane ostendere nil prorsus uel
prauitatis uel turpitudinis uel sceleris prophetarum dictis inesse.
Sed istorum uaticinia talia fieri: qualia necesse est ut ab his capi-
antur: qui diuina scripta minus intelligant. oportuisset enim
ut quod uisum in his fedius esset: uel forte impurum: uel sce-
lestū hic esse suspicaretur: exponeret: si eiusmodi uiderat i pphetis

iam edita. Et sane fuisset hoc pacto eius oratio & ad obiurgandum
potentior: & ad ea que uoluisset longe plurimum efficacior. Nūc
uero huiusmodi nihil apposuit: sed perinde minabundus ac per-
uicax ait i sacris litteris quas falso coarguit: illiusmodi esse. ad no-
uos igitur nominum sonitus nulla fugesserit ratio: ut iccirco re-
spondeatur: quando diuinis in litteris demonstratur: nec prauū
quidpiam neq; impuri aut sceleris esse. atqui nec infert quidē nec
patitur turpissima deus: nec ullis in malis huic ministrat ut Cel-
sus existiat nō enī huiusmodi nobis p̄dictū ē aliqd: ut predixisse
nos ipse affirmat: oportuit enī ut deū ostēderet prauorū ministe-
rio delectari: uel facere illū uel pati que turpissima sunt: ut ppheta-
rum ad id confirmandum dicta produceret. & ita ut non frustra
uelit auditores ipsos inficere. que nam autem essent christo domi-
no toleranda: prophete ipsi iam pridem significarunt: & causam ad-
iecerunt cur esset ille tam multa hic perpeffurus: nec secus & deus
presciuit que christus esset toleraturus. unde ergo huius tormenta
inquinatissima a deo ut Celsus affirmat & impurissima fuerit: sed
uidebitur iam edocere quēadmodū eo & feditatis & inqnamenti
illa euaserint: q̄ tulerit christus: sic inqens: quid enim aliud prefere-
bat cum deus ouillis carnibus uesceret: felq; & acetum ebiberet:
nisi q̄ inqnamenta & stercorea quedā hic x̄saret: atq; iuxta nos
deus nec ouillis uspiam uescebat: sed concedat his illum fuisse olī
depastum: uideri poterat tamen ut corpus gerens humanum: his
uesci: de fellis uero & aceti predictione: ut illud dederūt in escam
meā fel & in siti potauerūt me aceto: & si supra iā fecimus mentio-
nem: cogimur tamen per Celsum eadem sepe repetere. qui enim
ueritatis doctrinæ cōtinēter insidias moliunt: fel quidē quod ex ī-
nata his ipsis neq̄tia: & acetū quod ex eorundē ad peiora imutati-
one prodierit: domino uidentur offerre: qui degustata hec nolit
ebibere. deinde Celsus cum eorum uelit credulitatem & fidē puer-
tere: & mox cōfutare qui pphetae de Iesu p̄dictiones suscipiunt.
sic infert: sed age. Si enim pphete summū hūc deum (ne molestius
aliquid dixerit) futurū iam predixissent: ul' seruitute obstrictum iri

uel morbo uel morte afficiendū: nun p̄pterea erit necesse: uti uel
seruiat iste uel moriatur: uel langueat: quia sit id olim predictum:
ut moriens credatur deus fuisse: at ista prophete nunq̄ p̄cinerint:
quippe quod malum sit & nefarium: non itaq̄ siue illud p̄dixerit
siue minus prophete considerandum est: sed utrum res ipsa digna
sit deo & rector. Quod enim uel turpe fuerit uel improbum: uel
si omnes: ut furiis agitati predicere uideantur: haudquaq̄ erit fide
suscipiendum. quo igit̄ pacto que circa hūc: ut deū sunt nequiter
gesta: recte facta dicentur: apparet autem ex his fortius aliquid &
principale ad auditores de Iesu prophetica predictione persuaden
dos adinuenisse: ex altera parte sualibile quiddam: ad hanc refutā
dam cum inquit. nō igitur siue illud predixerint siue minus: spec
tandum: erat quidem necesse si non ad fallendum huic aīus ierat:
sed apertioribus argumentis nostra refellere: ut dictis his confutā
dis insisteret: ita ut hec statim inferret. Demonstrandum igit̄ erit
non ea protulisse prophetas: nec adimpleta in Iesu fuisse ul' exitū
consequuta: que de eo hi predixissent: moxq̄: ut uisum esset: & ar
gumenta proferret: sic enim forte apparuissent quales nam essent
prophetarum preditiones per nos ad Iesum relate: & deniq̄ cōsti
tisset quemadmodum expectationem hic nostrā: ut falsam ducat:
ut illud comperiretur: utrum refellat iugene: que ex prophetis ip
si ad ea proferimus que de Iesu per nos astruunt: an is deprehen
datur impudentius uelle uim aperte ueritati iſerre: perinde haud
quaq̄ ueritas constet. uerum ubi impossibilia & indecentia quedā
subiecit sic inquit: si enim de uniuersorum deo hec predicuntur:
ergo ubi predicta hec sunt: & credenda de deo erunt: & autumat
sane id confirmari: ut si uel in uero prophete de deo ista predixe
rint: fieri tamen non potuisse: ut uel tolleraret uel faceret deus pre
dictionibus hisce ut fides adhiberetur. Ad hec uero dicendum: ab
surdiolem esse hanc eius concessionem: siquidem ut simul coeant
fecerit: que sibi inuicem aduersantur. quod sane hunc ille imūdū
pretendit. si enim nos dei ueriores prophete: & seruire hunc semp
aut egrescere affirmemus: deo forsitan hec ipsa contingerit. est enī

necesse ut nil mentiantur summi dei prophete. Quī enim dei fue
rint ueridici uates hec ipsa proculdubio fatebuntur: quandoquidē
que fieri natura non possunt: nec ueri in se habere quidpiā cōster:
haudquaq̄ deo acciderint que prophete isti predixerant: quando
cunq̄ enim duo cōnexa in ea desierint que sibi adinuiçē aduersan
tur: tollitur in utrisq̄ cōnexis quod inerat principale. quod utiq̄
licet & in hisce spectari in quibus p̄phete iuxta Celsum predice
rent summū deum uel seruitute obstringi: uel ut egrotet futurum
uel moriatur. unde illud colligitur: haudquaq̄ predixisse prophe
tas summum deum uel seruitutem subiturum quandoq̄: uel mor
bo afficiendū: uel mortem deniq̄ obiturum. Quin & illud sic sub
ditur. Si enim primum aliquid fuerit: & secundū futurum est ali
quid. sic contra si primum non aliquid fuerit: nec secūdū futurum
est quidpiam. ergo nil dabitur quod primum sit. in eadē materia:
sic illud & stoici proferunt. Si enim nosti fuisse te mortuū: illud
mox sequitur: non ergo nosti te mortem obisse: que uero cōnexa
sunt hunc illi in modū disponunt: nosti q̄ mortuus sis: est sane
quod nosti: & rursus si nosti q̄ nondum mortem obieris: & est
illud quod nosti. Vtiq̄ haudquaq̄ mortuus es. postq̄ autem qui
mortuus est: se mortuum nouit: liquet sane: si nosti q̄ mortuus
sis: te non mortuū esse. sit itaq̄ ut ante dixi: ut connexa hec utraq̄
illud mox subsequatur: non ergo nosti q̄ mortuus sis. Sic item &
illud se habet quod Celsus intulerat: per nos explicatū. non tamē
hec que ita suscepimus: prophetiis que de Iesu habētur similia fue
rint. non enim apertius he predixerūt futurū: ut deus cruci affige
retur: quippe que de eo qui mortem esset in se suscepturus: ista pre
dixerit. Sed spes eius sine honore: preter filios hominū. homo
in plaga constitutus & dolore & sciens ferre infirmitatē. aduere au
tem ut aperte hominē dixerit qui sit humana p̄pessus: & id Iesus:
ut optime callens: quia homo esset quod moreret: qui sibi moliti
insidias essent: hūc in modū affatur. Nunc queritis me interficere:
hominem qui ueritatem loquutus sum uobis quā audiui a deo.
Si quid autem in homine inerat diuinitatis secūdum se cognito:

que utiq; unigenitus dei erat & omnis primogenitus creaturae: q
dicit ego sum ueritas & ego sum uita & ego sum porta: & ego sum
uia: & ego sum panis uiuus qui de celo descendi: de hac ipsa deq;
eius substantia aliter est q̄ de homine secundū Iesum iam cogni
to differendum. Quocirca neq; qui simpliciores admodū fuerint
christiani homines uel plane ineruditi. & disciplinarum ex ptes
quibus res perspicatius conquirantur: ueritatem dixerint morte
affectam: uel uitam: uel uiam: uel panem uiuum celitus descendē
tem: uel ipsam resurrectionem mortem obisse: siquidem resurrec
tionem se esse affirmat: q̄ in apparente secundum Iesum homnē:
illud docuerit: ego sum resurrectio: sed nemo nostrū tam desipit:
ut uitam inqat morte sublatam, uel resurrectionem ipsam demor
tuam: succederet enim hoc pacto quod Celsus concesserat: si pphe
tas predixisse nos fateremur deum moriturum quandoq;: qui uer
bum sit: siue ueritatem: siue & uitam: siue resurrectionē ipsam: siue
aliud quidpiam: quod esse se filius dei profiteret: sed est in eo dū
taxat ueridicus Celsus quod ita intulerat. Non enim id prophete
predicerent: quippe quod prauū est & nefarium: quid sit autem il
lud si queras: nimirum ut obstringatur seruitute deus: uel mortē
ut obeat quandoq; futurum. dignum autem deo fuerat quod est
a prophetis predictū: ut diuine nature splendor & quedam figu
ra: in sacra Iesu anima illa humanum in corpus admissa: ad uitam
simul propterea aduentaret: ut doctrinam disseminaret deo concī
liantem: q̄ eius animo illam complecteretur excoleretq;: & utcūq;
liceret exequeretur: & quis deus ipse & uerbum: corpore humano
& anima in mundo esset tunc affuturus: haud tamen interclude
batur hoc corpore splendor ille hoc pacto: ut non & alibi esse af
seueretur: id est uerbum ipsum quod splendoris id prebeat. Que
igitur circa deum sunt gesta quia diuinitus facta fuisse inotuerūt
sanctiora proculdubio sunt: nec plane impugnant quod de diui
nitate sentitur. Quia uero homo is erat homine quocunq; orna
tior: ob eius summam: cum uerbi per se constantis participatio
nem: tum per se sapiētie: tulit ut sapiens atq; perfectus: q̄ ut ferret

erat necesse: qui humani generis gratia omnia factitaret. & sane ni
hil absurdum: hominē fuisse morte affectum: & eius mortem nō
solum fuisse in exemplū expositam: ut p̄ optimo cultu & pietate
sit moriendum: sed ut initium fieret & plane p̄fectus quidem ad
diabolum nequiorē illum & improbum deperdendū: q̄ terram om
nē depasceret: cuius perditionis hi sunt argumēto: qui ubiq; ter
rae demones istos defugiunt: q̄ se antea occupassent: & ut ab isto
rum seruitute se uendicēt: deo se totos addicunt: ut quo ad eis licu
erit: puriori in dies erga hunc se se exhibeant pietate. infert deinde
huiusmodi Celsus. Sed illud haudquaq; iterato recordabunt q̄
ubi dei: qui iudeorum sit: p̄dixerunt prophete: Iesum ipsum filiū
fore: quēadmodum & is tulerit deus p̄ Moysen leges: ut opibus
& potentia habundarent iudei: & omnes replerēt terras: & ad unū
hostes internitione occiderent. Quod utiq; iudeis spectātibus (ut
Moyses inquit) patrarit: & ad hec: si minus paruerint facturū se cō
minetur: ut passim hostilia patiantur. At filius eius nazoreus ho
mo contrarias constituerit leges: nullum ei affirmans ad patrem
iter patere: qui uel diuitiis affluat: uel appetat principatum: uel sa
pientiam sibi aut gloriam uendicet: de cibo uero & penu non aliā
esse curam habendam ac cornices habeant. indumētorum insup:
longe minorem q̄ lilia: eiq; qui semel percusserit: rursus ut uapu
let: se se ut permittat iniungit: uter istorum: Moyses ne an Iesus
mentitur: an qui hunc miserit pater oblitus est quemadmodū sit
Moysen ipsum affatus: an propriis forte legibus improbatas pe
nitentia ducitur: & nuntium ad aduersarios mittit: sed in his Cel
sus qui cuncta nosse se iactat: re quidem omnino afficitur: qua nec
imperitissimus quispiam in scriptura decernendis sententiis affice
retur: cum in lege & prophetis: nil dictum esse his profundius pu
tet: que iuxta litteram exprimentur. Cum plane ignoret non per
spicue adeo Iesum uerbum: recte uiuentibus: corporales diuitias
promisisse: cum ostendantur uel qui iustitia claruissent: in summa
paupertate uitam duxisse. prophete igitur & quia uitam egerint
puriorē: spiritus sancti capaciores effecti: circumierunt in melotis

ein pllibus caprinis: egentes afflicti: in solitudinibus errantes: & montibus & speluncis. in foraminibus terre. multe enim sunt iuxta David tribulationes iustorum. q̄ si Celsus Moysen plegisset: par utiq; foret ut dictum illud ad eum habitum qui legem serua ret qui commodat gentibus multis tu aut nō commodaberis: tale esse existimaret: ut ex pmissione iusto id diceretur: eo scilicet magnitudinis progressas esse cecas diuitias: ut pro ingenti pecuniarū copia: nō solum iudeis iustus aliquis comodaret sed aliis multis: ne uni cuiq; uel alteri dixerim nationi: quantum ergo pecuniarū in iustitiarū premium ex lege acceperit iustus: gentibus multis ut commodet: fuerit autem sententiae huic cōsentaneum: ut quis animo capiat: nunq̄ qui iustior sit alicunde aliquid mutuari: quādo quidem id litteris proditur: tu autem non comodaberis. ea gens igitur in diuino iuxta Moysen cultu: tam multos annos perman sit: cum alioquin iuxta Celsum aperte spectaret: qui legem condiderat mentientem: non enim quis legitur eo unq̄ diuitiarum pro uectus: ut multis gentibus comodaret: haud tamē credibile est ut qui in interpretanda lege: ut Celso uidetur: ita fuissent instructi & legis promissiones liquido falsas esse uiderent: ut pro lege tuta da tantopere decertarent. q̄ si prauiora populi olim facinora litteris cōmendata: in argumentum ille produxerit: quemadmodum legem hi contempserunt: & forte iccirco: quia illam damnauerunt: cum perinde que diceret mentiret: erit ei sic respondendum. Sunt sane & tempora ipsa necessario perlegenda quibus populus uniuersus describitur: ubi in dei conspectu nequiora patrasset: ad meliora hunc & diuinum ex lege cultum postmodum diuertisse. quā etiam & si lex ipsa imperium istis pollicebatur: dominaberis inq; ens in gentes multas: tibi uero dominabitur nemo: & nihil p̄ hec profuudius significetur: liquido patet quemadmodum longe aliter ac se habeant populus iste legis promissiones interpretet: corrupte etiam profert dictiones nonnullas Celsus: & prae in eius sententiam capit: que plane demonstrant terras omnes per hebraicum semen repletū iri: q̄d sane quo ad historiam ipsam: denūtiante:

ut ita dixerim: deo: effectum est: & post Iesu aduentum: in quo benedictionem ille nobis est impartitus. ad illud uero quod in pmissione iudeis fuerit denuntiatum: ut hostes occideret: dicendū. q̄ si quis enumerando diligentius colligat in his que traduntur: & accuratius ea aduertat: comperturus est plane fieri non posse ut ita accipiantur: quemadmodum Celsus predixerat. sed sat in presentia fuerit ex psalmis producere: quo pacto iustus loquēs introducat. ubi post alia pleraq; illud sic inquit. in matutino interficiebam omnes peccatores terre ut disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. attende id dictum & dicentis affectum: & utrum potuerit res optime gestas prius is explicare: que uolenti cuiq; legere: exposita sunt: deinde inducere quod poterat dici uti interdum non alio tempore: nisi matutino: terre peccatores ita disperderet: ut istorum ne unum quidem superstitem reliquū faceret: utq; ex hierusalem uniuersos hic homines substulisset: qui praua essent facinora operati. q̄ multa huiusmodi in lege compere ris. Subiungit Celsus & illis fuisse predictum: ut legi minus obtemperantibus: eadem se illa passuros quibus & hostes iam affecissent: & priusq; aliquid is iste adiecerit desumet forte & que putat ex christi doctrina legi esse contraria. uerum de his que Celsus p̄ dixit sic differemus. enim uero legem ipsi duplicem esse fatemur: alteram que dicto constat: alteram que sensu & intellectu: ut maiores nostri prodiderunt nonnulli: & ea q̄dem q̄ dicto constat non p̄ nos tm̄ sed p̄ quempiam etiam ex pphetis deo loquēte dicta est: iustificatio esse nō recta: & mandata nō bona: que uero mente cōstat & intellectu iuxta eundem illum prophetam ex dei persona: & iustificatio esse bona asseritur: & rectiora mandata preferre: non enim aperte contraria eadem in re propheta protulerit: in qua subsequenter & paulus litteram quidem dixit occidere: quod utiq; legem que dicto cōstat: exaequat: spiritum uero uiuificare: quod in eodem est captu atq; sententia: qua & lex ipsa: quam sensu constare & intellectu iam diximus. Licet itaq; par aliquid his apud paulum inueniri: que secundum pphetam contraria esse existimant:

nam ut alibi Ezechiel inquit & ego dedi eis precepta non bona & iudicia in quibus non uiuent: siue huiusmodi alia: ita & Paulus: ubi legis libet litteram carpere: inquit. q̄ si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria: ita ut non possent intēdere filii israel ī faciem Moysi p̄pter gloriam uultus eius que euacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria: ubi uero legem demiratur & suscipit: spiritale hanc dicit. sic inquit ens: scimus autē q̄ lex spiritualis est: & in hoc q̄dem admittit q̄ lex sanctior sit: & iustum p̄ceptum & bonum. Sic igit̄ legis dictio iustis diuitias pollicet̄: Celsus q̄dem iuxta occidentem litterā cecas diuitias putet ipromissione illa denūtiari: nos uero cōtra: eū diximus q̄ p̄spicacius contēplet̄: uti in omni uerbo ditescat: & omni scientia. & eos cōmonefacimus: q̄ in p̄senti hoc seculo diuitiis affluūt sublimē ne sapiāt: nec supcilio efferant̄: nec ī incerto diuitiā spem ponāt: sed in deo uiuo: q̄ p̄stat nobis oīa abūde ad fruendum. nec secus & bene agere: diuites fieri in opibus bonis facile cōmunicare hortamur: si q̄dem in ueris diuitiis opulentiā: humanā animam p̄ Solomonis sententiā redimit. huic uero contraria paupertas exitialis est: p̄ quā paup̄ calumniā patit̄: haud secus ac fuit de diuitiis explicatū de eaz̄ ui & robore dicendū est: ex his nanq̄ iustus aliquis unus: mille asserit̄ p̄sequi: & duo milia: decē fugare. q̄ si hec uel in his q̄ ad diuitias attinent sic capiunt̄: aduerte ut & consentaneū & subsequens sit diuinæ p̄missioni: ut qui in omni uerbo & scientia abundauerit: & sapientia quauis & omni in opere bono affluxerit: ex hisce diuitiis impartiat̄ & comodet que secundum uerbi doctrinam sapientiamq̄ & scientiam constat. gentibus multis: ut paulus commodauit. qui ab hierusalem ad usq̄ illyricum gentibus predicando: christi euangelium adimpleuit. Sed quoniam p̄ reuelationē diuinā illi innotuerunt. ut cuius anima ex uerbi esset diuinitate illustrior reddita: & plane illuminata: iccirco non ipse aliunde mutuabatur: nec erat necesse ut mortalis q̄ p̄p̄iam uerba sibi sumministraret. sic item & iuxta illud quod scriptū est dominaberis nationibus plurimis & tui nemo domiabit̄.

ex uerbi potentia Paulus cristi Iesu subiiciens disciplinā: q̄ ex gentibus essent: & in hos plane domiabat̄: ut q̄ nusq̄ se se hominibus subiecissent: ut se potioribus. sic enī & terrā implebat. q̄ si quēadmodum iustus occidat: fit explicandū: & huius robur ad oīa ualeat: dicendū q̄ q̄ in matutino inquit peccatores terræ omnes interficiebam: ut disperderē de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem: terram q̄dem tropice carnem expressit: cuius sapientia inimicitia est apud deū: dei uero ciuitatē: suimet animā dixit: ī q̄ templum inerat dei: cum optime de deo sentiret: quod utiq̄ obstupescerēt uniuersi qui id demū contēplarent̄. simul igit̄ & solis iustitie affulgentibus radiis: ut ex his ualidior redditus: & cōfirmatus omnē carnis substulerat sapientiā. q̄ utiq̄ terræ peccatores p̄ferret: & idētidē diceret̄: disperdet iniquitatis oēs operadores: cogitationes uidelicet: & adinventiones ueritati insensas: sic itē & iusti: ex hostibus & uitiiis p̄deūtē capturā: hoc est quos uiuos ceperint omnes deperdent: ut ne infans quidē: id est recens abortū aliqd̄ malū: reliquum fiat. nos uero e psalmo quodā sic illud accepimus: filia babilonis misera: beatus q̄ retribuet tibi retributionem tuā: quā retribuisti nobis. beatus q̄ tenebit & allidet paruulos suos ad petram. paruuli enim babilonis: que cōfusio interpretat̄: nup̄ enati & pululantes: in anima sunt cogitatus q̄dam cōfusiores: a uitiiis p̄deūtes: quos qui ita tenuerit atq̄ puicerit: ut diuinæ doctrinæ firmitate istoz̄ capita conterat p̄fecto petre illisurus est babilonie puulos: ut inde beator demum euadat. sine ullo itaq̄ ætatis discrimine: & ad unum omnia: que uitiorum & nequitie sunt: disperdenda in iunxerit deus: quippe qui nihil nos doceat: quod his aduersetur: que Iesus denūtiarit: iudeis insuper uel scientibus ipsis uel nesciis: cum inimicorum: tum uitiorum: ex ipsa prodeuntium prauitate: iternitionē hic fecerit: nec secus & eos qui legi minus paruērūt: nec eius uerbo: hostium loco est habiturus. quandoquidem uitiiis distenti & impinguati: ea perpessi sint: que pati par fuerit: qui a dei uerbis descuerint: at alioqn ex his utiq̄ liquet: ut Iesus nazareus homo haudquaq̄ aduersus ea quippiam sanxerit: que de diuitiis

& ob has ipsas intumescens: tradidisset: quemadmodum difficile sit diuitie celeste regnum ingredi posse: siue quis diuitem simpliciter capiat: qui diuitiis distrahat: & harum pinde sentibus impediatur: quo minus uerbi referat fructus: siue qui sit falsis dogmatibus opulens. de quo in parabolis scribitur: melior est pauper iustus quam diues mendax. sed par utique esset: ut ex eo quod in euangelio traditur: qui uult esse inter uos primus: omnium sit minister: & principes gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent in eis benefici uocantur: id ceperit Celsus: cur principatus prohibeat appetitiam Iesus: quod utique eius dicti nil fuerit absimile: dominaberis tu nationibus plurimis: tui dominabitur nemo & precipue earum regum de causa: quae alias super his explicauimus. adiecit propterea Celsus nonnulla: existimans Iesum edocuisse: eius patrem non esse per sapientem quempiam ad eundem. sed qui nam hunc dixerit sapientia sapienter: si mundi: qui effertur: & apud deum stulticia est: haud dubie & nos affirmabimus per eam non posse patrem adiri: at si iuxta Iesum sapienter quis intellexerit: quandoquidem Iesus dei cum uirtus: tum sapientia sit: non modo sapienti hoc pacto libetum patere ad patrem accessum dixerimus: sed ab his etiam qui non huiusmodi sint magno intervallo differre: qui eo sit munere praeditus: quod uerbum sapientie nuncupatur. & per spiritum traditur: quoniam et gloriam esse apud homines uendicandam quoque pacto humanam: non modo Iesu doctrina dicimus prohiberi: sed & ueteribus scriptis. siquidem propheta quidam si obnoxius peccatis fuerit per ingenti inquit malo humanam sibi contingere laudem: & hanc detestando sic ait. domine deus meus si feci istud: si est iniquitas in manibus meis: si reddidi retribuendis mihi mala decidam merito ab inimicis meis inanis: persequatur inimicus animam meam & comprehendet & conculcet in terra uitam & gloriam meam in puluere deducat: & euangelii illud: nolite cogitare quod manducetis aut quid bibatis: uidete uolantia celi: quoniam non serunt nec metunt & pater uester celestis pascit illa: quanto magis uos plures estis illis: & de uestimento quid solliciti estis: considerate lilia agri: & huiusmodi cetera: quae legis benedictionibus contraria sunt: illud nos instrumentibus: iustum comedendo impleri. nec secus & Solomonis his

dictis. iustus manducans animam implet. anime uero impiorum egeat. est autem animae cibus is contemplandus qui ex legis benedictione profertur: quo non compositus homo: sed anima dumtaxat ipsa expletur: ex euangelio autem uel profundius quippiam intelligi datur: uel forte simplicius: quod nequaquam debeat animus uel ciborum uel uestium curis alienari & distrahi: sed in uilioribus quibusdam exercitiis persuasum habere: a deo sibi quoniam prorsum iri. si modo is ea solum curauerit qui ad uitae fecerint necessitatem. Celsus itaque neque ea producat qui ex lege sunt uisa: dictis euangelicis aduersari: & illud sic intulit: qui enim semel iam uapulauerit iterato ut uapulet se se oblaturus est: nos uero eius dicti fatebimur christianos esse non nescios: oculum pro oculo & dentem pro dente a maioribus praedici: & haec Iesu dicta qui mox insequetur legisse: si quis autem te percusserit in dexteram maxillam tuam: prebe ei & alteram. Celsus uero: ubi: ut arbitror: ex eorum distinctione offusus: qui iuxta euangelium ipsum: diuinitatem ab ea diuinitate disiungunt: qui iuxta legem uidentur constare: haec protulit: eius dictis sic duxerim respondendum: uel illud optime uetus testamentum percaluisse: quod si quis in dexteram te maxillam percusserit: ut alteram porrigas. siquidem in hieremiae lamentationibus scribitur. bonum est uiro cum portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit super se. ponet in puluere os suum: si forte est spes: dabit percussioni se maxillam: saturabitur obprobriis: non enim dei euangelium: legi ut ille inquit: obstiterit: nec in eo quidem quod de capitis traditur percussione: & sane neuter horum mentitur: nec Moyses inquit nec Iesus: nec propterea pater ipse qui Iesum legauerit oblitus est quod quia Moysi demandasset: nec ueluti suis legibus improbat. facti eum penituit: uel nuntium ad aduersarios mittit. quod si uel pauca sint de uitae diuersitate dicenda: quam & iudei secundum Moysi legem tunc ducerent: & quam uellet christiani iuxta Iesu doctrinam rectius agere: dicturi profecto sumus: nec consentaneum gentium uocationi fuisse ut ex Moysi lege: & exteriori ad litteram uiuerent: quoniam quidem sub romorum imperio essent: nec fieri poterat ut & iudei incorruptibile illum haberent uiuendi statum quem omnes habuerant si: ut ita dixerim: uita qui ex euangelio constat obtemperassent.

siquidem hostium internitionem illā: & eorū p̄nitentiā: q̄ uel legem transgredierent: uel alias utcūq; & merito essent morti adiudicati: q̄ utiq; aut igne esset ex mosaica lege aut lapidibus exequēda: christiani exercere p̄ euangelicis institutis minime potuissent: q̄n̄ neq; id q̄dē iudeis ipsis: si forsitan libuisset: eorū ex lege facere ipostere li cuisset. rursus uero si a iudeis p̄priū illū uitæ statū sustuleris: cū & illis fas esset ad hostes egredi: & p̄ patriis rebus tutandis militiam exercere: & utcūq; e medio tollere adulteros ip̄os & homicidas: siue q̄ huiusmodi facinus cōmiserent: excruciare: nil tandē restaret nisi ut funditus oēs in unū congesti: simul dep̄derent: q̄n̄q̄dem se inuadentibus hostibus p̄inde ac eneruatos & sua ex lege imbecilliores iā redditos: p̄missum haudq̄q; fuisse diuinæ p̄uidentiæ interdīctō: q̄ olim legē tulisset: illatas ab hoste ut iniurias uindicerent: nec christi Iesu euangelio: decetero p̄mittente: iudeorū ut res publica sup̄esset. tūde istorū & sublata ciuitas est & templū euersū: & diuinus insup̄ cultus: q̄ eo in tēplo sacrificiis peragebat: iā penitus obsoleuit: & quēadmodū hec ne ipostere fierent diuina p̄uidētia p̄ arbitrio sustulit: ita & christianorū res auxit: & habunde in dies accumulatur: q̄n̄ & fiduciam his aptiorē iniecit: tam&si q̄ multis Iesu doctrina uideat̄ impedimentis intercipi: ne p̄ terrarū orbem disseminet̄. sed cū deus is esset cui placeret: ut ex Iesu hac disciplina: uel ex gētibus multi p̄ficerent. sublatū est omne initū in christianos consiliū: ita ut quo plurimū reges ipsi & principes eos dep̄merent: eo magis & multiplicarent̄ & inualescerent. post hec Celsus q̄ multis explicans que ipsi nusq; protulimus: perinde ac tamē ea nos protulerimus introducit: quemadmodum scilicet corporeus natura sit deus: & corpus sit sortitus humanum: & ea nitē cōfutare que per nos non uspiam producuntur. sed erit sane superuacaneum: ut cuiusmodi ea sint: uel quibus hec refutet is argumentis nunc explicemus: si enim de deo ea nos fateremur que & fateri nos ille affirmat: & affirmando insistit: essent profecto huius nobis & dicta necessario depromenda: & n̄ra deinceps cōstituēda: & dissoluenda que ille obiiceret: & an pro se facerent explicādum:

que uel a nemine audiuit: uel si audisse forsitan concedatur: a simplicioribus tamen quibusdam acceperit: & infide nil obfirmatis: uel Iesu ignorantibus uoluntatem. uerumtamen haudquaq; erūt per nos conquirenda que minus sunt necessaria: quandoquidem sacre littere deum apertius incorporeum dicunt: & iccirco hūc neminem unq; uidisse. quin & imago is dicitur inuisibilis dei ut incorporei: qui omnis sit primogenitus creaturæ. De deo autem superius disserendo: mediocriter quedam complexi sumus: cū illud conquireremus: quo pacto deus: ut spiritus esset intelligendus: & qui hunc adorarent in spiritu & ueritate ut adorent necesse sit. In his prererea que de deo hic intulit: nostra carpēdo: interrogat: quo nam abituri tandem nos simus: quid ue habeamus & spei: & perinde nobis ad hec respondentibus: uoces subiūgit huiusmodi: ad terram aliam hac potiore abituri aliquādo nos sumus: & ad id quidem sic inquit. Memoriae proditum est a priscis illis & diuinis hominibus uitam fore fæliciores fælicibus animis: nam hi quidem ad insulas beatorum: illi uero ad Elisios campos sunt profecturi: & ut inquit homerus: te autem ad Elisium campum & terrarum fines immortales dimissuri sunt dii: ubi uita perfacilis futura est. plato uero immortalem esse animam dicens: eum ad quē illa locū transmittit: terram apertius nūcupauit. p̄ magnū aliqd esse id inq̄ns: q̄ a falide ad herculis usq; columnas p̄ exiguā mundi partem nos incolamus: nec secus ac circa palustria loca formice: uel rane circa maritima: siue utcūq; huiusmodi alias regiones inhabitāt animātes. esse nanq; ubiq; ferūt concauitates plerasq; & uarias: tā ideis q̄ magnitudine: in casq; & aquam & caliginem confluxisse & aerē: ipsam uero terrā: ut purā: ita & puriori celo succūbere. putat aut nos Celsus q̄ de terra alia q̄dam potiore: & ab hac longe diuersa: asserimus: ab his accepisse: quos ipse & diuinos quosdam & priscos duxerit uiros. & a platone precipue qui in phedone de pura hac terra ut celo puriori succumbat sit tādem philosophatus: cum nihil interea uideat: quemadmodum Moyses: qui uel græcarum tempora litterarū lōge plurimū ætate p̄cessit: deū iduxerit: terrā

quandam & sanctiorem & optimam lateq; patentem: lacteq; item
ac melle fluentē & uberē: his polliceri: q; p̄ eius lege duxerint uitā:
non ut quidam existimant optimam dixit inferiorem iudeam: q̄
in terris hisce sit sita: & iter cetera adam opera a principio p̄uaricā
tis: diuino sit maledicto affecta: illud nāq; maledicta terra ī opere
tuo: in laboribus comedes ex ea oibus diebus uite tuæ: de quauis
terra cōstat esse p̄nuntiatū. uel ī laboribus dixeris humanū genus
æsurum: q̄a simul cū adam & morit̄: & cunctis uitæ sue diebus sic
uescitur. & terra oīs ut detestabilis reddita illi & fentes & tribulos
germinādo sit allatura. q; quoaduixerit in adam fuerit e paradiso
eiectus: ita ut in sui uultus sudore quiuis hoīm pane suo tam diu
uescatur: quoad demum reuertatur in terram: de qua sit ipse de
sumptus. Sed longiorem profecto orationem exigent: que dici
hoc loco possent: ad ea que diximus clarius explicanda: paucis ta
men erimus in presentiarum contenti. cum in animo sit: ea sollici
tudine liberare: qui putent de terra iudea hec dici: que de optima
terra feruntur: quam deus iustis polliceatur. Si igitur terra omnis
in adam sit maledictione affecta: liquet sane huius & terre partes
maledictionis esse huiusce participes: quas inter & iudea cōnume
ratur. Fit itaq; ut nequeat terre huic conuenire quod legitur: in ter
ram bonam & late patentem lacte melleq; fluentem: tam& si sym
bolice umbra quedam cum iudea: tum hierusalem esse arguitur:
terræ purioris illius & puro subiecte celo: & optimæ & late paten
tis. in qua & hierusalem iest illa celestis: de qua apostolus differēs:
perinde cum christo simul hec resurrexerit: & superna illa conqui
rens: montem sit nacta a iudaica fabula minime dependentem: sic
inquit. Sed accessistis ad syon montem & ciuitatem dei uiuentis
hierusalem celestem & multorum milium angelorum frequentia.
ut autem sibi persuadeat quisq; nihil nos preter spiritus uolunta
tem de terra hac apud Moysen & bona & multa differuisse: itēdat
p̄phetis animū edocentibus: omnes ī hierusalē aliquando tādē
redituros: q; ex ea uel aberrarūt uel forte exciderūt: & uti eum in lo
cum sint restituti: q; dei ciuitas apud tradētē huiusmodi nūcupet̄.

In pace sancta locus eius: & illud preterea differentem. Magnus
dominus & laudabilis nimis: in ciuitate dei nostri in monte sanc
to eius. Fundatur exultatione uniuerse terræ. Sed fat in presentia
fuerit: quod in alio psalmo de terra iustorū sic tradit̄ produxisse:
Sustinentes autem dominum ipsi hereditabunt terram. & paulo
post humiles aut hereditabūt terrā. & alibi. iusti hereditabūt terrā
& habitabūt in seculū seculi sup eā: aduerte aut ex eo q; purior ter
ra puriore insideat celo: his plane denūtiari: q; ea q; in eodē psalmo
dicunt̄ p̄cipere querunt. sustine dominū & custodi uias eius: & ex
altabit te ut hereditate capias terrā. nobis uero uideēt̄: q; de lapidē
bus hisce: qui p̄ciosi apud mortales habent̄: plato differuit: ab his
hūc accepisse q; in esaia cū de ciuitate dei sit mētio: sic describuit̄.
ponā p̄pugnacula tua iaspidem: & lapides tuos lapides cristalli:
& circuitū tuū lapides electos. & rursū. ponā fundamenta tua sa
phirum. apud platonē uero q; fabulā allegorice interpretant̄: & ele
gantius uident̄ philosophi dicta excipere: huiusmodi narrant. p̄
phetias uero a q;bus Platonē accepisse illa nos arbitramur: q; haud
secus ac p̄phete & diuinitus uixerint: & omne tempus sacris litte
ris scrutandis addixerint: illis aperuerunt q; & uitæ integritate &
studio pdiscendi q; dei sunt: aptiores sunt uisi. nobis uero proposi
tum erat ostendere q; de sanctiore hac terra iā cōstant: haudquaq;
a Platone nos desumpsisse: sed platonē ipsum: & tunc tēporis ho
mines: ut plane posteriores: nō solū a Moysē antiquissimo illo: sed
a p̄phetis aliis plerisq; & sub sequētibus accepisse: q; huiusmodi p̄
tulissent: siue his demōstrantibus: hec audissent: siue sacras litteras
plegendo didicerūt: ita ut de terra hac potiore dū scriberēt: rem se
riā deprauarint. Angeus enī p̄pheta ille aptius patefacit: aliud q;
dem aridā esse aliud terrā p̄ferre: aridā nuncupās: in q; ipsi consisti
mus. sic enī inqt. adhuc semel & ego concutiā celum & terram: &
aridā & mare. quēadmodū igitur phedonem Celsus: apud plato
nem impositā fabulam introducit narrantem huiusmodi: sic enī
Plato: quid aut ex his ille pretendat haud cuiq; est facile cognitu:
nisi ei forte qui & intelligere queat quid nam sit illud quod ait: p̄

imbecillitate & tarditate nil posse ad aeris postrema peruenire: & si natura ipsa sufficiens sit cogitatione complecti: ubi ad contemplationem intenderit animum: intelliget & uerum esse id celum & ueram lucem: ita & ipsi qui de sanctiori terra & optima: que uel de ciuitate dei in terra illa iam constituta traduntur: quia haudquaquam esse presentis operis arbitramur: in prophetarum expositione distulimus: tametsi in partem ut licuit: de ciuitate hac dei in psalms expositione iam distulimus: & sane prisci illi Moyses & prophete: in suis instructionibus nomina quedam simillima esse affirmant: superiora illa cum inferioribus hisce sortita: cum ueram lucem dicunt & celum: & id aliud esse quam firmamentum: & iustitiam solem alium quam sit sol iste sensibilis: & ad sensibilem denique differentiam: quorum nihil sit uerius: deus inquit uera sunt opera tua. cum in aliis quidem dei opera statuunt: in aliis & inferioribus que opera manuum suarum dicantur. Unde per Isaiam quosdam deus ipse coarguens inquit: opera domini non respiciunt: & opera manuum suarum non intelligunt. Sed de his hactenus. de resurrectione autem cum ad modum multa essent dicenda & interpretatu longe plurimum difficilia: ita ut non minus quam aliud quoduis dogma precellens sapientem hec quepiam exigat: ut dei & preferat dignitatem: & dogmatis magnitudinem edocentis: quemadmodum feminis habenda sit ratio: quod utique diuinis in litteris animam tabernaculum uocatur. in quo qui iusti sunt grauati ingemiscunt: quod nolunt expoliari sed superuestiri: quod sane cum nesciat Celsus a rudioribus quibusdam & nulla ratione id affirmantibus se accepisse: id dictum irridet: sed optimum fuerit uel ad ea que superius hac ipsa de re disseruimus: & id solum significasse: quemadmodum non ex animam uario quodam e corporibus: ad alia corpora demigratu: ut Celsus existimat: proinde non recte acceptum resurrectionis mysterium nos confirmemus: cum aliter longe se habeat res: quippe qui suapte natura incorporea & inuisibile animam norimus: ubicumque & corporali in loco constituerit: corpore indigere: quod eius loci naturam conueniat: nec secus id corpus cum gesserit: ut exuat necessarium fore. superuacuum tamen: ut ad secunda corpora transeat

cum autem aliud ei superinduerit corpori quod prius habuerat: & meliore indiget indumento ut in purioribus illis etheris: & celestibus locis permaneat. ubi uero ad humanam hanc animam hec ipsa genitura aduenit quoadusque gestantis femine in secundina permanerit: deposito carneo illo & utili uelamento mox eo induitur: quod super terram uicture necessarium fuerit. Deinceps cum constet domus tabernaculum terre aliquid esse: quam tabernaculo ipsi sit necessaria: iccirco destrui sacre littere asserunt terrestrem hanc tabernaculi domum: tabernaculum uero domum non manufactam: eternam in celis induere: & corruptibile incorruptionem quam ab incorrupto differat plurimum: & immortalitatem mortale quod a mortali sit alienum. quemadmodum enim ad sapientem se sapientia habet: & ad iustum iustitia: & pax ad pacificum: sic item se habet ad incorruptionem corruptio: & ad mortale: quod sit immortale. aduerte autem quam res ad magnitudinem diuina nos hec doctrina hortetur: incorruptionem siquidem inquit & immortalitatem induite. hec namque ueluti amiculum aliquid & indumentum: ei nil quidpiam sinunt: qui his induatur uel corruptum uel deperire: quo se circumduxerit. & hec quidem eius gratia dixisse nunc ausim: quod minus intelligat quam de resurrectione dicantur: & ea irrideat: que plane se fugiant. Cum uero nos iste existimet ex dei adepta cognitione: quam resurrectionis sunt predicare: pro arbitrio congerit que sibi animo insident: & istiusmodi inquit. ubi uero hi undique & coercentur & conuincuntur: haud secus ac nil audissent: iterato ad illud ut querant: iam redeunt. quo igitur pacto: uel cognoscitur sumus: uel uisuri nos deum? uel ad hunc concessuri: uolens autem quisque intelligat: quemadmodum & si in rebus aliis: quia & corporeo in loco nos sumus: corpore indigemus: & cuiusmodi corporei loci natura exegerit: & corpore hoc cum ipsi indigeamus: superinduimus que diximus corporis tabernaculi esse: ad dei uero assequendam cognitionem nihil nobis opus est corpore: non enim corporis oculus deum hunc nouerit: sed mens quedam que utique contempletur: quod plane sit ad conditoris imaginem factum: quam uel deum noscendi uim habeat ex prouidentia dei exceptam.

Et sane cor est purius aliquod quod deum intueatur: & e quo cogitationes prae nulle impoſterum prodeant: ut homicidia: adulteria impudicitie: furta: falſa testimonia: uel uisus impurior: & abſurdiora nonnulla huiusmodi: unde & illud edicitur: beati mundo corde quoniam ipſi deum uidebunt: ſed cum noſtra haudquaquam ſat faceſcat uoluntas: ut corporis puritatem hanc proſus adipiſcamur: deo eſt opus: qui nobis illud huiusmodi paret: quo fit ut per eum qui ſcite precetur: illud dicatur: cor mundum crea in me deus. ſed neque ut loco aliquo circumſcripto manentem deum: rogaturi aliquid ſumus dicturiue: quo pacto queat per nos ipſe adiri: eſt enim deus quouis loco preſtantior: & uniuerſa in ſe circumplectitur: & nihil eſt uſpiciam quod deum contineat. ad deum itaque ut concedamus: non corporaliter nobis quod inquit iniungitur: poſt dominum deum tuum ambulabis: nec corpore propheta ipſe deo inherens interpretandum ſic infert: ad heſit anima mea poſt te: mendacii igitur Celfus conuincitur: per nos aſſerens id affirmari: futurum omnino ut corporeis oculis deum intueamur: illiusque perinde & uocem audiamus & manibus hiſ ſenſibilibus ut hunc attrectemus. nec ſane nos preterit hiſdem nominibus quibus & corporis oculi exprimuntur: ſacris in litteris & anime oculos dici: nec ſecus & aures ipſas & manus: & quod hiſ eſt utique mirabilius: ſenſum etiam quendam diuinum: & ab eo diuerſum: qui uulgo ſolet uſurpari: ubi enim ſubdit propheta: reuela oculos meos & conſiderabo mirabilia de lege tua. preceptum domini lucidum illuminas oculos: & illud illumina oculos meos: ne unquam obdormiam in morte: nemo erit proſecto tam ſtolidus: ut corporis oculis putet diuine legis miranda illa percipi poſſe: uel dei preceptum: corporeos oculos illuminaturus: uel mortis ſonnum inducere: qui corporeis oculis illabatur: uerum cum ſaluator noſter protulerit qui habet aures audiendi audiat: uel qui uisus iſta intelligat: de diuinis quibusdam auribus dici: cum enim & dei uerbum in manu hieremie prophete uel alterius factum dicatur: uel lex in Moyſi manu: uel manibus meis queſiui deum: & non ſum deceptus: nullus adeo deſipit qui non manus haſce tropice dictas

intelligat: de quibus & iohannes ſic diſſerit: manus noſtre attrectauerunt de uerbo uite: quod ſi de potiore aliquo ſenſu & minus corporeo liberit quicquam perdiscere: Solomonem audi in prouerbis ſic differentem. ſcientiam dei inuenies: non itaque nobis qui deum conquirimus eo fuerit quo Celfus remiſerit concedendum: nec ad eundem erunt trifonii & amphiarei & Moyſi loca: ubi ad humanam ſpetiem uideri hic deos affirmat. nec commentitios quosdam & apparentes: ſed ueros & plane conſpicuos. nos uero nil fugit hos demones eſſe: nidoribus & ſanguine fotos & ex ſacrificiis fumo: ita ut uelut carceribus quibusdam hiſ locis coerceantur: que pro eorum ſunt cupiditatibus naſti: & diis ſacrata graecorum opinione creduntur. nos uero nil ambigendo tenemus deo: hec eſſe fallacium domicilia. deinde perſe Celfus de hiſ quos dixerat diis: ſpetiem praeter ſe: ut ipſe iam autumat: humanam ferentibus diſſerit: aitque hos ipſos ſpectare quempiam poſſe non ſemel illapſos: & uolentes quoſque aſſari & ſui preſentiam facere. nec ſecus atque eum feciſſe chriſtiani affirmant qui ſe plane ſefellerit. & ſane apparet ex hiſ: ueluti umbratile quamdam hunc & apparentem imaginem Ieſum dixiſſe quia ubi a mortuis reſurrexit ſic diſcipulis uisus: & tanquam pretereundo dilapſus ut ab hiſ uideretur. Quos uero ſub humana ſpetie deos hic dixit: eoſ eſſe exiſtimat: quibus cum: uolentibus ſingulis: fiat colloquendi potestas. uerum quod fieri poterat: ut apparens aliqua: ut ipſe affirmat: imago ſic preteruecta & repente dilapſa: ut falleret ſpectatores: uel ubi conſpecta ſit: tanta illa & tam mira pegerit: & tantorum hominum ad meliora animos immutarit: & perſuaſerit demum: ut tanquam iudicium ſubituri: omnia factitarent: que deo eſſent acceptiora: quo inquam pacto qui imagine tenus nomen ſit iuxta Celfum ſortitus: uel demones ipſos abegerit: uel alia pleraque nil contemnenda & fecerit ſedulo & operitur: non locum unum aliquem naſtus: quemadmodum ſui: ſub humana ſpetie dii: ſed uniuerſum orbem peruadens: colligat & conſciſcat ad ſui diuinitatem quoſcumque inuenerit ad uiam rectiorem perliuiores: exinde ad ea que pro nos ſunt: ut licuit: explicata: rurſum Celfus hec infert. & hi quidem ad huc ſunt illud dicturi:

deum se nosse quē sensu non capiant. quid enim potest sine sensu
perdisci? moxq; ad hec ipsa respōdens sic iquit. Non enim uel ho
mines uel animæ sed carnis uox est: sed audiant isti siquid audi
re forsitan quiuerint: ut timidum & corpori deditum hominum
genus: si enim sensu uos fateamini conuiuere & mente respicere:
carnisq; oculos auertendo: qui animæ sunt: extuleritis: his solum
deum contemplaturi uos estis: uel si anime huius ducem perquiri
tis: nebulones erunt & magi: & idolorum inductores uitandi: ne
omnino sitis uos irridendi: qui alios quidem quos deos esse ostē
dimus maledictis ut idola in sectamini: & eum qui idolis ipsis est
lōge miserior: sed ne idolum quidem: & alias mortuum colitis: &
patrem queritis: huius per similem. imprimis quidem ad ea que
hic falso confinxit: quippe qui nobis haudsecus dicenda quedam
imponit ac ea dixerimus: de carnis resurrectione ducimus respon
dendum: ei nanq; qui personam loquentem inducit: in laudem ce
dit: si conficte persone cum mentem obseruat tum mores. Vicio
autem datur si uerba loquentis dignitati nil congruentia promat.
quinetiam æque erunt coarguendi: qui ubi personas inducunt lo
quentes: barbaris & ineruditis quibusdam & plane seruilibus: &
qui philosophorum non modo dicta nusq; perceperint: sed hos
potius improbent: nature rationes explicandas imponunt: quas
& si ipsi ut fictores didicerint: haud tamen par fuerit ut ficta perso
na & rudior aliqua eas pernoscat: & contra: si sapientes introducā
tur qui & diuina percalleant: his ea iniungant dicenda: que ex im
peritiori animi quodam affectu: a rudioribus depromantur: & in
scite pronuntientur. Vnde homerus: & sicetera admiratione dig
nus uidetur: tunc tamen precipue: cum heroum dignitatem serua
rit: quos a principio introduxisset loquētes: ut nestorem: ulixem:
diomedem: agamēnonem: tilemachum: penelopemq;: & huiusmo
di græcorum ceteros p̄cipes. Euripides uero ab aristophane car
pitur & irridetur: quia intempestiue quedam protulerit: & quia
frequētius ex philosophorum decretis: ut anaxagore & sapientiū
aliorum: dicta quedam uel barbaris mulierculis ul seruis narrāda

imposuisset. Si tātum itaq; uirtutis uel uicii in personarum intro
ductione loquentium inerit: quopacto non quispiam Celsum ir
riferit: qui christianis dicenda ingesserit: que nusq; per chaistianos
sint prodita: q; si rudiorum quorundam hic uerba cōfinxerit: un
de nam illis accesserit: ut rerum sensa queant sic internoscere: ut sen
sibilia ab intellectualibus secernēdo diiudicēt: & possint & haud
secus statuere: ac stoici faciunt qui itellectuales substantias tollūt:
& plane decernere quēadmodū sensu haud dubie cōprehendantur
quecunq; intelligunt. & animi conceptus omnes ex sensu hoc ip
so dependeant: nec secus erit hic irridendus si philosophorū quo
rundā fuerit dicta cōmentus que ad christum attineant: enixe ad
modū congrentiū: nec his quidem consentanea adinuenerit. siq;
dem eorū nemo qui deū inuisibile esse didicerit: & eius opera esse
nonnulla inuisibilia: hoc est q̄ mente tantum concipiantur: de his
que resurrectionis sunt: responsurus: dixerit deum cognituros q̄n
q;: qui sensibus non eum perceperint. uel fieri posse ut sine sensu
perdisci aliquid queat. nec solum hisce in rebus que & recondita
sunt: & paucis lectitata: & his quidem studiosis & doctioribus:
illud contingere affirmarit: sed in uulgatioribus quibusdam: ut sa
cris est proditum litteris: inuisibilia dei a creatione mundi creatu
ris intellecta uideri. ex quibus intelligi potest quemadmodum
ul in hac uita necesse sit homines: ut a sensibus ordiantur que sen
sibilia sunt: cum ad intellectualia sunt progressuri. Haud tamen
erit sensibilibus his insistendum. Nec sine sensu quidem dicturi
sunt homines impossibile fore ut perdiscantur que mente & ani
mo comprehenduntur. qui uero illud usurpent: qui fieri potest:
ut sine sensu queat quis discere: profecto coarguet non iure illud
per Celsum hunc in modum inferri. nec hominis quidem nec ani
mæ sed carnis uox fuerit. cum igitur deum inuisibilem illum &
incorporeum: & mentem esse: uel mentem omnem & substantiā
simul excedere affirmamus: haudquaq; id alterius gratia dicimus:
nisi eius: qui ad huius sit mentis imaginem factus. & incorpore
um deum: non alteri cuiq; asseuerabimus comprehensibilem esse &

innotescere: nisi ei qui huius præ se cum mentem: tum imaginem
ferat. nunc enī: ut pauli uerbis utar: per speculum & enigma deū
uidemus: tunc uero facie ad faciem hunc sumus uisuri. enim uero
ubi faciem dixerim nil uelim ex hac dictione: ut mentem quæpiam
illam: que ex ea significatur incuset. sed discat in his quæ facie reuela
ta dei gloriam speculant & a claritate in claritate in eandē transfor
mant imaginem: haudquaquam intelligi faciem inesse sensibilem: sed
tropologice sumi: quæ admodum & oculos & aures: & huiusmodi
alia quæ appellatione eadē tradunt: quæ & corporis membra: ut supra
ostendimus: & homo quidē: hoc est anima que corpore utitur: &
homo interior nuncupatur: uel anima ipsa respondet: non tamen
ea que Celsus descripsit: sed que dei uir ille docet apostolus. carnis
autem uoce nec christianus quidē utetur: qui didicerit spiritu ope
ra carnis mortificare: & Iesu mortem continenter corpore circum
ferre: eius dicti nihil ignarus: mortificate membra uestra super ter
ram. Quid uel ex eo significetur non nescius: non permanebit spi
ritus meus in hominibus his in eternum quia caro sunt: nec illud
se fugiat: qui caro sunt placere deo non posse: & ideo omnia fac
titat ne de cetero in carne hac maneat. Sed uideamus quibus nam
Celsus nos prouocet argumentis: & cohortetur ab se tandem uti
audiamus: quemadmodum dei in his assequi cognitionem possi
mus: que christianorum neminē putat posse: ut ab se tradita audi
re. Sed alioquin audiant inquit siquid audire forsitan poterūt. Ac
que nam lubet ex se ut ipsi audiamus intelligendum. philosophus
enim uir iste cum nos instruere uelit conuertiatur: cum enim in ip
so dicendi exordio erga auditores beniuolum se ut preferret oport
uisset: longe aliter egit: his namque qui ad usque mortem perniciem
subeunt: ne uel uoce tenus christianam abiuret religionem: & hui
us gratia paratiores sint semper quiduis supplicii perpeti: & mor
tis quouis genere affici: formidolosum esse hominum genus ob
iecit. Ait preterea & genus esse nos hominum: qui corpori studea
mus: ubi id astruxerimus: & si christum olim secundum carnem
cognouimus: nunc tamen nequaquam hunc recognoscimus quod utique

criminandi gratia intulit: quippe qui pro pietate & cultu tam prompte
te corpus exponimus: ut non tam facile sibi philosophus detraxe
rit pallium. Nos itaque sic Celsus affatur. Si enim sensibus conuen
tes: mente uos estis contemplanturi: & corporis oculos auertendo:
animi attollitis oculos: sic dumtaxat deū uisuri estis. & putat hec
sane que sub duplici oculorum specie dixit. ut a grecis ipse desum
pserit: ita & apud nos neminē unquam fuisse philosophatū. ad hec ue
ro sic duxerim respondendum. Moysen ipsum cum mundi creationē
describeret. hominem introduxisse: qui antequam dei iussa transgrede
retur: alibi quidem uideret: alibi minus: & uidisse tunc sane cum de
muliere id diceretur: & uidit mulier quod bonum esset lignum ad ue
scendum & pulchrum oculis: tunc uero haudquaquam uidisse: perinde
oculis captum: cum per serpentem femine diceret: scit enim deus:
quod in quocumque die comederitis ex eo aperientur oculi uestri. nec se
cus & illud cum traditur: & comederunt & aperti sunt oculi ambo
rum: eorum igitur sensus oculi patuerunt: quibus optime conui
uerent: ne curis distracti impedirentur quominus quirent anime
oculis contemplari: quos uero essent interea nacti animi oculos cum
perspicatōres: tum in deo & eius in paradiso iocunditate affectos:
crediderim equidem ob peccata hos conuuisse. unde & noster ip
se saluator duplicem oculorum hanc speciem inesse nobis nihil igna
rus: sic inquit. propterea ego in hunc mundum ueni ut non uide
tes uideant & uidentes ceci fiant. arguens plane qui non uiderent
anime oculos esse: quibus uerbum lucē prestiterit: oculos uero sen
sibiles & si satis uiderent: ideo uerbum iam excecauerit: ut absque
ulla interpellatione & cura: anima ipsa que uidenda sunt uideat.
cuiusuis itaque qui christiane sit religionis sectator: anime attollit
oculus: & sensus summittit: & pro hac potioris oculi sollempnitate
& sensus: luminum summissione: uel innotescit cuique deus: uel pla
ne conspicitur: unaque & eius filius uerbum: quod utique constat: &
dei sapientiam esse: & que eius sunt cetera præ se ferre. Celsus uero
ubi hec ita sunt conquisita: ut in christianos omnes dicta quedam
obiciendo intendit: que si ad eos haberet qui a christi doctrina

alienos se penitus faterentur: accomodatiora essent forsitan uisa. ofianos nanq; ut supra meminimus: fuisse hos constat q; Iesum ut cūq; negauerint dei filiū extitisse: uel alios quosq; qui cum his eadē senserint. idola inducendo: fallaces quosdā & ueneficos homines. hi siqdem sunt qui fores asseruantium nomina & ineptias illas p discunt quas ante cōmemorauimus. frustra igit christiani id ob iicit Celsus: cum inquit: at saltem uitæ huius ducē perquirite. Ofianos illos pretendens: sunt enim hi uobis ut deceptores & uenefici & idolorū introductores uitandi. & cū nihil intelligat Ofianos hosce non minus ac ipsemet Celsus: ut eiusdem secum ueneficii reos: & Iesum carpere: & conuictis insup huius religionem insectari & cultū: Ofianis hisce nos intermiscet: id inquires. & ne omnino ridiculi sitis: alios quidem qui dii esse probantur uelut idola que dam maledictis & probris uos insectamini: uestrum uero deū uel idolis ipsis longe miseriores: nec idolum quidē sed plane demortuum colitis: & patrem queritis huius p similem. q; autem nesciat Celsus quid asserāt christiani: quidue qui tales cōmenti sint fabulas: sed putet ea nobis inesse que Ofianis illis crimini dantur: & ea insup que minus sentimus obiecerit: ex eo liquet: q; in quibus ofiani illi falluntur: cum mirabiles proferunt consultores: & uerba illa demonica: quibus leonem compellant & qui in terris uitam degat & aquis: siue qui asini speciem preferat: ceterosq; huiusmodi alios alloquantur: ianitores quosdam & sacros: quorum nomina miserabiliter & calamitose perdiscant: & nos delirare iuquiat Celsus: & dignos qui palo deniq; insuamur: nec sane intelligit eorum neminem fore quos illi uel asini habere speciem credunt: uel uitā degere. utrobique & deliramenta huiusmodi cetera qui ad usq; mortem institerit: ut ueritatem sibi uel saltem uisam tuteat. quod utiq; pro precipua quadam & excellenti erga deum pietate per nos factitat: ita ut cuius mortis generi corpus hoc offeramus. quocirca palo potius hi infigantur: qui nihil huiusmodi patiuntur: q; ipsi: qui diuinum ob cultum uel hoc ipso plerumq; insuimur. & si alioquin ofianorū fabulosum illud de leonis figura: deq; utrobique

uiuentibus: & aliis similibus deliramentis: nobis hic exprobet. non igitur Celsi ob gratiam que de leonina hac specie & huiusmodi ceteris tradita sunt: declinamus: non enim uel a principio huiusmodi aliquid complexi nos sumus: sed Iesu doctrinam sectati: ea ipsi ut uera astruimus: que ab Ofianorum sunt dictis admodum aliena: nihil assentiendo uel ea esse facie michaelem: uel alium eorum quos diximus quempiam. Intelligendum autem quos nam uelit nos Celsus ut duces sectari: qui ducibus nil careamus: & uiris quidem cum priscis: tum plane diuinis: remittit nanq; nos ille ad diuinos quosdam: ut ipse affirmat poetas: & sapientiores philosophos: cum haud dum tamen his coaptauerit & imposuerit nomina. Et ubi duces se ostensurum promiserit: nihil definiendo decernit diuinos poetas & sapientes hos esse philosophos: q; si suo quemq; nomine explicasset: uel contendendum forsitan aduersus hunc non iniuria uideretur: quia cecos quosdam circa ueritatem is nobis duces attulerit ut demum fallamur: & si forte non penitus excecatos: circa nonnulla tamen decreta ueritatis deceptos. Orpheum deinde: siue parmenidem siue Empedoclem: siue homerum ipsum: siue Hesiodum: diuinos esse uult uates. Sed ostendat cui id forte libuerit: quo pacto melius longe incedant qui ducibus istis utantur: & maiora ut capiant uite hi commoda: q; qui ob Iesu doctrinam: & statuas istas & simulachra reliquerint: & iudeorum superstitione quauis posthabita: p dei uerbū: patrem uerbi deum contemplando obseruant: uerum qui nam fuerint: uel sapientes hi uel philosophi: a quibus audire uelit nos Celsus & multa quidem atq; diuina: dei seruo posthabito Moyse: & eius prophetis qui uniuersa hec fabricauit: haud dubie diuinitus tam multa uaticinantibus: & deum insuper ipsum fatentibus humano generi illuxisse: iterq; diuini cultus monstrasse: & quantum i eo fuerit: neminem preterisse qui suorum mysteriorum nō aliquid degustarit: ita ut pro excellenti eius benignitate: & erga humanum genus caritate mirifica: que diuinarum rerum scientiā queat sapientioribus enlargiri: a terrenis hisce animos sulleuantē;

uel imperitorum quorundam: simpliciumq; femellarū seruorum
q; & eorum quibus nemo hominum preter Iesum opituletur:
condescendere ad naturam & defectiores habitus possit: ut quo
ad liceat rectius uiuant: & hisce cum institutis: ut que de deo ad
mittere animo potuerunt suscipiant. Porro Celsus ad Platoem
philosophum: ut ad rerum diuinarum solertiolem magistrum:
nos reiicit. explicans que in suo ille timeo hunc in modum protu-
lerat. Factorem igitur uniuersi huius: parentemq; & inuenire ar-
duum est: & qui eum inuenerit: ad omnes ut perferat impossibile:
& paulo post: uidete ut hunc conquiratis cum rebus diuinitati
fat congruentibus: tum ueritatis & uia: & ut Plato sensit ut omni-
bus ea pateret incessus: fieri non poterat: quandoquidem subdit:
ubi uero compertum est sapientibus uiris ut de eo qui nomine
uocitari nil queat & summus sit: aliquid commentemur: quod
eum uel ex compositione ad res alias quadam: uel resolutione a ce-
teris: uel proportione demonstret: cum alias uelit quemadmodū
is inexplicabilis sit: edocere: mirarer equidem inquiring si sequi
poteritis: qui omnino sitis carne obducti: & nihil quod purius
sit conspicimini: ingeuiose quidem & mirabiliter hec protulit
Plato: sed uide si non longe humanius scriptiones sacre deum in-
duxerint: cum a principio hunc apud deum fuisse affirmant. Et
deus uerbū ut caro sit factus: ut duenire ad oēs uerbū id posset qđ
q̄ iuenerit: ad oēs ut deferat ipossibile esse plato disseruit. dicat ita
q; plato cōditorē illū & uniuersi parētē: iūctū difficilē esse & plane
negociosum: ipossibile arguēs fore humane nature: ut deū pro ei-
us dignitate inueniat: & si minus forte pro dignitate: at saltem &
magnam impartem & preter ceteros omnes inuenerit. Quod uti-
q; si uerum fuisset: & in uero deus a Platone uel a grecorum alio
quouis esset inuentus: haudquaq; hunc preter: alium colerent: uel
deum uocarent uel adorassent: neq; eo posthabito: qui uniuersa
condiderit: & condita moderetur & regat: alia quedam hi
suscepissent: que minus essent in tanto deo cuiq; admittenda.
Nos uero ita statuimus humanam naturam haudquaq; fat posse:

utcunq; deū conquirere: & pure hunc inuenire: si nihil ei opituletur
qui queritur: & inueniri quidem ab his: qui ubi fecerint quod sui
erat officii fatebuntur eo se indigere: qui his spectandum se pre-
bet: a quibus merito iudicari spectari se posse: & uti suapte natu-
ra est: Deus quidem homini ut innotescat decernimus: hominis
autem anima ad huc in corpore cōstituta: dei ut habeat notionē.
Cæterum & si Plato affirmet qui deum inuenerit: nil posse: rerum
omnium conditorem parentemq; omnibus explicare: ineffabi-
lem tamen & sine nomine esse non eum fatetur: sed posse cum no-
mine explicetur: & sermonibus pronunciari. deinde Celsus tanq̄
eorum oblitus que ex Platonis dictis produxerat: ex his ipsis: uel
nomine carere deum confirmat: Platonis uero hec sunt. ubi uero
compertum est sapientibus uiris ut de eo qui nomine explicari
non potest & summus est: aliquid commentemur & huiusmodi
cetera. Nos uero non solum deum ineffabilem esse astruimus sed
post deum & alia pleraq; que Paulus significare conatus sic in-
quit. Audiui archana uerba que non licet homini loqui: audiui
usus pro percepi: quod utiq; simile est euangelico dicto: qui ha-
bet aures audiendi audiat: factorem itaq; illum uniuersi parētē:
spectandum esse nos dicimus: uidetur autem deus: & aliis dum ui-
situr innotescit: non modo iuxta propheticum illud: beati mun-
do corde quia ipsi deum uidebunt: sed iuxta illud preterea: quod
est per inuisibilis dei imaginem pronuntiatum: qui uidet me: ui-
det & patrem qui me misit: quod utiq; nemo qui mentis sit com-
pos: quoq; pacto fatebitur: Iesum hec iccirco dixisse: quia ad cor-
pus suum sensibile illud & humanis oculis patens retulerit: Licu-
isset enim hoc modo uel importunius obstrepentibus iudeis &
identidem clamitantibus crucifige: & patrem spectare: & Pilatus
item hunc ipsum uidisset: ut qui in christi humanitatem: accepe-
rat potestatem: quod plane absurdus est. q; autem illud qui ui-
det me: uidet & patrem: non ad communem sensum refertur:
ex eo liquet: quod philippo sic dicitur: tanto tempore uobis
cum sum & non cognouisti me philippe: si dixisse id modo

uideatur roganti illi: ostende nobis patrem & sufficit nobis: qui uero perceperit quemadmodum illud sit de unigenito dei filio capiendum quod legitur. ut primogenito omnis creature: quo ad uerbum factum est caro: profecto itelliget qui inuisibilis dei imaginem uiderit: ut patrem sit insuper cogniturus omnium conditorem. Celsus igitur siue ex compositione quadam ad alia: que geometrice illi compositioni æqua proportione respondeat: siue utcumq; ut dei cognitio habeatur: in promptu esse existimauerit: si forte boni aliquid sic facile possit accedere: at dei uerbum id inquit: nemo cognouit patrem nisi filius & cui filius reuelauerit: gratia scilicet diuina quadam: & nisi diuinitus non anime ipsi immissa: quin & diuino quodam instinctu de deo haberi posse cognitionem decernit. Par enim fuerit ut dei illa cognitio longe superior sit: q̄ ut ab humana possit natura comprehendi. Et iccirco tam multi apud mortalium genus uaria sententiarum extant de deo errores. quinetiam bonitate dei & benignitate: & gratia miranda insuper quadam & diuina: huius diuinitatis cognitionem uel ad eos pertingere non iniquum uidebitur qui diuina prius fuerint prescientia occupati: ut imposteriorum sint: pro eius qui cognitus est dignitate: uicturi: nullo pacto quem semel exceperint erga hunc: cultum & pietatem adulterantes: ita ut ne uel ab his quidem in uiam que ducit ad mortem impingantur quandoq; uel forte irrideantur. qui & pietatem hanc & cultum ignorent. & quid uis potius hanc esse ementiantur: q̄ quod in uero sit pietas dixerit ipse uero deum existimauerim: ubi eorum perspexerat insolentiam: qui ceteros aspernando in dei cognitione hac insolenterent: & sua plurimi facerent: perinde a philosophis diuina perdidicissent: cum alioquin nil secus ac rudissimi quicq; ad simulachra illa deorum & templa: & celebriora quedam apud eos mysteria ducebantur: stulta mundi hec elegisse: hoc est christianorum quosq; mire simplicitatis: qui longe modestius q̄ philosophi ipsi & purius uiuerent: ut sapientes confunderet: nil ueritos inanimata quedã & cõmentitorum deorum imagines: ut deos affari.

Quis enim non eum irrideat: qui ubi tanta & tam multa de diuinitate disseruisset: simulachris aut intetior sit: aut supplicet: uel ex simulachrorum istorum aspectu: ad eum transcendendum esse imaginetur quem mente & cogitatione conceperit: christianus uero: & si imperitor: quemuis mundi locum dei templi tocus: partem esse crediderit: quod ubiq; terarum sit: & quouis in loco: ubi & sensibiles interpretandum conueniendo summisserit oculos: & animæ deinceps sustulerit lumina: mundum omnem superinscendit: nec super celi axe innititur: sed ad supercelestia loca illa: mente & cogitatione prouehitur: sancto spiritu ductus: & ueluti extra hunc mundi orbem elatus: summittit ad deum: nec pro exiguis quidem rebus: & precibus: quippe qui ex deo didicerit: nihil exile: hoc est nil quod sensibile sit flagitare: sed grandiora dumtaxat quedam & uere diuina. & quecumq; sint per deum & eius filium uerbum qui & deus sit: contributa: & ad eam ineundam beatitudinem que apud se sit: demum contulerint. Sed uideamus & ea que Celsus se pollicetur nos instructurum: si sequi forsitan illa licuerit: in quibus nos plane affirmat carne prorsus & constrigi & colligari: quod proculdubio soluimur: si per iesu doctrinam & uitam duxerimus: his pauli dictis uos in carne estis sed in spiritu: si spiritus dei in uobis inhabitat. ait propterea nihil nos quod purius sit inueniri quod enixius adnitamur: ne uel cogitatione tenuis uitio: inquinemur suggestionem: que inter uota & preces id deposcamus: cor mundum crea in me deus: & spiritum rectum in noua in uisceribus meis: ut corde dumtaxat hoc puriore: & suapte natura deum spectante: hunc contemplemur. Celsi uero hec sunt: substantia quidem & generatio & mente percipi possunt & uisu complecti: cum substantia ueritas: cum generatione uero error & falsitas. circa ueritatem igitur scientia: circa alterutrum oppinatio. & sane intellectio: eius est quod intelligibile fuerit: uisus uero: quod uisibile sit. quod intellectuale est: auris nouit: uisibile oculus. quod igitur fuerit inuisibilibus sol: qui utiq; nec uisus quidem nec oculus est: sed oculo uidendi causam prebet: & uisui ut per se constet: & uisibilibus ut uideantur: & sensibilibus omnibus ut generentur:

non tamen ipse sibi ut uideatur est causa. id ipsum erit in intellectu-
tualibus oculus: q neq mens sit nec intellectio: neq sciētia: sed mē-
ti quidem ut intelligat: causa: & intellectio ut p se constet: & sci-
entia ut p se noscat: & item intellectualibus ceteris. & ueritas qdē
hec fuerit: & ea substantia: ut supra cetera sit: ineffabili quadam uir-
tute intelligibilis. Hec sane hominibus p̄dita sunt: q mentis sint
cōpotes: q si quid ex his & ipsi tenetis recte uobiscū agitur: nec se-
cus & si spiritū quempiam diuina afferre mandata asseritis: is pro-
fecto futurus spiritus est q huiusmodi predicet: quo prisci quōdā
pleni iam & imbuti: & multa qdem & rectiora denuntiarunt: que
si audire uobis minus licuerit: cōticescite: & uestras ineptias occult-
tate: nec eos qui uidēt cecos dixeritis: nec claudos esse qui currūt:
quandoquidem ipsi debilitati prorsus animo sitis: & mutilati: &
corpore in ipso: hoc est in demortuo uitam hanc ducere uideam̄
nī: nos uero qui nihil eorum que per hos rectius forsitan proferā-
tur qui a christi fide sunt alieni: ne cōtētiose agere uideamur: quoq̄
pacto uel repudiāda ul' isēctāda cēsuumus: dicturi ad Celsi obiecta
hec sumus: quēadmodum cauendum ei maxime sit qui conuitiari
his uelit quibus id animo sedeat ut erga cunctorum presidem de-
um: se pios p uiribus p̄stēt: q ut iperitorū ī se suscipit fidē: ita & sa-
pientium cum ratione cultum: seq̄ ut omniū conditorem precan-
tium: & sūmittentium: ut p pontificem uota: q mortalibus ipsis ī
tegerimū colēdi genus detulerit: ne eos animo dicat debilitatos
& mancos: & corpore hoc ī demortuo uiuere q ex animi affectu.
fari illud didicerit. in carne uiuētes nō secūdū carnē militamus: ar-
ma enī militiæ nostræ nō sunt carnalia sed fortia deo: nec secus q
dam ut caueāt uelim ne cū alios ut deo supplices carpūt: suas aīas
& claudicantes iā reddāt: & interiorem suimet hominem mutilēt:
& in se metipsis: cum alios maledictis īcesserint: q uitam hanc de-
gere rectius uelint: decoris illud p̄cidāt & moderatiæ: qd natura
est per conditorē ip̄m rationali cuiq̄ inditū. q uero ad cetera ex di-
uina doctrina & didicerit illud & factitarit: ut maledicētibus bene-
dicto respondeant: & quas subierint persecutiones ut tolerant:

& pro se blasphemantibus orent: proculdubio eorum ex numero
sunt futuri q animæ dirigunt gressus: eamq̄ & purgent: & reddāt
paratiorem non modo ut dictis dumtaxat substantiam a genera-
tione seiungant: & a uisibili quod mēte percipitur: uel substantiæ
ipsi ueritatem connectant: cum generatione uero errorem quouis
modo defugiant: considerantes non ea que generationis sunt se se
fuisse edoctos: quandoquidem cum uisibilia sint: iccirco & breuia:
sed que his longe sunt potiora: siue substantiam ista quis dixerit:
siue quia intelligibilia sint: & uideri non possint: siue quia extra
sensum sit eorum natura: inuisibilia nuncupet. Sic preterea & his
que ad generationem attinent intēderint animum Iesu discipuli:
ut perinde fundamento quodam his ipsis utantur: ad percipiendā
intelligibilium rerum naturam. nam inuisibilia dei a mundi crea-
tione: hoc est intelligibilia que creaturis innotuerunt: dum intelli-
guntur spectantur: neq̄ prestant quidem: in inuisibilibus dei: ubi
ad ea ex hac mundi & creaturarum rerum structura animo agitata
deniq̄ prouehuntur: sed satis iam in diuinis illis exercitati & pla-
ne inuisibilibus: ad sempiternam dei transcendunt potentiam: &
ipsius intelligunt diuinitatem: & quemadmodum clementior de-
us ut ueritatem: ita & sui cognitionem aperuit: neq̄ his modo: q
sibi adheferint sed plerisq̄ aliis qui extra diuinum illum & inte-
grum cultum & erga se pietatem iam perstitissent: quidā uero dei
prouidentia quadam cum ad tantarum rerum cognitionem euase-
rint: nil tamen agendo quod eam deceat notionem: impie agunt.
& ueritatem ī iniustitia detinent. Cum interea excusationis locū:
in tantarum rerum magnitudine pernoscenda: apud deum habe-
re ad huc hi minime queant. His igitur qui & Celsi dicta suscipi-
unt: & pro decretis huiusmodi philosophari se profitent̄: sacre lit-
tere testimonio sunt: quemadmodū & si deum nouissent: nō tamē
ut deum glorificarent: uel ei gratias egerint. Sed in cogitatibus
suis euanuerunt: & obscuratū est insipiens cor eorū. & sane post tā-
tum sciētiæ & eorū reꝝ splendorē: q̄s deus his reuelasset: obscuratū
est & plane coercitum istorum cor illud insipiens. Spectare itaq̄

licet quemadmodum qui se dixerint sapientes: maioris quedam stultitiæ pre se iam tulerint argumenta: quandoquidem tammulta in scolis de deo ac tanta: deq; rebus cogitatione & mēte perceptis edisserant: in corruptibilis dei mox gloriam: in corruptibilis hominis uolatiliūq; & quadrupedum serpentiumq; similitudinem conmutarunt. unde a dei sunt prudentia destituti: ut qui dū p̄ eorū dignitate non uiuerent: q̄ deus illis aperuisset: in suorū cordium concupiscentiis uolentur & immunditia. & eorū ut corpora afficiāt contumeliis & ignominie passionibus & flagitiis: a principio dei ueritatē in mēdatiū mutauerūt: coluerūtq; & seruiuerunt creature potiusq; creatori: nostri uero per Celsum ex imperitia abiectiores qdam & stolidi & seruales iam uocitati: uel si parū per se deo crediderūt: suscepta Iesu iam disciplina: tantū absunt a flagitio & imunditia: & quauis cōcubitus feditate: ut haud secus ac perfectiores sacerdotes nōnulli: quemuis coitum auersent: ita ut uel in celibatu ex his quidam omnino permaneat: ne dixerim ut a quouis uenero congressu abstineāt. cum unus nescio quis apud athenienses hierofantes inuentus sit: qui ubi nec suas & uiriles concupiscentias cōtinere sic creditus potuisse: atq; peruincere: quoad huic libuisset: genitalibus medicatis p̄ casto sit & celibe habitus: & q̄ idoneus fuerit ad atheniensium sacra legitima p̄curāda. inter christianos uero spectari poterunt uiri: qbus ut pure curent diuina: nulla est opus medella. quandoquidem rationis sat habeant in medellā ut quoduis cōcupiscentiæ genus ex animo abigant: sic deū uiri p̄cibus colunt. apud alios p̄terea: uirgines sunt q̄ ut puriores se erga diuinū numem exhibeant utrum uiroꝝ custodia asseruētur: nec ne: nil operepretium sit explicasse: non enim p̄positum est nunc ista disquirere: at inter christianæ sectatores religionis: non ut honores ab hominibus uendicent muliercule: nec pecuniarum uel glorie ducte cupiditate se se ad castitatem exercent. Et ita ut quemadmodum probauerunt deum habere incognitionē a deo in mente probata seruentur & omni iustitia impleantur & bonitate: ut faciant que maxime decent. Hec autem dixerim non

ut contendendo his aduersarer: que recte forsitan grecis sunt adinuenta: nec ut eorum decreta carperem saniora: siue perinde ostendere uelim his longe maiora diuinioraq; prophetas dixisse & iesu apostolos identidem cōfirmasse: & p̄ eos perquiri qui uelint christi fidem seruare & apprime dictum id teneant: os iusti meditabitur sapientiam: & lingua eius loquetur iudicium: lex dei eius in corde ipsius. sed illud plane ut patefaciam: indoctis plerumq; & rudioribus probiorem quādam inesse simplicitatem quam utiq; nōnulli qui se sapientes esse fatentur dum minus suscipiunt: cum pueris qbus cum diuersari haudquaquē fas est: turpiter uolūtatur: ita ut masculi in masculos turpitudinem operentur. Celsus uero nondum aperuit quemadmodum cum generatione sit error: neq; quod animo inerat demonstrauit: ut sua ubi cum nostris his cōtulerimus: pernoscamus. prophete autem cum ea que generationis sunt preferunt: prudentius offerri pro peccatis sacrificium dicunt: & pro recentius natis: quia minime sint omnino peccati expartes: dauid enim sic inquit: ecce enim iniquitatibus conceptus sum & in peccatis cōcepit me mater mea: & alibi alienati sunt peccatores a uulua: & illud mirifice: errauerunt ab utero. Quo fit ut sensibilibus omnem iuxta nos sapientes isti crimentur naturam. & ita ut alibi uanitatis nomen sortita sint corpora: ut illud uanitati enim creatura subiecta est nolens: sed propter eum qui subiecit i spe. & alibi uanitas uanitatū dixit ecclesiastes & omnia uanitas: alius uero sic carpsit hominum in terris uitam: sed omnia uanitas: omnis homo uiuens. Non enim de uitæ hic diffetentia ambigebat: quam anima ducat in terris: uel extra terras has egerit: nec sane id dixit: si enim nouit utrum uiuere mors sit: & mori uita: ut plato: sed confidētius uera ille p̄fat̄. humiliata est i puluere anima mea: & i puluerē mortis deduxisti me. quēadmodū & pauli illud: q̄ me liberabit de corpe mortis huius: nec secus & illud: q̄ trāformabit corpus humilitatis nr̄e: & alius itē p̄pheta qdā: humiliasti nos i loco afflictiois: locū terrestrē hūc dicēs: ad quē & paradiso ob neq̄tiā & p̄uaricationē eiectus adā: hoc est homo: deuenit: & illud. uidemus

ad huc per speculum in enigmate: tunc uero facie ad faciem: & per
egrinantes in corpore pegrinamur a deo: ppter ea pbamus exire
de corpore & migrare ad dominum. aduerte quāta de uitā & ani
marum discrimine sint contemplatione pcepta. sed quid fuerit ne
cesse ut tam multis: Celsi nunc dictis occurram: perinde iam pridē
hec fuerint apud nos tradita: quando ex his que protulimus satis
iam pateat: quid nos sentiamus: pxime autem Celsus id dixerit.
quo pacto diuinus spiritus ille descendens: ex deo diuina denun
tiat: hic sane spiritus fuerit: ut ipsemet intulit hec ipsa denuntiās:
quo prisci illi imbuti refertiq; q̄ multa quidem & rectiora precine
rent: nil tamen eorum hic discrimen puidit: que nostris sunt noti
ora: illud tradētibus. incorruptibilis tuus in omnibus spiritus est:
ppter ea cadentes paulatim arguit deus: & illud accipite spiritum
sanctū: qđ utiq; muneris quantitatē aliā pfert: q̄ ea sit q̄ ex dictis
hisce deinceps exprimit. baptizabimini ī spiritu sancto nō post
multos hos dies. opus igitur est ut qui diligentius hec intellex
erit eorum & differentias noscat que ex lōgioribus interuallis bre
uem dei sententiam capiant: & ueritatis conceptum: & aliorum q
& imbuebantur diuinitus & cum deo uersabatur assiduo: & diui
no spiritu ducebantur. quod utiq; si Celsus puestigasset & inuesti
gatum itellexisset: haudquaq; nos arguisset inscitiae: neq; iussisset
quo minus cecitate captos hos diceremus qui ex hominum artifi
cio: quod utiq; e terra & materia constat: simulachris his fabrefac
tis: diuinum preferri cultum existimant. Nemo enim qui animae
oculis contempletur: deum alio modo coluerit q̄ eo q̄ & uacandū
semper rerum conditori esse ostendit: & illi sedulo supplicādum:
& cuncta esse sic peragenda: ac in eius conspectu assisteretur: qui
uel cogitationum adsit nostrarum spectator. precandum igit̄ no
bis ut uideamus: & cecorum ut efficiamur tamdiu ductores: quo
ad usq; ad dei doctrinam puenerint: & suarum animarum recipiāt
lumen: ignorantia excecatur. q̄ si digna quedam eo fecerimus q
discipulis dixit: uos estis lux mūdi: & sacra doctrina: q̄ illud nos
edocet: & lumen in tenebris lucet: pfecto & lux eorū sumus futuri

qui in obscuro & in tenebris diuersant: & item erudituri ut insipi
ētes: & istructuri ifantes. sed nil egre tulerit Celsus: ubi & eos clau
dos dicimus: & aie gressus: ut ita dixerim: obcecatos: q̄ ad eorū le
gitima sacra haud secus accedunt: atq; ad uera: quedam & certiora
iter accelerarent: cum iuterea minus aduertant: nullum uel nebulo
num uel sceleratorum hominum opus: esse sanctius posse. currūt
autem iuxta Iesu doctrinam ueri cultores: quoad uiā tandē finē
adepti: uero quodam & saniori affectu hec pferant. Bonū certamē
certaui: cursum consummaui: fidem seruauī: decetero reposita est
mihi corona iustitiae: & sane nostrum quisq; sic haud dubie currit
ut non in incertum decurrat: & sic item aduersus uicia certat ut nō
aerem ipsum diuerberet: sed eos affligat qui sub principe sunt po
testatis aereae qui nūc operatur in diffidentiae filiis. Dicat iam Cel
sus corpore nos in demortuo uiuere: qui id audimus: qui secūdū
carnem inuitis moriemini. Si uero spiritu opera carnis mortifica
bitis uiuetis: & illud didicimus: si spiritu uiuimus spiritu & abule
mus: si ex rebus ipsis qđ inqt ostēdere potest: & mendacii eum ar
guere: qui illud de nobis protulerit: quemadmodum sit in corpo
re mortificato uiuendum. exinde ad ea Celsus quibus: ut licuit: iā
ipsi occurrimus: nos ita affando: subiungit. quanto autem uobis
longe plurimum pfuisset: si noua quedam inducere incessisset cu
pido animum: ut in alium quempiā qui strenue obiisset: uel ī eos
qui ad suscipiendam diuinam de se fabulam accomodatiores fuif
seut: id studii cōtulissetis: age: ut ita dixerim: si minus uel hercules
uel esculapius placuissent: uel quos olim extulit ad celū fama: or
pheus tamen erat in promptu: uir sane & sanctiore spiritu usus: &
ipse uiolēta nece affectus. sed de hoc forte alii pdixerunt. at anax
archum habetis qui in urnam coniectus lapideam & iniustissime
in ea attritus: illatos egregie cruciatus contempserit: quid ni: qui
inter tormēta sic diceret: tūde tundeanaxarchi utrem: ipsum uero
haudquaq; tutuderis: diuini spiritus profecto uox illa. sed hunc &
alii sunt eiusdem constantiae subsecuti philosophi: inter quos &
Epictitus extitit: cuius herus cum ei tibiam itorsisset: subridens &

plane interritus: pfringito inquit: at illo frangente: non ne pdixe
rā ait te hāc pfracturē: quid unq̄ huiusmodi uester deus dū penis
afficeret effatus est: at Sybillam cuius dictis uestroꝝ nōnulli utū
tur: ut dei filiā: huic saltē ptulissetis: nūc uero scribēdo itermiscere
frustra uobis licuerit huius scriptis q̄ multa cū praua: tū & maledi
ca. at eū q̄ & uita fuerit turpissima & morte miserrima usus: deū eē
decernitis: quāto hoc uobis ionas ille ex ceti uētre ad diuinitatem
suscipiēda accomodator fuerat: uel ex bestiis daniel: uel alii qdā q̄
lōge magis portētifica fecerit. at uelī eqdem ubi ad herculē nos cel
sus remittit: illius saltē dictoꝝ pferat monumenta: uel de ipsius in
dēcora & turpi apud onifalē seruitute respōdeat: ostēdatq̄ utrū hic
esset diuinis honoribus dignus: q̄ solita uiolētia & p̄donis ī morē
eius bouē surripuisset: q̄ agrum tūc coleret: quem iam depastus &
optime epulatus: tā letior audiret q̄ in se epulante execrabiliter mi
ser ille cōuitia effudisset: ut illud sit uel historie pditū: herculis nu
men cū iprecationibus & maledictis recipere sacrificia. nos p̄terea
puocat ut de esculapio eadē repetamus: q̄ antea diximus: sed nos
cōtenti his sumus. uerū qd̄ ille ex orphei demiratus operibus: p̄
indubitato affirmat: hūc & sanctiore spiritu usum & recte uixisse:
sed miror eqdem cur idē: ut nobiscū contēdat & Iesum extenuet:
non orpheū extollit: ubi uero & huius legerit de diis impias fabu
las: nō eius opera auerset: utq̄ lōge potius sint digniora: q̄ home
ri scripta: ut ex optia republica ppulsent: quippe q̄ longe peiora
de diis: q̄ homerus ipse ptulerit. strenuus itaq̄ anaxarchus iste ui
deus qui aristocreōti cypri tyrāno inter tormenta id dixerit: tunde
tunde anaxarchi utrem. id unū in anaxarcho mirandū grāci itel
lexerūt: quo: & si ceteri: ut Celsus existimat: ob uirtutē merito co
lendū esse uel hominē ducerent: haudquaq̄ tñ par foret ut iccirco
anaxarchū deū quis dixerit. moxq̄ ad epictitū nos quendā tradu
cit: admiratus huius igenue dictū: nō tñ eius ut uerba cū tibia sibi
infringeret: cū mirabilibus possint Iesu dictis conferri. quāuis nil fi
dei his prebeat Celsus: quia diuina uirtute sunt edita: & ad id tem
poris nō modo simpliciores quosdā ad rectiora cōuerterit: sed &

sapiētes q̄ plurimos. sed ubi post tantoꝝ uiroꝝ explicatū iam nu
merū inqat: quid nam istiusmodi uester hic deus inter supplicia &
penas ptulerit: dicturi ad ea nos sumus: in plagis Iesum & uerbe
ribus conticendo: & si inter grācos ceteri in uitā discrimine oblo
quunt: alioq̄ maiorē lōge cū fortitudinē: tum patientiā Iesum p̄
se tulisse: si modo credere his Celsus uelit q̄ a ueridicis sunt lris p̄
dita: q̄ de Iesu mirāda nil falso disseruerūt. & hec inter: & cōticētiā
simul cōnunerarūt: quā cū plagis afflīctaret seruasset: utq̄ & coc
cinea dū ueste iudueret: & spineā capiti ipositā gestaret coronā: &
p̄ regio sceptro ī manu calamū accepisset: summa q̄dam sit māfue
tudine usus: dū nihil iterea uel molestū in eos pferret: q̄ tāta hec ī
se auderet. nō igit̄ q̄ prae tollerātia inter uerbera subticeret: & pro
eius māfuetudine oīa sustineret q̄ sibi ab illudentibus inferrentur:
dici potest ex uilitate: ut putāt nōnulli: animi cōtigisse. nec illud q̄
dem cū diceret: pater si fieri potest: transeat a me calix iste: sed non
quod ego uolo sed quod tu. habet itaq̄ apparens illud calicis sub
terfugiū rationē: quā & in aliis abūde iā cōquisitā reddidimus: sed
ut simplicius dictū illud audiamus: aduerte ut erga deū: cū pietate
tñ a quouis pferri ea p̄catio possit: q̄ nullū p̄cedere p̄tet piculū:
sed id ferat aīo equiore: quod p̄mū acciderit: ubi ad id: tempus iā
euocet. nec sane pmittētis erat uox illa: sed eius potius q̄ ex his q̄
occurrerēt: p̄inde oblectaret: & duceret potiora: que ex p̄uidencia
iminerent discrimina: uox illa erat que diceret nō quod ego uolo
sed quod tu. dein nescio quo pacto hic uoluit ut sibillam potius
dei filiā diceremus: q̄ Iesum: decernens uel huius scriptis adscripsit
se nos multa: & maledictis referēta: tā & si minus ostenderit: q̄ nam
essent q̄ ipsi adscripsimus: q̄ si ea mōstraret: p̄fecto uetusta illa &
puriora ptulerit: que minus haberēt: que ipse putat fuisse ad scrip
ta. cū alioquin nec ea ostenderit: nec ipietatis arguerit. rursus nō
secundo uel tertio: sed septus Iesu uitā turpissimā dixit: cum nihil
interea singlis iprobandis insistat: q̄ uel in uita egerit Iesus: ul' que
ut turpissime facta: sint habita: ut hec forsitā cōfirmādo appareat:
nō de incertioribus q̄busdā decernere: nec ei cōuitiari quē nesciat.

Si enim uite turpissime species ex operibus is explicasset: q̄ in iesu
fuisse forsitan uiderent: ad ea nos refutanda cōtenderemus q̄ p̄ hūc
fuisent p̄ turpissimis iudicata. quod enī de Iesu iā dixerat q̄ mor
te esset miserrīa usus: uel dici de Socrate potest & anaxarcho: quo
rum paulo ante hic meminī: & innumeris aliis: aut enim inquit
Iesu mors dicitur miserrīma: istorū uero haudquaq̄ huiusmodi:
aut nō eorundē miserrīma: Iesu uero miserrīma. uides igit̄ quēad
modū uel hoc loco uoluerit Celsus aduersus Iesum cōtendere: &
ut arbitror: spiritu aliquo p̄citus: quē Iesus iam p̄didisset: ne dece
tero nidores haberet & sanguinē: q̄bus iam fatus falletat qui in si
mulachris deū cōquirerēt. nec uex̄ deū respicerent: q̄ cūctis p̄sident
rebus. ceterū: ut is qui finē libro iam facere p̄posuisset malebat Io
nam deū q̄ Iesum nos ducere: quē & si in niniue ciuitate & sola pe
nitentiā p̄dicasset: Iesu ipsi p̄ponit: cuius p̄dicatio terrarū orbē p̄ua
ferit: & res geste sint longe maiores: q̄ Ione facta: q̄ unq̄ gessisset.
& quia mirabiliter in ceti uentre tertium iam diem egisset: placuit
ut deū appellaremus: at is qui humani generis gratia mortē susce
perit: haudq̄ libuit ut ob reꝝ celo terraꝝ gestarū magnitudinē:
post deū omniū cōditorē: duplici dignaretur honore: ut quē deus
ipse p̄phetarū ex uaticiniis & suo testimonio cōprobasset. & ionā
quidē cū iniuncta sibi p̄ dei arbitrio non p̄dicaret: a cete absortus
est: at Iesus ubi ea edocuisset que deo collibuisent: p̄ hominibus
mortē suscepit. ait preterea danielē potius a leonibus ubi se retulif
set: adorandū fuisse q̄ Iesum: qui cuiusuis feritatē obliuientis potē
tie cōculcasset: & nobis sup̄ serpentes & scorpios & cuiusuis inimici
uirtutē: ambulandi fecerit potestātē: & cum nihil ei reliquū esset
quod diceret: uel si his alii magis portentifici fuerint: adiecit. ut si
mul danielē & Ionā carperet: q̄n̄quidē spiritus sibi inesset qui iu
stis benedicere ignoraret. sed uideamus q̄ subsequenter & hunc in
modū is inferat. est p̄terea & his aliud quiddā iniunctū: nil esse in
eum qui iniuriam fecerit uindicandū: uel si quis inquit tibi maxil
lam p̄cusserit: alteram exhibe: priscum sane id & olim iam dictū:
ab his tñ rudius cōmemoratū. nā & a platone socrates introducitur

eum critone sic disputans non igitur inferenda iniuria est: nec sa
ne oportet ut iniuriā referat: q̄ sit affectus iniuria: ut multi existi
manat. cū itaq; haudquaq̄ uidet̄ inferēda iniuria. quid ergo: nun
mala sunt ingerenda o Criton: an minime: nequaq̄ o Socrates:
qd̄ aut̄: nun & si mala p̄ eū referant̄ q̄ sit ea p̄pessus: æquum ne an
iniquū id duxeris: nequaq̄: nā & hoies malo afficere: haud secus se
habet: ac inferre iniuriā. uera dicis. non ergo referenda iniuria est:
nec mala sunt cuiq̄ hominū irroganda: uel utcūq; ab his q̄spiā ut
hec patiat̄: necesse est. hec plato. & paulopost. ipse igit̄ id cōtēpla
re: utꝝ mecū nūc sentias: & tibi id ip̄m ne uideat̄: sed ide iā ordia
mur: ut plane uelimus nunq̄ se recte habere: ul̄ inferre iūriā: ul̄ refer
re: uel mala q̄ patiat̄ iūriā uīdicare: cū malū potius referat q̄ a ma
lo abtineat: mihi uero & si id olim ē uisum & in p̄senti uidet̄. pla
toni q̄dem sic placitū: uel hec eadē diuinis quondā uiris sunt uisa:
sed de his q̄dem & aliis q̄cunq; isti corrupendo deprauant: hec p̄
tulisse sat fuerit: cū alioqn̄ qui ex his aliquid plusculū duxerit con
quirendū: possit ut lubet hec ipsa p̄uestigare. ad ea uero quecunq;
fererit Celsus cū nostris cōmunia: cū nequeat quid in his insit ue
ritatis p̄spicere: asserit nanq; uel apud grecos eadē illa q̄ apud nos:
fuisse p̄dicta: dicenda hec sunt. Si enim utile aliquod fuerit decre
tum: quod sanius quidpiā sentiat: idq; apud græcos sit traditum:
ut apud platonē uel aliū ex sapientibus quēpiā: siue apud iudeos:
ut ap̄d Moysen uel ex p̄phetis quēuis aliū dixeris siue apud chri
stianos: quorū nomina in Iesu sermonibus cōscripta sunt: siue ap̄d
apostolū aliquē: p̄dita: p̄fecto haudquaq̄ existimandū est quod
p̄ iudeos & christianos traditū fuerit: esse iccirco culpandū: quia &
apud græcos dictū fuisse cōperiat̄: p̄sertim si facile ostendat̄: iude
orum res: græcis lōge antiquiores fuisse: nec rursus quia id ipsū
ex græcæ orationis ornatu: elegantius forsitā exprimat̄: omnino
melius esse crediderim: q̄ illud fuerit: quod apud iudeos siue chri
stianos: ul̄ inornatius sit & simplicioribus uerbis p̄nūtiatū: tā& si
iudeorū primus ille dicendi modus: quo prophete iam usurpato:
hebraica lingua libros nobis compolitos relinquerūt: accuratiore

& composita oratione: nec ineleganter iuxta illos: sit litteris proditus. q̄ si ea que cum apud grecos: tum apud latinos eundē sunt in modū decreta: & si mirifice uideant̄ p̄nuntiata: ostendendum est tñ longe melius hec expressisse tam iudeorū: q̄ christianorū p̄phetas. uerū ut ea q̄ dicimus cōfirmantur e ciborum instructione & apparatu exemplū sic desumemus. Esto cibi aliquod genus salubrius: quod & uires indat uescentibus. Cibum itaq; sic cōparatū ut dulcoribus sit multis conditū: capiāt nō agrestes homines q̄dam & sorditi in stabulis educati: & inopes: & q̄ talibus uesci cōdimentis nil consueuerint: sed opulenti & sobrii uel soli uescant̄: cū alioquin: nō ut lautioribus uiris paratū: hi cibum desumpserint: sed p̄inde agrestibus. si igit̄ cōcedat̄ ut ex cibi huiusmodi apparatu: q̄ lautiores habent̄ & ingenui: & si pauci q̄dam: ut optime ualeāt: & ex his ipsis cibatibus: ut rusticiores q̄ multi & imperiti rectius conualescant: si ad hos admittant̄. quos nā istorū ad tam saluberrimas escas nos admiserimus: lautiores ne illos & splendidos: q̄ pauci sint: an sordidos & rusticanos q̄ plurimi: cū tantūde utrisq; si uno eodemq; cibo uescant̄: sit salubritatis futurū: nimis̄ perspicuū ē humanitatis & caritatis officium id suadere: ut cōmuni como do longe magis uideat̄ conducere medicus qui multorū sanitati p̄spexerit: q̄ q̄ paucis medeat̄. id uero exēpli si cognitū fuerit: poterit p̄fecto ad rationalis escæ & rationaliū animantiū q̄litate transferri. aduerte aut̄ Platonem ipsum & sapientes illos græcorū: i his q̄ rectius forte edisserunt: eorū p̄similes extitisse: qui illis ut medeant̄ p̄maxime curent: qui splendidiore existiment̄ & lautī: & hominum turbā nō magnifaciant. cū longe secus iudeorū p̄phete: & Iesu discipuli egerint: qui uerborū uariā illā & ornatam cōcinnitatem: ut nullius momenti abire disperditū iusserint: & sapientiā de testent̄: quā humanā & secundū carnē sacre littere uuncupant. p̄ prium illud & simplex dicēdi genus utiq; ostensuri his simile redditū: qui ciborū saluberrimā aliquā & suauissimā parauerint qualitate q̄ uerborū salutifera q̄dam cōpositione instituat & exornet q̄ possint ad turbas p̄tingere: quibus interea uiri isti p̄stantiores &

sapientes eloquendo p̄desse nil possunt: & quia p̄egrine sunt nationes: audire haudquāq; hos patiunt̄. enim uero si futurū est: ut ita dixerim: rationalis ut cibus p̄bum quempiā & mitem efficiat qui eo uescatur: cur non longe potior fuerit & rectius cōparata & diuinitus instructa oratio: que p̄bos & mites q̄ multos efficiat: confirmetq; q̄ uirtute hac ipsa p̄fecerint: q̄ istorum sit luculentius illud dicendi genus: uel si detur ex hoc p̄ paucos ad modum probitate & consuetudine p̄fecisse: quemadmodum enim qui græcis natura sit si uel ægyptiis uelit uel Syris saniora q̄dam decernēdo: cōducere: p̄discere mox audiendo istorū linguā curabit: ita ut p̄ illos utilitate uel barbare loqui: q̄ græce malit: si lingua nequeat sua p̄fari quod ægyptiis possit & Syris cōferre: sic p̄uidens illa diuina natura nō solū eorū q̄ græce scire credunt̄: sed ul' gētiliū ceterorum imperitiæ condescendit: & ex his q̄ ex se ubertim audirentur: p̄spexit: ut consuetis sibi & uernaculis dictionibus usi: q̄ hos edocerent: ad audiendum impitā multitudinē puocent: q̄ facile: ubi p̄mū sit introducta: & paululū instituta: ausura sit postmodū abditiora q̄dam scripturarū sensa p̄cipere. nā & cuius liquet q̄ eas p̄legerit: altiores lōge diuina scripta habere sententias: q̄ ex his uideant̄ p̄ferri: q̄ utiq; his q̄ ad cōgrēdā dei doctrinā se p̄sus ad dixerint: sic innotescunt: ut p̄ se quisq; in hac assequēda incūbat: uel p̄ animi mira q̄dā cupiditate: studii plurimū cōferat. nō igit̄ ut ad p̄positū r̄deamus ex his cōfirmat̄: ut prudētior celsus affirmat: inepte Iesum id iniunxisse: ut p̄cutienti maxillā p̄cutiēdā q̄s alterā porrigat. & tunicā uolenti relinquat & palliū: sed ad uitam p̄fecto ille cōmodiora ut induceret loquebat̄: cū ea iungeret que utiq; longe sunt potiora q̄ ea q̄ dixerat in critone Plato: quippe quē nec audire possunt indocti q̄dā & imperiti: & ut istos omittam: nec doctiores pleriq; nisi p̄usq; ad inclitā illā græcorū philosophiā p̄discendā accesserint: ibuti sint humanitatis & eloquentiæ studiis. Sciendū p̄terea neq; corruptū iri q̄d de uirtute sentit̄: si incōdite & rudibus uerbis id p̄ferat̄. q̄ in re Celsus & christianā doctrinā sic inq̄gens criminat̄. sed de his q̄dē & aliis q̄cunq; isti corruerit:

fat fuerint: que diximus. Et id sane intelliget q de his plura uelit inquirere. Sed age & cetera uideamus in quibus hec infert. At id prosequamur. non enim hi patiuntur uel templa uel aras uel simulachra & statuas intueri: quod utiq; nec Scythe facerent: nec libici agrestes illi & barbari homines: nec qui sine deo sunt Syri: nec impiissime alie deniq; & perditissime nationes. q; autem & Perse id sentiant: in his sic tradit herodotus. compertum habeo Persas his legibus usos. simulachra quidem & aras & delubra eos dicunt erigere: qui non ex lege procedunt: qui uero erexerint stultitiæ arguunt: & ut mihi quidem uidetur: quia non ex homibus genitos deos p græcor; institutis putarent. Et sane heraclitus ita decernit. Et hisce supplicat simulachris: nec fieri potest ut siquis in tēplis obgarriat: uel deos uel heroas: q̄les sint nesciat. quid enī heraclito sapientius: nos instruente: is siqdem aptissime suggerit & stultū esse fateat: utq; imaginibus supplicet: si minus intelligat quoti nam uel dii uel heroes sint. hec heraclitus. At hi simulachra apte uituperant. q; si uel lapidē negent uel lignū: uel æs ul' aurum deum esse: ridiculum pfecto erit id sapere. Quis enim ea nisi stolidus quispiam pro diis habuerit: sed deorum sunt ista uel sacra uel effigies quedam: uel forte nec diuinas quidem has esse imagines duxerim. nam aliam esse dei figuram: ut & Persis uidetur: se ipsos isti coarguendo: ignorant: cum dicunt hominem deum ad suam fecisse imaginem: speciem uero sibimet similem: sed illud quidem assentientur: in quorundam honorem hec esse: qui uel si miles sint uel dissimiles specie fabricata: nec deos esse quibus ea sint dedicata sed demones. nec esse demonibus per hunc seruiendum qui deum credat. ad hec erit sic respondendum: & si Scyte & libici Agrestes illi & Syri quos diis carere Celsus affirmat: & nationes alie cum impiissime: tum perditissime: & Perse insuper ipsi: haudquaquam spectare uel delubra: uel aras uel simulachra iam tulerint: haud tamen par fuerit: cur illi uidere hec minime patiantur: & ipsi non eadem toleremus: essent nanq; & dogmata ipsa examinanda: ex quorum id sententia egerint: qui nec tem

pla nec simulachra hec ferant: nec spectare eadem patiantur. q; si ex sanioribus quibusdam decretis id prodeat: ut minus ista ferantur: profecto qui minime tulerit collaudetur necesse est: qui uero falsis institutionibus pareat: ut criminis arguatur: nam & fieri potest ut ex dogmatum differentia quadam hec fiant. Exempli gratia: declinant hi adulterium qui Citiei Zenonis statuta philosophando sectantur: nec secus & Epicuri. Pleriq; eorum decretis ut pareant: qui imperitissimi sint. sed uide dum adulterium hi omnes declinant: q̄ inter se differant: siquidem hi ex mutua partim caritate: partim quia preter animantis naturam qui ratione utatur esse decernunt: uelle mulierem adulterare: que alteri cuiq; ex lege prius denuferit: & alterius hominis corrumpere domicilium. illi uero iccirco nihil adulterando delinquunt: cum adulterio abstinent: quia bonor; finē in uoluptate p̄finiunt: & eis pleraq; obstet que uoluptatem hanc intercipient: qui fornicandi hanc unam subierint uoluptatem: ita ut plerumq; uel in carcerem detrudantur: uel aliis persequentibus ineant fugam: uel mortes incurrant: non nunq; ul' prius q̄ hec patiatur: & uitæ discrimina subeant: cū interea uel abeuntem e domo uirum iccirco obseruant: uel eos qui uiri partes tutantur: ut quoad fieri possit frustra hos habeant adulterando: & domesticos ceteros fallant: & eos insuper apud quos sibi in famiæ nota ex adulterio poterat comperari. Atqui in adulterii crimen ultro inciderit uoluptatis gratia Epicurus. Priuatus uero uir aliquis & imperitus cum liceat ei: ut oportunitatem nactus adulterare: nec tamen adulteret: deprehendetur nonnunq; ex instanti legis formidine & cruciatu nullam adulterasse: nō tamen Epicuri rei more: ut plurimum uoluptatis uenetur: a fornicandi facinore abstinebit. Vides ne igitur cum unum sit adulterii facinus: dum uaria sibi homines abstinendo proponant: nō ipsum id omnibus fieri: sed plane diuersum: siue ex decretorum quorundam integritate: siue ex prauis illis & impiissimis Epicureorum statutis: siue ex his: que priuatorum quorundam & imperitorum hominum fuerint. Ut igitur unum illud: hoc est adulterii abstinentia:

& si iddem esse pretenditur: multiplex tñ p uariis institutis id fore compertū est. sic & qui minus apud aras & templa & simulachra: Iesu colere patiuntur siue scythe hi fuerint: siue libici quidā pastores: siue q sine deo sunt syri: siue deniq; Perse: ex decretis aliis qui busdam id egerint: atq; ea sine: quibus uel christiani uel iudei nil tolerent deū sic coli: ut multi colendū hunc duxerint. Et sane illorum nemo quia deorū rligionē & cultū infictilem eā traducat materiam & ita effigiatā: nec aras nec simulachra hec patietur: siue quia de demonibus illud acceperit q; in his imaginibus & locis isti in fideāt: & ueneficiis quibusdā ad hec euocentur: siue alias utcūq; sibi p̄ripere ea loca potuerint: in quibus dū auidius sacrificantiū oblationes suscipiūt ut impiā uoluptatē uenantur: ita & impios captāt. Christiani uero & item iudei cū audiunt: dominum deū tuū timebis & illi soli seruiēs: & nō erunt tibi dii p̄ter me alii: nec tibi feceris idolum: nec rei ullius similitudinē: quecūq; in celo sunt & i terra deorsum: & q̄cunq; in aquis desup terrā: nō adorabis ea nec seruiēs illis: & deū tuum adorabis & illi soli seruiēs: & ob alia pleraq; non his dissimilia: non modo deorum tēpla & aras & simulachra hec auersantur: sed uel ad mortem: si fuerit necesse: promptius ueniunt: ne ex aliquo excessu & impietate prorsus inquinent quod de deo omnium conditore optime sentiunt. Superius autem de persis facta mentio est: quamadmodum nec templa hi ponerent: cū & solem alias colerent & dei estructuras: sic enim sunt instituti: qd̄ utiq; nobis & interdicitur: ut intelligamus posthabitis ceteris unum esse deum colendum: & quemadmodum sit omnino futurum: ut creatura hec liberetur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei: & q̄ expectatio creaturæ reuelationem filiorū dei expectat: & q̄ uanitati creatura sit nō uolēs subiecta: sed p̄pter deū q̄ eā subiecit in spe: nec oportere q̄ i seruitute corruptionis sint: & uanitati subiiciūt & i spe meliore hec faciant: dei loco nulla re idigentis: uel filii eius oīs p̄mogeniti creature uicē p̄occupādo ut honorentur. Sed satis iā ad ea hec sint: q̄ de p̄sare gente meminimus: aras & simulachra penitus auersantiū: & creature potius

seruientium q̄ creatori. sed cum heraclyti dicta explicando protulerit: que stultius esse significarent ut simulachris quis supplicet: ni deos prius hic norit & heroas: quales nam sint: dicendum erit: & posse deū cognosci & cū eo simul & unigenitū filiū: & q̄ per deum eo sunt & honore dignati: ut dii dicantur: & eius diuinitatis participant: quos plane constat a gētiū diis esse penitus alienos: qui demones sint: nō igitur fieri id poterit: ut & deū q̄ nouerit & simulachris ut supplicet: nec solū statuis supplicare uesanius est: sed quod pleriq; usurpāt: uel hoc ipsum dissimulare. quod utiq; peripateticī faciūt & epicuri & q̄ democriti decreta suscipiūt. nil enim oportet eius animo quod adulterinū sit: isit: q̄ in uero ac pie deū coluerit. nec simulachra qd̄ nos ueneramur: nec eo tenus: quantū i nobis fuerit: ut uel i eā icidamus opinionē: q̄ imagines istas: aliquos esse deos putemus: unde cū Celsus: tum ceteris itē deos esse simulachra negantibus: crimini damus: q̄ cū sapientes sint habiti honorē uidentur imaginibus detulisse: quos postmodū uulgus sectando: nō solū q̄ alios imiter: dū recte se colere arbitrat: delingit: sed quia i clinatus animus enixe incumbat: ut deos esse hos credat quos alii uenerentur. & ita ut ne audire id tulerit: ut deos esse q̄spia neget q̄ p se adorentur. Celsus igitur haudquaq; p diis simulachra haberi affirmat: sed diis dicata: cū alioq; minus ostendat: nō hominibus fuisse hec cōsecrata: sed ut ipse dixerit immortalibus diis: cū plane p̄spicū sit huiusmodi facere & affirmare: hoīm esse circa diuinitatē errantiū: sed ne diuine q̄dem imaginis simulachra hec esse duxerimus. quippe qui dei ut inuisibilis ita & incorporei formam nullā effigiamus. uerum tamen ubi nos existimat Celsus in contraria recidisse: quādoquidem in hominis speciem deum esse negemus: & eūdem credamus ad suam imaginem hominē effinxisse. ad hec haud secus erit ac superius diximus: respondendum. quia in anima rationali que & secundum uirtutem qualitātē excipiat: inesse hanc dei imaginem dicimus. deinde Celsus cum minus intelingat: quid nam intersit cum dei imaginis dicitur: & ad dei imaginem: deum ait nos affirmare ad sui similitudinem hominem p̄creasse:

& sibi met specie similē: sed ī superioribus ad hec satis respōdimus.
De christianis p̄terea meminit: quēadmodū assensuri p̄culdubio
sint simulachra ista esse quidē in quorundā honorē: qui specie uel
similes sint uel disimiles: facta: nec deos hos esse quibus hec dedi
cent: sed demones: nec fore necesse ut demōibus seruiat: qui deū
coluerit, at si demonū hic rationem teneret: & qualia eorū singuli
operent: siue ab his iuocati q̄ inuocādi artē hāc calleāt: siue spōte
se offerāt: q̄ uelint uel querint: operādo: & cōciperet aīo de demōi
bus dici q̄ multa posse: & humanæ naturæ difficilia captu: haudq̄
q̄ nos inuocaret: ueluti asserentes nil oportere eū demōidus inserui
re: deū q̄ colat. & p̄fecto tantū absumus ut demonibus his seruia
mus: ut uel precibus: uel sacraꝝ litteraꝝ doctrina ex humanis hos
animis abigamus: & ex locis his ppulsemus: in q̄bus collocati iā
p̄ hoīes essent. p̄sepe etiā ex brutis animātibus ipsos eiicimus. nā
& in horū p̄nitie nōnulla demones operant. ueꝝ q̄a de Iesu q̄mul
ta superius diximus: haudquaꝝ sunt ea in p̄sentia repetēda: siq̄dē
aperte hi cōuincunt: nec deū q̄dem nec demōnē: sed mortuū cole
re. his itaq̄ q̄ diximus ratione omissis: cōsideremus iam Celsi in se
quentia dicta: q̄ istiusmodi sunt. enī uero illud ip̄mis rogabimus
cur enim demōes colēdi nō sint: nōne p̄ dei arbitrio oīa gubernā
tur: & oīs ex eo est p̄uidētia: & sane quicq̄d uspiā gerit: siue p̄ an
gelos siue p̄ demones alios: siue p̄ heroes: id omne ex summo deo
accipit legē: cōstitutū est aut ut singulis ī rebus uim habeat q̄sq̄:
q̄ sit ut sortiret dignatus. hūc igit̄ q̄ idē sit id potestatis adeptus:
nō ne iure is colat: q̄ deū coluerit: nō enī inquit fieri id potest: ut
multis dominis seruiat. aduerte hoc loco quāta nā iste sit corripī
endo cōplexus: q̄ tñ sunt nō negligētius inq̄renda. sed ex arte q̄dā
inuestiganda: q̄ oīa uel p̄fundiora cognitu & plane recondita gu
bernant. cū enī uniuersa p̄ dei agant arbitrio: q̄ fieri potest ut q̄s
ea examinando conquirat: & sane querendum utrum dei id regi
mē & reꝝ oīum moderatio: ad eā q̄ delinquunt p̄tingat an mini
me: q̄ si ul' ad peccata p̄tigerit: nec ea solū q̄ praue p̄ hoīes cōmittū
tur: sed q̄ ul' demōes ipsi & quis alia extra corpus patrarit: uideat

Celsus quid absurdi sequatur: qui cūcta p̄ dei arbitrio asserat gu
bernari. siquidē id sequeretur: ut uel quicquid ubiq̄ peccat & que
a uiciis uniuersa p̄dirēt: pro dei arbitrio instituta: eius p̄missu p̄
culdubio fierēt. quia deo nil p̄hibente hec patrarēt. quod uicq̄
ab eo est lōge diuersum: q̄ se nō p̄hibente id fiat. q̄ si quis pprie
quid gubernari illud designet acceperit p̄fecto id p̄ se ferre in
telliget q̄ a uitiis. s. p̄deunt dispensari: hoc est q̄ oīa ex dei senten
tia dispensent. nec ip̄ie agat ī dei gubernationē quicunq̄ delique
rit: de prouidentia aut sic distinguendo: dicēdū. cū enī oīs ex deo
p̄uidētia dicit: p̄fecto ueri aliquid profert: si tñ de rebus p̄stā
tioribus nōnullis ea sit prouidētia: q̄ si oīo reꝝ omniū que gerūt
prouidentia esse dicamus: uel si praue quid fiat: falsum id esse coar
guet. q̄ oīs ex deo sit p̄uidētia: ni forte ex his q̄ ex p̄uidētia sub
sequunt: ex dei esse quis p̄uidētia dixerit. decernit aut uel quic
quid in uniuerso cōstiterit: uel dei opus uel angelorū: uel demonū
aliorū & heroū: ex summo deo legē habere. & sane haudquaꝝ uera
fater: nō enī q̄cunq̄ impie egerit p̄inde dei legē & summi sectādo:
id agūt: sed legē excedere: & neq̄ter facere: scriptiones diuine nō so
lum prauos hoīes dicūt sed p̄ditos demones & improbos angelos.
istiusmodi aut demones non modo nos esse asserimus: sed omnes
fere q̄ & demones deos esse memoriae p̄diderūt. fit igit̄ ut nō oīa
ex summo deo habeāt legē. q̄cunq̄ enī uel suapte incuria ul' uitio
ul' malignitate: uel bonorū in ignorātia a lege diuina exciderint: dei
legem nō sunt cōsecuti: sed id ut noua q̄dam appellatione: & sacrif
ex litteris ex p̄mā: peccati haud dubie hi legē habuerint. ex multo
rum igit̄ q̄ demones ponūt: sentētia: uel improbi demones illi: & si
ex deo nullā sortiti sunt legē: legē tñ p̄tereundo: delinquūt. iuxta
nos uero demones q̄dem sunt oīs: q̄ e uia sint q̄ ad meliora tradu
ceret: lapsi: cū antehac nullibi demōes extitissent. & cōstat sane de
monū eē specie quādā: q̄ a deo desciuerit. quocirca nec demonibus
ipsis i seruiet: q̄ deū coluerit. enī uero q̄ demonū sunt ex his inote
scent: qui uel ad amores cōciliādos: uel ad inuidiam faciendam:
uel ad opera quedam interpellanda: & huiusmodi cetera infinita.

hos inuocauerit: qđ utiq; peragunt qui carminibus & ueneficiis
hos ipsos didicerit euocare: & quo uolūt traducere: unde & demonum
quorūuis seruitus a nobis est penitus aliena: qui deū unicū
illū & qui cunctis p̄sīdeat: colimus. p̄spiciū p̄terea est huiusmodi
demonū seruitutē eorū esse & cultū: qui dii credunt. nā & gentiū
dii uniuersi demones sunt: & ex eo plane id liquet qđ cū p̄mū legi
timis hi extruēdis delubris & puluinaribus iecerūt fundamenta q̄
sibi ad id efficaciora uident: uarie moliunt nec secus cum locare
ubi & statuas ceperūt: qđ utiq; pagūt qui demonū ueneficiis uacāt:
& his obsequunt. unde nobis est uisum: demonum cultum nō ali
ter ac p̄niciem aliquā declinādum: demonum uero dicimus cultū
quicquid apud aras & simulachra legitime gr̄aci & religiose colu
erint. his p̄terea qđ supra dixerat Celsus cōstitutū esse ī singulis re
bus ut summi dei uim sortiat: qđcūq; dignet ut cuius rei p̄sīdeat:
& illud adiecit: nun enī ut ī urbibus gladiatores: & si trucioribus
in rebus dispositi sunt: sed alioq; n̄ necessariis: sic & p̄diti demones
ā dei uerbo quod oīa moderat: sunt instituti: & rebus q̄busdā p̄sī
des facti: an ut in solitudine aliq; & desertis in locis p̄dones: qđ ali
quē unū sibi p̄fecerint qđ in ceteros dominet: sic demones ut terra
rum qđq; locus exegerit: gregatim & p̄ catus principē sibi met quē
piā fecerūt: futurū his ad ea gerēda: in ducē: qđ duxerint ad hominū
animas subtrahēdas p̄dendasq; potiora: erit autē ei p̄necessariū: qui
ad hec refutāda certioribus dictis sit cōcessurus: ut christianos tu
tet: qđ p̄ter deū reū p̄sīde illū: & omnis p̄mogenitū creature: aliū
quēpiam ut colant homines dehortētur: & ipsi id plane defugiāt:
ut euāgelicū illud p̄ducant: oēs quotquot ante me uenerūt fures
sunt & latrones & nō audiuerūt eos oues: & illud: fur autē nō uenit
nisi ut furet: & mactet & p̄dat: & siqd aliud ierit sacris litteris isti
usmodi: ut illud. ecce dedi uobis omnē potestātē calcādi sup̄ serpe
tes & scorpiones & sup̄ oēm uirtutē inimici & nihil uobis nocebit.
Et illud: super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leo
nem & draconem: sed frustra hec nouerit Celsus: quippe si nosset
nō illud dixisset: omnibus in rebus siue dei aliquod opus: siue an

gelorū: siue demonū aliorū: siue heroū: ex summo deo legē haberet:
& singulis eum p̄fici rebus: qđ eam sit potestātē ut sortiret: digna
tus. hunc itaq; qđ id sit potestatis sortitus: haudquaq; iure coluerit:
qui deū unicū colat. his demū & illud adiecit: nō enim fieri potest
ut pluribus idem dominis seruiat: qua de re in sequenti libro nō
nulla mox complectemur: cum iam satis habeat septimus iste quē
contra Celsi opus conscripsimus.

LIBER OCTAVVS.

O tandem nobis p̄uentum est: ut libros sep
tem iam absoluerimus. Libet itaq; octauum
ordiri. Quocirca deum imprimis & eius uni
genitum uerbum adesse p̄uelim: ut & Celsi
quidē obiectiones: que relique fuerūt strenue
p̄ nos refutent: frustra ueri sermonis titulo
annotate: & fortius illud Pauli dictū: p̄ chri
sto legatione fungimur his innotescat qđ christianam p̄sententur re
ligionem uel hanc maxie cōcupiscunt & fouent: perinde deo nos
cohortante: ut feruentiore Pauli illo affectu p̄ nos ipsos & nr̄am
causam p̄oremus: & p̄ christo legationē ad hoīes incamus: illud
denūtiando: dei uerbū ad eius amicitia oēs hortari: & eos uelle p̄
iustitiā & ueritatē & p̄ uirtutes huiusmodi ceteras sibi cōciliare: qđ
olī & nondū susceptis christi Iesu decretis: ī tenebris: qđ deū nesci
rent diuersarent: & in ignorantia: qđ nec reū cōditorē p̄noscerent.
nec secus illud efflagitaueri ut stenuū illū & uerius nobis uerbum
fruendum concedat: dominum inq; potētem & fortē ī bello: ad ne
quitiam debellandam. Sed ad Celsi iam dicta qđ mox subsequen
tur progrediamur. Quesiuit enim a nobis superius: cur demoni
bus nusq; deseruiremus: & ad ea quidem que de demonibus dixē
rat: ut nobis est uisū: respōdimus: & illa deniq; p̄ celestis doctrinæ
arbitrio refurauimus qđ de demonibus hic p̄tulisset: post hec uero

ad eius quæstionem: cum uelit omnino & nos demones colere p
inde respondentes nos hūc in modum inducit. nequaquā qui unus
sit posse pluribus dominis inseruire: quam utiq; uocem seditioso
rum quorundam esse affirmat: ut ipse inquit: amolentiū se & ab
scidentium a mortalibus ceteris: autumat autem qui ista ptulerit:
quantum in se fuerit: quod suum est uelle: in deū uitiū cōferendo:
abradere. Vnde in homines quidē id cadere putat: ut cū uni cuiq;
seruiat aliquis non æque alteri possit seruire: quia hac seruitutis di
uersitate utriq; offenderent. nec par esse qui se cuiq; addicasset ut
alteri iterato se dedat: p̄inde sit obfutur; siue diuersis heroibus: si
ue demonibus uariis seruiat. in deo autē: quia nec offendi appare
at nec indignari: absurdus ducit: ut caueat quispiā deos plurimos
colere: p̄inde ac uel homines uel heroes ul' demones ipsos colēdos
desumpserit. Ait p̄teera qui diis plurimis seruiat: summo deo: uel
ea in re: quod gratū sit facere: addit insup nec honores deferri cui
q; posse: cui non sit ex illo pmissum. Nam & qui honorē his iquit
& cultum detulerit: qui summi illius sint dei: haudquaquā eū offen
derit. cuius ditionis sint omnes. sed anteq; ad subsequētia Celsi
dicta deueniatur: uideamus utrum non iure optimo uox ea a no
bis excipiat: neminē posse duobus dominis inseruire: cui illud sub
iuugit. futur; est enim ut uel alter; oderit: & alter; diligit. uel ut
uni adhereat & alter; cōtempnat. & illud deinceps nō potestis deo
seruire & māmone. Sed nra ista defensio eo nos puocat ut p̄fun
dius quedā & forte obscurius de diis ac dominis eloquamur: no
uit enī diuina scriptura: magnū & supra oēs deos dñm esse quos i
ter nō deos esse hos audimus quos gētes adorēt: ut qui id didiceri
mus: ubiq; gētiū deos: demōes eē: sed deos eē hos dicimus: quor;
cōgregationem nouit propheticus sermo: & uniuersis ut p̄sidentis
deus singulatim opus aliquod p̄prium demandarit: stetit enim
deus in sinagoga inquit deorum: in medio autem deos diiudicat:
nimis; qui deor; deus & dominus sit: q; ue per filium terrā: a solis
ortu adusq; occasum uocauit. iubemur preteera deor; deo nos cō
fiteri: illud edocti: nō esse hunc mortuor; sed uiuentium deū & q;

sic proferantur: non solum ex his explicari: sed ex innumeris aliis
innotescere: siqdem scriptiones diuine istiusmodi multa nos edo
cent: & inuestigare & sapere: cum alibi dicant, Confitemini domi
no dominorum quoniam ieternum misericordia eius. & alibi rex
regum edisserunt: & dominantium dominus: & deos quosdam
dici sat callens: & quosdam qui in uero sint dii: siue dicantur: siue
minus: id ipsum de dominis: cum ueris: tum falso assertis: sic Pau
lus edocēs inqt. Nam & si sunt q; dicātur dii siue in celo siue in ter
ra: siquidem sunt multi dii & multi domini. Deinde quoniam de
orum deus uocat ab oriente ad occidentem: ad eius portionem p̄
Iesum: quos libuit: dominus uero: Christus sit dei ostēdit p̄ quos
nam super omnium ostenderit terminos & ad se ex omnibus ter
minis uocet: quia omnibus est dominantibus celsior: unde istor;
non nescius Paulus ad ea que diximus: & ista subiecit: nobis tamē
unus deus pater: ex quo omnia: & nos in illo: & unus dominus
Iesus christus: per quem omnia & nos per Iesum. Cum mira que
dam cōtemplaretur: & magni mysterii: hoc loco inesse: sic illa sub
sequitur. Sed nō in omnibus est scientia: & cum id explicasset: sed
nobis unus est deus pater ex quo omnia: & unus dominus Iesus
christus per quem omnia: nobis illud quo ad se ipsum & ceteros
dixit: qui ad uniuersorum p̄sidem: deorum deum ascenderit. Qui
ue supra omnes est dominos: dominus. Ascendit autem ad deum
omnibus presidentem: qui nec rescindendo nec diuidēdo nec par
tiendo per eum hunc colit: Qui cum dei & uerbum & filius sit: ad
hunc solus eos deducit: qui utcunq; dictis factisq; & cogitatu deo
omnium conditori conciliare sese enixius adnitētur. Iuxta hec au
tem & istis similia: quia deorum deus dicatur: Celsum existimaue
rim qui se in angelum lucis transfigurauerit: huius mundi princi
pem effecisse: cum inquit: hūc uero deorum exercitus & demonū
sequitur: undecim in partes instructus: in quibus hec & de se ipso
& æque philosophātibus intulit. Cum Ioue quidem nos sumus:
alii uero cum demonibus aliis. Cum multi igitur dii esse dicant:
& domini item pleriq; nos tamē omnia factitamus: ut non solum

que a terre gentibus prodiis coluntur ægregie superemus: sed quos
uel sacre littere deos appellant: quorum nullam habent hi notio-
nem: ut qui ad Moyli & saluatoris nostri dei testamentis procul
aberrent & euangeliis item: que ex his exprimuntur. Transcendit
etiam omnem denique seruitutem: que demonibus his deferatur: quod
nihil egerit quod demones ipsos oblectet: & eorum inscenderit
portionem: qui apud Paulum dii dicuntur: & intentius cõtemple-
tur: ut cunq; se habeant res: non que uisuntur: & sub oculos ueni-
unt: sed que minus uidentur. Et intelligat demum quemadmodum
& creature expectatio ipsa reuelationem filiorum dei expectet: nõ
uolens sed propter eum quod subiecit eam in spe: & creaturam hanc ipsam benedi-
cedo collaudet: ut quam uideat a seruitute corruptionis denique libe-
randam: & in filiorum dei libertatem aliquando per ueteram: ita ut
nil distrahatur alteri cuique ut seruiat deo: uel duorum dominorum ut
eat seruitutem. Nulla igitur his seditionis uox ierit: quod istiusmodi
norint: nec plane ut uelint futurum est dominis pluribus seruiendo
obtemperare. unde christo dumtaxat Iesu contenti ac domino: qui
eius sub ditione hos quidem erudiat castigetque: qui sibi deseruiant:
ut castigatos demum & bene instructos ueluti regnum: deo dignos tam-
dem effectos: deo ipsi tradat & patri. Atque ab his se isti disiungunt
& plane abscederint: quod a dei sunt republica alieni: ab eiusque testame-
to longius peregrinantur: illi nimirum ad deum & uiuum & dei ad ciuita-
tem Ierusalẽ super celestem illam accesserint: & multorum milium an-
gelorum frequentiam: & primitiuorum ecclesiam quod sunt in celis cõscrip-
ti: se iccirco contulerint: ut in celestibus domicilium consequantur.
Nec sane quia perinde ea deus iactura afficiatur: qua solent homi-
nes affici: si alteri cuique potius quam sibi deseruiatur. Iccirco defugimus
ne humane simus seruituti obnoxii: sed deo dumtaxat cuius ex
disciplina & ueritate ideo ducimus seruiendum ne nobis ipsi offi-
ciamus: si a dei portione disiungimur qui iuxta illius beatitudi-
nem: uitam id agimus: spiritu quodam filiorum ad optionis precipuo: si
quidem eius quod in celis est patris: sit inter hos filios deus: non enim dic-
ti uelut sed res ipsas uoce ingenti ex occulto abba per pronuntiamus.

lacedemoniorum quondam oratores Persarum regem: uel satellitibus ipsis
urgentibus: uenerati nil sunt: unum dumtaxat dominum ueriti: licurgi le-
ge: ipsi uero dum presentiore & longe magis diuina fungimur pro christo
legatione: nec persarum quidem nec grecorum: neque ægyptiorum:
nec cuiusuis denique nationis principem sumus ueneraturi: siue prin-
cipum cogant satellites siue demones ipsi: siue satanici angeli urge-
re nos uelint: uel forte persuadere eum ut aspernemur qui quauis le-
ge sit terrena presentior. atque eorum qui pro christo legantur: christus
est dominus. Cuius ob gratiam legatione funguntur: & quod est
in principio uerbum: & apud deum: deus proculdubio est. Deinde
Celsus ubi ita est uisum: & de hominum seruitute disseruit: pinde
si hec alteri forte presentior: iacturam ut subeat alter necesse sit: de heroibus
scilicet & nonnullis demonibus dicere profundiora quamdam hunc
in modum orditur: sed esto ut de heroibus item id dici & demonibus
possit. Verum rogandus hic fuerit quos nam esse intelligat
heroas: & quales esse affirmet hos demones: ita ut qui ex heroibus
uni se cuique seruitute obstrinxerit: ne alteri seruiat omnino oporteat:
sic item & quod demoni se huic illi uel seruiendo addixerit: ne alteri
obsequatur: quia haud secus ac homines ipsi iacturam hi sint ex hoc
subituri. At siquam uel heroum istorum uel demonum iacturam hic
esse existimat: perspicuam hanc fecerit uelim. Cogetur enim uel in
immensum garulitatis & nugarum hic pelagus irridendo resumere:
& ea que dicta iam sunt refutare: uel si garrire forsitan & ineptias dice-
re minus libuerit: fateri demum: quia nec heroas sciat: nec demonum
naturam intelligat. ad illud uero quod de hominibus dixerat: fu-
turum omnino: ut quibus prius fuisset seruiendi officium prestitum:
damno afficerentur: ubi his derelictis: alteri quis deseruiat. Dicendum
quod enim iacture prioribus illis factum hic dixerit: si is qui sibi seruerit:
seruire & aliis uelit: si enim ut imperitus ista protulerit: & indignam phi-
losopho iacturam is predicet: ut pecuniarum: & rerum ceterarum que externa
esse significantur: coargueret plane mendacii: ut qui Socratis dictum
illud egregie: nil aduertisset: me uero Anytus ipse & melytus: mor-
te quod possunt afficere: damno uero nil queunt. Non enim fas est ut

quod potius sit: a deteriore lædatur. q̄ si iacturam hic dixerit motum animi quendā siue affectū: qui ex uitio p̄deat: p̄fecto perspicuū est: cum nulla sapientū iactura: uel distantibus q̄dem in locis duobus sapientibus seruire quēpiā posse. Verū si neq; hoc ipsum ut fiat par fuerit: frustra est ergo illi desumptū exemplū: quo dictum id criminet: neminē posse dominis duobus seruire: p̄serti si ea de seruitute dicat̄ que deo rex̄ presidii: & eius unigenito filio exhibetur: deo aut̄ haudquaq; p̄inde n̄ra indigeat opera in seruitutē nos dedimus: nec tanq; merore afficiat̄: si sibi minus deseruiamus: sed ipsi ex eo seruitutis genere longe p̄ficimus: & utilitatis plurimum uēdicamus: tristitiæq; exptes & cuiusuis passionis efficimur: ubi deo p̄ eius unigenitum filiū uerbū inq; & sapientiā ipsam seruiimus. Aduerte aut̄ quēadmodū nihil sit illud quod dixerat Celsus inuestigandū: q̄ndem in eo plane ostendit̄ quēadmodū cultus ille p̄ nos deo sine ulla nostra iactura delatus: ad quēpiā ipsos nos deferat: q̄ ex dei sit sorte. At Celsus p̄inde p̄senserit nō ad sanitatē illud se ptulisse: si enī uel aliud quidpiā ex uniuersis colueris: mox ita se recipit: & eius dicta castigat sic iquiens: in hoc uero nulli licet ut honoribus ampliet̄: cui nō ille p̄miserit. Nos uero hūc in modū Celsum rogabimus: de honoribus differentē: q̄ siue heroibus siue demonibus haud secus sint ac diis delati. uide nā heustu id patefeceris p̄misse quandoq; deū ut honnribus isti augeantur: & nō ex humana potius ignorātia fieri uel imperitia: mortalibus i p̄s errore nō exiguo interceptis: & ab eo deniq; excidentibus cui p̄prie honos defertur: honorāt̄ igit̄: ut p̄ te Celse paulo ante assertū est: Adriani amatoria sacra: nec sane dicturus es p̄ide a deo rex̄ omniū p̄sidi: antinoo illi adamato fuisse honores p̄missos: quibus ut deus iam coleretur: id ipsum dicturi & de ceteris sumus: argumenta exigendo & signa: cur istis p̄ deum sint honores delati: q̄ si de Iesu simile q̄dpiam nobis iste obiecerit palā mox sumus dicturi p̄ deum illi fuisse honores delatos: ut filium honorificent oēs: quēadmodum & honorificant patrē. Siq̄dem q̄ ante huius natiuitatem per prophetas edita sunt: eius fuissent honoris

stabilimenta: & insuper que mirabiliter gesserit: non ueneficiis: ut Celsus existimat: sed sola diuinitate: a p̄phetis iam pridē denuntiata: ex deo testimonium habuere: & ita ut q̄ filium honorificaret: quē uerbū esse sat constat: dū interea nihil agat absurdus: utilitatis plurimū sit ex delato illi honore cōsequuturus. & q̄ hūc honoribus p̄sequat̄: q̄ & ueritas sit: melior fiat: quia honorē ueritati detulerit. nec secus & meliores futuros dixerimus: q̄ cum sapientiā ipsam: tum & iustitiā: tum cetera deniq; q̄bus diuina scripta affirmant filium dei constare: ueneratione p̄sequant̄ & cultu. q̄ autē erga deū filiū i uite itegritate honor seruet̄: nec secus uel erga deū ipsum & patrē: aduerte ut ex Pauli dictis huiusmodi instruamur: q̄ in lege gloriaris: p̄ prauaricationē legis deū inhonoras. nomen enī dei p̄ uos blasphemāt̄: & alibi: q̄nto magis putatis deteriora mereri supplicia q̄ filiū dei cōculcauerit: & sanguinē testamenti duxerit pollutū: in quo sanctificatus est: & spiritui gratie contumeliā fecerit: si igit̄ p̄ legis trāsgressū deū q̄s cōtumelia afficit p̄fecto: & filiū dei cōculcat q̄ huius cōculcauerit disciplinā: & liq̄t sane deū: hunc honorare: q̄ legē seruauerit: & deum colere: q̄ dei sit cū doctrina: tū operibus p̄ditus. q̄ si intelligeret Celsus q̄ nam sint dei: & ut sapiētes dūtaxat illius sint portionis: q̄ ue ab eo sunt alieni: ut improbi oēs: q̄ nihil omnino ad suscipiendā uirtutē inclinant: sciret quēadmodū id esset dicendū: quod ipse hunc in modū ptulerat: aliq; ergo cū uenerat̄ & colit q̄ illius sunt oēs: quid nā deo iacture attulerit: cuius sunt omnia: deinceps sic infert. Enim uero q̄ unū dici aliquē dominū p̄fitebit̄: si de deo id asserat: impius est: quippe q̄ diuinū seiungit & partit̄ imperiū: & seditiosum deniq; reddit: p̄inde diuerse in eo sint factiones: & alius quis existat qui ex similitate huic & odio aduerset̄. Hec Celsus dicere forsitan nō iniuria potuisset si linearibus argumentis: qui a gētibus ipsis ut dii colunt̄: deos esse ostenderet: & qui circa simulachra & delubra & aras uersari existimant̄: nō improbos quosdā demones esse mōstraret. Sed dei regnū quod apud nos frequentius usurpat̄ & litteris p̄ditur: nos quidem & nosse optarimus: & tales aliquando reddi

ut & regi p̄ deum & eius esse sub ditione liceret: & dei regnum ut
n̄m efficeretur. At Celsus cum multis nos instruit ut deor̄ deos
colamus: debuit potius si sibi cōsentanea q̄dam eloqui animo in
erat dei nobis imperium explicare: non enim uel factiones sunt
apud deū: nec deus est alius quispiā seditiosus: qui illi obstiterit.
nī forte: ut fabule ferūt: gigantes nōnulli: uel alii quidā ex innata
malignitate deo uelint bellū īferre. sotiis ad id: tū Celso: tū ceteris
plane desumptis: utcūq; hūc īpugnātibus qui argumētis innume
ris q̄ de se ut Iesu tradunt demōstrando cōfirmat: q̄ ue terrarū or
bi: p̄ n̄ri generis humāi salute: ut p̄ se q̄sq; hūc caperet: se se simul:
ut dei uerbū tradiderit. post hec aut̄ uideri celsus forsītā alicui po
terit similia ueri aduersum nos ptulisse: cū īquit. Si enī aliū nemī
nē p̄ter unicū hi deū coluerint: possent deor̄ alior̄ nullam h̄re h̄
rationē: nūc uero qui nup̄ comparuit supersticiosus colūt: & alio
quin nihil se putāt erga deū delinq̄re: tā&si huius seruus colatur.
uel ad id quidē dicendū: si enī illud Celsus teneret ego & p̄r unū
sumus: nec secus & q̄d dei filius īterprecandū sic inquit. ego & tu
unū sumus: haudquaq; putaret nos aliū quempiā colere: p̄ter deū
illū p̄sidem rex: nā & illud p̄fat̄: ego in p̄re & pater in me est. q̄ si
quis forte addubitauerit ne ultro ad eos nos accedamus qui duas
substantias esse patrē & filiū negent: his dictis uelim insistat: erat
aut̄ credentiū oīum cor unū & anima una: ut illud intelligat: ego
& p̄r unū sumus: deum itaq; unū: ut sepe iam diximus: patrē & fi
liū colimus: de ceteris uero nulla apud nos ratio cōstat. nec eū ut
Celsus īquit qui: nuper comparuit: tanq̄ non a seculo sit: supersti
tiose nos colimus: quippe qui dicenti fidem prestamus. anteq̄ ha
braham esset ego sum: & illud insup affirmanti: ego sum ueritas:
nec sane quis nostrū ineptus a deo fuerit & īperitus ut putet ueri
tatis substantiā ante christi aduētū nusq; fuisse. quo fit ut ueritatis
patrē & filiū qui ueritas sit simul ut unū colamus: quos utiq; con
stat duas res esse substātia: unam uero cōsensu cōuenientiaq; & uo
luntatis identitate: ita ut qui filiū uideat qui splendor est gloriæ
eius: & formā substantiæ dei: in hoc ipso qui sit dei imago: & deū

haud dubie uiderit. Exinde quia cū deo & filiū colimus: illd̄ sequi
existimat: ut nō modo iuxta nos deus colat̄: sed eius insup serui.
q̄ si ī uero hic nosset ueros dei cultores & seruos: post unigenitū
Iesum: & gabrielē & angelos ceteros & archangelos: nil ignoraret:
uel his q̄dem seruiendū iam fateret̄: quor̄ ministerii significantiā
& ministrātis opera suo loco exp̄meret̄: ubi tātis esset de rebus his
differendū: utcūq; ea capere licuisset. Nunc uero cū ministros esse
existimē q̄ agentibus adorant̄ & demones: haudquaq; rex sequel
la nos cogit: ut his seruiendū ducamus quos satane ministros sa
cre littere p̄dicent. Qui & p̄nceps huius sit mundi: & a deo quos
potest subducatur. sit igit̄ ut quos ceteri homines colūt nō ut mini
stros & ipsi colere declinemus: nō enī ipsi si dei ministros hos esse
edoceremur: demonia dici quoq; pacto cōfiteremur: cū unius dei
ob gratiā: tū p̄pter huius unicū filiū: uerbūq; & dei imaginē: quē
utiq; uotis & p̄cibus: utcūq; licuerit: adoramus: ipsiq; deo omni
bus p̄sidenti: p̄ eundē unigenitū & supplices uota offerimus. Cui
his p̄mū oblati: deniq; īpplicamus: q̄nquidem n̄or̄ sit ille de
lictor̄ p̄pitiatio: ut tanq̄ p̄otifex & n̄ras offerat deo cū preces: tū
sacrificia. Circa deū igit̄ n̄ra omnis est fides: q̄a hanc ī nobis obfir
met & filius. & sane quas deferat nullas habet nūc Celsus in filiū
dei: seditiones: nā & patrē sic colimus ut & filiū demiremur: qui &
uerbū & sapientia ueritasq; & iustitia sit: & huiusmodi cetera que
dei filii p̄pria esse didicimus: sic item & q̄ tanto sit patre proge
tus. Sed de his hactenus. deinde Celsus sic inqt. Si enim uel istos
cōmonefeceris haudquaq; dei esse hunc filiū: sed deū esse omnium
genitorē: nil tñ uoluerint quod potius expediret: solū hunc cole
re: nisi & eū simul coluerit: q̄ sibi factionis est p̄nceps: & quem dei
nūcupant filiū. Non ut deū: maiorē colant in modū id agunt: sed
ut filiū maxime p̄uehant. nos uero edocti quis dei sit filius & q̄a
splendor est gloriæ & figura substātiæ eius: & uirtutis diuinæ po
tentia: & lucis perpetue splendor: & speculū īmaculatum dei opera
tionis: bonitatisq; eius imago: certo scimus ex deo talē filium pro
diisse: & huius patrē deū esse: nec indecēs quidpiā his ierit dictis:

nec deo incongruēs: si talem ille & unigenitum sustineat filiū: nec nobis quispiā psuaserit: nō esse ingenti dei & patris tantū hūc filiū. q̄ si ab illis forte id Celsus acceperit: q̄ dei filiū negent: conditoris reꝝ filiū esse: id omne is uiderit: & q̄ huius dictis assentiūt. Non igit̄ factionis princeps nobis est Iesus: sed quietis & pacis: quippe q̄ hunc ī modū discipulos alloquat̄. Pacē relinquo uobis: moxq̄ cū sciret huius seculi nō dei homines: nos esse impolsterū oppugnaturōs. & illud subiecit: nō quo modo mundus dat: ego uobis do pacē. & illi q̄dem: & si in mūdo opprimimur: dicēti cōfidimus. in mūdo pressurā habetis: sed cōfidite q̄a ego uici mūdū. & hūc ipsū dei filiū esse asserimus: & eius dei: quē si Celsi dicta sequamur: p̄cipue colimus: & eius filiū nouimus: a p̄re ægregie autum. Sed esto ut ex credentiū multitudiē q̄dam discordias facile admitentiū: eorū ex petulantia: saluatorē p̄ponāt: & deū esse & ceteris presidere affirmet. Nos t̄n̄ haudquaq̄ id astruxerimus: qui dicēti illi fidē p̄stamus: p̄r qui misit me maior me est. quocirca quē patrem nunc dicimus: non dei filio: uti Celsus nos carpsit: facimus ipsi inferiorē. post hec infert huiusmodi Celsus. q̄ aut̄ nō ex coniectura id sentiam: utar eq̄dem istorūmet uocibus: q̄ in suo celesti quodā dialogo: quod sequit̄: his exprimūt uerbis. potentior deo est filius: & illius dominus filius hominis: & q̄s nā alius regnanti dominabit̄ deo: quo pacto tam multi circa puteū fuerint: & nullus in puteo: cur is qui tantū confecerit uix nil audeat: latet ne te: presto sunt mihi confidentia & gladius: fit itaq̄ ut illis p̄positum sit nō deū sup̄cælestem illum ut colant: sed quē huius & falso subiiciūt patrē: & cuius de cultu inter hos cōuenit̄: ut sub magni dei p̄textu: hunc ipsū quē plane p̄tulerint hominis filiū: & fortiorem decernāt: & ut dei regnantis ul̄ dominū: solū tandē & unice colant. unde & illud cōstat esse iniunctū: nō esse duobus dominis seruiendū: ut factio omnis in hoc uno seruet̄. ipse eq̄dem neq̄ ex his factis intelligo: a qua nam obscurissima heresi iste Celsus defu- mens uniuersos christiane religionis sectatores: e dictis huiusmodi criminet̄: obscurissimā uero iccirco hanc dixerim: q̄a nec nobis

q̄dem adhuc: q̄ omne heresum genus fat calleamus ut ī his sepe exercitis: sententia hec inotuerit: e qua hec Celsus acceperit: si forte accepit: & nō de se ista cōfinxit. uel ut sequellā rei adiecerit. nos uero q̄ & eius esse mūdū dicimus sensibile istū: q̄ uniuersa condiderit: haudquaq̄ fatemur filium patre potentiorē: sed inferiorē asserimus: p̄stata dicenti sibi hec: fide. q̄ misit me pater maior me est: nec n̄m quispiā adeo furit: ut dominū dei esse affirmet: qui filius hominis sit: at saluatorē tūc p̄cipue cūctis q̄ sibi subdita sunt nō t̄n̄ p̄ri & deo dicimus domiari: cū deū uerbū & sapientiā & ueritatē hūc esse cognorimus. porro q̄a nō ī uicis iperat uerbū: & extāt nōnulli: nec hoies solū sed āgeli insup & demones oēs: in quos aliquo modo dixerimus nullū h̄re id uerbū imperiū: q̄ppe q̄a sibi nō ultro se illi subiiciāt: cū alioqn̄: quoad aliā quādā dñatus significantiā: & his dñetur: haud secus id dicimus his dñari ac hoies ipsos in bruta ditione potiri: q̄ mansuetiora effecerint: uel edomitis aiantibus huiusmodi ceteris: alioquin enixe oīa factitat uerbū: ut uel his dominet̄: psuadēdo & exhortando: q̄ sibi uel dudū nihil obseq̄rent̄. iuxta nos ergo mendacii q̄d dixerat Celsus arguit̄. q̄s enī alius iperantis dei dñus fuerit: deinceps ut arbitror: iterato res ipsas cōfundēs: ex heresi alia q̄dā id itulit: circa puteū multi: & nemo ī puteo. & illd̄ itē: cur t̄n̄ cōficiēs uie nil audeat: te ne latet: & p̄sto mihi ē cōfidētia & gladius. q̄ utiq̄ ipsi q̄ ex ecclia sumus: a xp̄o & solo cognomē sortiti: haudq̄ uerā eē fatemur. sed hec celsus p̄fatus: uideret̄ sibi cōsentanea dicere: q̄ si nos ipsos spectemus: nulli us sit momēti futura. ē eī nobis illd̄ p̄positū: ut nō ex oppiatiōe aliquē deū colamus hūc p̄ter q̄ & uniuersa hec cōdidit: & alia itē: q̄ nec sub tactum ueniunt nec sub aspectum. sed hoc uiderint qui uel aliud iter incedunt: & alias semitas: & uerum deum negando: nouis quibusdā figmentis & nomine tenus credito deo: perinde conditori rerum prestantiori: se se addixerunt. reddita itaq̄ per nos ratio est: cur duobus nil sit dominis seruiendum. Siquidem perspicuum fecimus nullas circa Iesum & dominum posse factiones pretendi: nec seditiosos esse qui dominum confitentur omnia

peruicisse: & soli huic ut dei uerbo & filio asserunt seruiendum.
Post hec celsus & aras & simulachra & delubra nos ait defugere:
quominus fundent: quoniam inuisibilis nostre huius & inexplica-
bilis comunione fide & caritatis: factioem esse existimat: cum nihil in
terea uideat nobis quod per aris & delubris iustorum esse mentem: a qua
haud dubie emittuntur suauissimi incensi odores: uota inquit & preces ex
conscientia puriore: unde in apocalypsi Iohannes sic inquit: incensa
autem sunt orationes sanctorum: & apud ymnidicum illum: fiat oratio
mea sicut incensum in conspectu tuo domine. sunt preterea & simulachra
& deo digne oblationes: non per impuros opifices aliquos fabricata:
sed per dei uerbum in nobis cum edita & formata: tunc & uirtutes inerunt
primogeniti omnis creature imitatrices: in quo cum iusticie sint: tunc continen-
tie: tunc fortitudinis: tunc sapientie & pietatis: tunc denique ceterarum uirtutum
exempla. insunt itaque omnibus simulachra huiusmodi: que ex diuina doc-
trina: continentiam sibi & iustitiam fortitudinemque & sapientiam &
pietatem pararint: & reliquarum uirtutum estructuras: in quibus
par esse crediderim ei honorem deferri qui omnium sit simulachro-
rum exemplar: imago scilicet inuisibilis dei: unigenitus deus: uel
hi quidem qui ueterem hominem cum suis operibus exuentes: no-
uum denique induunt qui reuouatur in agnitione dei secundum ima-
ginem eius qui creauit eum: ut eius qui se creauit recipiant imagi-
nis similitudinem: in se ipsis fecerint simulachra. qualia summus ille
uult deus. Quemadmodum enim simulachrorum sculptores lon-
ge plurimum inter se differunt: ita ut quidam opus aliquod mirifice
fingant: ut praxiteles & policletus uel ex pictoribus zeuxis ille &
apelles: alii uero in statu hisce effigendis sint longe inferiores: &
alii item fictores longo ab his interuallo absint: quos secundo lo-
co posuimus: ac demum inter statuarios multum: nec minus inter pic-
tores intersit. Sic etiam inter christianos existunt & reperiuntur nonnulli:
que ueri dei longe melius quam alii quidam & perfectiori ex arte simulachra
hec aciant: & ita ut nullo pacto iouis olimpii statua quam phidias
sculpsit: queat cum hac comparari que sit ad creatoris dei imaginem facta.
& sane id fuerit ex structura hac omni: melius longe atque prestantius: quod

inesse saluatori apparet: id affirmati. Pater in me est & ego in patre:
uel in singulis plane pro uiribus hunc imitantibus: & simulachra
hec inerunt ad saluatoris imaginem: que utique corde puro deum contem-
plando hi construunt: quia imitatores facti sunt dei: & ut summa-
tim expediatur: christiani omnes & quas diximus aras: & que iam ostendi-
mus simulachra: collocare maxime adnituntur: non tamen in animata
& insensibilia quidam: nec demonum: siue loca siue simulachra ut dix-
imus: susceptibilia: que prius illi insederint: sed spiritus dei capacia:
que uirtutum inhabitet tabernacula: & eius utique dei: que ad sui nos ima-
ginem struxerit: & ueluti ad domesticos & familiares accedat. sic autem
christi & spiritus: ut ita dixerim: similiter figuratis insederit. & hec
ipsa cum uellet diuinus sermo pretereundum deum descripsit in premissione
iustos sic alloquentem: inhabitabo in ipsis & inambulabo: eroque illo-
rum dominus & ipsi erunt mihi in populum. saluatore uero: ita dicente: si quis
autem uerba mea audierit & fecerit ea: ego & pater ueniamus ad eum & man-
sionem apud eum faciemus. disqratur igitur quicumque uelit aras istas: que nup-
exposui: & si lubet: cum aris his conferat: que intulit Celsus: & simula-
chra ipsa: deum colentium animis insiditia: cum phidie illius & policleti
simulachris: & opificum ceterorum huiusmodi. perfecto apte intelliget:
illa quidem inanimata & temporis processu corruptibilia fore: nostra uero
hec in anima immortali permanens tam diu: quam diu rationalis anima in ea uo-
luerit permanere. uel si templa templis sint conferenda: ut Celsi dicta susci-
pientibus: demonstremus: quemadmodum ut delubra fundentur: simu-
lachris & aris supra iam explicatis aptius congruentia: haudquam
sumus ipsi prohiberi: sed precipue id auerfabimur: ut ei que uita nobis
hanc elargitur: templa quedam inanimata neglectis certioribus: collo-
centur. audiat quisque: si lubet: quo pacto nos instruamur: dei templum
nostra esse hec corpora & que per libidinem hec ipsa & praua facinora: hoc
est: dei id templum: corruperit: & in uerius templum se impie gesserit:
disperditum iri: istiusmodi autem templis omnibus: id nomen sortitis: longe
potius erat atque prestantius sacrosanctum illud & nitidissimum saluatoris
nostri Iesu corpus: que cum certo sciret moliri posse ab impiis in dei templum:
quod utique in se esset: insidias: non tamen que eorum animi proptitudo qui has

molirentur: diuinitate ipsa q̄ id templū ædificasset: ualidior foret: sic illos affatur. soluite templum hoc & ego in triduum excitabo illud: quod utiq; de suo corpore affirmabat: & alias q̄dem diuina doctrina de resurrectione hos mystice commonefacit: qui dei uerba: auditu quodā diuino percipere querint: Plane id assertura: q̄ e uiuis & pretiosissimis quibusdam lapidibus sit id templū exædificandum quandoq; & quæadmodum eorum quisq; qui ex diuine doctrinæ monitis in eum q̄ fuerit secundum se conspirauerit cultum: dei templi totius pretiosus futurus sit lapsis: sicuti & petrus subiugit. Vos autem edificati estis lapides uiui & domus spiritalis in sacerdotium sanctū offerre spiritalis hostias acceptabiles deo per Iesum christum. Et paulus. ædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide christo Iesu domino nostro. Et item Isaie illud: mystice dictum: p̄inde ad hierusalē in eam sententiā habitū. preparo tibi carbonem lapidē tuū: & fundamenta tua saphirus: & propugnacula tua iaspis: & portas tuas lapides crystalli: & circuitum tuū lapides electi: & oēs filios tuos docibiles dei: & in multa pace filii tui: & in iustitia edificaberis. constat autē iustorum nonnullos carbonē lapidē eē: saphirū alios: alios iaspidē: crystallū alios: sic fit ut oēs electorum & pretiosorum lapidū genus per se tulerit iusti. nūc uero de lapidibus huius & eorum natura: & quales nā ad animas referri possit ex pretioso hoc lapide nomē: haudquaquam sentis est temporis explicare. Illud dumtaxat esset uel breuiter differendum: quid nam per se ferant iuxta nos templa: & dei unius templum: quod ex pretiosis constet lapidibus. Quemadmodum enim si in aliorum conspectu sua singuli & legitima templa: pro ciuitatis amplitudine extollēdo iactarēt: explicaturi omnino sint: ut qui templorum magnificentiam glorie duxerint: quecumq; in suis delubris precipua uiderentur: ut aliorum inferiora esse arguerent: sic & his qui iccirco nos criminantur quia haudquaquam deum in insensibilibus templis colēdū existimamus: nra hec & spiritalia opponimus templa: & his plane ostēdimus q̄ nō oīno insensibilitate laborāt: nec suorum insensibilium deorum similes sint: nullo pacto nra hec

templa posse cum gentium templis conferri: nec nostras aras cum istorum aris quitā habere similitudinis: nec nidores quidē ipsos & sanguines: nec ea q̄ nos suscipiūt templa: cū eorum q̄ sensu carent delubris: que utiq; insensati homines demirant: q̄ nec diuinū sensum animo uersant: qua deū quis sentiat: nec simulachra simul & aras deo cōueniēcia contēplant. nō igitur ad nræ huius inuisibilis & inexplabilis animorum cōiūctiōis & rati cōuētus cōfirmationē: simulachrorum templorum uel fūdationes defugimus: sed quia ubi per Iesum doctrinā cōperimus quæadmodū colēdus sit deus: ea nos euitamus: q̄ sub pietatis pretextu & oppinatione quodā ipsos reddāt: q̄ a uero per Iesum cultu errādo fallūt: q̄ utiq; solus ad pietatē ē uia. & in uero illud profat: ego sum uia & ueritas & uita. Sed uideamus q̄ deiceps de deo dicturus est Celsus: quando: ut uera fatear: ut idolothytis: uel ut ita dixerim: Demonothytis utamur: hortet. Et ut ipse forsitan: ut plane nescius: quid in uero sit sacrū: & quælia sint apud deū hunc sacrificia: ierothyta nūcupauerit. Que autē infert istiusmodi sunt: uniuersis quodē communis est deus: bonus preterea & nullius indigens rei: & inuidia liber: quid igitur impedit quominus: qui ei admodum sint dedicati: publicis ut sacris fruātur. & sane haud satis intelligo: quod iste imaginando: ubi deum & bonum dixit & nulla re indigentem: & carentē inuidia: subsequi illud existimet: qui ei sunt dedicati frui uel sacris publicis oportere. & dixerim equidem illud forte subsequuturum: quandoquidem & bonus sit deus & nulla re egeat: & inuidia uacet: ut publicis sacris hi perfruantur: si modo nihil illa haberent quod falleret: & ex diuina quadam contemplatione essent hec instituta: ut que ad dei cultum & pietatem deducerent. q̄ si publica ista nomine tenus q̄ diximus sacra nil penitus habeant: quod plane ostendat diuino se cultui conuenire: sed eorum esse figmenta coarguant: qui ex historiis quibusdam humanis ista hec sanxerit: seu ex aliis nonnullis rebus naturā cōtinētibus: ut aq̄ terre uel fructuū ex hac p̄deutiū: utcūq; tñ se habeāt liquet sane q̄ deum colere accuratius uelint: id rite facturos si publicarum solēnitatū participēt. Festus siquidem dies: ut e grecorum iquit sapientibus quodā:

Nil aliud presert: nisi ut quis decetia faciat: & in uero celebrem diem is egerit: q̄ semper que deceant orando perficiat: et continet̄ deo cum supplicat sine sanguine offerat sacrificia. unde accommodatissime illud apud Paulum dictū uidē: dies autem obseruatis & mensis & tempora & annos: timeo ne forte sine causa in uobis laborauerim: q̄ si quis ad hec fortasse obiecerit uel dominicos dies uel pasceue & pascat̄: uel pentecostes tempora: q̄ ex diebus utiq; constāt: dicendū perfectiorem quemq; qui p̄ uerbi domini ac dei natura: dictis factisq; & cogitatibus semper insistat: assiduo in domini diebus uersari: & dominicos p̄seueranter agere dies: & ad recte uiuendum sedulo paratiorem se reddere: a mūdiciq; suauitadinibus his abstinere: hominū plerōsq; fallentibus: nec carnis sapientiam enutrire: sed p̄prium castigando corpus in seruitutē redigere. sic fieri: ut sine intermissione pasceue dies hic ducat: quippe q̄ & illud sat calleat: ut pasca nostrū imolatus est christus: & intelligat ei festum esse hunc diem ducēdū: q̄ uerbi carnē iustius ædat: & ita ut semp̄ pasca hic pagat: quod transitus latine interpretat̄: nimirum q̄ continuo cū mēte: tum uerbis tum re ipsa & opere: ex uitæ huius negotiis: ad deū ipsum: & eius ciuitatem iter transeundo acceleret. nec secus & qui in uero id dicere quiuerit: consurreximus christo: & ille nos simul & suscitauit & considere in supercœlestibus in christo effecit: haud dubie semp̄ in pentecostes diebus uersatur: & tūc p̄cipue ubi superiore cenaculo: Iesu ipsi apostolorum more incenso: precibus ita & uotis intenderit: ut dignus uehementi spiritu illo & celitus aduentate reddatur: qui utiq; iccirco & uehemens erat & uiolentus: ut ex hominum genere nequitiam tolleret: & q̄ ex hac p̄deūt mala: nec secus & linguæ illius a deo ignite diuisione dignetur. is uero q̄ iter credētes uidē p̄cellere: nec tantū eē postmodū dephēdat̄: idiget: ut ita dixerit: sensibiliū exēplorū: cū uel nolit qdē uel neq̄at oēs & tales dies hos ducere: ut nō p̄citus dilabat̄. istiusmōi arbitror ubi paulus cognouisset festi diei partē: festum id noīasse: qd̄ p̄ter dies ceteros festos: statim diebus celebraretur: & ex istiusmōi dicto aperuisse: nō in parte aliqua festi diei: sed

in integra quadam & indeficiente hunc esse: q̄ pro uerbi doctrina uitam p̄petuo duxerit. Aduerte itaq; rursum ubi nostri hi celebres dies: cum Celsi fuerint publicis sacris collati & festis diebus: ut elegantiores longe apud nos sint: q̄ sollemnes apud alios dies publice obseruati: in quibus sapientia carnis ad ebrietates & luxus demum conuersa petulantius agit. Sed longum esset uelle nunc explicare: cur iuxta dei legem sacrati dies doloris panem comedere doceant: & item cum lactucis agrestibus azima. Et animas ut suas humiliēt: & siquid est huiusmodi aliud. Non enim fieri potest ut compositus e pluribus homo: q̄ diu caro aduersus animam concupiscit: & aduersus carnem & spiritus: ab uniuersis cauendo: festum diem ut agat. Aut enim quis spiritu dum festum id agit: corpus castigat: quod utiq; nequeat carnis ob sapientiam: cum spiritu hoc ipso diem celebrem ducere: aut si iuxta carnem hunc celebrem duxerit: haudquaquē quiuerit q̄ iuxta spiritum sit: festum diem hic capere. De festis hec hactenus. Sed uideamus iam quibus nam dictis Celsus utatur: cum nos ut Idolothytis uescamur: hortetur. Et ad publica & in publicis sacris sacrificia & imulationes cōpellat: que uero infert huiusmodi sunt. Si enim nullius momenti esse: hec idola iudicētur: cur non molestius fuerit in publicis atheniensium sacris epuli participare: si demones preterea extent non nulli: perspicuū est: dei hos esse: unde & p̄standa erit his fides & ex lege rite sacrificandum: & ut p̄pitiū sint supplicandum. Hec uero ut acrius refutent̄: optimū fuerit ea in manus desumere que de Idolothytis Paulus in epistola ad Corinthios prima edisserit: ubi nil esse idolū insistendo affirmat: & qd̄ iacture postmodū subsequitur edicit: si idolothytis qs̄ in æsum utat̄. His plane ostēdens q̄ audire huiusmodi querint: longe deteriora deniq; patratu: qui his uesceretur: q̄ qui hominem trucidarit: quippe qui suos fratres perderet: pro quibus mortem obierit Christus. post hec uero statuens q̄ imolant̄: demonibus imolari: participes demoniorū fieri ostendit qui demoniorum mense participet. nec secus & fieri non posse ut Christi quis mense & demoniorum simul: particeps fiat.

Sed quoniam orationis contextum omnem qui utiq; in epistola ad corinthios prima pluribus constat: res ipsa in presenti exiget: cum de Idolothycis & demoniis agitur: contenti his erimus q; paulopost inferent. In quibus ea per uestiganti plane uidebitur: quemadmodum & si nihil sint idola: alioquin ul' hoc pacto grauius esse: ut idolorum epuli quisq; participet. q; si uel extent demones quidam: quibus sacrificia hec offerantur: haud tamen esse & nobis de his quoq; pacto participandū sat liquet: qui optime calleamus: quid domini mensa & demoniorū inter se differant. Quod utiq; cum sit nobis compertum: enixe omnia facimus: ut domini mensa participes perpetuo simus: quouis modo cauentes: ne ex demonum mensa partem aliquam uedicemus. Sed cum inquit Celsus dei uel demones esse: & iccirco prestandam fore his fidem: & sacrificandum legitime: & ut ppitii sint supplicandum: uel de his quidem uolentes singuli erunt per nos certiores reddendi: monēdiq; quemadmodum dei uerbum nil uelit quod improbum sit: nuncu pari dei rem esse: quippe quod tanto domino indignum plane de cernat: unde nec dei homines appellant: nisi qui deo sunt digni: qualis Moyses fuit: qualis Elias: & si quis alius dei homo describitur: uel eorum quis similis sit: quorum res optime geste sint litteris prodite. Sic item nec omnes angeli: dei angeli nuncupant: sed qui beatiore sunt solum: nam qui se olim ex angelis ad deteriora conuerterant: diaboli angeli nominant: quemadmodum: & qui ex hominibus improbi sunt: peccati homines asserunt: & pestilitate filii uel iniquitatis dicuntur. Sed cum inter homines probiores sint quidam: nonnulli autem improbi: eoq; dei hos esse: illos diaboli affirmamus: nec secus & angelorum partim dei: partim diaboli sint: demones tamen non ita partimur: nimirum qui neq; res esse omnes coarguunt: dicturi iccirco sumus falsa esse omnino que hunc in modum intulit Celsus: q; si demones fuerint nonnulli: pspicuum est dei hos esse: ul' proferat quiuis p eius arbitrio argumenta: quibus ostendat nequaquam ul' saniora uel integra esse que de angelorum partitione huiusmodi diximus: uel utrum dici aliqd

possit: quo uel in demones cadere istiusmodi quidpiam pferat. q; si id impossibile fuerit: liquet ergo nō dei demones esse: ut quorum non princeps sit deus: sed belsebul ille ut diuina scripta affirmant. Nec credendū esse demōibus monēt: uel ad id Celso nos cohortante: sed mortē potius obeundā: q; his sit fidei quidpiā adhibendum: uel quis insup huic toleranda: qui deo appme obsequatur: ne demonibus hisce sacrificandū annueret. Siquidē fieri non possit ut his aliquid imoleat: qui & nequiores sint & hominibus ipsis officiant. Verū quibusnam legibus Celso placitū est ut demonibus rite sacrificemus: si enim ex his q; sūt ciuitatibus cōstitute: ostendat id cōfirmando cū diuinis has legibus cōuenire: quod sane nil quiuerit hic patefacere: non enī uel si hec uicissim edixerit: improborū quorundā decreta: uel multarū urbium leges quas diuinas nos dicimus: haudquaquam esse pprie leges: his erit fides pstanta: quid nisi cū deo sit potius q; hominibus obsequendū. Propulsandū est itaq; Celsi consiliū affirmantis supplicandū demonibus esse: nec quoq; pacto audiendū. Deus nanq; & solus est adorandus. Unigenitusq; & omnis p̄mogenitus creaturæ deus uerbū suppliciter est: & ut pontifex deprecandus: ut nras que ad se puenerint preces: ad suum deū & nrm dominū deferat: q; eius & pater est: & eorū p̄terea q; p dei doctrina duxerint uitā. Quemadmodū enī eos homines habere ppitios haudquaquam uellemus qbus placeret & nos ex ipsorū nequitia degere: si minus se in eos benigniores p̄starent qui aliter longe atq; ipsi sentirēt & contraria mallent: qn̄quidem illorū benignitas infensos esset deo nos redditura: sic item & q; demonū naturæ uoluntatisq; & nequitie habuerint cognitionem: nunq; p̄fecto optauerint demones hosce habere ppitios: non enī uel si nihil hos habeant fautores: pati ab his aliquid poterūt: ut q; a deo benignitate erga se quadā & sue gratia pietatis & angelorū tutela seruētur: ne quid iacturæ a demonibus subeant. Qui uero deū habuerit ob eius in se pietatē: propitiū: qui ue p magni cōsiliū angelū dei dominū Iesum susceperit: contentus dei p christum Iesū iā parta clemētia: ut a demonū uniuerso exercitu nil p̄pessus: 6

fidens id dixerit. Dominus defensor uite mee: a quo trepidabo: & si exurgat aduersum me pliu: nō timebit cor meū. hec uelim ad ea q̄ Celsus intulerat: respondisse. Cæterę q̄ deinceps dicturus est exponentes: age p̄ uiribus & hec p̄scrutemur: q̄ ita se habēt. & enī si ex patria q̄dam cōsuetudine imolatiōibus nōnullis hi abstinēt: erit ergo uel ab omniū animantiū æsu his abstinendū: quatenus & pythagore ipsi uideēt: cū animā: tū eius organa ueneranti. si uero: qd̄ ipsi affirmant id agūt: ne cū demonibus una cibū desumāt: beatā istorę dixerim sapientiam: q̄nquidē id sero intelligunt: cum assidui sint demonū cōuiuatores: & tunc solū id caueant: cū hostiam uiderint imolatā: cū uero frumento uescunt & uinū p̄potant & aquā: arboręq; fructus degustant & hanc auram spirant: haudq̄ q̄ a demonibus siŋgula hec isti desumpserint: q̄bus seorsum & siŋgulis: istarum sit reę cura iniuncta: ipse uero nescio quo pacto ex his Celso illud sit subseq̄ uisum: ut uel a q̄busuis animantiū esca sit his abstinendū: quos e patria q̄dam cōsuetudine ab hostiis dixerat q̄busdam cauere. Neq; id dixerim: p̄inde nō eadem hec suggerat: & hunc in modū diuina doctrina: ut & tutius uita degatur & purius: bonū est nō māducare carnē & nō bibere uinū in quo frater tuus offendit: & alibi rursus: ne forte ex tua esca illū p̄das: p̄ quo christus mortuus est. & iteę si esca scandalizat fratrem meū: nō manducabo carnē in eternū. Sciendū aut̄ q̄ cū iudei nosse se moy si legē putarent: eamq; in escis dūtaxat seruarent: dū ea solū i cibū desumerent q̄ ex lege sibi sunt mundiora: & ab i mundis cauerēt: ita ut ne bestię quid in cibum sanguine uterent: neq; q̄ a bestiis caperent: & aliis item plerisq; de q̄bus: q̄a longū esset disserere: eo & in p̄senti nō oportunū ducimus hec conquirenda: subsequuta postmodū Iesu domini disciplina: ubi oēs uellet ad puriorē illum & diuinū cultū: mortales hortari & nō sub legis grauioris p̄textu multos q̄ moribus p̄fecissent: interpellare: definiuit demū & sanxit nō ea hominē inq̄nare q̄ os ipsum ingrederent: sed q̄ ex ore p̄darent. Nam omne inquit qd̄ in os intrat in uentrē uadit: & in secessum emittitur: q̄ aut̄ p̄cedūt de ore: de corde exeunt & ea sunt

que coinquāt hominē. de corde enim exeunt cogitationes male homicidia adulteria fornicationes furta: falsa testimonia: blasphemie. Inquit p̄terea paulus esca nō cōmendat nōs deo: neq; enim si non manducabimus deficiemus: neq; si manducauerimus: abundabimus. Exinde q̄a obscuriora hec aliquāto sunt uisa: nisi seorsū ut clarius innotescerēt: fecernerent: uisum est Iesu apostolis: uel i antiochia senioribus ad id coeuntibus: eadē hec cū sancti spiritus numine explicando: his q̄ ex gentibus credidissent p̄ epistolā scribere: q̄ his ipsis ea in æsum necessariō interdicerent q̄ ipsi nomina tim edixerit: uti idolothyta sunt & suffocata & p̄gustata a bestiis: & sanguis cū carne: nam idolothytum demonibus imolatur. nec decet qd̄ deū sectetur demonū mensæ fieri participē. Suffocata aut̄ fuerint sanguine nō expresso demortua: q̄ utiq; demonum esse asserunt cibum: ut ex cuius nidore hi nutriant. Hec iccirco diuinus p̄hibet sermo ne in cibū sumatur: ne forte demonum cibus enutriamur: p̄inde nobiscū istiusmodi spiritus coalant si suffocatis uescamur. Ex his aut̄ q̄ de suffocatis iā diximus poterit item & sanguinis abstinentia hec innotescere: ueę cū ad id loci puentum sit: haudquaq; fuerit absurdū eius sententię meminisse: quā christi anorę pleriq; in xesti cuiusdā dictis hunc in modū p̄legunt. Eorū que animata sunt usus indifferens est: sed ab his abstinere rectius fuerit. Non igit̄ a bestiis hęc: simpliciter & patrio quodā more nos abstinemus: quas isti p̄ hostiis ducunt: & his imolant: q̄ uel dii uel heroes uel demones: ut cumq; tradunt: sed rationi multiplici in partē iam explicata. nec sane quēadmōdū nō solū ab omni est uitio abstinendū: sed ab his etiā q̄ a uitiis p̄deūt: & a cuiusuis bestie & carnis æsu cauendū est. Sed a quauis re abstinendū: q̄ crimini detur. fugienda sunt nāq; q̄ uel ad uoluptatē uel ad ingluuiē fiunt: ne uideamur p̄inde his acti ut temere uesci q̄ uel ad sanitatē nil faciant corporis uel medellā: & si animā nil affirmemus uicissitudine quadā ad corpora uel brutorę plerumq; ad suimet ignominiam demigrare. Et sane nec pythagore illius i morem ab animantiibus his abstinemus: quippe q̄ rationalē dūtaxat animā honorare

didicimus: & huius organa sepulchro honorifice demandare. Nō enim par fuerit rationalis animæ domicilium utcūq; fors tulerit: quemadmodum & brutorum solemus: inhonoratum abiicere: & illud precipue quod animæ sanctioris receptaculum fuerit. Post hec Celsus quod tam christiani q̄ iudei predixerant: cum reddūt de euitandis idolothytis rationem: Et asserunt nequaq̄ ei esse cū demoniis conuiscendum qui deo se prorsus addixerit. Sic inquit ens subdit: nos igitur quo ad cibātū potumq; attinet: haudquaq̄ aliter nouimus quempiam posse cum demonibus uesci: ni forte ex his que diis libātur & imolant̄ aliquid in cibum desumat. sed Celsus quidem id oppinetur: & ut alias dixit eos existimet demonum mense participes fieri qui pane terreq; fructibus aliis diuescatur: & uinum potet & aquam ebibat: quia suo iudicio p̄ demones ista sumministrentur: dicat p̄terea si modo id lubet: & qui uel auram ipsam hāc spiret: a demonibus quibusdā: id forsītā accepisse: p̄inde his ipsis donantibus: ut aeris constitutis p̄sidibus: uite hāc auram ut animantia spirent. Ostendat etiam quicumq; ut lubet: ex Celsi his dictis: & arguat uelim apertius non per dei angelos quosdam sed demones quorū sit genus omne nequissimū uniuersa hec regi: & nos ipsos affirmet id asserturos: haudquaq̄ iniussu: ut ita dixerim: inuisibiliū agricolarū: & aliorum dispensatorum: q̄ non modo e terra: sed e quouis aquæ p̄ fluuio: uel aere generent̄: terram p̄ducere: que p̄ naturam regi & disponi dicunt̄. Et aquā q̄ dem in fontibus ipsis & natiuis flumiuibus inundare deferriq; aeremq; item indifferenter seruari: & uitalē his fieri q̄ ipsum hunc spirent: nil tamen fatebimur demones esse inuisibiles quosdam q̄ rebus hisce terrenis presideant. at si audientibus nobis profari nō nulla licuerit: dicturi plane id sumus. q̄ si uel uindemie graciles sint & uuarum sterilitates: uel ad arborum fructuumq; iacturam & siccitates: & aeris demum corruptio: siue ad animantium plerūq; pernitiem siue ad deseuientem in homines luem. Demones ipsos perinde carnifices hec omnia facere diuino quodam iudicio: potestate accpta: ut hec statutis temporibus operentur: ita ut &

res ipsas eneruent & hominum uitent ualitudinem: siue ut se ad rectiora cōuertant: ubi in profusorem nequitiam erupissent: siue ad rationalis generis exercitationem id fiat: ut qui inter tāmultos mortalium in uera pietate & cultu p̄stiterint: cum minus interea deteriores reddantur: inuisibilibus item & uisibilibus spectatori bus innotescant: qui non dum eorū cōtemplentur conditionem: & qui se longe aliter habent: sua uitia occultantes: ubi quales sint tandem ex his que contigerint arguunt̄: ut deniq; resipiscant: & notiores: ut ita dixerit: spectatoribus fiāt. Quod utiq; himnidicus Dauid ille testatur: quemadmodum scilicet diuina sententia p̄ nequiores angelos quosdam: que truciora sunt exercent̄. cum inqt. Immisit in eos iram indignationis sue: indignationem & iram & tribulationem p̄ angelos malos. si uero hec preter: alterius rei causa fiat q̄ demones hec agere permittunt̄: qui enixe ad nequitiam se exercere puelit & perpetuo que praua sunt factitare: & si alioqn̄ quia phibentur nonnunq̄ hec nequeant semp̄ p̄ arbitrio exequi: qui poterit: diuinum scrutetur iudicium: pro humanæ naturæ uiribus imaginando multiplicem & repentinum e corporibus animarum excessum: uis hisce utentium que ad mortem mediam ferant. Nam & magna sunt dei iudicia: & eorum præ magnitudines haudquaq̄ sunt mente susceptibilia: que mortali sit ad huc corpori illigata: unde & in explicabilia sunt & rudioribus animis nullo pacto spectanda quo fit ut qui iudicia dei ignorēt: dū peruicacius audent: & diuinitati dum petulanter insistant: & aduersus prouidentiam ipsam impia quedam decreta dū inferunt: mirum in modum eorum uesaniam augeant. Non itaq; a demonibus singula queq; ad uitam necessaria sumimus: & hi precipue qui decēter his uti didicerint: nec sane demonibus hi conuiscuntur: qui frumento: uino fructibusq; aque & aere perfruuntur: sed diuinis potius angelis: qui dei ex instituto his president rebus & perinde eius q̄ pietate polleat: ad cenam uocētur: dicta hec audiāt: istiusmodi nos instruentia: siue enim māducatis. siue bibitis: omnia in dei gloriā

facite. & alibi: siue manducatis siue bibitis omnia in nomine dei facite. Cum itaq; in dei gloriam manducamus & bibimus & aurā hanc ipsam spiramus: & ea ex disciplina omnia facimus: alteri profecto nulli conuescimur: nisi angelis dumtaxat coelestibus. Nam & omnis creatura dei bona: & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per uerbum dei & orationem: neq; enim creatura uel bona fuisset: uel sanctificari sat poterat: si demonibus essent: ut Celsus affirmat: curanda cuncta hec tradita. Ex his autem liquet: quemadmodum & subsequentibus Celsi dictis sit per nos occurrandum: que huiusmodi sunt. Aut enim nullibi nobis uiuendum: cum interea repudiandum id minime sit: aut certe necesse fuerit omnino ut qui ad uitam concesserit: demonibus his gratias agat: qui sunt terrena ista in curam sortiti. Primitieq; item & uota quoad uixerimus illis reddenda: ut benigniores hos nanciscamur. Et sane nobis uiuendum est: & ex dei doctrina uiuendum: quādiu licuerit: & secundum hunc fuerit ut uiuatur permissum. quod utiq; tunc permittetur: cum siue nos manducamus siue & bibimus: in dei gloriam cuncta fecerimus. Nec pro nos erit repudiandum: quominus gratias conditori rerum agendo: que ille creauerit perfruamur. & sane ad hec potius sumus in uitam per deum inducti: quā ea qua Celsus putat de causa. Nec demonum ditioni subiicimur: sed presidi rerum deo: per christum Iesum nos offerentem. Et ex lege quidem diuina: nullus profecto que in terris sunt præinnata nequitia sortitus est demon: lex siquidem his uel loca prescripsit in quibus cognitionis dei sit solitudo & uitæ que iuxta se degitur: uel ubi is plurimum ualeat qui a diuinitate sit alienus. Vel forte pro huius cupiditate & presides quidam: ad nequiores quosdam excrucianos: per uerbum quod omnia moderatur: sunt instituti: & in eos ut imperium habeant: qui istorum se se nequitiae potius quā deo subiecerint. quocirca Celsus: ut dei ignarus: gratias demonibus reddat: nos uero conditori rerum morem gerentes: pro eius collatis in nos beneficiis:

ubi & gratias diximus oblatis panibus uescimur: qui utiq; ex oratione & precibus sanctius quiddam corpus conflantur: quod sane sanctiores hos reddit: qui mente integriore hoc ipso utantur. Placet preterea Celsus: ut & primitie demonibus offerantur. nos uero iubenti illi: germinet terra herbam uirentem afferentem semen iuxta genus suum & speciem suam: & lignum fructiferum faciens fructum: cuius semen in seipso secundum genus suum in terra: oblaturi primitias sumus: ubi uero has obtulerimus: huic & uota summittimus: pontificem nacti ut magnum: ita & coelum pertranseuntem: Iesum filium dei: spei nostre teneamus: quādiu supstitites sumus: confessionem. Cum sint erga nos cum deus: tum eius filius clementiores: qui utiq; deus in Iesu nobis innotuit: quod si angelorum multitudinem aliquam concupiscimus: in nos se ut clementius gerat: descendum id erit: & mille milia assistebant ei: & mille milia ministrabant ei: que utiq; multitudo cognatos sibi & amicos hos fecerit quos suam uiderint erga deum pietatem imitari & cultum: ita ut eorum opitulentur saluti: qui deum & inuocent & ex animo deprecantur: apparendoq; & exhortando: necessarium ducunt ut sibi obtemperetur: & ipsi ueluti ex uno eodemq; cætu ad eorum cum beneficium: tum salutem concedant: qui deum supplicando adorent: quem ipsi item & adorant & suppliciter uenerantur: siquidem spiritus omnes qui ministrandi funguntur hoc munere: eorum gratia ad dispensationes mittunt: qui salutem sunt ut hereditariam habituri: dicant igitur graecorum philosophi humanam animam demones quosdam fuisse uel a creatione ipsa sortitos. At Iesus nos docuit ne uel ecclesiae qui paruuli sunt. Aspernemur: cum inquit. Istorum angeli semper uident faciem patris mei qui in celis est: & item propheta. Immittet angelos domini in circuitu timentium eum: & liberabit eos: non itaq; & ipsi demones esse in terris quā multos negamus: quippe quos constare asserimus: sed in prauos quosdam ob eorum nequitiam ditionem habere: nil posse tamen in eos qui dei armaturam susceperit:

ut possint aduersus diaboli insidias stare: & illorum colluctationes animo semper uersare. ubi primum cognouerint: non esse nobis aduersus carnem & sanguinem colluctandum: sed aduersus principatus & potestates & aduersus mundi rectores & tenebrarum: aduersus spiritalia militiæ in supercelestibus. sed pernoscenda nobis sunt Celsi & alia dicta huiusmodi: nun sane perfarum siue Romanorum imperatoris perfectus aliquis siue Eparchus exercitusq; ductator: siue proconsul: uel si qui sunt alii qui & minores gesserint magistratus: uel procuratione fungantur: siue administranda quedam susceperint: magnum quiuerint in modum officere si negligantur: qui uero aerea & terrena hec moderantur & administrant: parum ne sunt obfuturi: si contumeliis forte afficiantur: aduerte quemadmodum humanos quosdam perfectos eparchos ducesq; & proconsules qui uel minorum funguntur magistratum munere: procurationesq; gerant & pleraq; administrant: induxerit Celsus: ut plurimum nocituros se lacerantibus: cum minus intelligat nec sapientem quempiam uirum obesse cuiq; uelle: sed quoad ei dumtaxat licuerit: qui se se iniuria quauis affecerit maximum in modum percipere ut ad rectiora traducat: & reddat: si liceat: meliores: nisi forte Lycurgo qui leges lacedemoniis condidit: Citieo illo Zenone: iuxta Celsum: dei cum Satrapes isti: tum eparchi & perfecti exercitus: fuerint inferiores. Licurgus siquidem cum in ditionem iam accepisset: qui oculum sibi excusserat: non modo illatam iniuriam nil uindicauit: sed illum tam diu enixe commonefecit: quoad tandem se ut ad philosophiam conferret: suauis. Et Zenon item ad eum qui sibi conuiciaretur: dispeream dixit nisi te amicum conciliauerim. Nec eos commemoro qui ex dei doctrina iam impinguati: id audiunt. Diligite inimicos uestros & orate pro persequentibus uos: ut efficiamini filii patris uestri qui in caelis est: & qui solem suum oriri facit super malos & bonos: & pluit super iustos & iniustos: & in prophetis iustior ille sic inquit. Domine deus meus si feci istud si est iniquitas in manibus meis: si

reddidi retribuētibus michi mala: decidam merito ab inimicis meis inanis: persequatur inimicus animam meam: comprehendat & conculcet in terra uitam meam. Non enim ut autumat Celsus dei satrapes ipsi & Eparchi: procuratoresq; angeli & ministri: malis affecerint: qui iniuriam inferant: at si qui demonum quos imaginatus est Celsus: quia prauis sunt: forte offerent: ut quibus nullus sit uel militandi uel procurandi a deo creditus magistratus: uel illis haud dubie sunt qui sibi ueluti dominis obsequuntur: obfuturi quae maxime: & hac forte de causa: qui quouis in loco legem preuaricantur: qua plane cauetur: ut re quauis uesci nil liceat: si sub istorum sunt demonum potestate: proculdubio malo afficiunt: si uero haudquaquam eorundem se se obnoxios numini fecerint: liberi sunt: nec mali quidpiam ab his perpeti possunt: ita ut abire procul & in rem malam demones iubeant: qui uero: ut in ceteris ignari & rudes: demonum se seruituti obstrinxerint: laedi ab his facile queunt. Non tamen qui in uero christianæ sit religionis sectator: & deo se se & eius uerbo addixerit: ab hisce demonibus quidpiam patietur: ut qui longo sit interuallo illis superior: nec malo affici preterea poterunt: quia immittit angelus domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos: & eorum angelus semper uidet faciem patris qui in caelis est: orationesq; & uota per solum pontificem Iesum ad deum defert omnipotentem. quinetiam illorum simul hic causa supplicabit: quorum & procurationem susceperit. non igitur teneat Celsus: offensum iri nos: demones comminando: quippe qui uel neglecti & sprete obesse nobis nil quiuerint: ei iam inherantibus: qui solus potest: se quibusuis dignis opitulari: & angelos insuper his suos perficere: qui pie se colant: ne aduersantes angeli: angelorumq; istiusmodi peruersorum ductor & huius seculi qui dicitur princeps: In hos queant aliquid operari: qui deo inherant. Deinde oblitus iam Celsus ad christianos se orationem habere: & hos dumtaxat affari: qui deo pei filium supplicent: uel aliena temere quedam confundens & christianis dicenda

coaptans: sic inquit. Si enim barbare quis hos appellauerit uim
utiq; sunt habituri: si graece latine ue: pfecto nullā. ue: tñ: osten
dat hic uelim: quē nam ipsi: ut auxilio sit inuocātes barbare appel
lemus: & tandem ipse sibi suadeat frustra se hec in nos effudisse.
His sedulo insistendo: q; christianorum qui reliqui sunt haudq; q;
inter uota & preces his ipsis utant̄ nōibus que sacris sunt litteris
prodita: & in dei sint nuncupationibus instituta. At graeci quidē
graece hunc nominat: & latine romani: & singuli item natia &
uernacula lingua deum precantur: & laudibus pro se quisq; extol
lit. Enimvero qui est linguarum omnium dominus audit qdem
q;uis lingua orantes: nec secus ac si unam tantisper: ut ita dixerim:
pro rerum significantia: uocem exciperet e uariis linguis expres
sam: non enim presidens uniuersae machinae deus: ueluti unus ali
quis fuerit: qui barbaram sit linguam uel graecam sortitus: & ita
ut caeteras nesciat: uel ut nil caeteros curet: qui alio quodam dicen
di genere: ut cunq; loquātur. Post hec Celsus: ut qui christianum
neminem audisset: sed quempiam forte e turba: qui & impius &
rudior fuerit: huiusmodi ait christianos iactare: ecce ubi uel Iouis
ipsius uel Appollinis uel cuiusuis dei astiterim simulachris: & ma
ledictis incessem: ita ut alapis cedam: profecto iniuriam nemo
hanc ulciscetur: nec se quoq; pacto tutabitur qui ceditur deus. cū
tamen minus intelligat esse diuina lege ita iniunctum: diis non
maledixeris: ne uestrum os insuescat cuiuis maledicere qui id au
ditis: benedicite & nolite maledicere: & illud sitis edocti: maledici
dei regnum non hereditabunt. Quis enim nostrum adeo desipit:
ut non plane intelligat: nihil ista ualere: ad tollendam de legitimis
apud hos diis: opinionem: quandoquidem uel qui deos penitus
negant: & prouidentiam tollūt: & per praua quedā & impia dog
mata philosophorū p̄ide sectā cōflauerūt: ul q; istos sequūt: haudq;
q; malis hisce afficiantur qbus affici pleriq; hos putāt: sed diuitiis
affluunt & prosperiore sunt corporis ualitudine: q; si quis querat
quid nam istos affecerit: aduertat ut ingenti & precipuo quodam

sint malo affecti: quid enī aliud fuerit quod acrius possit officere:
q; uel ex hac mundi structura: & dispositione: nullam habere cōdi
toris sui cognitionem: quid preterea calamitosius: q; mente peni
tus excecari: nec eum attendere: qui ut pater est: ita & uniuersa con
diderit: istiusmodi dicta cum iste nobis accomodat: christianos
sedulo criminatur: ea minime affirmantes que in sui defensionem
afferre is arbitratur. Quod sane ludibrium potius q; defensio foret
in qua perinde nos alloquens: inquit. Non igitur uides uir opti
me: quemadmodum tuum demonem non solum quis obsisten
do maledicentia insectatur: & terra mariq; exterminat: sed te sibi
ut simulachrum aliquod dedicatum: uinctum deducit & palo sus
figit: & demon iste: uel ut ipse affirmas dei filius: nil prorsus illa
tam sibi iniuriam uindicat. locum forsitā esset Celsi ista defensio
habitura: si dictis hisce nos uteremur: que nos protulisse falso con
scripsit: tam & si neq; hoc pacto uera hic fateretur: cum dei filium
demonem dicit. Quandoquidem iuxta nos qui demones omnes
nequiores esse asserimus: haudquaq; demon hic fuerit: qui homi
num multitudinem ad deum conuerterit: sed deus uerbum & dei
filius est nuncupandus. Per Celsum uero qui de prauis demoni
bus nihil constituat: nescio quo pacto ut sui oblitum Iesus demō
denominatur. Caeterum que de impiis apud nos tradita sunt: uel
post omnes medellas quas tamen haudquaq; admittunt: ad eos p
tigerint: qui nequitia quadam & incurabili capiuntur. Nos uero
cum de futuris suppliciis nonunq; differimus: commonefaciēdo:
q; multos a prauis facinoridus ad rectiora conuertimus. At p Cel
si sententia: uel apollinis uel Iouis sacerdos qualia responsa edide
rit: pernoscamus. Aliquando tandem inquit commoliture deorū
sunt mole: ad usq; natoꝝ natos: et q; nascēt̄ ipostorū. aduerte q; me
lius illud qd sacris i litteris tradit̄. nō enī moriet̄ parētes p filiis:
nec filii p parētibus sūt morituri: unusq; i peccato suo moriet̄.
& illud p̄es comederunt uuam acerbam: & obstupuerunt dentes
filiorum. Et filius non portabit iniquitatem patris: nec pater filii.

PROLOGUS
iustitia iusti super eum erit & impietas impii erit super eum. q̄ si quis his dictis aduſq; natorum natos & qui nascentur impoſterꝫ: nostrum illud simile aſſerat: qui reddit peccata patrū in filios ad ſecūdam & tertiam generationem qui ſe oderint: ediſcat quemadmodum in Ezechiele parabola: ipſum hoc preferat: ut perinde dictum id improbet: patres comederunt uuam acerbam: & obſtupuerunt dentes filiorum: quod dictum mox illud ſubſequitur: uiuo ego dicit domiuus: niſi quiſq; ſuomet peccato moriet̄. Sed neq; huius eſt temporis explicare: quid nam hec parabola ſentiat: que ad tertiam generationem & quartam denuntiat referri peccata. De inde: ut contentioſe anicule ſolent: nobiſcum iurgando: ſic inferit. Ipſe uero iſtorum ſimulachra conuiciando irrides: q̄ ſi preſentes uel bacchum criminando uel Herculem obiurgariſ nil forte letuſ abſceſſeris. At qui tuum hunc deum preſentem: diſtentum excruciarūt: nullum ſunt infortuniū: ubi tam feda patraſſent: perpeſſi: ſed neq; impoſterum quidem per tot uitæ curricula: mirandum aliquid per hunc in eum editum eſt: qui ſe non magum eſſe hominem: Sed dei filium crederet: & fane qui filium ouium quarundam ob gratiam miſerit: crudeliter poſtea ita excruciatum: ut oues partim deperderet: partim negligeret: tot iā elapſis temporibus: nullam ad huc huius curam ſuſcepit: quis tam fuerit impiuſ pater: at ille inquires ſic uoluit forſitan: & contumeliis iccirco afficiebatur: at bacchus & Hercules: ut ipſe in deos id impie dixeris: dici etiam poterunt uoluiſſe: & iccirco conuicia tolerant: nam & optimum fuerit ut cum paribus paria conferantur. Sed hi quidē in maledicum uel fugacem: uel latitantem comprehenſumq; & deperditum demum acrius uindictarunt. Et ad hec quidem dicturi nos ſumus: nemini nos maledicere: quippe qui dicenti obtemperemus: maledici regnum dei non hereditabūt. Et illud legamus: benedicite maledicentibus uobis: benedicite & nolite maledicere. Nec ſimus eius dicti ignari: cum maledicimur & benedicimus. q̄ ſi maledicentia hec ius aliquod ei ad uindictam attulerit

cui inferri iniuria uideatur: nō tñ id nobis dei doctrina pmiferit: quanto minus cum plurimum præ ſe ſtulticiæ ferat maledicentia iſta: in neminem erunt conuicia ingerenda: æque autem ſtultum erit: uel lapidem: uel aurum: uel argentum: maledictis inceſſere: que utiq; ſunt in deorum formam effigiata: & illis dicata qui a diuinitate longius abſunt. Quo fit: ut nō ſimulachra hec ipſa in animata nos magis irrideamus: q̄ eos q̄ iſta adorent: ſed eſto ſi ut de mōes qdā: q̄ imaginibus iſtis iſederint: e qbus is qdē ſit bacchus: hercules ille: haud tñ hiſ ipſi cōuitiamur & maledicimus: ſupuaca neum nanq; id foret: nec ex eius cōditione cui anima ſit quiete & manſuetudine p̄dita: & q̄ plane didicerit: haudquaq; homini ex liuore cōuitiari. Neſcio tñ quo pacto in id uel nolens reciderit Celfus: hos ipſos ut demōes: quos pauloante ut deos colaudaſſet nūc re ipſa nequiſſimos eſſe coarguat: ſiquidem ulciſcendi ſe potius gratia: q̄ alios corrigendi: penas ingeſſerint: ubi hiſ q̄ ſpiā maledixerit. inquit enim ſi bacchū ipſum uel herculē maledictis inceſſeris: nil forte ſis letior abceſſurus. Verꝫ quo pacto non p̄ſentē q̄s audi at: q̄ uelit oſtendat: cur ue nunc dii hi adſint: nunc uero abſcedāt: & q̄ nam ſit demonū iſta: de loco ad locū demigrandi industria. Poſt hec Celfus exiſtimans Ieſu corpus illud diſtentū & tormētis affectū: poſſe pinde deū nos eſſe aſtruere: & nihil in eo extiſſe diuinitatis: ſic inquit. Tuū uero hunc deū uel p̄ſentē: q̄ diſtentū patibulo excruciarunt: nil mali ſunt tanta hec patrando p̄peſſi. Hec Celfus. ipſi uero: & ſi pleraq; q̄ dei filius humanū in modū ptulerit in ſuperioribus iā explicarimus: ne eadē ſepe uideamur repetere: miſſa nunc facimus. ſed cū deinceps aſſirmet: uel ipoſterꝫ in tanto uite hoc ſpatio: nil prorsus mali perpeſſos fuiſſe: qui Ieſum excruciaſſent: cū ei: tū cæteris id diſcere cupiētibus: palā facturi ſumus: quemadmodum ciuitas ipſa: i qua iudaicus populus dignū duxerat: ut patibulo Ieſum ſuffigeret: illud ſedulo clamitans crucifige crucifige eum. & latronem ex ſeditione & homicidio coniectum i carcerem maluerit liberari: Ieſum uero ob inuidiam proditum: crucifigi: haud ſane longe poſt debellata ſit: & tam diu obſeſſa:

quoad diruta & desolata funditus est. deo ipso q locum incolet: uel communi hac uita iudicante indignos. Nam ut mirum quid dixerim: cū indulgentiorē erga iudeos se deus antea prestitisset: uidissetq tandem curari haudquaq̄ hos posse: ut se ad potiora cō uerterent: sed quotidie magis ad deteriora pcederr: in hostiū ut ditionē uenirent: pmisit. Et id sane Iesu: p illoꝝ insidiis effusi sāg uinis gr̄ia factū: ita ut nec terra ipsa & genitale solū ferre diutius ac tolerare hos posset: q in Iesum fuissent tantū sceleris ausi: nouū igit̄ illud & admirabile uel ex eo effectū est: quo iesus ppellus est tempore: quod circa hierosolimā ipsam & gestū est: & in iudaicū genus q tā crudeliter sit desecutum: & cū christianoz̄ uniuersa gē te tam feliciter actū: ut hi pinde sint denuo geniti. Mirum p̄terea q̄ qui a dei testamento: & euangeliis: & a ueritate ipsa tam procul abessent: diuina quadā uirtute ueritatē demum susceperit. hec sane tam mira haudquaq̄ uenefici hominis erant: sed dei opera. & coelestia q̄dam & admiranda: q utiq̄ sue gregis ob gratiā: eius doctrinam quā in Iesu esse constaret: transmisit. Iesus uero: & si affectus supplicio est: illoꝝ potius incusanda seuitia fuerit: q hūc iniustiū cruciarunt: & huius tolerantia demiranda: q tam multa & cū omni māfuetudine tulerit: cū nihil interea huius supplicia dei gregef corruerint: sed ut dicēdum est potius: ad sui cognitionē traduxerit: quod utiq̄ & Iesus ipse affirmat sic inq̄ens: si enim granū frumenti cadens in terrā nō mortuū fuerit ipsum solū manet: si uero mortuum fuerit multū fructū affert. moriens itaq̄ frumenti granum: Iesus scilicet plurimū detulit fructus: & assiduo p̄ his p̄uidet fructibus: q ex triticei grani morte hac p̄diere: p̄deuntq̄ in dies: & in posterum sunt p̄dituri: sanctus itaq̄ p̄ ille q̄ Iesu genitor est: huic ut p̄prio filio nihil indulgit: sed p̄ nobis omnibus tradidit: qui ut dei agnus tolleret mundi peccata: mortē subiuit: cuius rei de causa: haudq̄q̄ coactus: sed uolēs q̄ p̄ conuiciatores sibi & maledicos iferrēt æquo animo tulit. Post hec Celsus ea resumēs q̄ de his dixerat qui simulachra ipsa de exēcationibus & maledictis insectarentur: sic inquit. at hi quos ipse tam acriter detestaris: dici

etiā possent id uelle: & iccirco aliorum in se maledicentiam ferre: siquidem cum paribus ut paria conferas optimum fuerit. Sed hi p̄fecto maledicos uehementius cruciando: illatā ulciscūt̄ iniuriā: siue latitent fugitādo: siue com̄phensi pdant̄. Non ergo dii isti ut maledicētix sint christianoz̄ ultores: uindicandū existimāt: sed qa suapte uirtute christiane fidei sectatores & xp̄i nominis inuocati one: a statuis & humanis corporibus: animisq̄ se p̄tinus abigant. Celsus siq̄dem qd̄ esset effectū nihil intelligēs: uerius quidpiā: ut locus exegerat: pnuntiavit. sed uerū id fuerit: eoz̄ aīas demonibus esse oppletas: q̄ christianos & cōdēnant & pdunt: & hos ipugnan do maxime oblectant̄. Sed cū aīe ipse q̄ p̄ christiana religiōe sub eunt mortē: obueꝝq̄ dei cultū: & sūma cū gl̄ia e corpore ipso excedunt: uim omnē demonū sustulere: & eoz̄ i humanū genus ifidi as debilitarunt: crediderim eq̄dem iccirco demones ipsos: experientia quadā & re ipsa edoctos: ubi deuictos se tandē ab his esse sensissent & plane cōphensos: q̄ ueritatem sunt moriēdo testificati: ueritos esse ad uindictā iterato p̄cedere. unde quoadusq̄ tandem memoria excefferint illa q̄ cū dolore sunt demones iidē martiꝝ uirtute perpessi: par etiam fore existimauerim: ut cum christianis per mundū pax ineat̄. postq̄ uero demōes ipsi & uires collegerint: & p̄æ nequitia obcecati: iterato ulcisci iuriam uelint: & christianos deniq̄ insectari: rursum ut hi deperdantur: & pioꝝ denuo anime: ob pietatē corporibus istis exute: diaboli sint exercitus sublature. nec secus & demones istos ubi christianos quia uictores euaserit: & pietatis tutande gr̄ia oppetant morrē: eoz̄ uim omnē uiderint sustulisse: & iccirco discrucient̄ q̄ maxime: litigaturos his duxerit: & alias uarie ob eoz̄ incōstantiā affici q̄ doloribus superati & dei ueri cultu repudiato sibi in seruitutē cōcesserint: ita ut mirifice in his conuiescant: cuius rei uestigia spectare tum licet: cū apud iudices christiani & in carnificina torquent̄. ubi cū alios uiderit tormenta & plagas uiriliter tolerare: anguntur ipsi & dolēt. gaudio uero magnopere efferuntur: cum alii doloribus uicti succumbūt: & superantur. Nec tamen id: quia clementiores sunt: egerint:

cum aperte intelligant succumbentium linguam Iesum quidem ne
gasse: mētē uero immotā p̄sistere. Sed hec hactenus ad ea quae Celsus
intulerat quae dii maledicentē sibi sint uli: uel fugientē & latitantē:
& demū cōprehensum & p̄ditū: cū alioquin si fugā ceperit christia
nus: nō timore p̄fugerit: sed p̄ceptoris ut iussa obseruet. ut si se pu
riorē seruauerit: ex sua salute sit aliis p̄futura. Videamus & quae de
inceps Celsi subsequuntur huiusmodi: quid enī inquit fuerint oīa
explicanda: quae ex oraculis cōstāt: nā hoc p̄phete: & uates alie: illud
uero spiritu capti nōnulli: uiri quae item & mulieres: uoce quaedam pre
dixerūt diuina: siue quacumque istorum e penetralibus miranda sunt au
ditu p̄cepta: siue alia quae quis a sacrificantibus & imolantibus denūti
ent: siue e signis quibulda & portentificis aperte sunt uisa nōnulla:
istorum sane plena oīs ē uita: quot enim urbes meliores sunt ex ora
culis reddite: & morbi depositi: & defuēs lues sedata: quot prete
rea uel uaticiniis istis neglectis: uel forte latentibus: dep̄dita sunt:
quot item & in colonias missi: ita ut deorum iussa mox exequendo
feliciores euaserint: quot p̄ncipes uel p̄uati homines alii hisce ex
uaticiniis uel utilitatis uel detrimenti plurimū retulerunt: quot ī
sup cū egre ferrent sine liberis esse: supplicando hos susceperunt:
quot etiā demonū declinarunt furorē: quot inquam e corporum
sunt cecitate in optimā ualitudinem restituti: quot demū cū sacra
cōtumeliis affecissent: quāpmū uel mente sunt capti: uel manus sibi
met intulerunt: uel incurabili sunt morbo affecti: quoniam etiā e pene
tralibus ipsis uox grauior edita sustulit quosdam. Ipse uero haud
satis intelligo quo pacto aperte hec p̄ferat Celsus: quae apud nos ut
mirāda quaedam: sunt lris p̄dita: siue iudaica olim illa: siue quae de iesu
& eius discipulis cōmemorant: fabulosa esse hic duxerit. cur enim
nra uera nō fuerint: quae Celsus cōmenticia fuisse & uana fatetur: ut
quibus nec philosophorum secte crediderint: ut democriti & Epicuri
& Aristotelis: cū tñ quia apertiora sunt: credituri sint forsitan: si
nra p̄legerint: & Moysen ipsum: uel ex p̄phetis aliū quempiā qui
mirifica factitasset: uel Iesu res gestas. Tradunt Pythiā Vate falsa
olim r̄spon̄sa dedisse: cum nri p̄phete: non solū hominibus suorum

temporum: uerum & posteris: ob ea quae clarius p̄tulissent ad mi
rationi fuissent: quippe quorum ex dictis: & ciuitates sunt optime cō
stitute: & homines redditi sanctiores & pestis sedata: & ueluti in
coloniā gens iudeorum omnis ad aegyptios p̄ oracula in palesti
nam cōcessit: quae utique cū dei iussa exequeret: p̄spere egit lapsa uero
penitentia satisfecit. Verū quid fuerit necesse nunc explicare: quot
nam mortaliū iuxta scripture historias uel dominationem adepti
sunt: uel priuati uixerunt: ubi p̄phetias studiosius negligentiusue
aduertissent. quae si de liberorum carentia dicēdū quid erit: quā egre
ferentes nōnulli omnium cōditori supplicando: uouēdoque sint pa
rentes effecti: legat aliquis quae de habrahā & Sara tradunt: ex quibus
est uel senectute cōfectis isaac natus: qui iudaicæ gentis & parens
fuit: & ut iudeos omitterem: & aliis de se dedit originē. Legat inquit &
quae de Ezechia scribunt: quae non solū iuxta Isaie uaticinia egritudi
ne liberat: sed confidenter id dixerit: sed ex nunc filios faciam qui
annuntiabunt iusticiā tuā: & in quarto regum: mulier quae Eliseū susce
perat: de filii genitura dei gratia p̄dicente: p̄ Elisei precibus mater
effecta est. quoniam & cecis p̄ Iesum restituti sunt oculi: & Hierosolimis
quaedam: in ipso templo iudaicam ausi religionē incessere maledictis
& detestari: ea sunt demū p̄pessi quae in Machabeis scribunt. Sed
dixerint graeci ficta hec esse & fabulosa: & si in uero ceterarum natio
num testimonio cōprobentur. uerū cur potius nō ea quae graeci cōmēti
sunt: quae nostra hec: uanitatis coarguant: quae si non temere quis ad
dicēdū p̄cesserit: ne ex his alterarum quaedam uideatur omnino suscipere:
alterarum ut alienum nil credere: Dicturus haud dubie est graecorum in
stituta p̄ demones fuisse cōfecta: iudeorum uero p̄ deum p̄phetasque
& angelos fuisse disposita. christianorum p̄terea p̄ Iesum & per Iesu
uirtutem quae in apostolis sit operata. Sed age hec omnia inter se cō
feramus: & quid operantibus animi fuerit: quo uehi tenderet: quod
insuper uel comodi eorum ex opera: uel incōmodi his afferretur qui
legitimis affecti sint beneficiis: iam contēplemur. Spectemusque utrū
p̄riscoꝝ iudeorum gens illa non sit prudentior uisa: priusquam deum
contumelia affecisset: a quo tādē ob exuberantem nequitiam sunt

destituti & christianos utrum sat constet mirifice constitutos: & in primordiis ipsis precipue: ex signis quidem & prodigiis longe magis quam ex uerborum suasionem eo inductos: ut patriis ritibus destitutis: ea mallent & sequerentur: quam ab se essent admodum aliena. nam si deceter fuerit id explicandum: quo pacto tum primum christiani constiterint: dicturi sumus: nec ueri simile fore: Iesu discipulos rudes tunc homines & litterarum ignaros: rei alteri cuiquam fuisse confisos: ut christi fidem denuntiant: nisi uirtuti duntaxat quam his tradita esset & gratiam: quam sermoni inesset aliquid explicanti. Neque propterea: quod hos audirent immutari ab inolitis sibi & diuturnis & patriis moribus potuisse: nisi magni momenti uis aliquid: & portentifica quaedam: ad ea sectanda hos concitasset: quam ab institutis & ritibus in quibus tam diu coaluissent: longo intervallo peregrina esse & aliena. proinde nescio quo pacto eorum promptitudine Celsus tam pertinaci reiecta: quod ad usque mortem contenderent & decertarent: ne christianam negarent religionem: nonnulla subiungit: proinde cum his nostra exaequet: que istorum in sacrificiis & initiationibus praesferunt. Inquit enim sed heus optime tu: quemadmodum enim ipse supplicia perpetua duxeris: & aliis comminaris: sic iterum & quod illorum sacra: uel docendo exponunt: uel initiando conficiunt: eadem illa uobis intentant & minitant. Vtra uero uel ueriores: uel ualidiores sint sacra: facile potest considerari: siquidem aequae uerbis utriusque sua sibi confirmant: quod si ad haec demonstranda opus sit argumentis: quod multa illi & aptiora ostendunt: cum haec ex demonum: siue oraculis: siue ex alio quouis uaticinii genere praesferunt. Placet igitur Celso ut & eterna interris supplicia & quod ea producant nos explicemus: & illud insuper inquamus: qui nam istorum quod uera sint: fateantur: ipse uero eos dixerit ueriores fateri: quod auditorum qui uerint animos ita disponere: ut ex his quod dicunt sic uiuant: ut ea haud secus esse ac praesferunt: existiment. iudei siquidem & christiani de seculo quod futurum appellant: deique in eo tam premiis quibus iusti afficiuntur: quam cruciatibus: quibus fontes & peccatores: edisserunt. ostendat ergo siue Celsus ipse siue alius quispiam: quod nam mortaliu[m] sint de perpetuis illis tormentis pro eos commo nefacti & satis instructi: quod deorum sacra praeserent: par enim fuerit ut quod

aliqua ad aliorum correctionem que dicenda sunt adinuenerit: non modo de tormentis & penis delinquentibus inferendis ubertim edisserat: sed auditorum etiam disponat hic animos: ut totis uiribus caueant: nequa ipostere operentur: quorum gratia supplicia haec irrogantur. quoniam & prophetias sat eadem ei duxerim fore ad suadendum: quod & prudentior sit & illas non negligenter: sed patienti animo legerit: ut dei spiritus his olim uiris infederit: quorum cum dictis nec demonum possint opera ulla conferri: nec oraculorum uel uaticinii uis aliquid comparari. sed uideamus Celsi iam dicta quod subsequuntur: & quod ad nos habet huiusmodi. quoniam etiam quo pacto non uestra haec fuerint absurdiora: corpus. scilicet ut concupiscat: & speret se esse quod nunc est quoniam resurrecturum: ita ut nihil nobis sit melius quicquam futurum nec preciosius: deinde id ipsum ut ignominiosum & uilium: in supplicia & penas impingere. At aequum minime fuerit: apud eos quod ista caediderint: & corpori inhiat: id disputare: hi namque & sicca agrestes sunt & impuri: proculdubio: seditionis & simultatis morbo laborant. Enim uero quod animam ipsam siue mentem siue spiritalem: siue intellectuale: siue spiritum beatiorum quendam: siue uiuentem praetulerint: siue quiduis aliud uoluptati sit nuncupare: sperant perpetuum corpus se habituros: sed id quidem cum deo dixisse uelimus: illud autem recte hi senserint: ut quod optime uixerint feliciores sint aliquando futuri: quod uero nequiter omnino perpetuis sint malis corripiendi. a quod sententia: neque hi quidem neque hominum quispiam renitendo desciuerint. De resurrectione uero & si alias sepe quod multa: detrectando Celsus obiecerit: nobis tamen quod aequum est uisum oportune: ut licuit: demonstrantibus: haudquaquam libet ad unum aliquod crimen frequenter antea repetitum: frequentius respondere. Celsus itaque eo nos criminat: proinde nihil in nostro hoc statu: uel corpore melius: uel preciosius esse ducamus. ipsi namque hanc animam & rationale precipue: maioris rem esse momenti asseueramus: quia ad conditoris sit imaginem facta non corpus: non enim iuxta nos constat corporeum deum esse: ne in absurdiora illa & nos concidamus: in quibus & hi conciderunt: qui chrisipi uel zenonis philosophando sunt opinionem sectati. Verum ubi & illud is ex probando crimini dat. Corpus perinde nos id

cōcupiscere: intelligat uelim q̄ si id forte cupiditatis iniquius fue-
rit: nil p̄sus nos cupere: si mediocre: ea nos etiā desiderare: q̄ deus
iustioribus pollicet̄. quo fit ut iustos resurrecturos & speremus si-
mul & cupiamus. putat aut̄ Celsus ul̄ incertiora nos q̄dam nobis
met pollicendo cōfingere. inq̄ens. nōnunq̄ enī corpora resurrectu-
ra hi duxerint: ut q̄ honoribus sint p̄ deū dignanda: nonnunq̄ ue-
ro ut ignauū & honore indignū: in penas corpus hoc & tormēta
detrudunt. cū tñ nec indecorū sit ut ob pietatē tutandā aliquid pa-
tīat̄: ul̄ ob uirtutē malit subire discrimina: sed illud penitus turpe
quod uitiose & in uoluptate cōsumit̄. Inq̄t enī diuinus sermo ho-
norabit̄ semen: at qd̄ erit id semen: nimirū hominis semen. at qd̄
nā fuerit inhonoratū: nempe hoīs semē. p̄inde existimat Celsus
nihil esse apud hos disputandū: q̄ ea sperent & cupiant: q̄ corporis
sunt: & p̄ eorū spe temere ip̄ossibilia cōcupiscant: ut quos agrestes
quosdā & plane ip̄uros appellet & simultatibus ihelisse affirmet.
unde erit necesse ut his: ex humanitatis officio ut rudioribus suc-
curat̄. non enī eundē in modū hoīb̄us hisce agrestibus sunt que
ad cōmunionē attinent p̄scribenda: ac brutis p̄scribimus: q̄ enim
nos condidit æque in oēs & liberales effecit. par igit̄ fuerit ut uel
ad agrestes & rudiores habeat̄ oratio: & quoad licuerit ad urbanī-
tatē hi traducant̄: tñ & si fuerint ip̄uriores: & quoad fieri poterit ut
puriores reddant̄: & ita agere ut q̄ temere senserint: uel animi egri-
tudine detinent̄: de cætero ne quid inconsultius agāt: nec animo
ip̄so egrotent. Cæterū hos suscipit Celsus: q̄ uel animā ipsam uel
mentē que apud se spiritalis uel rationalis spiritus dicit̄: intellec-
tualisq̄ item & sanctior & beatus: uel uiuens anima sit: habituros
se p̄petuo sperent: & id omnino diuina ope futurum. Admittit in-
super p̄inde recte creditum dogma: ut qui rectius uixerint sint foe-
liciores futuri: qui uero nequiter: perpetuis ut ip̄ostere malis corri-
pant̄. & Celsi equidē illud demiror. quod p̄ter eius cætera dicta:
hunc in modū ptulerit: & ab hac sane sententia neq̄ hi quidem:
nec quis hominum qn̄q̄ descuerint. & fuerat plane huic aduertē-
dum: qui aduersus christianos scripsisset: quibus fidei materia oīs

est deus: & p̄ christum de iustis p̄missiones & instructiones q̄ de
suppliciis fiunt neq̄oribus dūtaxat deniq̄ inferendis: quemadmo-
dū q̄ christianū hominē: q̄a ī christianos dicta susceperit: auerset̄:
par etiā sit: si doctrinā reiiciat: & decreta simul ut aspernet̄: inq̄t
tñ ab his nec christiani quidē nec hominū quisq̄ descuerint. Ipse
uero chrylippum censuerim humanius longe q̄ Celsum egisse: in
eo libro quē de uitioꝝ curatione cōscripsit: cū mederi uitis uellet:
q̄ mortaliū animos & urgerent plurimū & diuexarent. & primū q̄
dem sanis q̄buldā quibus uisum est: rationibus: nitit̄. secundo ue-
ro & tertio: decretis nōnullis q̄ minime placeant: nam & si tria in-
quit bonoꝝ sint genera: uel hunc in modū curanda sunt uitia: ut
qui ab his obturbent̄: in ip̄so uitioꝝ ardore: minus aduertāt que
se anticipasset sententiā. ne forte ex studio dogmata refutādi: que
animū p̄occupassent: intēpestiuo: simul & successura curatio peat̄:
deinceps & illud subiecit. Enim uero & si p̄ uoluptate habeat̄ id
bonū: id ipsumq̄ sentiat q̄ uitis detinet̄: nihilominus erit & huic
succurrendū & ostēdendū plane q̄ summū bonū in uoluptate po-
suerint: oīa uitia de se p̄fiteri. oportuit ergo & Celsum q̄ de recte
uiuentibus decernunt̄: suscipere: q̄ sint felices futuri: nec secus &
q̄ de his p̄ferunt̄ q̄ nequiter uixerint: q̄ sit omnino futuroꝝ ut ma-
lis p̄petuis capiant̄. deinde & ea sibi cōsentanea facere: si fieri id li-
cuisset: & explicatis potioribus quibusdā p̄ eius sententia rationi-
bus: & id cōfirmare & multis ostendere in iustos quosq̄ & ī p̄bos
eternis correptū iri suppliciis: iustos uero & probos p̄petua felici-
tate futuros. nos enī e plurimis illis & īfinitis: quibus p̄suademur
imp̄mis ut christiane uiuamus omnes quoad demū licuerit uolu-
mus homines christianoꝝ disciplinæ & sacris scriptis conciliare.
ubi uero ex alioꝝ in christianos calūniis & detractionibus p̄ocu-
patos forte inuenimus: ita ut ex imaginatione q̄dā christianæ im-
pietatis: ne aures quidē uelint his adhibere: qui docturos se polli-
cent̄: qui diuinæ sunt disciplinæ: omni nisu duximus insistendū:
ut decretis saltē certioribus confirmatis hī ea admittant q̄ de eter-
nis traduntur suppliciis: quibus sint imp̄i demum excruciant̄:

BRITANNICA
sic item & de eorum foelicitate qui rectius uixerint psuasos esse hos uelim: cum uideam uel a nostra fide hac alienos quam multa de uitae integritate nobiscum sentire. non enim quae communes de uitiis & uirtutibus & aequitate ipsa sententias quaeque sustulerit inuenturus est quispiam. omnes igitur homines qui & mundi hanc machinam contemplantur: & institutum in celo ipso astroque uel inerrantium motum: quae his ex aduerso feruntur quae errantia nuncupantur: & aeris temperie ipsam: cum ad animantium: tum uel maxime ad hominum utilitatem optime constituta: & rerum tantarum ubertatem & copiam: uideat hominum gratia comparata: uereantur uelim quidpiam agere quod ei nil placeat: quae condidit uniuersa: & in his animam & in anima mentem creauit: credantque se pro peccatis supplicia luituros: relatoresque paria rebus optime gestis ab eo & beneficia: quae singula pro dignitate dispensat. psuasum propterea habeant homines uniuersi: tum optime se excessuros e uita: ubi ea quae rectiora sunt gesserint: & malos male disperditum iri: & doloribus esse & penis tradendos: ubi nequam & flagitiose & impudice duxerint uitam. uel minus se fortes: sed timidos & quouis modo insipientes persistenterint. uerum his haecenus explicatis hoc loco uideamus & quae deinceps hunc in modum dicitur est Celsus. cum enim corporeo nexu sint conditi homines: siue pro eius dispensatione quae & caetera fabricauit: siue ut pro commissis hi luerent penas: siue suggestionibus quibusdam animae pro grauatis: quoad praestitutis temporum circumscriptionibus haec repurgeret: siquidem iuxta Empedoclem illa ad horas ter mille a beatorum locis aberraret: & diuageret necesse est: temporum processu in quauis mortalium specie redituras credendum est animam hanc nonnullis carceris huius astringi praesidiis. uel in his quidem aduerte: quatis nam iste de rebus humanitus ambiget. & productis multorum decretis nostrae geniturae causas explicantibus: nescio quid pro se reuerentiae ferat: cum nil audeat praesus: quid horum sit falsum decernere. quo circa non ex istiusmodi uiri fuerit sententia: ut semel iam decernentis: nec temere esse asserenda: nec audetius repudianda: quae priscis illis sunt uisa. his uero que de iudeis ab eorum prophetis & Iesu traduntur: si fidem praestare nil placuisset: addubitare tamen hunc decuit: & cogitatione uersare:

quoadmodum decem fuisset a deo minus neglectum iri qui se ut omnium praesidentem coluerint: si honore prosequerentur: & uenerationi leges haberent: quos creditur is condidisse: & infinita & sepe discrimina huius gratia subiissent & mortes: ita ut & diuinitus nonnulla praesiderint: & arte humana fabricata contempserint simulachra: mente uero ad omnipotentem deum conscendere adniterentur. quoniam etiam erat illi considerandum: quoadmodum qui omnia intuetur & audit communis ille omnium praesens & conditor: singulorum animam se conquiret: uolentemque pie uitam hanc ducere: confestim discernens: duxerit dignum: & his susceptae tutelae fructum aliquem impartiri: ut longe plurimum quam semel de se cepissent sententiam: auerent. Haec uero si secum Celsus animo reputaret: & cum eo simul qui moysen & iudeorum prophetas: Iesumque & discipulos eius oderunt: quae pro Iesu doctrina plurimum insudassent: haudquam his omnibus conuicia ingessissent: nec iudeos praeter ceteras nationes tantopere improbarent: hos affirmando aegyptiis esse longe inferiores: qui uel aduersum bruta animantia quaedam: quantum in eis fuerat: diuinos honores siue superstitione quadam: siue errore ducti transmiserint. haec autem diximus: non ut aliquos de christiana doctrina ambiguos redderemus: sed his ut plane ostenderemus: qui hanc cauillantur: satius fore: ut de ea ambigerent & non temere adeo & audacter de christo: uel eius discipulis quae minus intelligunt quicquam differerent: cum interea isti non imaginatione illa decernunt quam stoici comprehensibile dicunt: neque ex iudicii scola: e qua philosophorum singulae sectae quodcumque: ut uisum fuerit: constituunt. Deinde cum hos inquit Celsus carceris quibusdam praesidiis tradi: dicendum erit: quoadmodum anima quae solertior fuerit & soluta tandem nequitiae uinculis: & in hac uita: quam utique Ieremias: terram dixit conpeditorem: pro Iesum sit ut soluat necesse: qui multis ante eius aduentum temporibus: pro Isaiam prophetam praedixit. at quid nam ille praedixerit: nisi conpeditis ut egredierentur: & qui in tenebris essent ut reuelentur: & illud item hic Iesus: ut de se Isaias ipse praedixerat: sed et tibus in umbra mortis lux orta est eis. unde & nos illud praenuntiamus: dirupamus uincula eorum & precipiamus a nobis iugum ipsorum. quod si Celsus ipse & sui caeteri similes qui erga nos tam praeue afficiunt:

euangelioꝝ possent audire p̄funditatē: haudquaꝫ nobis consultū uellent: ut carceris istis quos dicūt p̄sidibus: obsequeremur. scribitur nanq; in euangelio quēadmodū mulierē que inclinata iā esset: nec oīo poterat sursum respicere: ubi Iesus uidisset: & causam sciēs cur illa inclinaret: sic dixit: hāc autē filiā habrae quā alligauit sathanas: ecce decē & octo annis: nō oportuit solui in die sabati: quot enī uel hoc tēpore alii p̄ satanā alligati cōstrictiq; in terrā uergūt. cū interea nequeāt p̄sus ad inferiora hec illo p̄mēte: superiora illa respicere: & nemo hos erigit: nisi qđ in Iesu p̄diit uerbū: & ab initio diuinitatē haberet: & Iesus qđē iccirco aduenit ut eos a seruitute eximeret: q̄ a diabolo uim paterent: de quo cū decenti se qđdam p̄funditate sic loq̄t. p̄nceps mūdi huius iā iudicatus est. nō igit̄ demonibus hisce cōuiciamur: sed illoꝝ ad generis humani p̄nitē: operationes arguimus: q̄ sub oraculoꝝ p̄textu: curationūq; & aliarū reꝝ obtentu: a deo ipso animā nitūt̄ seiūgere. q̄ in humilitatis corpus conciderit: quā sane qui norit humilitatē hoc pacto exclamat. miser ego homo: q̄s me liberabit de corpore mortis huius: ueꝝ nec temere qđē corpus hoc ipsū & torquendū offerimus & p̄cidendū: siquidē non frustra id fiat: cū iccirco corpora illis nostra p̄mittimus cruciāda: ne terrestres demōes: deos esse nos fateamur: cū nobis isti ul' eoꝝ cultores insidias moliant: & sit deo p̄ gratū: ut & uirtutis gratia quispiā cruciet: & ob pietatē torqueat & cultū: & p̄ religione deniq; mortē oppetiat. qñqdem in domini conspectu p̄tiosa sanctorū mors ē. optimū uero fore astruimus: nullo uitæ studio detineri. At Celsus cū maleficis qđem q̄ iure ob latrocinia tolerant: q̄ his inferunt: nos cōferens: & nil deniq; ueritus: n̄rum id ac tm̄ p̄positū: p̄donū affectibus nō ab simile esse decernit: cū tm̄ in his: illis se sotiū addat q̄ cū in iusti deputant Iesum: i quibus consequuta est finē scriptura: q̄ dicit. & cū iniustis reputatus est. post hec Celsus sic inquit: e duobus alterꝝ futurꝝ oīo ratio ipsa astruxerit: si enī hi colere q̄ decētia sunt dedignant: & istorū p̄fecti quidā & duces nec uiros adiri p̄miserint: nec uxorē quēpiā: nec liberos tollere: ne caliud qđpiā in uita hac facere: ex eaꝝ nullo

p̄sus relicto semine: tandē decedere: futurꝝ est ut e terris desoletur oīo & peat id hoīum genus & cōtra si uxores & duxerint & susceperint filios: & degustauerit fructus: & uite negotioꝝ & reꝝ participarint: ut & mala tolerant erit necesse in humanis his cōstituta. natura nāq; istiusmodi ē: ut oēs hoīes mala experiant: est q̄ppe ut mala sint: necessariū: neq; hunc p̄ter & in terris aliū ullū hec nacta sunt loco: deferendi sunt ergo honores p̄mittentibus nobis ista p̄sidibus: quales hos deceant: & uite tā diu q̄ cōpetunt sūministranda: quoad tandē uinculis hisce soluamur. ne forte reꝝ p̄sidibus in utiles esse appareāt hoīes: esset nāq; iniquius: eoꝝ q̄ illi iā habeāt participare: & his nulli usui esse. uel ad hec quidē dixerimus: æquiorē uitæ exitū aliū nullū nobis uideri: hunc p̄ter: qui ex pietate dūtaxat & uirtute contigerit: ubi ab his q̄ & iudicandi uitæ necis q; h̄re potestatē existimant: alterꝝ ex his offerat: uel ut oīa preter Iesu instituta factitando uiuamus: uel moriamur Iesu dictis obtēperando. at uel uxorē ducere nobis deus p̄misit: tāq; non oēs capere queāt egregiū illud & p̄stantissimū decus: ut sine labe omnino sint celibes: uel uxorē ducendo q̄ genita fuerint: ut quouismodo ita enutrient: ne liberos qui diuina p̄uidencia tradunt̄ dep̄dant: nec tm̄ hec sibi inuicē aduersant: q̄ demōibus ipsis terrā hāc depascantibus minus nos pareamus: armatura nanq; dei induti p̄stamus: ut pietatis athlete: & si demonū genus nobis insidiet: quin ul' si eius uerbis e uita nos p̄sus exterminet Celsus: ut pro sua sententia nostrum & humanū id genus: in terris p̄nitus desoletur: at nos hisce in rebus que conditoris sunt nostri: & pro dei legibus sumus uitam ducturi. Nec libet plane peccati seruitutem subire: & si forte libuerit: uxores ducturi mox sumus & nostris in nuptiis traditos liberos suscepturi: & si fuerit necesse eorum que sunt in uita participabimus. Et perinde animæ temptationes: mala ista laturi. Sic enim diuinæ solent scripture: que mortalibus in uita contigerint: nuncupare aduersa. Nam terrenis hisce in rebus tanq; aurum in fornace anima ipsa probata: uel perinde inertior arguetur: uel digna quam homines demirentur: quo

fit ut ita simus ad ea mala q̄ ptulit Celsus subeūda paratiores: ut
& illud dicamus: tempta me dñe & p̄ba me: ure renes meos & cor
meū: non enī q̄spiā coronat̄: nisi in terris legitime: & cū humilita
tis hoc corpore decertarit. accedit etiā q̄ neq; honores: his cōgruē
tes deferimus: p̄ quos Celsus affirmat terrena ista disponi: quippe
q̄ demonū dūtaxat deū & n̄m colamus: & illi soli deseruēdo chri
sti imitatores fieri uotis & p̄cibus cupiamus q̄ dicēti diabolo oīa
tibi hec tradā si p̄cidens me adoraueris: ita respondit. Dñm deū
tuū adorabis & illi soli seruiēs: & iccirco honores illos legitimos
quos putat Celsus his deferendos qui iuxta se terrena hec mode
rent̄: haudquaq̄ nos reddimus: q̄nquidē duobus dominis seruire
poterit nemo: nec deo morē possimus & māmone gerere. q̄netiā
uel si ex legis excessu cōdenti legē q̄s iniuriā fecerit: nobis utiq; p̄
spiciū fiet: quēadmodū duabus ex legibus sibi inuicē aduersanti
bus: dei inq; & mamone: sit potius lōge futurū. ut mamonā legē p̄
uaricādo: mamone inferamus iniuriā: ut ex lege diuina rectius ob
seruata: deū honoribus p̄seqm̄mur: q̄ p̄ dei legis excessū ignominia
deū afficiamus: ut ex mamone legis obseruatiōe mamonā uenere
mur. Celsus igit̄ hoīes putat eo tenus uitā huic cōgruentia sūmi
ministrare: quoad demū uinculis hisce soluāt̄: q̄n iuxta legitimā ple
risq; cōsuetudinē diis singulis: p̄ ciuitates & loca legitime: & si alio
qn neq̄ter institutis: imolet q̄spiā: ignarus tñ ī uero qd congruat:
qd utiq; ex certiori pietate concipit̄. nos uero uitā hunc dicimus
q̄ cōgruant ministrare: q̄ memoria repetit: q̄s nā rex sit cōditor: q̄
ue illi sint gratiora: q̄sue p̄ dei arbitrio oīa pagat. uult p̄terea Cel
sus ingratiūdinis nos coarguere: in eos p̄cipue qui p̄diis in terris
ducant̄: & p̄inde gratias his debeamus. nos uero qd nā sit gratias
agere explicātes: fatemur hos plane: q̄ erga eos qui nil beneficii cō
ferāt: sed obsint potius & aduersēt̄: haudq̄q̄ qd ingratū sit facere:
cū ipsis minus sacrificamus: q̄ppe q̄a eos nil colimus: sed ad illud
enitimus ne erga deū īgratiūdinis arguamur: cuius beneficiis auc
ti ī dies p̄uehimur p̄ quē ue & cōditi sumus: & p̄uidētia ducimur:
ut cūq; sepositi: ut extra hāc uitā degamus: opiēdo q̄ ab eo sperāt̄:

Panis p̄terea eucharistiā illē: bonā grātia nuncupatus: argumen
to est nobis: quēadmodū gratias deo agamus. at demōes ipsi nul
lam earū rex dispensandi uim sunt consequuti: q̄ ad nostros usus
sunt condite: unde iniq; nil agimus si rex creatarū participamus.
neq; his imolamus q̄ creata hec minus cōtingunt uel moderant̄.
itaq; & si demones quosdā non uspiā cōspicemur sed angelos his
terre fructibus & animantiū geniturā: ut p̄sideant institutos: hos
sane & efferimus laudando: & beatos esse astruimus: q̄bus p̄missa
a deo tanta hec sunt: q̄ humano generi conferunt plurimū: nil tñ
debitos deo honores his ipartimur: nō enī id deo placitū est: neq;
his quidē q̄bus tāta hec p̄mittunt̄. & sane cū offerre sibi sacrificia
abstinemus non minus nos isti suscipiūt ac si rite obtulissetus.
Non enī indigent illi terrenis hisce ex incenso odoribus. Deinde
infert hec Celsus. licet aut̄ in his uel minimū quemq; p̄discere: cui
potestas sit aliq̄ de mandata: unde ferunt ægyptii humanū id cor
pus demones sex & triginta suscepisse curandū: uel deos quosdā
ethereos: in tot partes diuisum. quidā uero longe plures hos esse
affirmant: cū demon alius aliā iussus tñ: in curā ceperit portionē:
& demonū quidē hi uoce patria tenent uel noīa: & uernacula hec
p̄ferunt lingua: ita ut hos inuocādo: uitiatas pleq; corporis par
tes sanitati restituant. quid igit̄ ipedit ut uel alios demones quis
suscipiat: cui magis expediat ut p̄spera potius corporis sit ualitu
dine: q̄ morbo afficiat̄: & secunda magis q̄ aduersa utat̄ fortuna:
tormentisq; & suppliciis: quoad fieri licuerit: liberetur. Vel ex his
utiq; Celsus nūc enitendo: animum nobis ad demones ipsos tra
ducere: perinde corpora nostra in curam sortitos: & horum singu
los asserēdo: nostrorum corporum parti p̄eesse: uult haud dubie
ut hisce quos iqt demōibus fidē p̄stemus: colamusq;: ut ex ea cre
dulitate & cultu: bona nobis sit potius ualitudo q̄ morbus: & feli
citas q̄ ifortuniū: & omni n̄su: quoad fieri poterit: suppliciis libe
remur. adeo ne ergo honorē deo oīm p̄sidi iure delatū is ip̄baue
rit: q̄ ab eo seiūgi nil pōt: ut nequaq̄ existimet deū hūc ipsum: cū
unice adoratur & colit̄: & uocis sono ingenti sedulo ueneratur:

BRICCONIA QUA
fatis ualere: ut se colenti: uel ipsum ob cultum: uirtute donet & potestate: ut demonum quos aduersus religiosos & sanctiores quosque insidias interciperet: non enim intelligit: quod in Iesu nomine ab his inuocetur: qui uere crediderint: quemadmodum ab egritudine plurimos & demonum prauorum incursum: & quouis discriminum genere liberandi uim habeat: ad sanitatemque traducendi. & sane par fuerit ut in risum erumpat qui Celsi dicta admiserit cum illud pronuntiabimus: in nomine Iesu omne genu flectat caelestium terrestrium & inferorum: & omnis lingua confiteatur: quia dominus Iesus christus in gloria est dei patris. Vbi uero efficaciora argumenta irriserit suscepturus est ita se ea habere quae de demonum nominibus tradidit & aegyptiorum demonum catalogo contineri. quae uitiatas corporis partes optime restituat ualitudini. uere tamen aduerte quemadmodum nos dehortando ne in omnium & communem deum credamus: per Iesum christum ad fidem ob nostri corporis curationem iam prouocet: sex namque & triginta barbarorum demonum nomina quos non solum aegyptii praesides nuncupant: nescio quo pacto nobis: quae potiora sunt pollicentur. quoniam & illud attende: quemadmodum nobis per Celsi sententiam ueneficiis longe magis sit intendendum: quam christiana sectanda religio: & infinitis demonibus fides potius exhibenda: quam deo ipsi: qui uel ex rebus his conditis: & uerus quidem & uiuens esse arguitur: & aperte omnibus praesidere: per eum qui in uirtute multa disseminauit in uniuersum terrarum orbem ueri cultus doctrinam. nec mentiar eadem si illud adiecerim: & ad aliorum dixerim qui ratione utuntur medellam: & a uitis ut ad uirtutem desciscerent id iesum fecisse. Celsus uero eorum qui magicam praedidicisset ueritus lapsus: & non ignarus utcumque future iudicatos iacturam: sic inquit. illud uero cauendum ut neque qui cum istis uerferet ex medella his ipsis adhibita contabescat: corpori indulgendo: & quae potiora sunt auersando: obliuione corripiatur: est autem sapientibus uiris fides non abroganda tradentibus. Demonum qui circa terras uersent plerisque geniture & sanguini inhiare: & nidoribus inhesisse: modulationibus insuper & huiusmodi aliis addicari: & nil melius posse quam corpus curare: & futuram sortem: uel homini uel ciuitati praedicere: & queuis alia humanorum operum nosse & exequi. cum itaque tanta sit in ea re lapsus: ut

diuinae ueritati infensior Celsus testificatur: quanto hic rectius egerit: si nihil herens & dubius: ne uel demonibus inhiat: uel corpori studeat: nec inde obliuiosus quam potiora sunt auerferet: ut deo se credat praesidi rebus per Iesum: doctrinam nobis huiusmodi suggerenti: ab eorum omnem cum opere tum & tutelam deposcat: a sanctis angelis & iustioribus caeteris prouocentur: ut nos a terrenis hisce demonibus uedicentur: qui utique & geniturae: ut diximus: inhiat: sanguinique & nidoribus affixi inhereant: & alienis quibusdam modulationibus deducantur. & aliis irretiantur huiusmodi: & iuxta Celsum nil melius ualeant quam ut corpora curent. ipse uero illud asseuerauerim haudquaquam praespicuum esse: demones hosce utcumque medendo: sanare corpora posse: quoniam potius necessarium fuerit dum curanda sunt corpora: ut medici opere curentur. si simpliciter uelit & communem uitam quae ducere: si rectiore quam ceteri: erga deum ut pietate nitatur & precibus. Ipse uero tecum tantus reputa: quorum namque potius mores suscipiat deus: qui & ea potest efficere quam alius nemo: & si uniuersis in rebus: praecipue tamen in his quae mortalibus ipsis in beneficium cedant: siue animae dixeris: siue & corporis: siue in rebus externarum utilitatem & commodum: eorum ne qui sibi prorsus inhiat: an qui demonum nomina uiresque & facta aduertant: carmina insuper: & herbas demonibus gratas: lapidesque: & his ipsis insculptiones: qui utique demonum: siue: ut traditum est: siue utcumque figurae praeserunt similitudinem: maximi faciant: hoc pacto liquido conspiciaberis id ei praespicuum fore: qui parumprecario haec subsequi ualeat: quemadmodum qui optimis moribus praediti sint uitamque degant simpliciore & pura: ubi se deo addixerint: cum illi: tum caeteris huic caritate coniunctis: omnino sint acceptiores futuri. illos uero qui per corporis tum ualitudine prospera: tum mediis hisce & humanis in rebus per felicitate adipsenda: demonum nomina diligenter attenderint: quantisque uel carnibus quo uelint ut istos deuoluant: ut perditos homines & demonicos potius quam humanos: relicturus sit deus Iesus: demonibus discerpandos: ut horum singuli uel prauas cogitationes suggesserint: uel caetera mala intulerint. Par enim fuerit: ut demones hi: quia & improbi sunt: & uti Celsus fatetur: sanguini & nidoribus

PROCONTRA QUA

inhiant: modulationibusq; & huiusmodi cæteris oblectat: ne uel his tradita fide tudent: nec pinde datam ut dexteram seruent: q sibi imolando & obsequendo gratificent: siquidem aliis aduersus pmos cultores se forsitan inuocantibus: & sanguine abundantiore ac nidoribus: & quo indigent cultu. istor; coemeticibus seruitute: eis pfecto sunt demones isti insidias molituri: q se pridie litado coluerit: & grata obtulerint sacrificia. Celsus uero cum de oraculis qm multa superius dixerit: ad demonuq; pinde deor; remiserit nos uaticinia: nunc sane rectius egit fatendo queadmodu demones sint q futuram forte: cu homini: cu ciuitati pdicunt: & quis alii qui circa mortalia facta in terris uersant: ueneris rebus & inhient & contabescant: sanguiniq; & nidoribus: & modulatis carminibus hereat: & aliis huiusmodi alligent: cu alioqn nil melius aliis ualeant rebus. & sane no absurdum forsitan uideret: cu Celso de oraculis differenti insisteremus & cultu: q legitimis istor; diis habet: & nos quispiam ut impios suspicet: q demonu esse hec opera affirmemus: humanos animos ad prauas huiusmodi cupiditates trahentiu. sed uelim equidem q in suspicionem hanc uenerit: his fide adhibeat q p christianos recte denuntiant: cu uel hunc uideat q aduersus christianos scribendo qm multa emetiat: nunc in sui operis calce: ut a ueritatis spiritu uictus: scribendo rursus q dixerat confirmasse. itaq; & si Celsus inqat quoad conduxerit faciendu esse demobus satis: christiana tn doctrina haudq; comonescerit ut nidoribus sit & sanguini inhiatibus obsequedu: uel diuinitas ipsa quoq; fit pacto coinquanda: ut ea uel ad prauos demones deferamus: q si recte Celsus teneret qd na sit utilitas ipsa: & quid de se pferat: uideretq; ut utilitas hec sit pprie uirtus: & ex uirtute qd gerit: haudq; quod dixerat illud quoad conduxerit in hos coaptasset: q p eius confessioe: demones sunt. nos uero si demonu opa & curatioe: prospera simus corporis ualitudinem adepturi: & i rebus hisce terrenis & uitae felicitate: egrescere pstat & ifelices esse i his uitae bonis: salua dutaxat erga deum consciencia & pietate: q a deo diuelli & eius gratia excidisse: ul utcuq; ad mortem animo egrotare: cum iterea detur: ut corporis

optima ualitudine simus: & fortunae bonis feliciter hisce utamur. Quo fit ut ad eum potius sit concedendum: q preter humanam salutem re nulla indigeat: q his inherendu: q & nidoribus & sanguine egeat. Celsus igit: ubi tamulta de demonibus dixit: nidore & sanguine indigentibus: pinde prauitatis cantico iterato: longe magis existimandi sunt demones ait nec carere re aliqua nec indigere: sed illis adgaudere: q pie erga se gesserit. sed no pænitus humana natura a deo est & unigenito filio destituta: & Celsus qdem q de nidore & sanguine dixit: qbus indigeant demones: uera utiq; p tulit: rursus tamé ex suapte natura ad mendacia lapsus: & demones ipsos cum hominibus confert: qui perfecte & iustius que rectiora sunt factitent: uel si nemo his gratias habeat: in eos uero & conferant bona: qui gratitudinis referant uicem: mihi uero uideatur Celsus hoc loco confundi: & mente nonnunq; ut demone p cibus: nonnunq; uero ex inconsideratius dictis & respiscere: ita ut paulo post ueritatis aliquid cospicet. Iterato enim & illud huc in modum inducit. A deo aut haudquaquam est desciscendu: nec interdum quidem nec noctu: nec publice nec priuatim: uerbo uero ubiq; & opere semp. Sed cu his: uel sine his anima semp sit deo inteta. ipse uero cu his illud quod Celsus inqat ita acceperim: hoc est cu publico opere quouis: & qbusuis dictis. deinde rursus: tanq; aduersus emote & furiate metis excessus: ut p demonem inditos animo: reluctando: & in multis ia superatus: hec infert. si eni ita se habent: cur difficile fuerit & graue: ut uel in terris principes ipsi placentur: & alii item & inter homines potentiores & reges: ita ut ne hi quidem sine demonum ui terrenis sint his rebus dignati. In superioribus Celsus: quantum in eo fuit: animam hanc nostram ad demones ipsos traduxit: nunc uero libet per nos: ut potentiores isti placentur: & secundum hos reges: & quoniam sunt que ad hos attinent uulgatiora: & ut exemplorum plena est uita: ita & omnis historia: haudquaquam necessarium duxi de his aliquid in presentiarum proferre. Unus tamen nobis placandus est deus: & ut propitius sit exoptandum. Qui utiq; & pietate: & uirtute placat:

PROCONTRA QUA

quod si quos alios uelit preter deum omnipotentem placatum hic iri: intelligat quemadmodum & corpus id cum mouetur & umbram habet se subsequente: sic item & quod summum deum placarit: & illius amicos propitios ut habeat sequitur. Angelos. scilicet animasque & spiritus ceteros beatiores: quippe quod simul & sentiant quod nam dei sint benignitatem pro merito. nec solum se hi erga digniores quosque propitios reddunt: sed & deo gratificari uolentibus opitulantur: hisque & placatiorem hunc faciunt: unaqueque & supplicat & precatur: & ita ut affirmare id ausim: uel hominibus ultro que potiora sunt animo destinantibus: deoque supplicatibus: potestates illas innumeras nec uocatas quidem: ultro deum una comprecari: generique huic nostro adesse: & cum demonibus: ut ita dixerim: uel certamen inire: quos uiderint eorum impugnam salutem: quod se deo commiserint: nec demonum istorum magnificunt odia: si in hominem forte deseruiant illorum cultum defugientem: quod nidore consistat & sanguine: & quouis modo dictis & actionibus incumbente ut omnipotenti se deo pro Iesum conciliet & plane coniungat: quod infinitam demonum multitudinem sustulit: cum obeundo loca sanaret aegrotos: & multos ad rectiora conuerteret: quibus uim diaboli iam intulisset: nobis uero hominum erit uel regum quidem placatio contemnenda: nec solum quod preces & flagitia fiat: & leuiores facinorosa: sed quod uel in deum impietate pretendit: uel uoce quodam seruili & supplicis: uiris fortibus indecora & animi prestantibus magnitudine nil consentanea: & quod tolerantiam duxerint pro summa uirtute: & si ceteras omnes sint consequuti. ita fit ut nihil agamus quod dei uel doctrinae aduersetur uel legi: non enim adeo insanimus uel furore corripimur: ut contra nos ipsos principis & potentioris cuiuspiam iracundiam contitemus: quod plagas supplicia uel & mortes ferat. Quippe quod pauli illud prolegimus: omnis anima potestatibus precellentibus subdita sit: non est enim nisi a deo potestas. que autem sunt: a deo ordinata sunt. itaque quod potestati resistit: dei ordinationi resistit. id dictum in prima ad romanos epistola: abunde satis & uarie alias explanauimus: nunc uero pressius: uti & locus exegit: & plane simplicius: & pro comuni hominum captu: desumpsimus. Ceterum cum

Celsus affirmet neque principes ipsos sine demonum numine quodam & ui: fuisse his terre bonis dignatos: cunctaque & pleraque essent de istorum statu dicenda: ita ut longior oboritura sit questio: eorum gratia quod pro tyrannidem dominantur: uel ob principatum in lasciuiam & delicias collabuntur: in aliud tempus hec differenda distulimus. Unde nec pro regem iuramus: ut Celso placet: perinde non alium deum esse duxerimus: uel per fortunam quidem: quam plerique rei euentum dixere: quando nec aliquid sit nec omnino subsistat: nec quidpiam ualeat: ne iusiurandi forte uim illam in rebus non necessariis desumamus: ut solent plerique: quod uel in romani imperatoris numen siue fortunam iusiurandum id fecerint. fit itaque ut nobis potius sit moriendum quam per demonis aliquod numen & prauum: iureiurando aliquid confirmemus: qui & plerumque nullius sit fidei: & cum eo simul quem forte sortitus sit hominem: fallit. Et si is longe plurimum peccet. Rursum Celsus haud secus ac qui de mone perciti dum aliquid referunt: & loqui mox desinunt & interloquendum labuntur: perinde sobrius huiusmodi infert. Si enim quis iubeat eum quod deum forte coluerit: uel impie facere: uel sedius aliquid pronuntiare: haudquam fuerit illi obtemperandum: nec fides prestanda: sed cuncta sunt potius toleranda supplicia: & mortes queuis in super subeunde: quam irreligiosum de deo aliquid: ne dicam protulerit: sed ne cogitatione quidem admittat. Moxque & iterato: ut nostre doctrinae ignarus: & uniuersa confundens: hec subdit. Si enim iniunxerit quispiam ut solem mineruam uel laudibus efferas: promptissime pulchrum pena decantando extuleris. sic enim uidebere summum deum percolere: si istos collaudaueris. Diuinus siquidem cultus ubi ad omnes peruenit: perfectior redditur. Vel ipsi quidem aequo ore animo laturos sumus: qui solem iusserit collaudandum: ut quod plane didicimus: non his solum que diuine dispositioni subiiciuntur: sed uel insensibus & hostibus benedicere. solem itaque ut dei pulcherrimum opus collaudamus: ut quod dei legem obseruet: & illud insuper audiat. Laudate dominum sol & luna: & enixius patrem & regem omnium laudet conditorem: mineruam uero cum sole una inter deos

relatam græcorū fabule prodiderunt: quæ siue sic se habere siue mini-
me hi suspicentur: mineruam hanc tamen tradunt e Iouis capite na-
tam: armatamque prædiisse: quam postmodum insectando uulganū:
corrumperere uoluisse: & eius pudicitiam uitare: cuius uim reniten-
do hanc effugisse: ita eius ex desiderio uulganū semen præfudisse in
terram: unde sit erit honius natus: quem ut inquit homerus: mi-
nerua nutriuit Iouis filia. Terra uero genuit uite datrix. Et sane quæ
Iouis filiam mineruam affirmat: ut fabulas affatim suscipiat & fic-
tiones necesse est: quas utique nequaquam est admissurus: qui eas defu-
gerit: & ueritatem perquirat. quæ autem ex tropologia quadam miner-
ua hec sapientia esse asseueretur: & ita interpretetur: ostendat aliquis
quemadmodum illa subsistat: utque & tropice de se præferat sapienti-
am: si uero uetustior fuit minerua: ut cui & fuerint: accolis ipsis cum
mysteria: tum & sacra tradentibus: delati honores: cum uellent hæc
apud homines diuinitatis nomē sortiri: & in deam referri. At eo
minus uel commemoranda hec fuerit: uel ueneranda ut dea: quo nec
tantus sol iste a nobis ut ueneretur fas sit. tam & si hunc: & laudibus
efferamus & benedictis persequimur. Celsus igitur tunc maxime
colere nos deum affirmat: cum solem & mineruam extollimus laudan-
do. Nos uero aliter longe sentimus: quippe qui hymnos cum in
dei: tum in unigeniti dei & filii laudem decantamus: & deum quidem
& eius unigenitum filium: nil secus collaudamus: ac sol ipse & luna
collaudat: stelleque & cælestis inter omnes exercitus: hi enim omnes:
ut chorus diuinus: cum iustis una quæ inter homines agunt: deum ipsum
& unigenitum filium laudibus efferunt. Diximus supra haudquaquam
iurandum esse per regem qui in humanis his agit: nec per eam quam
dicunt fortunam. Unde nec necessarium fuerit ut iterato ad ea re-
spondeamus: que dixerat Celsus huiusmodi: si enim per regem uel
potentiolem quempiam qui inter homines degant: iurare te quis
piam iusserit: haud sane uideri id grauius debet: his namque terrena
hec tradita sunt: & quicquid in uita acceperis: ab his proculdubio
accepisti. nos uero haudquaquam asserimus fuisse his omnia quæ in ter-
ris sunt tradita: nec quicquid in uita accepimus ab ipsis his accepisse.

Cum enim iure aliquid & recte accipimus: ut domesticos fructus:
& panem cor hominis confirmantem: uitæque flexibilem & caducam:
& uinum hominis corda letificans: oleæ præterea fructus: ex dei id
sumimus prouidentia: ut in oleo hominis facies hilarescat. Porro
Celsus sic inquit: non enim priscorum cuius fides est abroganda:
olim hæc predicanti: unus sit imperator: cui Saturni tortuosi con-
cilio filius: imperium dederit: deinde mox subdit. Si enim decretum
regium solueris merito de te uindictam sumpserit rex. quæ si tecum
id egerint omnes ut legem dissoluant: nihil impedit quominus
in cæteros uindictam solus hic relinquatur: que uero in terris sunt
per iniquissimos & immanissimos barbaros gubernentur. ita fiet ut
nec tue religionis uel cultus: nec uere sapientie relinquatur inter ho-
mines gloria. Sed uelim eadem ut unus sit dominus: unus sit im-
perator. Non tamen is cui Saturni tortuosi consilii filius imperium
dederit: sed alius potius cui ille detulerit dominatum: qui & reges
constituit & regna confirmat: & optimum in tempore erigit super
terram. Nec sane Saturni filius tortuosi qui: ut græcorum fabule
ferunt: patrem regno expulerat reges per loca constituit: non enim:
ut locus quisque exegerit: allegorice quæ ista interpretabitur. Sed deus
qui omnia moderatur optime nouit quid nam esset in constituendis
regibus hisce facturus. Dissoluimus ergo quod Saturni tortu-
osi & uarii consilii filius tulit decretum: cum nihil interea quod cur-
uum & tortuosum sit dei patrem & deum uelle credamus: cum alio
quin que de prouidentia statuuntur haudquaquam dissoluimus: nec que
imprimis per prouidentiam hanc ipsam geruntur: uel e quibusdam per
uidentiam appendicibus fiunt. Neque hoc quidem pacto in nos anim-
aduertet imperator: id sedulo affirmantes haudquaquam sibi Satur-
ni filium detulisse imperium: sed qui deponit & constituit reges.
Et id sane mecum fecerint omnes: ut homericum illud soluant de-
cretum: que uero deus de imperiis statuatur: tuteantur & seruent. Nec
secus & illud quod ita iniungitur. regem honorificate & obseruate.
quo fit ut nec hunc ipsum in modum imperator solus destituatur:
uel ad solitudinem redigatur. nec que in terris sunt ad iniquissimos

& efferatissimos barbaros transferantur. q̄ si: ut Celsus affirmat: id ipsum mecum una fecerint omnes: p̄fecto uel barbaros hoīes diuina suscepta doctrina: & iustissimos quidem & māsuētissimos fore asseuerauerim: & cultum omnem superuacaneū iri quandoq; sublaturum: & christianorum dumtaxat p̄mansurum: duraturumq; p̄petuo solum: christi doctrina: q̄ multas semper animas depascēte. Porro Celsus ut p̄sus ignarus quid nam quod dixerat subsequētur sic inquit: non enim dixeris p̄inde tibi prestita fide: romanos legitimis suis cum erga deos: tum in homines neglectis officiis: tuum hunc quem celsissimum dicis: uel alium quempiā pro tuo arbitrio inuocaturus: uel fore ut supplices rogent: sese ut caelo descendens tuteat: ita ut aliorum non indigeant uiribus. quondam enim: ut uos affirmatis: uel id quidem facturum se ille pollicitus: spectare licet q̄ uel iudeis uel uobis p̄fuerit: his siquidē p̄ uniuersae terrae promisso imperio: nec gleba quidem: uel quantulacunq; hec fuerit: relinq̄tur. uestrum autem & si quispiam latitando oberat: queritur tamen ad mortis supplicia. Vbi uero querit hec Celsus: quid nam sit Romanis his occursum si legitimis diis neglectis christiane doctrinae fidem adhibeāt & ex primis illis hominū legibus celsissimum colant: Audi quid ad hec dicere libeat: si enī duo ex uobis inquit consenserint super terram de omni re: quam cunq; petierint fiet illis a patre meo q̄ in celis est. Letatur siquidē rationalium animantium concordia deus: & discordiam auersat. Quid erit ergo hisce ex dictis existimandum nisi per paucos esse hoc tempore inter se conuenturos: at omnes qui sub Romanorū sunt ditone in unum sint forsitan coituri & illi supplicaturi: quī hebreos cum ab aegyptiis se persequentibus fugarentur: hunc in modum alloquitur. Dominus pugnabit pro uobis: uos autem tacebitis. & sane ubi illi concordī animo dominum precabuntur: longe plures poterunt hostium uel se insectantium: trucidare: q̄ Moyses ille ad dominum clamitando: uel alii: qui aderant: dep̄cantibus: trucidarit. Quod autem his qui legem seruarent promiserat deus: si minus: ut erat pollicitus: fecit: non iccirco q̄a mētītus

sit ille: effectum id est: sed quia cum pactione: & promissiones sint facte: si lege seruata & iuxta legem duceret uitam. Porro si nec glebae quidem nec larium iudeis nil reliquū est: cum pactionibus promissa suscipientibus: p̄fecto eorum est omnis incusanda p̄uaricatio: & ea p̄cipue qua in Iesum sunt usi. Sed pro Celsi materia ubi uel Romani ipsi crediderint: & deum precando institerint: hostes utiq; superabunt: uel saltem eorū salua republica minus oppugnantur: diuina quadam uirtute seruati que & iustorum ob gratiā quinquaginta: ciuitates quinque: sese pollicita sit seruaturā. constat namq; dei homines ad rege terrenarum cōfirmationem & statum: ueluti sal esse: q̄d cetera ne putrescant obdurando conseruet: q̄ si sal euauerit ad nihilum ualet ultra: nisi ut eiiciatur foras & cōculcetur ab hominibus. Qui habet aures audiendi audiat: quorsum ista dicantur: & nos quidem ubi deus temptatori traditā potestate permiserit: ut nos p̄sequatur: persecutiones quidem subimus. Cū autem deo placitum est: ut has toleremus: uel in hoc qui nos oderit mundo: pacifice degimus: & sane dicenti illi confidimus & id affirmanti: confidite: ego uici mundum. Vnde inquantū hic mundum peruicerit: a patre uult hanc mundi uictoriam accepisse. i quo ipsi habemus fiducia plurimum. q̄ si de integro uelit de pietate & cultu nos certamē inire: procedant in medium aduersarii: quibus plane dicturi sumus. omnia possum in eo qui me confortat christus: non ne duo passerēs asse ueniunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre uestro qui in celis est: tantopere enim uniuersa dei complexa est prouidentia: ut nec capitis nostri capilli hanc fugiant numerati. Deinde rursus in xp̄i persona loquentis: ut assolet Celsus in subsequentibus ea inducit: que nemo nostrū conscripserit. inquit enim. Nec illud utiq; tolerandum quod nostros dixeris imperatores ut obsequentiores iā redditos per te captos iam esse: & alios item impostero imperaturos persuasos te habiturum: non tamen ut illi alios sint capturi impostero: & alios insuper atq; alios: quousq; tandem captis omnibus. ac tibi de niq; obsequentibus: imperium aliquod in medium p̄deat: quod

ut circumspicius fuerit: ita & prouidentia sit plurimum ualitur:
& futuri iam prescium: ita ne priusquam se disperditum eat uos fundi
tus perdat: sed ad hec nil duxerim respondendum: non enim de
presentibus hisce imperatoribus quis nostrum hec dixerit. quod si per
suasi hi capiantur: uel aliis sumus que uolumus persuasuri. at unde
nam illud Celsus desumpsit: ut perinde nobis ex successione qua
dam: posteris ipsis semper obtemperantibus: & uenientibus incap
turam quia in hostes nihil animaduertant: affuturum sit quandoque
imperium aliquod unum & circumspicius: quod & futura prouideat &
nostra ut longe priusquam sua dispereant: funditus sit sublaturum: sed
uidetur in istis nugis Celsus subnectere: & id quidem ex se deli
rasse. Post hec autem quod cuperet forsitan: explicans inquit: si enim
fieri aliquando posset ut unam in legem: que Asia Europam & Li
biam incolunt: conuenirent: graeci que item & barbari qui uel terrarum
tenent ultimos terminos: moxque ut impossibile factu existimans
illud sic infert: qui enim id fieri posse existimauerit: profecto nul
lius est rei gnarus. Hec uero si sunt per nos differenda: suo loco ex
plicabuntur & paucis: qui utique locus ut diligentius est inquirendus
ita & confirmandus: ut non solum possibile factu id arguatur: sed
uerum etiam esse monstratur: quod in unam legem conueniat genus
omne mortalium peditum ratione. Stoici uero superante: quoad
fieri potest: caetera elementa quod ualidius est: elemento: conflagra
tura esse uniuersa affirmant: ubi in ignem omnia conflabuntur.
nos uero diuinam doctrinam asseueramus humanam omnem &
rationalem superaturam quandoque naturam: & animam in sui per
fectionem immutaturam. Vbi quisque uel tenui usus licentia: & que
uelit elegerit: & in quibus malit uersetur. Nec par esse dixerimus:
ut quemadmodum in corporum siue morbis siue uulneribus
contingere solet: ut ex his nonnulla plerumque quamuis medicam
artem excedant periculi magnitudine: ita & animis ipsis ut aliquid
insit a uitiiis prodies: quod minime queat per eum qui & deus sit
& summa ratione utatur: utcumque curari. Diuina itaque disciplina:
omnibus animae uitiiis cum fortior sit & superior: & que item huic

adhibetur curatio: profecto cuique pro dei arbitrio medicatur: & re
rum eo exitus tendit ut uitia deperdantur: utrum autem de integro
nasci hec permittantur nec ne: haudquaquam presentis est uel materie
uel temporis edocere. quamultra enim de uitiorum internitione & cui
usuis anime castigatione diuinis uaticiniis explicantur. sat autem
in presentia fuerit ex sophonia dicta quedam producere: que hui
usmodi sunt. uerumtamen diluculo surgentes corruerunt omnes
cogitationes suas. Quapropter expectata me dicit dominus in die
resurrectionis mee in futurum: quia iudicium meum ut congre
gentes & colligam regna: & effundam super eos indignationem
meam: & omnem iram furoris mei: in igne enim zeli mei deuora
bitur omnis terra: quia tunc reddam populis labium electum: ut inuo
cent omnes in nomine domini & seruiant ei humero uno: ultra
flumina babilonie: inde supplices mei: filii disperforum meorum de
ferent munus mihi: in die illa non confunderis super cunctis adinuentio
nibus tuis: quibus peruaricata es in me. quia tunc auferam de medio tui
magniloquos superbie tue: & non adicies exaltari amplius in mon
te sancto meo. & derelinquam in medio tui populum pauperem
& egenum: & sperabunt in nomine domini relique Israel. non facient ini
quitate nec loquentur mendacium: & non inuenietur in ore eorum lingua dolo
sa. quam ipsi pascentur & accubabunt & non erit que exterreat. que autem querit
hec cuncta pernoscere: aptius uel ostendat prophetiae sententiam: quin
potius disquirat precipue: quod nam illud designet ut terra omni penitus
desolata: redeat ad populos lingua: in eius generatione his rebus assi
milis: que ante linguarum confusione fuissent. intelligatque quod nam sit illud
ut omnes domini inuocent nomen: ut seruiant ei humero uno: ut demantur con
tumeliae in perbitates: nec decetero futura sit iniustitia: nec sermo uan
us: nec lingua dolosa. hec autem uisa sunt nobis: mediocriter nec di
ligenti narratione iam perferenda: Celsi ob dicta existimatis: fieri non
posse: ut unum sentiret que Asia Europaque & Lybia incolunt: graeci que item
& barbari. & forte illud his impossibile fuerit que ad huc in corpore de
gunt: non tamen his que hoc liberi sunt. caeterum hortatur nos Celsus
totis uiribus ut opem regi seramus: insumamusque una ad aequitatem

PROCONTRA

labores ut illū tutemur: illi ut bella geramus: si bella gerēda sunt. Nos uero principibus quandoq; opitulamur: hisq; opitulatione quadam diuina presidio sumus: dei armaturā recipientes: & id q dem apostolice uoci obtemperando nos agimus: sic differenti. obsecro itaq; uos primū facere petitiones: orationes gratie: p omnibus hominibus: pro regibus: & pro omnibus qui in precellentia sunt. & nimirum quanto quis erga deum pietate prestiterit: tanto & regibus ad opitulandum efficacior preter ceteros milites erit: in expeditionem euntes: ut quoad liceat q̄ multos hostium pdat. deinde ad eos qui & a fide sunt alieni: & dignū ducunt pro re publica nos militiæ munus inire: & homines morte conficere: dicturi id sumus: quēadmodū iuxta se simulachrorū: herouū quorūdā quos deos putent sacerdotes neocori dexterā manum: sacrificādi gratia seruant innoxia: ut manibus sanguine nil inquinatis: his offerant sacrificia: quos deos esse affirmāt: ita ut nec si ingruat bellū: militare hos alii cogāt quod utiq; si iure id fieri apud istos uidet: quāto magis uel aliis militantibus & nostri homines ut dei sacerdotes preces & uota sumministrando: pro his haud dubie sunt orando potius q̄ belligerando militaturi: qui bella iustius gesserint & rectius dominantur: ut hostilia cuncta & his aduersantia qui iustiores sint tollantur e medio: Nos uero precando & supplicando lōge magis demones omnes qui uel prelia extitant: uel iusiurandū confundunt: uel pacem perturbant: dum perdimus: regibus ipsis presidio sumus: q̄ si bella gerere uideremur. Rebus preterea publicis cum ceteris una & nos insudamus: quia æquitate seruata cum operibus & uota offerimus. & q̄ multa meditando conscribimus: que ad uoluptatis contemptum instituūt: ut ab his duci se nil homines sinant: nos inq; & pro imperatore longe acrius bella suscipimus: & si alioquin: cum eo nullibi militemus. Priuatim tamen interea eius ob gratiam militiæ munere fungimur: hoc est pietatis & cultus. Cum deum precando & uotis: hunc enixe iuuamus. q̄ si uelit insuper Celsus pro patria nos depugnare: intelligat id ipsum nos sedulo facere: non ostentationis &

& gloriæ cupiditate ab hominibus uendicandæ: siquidem e nostre mentis recondito: pces fundunt: ut p sacerdotem pro patria tutāda emisse. accedit etiam q̄ christiāe sectatores religionis: plus sane q̄ ceteri homines in patriam beneficii conferunt: cū & ciues erudiunt & ad pietatem instituunt: ad uetustum illum dierum deum & diuinam celestemq; ciuitatem recipiēdo: qui in minimis ciuitatibus rectius uixerint: quibus id dicitur si in exigua ciuitate fidelis effectus es: ueni & ad magnā: ubi deus est in Synagoga deorū: & in medio deos diiudicat: te illis anumerās: sic nō ultra morieris ut homo: nec sicut unus de principibus cades. Nos p̄terea Celsus ad capeffendam rem publicā & patriæ nos p̄ncipatū hortat: si id uel legum salutis: uel pietatis gratia: fieri oporteat. Nos uero in singulis ciuitatibus aliū quendam esse patriæ statum dei doctrina cōstructum callentes: eos qui: cum uerbo sunt fortiores: tū uitæ integritate utunt: ut p̄sidere ecclesiis uelint: hortamur: cū eos interea minus suscipiamus q̄ dominādi studio detinent: illos uero enixe cogamus ut ecclesiæ dei curam capeffant: q̄ hāc promptius nolint & petulanter capeffere. & sane q̄ optime inter nos p̄sunt: uel iūcti cogunt: rege illo & summo instante: quē & dei filiū scimus & deum uerbum esse cognouimus. unde & si in ecclesia teneant p̄ncipatū q̄ rectius p̄sident: hoc est si hi q̄ ecclesiæ esse dicunt: uel si iuxta dei instituta potunt imperio: cū alioquin nihil ex eo positas leges inq̄nent: nec uulgatoris uite ut christianos ritus sectantes fugiant ministeria: diligentius p̄ uel dubio impositū onus p̄curāt & se ipsos ministerio seruant: quod & diuinius sit & ecclesiæ dei: & ad hominū salutē p̄necessariū. unde & iure simul & necessario cum alios ductant: tum ut internis ita & externis p̄uidēt rebus: ut ex his in dies rectius uiuant: ex illis uero: ut in p̄stātoribus diuini cultus doctrinis: opibusq; uersent: ita ut uere deū colēdo: & quoad licuerit erudiendo q̄ plurimos: dei uerbo & diuinæ simul legi iungātur: & deo ipsi per dei filium uerbum cohereant quem utiq; constat & sapientiam & ueritatem & iusticiam esse: q̄ hominum quemuis patri conciliat qui sit ad recte uiuendum paratior.

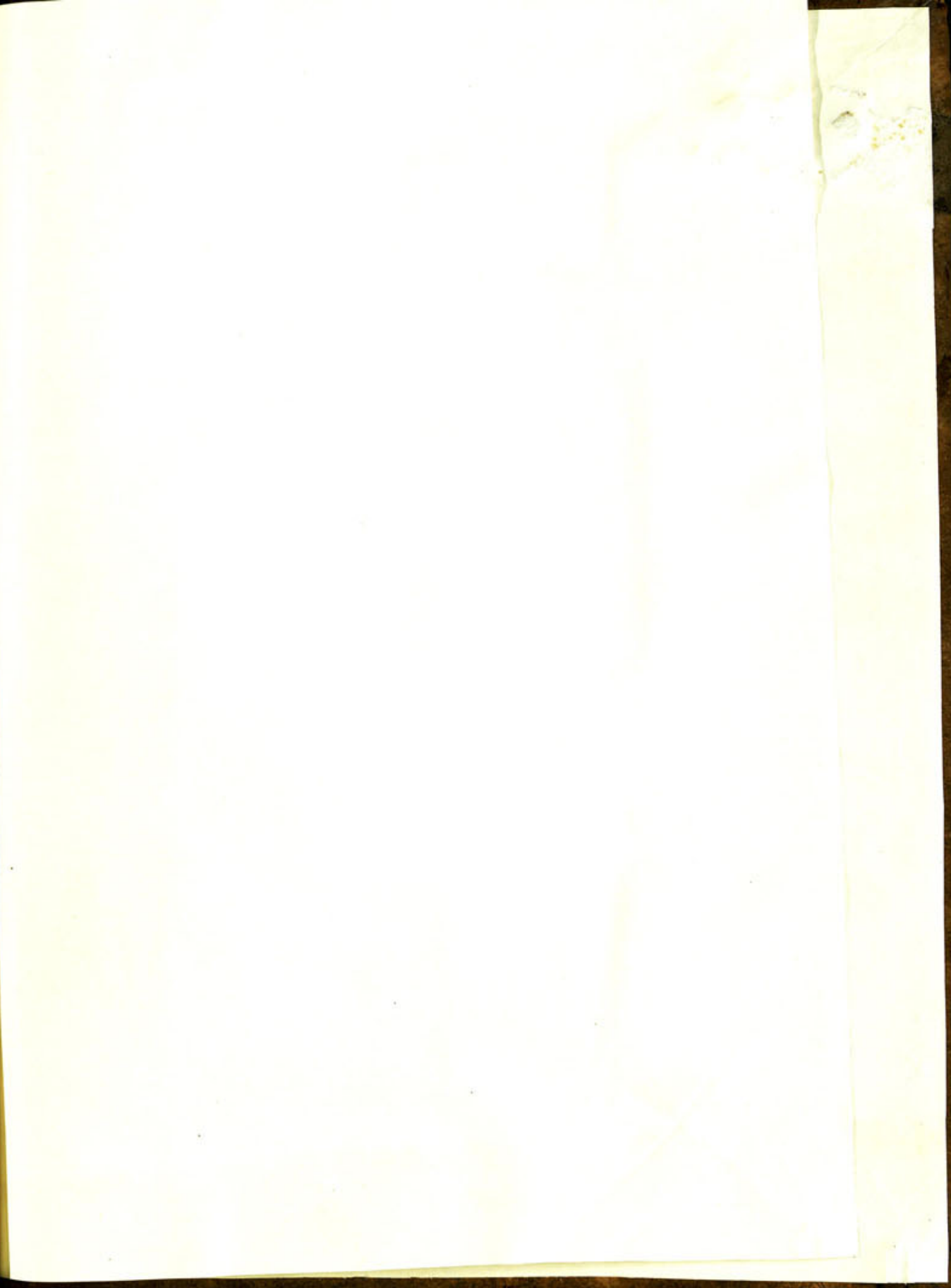
Abes igitur in his sacer Ambrosii pro attributis uiribus
 eorum iam finem: quod pro te nobis imposita sunt: ita ut octo iam
 libris complexi simus: quocumque par duximus: ut ad scriptum
 falso Celsi ueritatis sermonem: responderemus: eius itaque
 fuerit quod & illius scripta & aduersus hunc nostra prolegerit: sententiam ferre:
 utra potius: uel deum spirent: uel quemadmodum ille colendus
 sit sapiant magis: uel saniorum dogmatum que ad homines ipsos
 peruenerint & ad optimum uiuendi genus hortentur: melius sen-
 tiant ueritatem. Sed intelligas Celsum aliud opus se polliceri im-
 posterum editurum quo doceat quemadmodum his qui & uelint
 & possint sibi fidem prestare: uiuendum sit. quod si decetero secundum
 aliquod opus non ille conscripserit: bene habet: & octo his libris
 contenti erimus: suis scriptis iam respondisse: sin uero pergat & alia
 quedam inceptans perfecit: conquisita ad me confestim transmit-
 tito: ut uel ea insuper que deinceps falso hic senserit: respondendo
 strenue refutemus: utcumque pater ille ueritatis suggererit: & si qua
 forte ueriora narrauerit: ut rectius dicta: nostro testimonio compro-
 bemus.

Origenis contra Celsum finis: quem Christophorus persona
 Romanus: prior sanctae Balbinæ de urbe: latine graecumque peri-
 tissimus: cum fide e graeco traduxit & emendauit. Magister uero
 Georgius Herolt de Bambergae Romae impressit. Anno in-
 carnationis domini Millesimoquadringentesimo octogesimo
 primo: mense Ianuarii: regnante Sixto quarto pontifice maxi-
 mo: anno eius decimo.

Primū uacat fixto origeni necem differendo	Quidpiā admitteret italia iterato	Solem oculis edidisse & inuocati celsi	Que illi easdem cordibus siquidem	Qui in obscu- rissimos sapientes quāpluri- mū cū critone sapientes elo.
Heus tu quouis unam fratrem	Dictionem retulerit sed illud sapientem	Hec redigunt plato melioem quidē opus	Admodū somnia quod siquis penitus	Sic proferantur lacedaemōiorū stabilimenta haud dubie
Patiatur essent hec Celsi umor	Prouidendū uarias principiū iesum uero	Arboribusque utiq; erat quid igitur melle utantur uel formicis	Iam nobis postmodū ut grauissi- longe ante	Possit que coinquinat res ipsas ubi & gratias
Ab his ut confirmes qua & apud & illorum	Equior iesu ecclie demonū ita ut &	Liber quintus iste & prouidē uersum hoc obtulistis uspiam	Ex diuina nobis quod constat autē utque	Tempore aliqua est deus quēadmodū
E quibus ita ut discipuli hūc scribi. serpentina	Quādoquē inferenda uerumtēn dei prophetas	Efficere leges inde mēda uel a pncipi.	Cepit nos quēad- fumo quēnetiam	Celsus affir- cum enim sit ille
Obiiciunt esse uisui que ad mor- petroque	Christiani uacent ergo cum cominatio	Secus ac aliud sephora edocebimus	Necesse erat necesse ut ita dixerit. ex uerbi	
Sed p̄mū & potentē celsus & in iesum in se	Fatemur & rationali inducenti pro se mirifice		Intelligat imposuisset criminandi uiuētibus	

OPRICO CONTRA QUA

Faint, mirrored text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through. The text is largely illegible due to fading and bleed-through from the other side of the leaf.

OPRIG. CONTRA. QUL

